

LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA

Feliksas Žigaras

LIETUVOS KARIUOMENĖS
**KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO
SISTEMA 1919–1940**

II DALIS

GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA

FELIKSAS ŽIGARAS

**LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ
RENGIMO IR JŲ KVALIFIKACIJOS
KĖLIMO SISTEMA 1919–1940**

MONOGRAFIJA

II DALIS

Vilnius 2018

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Monografijoje, remiantis archyvine medžiaga, literatūriniais šaltiniais, taikant istorinį, chronologinį tyrimo metodus, tiriama ir įvertinama tarpukario (1919–1940 m.) Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistema (*Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla, Karo aviacijos mokykla, Aspirantų tarnyba, Vytauto Didžiojo karininkų kursai, Aukštieji karo technikos karininkų kursai, Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla, įvairūs ilgalaikiai ir trumpalaikiai kursai, Lietuvos kariuomenės karininkų studijos užsienyje ir kt.*).

Monografijoje ištirtą prieškarinę patirtį bus naudinga panaudoti organizuojant ir tobulinant šiuolaikinę karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistemą. Atliktas tyrimas gali būti mokslinių žinių šaltinis bakalauro, magistrantūros ir doktorantūros studijoms. Knyga turi mokslinę ir pažintinę vertę, yra reikalinga ir naudinga tyrinėjantiems Lietuvos kariuomenės istoriją bei plačiau visuomenei kaip karybos, socialinių ir humanitarinių mokslų žinių šaltinis.

2015 m. balandžio 16 d. monografija apsvairstyta Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Humanitarinių mokslų katedros posėdyje ir rekomenduota spausdinti (protokolo Nr. VL-62).

Atsakingas redaktorius – *prof. habil. dr. Algirdas Povilas AŽUBALIS*

Recenzentai:

akademikas prof. habil. dr. Algirdas GAIŽUTIS, Lietuvos edukologijos universitetas;
doc. dr. Audronė PETRAUSKAITĖ, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija;
dr. Ieva ŠENAVIČIENĖ, Lietuvos istorijos institutas;
dr. Vytautas JOKUBAUSKAS, Klaipėdos universitetas.

Monografija skiriama Lietuvos valstybės ir kariuomenės atkūrimo 100-mečiui.

Viršelyje:

Aukštųjų karininkų kursų pirmoji laida. Kaunas, 1922-01-30. Lietuvos centrinio valstybės archyvo Fotodokumentų skyrius.

© Generolo Jono Žemaičio
Lietuvos karo akademija, 2018
© Feliksas Žigaras, 2018

ISSN 1822-4423

ISBN 978-609-8074-87-1

Turinys

3. KARININKŲ KURSAI	5
3.1. Kursų poreikis ir jų organizavimo pradžia	5
3.2. Vytauto Didžiojo karininkų kursai	7
3.3. Aukštieji karo technikos karininkų kursai.....	72
4. VYTAUTO DIDŽIOJO AUKŠTOJI KARO MOKYKLA	82
5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE.....	138
BAIGIAMASIS ŽODIS	240
SUMMARY	249
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS	258
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ.....	308

3. KARININKŲ KURSAI

3.1. Kursų poreikis ir jų organizavimo pradžia

Kuriamos Lietuvos kariuomenės karininkai buvo labai nevienodai pasirengę. Be iš carinės Rusijos „paveldėtų“ karininkų, į Lietuvos kariuomenę buvo įstoję ir kai kurie buvusios kaizerinės Vokietijos karininkai, į krašto gynimą buvo įtraukta nemažai karininkų ir iš kitų valstybių kariuomenių. Su tokiais karininkais jauną Lietuvos kariuomenę ugdyti, stiprinti ir su ja veikti buvo sunku. Vieni jų buvo baigę taikos metu rusų karo mokyklas, kiti vykstant karui įvairiose mokyklose išėjo sutrumpintą kursą. *To meto Lietuvos kariuomenėje buvo karininkų:* 1) baigusių taikos metu rusų karo mokyklas (t. y. prieš I pasaulinį karą); 2) baigusių rusų karo mokyklas karo metu, kurių žinios taip pat buvo nevienodos, priklausomai nuo to, kur ir kiek laiko mokėsi (nuo 4 iki 6 mėn. pėstininkų mokyklose); 3) baigusių rusų praporščikų mokyklas, kurių programos taip pat skyrėsi; 4) rusų kariuomenės taikos meto atsargos karininkai (atsargos praporščikai ir kiti); 5) tarnavusių vokiečių kariuomenėje; 6) nebaigusių jokios karo mokyklos, kuriems karininko laipsnis buvo suteiktas už pasižymėjimą kautynėse; 7) baigusių Lietuvos karo mokyklos trumpas pirmąsias laidas. Pirmųjų Karo mokyklos laidų karininkai buvo ypač vertingi, nes jie savo dvasia buvo artimi kareiviams, tačiau jų pasirengimas vadovauti buvo labai ribotas¹.

Pirmojo pasaulinio karo metu atsirado naujų kautynių metodų, ginklų rūšių, naujos manevravimo ir kautynių rikiuotės. Kai kurios iš tų naujienų ne visiems karininkams buvo žinomos, todėl vadai ir jų pavaldiniai karininkai negalėjo sklandžiai bendradarbiauti. Atsirado būtinybė suvienodinti karinio ir bendrojo karininkų išsimokslinimo lygį.

Nepriklausomybės metais buvo rūpinamasi ir karinį išsilavinimą jau turinčių bei kariuomenėje tarnaujančių karininkų kvalifikacijos ir bendro išsilavinimo lygio kėlimu, asmenybės ugdymu². Jau 1919 m. sausio 21 d. Krašto apsaugos ministerijos

¹ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D.L.K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 389–390; Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, Illinois: Vydūno jaunimo fondas, 1986, p. 689–690.

² Puzinavičius B., „Karininkas – pedagogas ir vadas (Pagal 1924–1940 m. Lietuvos karių spaudos publikacijas)“, *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 73.

įsakymu Nr. 18 (3 str.) pulkų vadams ir Kauno miesto bei apskrities komendantui buvo įsakyta organizuoti karininkams vakarinius teorinius mokymus. Tuo pačiu įsakymu (2 str.) pulkų vadams ir Kauno miesto komendantui įsakoma steigti mokyklas laikantis buvusios rusų programos, kurios *tikslas* – ruošti skyrių ir būrių vadus (*учебная команда – mokomasis būrys*). Šį įsakymą pasirašė krašto apsaugos ministras karininkas M. Velykis³.

Krašto apsaugos ministerijos 1919 m. sausio 25 d. įsakymu Nr. 20 (8 str.) teigiama, kad karininkai, neatitinkantys paskyrimo, skiriami prie numatytos steigti Karo mokyklos, kol jie neįgis ten tinkamų karinių žinių. Iki Karo mokyklos atidarymo šie karininkai lieka savo daliniuose ir yra aprūpinami kaip kareiviai⁴. Tačiau daliniuose trūkstant karininkų, vadai šio įsakymo laiku neįvykdė – mokymo kursai beveik nevyko.

1920 m. sausio 15 d. įsakymu kariuomenei Nr. 219 (10 str.) Kaune įsteigiami laikinieji kursai karininkams, kuriuose buvo pionierių ir rikiuotės skyriai⁵. Pionierių skyriuje buvo numatyti 3 mėn., o rikiuotės – 6 savaitių kursai. Įsakymu Lietuvos kariuomenei Nr. 272 (10 str.) kursų viršininku nuo 1920 m. sausio 25 d. iki kovo 2 d. buvo Lietuvos kariuomenėje tarnavęs anglų plk. lttn. D. Monckas Masonas (*Monck Masson*), o nuo kovo 2 d. iki rugpjūčio 16 d. – II atsargos bataliono instruktorius plk. A. Uspenskis⁶.

Kursai vyko Kaune, Tolstojaus g. 2 buvusiam name, kuriame buvo šios patalpos: didelė salė gimnastikos ir rikiuotės užsiėmimams, dvi auditorijos paskaitoms, raštinė, dėstytojų kambarys, virtuvė, valgykla ir 11-os kambarių bendrabutis atvykusiems karininkams apgyvendinti.

Į pirmą kursantų laidą vietoje numatytų 60 teatvyko 40 karininkų. Kiekvienam kursantui buvo mokoma 50 auksinų per mėnesį⁷. Užsiėmimai prasidėjo 1920 m. kovo pradžioje. Kursuose dėstė 14 lektorių ir instruktorių. Kursų viršininkas plk. A. Uspenskis dėstė karo statutus ir lauko rikiuotę, Generalinio štabo plk. Ventas (*Vent*) – taktiką ir karo istoriją, Rytų frontą, Generalinio štabo viršininko padėjėjas plk. K. Kleščinskis – strategiją, Generalinio štabo plk. J. Bazarevskis –

³ Įsakymas Krašto apsaugos ministerijai Nr. 18, Kaunas, 1919 m. sausio 21 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 18.

⁴ Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 20, Kaunas, 1919 m. sausio 25 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 20.

⁵ Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 219, Kaunas, 1920 m. sausio 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 8.

⁶ Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 272, Kaunas, 1920 m. kovo 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 74; Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 410, Kaunas, 1920 m. rugpjūčio 22 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22379&biRecordId=2898>, 2014-04-20; Įsakymas kariuomenei Nr. 455, Kaunas, 1920 m. spalio 15 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22379&biRecordId=2898>, 2014-04-20; Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras, 1988, p. 169.

⁷ Gaigalaitė A., „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 metais“, *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, Nr. 9 (537), <http://ausis.gf.vu.lt/mg/>, 2012-08-24.

fortifikaciją, kariuomenės teismo pirmininkas vyr. lttn. P. Šniukšta – teisę, Inžinerijos skyriaus viršininkas mjr. B. Sližys – kelius ir tiltus, Karo mokyklos kpt. S. Dirmantas – topografiją, Inžinerinės dalies mjr. L. Šilingas – karo susisiekimą (komunikacijos), Karininkų kursų instruktorius kpt. P. Kaunas – rikiuotę, Susisiekimo dalies viršininkas kpt. V. Kurkauskas – ryšių tarnybą ir skraidinimą, inžinierius K. Vasiliauskas – mechaniką, Inžinerijos dalies kpt. A. Vaišvila – inžinerinės dalies telefoną-telegrafą, Karininkų kursų mjr. J. Biveinis – gimnastiką ir fechtavimą, Karininkų kursų mjr. J. Josiukas – kulkosvaidį. Be jų, dar dėstė 2 užsieniečiai karininkai plk. Rovanas-Robinsonas (*Rovan-Robinson*) ir kpt. Targeleris (*Targeler*)⁸.

Pirmoji karininkų laida kursų baigė 1920 m. gegužės pabaigoje. Tų pačių metų birželio 15 d. prie Karo mokyklos pradėjo veikti 2 mėn. kursai. Kiekvienas pėstininkų pulkas turėjo komanduoti į juos po 2 kuopos vadus, atsargos batalionas – 1 kuopos vadą, raitelių pulkas ir artilerijos dalis – po 2 karininkus. Kursų vedėju bendrai mokyklos priežiūrai buvo paskirtas plk. A. Uspenskis. Baigę kursus ir grįžę į dalinius karininkai privalės įgytas žinias ir idėjas pritaikyti jiems pavestose kuopose. Kursams pasibaigus, jie buvo išformuoti, o turtas perduotas Karo mokyklai⁹, bylos – į Tiekimų valdybos archyvą¹⁰.

Tada prireikus kursai buvo rengiami paskubomis, jie dažniausiai buvo trumpalaikiai. Ir tik nugalėjus visus priešus ir išvadavus Klaipėdos kraštą, jau taikos sąlygomis pradėta kreipti dėmesį į nuoseklų, planingą ir išsamų karių mokymą ir rengimą kautynėms. Visų kariuomenės rūšių karininkų tobulinimas buvo centralizuotas įsteigus Aukštuosius karininkų kursus¹¹.

3.2. Vytauto Didžiojo karininkų kursai

Lietuvos kariuomenės Generalinis štabas suprato iškilusios problemos svarbą ir ėmėsi organizuoti Aukštuosius karininkų kursus, kurie turėjo papildyti ir suvienodinti karininkų žinias. Šiam sumanymui įvykdyti 1921 m. kovo 10 d. Generalinis štabas išleido aplinkrašį Nr. 57, kuriame skelbiama, kad krašto apsaugos ministro įsakymu

⁸ Pranešimas apie 3 mėn. karininkų kursų užsiėmimus, 1920 m. kovas, *LCVA*, f. 519, ap. l., b. l. 81–83.

⁹ Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 350, Kaunas, 1920 m. birželio 3 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22302&biRecordId=2898>, 2014-04-20.

¹⁰ Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras, 1998, p. 170.; Žigaras F., „Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos tobulinimo sistema (1919–1940 m.)“, Kn.: Ažubalis A., R. Kazlauskaitė Markelienė, Petrauskaitė A., Puzinavičius B., Žigaras F., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 102.

¹¹ Jodauga J., „Kariuomenės mokymas“, *Lietuva 1918–1938*. Leidinys skirtas 20 metų Lietuvos nepriklausomybės sukakčiai paminėti, Kaunas: Kooperacijos bendrovė „Spaudos fondas“, 1938, p. 78.

nuo balandžio 1 d. Kaune steigiami penkių mėnesių *Aukštieji karininkų kursai*. Toliau išvardytos sąlygos, kurias turėjo atitikti į kursus siunčiami karininkai, taip pat kiti nurodymai dalinių vadams, kaip atrinkti į kursus siunčiamus kandidatus. Nuo privalomo į kursus siuntimo buvo atleidžiami tie karininkai, kurie podporučiko laipsnį (pirmas rusų karininko laipsnis) įgijo iki 1914 m. rugpjūčio 1 d. Be to, karininkai buvo suskirstyti į dvi grupes: 1) įgiję karininko laipsnį iki Pirmojo pasaulinio karo pradžios (rikiuotės karininkai); 2) įgiję karininko laipsnį karo metu Rusijoje, taip pat pirmųjų Karo mokyklos laidų karininkai. Vėliau į kursus nebuvo siunčiami ir karininkai, baigę visą Karo mokyklos dvejų metų kursą (nuo penktosios ir vėlesnių laidų)¹².

1921 m. kovo 20 d. parengtas pirmas įstatymo projektas *Apie Aukštuosius karininkų kursus, steigiamus prie Krašto apsaugos ministerijos* daugiau lietė materialinį klausimą, t. y. lėšas, reikalingas kursams steigti. Juo buvo nustatytas atlyginimo dydis lektoriams už paskaitas, taip pat suteikiamos karininkams klausytojams kai *kurios materialinės privilegijos*:

1. Nuo 1921 m. balandžio 1 d. prie Krašto apsaugos ministerijos steigiami Aukštieji karininkų kursai.

2. Aukštiesiems karininkų kursams iš 1921 m. sąmatos nuo balandžio 1 d. iki gruodžio 31 d. skiriama 604,945 auksinų.

3. Lektoriams už pamokas Aukštuosiuose karininkų kursuose mokomas toks atlyginimas:

a) už 50 minučių pamoką 50 auksinų,

b) už vienos dienos praktikos darbus 100 auksinų.

4. Visą kursuose buvimo laiką karininkams klausytojams paliekami kariniai laipsniai ir alga už užimamas pareigas, kurią jie gavo dalyje komandiruotės metu. Vietoj netekusių frontpinigių, jie už praleistą laiką kursuose kasdien gauna po 10 auksinų komandiruotės pinigų.¹³

1921 m. kovo 24 d. įsakyme kariuomenei Nr. 60 skelbiama, kad nuo balandžio 1 d. steigiami Aukštieji karininkų kursai¹⁴. Steigiant Aukštuosius karininkų kursus buvo paruoštas įstatymo projektas *Apie pirmenybes, duodamas karininkams, užbaigusiems Aukštuosius karininkų kursus*, kurį 1921 m. kovo 25 d. pasirašė krašto apsaugos ministras plk. ltn. K. Žukas ir Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. ltn. M. Katchė. Šio įstatymo projekto 1 ir 2 str. nustato karininkams, baigusiems kursus „*labai gerai*“ arba „*gerai*“, turimo laipsnio vyresniškumą: jeigu mokslas kursuose truko ne daugiau kaip 6 mėnesius, tai – pusė metų, jeigu daugiau kaip 6 mėnesius, – tai metai. Nuo šio įstatymo (3 str.) paskelbimo dienos nustatoma, kad karininkas,

¹² Štencelis B., „Aukštieji karininkų D.L.K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45 p. 390–391.

¹³ *Ten pat*, p. 391–392.

¹⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 60, Kaunas, 1921 m. kovo 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 67.

nebaigęs Aukštųjų karininkų kursų, negali būti pakeltas į aukštesnį už majoro laipsnį ir paskirtas į ne aukštesnes nei neatskirojo bataliono vado pareigas. 4 str. išvardijamos išimtys, kurios *neliečia 3 str. apribojimų*: a) jie netaikomi karininkams (podporučikams), laipsnį gavusiems iki 1914 m. rugpjūčio 1 d.; b) karininkams, turintiems aukštesnį už majoro laipsnį ar užimantiems aukštesnę negu neatskirojo bataliono vado pareigas; c) keliamiems į aukštesnius laipsnius už pasižymėjimus kovose ir d) skiriamiems į bet kurias pareigas karo metu. Labai greitai paaiškėjo, kad 4 str. b punktas, taip pat kai kurie kiti šio įstatymo projekto punktai turėjo būti pakeisti, todėl šis įstatymo projektas Seime nebuvo galutinai priimtas, tačiau kursai, iki statuto Seime priėmimo, daugiau kaip pusantų metų juo vadovavosi savo veikloje¹⁵.

Aukštųjų karininkų kursų steigimas susidūrė su kliūtimis. Nebuvo nei kursams skirtų patalpų, nei mokymo priemonių, nei lektorių. Svarbiausia, reikėjo sudaryti specifinems Lietuvos sąlygoms pritaikytą mokymo programą. Pirmuosius organizacinius darbus atliko gen. ltn. M. Katchė, kuris 1921 m. balandžio 1 d. buvo paskirtas kursų pirmuoju viršininku, o kursai turėjo pradėti veikti nuo balandžio 1 d.¹⁶

Laiko buvo mažai, o darbo – begalės: reikėjo apsvarstyti ir paruošti keletą įstatymų projektų ir etatus, parengti kursų dėsnius, rasti tinkamas patalpas, įgyti įvairaus inventorius, pakviesti lektorius, paruošti nors laikiną mokymo planą ir parinkti tarnybai karininkus, kurie galėtų padėti ši sunkų darbą atlikti numatytu laiku.

Gen. ltn. M. Katchė, gavęs paskyrimą, padėti darbui atlikti numatė du karininkus: mjr. B. Štencelį (pirmuose kursų etatuose numatytas mokymo reikalų vedėju) ir kpt. J. Urbšį (būsimas kursų adjutantais)¹⁷.

1921 m. balandžio 6 d. įsakymu kariuomenei Nr. 71 skelbiami ***Laikini Aukštųjų karininkų kursų bendrieji dėsniai.***

1 straipsnis

I. Kursų uždavinys, jų sudėtis ir valdymas

1. Aukštųjų karininkų kursų tikslas – skleisti tarp visų ginklų rūšių karininkų išsamesnes teorines ir praktines karo žinias ir parengti prie didesnių kariuomenės dalių karininkus, kurie galėtų eiti auklėtojų ir vadų pareigas.

2. Kursai turi savo karininkus ir rotuojamus karininkus.

3. Kursai tiesiogiai priklauso krašto apsaugos ministrui.

4. Kursų valdymas pavedamas Aukštųjų karininkų kursų viršininkui.

5. Kursų mokymo problemas svarsto Mokymo komitetas.

6. Kursų ūkis priklauso Tiekimų viršininko valdybai.

¹⁵ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D.L.K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45 p. 392.

¹⁶ Įsakymas kariuomenei Nr. 60, Kaunas, 1921 m. kovo 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 67.

¹⁷ *Ten pat*, l. 67.

II. Kursų karininkų sudėtis

7. Kursų personalo sudėtį nustato jų etatai.

8. Visus kadrinius karininkus ir karo valdininkus pasirenka Kursų viršininkas ir jam pristačius skiria krašto apsaugos ministras.

Kursų viršininko teisės ir pareigos

9. Kursų viršininką skiria krašto apsaugos ministras, o jį patvirtina į pareigas Respublikos Prezidentas.

10. Kursų viršininkas naudojasi divizijos vado teisėmis.

11. Kursų viršininkas yra visų Kursų karių tiesioginis viršininkas. Lektoriai ir pratybų vadovai priklauso jam visais mokymo klausimais.

12. Kursų viršininkas rūpinasi jam pavestos įstaigos gerove. Jis prižiūri mokomųjų dalykų dėstymą ir visas pratybas, taip pat pirmininkauja Mokymo komitete.

13. Kursų viršininkas priima ir atleidžia visus asmenis, kurie eina kokias nors pareigas pagal sutartį.

14. Kursų viršininkas suteikia atostogas kursų metu tik reikalingiausiais atvejais: kadriniams kariamams – duotos jam valdžios teise, o rotuojamiems kariamams – ne daugiau kaip 2 savaites.

15. Dėl kokių nors priežasčių nesant Kursų viršininko, jo pareigas iki tam tikro krašto apsaugos ministro potvarkio laikinai eina Mokymo reikalų vedėjas.

Mokymo reikalų vedėjo teisės ir pareigos

16. Mokymo reikalų vedėjas pavaldus Kursų viršininkui. Jo pareigos: a) padėti Kursų viršininkui vadovauti, taip pat rengti mokymo literatūrą, b) tvarkyti mokymo ir Mokymo komiteto reikalus, c) sudaryti pamokų, konsultacijų ir egzaminų tvarkaraščius ir vykdyti Kursų viršininko ir Mokymo komiteto nutarimus, d) turėti atestacinius sąrašus, e) rūpintis, kad kursai laiku gautų visas mokymui reikalingas priemones, f) per raštvedį prižiūrėti visą kursų turtą, g) parašu patvirtinti visus Kursų mokymui reikalingus rankraščius, skiriamus litografuoti.

17. Mokymo reikalų vedėjas naudojasi pulko vado teisėmis. Visi rotuojami Kursų karininkai tiesiogiai priklauso jam: būdami Kursuose – visais klausimais, o už Kursų ribų – mokymo reikalais. Jam tiesiogiai priklauso raštinė ir braižytojas.

18. Jei dėl kokių nors priežasčių nėra Mokymo reikalų vedėjo, jo pareigas iki Kursų viršininko potvarkio eina Kursų adjutantas.

Adjutanto pareigos ir teisės

19. Adjutantas pavaldus Kursų viršininkui ir atlieka visus jam pavestus darbus, tiek Kursų mokslo literatūros, tiek tvarko ir kitų tarnybų reikalus.

Raštinė ir braižytojas

20. Raštinė pavaldi raštvedžiui.

21. Raštvedys vadovaujasi Kursų viršininko nustatyta tvarka. Jam priklauso ūkvedys ir priklausantys raštinei mašininkai, raštininkai, pasiuntiniai ir laisvai samdomi tarnautojai.

22. Raštvedys atsakingas už raštinei pavedamų darbų atlikimą. Jis Mokymo reikalų vedėjo kontroliuojamas prižiūri visą Kursų turtą ir pastatus.

23. Braižytojas atlieka visus Mokymo reikalų vedėjo jam teikiamus braižymo darbus.

3. KARININKŲ KURSAI

III. Rotuojamas Kursų personalas

24. Rotuojamas Kursų personalas – karininkai, laikinai iš dalių komandiruojami mokytis kursuose.

25. Reikalingą rotuojamų Kursų karininkų skaičių kasmet nustato krašto apsaugos ministras.

26. Į Kursus komandiruojami geriausiai iš vyresniųjų karininkų (Kursų nebaigusių) divizijų vadų arba jiems lygių viršininkų nuožiūra. Detalesnius nurodymus kasmet teikia krašto apsaugos ministras.

27. Komandiruojuot karininkus, privaloma laiku atsiųsti ir jų dokumentus: a) trumpą informaciją apie tarnybą, b) galutinę paskutinės atestacijos išvadą ir c) atestatą.

28. Nurodyti priežastis, dėl kurių karininkai klausytojai iš Kursų atleidžiami: a) visiškas paleidimas iš tarnybos, b) liga, trukdanti dalyvauti užsiėmimuose ir nusitęsusi ilgiau nei 6 savaites pirmojo mokymo (teorinio) laikotarpio metu arba ilgiau nei 3 savaites antrojo (praktikinio) laikotarpio metu, c) paleidimas atostogų daugiau nei 2 savaitėms, d) netinkamas elgesys ir e) nepažangumas per užsiėmimus.

Paleidimą, remiantis punktais a, b ir c, vykdo Kursų viršininkas, o paleidimas daugiausia vyksta Kursų viršininkui pristačius krašto apsaugos ministrui ir jam patvirtinus. Vieni ir kiti paleidimai skelbiami Kursų įsakymuose.

29. Rotuojami karininkai už visą jų Kursuose buvimo laiką gauną algą priklausomai nuo laipsnio ir tos vietos, kurią jie teisėtai užėmė komandiruotės metu.

30. Karininkai, užėmusieji išsiųstųjų į Kursus vietas, laikomi laikinai tas pareigas einančiais ir neįgyja teisės gauti tų pareigų algą. Tačiau visas tokio laikino pareigų ėjimo laikas pavaduojantiems įskaitomas į vadovavimo stažą arba pagal jų nuolatinę vietą – dvejopai, arba pagal laikinai užimtos į Kursus įstojusio karininko aukštesnės vietos – paprastu būdu. Tą ar kitą įskaitymo būdą pasirenka pats pavaduojantysis.

31. Karininkams, baigusiems Kursus arba atleistiems pagal 28 str. a, b ar c nurodytas priežastis, Kursuose buvimo laikas įskaitomas į vadovavimo stažą priklausomai nuo tų pareigų, kurias jie teisėtai ėjo prieš išvykimą į Kursus. Karininkams, neišlaikiusiems baigiamųjų egzaminų arba atleistiems dėl netinkamo elgesio ar nepažangaus mokymosi, Kursuose buvimo laikas į vadovavimo stažą neįskaitomas.

32. Visą kursų baigusių karininkų sąrašas su galutiniais pažymiais „labai gerai“, „gerai“ arba „patenkinamai“ skelbiamas įsakymuose kariuomenei. Į tų karininkų tarnybos lapus įrašomi apie tai atitinkami pažymėjimai (pvz., „Baigė Aukštuosius karininkų kursus gerai“), o apie karininkus, gavusius baigiamąjį pažymį „silpnai“, arba atleistus prieš užbaigiant, skelbiama tik Kursų įsakymuose ir tarnybos lapuose daromas atitinkamas įrašas (pvz., komandiruotas į Aukštuosius karininkų kursus, kuriuose išbuvo nuo tokio iki tokio laiko).

33. Karo veiksmams prasidėjus, Kursų rotuojami karininkai Krašto apsaugos ministro potvarkiu grąžinami į savo dalinius.

IV. Kursų mokomieji dalykai

34. Aukštuosiuose karininkų kursuose mokymo procesas trunka 11 mėnesių ir skirstomas į du laikotarpius. Pirmasis laikotarpis (nuo spalio 1 d. iki gegužės 1 d.) skiriamas teoriniam dėstymui ir praktinėms pratyboms klasėse, antrasis laikotarpis (nuo gegužio 1 d. iki rugsėjo 1 d.) – lauko pratyboms. Kursų viršininko ir Mokymo komiteto nuomone, jei būtų būtinybė, pirmuoju laikotarpiu praktinės pratybos galėtų vykti lauke, o antrojo – klasėse. Susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, krašto apsaugos ministras gali pakeisti tiek Kursų laiką, tiek ir jų laikotarpių pradžią ir pabaigą.

35. Kursų mokomieji dalykai svarstomi Mokymo komitete.

36. Į Mokymo komitetą, Kursų viršininkui pirmininkaujant, įeina Mokymo reikalų vedėjas ir ne mažiau kaip pusė visų mokytojų ir pratybų vadovų.

Svarstant klausimus, susijusius su specialų raitelių, artilerijos ir technikos karininkų mokymu, į Mokymo komitetą įeina dar ir vadovaujantys minėtoms kariuomenės rūšims vyresnieji viršininkai. Komiteto reikalų tvarkymas yra Mokymo reikalų vedėjo pareiga.

Pastaba. Pirmininko nuožiūra į Komitetą su patariamojo balso teisėmis gali būti kviečiami ir kiti asmenys, kurie pasitarimuose galėtų suteikti naudos.

37. Komitetas renkamas Kursų viršininko paskyrimu. Klausimai sprendžiami balsų dauguma. Balsams pasidalijus po lygiai, nusveria pirmininko balsas. Jei Kursų viršininkas nesutinka su daugumos nuomone, tai jis savo nuožiūra vykdo nutarimą, pranešdamas apie tai krašto apsaugos ministrui.

38. Komitetui svarstyti teikiami šie klausimai: a) mokymo programų sudarymas ir pakeitimas, b) klasių ir lauko pratybų instrukcijų sudarymas, c) pratybų per metus paskirstymas, d) konsultacijų, kontrolinių darbų ir egzaminų paskyrimas, e) naujų mokymo metodų įvedimas ir mokymo vadovėlių bei priemonių parinkimas, f) kursus baigusiems karininkams galutinių pažymių rašymas, g) silpnai besimokančių karininkų pašalinimas.

39. Komiteto sprendimai, išdėstyti a, b, ir g punktuose, teikiami krašto apsaugos ministrui tvirtinti, o dalykus, išdėstytus punktuose c, d, e ir f, tvirtina ir vykdo Kursų viršininkas.

40. Kursuose dėstomi dalykai: a) tėvynės pažinimas, b) taktika, c) karo istorija, d) karo technika, e) šaudymas, f) artilerija, g) žemėlapių skaitymas ir situacijos modeliavimas, h) pionierių dalykas, i) kariuomenės ūkis, k) teisė, l) higiena, m) karinė pedagogika ir n) karo statutai.

41. Lektorius ir pratybų vadovus samdo Kursų viršininkas už tam tikrą atlyginimą.

42. Lektorių pareigos: a) vesti iš pasirinkto dalyko pamokas, kad būtų įvykdyta mokymo programa, b) vadovauti praktinėms pratyboms, c) vesti konsultacijas, rengti kontrolinius darbus ir egzaminus, d) rengti, papildyti ir taisyti mokymo užrašus ir vadovėlius, e) dalyvauti Mokymo komiteto posėdžiuose.

43. Išdėstytos 42 str. lektorių pareigos visais atvejais prilyginamos tarnybos pareigoms.

44. Klausytojams iš teorinių dalykų periodiškai rengiamos konsultacijos, o iš praktinių pratybų – kontroliniai darbai.

45. Atsakymai konsultacijose, praktinių pratybų patikrinimai, taip pat baigiamieji egzaminai ir darbai įvertinami pažymiais: „labai gerai“, „gerai“, „patenkinamai“ ir „silpnai“. Konsultacijų ir pertikrinimų pažymiai įrašomi į tam tikrus kiekvienam dalykui atskirus sąrašus.

46. Mokymo kurso pabaigoje iš pakartotinių ir pertikrinimų pažymių Mokymo komitetas kiekvienam karininkui išveda kiekvieno dalyko vidutinį kurso pažymį. Tie pažymiai įrašomi į atestacinio sąrašo atitinkamas skiltis ir kartu su išleidžiamųjų egzaminų pažymiais yra pagrindas, kuriuo remiantis sprendžiama apie kurso baigimo kokybę.

2 straipsnis

Aukštųjų karininkų kursų pirmojo kurso laiką skiriu nuo š. m. balandžio mėn. 1 d. iki rugpjūčio mėn. 31 d., skaitant pirmą laikotarpį nuo balandžio 1 d. iki birželio 19 d. ir antram periodui – nuo birželio 20 d. iki rugpjūčio 31 d. Laikinuosius Aukštųjų karininkų kursų dėsnius pasirašė krašto apsaugos ministras ir l. e. vyriausiojo kariuomenės vado pareigas plk. ltn. K. Žukas, Generalinio štabo viršininkas plk. K. Kleščinskis.¹⁸

¹⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 71, Kaunas, 1921 m. balandžio 6 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 78–81.

Šiuos dėsnius, nustatančius vidaus gyvenimo tvarką, o ypač mokymo rengimo principus ir jų įvykdymo būdą, buvo nelengva įgyvendinti, nes Lietuvos kariuomenei tai buvo nauja, o dėl ypatingų jos kūrimosi sąlygų negalima buvo remtis kaimyninių valstybių panašių mokymo įstaigų pavyzdžiais, reikėjo ieškoti savo tipą, taip pat paruošti savo principus ir metodus. Sprendžiant šiuos svarbesnius klausimus, daug padėjo generalinio štabo gen. L. Radas-Zenkavičius, kuris tuo metu buvo generolas ypatingiems reikalams prie krašto apsaugos ministro. Gen. L. Radas-Zenkavičius naudingais ir praktiškais patarimais, paremtais vispusišku Pirmojo pasaulinio karo patyrimu, padėdavo gen. ltn. M. Katchei išspręsti tuos svarbesnius klausimus.

* * *

Kadangi paruošiamiesiems darbams laiko buvo skirta mažai, tai daug ką reikėjo daryti skubomis ir padedant kitoms įstaigoms. Dėl butų problemos vėlavo kursų pradžia. Reikalingiausi įrengimai baigti rengti tik balandžio 11 d., o kitą dieną jau suvažiavo iš dalinių karininkai kandidatai, *balandžio 13 d. įvyko oficialus kursų atidarymas*. 10 val. Įgulos bažnyčioje įvyko pamaldos, o 12 val. keičiamoji sudėtis ir svečiai susirinko pirmuose kursų rūmuose – Tolstojaus g. 1 (tuometiniai Teisingumo ministerijos rūmai).

Iškilmėse dalyvavo Steigiamojo Seimo pirmininkas gyd. J. Staugaitis, krašto apsaugos ministras plk. ltn. K. Žukas, Generalinio štabo atstovai, divizijų vadai, Kau-no įgulos dalinių vadai ir jau pakviesti dėstyti kursų lektoriai. Įžanginėje kalboje plk. ltn. K. Žukas nurodė kursų tikslą ir uždavinius ir pareiškė pasitenkinimą, kad, prieš apleidžiant ministro vietą, jam pasisėkė realizuoti kursų įkūrimo idėją. Toliau kalbėjo gyd. J. Staugaitis ir kursų viršininkas gen. ltn. M. Katchė, po to svečiai buvo pakviesti apžiūrėti kursų rūmus ir susipažinti su įstaigos įrengimu, kuris nors ir nebuvo tobulas, bet patalpos visiškai tiko mokytis ir dirbti.

Kitą dieną 8 val. jau prasidėjo pamokos. Reikia pažymėti, kad mokslo metų pradžioje dėl dėstymo iškilo daug problemų. Atsirado vos keli asmenys, kurie buvo pasiruošę tuoj pat pradėti dėstyti, bet ir jie buvo taip užimti savo tiesioginėmis pareigomis, kad sudarytų iš anksto, bent savaitei, tvarkaraštį buvo beveik neįmanoma. Pirmieji kursų dėstytojai buvo: gen. L. Radas-Zenkavičius, gen. ltn. M. Katchė, plk. A. Kurkauskas, plk. ltn. K. Žukas, plk. ltn. J. Bytautas, kpt. V. Biržiška, kpt. J. Papečkys, karo valdininkas J. Grigaitis ir kanauninkas J. Tumas-Vaižgantas.

Dėl lektorių stokos kai kuriems iš jų reikėjo dėstyti po du ir net tris dalykus, pvz., generolui L. Radas-Zenkavičiui. Be to, tokiais atvejais vienas ir tas pats asmuo turėjo iki 6 teorijos paskaitų per dieną. Tokia padėtis labai vargino lektorius, jie negalėjo išlaikyti klausytojų dėmesį per paskaitas. Ne visi lektoriai pakankamai mokėjo lietuvių kalbą, kad galėtų skaityti paskaitas lietuviškai. Pradžioje beveik pusė dėstomųjų dalykų buvo skaitoma rusiškai. Dar blogiau buvo su vadovėliais – jų visai nebuvo, išskyrus statutus

(tiksliau sakant, jų pirmutinius projektus ir tai ne visai tobulus). Patys lektoriai ruošė vadovėlius, tiksliau sakant, užrašus, kurie raštinėje buvo spausdinami apolografu arba šapirografu¹⁹. 1921 m. nuo balandžio 15 iki 30 d. Aukštuosiuose karininkų kursuose nebūnant lektorių dėl įvairių priežasčių buvo praleistos 28 pamokos. Krašto apsaugos ministras J. Šimkus ir l. e. Generalinio štabo viršininko pareigas M. Katchė pažymėjo, kad toks reiškinys neleistinas. Įsakoma dėstančius pakviestus asmenys atleisti nuo kitų tarnybos darbų²⁰. Kursų personalas pagal pirmųjų metų etatus taip pat buvo negausus: iš viso buvo 5 karininkai ir keliolika žemesniųjų tarnautojų.

Nors atskiro ūkio kursai neturėjo, nes aprūpinimas priklausė nuo Krašto apsaugos ministerijos, bet vis dėlto darbo buvo be galo daug, nes organizacinis periodas dar toli gražu nebuvo baigtas. Neminint trūkumo įvairaus inventoriaus, kurį gauti buvo nelengva, dar daugiau rūpesčių kėlė pirmųjų mokymo priemonių suradimas. Reikėjo skubiai pagaminti daugybę schemų, kurių ypač reikėjo dėstant karo istoriją, gauti įvairių žemėlapių, topografijos įrankių ir prietaisų, ginklų ir amunicijos pavyzdžių artilerijos ir šaudybos teorijos užsiėmimams, surinkti sprogstamosios medžiagos ir kitus pavyzdžius fortifikacijos užsiėmimams. Daug ką reikėjo gauti iš užsienio valstybių, nes tuo laiku Lietuvoje dar mažai ko buvo, ypač topografijos ir braižybos įrankių, be kurių negalima buvo pradėti lauko pratybų ir tinkamai sutvarkyti braižyklą. Negeriau buvo ir su biblioteka. Reikalingas mokslines knygas taip pat reikėjo gauti iš užsienio, o ką buvo galima gauti Lietuvoje, – surinkti iš įvairių bibliotekų ir net pavienių asmenų.

Tą visą darbą atlikti, turint labai kuklius etatus, buvo nelengva, bet vis dėlto gegužės mėnesį jau pradžia buvo padaryta ir mokymas galėjo būti tęsiamas palankesnėmis sąlygomis.

Sunkiau pasidarė, kai gen. ltn. M. Katchė buvo paskirtas Generalinio štabo viršininku, kartu eidamas ir kursų viršininko pareigas. Aišku, kad daugiau laiko jis turėjo skirti štabo reikalams, o ilgainiui šios pareigos pareikalavo iš jo tiek daug darbo, kad tai turėjo atsiliepti net jo dėstomam dalykui: daug valandų reikėjo pakeisti kitais dalykais, daug atidėti vėlesniam laikui, nes nuolatiniai štabo posėdžiai ir kiti reikalai neleido jam prisilaikyti pamokų tvarkaraščio. Reikia pažymėti tai, kad jis dėstė vieną iš pagrindinių dalykų – taktiką, o tai turėjo įtakos ir bendrajam mokymo planui. Artimiausi įvykę įvykiai paveikė pirmosios laidos mokymą²¹.

Paastrėjus tarptautinei situacijai, siekiant sustiprinti valstybės saugumą, krašto apsaugos ministro įsakymu 1921 m. birželio 1 d. klausytojai buvo išsiųsti į savo dalinius ir kursai neribotam laikui nustojo veikti. Po trijų mėnesių susidarė palankios sąlygos

¹⁹ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 392–393.

²⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 109, Kaunas, 1921 m. gegužės 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 114.

²¹ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 394.

ir krašto apsaugos ministras J. Šimkus rugsėjo 8 d. įsakymu kariuomenei Nr. 211 pranešė (10 str.), kad nuo rugsėjo 20 d. vėl pradeda veikti Aukštieji karininkų kursai. Dalinių vadams ir įstaigų viršininkams įsakoma siųsti kursų klausytojus, kad jie laiku būtų kursuose²².

Pertraukos metu kursų vadovybėje įvyko permainų: kursų viršininką gen. lttn. M. Katchę paskirus Generalinio štabo viršininku²³, į jo vietą nuo 1921 m. liepos 29 d. paskiriamas Karo mokslo valdybos viršininkas gen. L. Radas-Zenkavičius²⁴. Jis 1922 m. balandžio mėn. parengė kursų statuto projektą.

Nuo to laiko visas karo mokslas ir mokymas buvo perduotas į vienas rankas, kad būtų galima jį reorganizuoti ir kelti, sekant Vakarų Europos valstybių pavyzdžiu. Tai buvo labai sunkus uždavinys, bet naujasis kursų viršininkas žingsnis po žingsnio siekė numatyto tikslo.

Po pertraukos užsiėmimai dabar jau vyko reguliariai, kitokia tvarka ir nuosekliau, be to, pedagogų gretas papildė Generalinio štabo plk. K. Boleckis, topografas karininkas J. Tallat-Kelpša ir kiti. Tai padėjo sumažinti kitų lektorių krūvį ir leido tiksliai laikytis iš anksto numatyto tvarkaraščio, ko iš pradžių nebuvo. 1922 m. sausio 30 d. krašto apsaugos ministro J. Šimkaus įsakymu kariuomenei Nr. 25 skelbiama, kad Aukštųjų karininkų kursų pirmąją laidą baigė 50 karininkų, o tie, kurie baigė kursą „labai gerai“ ir „gerai“ naudosis teisėmis ir pirmenybėmis, nurodytomis įstatuose, kurie bus paskelbti vėliau²⁵. 1922 m. vasario 6 d. prasidėjo antrosios laidos užsiėmimai.

Pirmosios laidos mokymo metu po pertraukos buvo sušaukti 3 savaitių žvalgų kursai (lapkričio 3–24 d.), į kuriuos buvo paskirti visų pėstininkų dalinių žvalgų būrių viršininkai. Kursų *tikslas* – supažindinti pėstininkų dalinių karininkus su žvalgybos principais, remiantis naujos taktikos ir Pirmojo pasaulinio karo patyrimu, ypač manevriniam kare, įpratinti karininkus greitai orientuotis vietoje, veikti vadovaujantis žemėlapiams ir spręsti nesudėtingo pobūdžio žvalgyimo uždavinius.

* * *

Kursų reorganizavimo pradžia. Pirmųjų mokslo metų patirtis parodė, kad 5–6 mėnesių kursas yra per trumpas, kad būtų galima pasiekti numatytą tikslą. Tuo metu numatoma Lietuvos kariuomenėje parengti naują karinę doktriną, todėl ypatingas dėmesys buvo kreipiamas į taktikos užsiėmimus, kurių skaičių reikėjo padidinti ir taikyti per užsiėmimus eksperimentinį metodą. Todėl visi klausytojai buvo suskirstyti į mažas

²² Įsakymas kariuomenei Nr. 211, Kaunas, 1921 m. rugsėjo 8 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 249.

²³ Įsakymas kariuomenei Nr. 127, Kaunas, 1921 m. gegužės 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 134.

²⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 172, Kaunas, 1921 m. liepos 29 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 202.

²⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 25, Kaunas, 1922 m. sausio 30 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21751&biRecordId=2898>, 2014-04-24.

grupės (10–15 žmonių), kurios per visą mokslo laiką mokydavosi su paskirtu kiekvieniui grupei vadovu spręsdami uždavinius, pradėdami būriu ir palaiptai eidami prie didesnių vienetų iki divizijos imtinai, smėlio dėžėse ir ant įvairių mastelių žemėlapių.

Padidėjus kautynėse automatinės ugnies svarbai ir atsiradus įvairių naujų priemonių, pvz., įvairaus tipo apkasų pabūklai, minosvaidžiai, liepsnosvaidžiai ir kt., vadinamieji „šaudymo dalykų“ užsiėmimai buvo padalyti į atskiras šakas, kurias pagal kiekvieną ginklo rūšį vedavo siauros specializacijos instruktoriai.

Be to, paaiškėjo, kad sėkmingai vyktų mokslas, klausytojai laisvalaikio turėjo skaityti daug papildomos karo literatūros, kuri kol kas jiems galėjo būti pasiūlyta tik užsienio kalbomis. Todėl kilo reikalas įtraukti užsienio kalbų pamokas (vokiečių, prancūzų ir anglų), kurių viena būtų privaloma. Kariuomenės vadovybė suprato, kad mokėti bent vieną pagrindinę Vakarų Europos kalbą yra kiekvieno karininko būtinybė, nes kitaip bus sunku sekti karo mokslo naujienas.

Dėl minėtų priežasčių paaiškėjo, kad pusės metų per maža, kad bent pakankamai būtų galima įvykdyti numatytą kursą, todėl buvo nuspręsta antrosios laidos mokymą prailginti iki 8 mėnesių²⁶. Vadovaujantis minėtais principais buvo pertvarkytas mokymo planas ir tuo būdu antrajai klausytojų laidai suteikta išsamesnių žinių, daugiau laiko skirta praktikai ir geriau susisteminti studijuojami dalykai. Antroji laida kursą baigė 1922 m. spalio 6 d., o įsakymu kariuomenei Nr. 223, kurį pasirašė krašto apsaugos ministras B. Sližys, skelbiama, kad antrąją laidą baigė 69 karininkai, kurie naudosis teisėmis ir pirmenybėmis, nurodytomis Aukštųjų karininkų kursų statute, Steigiamojo Seimo priimtame 1922 m. spalio 3 d.²⁷

Baigiantis antrosios laidos mokslo metams, kursai sulaukė didelės permainos ir juridine prasme, ir tolesnio sutvarkymo atžvilgiu, būtent *1922 m. spalio 3 d. Steigiamasis Seimas pagaliau priėmė seniai laukiamą kursų statutą*, kuris neturėjo nieko bendro su pirmaisiais įstatymo projektais.

Aukštųjų karininkų kursų statutą²⁸

1. Bendroji dalis

1 str. Aukštųjų karininkų kursų tikslas – suteikti tokį pasiruošimą visų ginklų rūšių karininkams, kad jie tikėtų užimti batalionų, baterijų ir pulkų vadų vietas ir sudaryti generalinio štabo karininkų korpusą.

2 str. Aukštieji karininkų kursai turi nuolatinius karininkus (kadrai) ir keičiamąją sudėtį.

²⁶ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 395.

²⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 223, Kaunas, 1922 m. spalio 13 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21721&biRecordId=2898>, 2014-04-24.

²⁸ „Aukštųjų karininkų kursų statutą“, Įsakymas kariuomenei Nr. 242, Kaunas, 1922 m. lapkričio 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 242–243.

3. KARININKŲ KURSAI

3 str. Aukštiesiems karininkų kursams vadovauja kursų viršininkas, kurį skiria Krašto apsaugos ministras.

4 str. Nuolatiniai karininkai (kadro) skiriami etatais.

5 str. Karininkų klausytojų skaičių ir jų sudėtį nustato Krašto apsaugos ministras.

6 str. Karininkams klausytojams už visą buvimo kursuose laiką skiriama alga pagal laipsnį ir pareigas, kurias teisėtai buvo užėmę komandiruotės laiku. Be to, visiems klausytojams skiriamas brangymečio priedas, nustatytas Kaunui, ir dienpinigiai, tolygus frontpinigiams.

7 str. Karininkai, tapę kursų klausytojais, laikomi laikinai einančiais savo pareigas ir gauna algą pagal tą laikinai užimamą vietą.

8 str. Klausytojai karininkai už kiekvieną mokymosi kursuose mėnesį turėjo atitarnauti kariuomenėje 2 mėnesius.

II. Mokymas

9 str. Steigiami bendrojo ir generalinio štabo skyriai; mokslo laikas bendrajam skyriui numatomas vieneri metai, o generalinio štabo skyriui – du su puse metų.

10 str. Aukštuosiuose karininkų kursuose dėstomi šie dalykai:

A) **Bendrajame skyriuje:** 1) tėvynės pažinimas, 2) taktika, 3) karo istorija, 4) topografija, 5) šaudymas, 6) artilerija, 7) karo inžinerijos žinios, 8) administracija, 9) teisė, 10) karo statutai, 11) karo pedagogika, 12) higiena, 13) politikos ir ūkio mokslas, 14) viena iš užsienio kalbų (prancūzų, vokiečių, anglų).

B) **Generalinio štabo skyriuje** (įsteigtas 1931 m.): 1) karo menas, 2) karo istorija, 3) taktika, 4) artilerija, 5) inžinerijos menas, 6) kartografija ir geodezija, 7) karo technika, 8) generalinio štabo tarnyba, 9) karo administracija, 10) karo geografija ir statistika, 11) politinė istorija, 12) tarpvalstybinė teisė, 13) politinė ekonomija, 14) karo pedagogika, 5) viena iš užsienio kalbų (prancūzų, vokiečių, anglų). Reikalui esant aukštuose karininkų kursuose galėjo būti dėstomi ir kiti dalykai.

11 str. Lektorius ir praktikos darbų vadovus kviečia kursų viršininkas, tvirtina Krašto apsaugos ministras.

12 str. Mokymo klausimams svarstyti steigiama kursų taryba.

13 str. Kursų tarybos sprendimu, o taip pat kursų viršininko nuožiūra, karininkai klausytojai dėl pažangumo, ligos ar blogo elgesio galėjo būti atleidžiami iš kursų.

14 str. Krašto apsaugos ministras, kad būtų vykdomas šis statutas, Aukštųjų karininkų kursų darbui organizuoti leidžia instrukcijas.

III. Pirmenybės

15 str. Baigusiems bendrąjį skyrių suteikiama:

- 1) teisė būti batalionų, baterijų ir pulkų vadais;
- 2) vienu metų vyresniškumo pakėlimas į aukštesnį laipsnį;
- 3) du mėnesiai atostogų, paliekant aprūpinimą;
- 4) teisė nešioti aukštųjų karininkų kursu ženklą,

16 str. Baigusiems generalinio štabo skyrių:

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

- 1) teisė tarnauti generalinio štabo korpuse, pagal jiems nustatytą statutą;
- 2) dviejų metų vyresniškumo pakėlimas į aukštesnį laipsnį;
- 3) trys mėnesiai atostogų paliekant aprūpinimą;
- 4) teisė nešioti Generalinio štabo ženklą.

IV. Aukštųjų karininkų kursų karininkų (kadro) etatai

Tarnybos pavadinimas	Karinių	Karo valdininkų	Viršilių	Vyresniškų	Jaunesniškų	Grandinių	Eilinių	Laisvai samdomų	Arklių		Vežimų	Laipsnis	Užimamoji vieta priilyginama
									jojamų	važiuojamų			
Kursų viršininkas	1						2		1	2	2	Gen. ltn.	Divizijos vado
Etatinių lektorių													
1) karo meno	3											Plk.	Pulko vado
2) artil. spec.	1											Plk.	Pulko vado
3) inž. spec.	1											Plk.	Pulko vado
Reikalų vedėjas	1											Plk.	Pulko vado
Mokslo dalies vedėjas	1											Plk. ltn.	Atsk. bataliono vado
Adjutantas	1											Kpt.	Kuopos vado
Raštvedys		1											Komandos viršila
Braižytojas		1											
Raštininkai				1	1								
Raštininkų mašininkų				3									
Ūkvedys				1									
Litografininkų						1	2						
Valgyklos tarnų							1	2					
Sargų							1						
Pasiuntinių								2					
Tarnaičių													
Iš viso	9	2	–	5	1	1	6	4	1	2	2		

Priimtame statute taip pat patvirtinti Aukštųjų karininkų kursų etatai: 9 karininkai, 2 karo valdininkai, 5 vyresnieji puskarininkiai, 1 jaunesnysis puskarininkis, 1 grandinis, 6 eiliniai kariai, 4 laisvai samdomi tarnautojai, 3 arkliai, 2 vežimai; pažymima, kad visi tarnautojai galėjo būti laisvai samdomi; 5 etatiniai lektoriai privalėjo be atskiro atlyginimo skaityti 4 paskaitas (val.) per savaitę ir atlikti visas tarnybos pareigas, jiems pavestas kursų viršininko. Vasaros metu praktiniams darbams kursų viršininko žinion prireikus skiriamas lengvasis ir sunkieji automobiliai²⁹.

²⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 242, Kaunas, 1922 m. lapkričio 4 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 242–243.

3. KARININKŲ KURSAI

Priėmus statutą, Aukštieji karininkų kursai tapo nuolatine karo mokymo įstaiga, turinčia plačius uždavinius ir didelį siekį nuolat lavinti karininkų korpusą, kelti ir tobulinti jų žinias, kad neatsiliktų nuo kitų valstybių, ir aprūpinti kariuomenę karininkais, tinkamais užimti rikiuotės daliniuose ir štabuose atsakingas pareigas.

Įteisinus kursus, kad kuo geriausiai būtų įgyvendinti tikslai, pagrindinis dėmesys buvo nukreiptas į pažangiausių mokymo metodų ir būdų parengimą. Buvo peržiūrimos visų dalykų programos ir laikino pobūdžio konspektai, išplėsta daugelio dalykų apimtis ir jų dėstymas susistemintas.

* * *

1922 m. spalio 26 – lapkričio 23 d. buvo organizuoti trumpalaikiai kursai rikiuotės karininkams teoriškai ir praktiškai supažindinti su klausimais, iškilusiais dėl naujos karinės doktrinos. Kursai buvo organizuojami dviem pamainomis po dvi savaites: į kursus buvo pasiūsti visi pulkų, batalionų, kuopų, eskadronų ir baterijų vadai, išskyrus tuos, kurie baigė antrąją kursų laidą, ir tuos, kurie bus paskirti į trečiąją laidą. *Kursų tikslas* – pagreitinti naujos karinės doktrinos taikymą Lietuvos kariuomenėje, nes laukti, kol visi aukščiau nurodytų kategorijų rikiuotės viršininkai baigs mokymąsi bendrajame skyriuje, būtų per ilgai laukti. Be abejo, šie dviejų savaitių kursai galėjo tik glaustai supažindinti su bendrais naujos doktrinos principais, bet ir tai palengvino mokymo darbą daliniuose.

1922 m. gruodžio 1 d. prasidėję *trečiosios laidos* užsiėmimai buvo pertvarkyti, padidintas visų svarbesniųjų dalykų, ypač taktikos, teorinių pamokų valandų skaičius; praktiniams užsiėmimams lauke skiriama apie du su puse mėnesio. Pagaliau dėstymo metodas artėjo prie eksperimentinio metodo. Iš klausytojų buvo reikalaujama nuolatinio darbo ir lavinimosi, t. y. visą laisvą nuo užsiėmimų laiką panaudoti mokslui; šiam tikslui, prasidėjus antrajam mokslo mėnesiui, skiriamos kas savaitę repeticijos, kurios vyko per visą teorinį kursą. Taigi savaitė buvo pašalintas daugelio klausytojų įprotis per mokslo metus tenkintis vien paskaitų klausymu, o didžiausią ir svarbiausią mokymosi darbą atidėti egzaminams.

Toks įtemptas darbas galėjo būti atliktas tik esant palankioms mokymosi ir buities sąlygoms, kurios trečiajai laidai irgi buvo palankesnės, negu pirmosioms laidoms. Pvz., iš pradžių opus būtų klausimas (kilęs dėl to, kad tik mažesnė klausytojų dalis gyveno kursų bendrabučiuose, o dauguma turėjo tenkintis blogais kambariais, gyvendami dviese ar trise viename mažame kambaryje arba priemiesčiuose, todėl ne Kaune dislokuotų dalinių karininkai vengė stoti į kursus) dabar buvo geriau sutvarkytas: sekvestro keliu kursams buvo paskirtas vienas antros eilės viešbutis „Šakov“, kuriame ir buvo įkurtas klausytojams bendrabutis, kur apsigyveno keliolika karininkų iš kitų įgulų su šeimomis; nevedusiems taip pat buvo paskirti geresni kambariai.

Taip pat sėkmingai buvo sprendžiamas aprūpinimas vadovėliais ir pagalbine karine

literatūra. 1922–1923 m. Karo mokslo valdyboje pasirodė keli nauji statutai, išleisti pirmieji karo mokslo vadovėliai, kursų lektoriai paruošė platesnių ir susistemintų konspektų ir užrašų. Karo mokslo valdybos ir kursų bibliotekos sukaupe karo mokslo knygų rinkinį, kuris tiko kursantams lavintis ir ruoštis³⁰.

Vasarą praktikos metu, baigus pagal programą numatytus taktikos ir šaudymo užsiėmimus, vykdomi pirmieji bandymai atlikti parodomąsias pratybas. Šiam tikslui 1923 m. liepos 12 d. organizuojamos parodomosios pratybos Neries krante, Sargėnų–Salų–Kleboniškių rajone, kurių tikslas – batalionui atlikti persikėlimo per upę manevrą, dengiant jį visų ginklų rūšių ugnimi. Karininkai pirmą kartą turėjo progą susipažinti su tokio uždavinio įvykdymo paruošiamuoju darbu, taip pat patirti galingą suderintos ugnies įspūdį. O jau liepos 13 d. IX ir X fortų rajonuose rengiamos parodomosios taktikos pratybos, kurių metu Lietuvos kariuomenėje pirmą kartą parodytas metodinis puolimas, laikantis naujų taktikos reikalavimų. Pratybas stebėjo Respublikos prezidentas A. Stulginskis, karinė vadovybė ir kai kurių užsienio valstybių karo atašė, o liepos 15 d. pirmą kartą buvo švenčiama kursų metinė šventė³¹ – Vytauto Didžiojo pergalės prieš kryžiuočius prie Žalgirio diena. Tą pačią dieną Respublikos prezidento A. Stulginskio įsakymu buvo suteikta teisė vadinti Didįjį Lietuvos kunigaikštį Vytautą kursų šefu, kursai gavo naują pavadinimą³² – Aukštieji karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursai. ***Tuo tikslu buvo išleistas Respublikos prezidento A. Stulginskio įsakymas:***

Mūsų Tėvynės senovėje, Didžiajam Lietuvos Kunigaikščiui Vytautui viešpataujant, Lietuvos kariuomenė pasižymi ypatingu stiprumu ir karingumu.

Ačiū savo žygiams ir laimėjimams ji buvo baisi visiems kaimynams, priversdama skaitytis su ja kaip mažas, taip ir dideles valstybes.

Vytautas, atvadavęs savo teises kare su Lenkija ir nugalėjęs amžiną Lietuvos priešą – Kryžiuočių ordiną, savo žygiais į rytus nukariavo eilę rusų kunigaikštijų ir pasiekė didžiausios galybės net tolimuose Rusijos kraštuose.

Tai visa buvo pasiekta dėka ypatingiems Vytauto gabumams ne tik politiniams, bet ir kariniams. Jo karo talentas sugebėjo sudaryti tokią kariuomenę, kuria galima buvo pasiekti visus savo politikos tikslus, o vadovaujant jai karo lauke, laimėti prieš skaitlingesnę priešą.

Siekiant ir mums dabartiniu laiku to, kad sukūrus mažą, bet stiprią ir sveiką dvasios kariuomenę reikia turėti ypatingai tinkamus vadus, tinkamai paruoštus savo aukštam tikslui pasiekti.

³⁰ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D.L.K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 398–399.

³¹ Įsakymas kariuomenei Nr. 90, Kaunas, 1923 m. gegužės 15 d. LCVA, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 134.

³² 1923 m. liepos 12–15 d. vykusio pirmojo baigusiu Aukštuosius karininkų kursus suvažiavimo metu priimtas Karo mokslo skyriaus ir Aukštųjų karininkų kursų viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus pasiūlymas pavadinti kursus Vytauto Didžiojo vardu, kad tokiu būdu būtų pagerbtas Žalgirio (Griunvaldo) mūšio nugalėtojo talentas. Ruseckas P., „Pirmasai baigusiu Aukštuosius karininkų Kursus suvažiavimas“, *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, Nr. 13, p. 132.

3. KARININKŲ KURSAI

Tas uždavinys šiuo laiku tenka, tarp ko kito, Aukštiesiems Karininkų Kursams, kurių rūpesčiu Lietuvos kariuomenė turi gauti viršininkų, tinkamų būti karo atžvilgiu D. L. K. Kun. Vytauto įpėdiniais.

Sąryšy su tuo, ankstesniems dvasios ryšiams su garbinga Lietuvos kariuomenės praeitimi palaikyti ir kad nuolat atsimindami Vytauto, didžio stratego, vardą, stengtusi parengti tinkamą šių laikų mūsų kariuomenei vadovybę, leidžiu vadinti Aukštųjų Karininkų Kursų šefu Didįjį Lietuvos Kunigaikštį Vytautą, o kursas: AUKŠTIEJI KARININKŲ DIDŽIOJO LIETUVOS KUNIGAİKŠČIO VYTAUTO KURSAI.³³

1930-aisiais – Vytauto Didžiojo metais – jie pavadinami Vytauto Didžiojo karininkų kursais³⁴.

* * *

Po kursų šventės trečiosios laidos klausytojai paleidžiami vieno mėnesio atostogų, kurios ateityje tampa lyg ir tradicinės. Įteisinus naują statutą, kursams nuolat plečiantis, buvo papildyti etatai: įsteigiamos atskiros mokymo dalies vedėjo pareigos, kurio funkcijos siejamos su mokslo klausimais; kursų viršininko padėjėjo ir pavaduotojo pareigos buvo numatytos kursų reikalų vedėjui. Pirmuoju mokymo dalies vedėju 1922 m. gruodžio mėn. buvo paskirtas plk. ltn. T. Daukantas, kuris sėkmingai jas ėjo apie dvejus metus, kol buvo paskirtas Karo mokslo valdybos viršininku. Į kursus atvykęs vyr. ltn. V. Hinentalis buvo paskirtas kursų adjutantu. Iki tol adjutanto pareigas ėjo laikini žmonės, net ir klausytojai.

Trečiosios laidos mokslo metu (gegužės 14–27 d.) buvo organizuoti dviejų savaitių kursai karo kapelionams, kurių tikslas – supažindinti kapelionus su karo statutais ir pagrindiniais dėsniais, kuriais vadovaujasi kariuomenė. Šiam tikslui pasiekti karo kapelionai išklausė 50 val. kursą, kurio pusė laiko buvo skirta grynai kariniams dalykams, o kita pusė – bendriesiems ir teologijos dalykams, kuriems dėstyti buvo pakviesti Vytauto Didžiojo universiteto teologijos-filosofijos fakulteto profesoriai³⁵.

Krašto apsaugos ministras mjr. inž. B. Sližys ir l. e. Generalinio štabo viršininko pareigas plk. ltn. A. Zubrys 1923 m. birželio 15 d. ***patvirtino Aukštųjų karininkų kursų ženklą ir jam nešioti taisykles³⁶.***

³³ Respublikos prezidento A. Stulginskio įsakymas Nr. 74, Kaunas, 1923 m. liepos 15 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 7, l. 26; Įsakymas kariuomenei Nr. 136, Kaunas, 1923 m. liepos 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 186.

³⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 10, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų vasario 15 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20612&biRecordId=2898>, 2014-04-25.

³⁵ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 400–401.

³⁶ Įsakymas kariuomenei Nr. 113, Kaunas, 1923 m. birželio 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 162.

Ženklo aprašymas

- 1) Sidabrinis – oksiduotas qžuolų lapų vainikas, 5^{1/2} cnt. ilgio ir 4 cnt. platumo, apvalinės formos;
- 2) Ant vainiko maltos kryžius (baltos emalės), kryžiaus kraštai auksuoti;
- 3) Kryžiaus vidury mažas skydelis raudonos emalės su sidabriniais kraštais; vidury skydelio D. L. K. Vytauto herbas;
- 4) Ženklas išgaubtas, prisegtas prie rūbų tam tikra rinte, įtaisyta ženkle užpakaly;
- 5) Užpakalinės pusės vainiko, apatinėje jo dalyje, talpinamas ženkle eilės Nr.

Ženkliui nešioti taisyklės

- 1) Aukštųjų Karininkų Kursų ženklą, turi teisės nešioti:
    - a) visi karininkai, baigusieji Aukštuosius karininkų kursus;
    - b) Aukštųjų karininkų kursų viršininkas, profesoriai ir lektoriai, skaitę be pertraukos ne mažiau 3 metus, Aukštųjų karininkų kursų Mokslo tarybos sprendimu.
- P a s t a b a .* Išimtis sudaroma lektoriams, kurie skaitę paskaitas be pertraukos nuo Kursų įsteigimo dienos iki ženklo įkūrimo dienos.
- 2) Ženklas nešiojamas dešinėje pusėje ant viršutinės frenčio vidurio kišenės.
  - 3) Teisė nešioti ženklą nustatoma kariuomenės dalies įsakymu, apie tai įrašoma į tarnybos lapą.

1923 m. liepos 12–15 d. įvyko pirmasis baigusiųjų Aukštuosius karininkų kursus suvažiavimas. Posėdžiai vyko Karo muziejuje. Atvyko 57 buvę kursų klausytojai. Be to, dalyvavo visi dabartiniai kursantai, kursų lektoriai ir svečiai. *Suvažiavimo tikslas* – supažindinti su naujausiomis karo mokslo žiniomis, ypač pavyzdiniais manevrais ir įsteigti Karo mokslo draugiją.

Suvažiavimą atidarė Karo mokslo skyriaus ir Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. L. Radas–Zenkavičius. Sugiedojus Tautos himną priimtas pasiūlymas pasiūsti sveikinimus valstybės prezidentui, ministrui pirmininkui, krašto apsaugos ministrui, kariuomenės vadui ir Seimo pirmininkui.

Karo muziejaus organizatoriui gen. V. Nagiui-Nagevičiui pasveikinus suvažiavimą atsistojimu pagerbti žuvusieji dėl Lietuvos Nepriklausomybės.

Atsistojimu priimtas gen. L. Radas-Zenkavičiaus pasiūlymas pavadinti kursus Vytauto Didžiojo vardu, pagerbiant Grunvaldo nugalėtojo kario talentą. Gen. L. Radas-Zenkavičius perskaitė platų pranešimą apie *Karo mokslo draugijos steigimą*.

Draugijos tikslas – tarp karių kelti karinį ir bendrąjį mokslą. Įsteigus centrą reikės organizuoti draugijos skyrius daliniuose ir provincijos centruose. Draugijos nariai pagal savo pomėgius turėtų pasirinkti mokslo šakas: istoriją, karo literatūrą ir t. t. Centras privalės parūpinti savo skyriams ir nariams medžiagos ir vadovauti jiems.

Kpt. K. Tallat-Kelpša skaitė pranešimą apie analogišką lenkų Karo mokslo draugiją, kad galėtų pasinaudoti šios draugijos patyrimu.

Iš pranešimo matyti, kad ši draugija kūrėsi 1920 m. Pirmiausia pasireiškė draugijos ratelių veikla – per pokalbius ir pasilinksminimus. Ministro įsakymu buvo sukurta daug ratelių, bet dauguma jų gyvavo tik fiktyviai. Valdžios institucijos draugijai teikė mažai paramos. Materialiai draugija skurdo, tačiau nemažai rimtų mokslo dalykų buvo atlikusi.

Krašto apsaugos ministras mjr. B. Sližys sveikino suvažiavimą ir linkėjo, „*kad mūsų kariuomenei pakiltų karo mokslas, kurio pamatais ir būtų kuriama mūsų kariškoji pajėga. Mūs karo mokslas – lietuviškas karo mokslas – turi pakelti mūs kariuomenėj mūs tautos dvasią, sutvirtinti joje lietuvybę ir pakelti mus kariuomenės vardą užsieny.*“³⁷

Plk. ltn. B. Bilminas, kpt. S. Žostautas, mjr. K. Skučas ir kiti karininkai pabrėžė, kad šiuo metu užtenka pajėgų tokiai draugijai kurti, juo labiau kad tam tikslui pasiekti dabar yra tinkamas laikas – ramu frontuose ir kariai susibūrę į įgulas, į centrus. Nutarta vienbalsiai steigti Karo mokslo draugiją.

Visi kalbėtojai pareiškė nuomonę, kad reikia stengtis priimti tikraisiais nariais į draugiją visus, kurie tik pareišk norą dirbti draugijos naudai ir laikysis statuto, bet jokiū būdu neapriboti įstojimo kokiais formalumais arba oficialiu kandidato cenzu³⁸.

Gen. L. Radus-Zenkavičiui pasiūlius, buvo svarstoma, kokios turėtų būti draugijos sekcijos.

Mjr. V. Biržiška skaitė pranešimą apie istorijos sekcijos steigimą, skirstydamas Lietuvos karo istoriją ir laikotarpius į senesnius ir dabartinius laikus. Vieni nariai galėtų rinkti medžiagą, kiti ją apdorotų, susistemintų, treči populiarintų.

Kpt. V. Steponaitis skaitė pranešimą apie ekonomikos sekcijos reikalus. Ši sekcija galėtų surinkti medžiagą apie kariuomenės išlaikymą, kokių tam reikalui šalis turi išteklių ir t. t., taip pat pateiktų įvairių kariškų statistinių duomenų.

Plk. K. Žukas teigė, kad karinio ir moralinio auklėjimo sekcija privalo rūpintis, kaip pakelti visoje kariuomenėje moralinę dvasią ir parengti garbės teismo principus.

Plk. K. Boleckis teigė, kad Taktikos sekcija rinks medžiagą, skirstys ją draugijos skyriams, vadovaus ir organizuos taktikos mokslą, ypač praktikos darbus. Ši sekcija privalo organizuoti ir vesti ir puskarininkių taktikos mokslą.

Karo valdininkas J. Grigaitis pateikė informaciją apie karo teisių parengimą ir su-tvarkymą. *Mūsų žinynas* pasidarytų draugijos organu, kur būtų spausdinami įvairių sekcijų darbai.

³⁷ Ruseckas P., „Pirmasai baigusių Aukštuosius Karininkų Kursus suvažiavimas“, *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, Nr. 13, p. 132.

³⁸ *Ten pat.*

Pirmą dieną suvažiavimo posėdis pasibaigė po 12.30 val. Popiet 17–18 val. gen. L. Radus-Zenkavičius kursuose perskaitė bendrą pranešimą apie naujausias šių dienų kautynes ir išdėstė būsimųjų kitos dienos pavyzdinių manevrų planą, kuris buvo nustatytas jo paties, smulkiai aptartas ir parengtas drauge su kursų klausytojais.

Manevrai buvo vykdomi liepos 13 d. tarp Nevėžio ir Neries upių, pradedant Nevėžio tiltu ir baigiant kaimu. Į manevrus atvyko Valstybės prezidentas A. Stulginskis, apie du šimtus įvairių kariuomenės rūšių karininkų, Karo mokykla ir prancūzų karo atašė.

Manevrams vadovavo gen. L. Radus-Zenkavičius, dalyvavo kaip laikinieji būrių ir skyrių vadai Aukštųjų karininkų kursų klausytojai.

Manevrai vyko laikantis naujojo lauko statuto ir naujausių karo mokslo žinių, naudojant tobuliausią tų dienų karo techniką.

Svarbiausias manevrų tikslas – parodyti kautynių skyriaus veikimą, jo gebėjimą savarankiškai kovoti ir prisitaikyti prie vietovės. Nepaisant nedidelių ir nereikšmingų nesklandumų manevrai vyko pagal numatytą planą. Daugelis karininkų, buvusių kursų klausytojų, išreiškė savo pasitenkinimą manevrais, nes juose atsiskleidė karo mokslo pažanga, nuo kurios jie iš dalies jau buvo atsilikę.

Svarūs Respublikos prezidento A. Stulginskio žodžiai, kuriuos jis tarė, manevrams pasibaigus: „*Kariuomenės skaičiumi mes priešui negalime užimponuoti, tai užimponuokime jam savo mokslu, tvarka, dvasia.*“³⁹

Tą pačią dieną karo valdininkas V. Grudzinskas, studijuojantis karo intendantūros mokslus Čekoslovakijoje, pateikė informaciją apie Čekoslovakijos visuomenės, valstybės padėtį ir karo intendantūros mokslo raidą. Pranešimą iliustravo statistikos duomenimis.

Po V. Grudzinsko pranešimo plk. K. Boleckis skaitė referatą „*Viršininkų iniciatyva*“. Referate dėstoma mintis, kad viršininkų iniciatyva, pasireiškus tinkamu laiku, gali duoti daug naudos, bet netinkama iniciatyva gali padaryti daug žalos ir privesti kariuomenę prie katastrofos. Referato išvados paremtos gausiais istoriniais faktais.

Trečią suvažiavimo dieną (liepos 14 d.) buvo perskaitytas Lietuvos karo misijos pranešimas apie stebėtus prancūzų manevrus *Coetguidan* stovykloje. Pirmąjį bendrąjį pranešimą perskaitė gen. L. Radus-Zenkavičius.

Šie manevrai vyko 1923 m. birželio mėn., buvo gautas prancūzų karo valdžios kvietimas. Manevruose dalyvavo 23 tautų kariuomenių atstovai. Lietuvos kariuomenei atstovavo gen. L. Radus-Zenkavičius⁴⁰, plk. P. Bytautas, plk. M. Velykis, mjr. P. Žaideikis, mjr. B. Jakutis ir kpt. K. Tallat-Kelpša. Lietuvos politinė padėtis tuo metu

³⁹ Ruseckas P., „Pirmasai baigusių Aukštuosius Karininkų Kursus suvažiavimas“, *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, Nr. 13, p. 132.

⁴⁰ *Ten pat*, p. 133.

buvo gan įtempta dėl Klaipėdos įvykių (sukilimo), tačiau prancūzų karininkai priėmė Lietuvos misijos dalyvius labai mandagiai, suteikdami visus patogumus ir reikalingą informaciją. Misijos pirmininkas gen. Radus-Zenkavičius buvo visų svetimšalių misijų pirmininku, nes jis buvo vyriausias pagal laipsnį iš visų šios misijos narių. Todėl misijos pirmininkui, o per jį ir Lietuvai, teko tam tikrų privilegijų ir pirmenybių. Taigi visi užsieniečiai, norėdami kalbėti ar šiaip viešai pareikšti savo nuomonę, turėjo kreiptis į misijos pirmininką, kaip misijos vyresnįjį. Be to, gen. L. Radus-Zenkavičius, kaip visų užsieniečių vyriausiasis, visur užimdavo pirmąją vietą. Nuolatos buvo girdėti kreipimasis „Lietuvos generolas“ ir t. t.

Prancūzų generolas Buat, prancūzų kariuomenės generalinio štabo viršininkas, sutiko Lietuvos misiją, susipažino su ja ir pokalbiuose stengėsi išsiaiškinti kai kuriuos prancūzus dominčius Lietuvos klausimus. Be abejo, ir gen. Buat, kaip ir daugelis prancūzų, daug kur dėl Lietuvos reikalų buvo suklaidintas, todėl besikalbėdamas su gen. L. Radus-Zenkavičiumi ne kartą buvo didžiai nustebęs, kad taip klaidingai apie Lietuvą manęs.

Generolas Buat Lietuvos misijai suteikė informacijos, kuri buvo labai reikalinga. Tarp kitko buvo supažindinta su tų dienų karo mokslo lygiu Prancūzijoje, kurioje tuo metu mokėsi klausytojai beveik iš viso pasaulio valstybių.

Plk. M. Velykis perskaitė detalų pranešimą apie manevrus, kuriuose parodytas aukščiausias tiek taktinis, tiek ir techninis prancūzų pasirengimas.

Mjr. P. Žadeikis pateikė ilgą pranešimą apie techniką prancūzų kariuomenėje. Paašškėjo, kad Lietuvos mechanikai pagal studijuojamą literatūrą nėra atsilikę nuo bendro technikos suvokimo, bet atsilikusi pati Lietuvos technika. Prancūzai Lietuvos misijos mechanikus labai maloniai ir širdingai supažindino su savo technika.

Pranešime buvo pateikta labai daug įdomių karo technikos naujienų. Pranešėjas pažymėjo, kad prancūzai labai rūpinasi padidinti inžinerinę kariuomenę. 1923 m. prancūzai savo inžinerijos kariuomenės dalinius padidino 25 proc., palyginus su prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvusiu lygiu, tuo tarpu pėstininkų daliniai sumažino 25 proc., kavalerijos – 40 proc., kai kurie kiti daliniai – 25 proc.

Mjr. P. Žadeikis pranešimą baigė žodžiais:

„Prancūzai galingi ne savo skaičiumi, bet mokslu. Daug jų visą savo amžių mokinas, o stodami į kai kurias mokyklas, atsisako savo užtarnauto laipsnio ir pradeda tarnybą nuo pačio pirmutinio laipsnio – leitenanto.“⁴¹

⁴¹ Ruseckas P., „Pirmasai baigusiu Aukštuosius Karininkų Kursus suvažiavimas“, *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, Nr. 13, p. 132.

Mjr. B. Jakutis pranešė apie vieną ypatingą karo mokyklą, kurią jis lankė ir į kurią priimami žemesnio išsilavinimo klausytojai. Viena tos mokyklos ypatybių – čia vienos kariuomenės rūšies karininkui suteikiama plati galimybė susipažinti su kitos rūšies kariuomene.

Kpt. K. Tallat-Kelpša gana detalai pranešė apie prancūzų pastarųjų metų raitelių dalinių plėtimą, organizavimą, aprūpinimą, apginklavimą ir t. t. Per manevrus raiteliai savo užduotį gerai atliko, parodę tinkamą išsilavinimą.

Vakariniame posėdyje buvo priimtas Karo mokslo draugijos statutas. Liepos 16 d. išrinkta Draugijos centro valdyba, į kurią įėjo: gen. L. Radas-Zenkavičius, mjr. V. Biržiška, plk. K. Žukas, kpt. V. Steponaitis; kandidatai: plk. K. Boleckis, karo valdininkas J. Grigaitis, plk. lt. B. Štencelis, mjr. K. Skučas; sudaryta revizijos komisija: plk. lt. M. Rėklaitis, plk. lt. A. Paškovičius ir plk. lt. A. Jakaitis.

Birželio 15 d. 11 val. kanauninkas Juozas Tumas-Vaižgantas laikė Vytauto bažnyčioje pamaldas už žuvusius dėl Lietuvos nepriklausomybės ir pasakė tai progai tinkamą pamokslą, kuriame ypač aukštai iškelė Vytauto Didžiojo darbus ir nuopelnus. Per pamaldas bažnyčioje buvo kelios dešimtys karininkų⁴².

13 valandą suvažiavimo dalyviai padėjo vainiką prie paminklo žuvusiems. Ant vainiko kaspino užrašyta: „*Kovoje dėl Nepriklausomybės mes seksime Jūsų garbingo pavyzdžio*“.

Po to Karo muziejuje įvyko posėdis Vytautui Didžiajam paminėti. Posėdžio pradžioje paskelbta, kad Respublikos prezidentas įsako nuo liepos 15 d. kursus vadinti ***Aukštieji Karininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Vytauto kursai***.

Pranešimus apie Vytauto Didžiojo asmenybę ir veiklą skaitė gen. L. Radas-Zenkavičius, mjr. V. Biržiška, kanauninkas J. Tumas-Vaižgantas, kpt. V. Steponaitis. Suvažiavimas pasibaigė liepos 15 d. pietumis, kuriuose dalyvavo Valstybės prezidentas A. Stulginskis, Lietuvos atstovas Maskvoje poetas J. Baltrušaitis ir kiti svečiai⁴³.

* * *

1923 m. lapkričio 15 d. Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. L. Radas-Zenkavičius patvirtino kursų vidaus tvarkos taisyklės, kurios buvo išdalintos visiems tarnautojams ir karininkams klausytojams ir kurių reikėjo griežtai laikytis. Instrukcijoje nurodomos bendros, tarnybos taisyklės, tvarka auditorijose, kursų grupių vyresniųjų pareigos ir kt.⁴⁴

⁴² Ruseckas P., „Pirmasai baigusiu Aukštuosius Karininkų Kursus suvažiavimas“, *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, Nr. 13, p. 134.

⁴³ *Ten pat*, p. 135.

⁴⁴ 1923 m. lapkričio 15 d. Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. L. Radas-Zenkavičius patvirtino kursų vidaus tvarkos instrukciją, LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 7, l. 27–29.

1923 m. lapkričio 15 d. kursai iš senųjų patalpų Tolstojaus (vėliau Sapiegos) gatvėje buvo perkelti į Aukštąją Panemunę. Patalpos buvo labai apleistos, o jų tvarkymas kliudė kursams normaliai dirbti. Trečioji klausytojų laida užsiėmimus baigė spalio 15 d. dar senuose rūmuose. Spalio 23 d. įsakymu kariuomenei Nr. 193 skelbiama, kad Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų *trečiąją laidą* baigė 66 karininkai. Visi 1 ir 2 str. išvardyti karininkai naudojami teisėmis ir privilegijomis, nurodytomis Kursų statute, priimtame 1922 m. spalio 3 d.⁴⁵

Lapkričio 15 d. buvo įsakyta pradėti užsiėmimus su *ketvirtąją laidą* jau Panemunėje. Tačiau dėl laiku neatlikto patalpų remonto ketvirtosios laidos užsiėmimų pradžia buvo atidėta dešimčiai dienų, todėl minimos laidos klausytojai susirinko tik lapkričio 26 d., kai įvyko ir naujų rūmų pašventinimas. Tuo metu kursų personalą sudarė 13 karininkų, 23 laisvai samdomi tarnautojai ir kareiviai.

Palyginus su buvusiomis kursų patalpomis mieste, čia buvo kur kas erdviau, o patalpos išdėstytos pagal tam tikrą sistemą. Suvažiavę klausytojai rado kursų patalpas pritaikytas ne tik mokymui, bet ir gyvenimo poreikiams patenkinti: trečiame aukšte buvo įrengta 12 didelių kambarių, kuriuose galėjo gyventi 60 nevedusių karininkų. Visas 115-tas fligelis, kuriame buvo 36 kambariai, buvo skirtas klausytojams su šeimomis gyventi⁴⁶. Kursų rūmų apatiniame aukšte buvo įrengta klausytojams valgykla, bufetas ir svečių kambarys. Gretimuose su kursais Karo mokyklos patalpose⁴⁷ buvo įrengtas karių ekonominės bendrovės skyrius. Patogesniai susisiekimui su miestu kursų viršininkas iš Susisiekimio ministerijos išrūpino leidimą įrengti stotelę siaurojo geležinkelio ruože ties kursais, kur pagal atskirą tvarkaraštį kiekvieną dieną sustodavo 7 traukinėliai⁴⁸. Pagaliau ypatingais atvejais kursams buvo paskirtas vienas didelis autobusas, kuriame tilpo 25–30 žmonių. Šios transporto priemonės buvo svarbios ir lektoriams, atvykstantiems į paskaitas iš miesto.

Šitai patvirtant, naujoji būstinė iš karto įgavo kitą vaizdą ir nors daug ką dar reikėjo padaryti, bet sunkiausi darbai buvo atlikti. Jau pradėjo aiškėti, kad kaip tik čia, Panemunėje, ateityje kursų bus galima visais atžvilgiais tinkamai įrengti.

Susidarius geresnėms gyvenimo sąlygoms, kursai pradėjo įgauti daugiau reikšmės visai kariuomenei. Tuo metu kursų gyvenime įvyksta svarbių pasikeitimų. Esmė ta, kad Karo mokykla ir kursai savo auklėtiniams taikė skirtingus mokymo metodus ir naujos karo doktrinos diegimo būdus, o tai sudarydavo nemažą disonansą daliniuose tarp karininkų, kurie baigę tas dvi giminingas įstaigas dažnai nesuprasdavo vieni kitų.

⁴⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 193, Kaunas, 1923 m. spalio 23 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21354&biRecordId=2898>, 2014-04-25.

⁴⁶ Kadro karininkams buvo paskirtas fligelis Nr. 110.

⁴⁷ Tuo pačiu laiku, kai vyko kursų patalpų remontas, Karo mokykla buvo perkelta iš Penktojo pėstininkų pulko rajono į gretimas su kursais patalpas Nr. 107 (buvusioji II atskira ligoninė).

⁴⁸ Vienas vagonas su garvežiu.

Tai pastebėjęs kursų viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius (tuo metu paskirtas Generalinio štabo viršininku, paliekant eiti ir kursų viršininko pareigas) buvo iškėlęs šį klausimą, kad tokia nenormali padėtis būtų pašalinta. 1923 m. lapkričio 13 d. krašto apsaugos ministras išleido įsakymą (Nr. 205, 2 str.), kuriame teigiama, kad „*Karo mokykla visais atžvilgiais priklauso Aukštųjų Karininkų Kursų viršininkui*“⁴⁹. Remiantis šiuo įsakymu, kursų viršininkui pavedama visiška Karo mokyklos mokymo kontrolė ir priežiūra, kad būtų suderintos Karo mokyklos ir kursų mokymo programos, suvienodinti abiejų mokymo įstaigų dėstymo metodai ir pašalinti prieštaravimai. Tokia padėtis truko daugiau kaip dvejus metus, t. y. iki tol, kol minėta problema buvo išspręsta, o po to Karo mokykla vėl savarankiškai tęsė savo veiklą⁵⁰.

1924 m. sausio 1 d. Respublikos prezidentas A. Stulginskis įsakymu Nr. 133 Generalinio štabo viršininką L. Radus-Zenkavičių už Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų organizavimą ir jų pakėlimą į aukštą lygį, už Karo mokslo skyriaus įkūrimą, tam tikrų karo statutų išleidimą, naujos karo doktrinos parengimą ir įgyvendinimą apdovanojo II rūšies pirmojo laipsnio „Vycio Kryžiumi“. Prieš tai Rumunijos karalius gen. L. Radus-Zenkavičių buvo apdovanojęs Rumunijos valstybės aukščiausiu karininkų laipsnio ordinu „*Coroana Romăniei*“ su žvaigžde ir kardais. Respublikos prezidentas leido šį garbės ženklą generolui nešioti „*visur ir visuomet*“⁵¹. Generalinio štabo viršininkas L. Radus-Zenkavičius 1924 m. sausio 23 d. skiriamas laikinai eiti Vyriausiojo štabo viršininko pareigas⁵². 1928 m. kovo 3 d. gen. L. Radus-Zenkavičius už ypatingus nuopelnus Lietuvai apdovanojamas I laipsnio Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu⁵³.

1924 m. rugpjūčio 12–13 d. krašto apsaugos ministras T. Daukantas dalyvavo parodomuosiuose manevruose, kuriuos surengė Aukštieji karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursai, vadovaujant kursų viršininkui gen. L. Radus-Zenkavičiui ir dalyvaujant Karo mokyklai ir Kauno įgulos daliniams. Sudėtingas rugpjūčio 13 d. manevrų uždavinys, pėstininkams, artilerijai ir minosvaidžiams šaudant koviniais šoviniais, buvo puikiai įvykdytas, nepaisant visų sunkumų. Suprantama, patyrusio Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų viršininko vadovavimas ir puiki organizacija parodė tikrą lauko kautynių vaizdą, o manevrų dalyviams buvo ko pasimokyti ir ateityje bent iš dalies pritaikyti tokį mokymo metodą savo daliniuose. Daliniai,

⁴⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 205, Kaunas, 1923 m. lapkričio 13 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 260.

⁵⁰ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 402–404.

⁵¹ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 3, Kaunas, 1924 m. sausio 1 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 3.

⁵² Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 11, Kaunas, 1924 m. sausio 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 20.

⁵³ Įsakymas kariuomenei Nr. 24, Kaunas, 1928 m. kovo 13 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 244.

dalyvavę manevruose, buvo iniciatyvūs. Pėstininkų, artilerijos ir minosvaidžių ugnies palaikomas puolimas, visą laiką šaudant koviniais šoviniais per galvas puolančių dalinių, parodė pasitikėjimą savo viršininkais, aukštą parengimo lygį ir karių šaltakraujįškumą. Tokių manevrų nauda buvo suprantama visiems dalyviams. Krašto apsaugos ministras T. Daukantas, kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas ir l. e. Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. A. Zubrys išreiškė širdingą padėką generolui L. Radus-Zenkavičiui, plk. ltn. B. Štenceliui ir visiems tiems, kurie dalyvavo rengiant manevrus, o visiems daliniams, dalyvavusiems manevruose, buvo suteiktas trijų dienų poilsis⁵⁴.

* * *

Kursams įsikūrus naujose, erdvesnėse patalpose, pradėta plėsti jų veiklą – įsteigiamas *Artilerijos skyrius*, kurio tikslas – parengti artilerijos karininkus tiek, kad jie galėtų užimti ne tik baterijos, bet ir didesnių junginių (grupių ir pulkų) vadų vietas ir mokėtų šiems daliniams vadovauti remdamiesi Vakarų Europos valstybių Pirmojo pasaulinio karo patyrimu. Numatyta, kad mokslas truks dvejus metus, per kuriuos klausytojai išklausys ne tik teorinį kursą, bet ir poligone atliks šaudymo pratybas. Į *pirmuosius artilerijos kursus* buvo paskirta 19 karininkų, kurie į kursą atvyko 1923 m. lapkričio 25 d. ir pradėjo mokymą kartu su bendrojo skyriaus ketvirtąja laida, t. y. lapkričio 26 d., o pirmoji Artilerijos skyriaus laida išleista 1925 m. liepos 15 d. (baigė 15 karininkų)⁵⁵. Artilerijos skyriaus viršininku skiriamas mokymo dalies vedėjas plk. ltn. T. Daukantas, kuris rūpinosi skyriaus reikalais iki pat išėjimo iš kursų.

Šios laidos klausytojai buvo nevienodai pasirengę: vieni beveik baigę aukštąsias specialiąsias mokyklas, kiti turintys brandos atestatą arba baigę tik 6 klases. Be to, tarp jų buvo karininkų, baigusių karo mokyklą prieš Pirmąjį pasaulinį karą, daugelis karo metu ir dalis po karo; vieni baigę artilerijos, kiti pėstininkų mokyklas, vėliau pakeitę kariuomenės rūšis, o baigę Lietuvos karo mokyklą, dėl kitokio paruošimo, sudarydavo atskirą grupę. Karininkai skyrėsi ir dėl ištarnauto karo tarnyboje laiko: vieni jau buvo tarnavę 10–12 metų, kiti tik 3–4 metus, o tokia padėtis kėlė daug problemų, ypač pradėjus dėstyti specialiuosius artilerijos dalykus: šaudymo teoriją, balistiką, pabūklų konstrukciją ir kt., nes tie dalykai reikalauja gero bendro išsilavinimo, ypač matematikos. Prasadėjus užsiėmimams paaiškėjo, kad prieš pradėdant dėstyti tuos dalykus, reikia skirti keletą šimtų valandų įvairioms matematikos temoms studijuoti. Kadangi praplėsti kurso nebuvę galimybių, tai kai kurių svarbių dalykų, turinčių reikšmės gero rikiuotės artileristo karininko paruošimui, neįmanoma buvo spėti plačiai studijuoti,

⁵⁴ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 86, Kaunas, 1924 m. rugpjūčio 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 181.

⁵⁵ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 55, Kaunas, 1925 m. liepos 23 d., *LCVA*, f. 384, ap., 1, b. 69, l. 177.

todėl teko ką susiaurinti. Be to, pirmoji artileristų laida palyginti mažai turėjo praktinių užsiėmimų lauke ir šaudymų poligone. Todėl kursai turėjo užsiimti ne savo darbu (įvedant bendrojo lavinimo dalykus), o kita vertus, toks mokymo sutvarkymas turėjo lemti specifinių artilerijos dalykų kurso susiaurinimą.

Dėl minėtų priežasčių kursų Mokslo taryba nutarė prašyti karo vadovybės, kad priimant klausytojus į antrąją laidą ir vėliau, leistų kandidatams surengti žinių patikrinimą, o daliniuose iš anksto paskelbtų reikalavimų minimumą. 1925 m. liepos 23 d. Karo tarybos nutarimu buvo įsakyta atidėti antrosios artilerijos laidos priėmimą, o per 1925 ir 1926 m. žiemos laikotarpį karininkus, norinčius stoti į kursus, paruošti iš matematikos, kad pavasarį galėtų laikyti stojamuosius egzaminus. Todėl *antroji* artilerijos laida susirinko tik 1926 m. lapkričio 15 d.

1925 m. lapkričio 10 d. buvo papildytas 1923 m. įsakymo kariuomenei Nr. 113 1 str.: baigę Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų artilerijos skyrių nešioja kursų ženklą, prie kurio žemiau kryžiaus ant vainiko kaspino uždėti du sukryžiuoti auksinės spalvos patrankos vamzdžiai⁵⁶.

Po Artilerijos skyriaus įsteigimo ir Karo mokyklos prijungimo praėjus dviem mėnesiams, kursai gavo naują svarbų uždavinį – *įsteigti kariuomenės fizinio lavinimo centrą*, kuris pirmiausia padėtų Aukštiesiems karininkų kursams ir Karo mokyklai dėl fizinio rengimo ir kartu visiems kariuomenės daliniams paruoštų reikalingą instruktorių skaičių, kad kariuomenėje būtų tinkamai parengtų gimnastikos, fechtavimo ir lengvosios atletikos specialistų, kurie iki tol kiekviename dalinyje buvo rengiami skirtingai. Šį svarbų ne tik kariuomenei, bet ir tautai klausimą iškėlė gen. L. Radas-Zenkavičius. 1924 m. kovo 18 d., remiantis Karo tarybos nutarimu, jam pavedama pirmininkauti komisijoje (komisijos sudėtis: Ūkio ir finansų valdybos atstovas – mjr. S. Zaskevičius, artilerijos – plk. V. Janavičius, karo technikos – mjr. S. Dirmantas, Karo mokyklos – mjr. V. Juozaitis ir Aukštųjų karininkų kursų – plk. ltn. B. Štencelis) sprendžiant minėtą klausimą; pageidauta, kad dar vasarą būtų surinkta pirmoji instruktorių laida. Nepaisant įvairių kliūčių, uždavinys buvo įvykdytas iki liepos 1 d. Sporto salė buvo įrengta 102-ame fligelyje pagal Čekoslovakijos „*Tčiovychovná Szkola*“ gimnastikos salės planą, kurį atsiuntė vyr. ltn. M. Paura, kuris tuo metu ten mokėsi. Fizinio lavinimo centro *pirmosios laidos* užsiėmimai prasidėjo liepos 10 d. Centro viršininku paskiriamas vyr. ltn. M. Paura, o kad darbas vyktų sklandžiai, buvo paskirti dar du jaunesnieji instruktoriai: vyr. ltn. K. Markevičius ir atsargos karininkas J. Jungmeisteris.

Šį centrą prižiūrėti ir tvarkyti kursų viršininkas pavedė kursų reikalų vedėjui plk. ltn. B. Štenceliui. Iki kursų sujungimo centras išleido trys instruktorių laidas:

⁵⁶ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 87, Kaunas, 1925 m. lapkričio 10 d., LCVA, f. 384, ap., 1, b. 69, l. 242.

pirmąją – 1924 m. lapkričio 20 d.⁵⁷ (baigė 21 karininkas)⁵⁸, *antrąją* – 1925 m. birželio 6 d. (baigė 16 karininkų)⁵⁹, *trečiąją* – 1926 m. liepos 18 d. (baigė 17 karininkų)⁶⁰, 1927 m. *ketvirtąją* – 18 karininkų⁶¹, 1930 m. *penktąją* – 24 karininkai kandidatai. Iš viso fizinio lavinimo centrą baigė apie 100 karininkų instruktorių, kurie kariuomenės daliniuose sportą pakėlė į reikiamą lygį. Nuolat vyko pakartotiniai fizinio lavinimo kursai. Pavyzdžiui, 1929 m. 11 karininkų iš įvairių kariuomenės dalių dalyvavo Aukštųjų karininkų kursų Fizinio lavinimo centro pakartotiniuose kursuose⁶².

Pirmųjų dviejų laidų mokslas truko keturis mėnesius, trečiosios – apie penkis, o ketvirtosios ir penktosios – apie pusę metų. Toks paskutiniųjų dviejų laidų mokymo laiko pailginimas buvo susijęs su permainomis, įvykusiomis Fizinio lavinimo centro vadovybėje. 1925 m. centro viršininku paskiriamas gydytojas kpt. A. Jurgelionis, kuris Prancūzijoje buvo baigęs specialias kūno lavinimo mokyklas. Jam vadovaujant, daugiau dėmesio skiriama lengvajai atletikai, o ne gimnastikai, kaip tai buvo anksčiau. Be to, siekiant dar labiau išplėsti būsimųjų instruktorių akiratį apie žmogaus kūno anatomiją ir antropologiją, buvo padidinta teorijos paskaitų⁶³.

1924 m. bendrojo skyriaus ketvirtosios laidos dėstymo metodas darėsi panašesnis į *eksperimentinį*, ypač iš svarbiausių karo dalykų, pvz., taktikos, šaudybos, topografijos, fortifikacijos. Kursų viršininkas reikalavo daugiau laiko skirti pratyboms ir tik minimalų valandų skaičių – teorijai. Ketvirtosios laidos tvarkaraštis rodo, kad iš 32 užsiėmimų savaičių trečdalis valandų klasėje skiriama eksperimentinio pobūdžio taktikos užsiėmimams ir kitiems svarbesniems karo dalykams.

Taip sutvarkius mokymo procesą, *ketvirtoji klausytojų laida* buvo išleista 1924 m. rugpjūčio 15 d. Krašto apsaugos ministro rugsėjo 4 d. įsakymu Nr. 91 skelbiama, kad

⁵⁷ Krašto apsaugos ministro įsakyme Nr. 115 pabrėžiama, kad „1924 m. lapkričio 17 d. buvo išleista pirmoji fizinio lavinimo (prie Aukštųjų karininkų kursų) gimnastikos ir fechtavimo instruktorių laida ir, be to, dar buvo surengtos varžybos su prizais. Turiu pabrėžti, jog per tą palyginti trumpą laiką daug pasiekta ir vyresniojo leitenanto Pauros energijos ir darbo dėka dalys turės gerus instruktorius taip svarbiose kariuomenės apmokymo srityse. Lieka tik palinkėti, kad instruktoriai pašvęstų visą savo energiją ir pastatytų šitą apmokymo sritį dalyse taip, kaip sugebėjo tai padaryti minėtuose kursuose vyresnysis leitenantas Paura. Neužtenka pačiam žinoti ir mokėti, reikalinga tas mokėjimas ir žinios įskiepyti dalims.“ Įsakymas krašto apsaugos ministerio Nr. 115 str. 2, 5, Kaunas, 1924 m. lapkričio 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 262.

⁵⁸ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 118, Kaunas, 1924 m. gruodžio 13 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 272.

⁵⁹ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 58, Kaunas, 1925 m. liepos 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 69, l. 182.

⁶⁰ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 74, Kaunas, 1926 m. rugpjūčio 12 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 106.

⁶¹ Įsakymas kariuomenei Nr. 120, Kaunas, 1927 m. rugsėjo 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 179.

⁶² Įsakymas kariuomenei Nr. 46, Kaunas, 1929 m. birželio 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 96.

⁶³ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 404–405.

kursus baigė 70 karininkų⁶⁴. Suskaičiavus, kiek laiko ši laida buvo kursuose, matyti, kad ji taip pat neįvykdė 1–1,5 mėnesio buvimo kursuose normos. Penktoji laida taip pat negalėjo susirinkti rugsėjo 1 d., nes ketvirtoji laida mokslus baigė ne liepos 15 d., bet rugpjūčio 15 d. Todėl penktoji susirinko po mėnesio, t. y. spalio 1 d. ir užsiėmimus baigė 1925 m. liepos 15 d. Tik šeštoji laida susirinko laiku – 1925 m. rugsėjo 1 d. ir baigė – 1926 m. liepos 1 d. Nepaisant to, kad ketvirtosios laidos kursas buvo sutrumpintas, tai neturėjo neigiamų pasekmių, nes programa buvo visa išeita, tik klausytojai turėjo daugiau dirbti: per dieną skiriama iki 7 teorijos valandų, be užsienio kalbų pamokų ir konsultacijų. Išleidžiant ketvirtąją laidą, kursų Mokymo taryba konstatavo, kad pasiekti klausytojų mokymo rezultatai visiškai atitinka tuos reikalavimus, kuriuos buvo iškėlę kursai vyriausybės numatytam tikslui įgyvendinti.

Išleidžiant ketvirtąją laidą, panašiai kaip ir su trečiaja, buvo *surengtos dvejų parodomosios pratybos*: 1924 m. rugpjūčio 13 d. Šlienavos–Žiegždrių rajone – parodomasis manevras, o rugpjūčio 14 d. Jarmoliškių–Vaišvydavos–V forto–Pakalniškių rajone – parodomasis šaudymas; pratybos buvo surengtos didesniu mastu, jų idėja ir atskiri uždaviniai buvo daug sudėtingesni ir įdomesni, palyginus su 1923 m. vestomis pratybomis, nes jos kariuomenės daliniams suteikė progą pajusti kautynių lauko panašumo išpūdį. Ketvirtosios laidos klausytojai buvo pirmieji, kurie išleidimo dieną, be atestato, gavo ir kursų ženklą. Maždaug tuo pačiu metu kursus paliko mokymo dalies vedėjas plk. T. Daukantas, kuris 1924 m. birželio 20 d. buvo paskirtas krašto apsaugos ministru, o į jo vietą paskirtas Generalinio štabo plk. S. Černiveckis, kuris tas pareigas ėjo apie pusantų metų⁶⁵.

Penktoji laida susirinko 1924 m. spalio 1 d. Šios klausytojų laidos mokslo metams baigiantis kursų viršininkas sudarė sisteminį nuolatinio mokymo planą, kuriuo buvo numatytas mokymo tikslas, uždaviniai, mokymo metodas, atskirų dalykų programos ir kurso dėstymo tvarka. Planas pradėtas įgyvendinti 1925–1926 m. m., t. y. pradedant šeštąją bendrojo skyriaus laidą. Išleidžiant šią laidą 1925 m. liepos 14 d. IV forto–Rokų kaimo–V forto rajone buvo surengti parodomieji transmisijos (ryšių) manevrai, kurių tikslas – kautynėse išsamiai parodyti ryšių priemonių įrengimą, jų panaudojimo būdus. Šios pratybos buvo atliktos kartu su Aukštaisiais karo technikos kursais, nes jų laboratorijos buvo geriausiai aprūpintos įvairiomis priemonėmis ir jų klausytojams tokios pratybos irgi buvo labai naudingos; be to, dar dalyvavo elektrotechnikos batalionas. Tai buvo pirmosios tokio pobūdžio pratybos kariuomenėje ir jas pavyko atlikti gerai. Penktoji laida buvo išleista 1925 m. liepos 15 d., kurią baigė 52 karininkai⁶⁶.

⁶⁴ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 91, Kaunas, 1924 m. rugsėjo 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 189.

⁶⁵ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 405.

⁶⁶ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 55, Kaunas, 1925 m. liepos 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 69, l. 177.

Kaip minėta anksčiau, kartu su bendrojo skyriaus penktąja laida buvo išleista *Artilerijos skyriaus pirmoji laida*, išbuvusi kursuose apie dvejus metus. Šeštoji laida mokymąsi pradėjo 1925 m. rugsėjo 1 d., o buvo išleista 1926 m. liepos 15 d. – baigė 65 karininkai⁶⁷. Reikia pažymėti, kad šeštoji klausytojų laida buvo pirmoji, kuri atliko tikrąsias fortifikacijos lauko pratybas: užsiėmimams buvo skirta 10 dienų, per kurias, be susipažinimo su jau įrengtais lauko įtvirtinimais, patys klausytojai atliko būrio gynimosi taktikos uždavinį (apsikasimą) vietoje, naudodami fortifikacijos priemones. Pozicinio karo sąlygomis klausytojams, pastarąjį uždavinį sprendžiant, reikėjo suplanuoti pasipriešinimo tašką ir pažymėti jį vietoje, padaryti nuotrauką, apskaičiuoti medžiagų poreikį ir laiko sąnaudas. Visi šie užsiėmimai, vadovaujant gen. A. Kurkauskui, buvo ypač naudingi karininkams klausytojams, kurių daugelis neturėjo jokios patirties atlikti panašius uždavinius.

* * *

1926 m. Aukštųjų karininkų kursuose prasideda naujas periodas – kyla sumanymas sujungti iki tol savarankiškai veikusius Aukštuosius karo technikos (įsteigti 1924 m. sausio 1 d.), kuriuos sudarė statybos ir elektrotechnikos skyriai, ir **Aviacijos kursas**, kurie atsirado kaip išformuotos (1919 m. gruodžio 16 d.) Aviacijos karo mokyklos, įsteigtos 1919 m. sausio 24 d., tęsinys. 1921 m. kovo pradžioje prie mokomosios eskadrilės buvo įsteigti specialūs lakūnams ir žvalgams aviacijos kursai.

Visus trys kursus, be skirtingos jų specifinės paskirties, vienijo bendras uždavinys – parengti kariuomenės daliniams kvalifikuotus specialistus, todėl manyta, kad visoms trimis mokomosioms įstaigoms turėtų vadovauti vienas viršininkas, kuris būtų atsakingas už visų šių karininkų mokymą ir tobulinimą. Aukštieji karininkų kursai veiklos pradžioje tiesiogiai buvo pavaldūs krašto apsaugos ministrui, vėliau – Vyriausiojo štabo viršininkui, dar vėliau – Karo mokslo valdybos viršininkui; Karo technikos kursai dvejus metus buvo pavaldūs karo technikos viršininkui, vėliau – Karo mokslo valdybos viršininkui; Aviacijos kursai visą laiką buvo pavaldūs Karo aviacijos valdybos viršininkui. Panaši buvo ir juridinė padėtis: Aukštieji karininkų kursai veikė pagal Seimo priimtą statutą, Karo technikos kursai vadovavosi tik Ministrų kabineto priimtu įstatymo projektu, o Aviacijos kursai – Krašto apsaugos ministerijos ir Aviacijos valdybos įsakymais.

Nevienoda buvo ir visų kursų vidaus veikla, ypač mokymo srityje: tie patys dalykai vienuose kursuose laikomi specialiaisiais, o kituose – bendraisiais; vienų kursų klausytojai per praktinius užsiėmimus nuo ryto iki vakaro praktikuodavosi lauke, kituose kursuose praktiniams dalykams skiriama panašiai kaip ir teoriniams užsiėmimams –

⁶⁷ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 77, Kaunas, 1925 m. rugpjūčio 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 109.

tik po 6 val. per dieną. Be to, tą patį dalyką kartais dėstydavo keletas dėstytojų, nes kiekviena mokomoji įstaiga atskirai kviesdavo lektorių, dėl to be reikalo buvo didinamas civilių lektorių skaičius, tuo pat metu dažnai turint nepanaudotą labai gerą lektorių karį.

1925 m. komisijos, kurioje dalyvavo visų suinteresuotų įstaigų atstovai, sprendimais daug kas suvienodinta ir bendrai vadovautasi, bet buvo ir tokių principinių klausimų, kurių negalima spręsti be mokomųjų įstaigų viršininkų žinios. Be to, 1926 m. pradžioje vyriausybei nusprendus taupyti lėšas, skiriamas mokomosioms įstaigoms išlaikyti, prieita prie išvados, kad Aukštųjų karininkų kursų ir Karo technikos kursų etatai būtų bendri, o tai sumažintų administracijos personalą, taip pat numatyta prijungti ir Aviacijos kursus. Taigi 1926 m. pavasarį⁶⁸ kyla sumanymas iš visų kursų sudaryti vieną karininkų mokymo įstaigą⁶⁹. Todėl birželio mėnesį Vyriausiojo štabo viršininko nurodymu Karo mokslo valdybos viršininkas parengė naujų kursų įstatymo projektą (įstatus), kurį liepos mėnesį svarstė Karo taryba, o rugsėjo 3 d. jį priėmė Ministrų kabinetas. Nuo rugsėjo 15 d. įstatymo projektu (įstatais) leista vadovautis Krašto apsaugos ministerijai.

Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto aukštųjų karininkų kursų įstatuose teigiama, kad kursai (1 str.) tobulina karininkus ir rengia įvairius karo specialistus, kurių negali parengti Karo mokykla.

Kursus sudaro bendrojo, artilerijos, inžinerijos, technikos, aviacijos skyriai ir kūno lavinimo dalis (2 str.). Jei reikia, krašto apsaugos ministras kursuose gali sudaryti įvairius laikinus kursus ir pratybas aukštesniesiems viršininkams, kariuomenės vienetų vadams ir įvairių specialybių karininkams. **Bendrojo** skyriaus uždavinys (3 str.) – tobulinti, gilinti ir vienodinti įvairių kariuomenės rūšių ir tarnybų karininkų parengimą karui, suteikiant jiems naujausių karo mokslo žinių; **artilėrijos** – a) tobulinti artileristus karininkus, b) rengti artilerijos karininkus baterijos ir aukštesniems artilerijos vienetams vadovauti, c) rengti artilerijos karininkus įvairioms artilerijos technikos ir tiekimo pareigoms eiti; **inžinerijos** – rengti karininkus – karo inžinerijos specialistus. *Šis skyrius susideda iš dviejų poskyrių:* 1) fortifikacijos – rengti karininkus pionierius ir 2) statybos – karininkams statytojams ir geležinkelininkams; **technikos** – rengti ryšių tarnybos specialistus ir automobilininkus. *Todėl skyrius turi du poskyrius:* 1) ryšių ir

⁶⁸ 1926 m. sausio 27 d. Ministrų kabinetas nutarė leisti krašto apsaugos ministrui, kol bus Seimo priimtas Aukštųjų karo technikos kursų statutas, taikyti kursams Aukštųjų karininkų kursų statuto dėsnius. Šio Ministrų kabineto nutarimu vadovautis nuo 1926 m. sausio 27 d. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 29, Kaunas, 1927 m. sausio 27 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 56.

⁶⁹ 1926 m. gegužės 5 d. Ministrų kabinetas nutarė taikyti sausio 29 d. nutarimą (krašto apsaugos ministro 1926 m. įsakymo Nr. 29 1 str.) dėl Aukštųjų karo technikos kursų statuto nuo kursų įsteigimo dienos 1924 m. kovo 18 d. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 54, Kaunas, 1926 m. birželio 7 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 86.

2) automobilių; aviacijos – rengti aviacijos specialistus; *kūno lavinimo dalis* – a) rengti kūno lavinimo vadovus (instruktorius) ir trenerius, b) tirti kūno lavinimo dalyką ir taikyti jį kariams, c) rengti kūno lavinimo statutus, instrukcijas, vadovėlius, kariuomenės sporto dienas, varžybas ir žaidimus.

Aukštiesiems karininkų kursams vadovauja kursų viršininkas, kuris pavaldus Vyriausiojo štabo viršininkui (6 str.). Skyrių darbą derina ir mokslo bei mokymo reikalus svarsto kursų komitetas, kuris turi patariamąjį balsą. Komiteto sudėtį nustato krašto apsaugos ministras (7 str.). Į kursus klausytojais priimami visi karininkai, kurie yra kariuomenėje ištarnavę ne mažiau kaip dvejus metus. Iš stojančiųjų į aviacijos skyrių ištarnauto laiko nereikalaujama (8 str.). Mokslas bendrajame skyriuje numatomas ne ilgiau kaip vieneri metai, kituose skyriuose – dveji metai, o kūno lavinimo dalyje – pusė metų (9 str.). Mokymo programas, planus ir kursų statutą tvirtina krašto apsaugos ministras (10 str.). Nepažangūs klausytojai ir apskritai netinkami būti karininkais, kursų viršininkui tarpininkaujant, krašto ministro nuožiūra gali būti gražinami į dalinius ar įstaigas. Už drausmės pažeidimus kursų viršininkas savo nuožiūra gali gražinti į dalinius ar įstaigas kursų klausytojus iki kapitono laipsnio imtinai (11 str.). Kursų klausytojai gauna algą pagal laipsnį ir pareigas, kurias ėjo iki siuntimo į kursus (13 str.), gyvenantys kursų bendrabutyje, nemokamai aprūpinami butu, kuru ir apšvietimu (16 str.), turi atitarnauti kariuomenėje už kiekvieną išbūtą kursuose mėnesį du mėnesius (17 str.). Klausytojai, baigę mokslus, be eilinių atostogų ir teisės nešioti kursuose baigtų skyrių ženklus, dar turi šias pirmenybes: *bendrojo skyriaus* – prieš sau lygių laipsnių karininkus būti skiriami pėstininkų kuopų ir bataliono vadais; *artilėrijos* – artilėrijos karininkais ir prieš sau lygių laipsnių karininkus skiriami baterijų ir grupių vadais; *inžinerijos* – inžinerijos karininkais ir prieš sau lygių laipsnių karininkus skiriami pionierių arba geležinkelių kuopų ir batalionų vadais; *technikos* – ryšių karininkais arba karininkais automobilineis; *aviacijos* – aviacijos karininkais; *kūno lavinimo dalies* – kūno lavinimo instruktoriais (18 str.). Baigiantiems laikinus kursus teises ir pirmenybes nustato krašto apsaugos ministras kiekvieną kartą atskirai. Šiais įstatais keičiamas iki tol veikęs kursų statutai, paskelbtas *Vyriausybės žiniose*, 1922 m. Nr. 111. eil. Nr. 867⁷⁰.

Krašto apsaugos ministras plk. lt. J. Papečkys, duodamas interviu spaudai apie kariuomenės reikalus, pabrėžė, kad kursų reforma turi dvejopą tikslą: 1) lėšų taupymas ir 2) karo doktrinos suvienodinimas⁷¹.

⁷⁰ Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų etatų paaiškinamasis raštas, 1926 m., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28.; Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 411–413.

⁷¹ Lankoronskis J., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai ir jų reikšmė mūsų kariuomenei“, *Kardas*, 1926, Nr. 27 (51), p. 419.

Plk. ltn. J. Lanskoronskis pažymėjo, kad lėšų taupymas bus pasiektas sujungus visus kursus – mažėtų administracijos ir mokymo aparatas.

„Dabar kiekvienis kursai turi savo atskirą aparatą. Vien Aukštųjų D. L. K. Vytauto ir Aukštųjų karo technikos kursų etatuose yra 24 karininkai, tuo trapu pagal naują projektą etatuose iš viso yra tik 16 karininkų, o kursų darbo sritys plečiasi, nes tas pats aparatas aprūpina visą mokymo centrą.“⁷²

Aprūpinimas mokymo priemonėmis bus tikslesnis ir pigesnis. Galima bus atsiskyti vienodų kabinetų. Tai leis sutaupyti lėšų, be to, daug patogiau rengti mokymus: karininkai, negaišdami laiko, gali būti greitai supažindinti su savo ir kitų specialybių ginklais ir su visais mokymo eigoje dėstomais dalykais.

„Įvairių ginklo rūšių ir įvairių specialybių karininkams yra daug bendrų kursų. Dėstydami įvairiose mokymo įstaigose tuos pačius dalykus, klausytojai ir lektoriai gaišta daug laiko. Tas pats lektorius savo dalyką dėstydamas bendroje auditorijoje sutaupo daug laiko sau ir kitiems dalykams dėstyti.“⁷³

Kursų brangumas priklauso ne tiek nuo kursų karininkų ir samdomų lektorių, kiek nuo pačių klausytojų atlyginimo. Karininkas klausytojas, kuris besimokydamas gauna karininko algą, valstybei brangiai atsieina. Todėl specialiuosius kursų skyrius reikėjo komplektuoti ne iš karininkų, bet bendrąjį karo mokslą Karo mokykloje įgijusių kariūnų. Tai valstybei mažiau kainuotų, nes jiems nereikėtų mokėti algų.

Karo doktrina ir apskritai karinė mintis priklauso ne tiek nuo oficialių statutų ir instrukcijų, kiek nuo karininkų pažiūrio, mąstymo ir auklėjimo vienodumo.

Nėra abejonės, kad vienoje mokslo įstaigoje, kur bendradarbiaus pėstininkų, artilerijos, kavalerijos, aviacijos ir kitų kariuomenės rūšių karininkai, vienoda dvasia lavinimas ir auklėjimas yra labiau garantuotas, negu atskirose mokslo įstaigose.

„Kartais iš vieno kito karininko tenka nugirsti nuomonę, kad kursai valstybei tiek brangiai atsieina, kad už tuos pačius pinigus būtų galima beveik tiek pat karininkų mokyti užsieniuose, kur karo mokslas aukščiau stovys. Ši nuomonė atrodo kiek paviršutiniška. Mokslo įstaiga kaip tokia yra vertybė. Čia buriasi visos mūsų karininkų stipresnės mokslo pajėgos, čia randasi naujos idėjos, čia gimsta ir auga mūsų kariška literatūra ir mūsų kariškas mintijimas, čia daromi įvairūs bandymai ir parodomieji pratimai, čia renkamos įvairios mokymo priemonės, steigiami mokslo kabinetai ir k., žodžiu, kursai yra centras, iš kur konkretus karo mokslas plinta mūsų kariuomenėje. Jei nebūtų vienos savos mokslo įstaigos, kur visa tai koncentruojama, sunku būtų išauklėti ir karininkų korpui įdiegti pažiūrų vienodumą. Ir svetur išėję kariškus mokslus įvairiose valstybėse generalio štabo ir įvairių specialybių karininkai kursuose gali savo žinias praktiškai pritaikyti ir, kas svarbiausia, su mūsų sąlygomis suderinti ir savo įvairiose mokyklose išsidirbusias pažiūras suvienodinti.“⁷⁴

⁷² Lanskoronskis J., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai ir jų reikšmė mūsų kariuomenei“, *Kardas*, 1926, Nr. 27 (51), p. 419.

⁷³ *Ten pat.*

⁷⁴ *Ten pat.*, p. 419–420.

Tačiau atsirado nuomonių, kad jeigu reikia taupyti, mažinant mokymo įstaigų skaičių, tai geriau Karo technikos kursus prijungti prie Vytauto Didžiojo universiteto Technikos fakulteto, nes kursų statybos ir elektrotechnikos skyrių uždaviniai yra artimesni universiteto Technikos fakultetui nei Aukštiesiems karininkų kursams. Šiam sumanymui pritarė ir universiteto Technikos fakulteto profesūra, tarp kurių nemažai dėstė Karo technikos kursuose. Šiuo klausimu susidomėjo ir švietimo ministras. Jo teikimu kursų prijungimo klausimas pateko į Seimą. Reikėjo sustabdyti naujų įstatų projekto priėmimą, kol Krašto apsaugos komisija dar nesvarstė naujo Švietimo ministerijos sumanymo dėl Karo technikos kursų prijungimo prie universiteto Technikos fakulteto. Seimo posėdyje, dalyvaujant krašto apsaugos ministrui plk. ltn. J. Papečkiui, Generalinio štabo plk. ltn. K. Škirpai, Aukštųjų karo technikos atstovams: kursų viršininkui plk. B. Štenceliui, mokymo dalies vedėjui A. Novickiui, Švietimo ministerijos atstovams: prof. P. Jodelei ir doc. J. Šliogeriui, šis klausimas buvo visapusiškai apsvaistytas ir nuspręsta, kad būtų per didelė skriauda atimti iš Krašto apsaugos ministerijos gerai įrengtus kabinetus, pareikalavusius daug lėšų, darbo ir jėgų, skirtų jiems įrengti. Siekiant toliau vykdyti visų kursų sujungimą, 1926 m. spalio 26 d. paskelbtame krašto apsaugos ministro rašte Nr. 1026 raginama vadovautis vyriausybės rugsėjo 3 d. nutarimu ir pagreitinti Aukštųjų kursų reorganizaciją.

1926 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimas antruoju skaitymu priėmė *Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymą*, kuriame teigiama, kad kursų tikslas – tobulinti karininkus ir rengti įvairius karo specialistus, kurių negali parengti Karo mokykla (1 str.). Kursus sudaro šie skyriai: 1) bendrasis, 2) artilerijos, 3) inžinerijos (su statybos ir fortifikacijos poskyriais), 4) technikos (su ryšių ir automobilių poskyriais), 5) aviacijos, 6) kūno lavinimo dalies (2 str.).

Aukštųjų karininkų kursuose dėstomi tokie dalykai: a) *bendrajame skyriuje*: 1) karo istorija, 2) bendroji ir ginklų taktika, 3) artilerija, 4) fortifikacija ir pionierių dalykai, 5) karo ryšiai ir transmisija, 6) fortifikacija, 7) šaudymo teorija, 8) kariuomenės organizacija, 9) bendroji ir karo teisė, 10) karo geografija ir statistika, 11) kariuomenės ūkis, 12) karo pedagogika, 13) kariuomenės higiena, 14) viena iš užsienio kalbų; b) *artilėrijos skyriuje*: 1) artilerijos istorija, 2) pabūklų konstrukcija ir tipai, 3) artilerijos technišką dalis, 4) artilerijos šaudymo teorija, 5) kiti ginklai, 6) parakai, sprogstamosios medžiagos ir dujos, 7) išorinė ir vidinė balistika, 8) galimybių teorija, 9) bendroji, artilerijos ir kitų ginklų taktika, 10) fortifikacija ir pionierių dalykai, 11) ryšiai ir transmisija, 12) geodezija ir topografija, 13) matematika, 14) mechanika, 15) fizika, 16) chemija, 17) metalo ir medžiagų technologija, 18) medžiagų atsparumas, 19) braižomoji geometrija, 20) viena iš užsienio kalbų; c) *inžinerijos skyriuje*: 1) fortifikacija, 2) statyba, 3) keliai ir tiltai, 4) geležinkeliai, 5) sprogstamosios me-

džiagos ir sprogdinimo mokslas, 6) matematika, 7) fizika, 8) chemija, 9) mechanika, 10) geodezija, 11) ryšiai ir transmisija, 12) medžiagų technologija, 13) medžiagų atsparumas, 14) braižomoji geometrija, 15) karo technika, 16) braižyba, 17) bendroji ir ginklų taktika, 18) artilerija, 19) viena iš užsienio kalbų; d) **technikos skyriuje**: 1) elektrotechnika, 2) telegrafas, 3) telefonas, 4) radijo telegrafas, 5) vidaus degimo varikliai, 6) automobiliai, 7) prožektoriai ir optikos telegrafija, 8) matematika, 9) mechanika, 10) fizika, 11) chemija, 12) medžiagų technologija, 13) medžiagų atsparumas, 14) karo technika, 15) braižyba, 16) bendroji ir ginklų taktika, 17) topografija, 18) artilerija, 19) viena iš užsienio kalbų; e) **aviacijos skyriuje**: 1) aviacijos teorija, 2) aviacijos istorija, 3) aviacijos statyba, 4) aviacijos taktika, 5) aviacijos ginklai, 6) aeronavigacija, 7) matematika, 8) fizika, 9) mechanika, 10) elektrotechnika, 11) medžiagų technologija, 12) medžiagų atsparumas, 13) vidaus degimo varikliai, 14) variklių medžiaginė dalis, 15) radijo telegrafas, 16) fotografija, 17) fotogrametrija, 18) bendroji ir ginklų taktika, 19) artilerija ir ginklai; f) **kūno (fizinio – F. Ž.) dalyje**: 1) kūno lavinimo higiena, 2) kūno lavinimo istorija, 3) pagrindiniai kūno lavinimo fiziologijos ir anatomijos dėsniai, 4) pedagoginė gimnastika, 5) vieno žmogaus sportas, 6) bendrasis sportas, 7) kūno lavinimo organizavimas kariuomenėje ir visuomenėje. Visų skyrių karininkai mokomi jodinėti, fechtuotis ir sportuoti.

Prireikus krašto apsaugos ministras gali sudaryti šiuose kursuose laikinus kursus ir organizuoti pratybas aukštesniesiems viršininkams, įvairių kariuomenės vienetų vadams ir įvairių specialybių karininkams. Laikinuose kursuose dėstomus dalykus nustato krašto apsaugos ministras. Dėstomų dalykų programas, mokymo planus ir kursų statutą tvirtina krašto apsaugos ministras (3 str.).

Mokslo bandymai, tyrinėjimai buvo atliekami prie kursų veikusiuose kabinetuose: 1) inžinerijos, 2) telefono-telegrafo, 3) radijo, 4) ryšių (transmisijos) taktikos, 5) elektrotechnikos, 6) mechanikos, 7) chemijos, 8) ginklų, 9) higienos ir fiziologijos, 10) aerodinamikos, 11) aeronavigacijos ir meteorologijos, 12) topografijos. Šie kabinetai naudojami ir visos kariuomenės poreikiams.

Mokslo metai bendrajame skyriuje trunka vienerius metus, kituose skyriuose – dvejus metus, o kūno lavinimo dalyje – pusę metų (4 str.).

Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursų sudėtį sudaro personalas, neetatiniai moksliniai darbuotojai ir karininkai klausytojai; neetatinį mokslo personalą kviečia kursų viršininkas ir tvirtina krašto apsaugos ministras, o klausytojų skaičių ir sudėtį taip pat nustato krašto apsaugos ministras (5 str.).

Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursams vadovauja kursų viršininkas, kuris pavaldus Vyriausiojo štabo viršininkui (6 str.).

Skyrių darbą, mokslo ir mokymo reikalus svarsto kursų komitetas, kuris turi patariamąjį balsą. Aukštųjų karininkų kursų komitetą sudaro: 1) pirmininkas – kursų

viršininkas, 2) sekretorius – reikalų ir mokymo dalies vedėjas, 3) nariai – visų skyrių inspektoriai ir etatiniai lektoriai. Prireikus gali būti kviečiami ekspertai (7 str.). *Seimas 8–10 straipsnių nepriėmė.*

Kursų klausytojai iki kapitono laipsnio kursų viršininko gali būti iš kursų atleisti dėl blogo mokymosi ir jei yra netinkami, aukštesni nei kapitono laipsnio – krašto apsaugos ministro nuožiūra (11 str.).

Kursų mokslo personalui atlyginimą nustato įstatymai ir atskiri krašto apsaugos ministro įsakymai (12 str.). Kursų klausytojai gauna tą pačią algą, kurią turėjo prieš siunčiant juos į kursus (13 str.).

Karininkai, tapę kursų klausytojais, laikomi einančiais savo pareigas ir gauna algą pagal anksčiau užimamas pareigas (14 str.). Mokomųjų ekskursijų ir praktikos darbų dalyviai gauna įstatymo nustatytą valstybės tarnautojams skirtų kelionėms ½ dienpinigių, bet tik tada, jei darbas vyksta daugiau kaip 1 dieną ir toliau nei 15 km nuo kursų būstinės (15 str.).

Karininkai klausytojai, kurie gyvena kursų bendrabutyje, nemokamai gauna butą, kurą ir šviesą (16 str.). Karininkai klausytojai turi ištarnauti kariuomenėje už kiekvieną išbūtą kursuose mėnesį du mėnesius (17 str.).

Baigę mokslus klausytojai turi teisę nešioti Aukštųjų karininkų kursų baigtų skyrių ženklus.

Šio skyriaus nuostatai taikomi ir karininkams, baigusiems iki 1927 m.

Šiam įstatymui vykdyti krašto apsaugos ministras leidžia instrukcijas (18 str.).

*Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursų statutas*⁷⁵ panaikinamas (19 str.)⁷⁶.

Seime taip pat buvo patvirtinti Aukštųjų karininkų Vytauto Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų etatai.

⁷⁵ „Aukštųjų karininkų kursų statutas“, Įsakymas kariuomenei Nr. 242, Kaunas, 1922 m. lapkričio 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 242–243.

⁷⁶ Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymas, Seimo stenogramos, 3-sis Seimas, II-oji sesija, 41-sis posėdis, 1926 m. lapkričio 9 d., p. 13–22, <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=213151&biRecordId=39621>, 2014-10-30; Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymas, 1926 m. lapkričio 9 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 94, l. 8–11.

* * *

Tačiau dėl organizacinių nesklandumų visi trys kursai galutinai buvo sujungti tik 1927 m. kovo 16 d. priimtu įsakymu kariuomenei Nr. 41. Krašto apsaugos ministras plk. ltn. A. Merkys įsako:

1) *Aukštųjų karo technikos kursų viršininkui iki š. m. kovo mėn. 31 d. veikiančius etatais Nr. 13 Aukštųjų karo technikos kursus atiduoti Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų viršininko valdžion. Aukštųjų karo technikos kursų biblioteką atiduoti karo technikos inspekcijai.*

2) *Aukštieji karo technikos kursai sudaro du Aukštųjų karininkų kursų skyrius: technikos ir inžinerijos.*

3) *Aviacijos viršininkas atiduoda Aukštųjų karininkų kursų viršininkui Aviacijos kursų keičiamąją sudėtį etatais Nr. 11.*

4) *Aviacijos kursai sudaro Aukštųjų karininkų kursų aviacijos skyrių.*

5) *Aukštųjų karininkų kursuose dėstyti pagal mano patvirtintus mokslo planus, be Aukštųjų Karininkų Kursų statuto numatytų, visus tuos mokslus, kurie ligi šiol buvo dėstomi Aukštųjų Karo technikos ir Aviacijos Kursuose.*

6) *Karininkams artileristams dėstyti dar ir kitus mokslus mano patvirtintu mokslo planu.*

7) *Be technikos, inžinerijos, aviacijos ir artilerijos skyrių, laikinai prie Aukštųjų karininkų kursų mokosi karo valdininkų grupė.*

8) *Mokymo klausimams svarstyti sudaroma Pedagogų taryba, į kurią įeina: kursų viršininkas, kaip pirmininkas, mokslo reikalų vedėjas, etatiniai lektoriai, kabinetų vedėjai, visų ginklų inspektoriai bei viršininkai ir, reikalui esant, neetatiniai lektoriai.*

9) *Karo technikos inspektorius su Aukštųjų karininkų kursų viršininko žinia gali pavesti etatiniam technikos ir inžinerijos skyrių mokslo personalui, kaip specialistams, atlikti tam tikrus uždavinius, kurie įeina į karo technikos inspektoriaus veikimo sritį.*

10) *Karo technikos inspektorius turi teisę visada dalyvauti atatinkamų skyrių pamokose ir pratimuose.*

11) *Aviacijos viršininkas – aviacijos skyriuje ir artilerijos inspektorius – artilerijos skyriuje naudojasi tomis pat teisėmis, kaip ir technikos inspektorius technikos ir inžinerijos skyriuje.*

12) *Aukštųjų karo technikos kursų viršininkui eiti Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų viršininko padėjėjo pareigas.*

13) *Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų viršininkas tiesiogiai pavaldus Krašto apsaugos ministrui per Vyriausiojo Štabo viršininką.⁷⁷*

1926–1927 m. m. Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursuose turėjo dėstyti (pagal projektą) 44 lektoriai ir instruktoriai: *karo dalykus* – gen. L. Radas-Zenkavičius, plk. B. Štencelis, ats. plk. K. Žukas, plk. ltn. V. Griganavičius, plk. ltn. Z. Gerulaitis, plk. ltn. S. Dirmantas, plk. J. Betcheris, kpt. V. Hinentalis. Prireikus galima kviesti karo pratyboms vadovauti Lietuvos karininkus, kurie yra baigę užsienio generalinio štabo akademijas.

⁷⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 41, Kaunas, 1927 m. kovo 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 59.

Buvo numatyta, kad *specialiuosius artilerijos dalykus* dėstys: plk. P. Bytautas, plk. M. Pečiulionis, mjr. P. Dočkus, kpt. Babiokas, karo valdininkas K. Čepulis; *specialiuosius inžinerijos dalykus* – ats. gen. ltn. A. Kurkauskas, plk. S. Šilingas, kpt. A. Novickis, kpt. I. Slabšys, prof. K. Vasiliauskas, prof. M. Songaila; *specialiuosius aviacijos dalykus* – ats. gen. ltn. J. Kraucevičius, kpt. V. Demidavičius, kpt. J. Narakas, vyr. ltn. V. Čemarka, vyr. ltn. V. Jablonskis, vyr. ltn. E. Kraucevičius, aviacijos pareigūnas inž. A. Bliumentalis; *specialiuosius technikos dalykus* – inžinierius P. Narutavičius, mjr. A. Banėnas, plk. A. Bobinskis, kpt. A. Jurskis, doc. V. Gorodeckis, inžinierius M. Piskorskis, inžinierius J. Langė, inž. P. Čeponis; *matematiką* – plk. ltn. J. Vyšniauskas, inž. doc. V. Biržiška; *kitus bendrus dalykus* – plk. M. Reingardas, plk. V. Engleris, mjr. K. Novakas, prof. K. Vasiliauskas, doc. I. Končius; *fizinį lavinimą* – vyr. ltn. A. Jurgelionis, vyr. ltn. M. Paura, kar. J. Jungmeisteris⁷⁸.

Kadangi sujungtiems kursams nauji etatai dar nebuvo paskirti, tai visose srityje, o ypač mokymo dalyje, nustatyta laikinoji tvarka: *bendrojo skyriaus* vedėju paskiriamas Generalinio štabo plk. V. Skorupskis (po gruodžio 17 d. valstybės perversmo Vyriausiam štabe užėmė atsakingas pareigas, į jo vietą skiriamas kpt. V. Hinentalis)⁷⁹; *artilėrijos* – artilėrijos plk. P. Bytautas; *inžinerijos* – atsargos gen. ltn. V. Kurkauskas (pradžioje du mėn. oficialiai laikomas plk. B. Štencelis); *technikos* – inžinierius plk. A. Bobinskis (pradžioje du mėn. oficialiai laikomas kpt. A. Novickis); *aviacijos* – aviacijos vyr. ltn. V. Čemarka (mokomosios eskadrilės vadas, jam išėjus iš kariuomenės, į jo pareigas skiriamas aviacijos kpt. V. Reimontas); kūno lavinimo dalies – gydytojas kpt. A. Jurgelionis. Visų skyrių vedėjų veiklą derina kursų viršininko padėjėjas plk. B. Štencelis.

1927 m. prie Aukštųjų karininkų kursų prijungus Karo technikos ir Aviacijos kursus Aukštieji karininkų kursai užėmė *tarpinę padėtį tarp aukštesniosios ir aukštosios mokyklos*. Į kursus buvo priimami karininkai, baigę aukštesniąją mokyklą. Mokslas trukdavo dvejus metus. Po kursų sujungimo sėkmingai veikė bendrasis, artilėrijos, karo technikos, aviacijos skyriai ir kūno lavinimo dalis.

⁷⁸ Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų 1926/1927 m. m. lektorių ir instruktorių sąrašas (projektas), Kaunas, 1927 m. kovo 15 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 33, l. 7.

⁷⁹ Hinentalis V., „Aukštųjų karininkų D. L. Kun. Vytauto kursų „transmisijos kabineto“ klausimu“, *Kardas*, 1925, Nr. 16, p. 9–10.

* * *

Bendrojo skyriaus tikslas – tobulinti, suvienodinti ir pagilinti įvairių kariuomenės rūšių ir tarnybų karininkų bendrą karinį rengimą, ypač teikiant jiems modernių žinių⁸⁰. **Bendrajame skyriuje** išleidus šeštąją klausytojų laidą, karo vadovybė nutarė 1926 m. rudenį nešaukti kitos laidos, o laiką iki naujų metų panaudoti karo valdininkų trumpalaikiams kursams organizuoti. Septintoji klausytojų laida buvo surinkta tik 1927 m. gruodžio 1 d. Šios laidos mokymo organizavimas jau niekuo nesiskiria nuo šeštosios: viskas vyko tokia tvarka, kaip numatyta nuolatiniam mokymo plane, išskyrus tik tai, kad buvo sudaryta karininkų grupė. Išklaušę 100 val. sutrumpintą kursą, karininkai susipažino ne tik su svarbiausiais cheminio karo principais, bet ir su apsaugos būdais ir reikalingų prietaisų naudojimu. Bendrojo skyriaus ir mokymo dalies vedėjo pareigas nuo 1927 m. rudens ėjo Generalinio štabo plk. ltn. J. Betcheris, kurias perėmė iš kpt. V. Hinentalio. Septintoji laida buvo išleista 1928 m. lapkričio 28 d. – ją baigė 33 karininkai⁸¹. Tais pačiais metais nutrauktas karininkų rengimas bendrajame skyriuje, nes kariuomenės vadovybė nusprendė, kad tokio parengimo karininkų kariuomenėje jau užtenka. **Iš viso bendrąjį skyrių baigė 405 karininkai.**

Artilerijos skyriaus tikslas – tobulinti karininkų artileristų žinias, rengti artilerijos karininkus baterijų, grupių ir pulkų vadais, ruošti artilerijos karininkus visokių rūšių artilerijos technikos ir tiekimo pareigoms eiti⁸².

Artilerijos skyriuje buvo surinkta antroji klausytojų laida, kurios užsiėmimai prasidėjo 1926 m. lapkričio 15 d. Dėl keliamų reikalavimų (ypač matematikos pasiruošimo) karininkai šį kartą susirinko geriau pasirengę, nei pirmoji artilerijos laida. Po kursų sujungimo, laikantis naujos tvarkos, buvo vispusiškai apsvaistytas mokymo planas, parengtos programos, kurių tikslas – paruošti artilerijos karininkus, tinkančius užimti didesnių artilerijos dalinių vadų vietas (grupių ir pulkų), taip pat eiti atsakingas pareigas įvairiose artilerijos įstaigose.

Šios klausytojų laidos mokymas truko daugiau kaip dvejus metus, nei kaip buvo numatyta įstatų projekte ir mokymo plane, nes: a) prasidėjus antriems mokslo metams, mokymo taryba nutarė padidinti užsienio kalbų pamokų skaičių, kad specialiujų kariuomenės dalinių karininkai būtinai mokėtų bent vieną užsienio kalbą, nes kitaip negalėtų naudotis užsienio karine literatūra; b) kasdieninis įtemptas įvairių specialiujų dalykų klausymas, ypač matematikos, fiziškai ir net protiškai nuvargino silpnesnius karininkus, dėl to iš 16 klausytojų, vieniems metams praėjus, keturiems karininkams

⁸⁰ Laikiniai einančio Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskio „Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų etatų paaiškinamasis raštas“, 1927 m., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28.

⁸¹ Įsakymas kariuomenei Nr. 87, Kaunas, 1928 m. lapkričio 29 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 354.

⁸² Laikiniai einančio Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskio „Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų etatų paaiškinamasis raštas“, 1927 m., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28.

reikėjo suteikti ilgesnes atostogas, kad pataisytų sveikatą, todėl specialiuosiuose skyriuose per dieną teorinių paskaitų nutarta skirti ne daugiau kaip 6 val.⁸³

Be to, paaiškėjo, kad vykdant 1928 m. mokymo planą numatytam kursui užbaigti iki 1929 m. sausio 1 d. trūko 251 val. Todėl Artilerijos skyriaus inspektorius 1928 m. balandžio 17 d. raportu kreipėsi į kursų viršininką, prašydamas tarpininkauti, kad skyriaus karininkai klausytojai būtų išleisti į dalinius ne sausio 1 d., o išklausę visą kursą, t. y. 1929 m. liepos 15 d., motyvuodamas tuo, kad antrąją klausytojų laidą sudaro beveik visi vyresnieji artilerijos karininkai, todėl tolesnė Lietuvos kariuomenės artilerijos pažanga daug kuo priklausys kaip tik nuo šios laidos paruošimo. Taip pat paaiškėjo, kad mokymo plane numatytas artilerijos dalykams valandų skaičius yra per mažas, nes visiškai naujų šaudymo, sekimo ir manevravimo metodų nagrinėjimas yra labai sunkus ir reikalauja kur kas daugiau pratybų, todėl sėkmingai baigti kursą 1928 m. neįmanoma. Todėl šaudymo teorijos ir artilerijos taktikos valandų skaičius turi būti padidintas 70 val. Be to, nebuvo lauko artilerijos statuto ir teko kartu su klausytojais jį parengti, o tai labai sulėtino artilerijos taktikos studijas. Antrosios laidos studijos prasidėjo ne spalio 1 d., o lapkričio 15 d. ir mokymo planas 1928 m. buvo sudarytas ne nuo rudens, bet nuo sausio 1 d., todėl klausytojai poligone negalėjo atlikti visų pratybų, pvz., šaudymo grupėmis. Todėl, pasitenkinant vien tik šaudymu iš baterijų, grupinį šaudymą reikėjo atidėti 1929 m. vasarai. Patirtis parodė, kad siekiant užtikrinti baigiančių kursų karininkų šaudymo ir manevravimo paruošimą, būtina prieš juos išleidžiant nors vieną mėnesį skirti vien tik šaudymo teorijos ir artilerijos taktikos praktikai, nes paaiškėjo, kad karininkai, apkrauti kitais dalykais ir pratybomis, greitai pamiršta specialiųjų dalykų detales. Šį trūkumą galima pašalinti vien tik tam tikrą laiką studijuojant specialiuosius dalykus. To pageidavo ir patys karininkai klausytojai⁸⁴. Antroji artilerijos skyriaus laida buvo išleista 1929 m. vasario 9 d. – ją baigė 16 karininkų⁸⁵.

Trečioji laida susirinko 1929 m. rugpjūčio mėnesį ir išleista 1930 m. rugsėjo 1 d. – baigė 16 karininkų⁸⁶. Šios laidos 1929–1930 mokymo plane nurodyti tokie tikslai: a) supažindinti artilerijos karininkus su naujais šaudymo sekimo metodais ir išmokyti juos praktiškai įvairiais atvejais naudotis; b) suteikti jiems tiek artilerijos taktikos žinių, kad jie galėtų vadovauti artilerijos (iki grupių) vienetams; c) suteikti jiems bendrosios taktikos žinių, kad jie galėtų sumaniai derinti artilerijos veiksmus su kitų

⁸³ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 418.

⁸⁴ Aukštųjų karininkų kursų Artilerijos skyriaus inspektoriaus raportas kursų viršininkui, Kaunas, A. Panemunė, 1928 m. balandžio 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 396; Laikinai einančio Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų pareigas plk. B. Štencelio raportas Vyriausiojo štabo viršininkui plk. T. Daukantui, A. Panemunė, 1928 m. balandžio 30 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 394–395.

⁸⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 9, Kaunas, 1929 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 16.

⁸⁶ Įsakymas kariuomenei Nr. 46, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų rugsėjo 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 65.

kariuomenės rūšių veiksmams. Šiems tikslams pasiekti buvo skaitomos teorinės paskaitos, vykdomi eksperimentai, rengiami rašomieji darbai, pratybos vyko kabinetuose ir lauke, išmoktos žinios tikrinamos pratybų ir egzaminų metu. Dėstomi tokie specialieji dalykai: artilerijos šaudymas, artilerijos taktika, pabūklų techninės dalys, topometrija, balistikos žinios, tikimybių teorija; karo dalykai – bendroji taktika, transmisija, pionierių dalykai, ipologija, karo enciklopedija (aviacija, šarvuočiai, pėstininkų ginklai, kavalerija) ir matematika; teoriniams užsiėmimams skiriama 434 val., eksperimentiniams – 580 val., o vasaros pratyboms – 69 dienos [40, l. 1-3]. Vytauto Didžiojo karininkų kursų artilerijos skyriaus ketvirtoji laida išleista 1932 m. rugsėjo 7 d. (baigė 19 karininkų)⁸⁷, o penktoji – paskutinė – 1933 m. rugsėjo 9 d. (baigė 17 karininkų)⁸⁸. ***Iš viso artilerijos skyrių baigė 83 karininkai.***

Inžinerijos skyriaus tikslas – paruošti karininkų karo inžinerijos specialistų. Be to, inžinerijos skyrius atlieka kariuomenei reikalingus mokslinius ir praktinio pobūdžio bandymus ir tyrinėjimus⁸⁹.

Inžinerijos skyriuje taip pat buvo surinkta antroji laida⁹⁰. Jos užsiėmimai prasidėjo kartu su artilerijos skyriaus užsiėmimais pagal analogiškai paruoštą mokymo planą, tikslas – paruošti savarankišką inžinerijos kariuomenės dalinių karininką, tinkamą užimti pionierių ir karo geležinkelio daliniuose kuopos vado, taip pat prireikus karo statybos srityje – techniko statytojo pareigas.

Į inžinerijos skyrių buvo priimami visų kariuomenės rūšių ir tarnybų karininkai. Norintys mokytis inžinerijos skyriuje, turėjo atitikti šias sąlygas: a) ištarnauti rikiuotės daliniuose arba kitose kariuomenės įstaigose ne mažiau kaip dvejus metus; b) turėti brandos atestatą (tam tikrais atvejais krašto apsaugos ministras galėjo nustatyti ir žemesnį mokslo išsilavinimą), c) turėti gerą atestaciją, d) būti geros sveikatos; c) išlaikyti karo statutų, matematikos ir fizikos (pagal aukštesniųjų mokyklų programą) stojamuosius egzaminus.

Į antrąją inžinerijos skyriaus laidą (1926–1928 m.) buvo surinkti klausytojai, ne visiškai atitinkantys nurodytas sąlygas (dėl žemo išsilavinimo), ir dėl to iš dalies kursas užtruko ilgiau, nei buvo numatyta pradžioje.

Čia dar prisidėjo tie patys kaip ir artilerijos skyriuje samprotavimai dėl užsienio kalbų pamokų padidrinimo ir kasdieninių užsiėmimų sutrumpinimo iki 6 val., todėl ir inžinerijos skyriaus antroji laida negalėjo baigti kursų iki 1928 m. Kalėdų, kaip buvo

⁸⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 58, Kaunas, 1932 m. rugsėjo 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 114.

⁸⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 68, Kaunas, 1933 m. rugsėjo 15, *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 84; Įsakymas kariuomenei Nr. 42, Kaunas, 1934 m. birželio 5 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 84.

⁸⁹ Laikiniai einančio Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskio „Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų etatų paaiškinamasis raštas“, 1927 m., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28.

⁹⁰ Ji pavadinta antroji „inžinerijos“ laida, nors buvusiose Karo technikos kursuose pirmoji buvo vadinama „statybos“ laida; ji taip pavadinta vadovaujantis nauju kursų įstatų projektu.

numatyta, todėl buvo išleista kaip ir artilerijos laida 1929 m. vasario 9 d.⁹¹ Šią laidą baigė 14 karininkų⁹². Šių dviejų skyrių mokymo planai buvo tarpusavyje glaudžiai susiję, nes dėl taupymo daug dalykų abiejuose skyriuose studijuota kartu, pvz.: bendroji taktika, karo istorija, daugelis matematikos skyrių, chemija, medžiagų atsparumas, užsienio kalbos ir kt. 1932 m. vasario 18 d. 17 karininkų baigė Vytauto Didžiojo karininkų kursų inžinerijos skyriaus trečiąją laidą⁹³. Tai buvo paskutinioji šio skyriaus laida. ***Iš viso inžinerijos skyrių baigė 31 karininkas.***

Technikos skyriaus tikslas – paruošti karininkų ryšių specialistų, prožektorininkų ir automobilininkų. Šio skyriaus laboratorijose ir kabinetuose atliekami visi šiai kariuomenės sričiai reikalingi bandymai ir tyrinėjimai⁹⁴.

Technikos skyriuje situacija buvo kitokia: kursų sujungimas įvyko kaip tik tuo metu, kai buvusių Karo technikos kursų elektrotechnikos skyriaus antroji laida iš jaunesniojo kurso perėjo į vyresnįjį. Prasidėjus 1926–1927 mokslo metams, elektrotechnikos skyriaus klausytojai, perėję sujungtų kursų viršininko žinion, pradėjo antruosius mokslo metus jau kaip technikos skyriaus antroji laida. Užsiėmimai prasidėjo 1926 m. lapkričio 8 d. Sujungtų kursų Mokslo taryba iš naujo peržiūrėjo numatytą mokymo planą. Kursų technikos skyriaus tikslas, kuriuo vadovautasi sudarant mokymo planą, – paruošti karininkus ryšių tarnybos specialistus ir automobilininkus. Jie turėjo

⁹¹ Kurso prailginimas, kaip nurodė laikinai einantis Aukštųjų karininkų kursų pareigas viršininkas plk. B. Štencelis, leis įvykdyti mokymo plane nurodytą svarbų punktą – būtent projektų kūrimą iš šių dalykų: „a) statybos meno, b) fortifikacijos, c) sprogdinimo, d) paprastų ir geležinkelių tiltų. Šių projektų dėl laiko stokos pirmoji laida nesugebėjo įvykdyti. Neįgyvendinus šių projektų negalima klausytojų laikyti visiškai baigusiais kursą, tuo labiau turinčiais teisę vadintis karo technikais.

Kurso prailginimas leis organizuoti naudingas (mokomąsias) ekskursijas ir vesti specialius užsiėmimus, kurie ne tik praplės karininkų žinias, bet bus naudingi ateityje, pavyzdžiui, kilus karui, – būtent:

a) iš fortifikacijos numatoma skirti tam tikrą laiką karininkams susipažinti su Jonavos fortifikacijos (buv. rusų) sustiprintu mazgu ir Karmėlavos grupe; tie įrenginiai prireikus negalėtų būti šiuo momentu tinkamai panaudoti, nes su jais mūsų pionieriai nėra susipažinę. Atlikus šiuose rajonuose tam tikrą skaičių užduočių, siekiant nustatyti, kaip galima būtų tuos įrengius kare geriausiai panaudoti, – duotų didelį pliusą ir būtų naudinga ateityje;

b) iš sprogdinimo darbų reikia atlikti tris pagrindinius uždavinius, t. y. geležinkelio tilto, tunelio ir geležinkelio stoties sprogdinimus, nes turint šių darbų tik teorinį pasirengimą, negalės būti jie gerai atlikti, nes sėkmingas tokių svarbių objektų sprogdinimo įgyvendinimas reikalauja iš esmės su jais susipažinti.

c) Statybai (pvz., karo pastatų), taip pat tiltų statymui reikia organizuoti tam tikrą skaičių (mokomųjų) ekskursijų, kurios suteiktų karininkams tikrą vaizdą, kaip turi būti pastatyti įvairūs karo pastatai, priklausomai nuo vietos sąlygų, uždavinių ir turimų išteklių.“ Laikinai einančio Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų viršininko pareigas plk. B. Štencelio raportas Vyriausiojo štabo viršininkui plk. T. Daukantui, 1928 m. balandžio 30 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 394.

⁹² Įsakymas kariuomenei Nr. 9, Kaunas, 1929 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 16.

⁹³ Įsakymas kariuomenei Nr. 15, Kaunas, 1929 m. vasario 21 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 24.

⁹⁴ Laikinai einančio Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskio „Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų etatų paaiškinamasis raštas“, 1927 m., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28.

užimti kariuomenės ryšių daliniuose ir iš dalies autodaliniuose atsakingas pareigas. Skyriaus mokymas ypač buvo susijęs su įvairių specialiųjų dalykų (telegrafas, telefonas, radijas, elektrotechnika, mechanika ir vidaus degimo varikliai) žinojimu. Čia dar labiau negu artilerijos ir inžinerijos skyriuose buvo reikalingas geras bendrasis išsilavinimas, todėl dar sunkiau buvo negu artilerijos ir inžinerijos skyriuose parinkti tinkamus klausytojus.

Baigiantys technikos antrąją (elektrotechnikos) laidą karininkai, išėję teorinį kursą, atlikę praktinius darbus laboratorijose ir susipažinę su Lietuvos techninėmis įmonėmis, pareiškė pageidavimą surengti mokomojo pobūdžio pažintinę ekskursiją į Vokietiją. Šiam sumanymui vyriausybė pritarė ir leido kursantams vykti dviem savaitėms į Berlyną. Ekskursijoje (1927 m. rugsėjo 12–25 d.) dalyvavo 4 lektoriai, 16 klausytojų ir 1 techninės dalies karininkas. Tai buvo pirmoji tokio pobūdžio ekskursija, kuri klausytojams suteikė daug naudos jau vien tik tuo, kad praplėtė bendrą ir techninį akiratį. Ekskursantai turėjo progos praktiškai susipažinti su didžiosiomis Berlyno dirbtuvėmis (įmonėmis) ir galingomis elektros ir radijo stotimis – moderniausiais elektrotechnikos ir radiotechnikos įrengimais, su pažangia dirbtuvių ir jų darbo organizacija⁹⁵.

Tačiau išskyrus kai kuriuos klausytojus, mokymas vyko sėkmingai ir buvo laiku užbaigtas, bet pratęsus baigiamųjų rašto darbų projektų pateikimo terminus, antrosios technikos skyriaus laidos išleidimas atidėtas – ji išleista tik 1928 m. sausio 27 d. (baigė 16 karininkų)⁹⁶. Kursai truko dvejus metus ir tris mėnesius⁹⁷.

1928 m. sausio 28 d. 11 val. Aukštųjų karininkų aktų salėje susirinko gausus būrys karininkų pagerbti technikos skyriaus antrąją laidą. Susirinko technikos skyriaus kursą baigusieji technikai karininkai, pasipuošę naujomis tautiškomis karininkų juostomis, aukštųjų karininkų kursų vadovai ir lektoriai, daugelis Kauno įgulos dalinių vadų, vyriausiojo štabo viršininkas gen. št. plk. P. Plechavičius, krašto apsaugos ministras, pavaduojantis ministrą pirmininką plk. T. Daukantas ir aukščiausiasis kariuomenės vadas Respublikos prezidentas A. Smetona.

Iškilmės pradėtos pamaldomis grojant kariniam orkestrui. Po pamaldų kapelionas kunigas V. Abraitis pasakė pamokslą primindamas, *„jog užpultasai žmogus turi teisę gintis. Taip pat ir žmonių kolektyvas – tauta turi teisę ginti savo gimtąjį kraštą, savo Tėvynę. Žmogus negali gintis paprastomis priemonėmis – vartoja ginklą. Užtat jis turi protą ir valią. Jeigu jis šautuvą pavartos ten, kur nereikia, tai jau bus bloga. Dėl to jis turi protingai naudoti apsigynimo priemones.“*⁹⁸

⁹⁵ „Mūsų kariuomenės gyvenimas. Technikos karininkų ekskursija į užsienius“, *Kardas*, 1927, Nr. 26–27 (86–87), p. 389; Šulcas., „Technikų karininkų ekskursija Berlynan“, *Kardas*, 1927, Nr. 30 (90), p. 431.

⁹⁶ Įsakymas kariuomenei Nr. 9, Kaunas, 1928 m. sausio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 223.

⁹⁷ Ir-čius P., „Technikos karininkų II-ji laida“, *Kardas*, 1928, Nr. 3 (99), p. 42.

⁹⁸ *Ten pat*, p. 40–42.

Po to į kursantus prabilo Respublikos prezidentas A. Smetona:

„Mieli karininkai! Išleistuvės būna dvejopos: liūdnos ir linksmos. Liūdna, kai giminės išleidžia artimą žmogų į tolimą kraštą, liūdna, kai tėvai leisdavo savo sūnų tarnauti į tolimą kraštą. Linksma, kai žmogus, išėjęs ilgą gyvenimo etapą, grįžta pas savuosius. Tokios tad išleistuvės šiandien yra ir aukštuose karininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Vytauto kursuose. Linksma, kad mūsų Tėvynės laisvės garantija didėja. Kiekviena šių kursų laida didina mūsų jėgas. Tai gerai atjaučia visas kraštas ir kiekvienas iš jūsų. Tai turim atjausti, ypač artindamiesi į didžią tautos šventę Nepriklausomybės 10 metų sukaktuvėms paminėti.

Pažvelkim į pradžia. Koki mes buvom nestiprūs materiališkai, betgi dvasiškai stiprūs. Vilniuje buvo paskelbta Nepriklausomybės idėja – ir iš visos mūsų Tėvynės ėmė rinktis jėgos, kad ir nekaip ginkluotos, bet dvasia pasiryžusios.

Mes, kaip ir kitos valstybės, stipriname savo jėgas. Visam pasauly nerasi spaudoje numerio, kur nebūtų kalbama apie laiką, betgi kiekvienam numery taip pat skaitome, kaip visos valstybės ginkluojasi. Mes negalim atsilikti, jei nenorime silpnėti. Tauta nori stiprėti, tad nenori atsilikti šiuo atžvilgiu nuo kitų tautų. Vyriausybė turi tuo susirūpinti.

Pradžioj negalėjom visko turėt, ypač karo mokslo židinio. Tiktai kiek vėliau susilaukėm aukštųjų karininkų kursų.

Linkiu jums geriausios kloties vykdant garbingas karininko pareigas. Atsiminkim dažnai mūsų girdimus žodžius „kol gyvas mokykis“. Turim mokytis, tobulėti Motinos Tėvynės gerovei. Jos atgimimas yra Jos turtai, dvasiškos ir materiališkos jėgos. Mūsų pareiga yra didinti tą lobį, kad Tėvynės niekas nesugriautų.

Mūsų ginkluotųjų jėgų yra graži, maloni ir kilni pareiga – budėti bei saugoti, kad Tėvynės niekas nesugriautų. Matome, kad visa tauta džiaugiasi jūsų pažanga, tobulėjimu, specializavimusi ir kilniu jūsų pasiaukavimu. Tad nuoširdžiai jus sveikindamas, linkiu jums sėkmingai tarnauti Tėvynei Lietuvai.“⁹⁹

Į Respublikos prezidentą, vyriausybės atstovus ir visus karininkus Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. št. plk. V. Skorupskis kreipėsi šiais žodžiais:

„Sakoma, jog geras technikas visada džiaugiasi, jeigu jo mašina gerai veikia ir yra tvarkoj. Aukštieji karininkų kursai rūpinasi, kad visos techniškos kariuomenės dalys būtų tvarkoj. J. E. Respublikos Prezidentas teikėsi pastebėti, jog visa tauta džiaugiasi tuo, kad mūsų jėgos didėja ir tobulėja. Didysis karas parodė, jog dabar karą laimėja technika. Visos valstybės stengiasi kuo daugiau turėti technikos priemonių.

Taikos metu karininkas stato kariuomenę, gydo ją nuo visokių ligų. Jei šiandien mes kiek blogiau ginkluoti, užtat technikos karininkų pasiaukavimo dėka būsim galingi.

Technika reikalinga ne tiktai kare, bet ir ramiame gyvenime. Technika tobulina nė tiktai karybą, bet ir krašto ūkį.

Taigi grįžę į kariuomenės dalis, jūs prisidėsite prie sunkaus darbo, kurio dalių vadai laukia iš jūsų. Jūs tą darbą, be abejo, gražiai ir sėkmingai atliksit.

Mes esam dėkingi J. E. Respublikos Prezidentui, kad teikėsi aplankyti, mūsų kursus ir tiek

⁹⁹ *Tėn pat.*

daug gera linkėti – Tad valio mūsų Tautos Vadas!“¹⁰⁰

Trisyyk šaukiamas galingas „valio!“

Kursus baigusiuju karininku techniku vardu kalbejo vyr. ltn. A. Šulcas:

„Šiandien mes, 16 karininku, baigem Aukštujų karininku kursu technikos skyriu. Seniai laukeme šios dienos ne tam, kad pasilsëtumem nuo sunkaus darbo, betgi tam, kad galëtumem prideti prie Tëvynei naudingo darbo, kuris mūsų laukia kariuomenës eilëse.

Tëvynë mums daug gero padarë. Kai reikës, mes Jai mielai atsilyginsim, aukodami savo gyvybę ir kraują. Atsisveikindami, mes pasižadam igytaskias žinias kuo geriausiai panaudoti Tëvynës bei kariuomenës gerovei. Valio Tautos vadas ir vyriausybë.“¹⁰¹

Po to Respublikos prezidentas A. Smetona iteikë diplomus baigusiems kursus karininkams. Pagal pažangumą pirmuoju kursus baigë vyr. ltn. A. Šulcas, antruoju – vyr. ltn. V. Motieka¹⁰².

Šios laidos klausytojai įvykdë keliamus reikalavimus ir uždavinius – kariuomenę papildë jauni technikai, igiję nemažai įvairiu specialiuju žiniu bei praktikos. Išleidus antrąją laidą, tuoj pat buvo renkama trečioji laida, kurios užsiëmimai prasidëjo 1928 m. vasario 2 d. Jai taikomas toks pat mokymo planas, kaip ir antrajai laidai. Trečioji laida kursą baigë 1930 m. liepos 15 d. (baigë 12 karininku)¹⁰³, ketvirtoji – 1932 m. gruodžio 30 d. Šią laidą baigë 18 karininku¹⁰⁴.

*Kaip minëta 1919 m. kovo 12 d. Kaune buvo išteigta Karo aviacijos mokykla, kuri gruodžio 16 d. išleidusi pirmąją auklëtiniu laidą buvo išformuota. Uždarius minëtąją Aviacijos mokyklą, aviatoriu rengimas Lietuvoje nenutrūko. 1920 m. rugsëjo 1 d. buvo suformuota mokomoji eskadrilë, kurios vadu buvo paskirtas mjr. A. Senatorskis. 1921 m. kovo pradžioje prie **Mokomosios eskadrilës suorganizuoti specialūs kursai lakūnams ir žvalgams**. Šiuos kursus privalëjo baigti visi, pageidavę būti lakūnais ar žvalgais.*

Kursuose dalyvavo karininkai, baigę Karo aviacijos mokyklą ir atsiųsti iš kitu kariuomenës daliniu. Kursu tikslas – paruošti aviacijos personalo papildymą iš šių ir kitu daliniu atsiųstu karininku, papildyti ir patobulinti aviacijos karininku žinias. Gruodžio pabaigoje į aviaciją atvyko tik ką Karo mokyklą baigę karininkai, kurie sudarë aviacijos kursu antrąją laidą¹⁰⁵.

¹⁰⁰ Ir-čius P., „Technikos karininku II-ji laida“, *Kardas*, 1928, Nr. 3 (99), p. 42.

¹⁰¹ *Ten pat.*

¹⁰² *Ten pat.*

¹⁰³ Įsakymas kariuomenei Nr. 35, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metu liepos 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 48.

¹⁰⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 86, Kaunas, 1929 m. gruodžio 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 159; Įsakymas kariuomenei Nr. 51, Kaunas, 1933 m. liepos 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 63–64.

¹⁰⁵ Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajëgos 1918–1940 m.*, Chicago, Illinois: Vydūno jaunimo fondas, 1986, p. 185.

Mokymo programa buvo panaši į buvusią Karo aviacijos mokykloje. Tai – aviacijos taktika, istorija, varikliai, ginklai, aeronavigacija, radioelektrografija, technologija ir panašūs dalykai, kuriuos dėstė gen. J. Kraucevičius, lttn. A. Gustaitis, mjr. A. Senatorskis, inž. Bliumentalis ir kiti. Iš viso kursuose teoriniams dalykams buvo skirta apie 330 val. Kas dieną vykdavo ir praktinės pratybos: radijo telegrafo, variklių remonto pamokos ir pan.

Kursai prie Mokomosios eskadrilės veikė iki 1926 m. 1921 m. juos baigė 12, 1922 m. – 11, 1923 m. – 19, 1924 m. – 24, 1925 m. – 16, 1926 m. – 23 lakūnai ir oro žvalgai.

Nuo 1926 m. teorinius dalykus kursantai išklausydavo Vytauto Didžiojo aukštųjų karininkų kursų *aviacijos skyriuje*¹⁰⁶.

Aviacijos skyriaus tikslas – paruošti aviacijos karininkus lakūnus ir oro žvalgus, vykdyti įvairius bandymus aviacijos srityje ir viską, kas reikalinga ir naudinga, taikyti Lietuvos aviacijai¹⁰⁷.

Aviacijos skyriuje, kaip ir technikos skyriuje, t. y. 1926 m. lapkričio 8 d., pradėjo užsiėmimus *pirmoji* aviacijos skyriaus laida¹⁰⁸, *kurios tikslas* – paruošti karininkus, tinkančius aviacijos tarnybai. Klausytojai, baigę numatytą mokymo programą, atlikdavo tam tikrą skaičių įvairaus pobūdžio skraidymų ir oro užduočių, o tik po to jiems būdavo suteikiamas karo lakūno arba žvalgo vardas. Pirmosios laidos mokymo planas ir užsiėmimai buvo taip sutvarkyti, kad tam tikra teorinių užsiėmimų dalis vyko kartu su technikos skyriumi, nes jiems buvo reikalingi kai kurie specialieji dalykai; be to, specialiuosius aviacijos dalykus daugiausia dėstė aviacijos karininkai, tai šio skyriaus klausytojams tuos dalykus teko klausyti senoje aviacijos kursų auditorijoje, (kad neatitrauktų aviacijos karininkų lektorių nuo tiesioginių pareigų), dalis paskaitų ir praktinių užsiėmimų vyko auditorijose ir laboratorijose Šančiuose (buvusiuose karo technikos kursų rūmuose), o būtent bendrieji karo dalykai – Aukštojoje Panemunėje. Susisiekimo atžvilgiu tai sudarydavo šiokių tokių nepatogumų, nes daugelis klausytojų gyveno Fredoje, bet greitai šis klausimas buvo sėkmingai išspręstas. Pirmosios laidos mokymo planas, palyginti su iki kursų sujungimo buvusiu, mažai kuo pasikeitė, išskyrus tai, kad buvo praplėsti kariniai dalykai. Išklausius numatytą teorijos kursą, lauke buvo atlikti taktikos ir geografijos praktiniai užsiėmimai, o po to 1–1,5 mėnesio pratybos aviacijos dirbtuvėse. Užsiėmimai pasibaigė 1927 m. liepos mėn. pradžioje, o pirmosios laidos išleidimas įvyko liepos 14 d. (baigė 15 karininkų)¹⁰⁹.

¹⁰⁶ Liekis A., *Sparnuotoji Lietuva*, Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universiteto Mokslo tyros centras, 2008, p. 38.

¹⁰⁷ Laikiniai einančio Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskio „Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų etatų paaiškinamasis raštas“, 1927 m., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28.

¹⁰⁸ Iki kursų sujungimo aviacijos kursai išleido penkias laidas.

¹⁰⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 86, Kaunas, 1927 m. liepos 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 116.

11 val. kursų salėje Panemunės įgulos kapelionas laikė pamaldas ir pasakė tam momentui tinkamą pamokslą. Salėje buvo susirinkę klausytojai ir lektoriai. Tarp svečių buvo Respublikos prezidentas A. Smetona, ministras pirmininkas ir 1. e. krašto apsaugos ministro pareigas prof. A. Voldemaras, Vyriausiojo štabo viršininkas plk. T. Daukantas ir jo abu padėjėjai, ginklų inspektoriai, aviacijos viršininkas plk. ltn. S. Pundzevičius, karo apygardos viršininkas plk. J. Petruitis ir kiti. Taip pat atsilankė švedų karo atašė gen. št. plk. ltn. Rydebergas su savo padėjėju husarų rotmistru Julinu-Dannfeltu ir Čekoslovakijos konsulas prof. J. Galia.

Po pamaldų Respublikos prezidentas A. Smetona, pasakęs trumpą kalbą naujai aviacijos karininkų laidai, įteikė jiems diplomus kiekvienam paspausdamas ranką.

Diplomus gavo vyresnieji leitenantai: Jonas Tumelis (baigė pirmuoju), Jonas Liorentas, Juozas Rapšys, Pranas Gudynas, Juozas Česonis, Vytautas Petruškevičius, leitenantai: Narcizas Ferensas, Ernestas Vimeris, Antanas Kutka, Kazys Lisauskas, Vincas Bartuška, Kazys Šimkus, Stasys Milius, Kazys Blusius ir Mikas Leončikas.

Po iškilmingo akto buvo apžiūrėti fortifikaciniai darbai (pavyzdingi šaulių ir kulkosvaidininkų apkasai) ir visi kursų kabinetai. Kabinetų vadovai rodė aparatus ir pateikė aukštiesiems svečiams paaiškinimų. Pažymėtina, jog Respublikos prezidentas ir ministras pirmininkas labai domėjosi techniniais kariuomenės prietaisais ir uždavė kabinetų vadovams klausimų. Abu aukščiausieji valstybės vadai buvo patenkinti Lietuvos kariuomenės pasiekta pažanga.

13 val. visiems iškilmių dalyviams buvo suruošti pietūs. Pietų metu sakyta daug kalbų.

Respublikos prezidentas A. Smetona, pabrėždamas karo mokslų svarbą ir reikalingumą kariuomenei, pridūrė, „*jog gimtąjį savo kraštą reikia ne tik mylėti, jį reikia mokėti ir apginti. Mūsų jauna karta auga, stiprėja, ji turės ilgainiui pakeisti dabartinę kartą ir atlikti tai, ko ši nėra suskubusi padaryti. Mūsų karininkų uždavinys yra mylėti ir klausyti kilnių Tėvynės įsakymų ir mokėti liepti kitiems, kad tie įsakymai būtų vykdomi. Pradedant bet kokią darbą, visada prisimena to darbo tikslas. Minėdami gi jūsų tobulinimąsi karyboje, bendrai visi prisimenam mūsų tėviškę Lietuvą, kuriai jūs, gerbiemieji karininkai esate visiškai atsidavę*“¹¹⁰.

Prof. A. Voldemaras pasveikino kariuomenės vardu:

„Sunku rasti žodžių išreikšti stipriems ryšiams tarp kariuomenės ir Respublikos Prezidento p. A. Smetonos. Tas ryšys pačios kariuomenės išreikštas ne kokiais ten gražiais žodžiais, bet darbu, kada kariuomenė suteikė pirmajam, Lietuvos Prezidentui Tautos Vado vardą. Tinkamesnio vardo negalima surasti“¹¹¹.

¹¹⁰ Jurgelevičius P., „Nauja aviacijos karininkų laida“, *Kardas*, 1927, Nr. 20 (80), p. 283.

¹¹¹ *Ten pat.*

Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius pasiūlė pakelti taurę už ministrą pirmininką prof. A. Voldemarą, kuris, nors ir yra civilis, bet geriausiai supranta kariuomenės reikalus ir uždavinius, o vėliau palinkėjo sveikatos ir greičiau grįžti prie savo aukštų pareigų tebesigydančiam krašto apsaugos ministrui plk. lt. A. Merkiui.

Gen. št. plk. V. Skorupskis savo kalboje pažymėjo, „*jog kursai yra mūsų kariuomenės laboratorija, tirianti, ką mes galim pritaikinti Lietuvos kariuomenei. Kursai padės išugdyti lietuvišką doktriną.*“¹¹²

Dar buvo kelta taurė už Tautos Vadą A. Smetoną, kaip garbingiausią Vyčio Kryžiaus kavalierių, apdovanotą pirmos rūšies visų trijų laipsnių Vyčio Kryžiumi¹¹³.

Antroji laida surinkta tik 1928 m. vasario 1 d., t. y. kartu su antrąja technikos skyriaus laida. Šiai laida, kaip ir kituose specialiųjų skyrių kursuose, nustatomas dvejų metų mokslas.

Kadangi čia, kaip ir kituose specialiuosiuose skyriuose (o gal net ir daugiau), klausytojai bendrojo išsilavinimo atžvilgiu buvo nevienodai pasiruošę, todėl iškilo būtinybė padidinti bendrųjų dalykų valandų skaičių, nes kitaip sėkmingas specialiųjų dalykų dėstymas būtų labai sudėtingas. Remiantis buvusių laidų studijų praktika (ir šiuo atžvilgiu neišvengta kai kurių trūkumų), taip pat padidintas ir specialiųjų dalykų valandų skaičius. Šią laidą 1930 m. vasario 15 d. baigė 9 karininkai¹¹⁴.

1930 m. kovo 6 d. Vytauto Didžiojo karininkų kursų Mokslo taryba svarstė aviacijos skyriaus *trečiosios laidos* mokymo planą. Nutarta, kad mokymas turi trukti dvejus metus, jei po pirmojo parengiamojo laikotarpio neatsiras svarbių priežasčių jį pakeisti. Nutarta visą mokymo laiką skirstyti į tris laikotarpius: a) pirmas laikotarpis nuo 1930 m. kovo 7 d. iki spalio 15 d.: parengiamasis laikotarpis, kurio tikslas galutinai nustatyti karininko tinkamumą tarnauti aviacijoje; b) antras laikotarpis nuo 1930 m. spalio 15 d. iki gegužės 15 d. – karininkai studijuoja teorinį kursą; c) trečias laikotarpis nuo 1931 m. gegužės 15 d. iki 1932 m. balandžio 15 d. Šiam laikotarpiui baigiantis patikrinamos jų praktinės ir teorinės žinios¹¹⁵. Vytauto Didžiojo karininkų kursų aviacijos skyrius nuo 1931 m. lapkričio 2 d. pavaldus aviacijos viršininkui¹¹⁶. 1932 m. gegužės 14 d. išleidžiama trečioji (baigė 19 karininkų) aviacijos skyriaus laida¹¹⁷.

¹¹² *Ten pat.*

¹¹³ *Ten pat.*

¹¹⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 10, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų vasario 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 17.

¹¹⁵ Vytauto Didžiojo karininkų kursų Mokslo tarybos posėdžio, įvykusio 1930 m. kovo 6 d., protokolai, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 140–141.

¹¹⁶ Įsakymas kariuomenei Nr. 64, Kaunas, 1931 m. lapkričio 18 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20563&biRecordId=2898>, 2014-05-06.

¹¹⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 31, Kaunas, 1932 m. gegužės 14 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 60–61.

1932 m. pavasarį savo veiklą pradėjo atkurta dvimetė Karo aviacijos mokykla, kurioje įsteigtos karininkų ir puskarininkių klasės. *Pirmoji* rengė atvykusius iš kariuomenės dalinių karininkus ir karo mokyklos aviacijos skyriaus kariūnus pilotais ir žvalgiais. *Antroji* rengė puskarininkius pilotais, oro šaulius ir mechanikus. Į pastarąją klasę buvo priimami jaunuoliai nuo 18–24 m. amžiaus, baigę ne mažiau kaip 4 gimnazijos klases. Tačiau tik Mokomojoje eskadrilėje įrodę, kad sugeba praktiškai skraidyti ir atlikti žvalgų užduotis, gaudavo teisę savarankiškai skraidyti. Buvo numatyta mokyklą baigusiems kariūnams suteikti puskarininkio ir 2-osios eilės karo lakūno vardus.

Mjr. A. Kutka rašo, kad tiek karininkų, tiek puskarininkių klasėms buvo dėstomi tie patys dalykai. Lt. K. Markaus ir aviacijos puskarininkio Butkaus iš atminties atkurtas toks dėstomų dalykų sąrašas: 1) aviacijos strategija ir taktika, aviacijos bendradarbiavimas su kitomis ginklų rūšimis; 2) radiotechnika ir elektrotechnika, radijo ir Morzės aparatų techninis pažinimas, 3) aviacijos šaudyba ir bombardavimas, 4) lėktuvų apginklavimas, šaudymo iš lėktuvų technika, 5) aviacijos ryšiai, 6) aviacijos žvalgyba, 7) fotografavimas iš oro, fotogrametrija (fotografijų interpretavimas), 8) meteorologija, 9) lėktuvų struktūra, medžiagų atsparumas; 10) lėktuvų tipai ir profiliai (lėktuvų atpažinimas); 11) aviacijos teorija, 12) varikliai: teorija ir praktika, 13) navigacijos teorija, 14) matematika ir fizika, 15) medžiagų technologija, 16) topografija: teorija ir praktika, 17) bendra karinė taktika; 18) kitų ginklų technologija, 19) cheminiai ginklai, 20) braižyba, 21) higiena, 22) sportas. Norintiems dar buvo dėstoma anglų kalba. Gali būti, kad kai kuriuos dalykus šie du bendradarbiai bus paminėję skirtingais pavadinimais, nors turėjo galvoje tą patį dalyką.

1937 m. puskarininkių klasė buvo praplėsta įsteigus oro šaulių ir mechanikų klases, o mokslas prailgintas iki trejų metų.

Lt. K. Markus, išėjęs karininkų klasės mokymus pradedant 1938 m. rudeniu, rašo, kad teorija buvo išeita per pirmus 7 mėn. labai intensyviai dirbant tik klasėje, net nenaudojant jokių vaizdinių priemonių. Tik kiekvieną šeštadienio rytą būdavo visiems karininkams privalomas sportas – futbolas ar krepšinis. Lt. K. Markus toliau aprašo, kad išlaikę teorinių dalykų egzaminus, karininkai klausytojai buvo išskirstyti į eskadriles atlikti žvalgų praktiką. Jie fotografavo, atlikinėjo žvalgybos užduotis, bombardavimą, šaudymą iš oro, laisvu laiku ar esant blogam orui karininkai atlikdavo maršruto skaičiavimus, šaudymo pratybas filmuose, dirbdavo su Morzės aparatu, mokėsi sulankstyti parašiusius ir kt. Kai kurioms užduotims atlikti jie skrisdavo į Gaižiūnų poligoną. Lt. K. Markaus aprašomoje grupėje buvo karininkų iš įvairių kariuomenės rūšių. Tos grupės paskirtis, matyt, buvo parengti karininkus bendradarbiauti su aviacija, bet iš jos keli buvo pakviesti į nuolatinę aviacijos tarnybą.

1939 m. kovo 9 d. *Kario* Nr. 10 buvo išspausdintas L. L. (lt. L. Lendraičio) straipsnis „*Karo aviacijos mokykla*“. Autorius rašo, kad tuometinė Karo aviacijos mo-

kykla ruošė:

„1) karininkų lakūnų kadra, kurio papildymas ir paruošimas buvo vykdomas dvejopai. *Pirmu būdu* iš kariuomenės dalių buvo surenkami karininkai ir per pusantrų metų paruošiami aviacijai tinkamais būti lakūnais ir žvalgiais. Jie būdavo įjungiami į karo aviacijos dalis. *Antruoju būdu* į Karo mokyklą buvo priimami kariūnai, kurie įsisavindavo aviacijos specialistams paruošti skirtą kursą ir skraidymo apmokymą, buvo pakeliami į jaun. ltn. ir likdavo karo aviacijoje tarnauti lakūnais arba žvalgiais;

2) karininkų atsargą iš aspirantų, kurie aviacijoje įsisavindavo jaunų kareivių apmokymą ir atlikdavo stažuotę ir buvo paruošiami atsargos lakūnais ar žvalgiais;

3) karininkus žvalgus, kurie buvo surenkami iš įvairių ginklų rūšių dalių, paruošiami žvalgiais ir gražinami į savo dalis;

4) puskarininkų lakūnų ir mechanikų kadra ir jų atsargą.“

1934 m. mjr. Č. Januškevičius Anglijoje baigė skraidymo ir aklojo pilotavimo kursus. Grįžęs į Lietuvą aklojo skraidymo išmokė kpt. A. Kutką, ltn. K. Rimą, ltn. J. Andriušį ir kitus instruktorius. Mjr. Č. Januškevičius taip pat suvienodino ir visą mokymo procesą.

1937 m. Karo aviacijos mokyklai buvo nupirkti du amerikiečių gamybos aklojo skraidymo imitatoriai *Link*. Tai buvo aparatai, kuriuose lakūnas turėjo visa, kas buvo tikroje lėktuvo kabinoje: vairus, prietaisus, jais vadovavosi taip, kaip būdamas ore. Aparatai stovėjo žemėje, bet lakūnai jais galėjo išmokti pakilti remdamiesi prietaisais, valdyti lėktuvą ore ir nutūpti. Šį aklojo skraidymo mokymą turėjo įvaldyti visi lakūnai.

Bombardavimui mokytis buvo įrengtas bombardavimo kabinetas su tiksliais *Zeis* optiniais prietaisiais.

Dar 1926 m. mokymams buvo naudojami Pirmojo pasaulinio karo vokiečių gamybos lėktuvai „Albatros“ B.II, C.III. Aukštajam pilotazui mokytis buvo naudojamas „Fokler“ D.VII.

Pamažu mokymui buvo pradėti naudoti konstruktoriaus A. Gustaičio lėktuvai ANBO-V, vėliau iš jo pagamintas ANBO-51, toliau pažengusiems mokytis skirtas ANBO-III, ANBO-VI ir kovos lėktuvai ANBO-IV. Aukštojo pilotazui mokytis buvo naudojamas specialiai pagamintas ANBO-51, dvivietis, su sutrumpintais sparnais ir specialiu varikliu. Juo buvo galima daryti tuo metu žinomas skraidymo figūras. Pagaliau Vokietijoje buvo nupirkti specialiai akrobatiniam skraidymui skirtų lėktuvų „Bücker Jungmeister“. Nuo 1932 iki 1940 m. mokyklai vadovavo plk. ltn. V. Reimontas. Karo aviacijos mokykla veikė iki Lietuvos sovietinės okupacijos¹¹⁸.

¹¹⁸ Žr. plačiau: L. L. (ltn. L. Lendraitis), „Karo aviacijos mokykla“, *Karys*, 1939 m., Nr. 10, p. 311–314; Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, Illinois: Vydūno jaunimo fondas, 1986, p. 183–194; Liekis A., *Lietuvos karo aviacija (1919–1940)*, Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 1999, p. 139–157, 282–294.

Kūno lavinimo skyriaus tikslas – ruošti fizinio lavinimo instruktorius ir trenerius kariuomenės daliniams, ruošti taisykles, vadovėlius, organizuoti sporto dienas ir t. t. Siekti, kad visuose kariuomenės daliniuose kariai būtų tinkamai fiziškai parengti¹¹⁹.

Kūno lavinimo dalyje, kaip jau rašyta, iki kursų sujungimo buvo išleistos trys instruktorių laidos¹²⁰, o po sujungimo iki 1931 m. – dar dvi laidos. Pirmosios jungtinių kursų laidos užsiėmimai prasidėjo 1927 m. balandžio 25 d., o baigėsi rugsėjo 30 d.

Aukštųjų kursų viršininkas plk. B. Štencelis 1929 m. vasario 28 d. raporte krašto apsaugos ministrui prof. A. Voldemarui prašo sutikimo leisti 1929 m. (vasarą) kursuose veikti kūno lavinimo skyriui. Plk. B. Štencelio ir Karo mokslo valdybos žiniomis, fizinio lavinimo instruktorių skaičius daliniuose buvo labai mažas (pulke yra 1 vietoj 3 instruktorių).

Plk. B. Štencelis pažymi, kad norint papildyti trūkstamus instruktorius inspektorius kariuomenės daliniuose, būtina organizuoti naują fizinio lavinimo skyriaus laidą, nes reikia jau esančių daliniuose instruktorių parengimą suvienodinti. Todėl reikia steigti trumpalaikius vieno mėnesio kursus, į kuriuos įtraukti 1924 ir 1925 m. dvi pirmąsias skyriaus laidas baigusius instruktorius. Esmė ta, kad tuo metu kursai neturėjo tinkamai pasiruošusių šiam darbui lektorių, todėl mokymas nebuvo visavertis ir ne visai tiko naujiems taikomiems metodams. Tik 1926 ir 1927 m. laidoms (III ir IV laidos) jau buvo pateikta išsami ir patobulinta kariuomenės fizinio lavinimo programa, o darbas pavestas gyd. kpt. A. Jurgelioniui, grįžusiam iš Prancūzijos, kur ketverius metus mokėsi. Taigi baigę pirmąsias dvi laidas instruktoriai labai skyrėsi nuo vėliau išleistų laidų.

Plk. B. Štencelis siūlo 1929 m. vasarą *surengti tokius kursus*: 1) trumpalaikius (vieno mėnesio) pakartotinius kursus I ir II fizinio lavinimo laidų instruktoriams tobulinti; 2) eilinę (V laidą) fizinio lavinimo skyriaus laidą trūkstamam kariuomenės daliniuose instruktorių skaičiui papildyti.

Pakartotiniams kursams patogiausias laikas nuo 1929 m. balandžio 15 iki gegužės 15 d.; įprastinis kursų laikas nuo birželio 1 iki lapkričio 1 d.¹²¹

Naujasis Aukštųjų karininkų kursų viršininkas plk. S. Dirmantas raporte Vyriausiojo štabo viršininkui gen. ltn. P. Kubiliūnui rašo, kad jau antri metai kariuomenės daliniai neturi naujų fizinio lavinimo instruktorių. Kadangi kariuomenės įsakymais nėra numatyta fiziniam lavinimui etatinių vietų, tai karininkai, baigę fizinio lavinimo kursus ir grįžę į dalinius, turi eiti rikiuotės karininkų pareigas ir dar vadovauti fiziniam lavinimui. Esant tokioms sąlygoms karininkas negali tobulintis ir treniruotis.

¹¹⁹ Laikiniai einančio Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskio „Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų etatų paaiškinamasis raštas“, 1927 m., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28.

¹²⁰ Pirmoji laida – 1924 m. lapkričio 20 d., antroji – 1925 m. birželio 6 d., trečioji – 1926 m. liepos 18 d.

¹²¹ Aukštųjų kursų viršininko plk. B. Štencelio 1929 m. vasario 28 d. raportas krašto apsaugos ministrui prof. A. Voldemarui, Kaunas, 1929 m. vasario 28 d., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 261.

Treniruočių stoka ypač greitai jaučiama fizinio lavinimo instruktoriaus darbe, nes kūno mankšta daugiau rodoma pavyzdžiais, negu aiškinama žodžiais. Daugelis I, II ir III fizinio lavinimo laidų karininkų jau buvo kuopų vadai, praradę sportinę formą ir daliniuose aktyviam sportui nebevadovavo, todėl fizinio lavinimo instruktorių funkcijos buvo priskirtos vien puskarininkiams. Tai neigiamai paveikė kareivių fizinį lavinimą. Pavyzdžiui, 1929 m. per kariuomenės sporto varžybas, kurios yra ne kas kita, kaip fizinio parengimo patikrinimas, buvo aiškiai pastebėta, kad kai kurių dalinių kariai visai nemoka taisyklingai bėgti, nes netinkamai buvo mokomi bėgimo technikos.

Taigi atsirado poreikis sudaryti penktąją fizinio lavinimo instruktorių laidą, tuo labiau kad tais mokslo metais buvo šaukiami į kursus ir karo gydytojai. Karo gydytojai susipažintų su fizinio lavinimo kontrole, tuomet daliniuose kareiviams pildytų sveikatingumo ir ištvermės lapelius, kaip nurodyta „Kariuomenės fizinio lavinimo vadovėlyje“. Ši svarbų darbą daliniuose turėjo atlikti gydytojai fizinio lavinimo instruktorių padedami. Kad kariai fiziškai būtų geriau parengti, buvo siūloma dažniau rengti fizinio lavinimo pratybas. Pastebėtina, kad iki tol fizinis lavinimas daliniuose buvo pradinėje stadijoje, o kareiviai buvo prastai parengti vykdyti rikiuotės uždavinius.

Net vykusiame karininkų fizinio lavinimo instruktorių suvažiavime buvo nurodoma, kad kai kurie dalinių vadai visai neįvertina fizinio lavinimo reikšmės.

Apskritai fiziniam lavinimui daliniuose buvo skiriama labai mažai laiko, tik ten, kur vyresnieji karininkai į fizinį lavinimą kreipė dėmesį, kareiviai buvo mokomi tiksliai eiti, bėgti, mesti, lipti, šokti, t. y. išmoko būtiniausių kariui reikalavimų. Dar buvo siūloma kelias fizinio lavinimo pamokas paskirti ir aukštesniesiems dalinių viršininkams, kurie mokėsi Vytauto Didžiojo karininkų kursuose¹²².

Atsižvelgęs į plk. S. Dirmanto argumentus, Vyriausiojo štabo viršininkas gen. lt. P. Kubiliūnas sutiko 1929 m. leisti sušaukti Vytauto Didžiojo karininkų kursų fizinio lavinimo skyriaus *penktąją laidą*, kurios mokymas turėjo prasidėti nuo gegužės 10 d. ir tęstis 6 mėnesius. Kandidatų amžiaus iki 30 m., jų sveikata turi būti patikrinta daliniuose ir rezultatai atsiųsti į kursus. Numatyta į fizinio lavinimo skyrių atsiųsti 24 karininkus kandidatus¹²³. Per tą laiką kūno lavinimo dalies vedėjas gydytojas kpt. A. Jurgelionis ir jo padėjėjas kpt. M. Paura kariuomenei *parengė Kūno lavinimo statutą*, kuris padėjo kariuomenės daliniuose tinkamai sutvarkyti fizinio lavinimo instruktorių rengimą. Kaip minėta, iš viso fizinio lavinimo skyrių baigė apie 100 karininkų. Nuolat vyko pakartotiniai trumpalaikiai (vieno mėnesio) kursai.

¹²² Aukštųjų karininkų kursų viršininko plk. S. Dirmanto raportas Vyriausiojo štabo viršininkui gen. lt. P. Kubiliūnui, Kaunas, 1930 m. balandžio 11, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 99.

¹²³ Laikinai einančio Vytauto Didžiojo Karininkų kursų Mokymo dalies viršininko pareigas raportas. Kaunas. A. Panemune, 1930 m. balandžio 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 75, l. 179.

* * *

1928–1929 mokslo metais Aukštuosiuose karininkų kursuose buvo 62 lektoriai ir vadovai, vėliau padidinta iki 63 etatinių vietų: bendrajame – 25, artilerijos – 10, inžinerijos – 9, technikos – 9, aviacijos skyriuje – 10¹²⁴. Šie lektoriai dėstė tokius dalykus: 1) ats. gen. L. Radus-Zenkavičius – eksperimentinę taktiką bendrajame, artilerijos ir inžinerijos skyriuje; karo istoriją bendrajame, artilerijos ir technikos skyriuje; taktiką bendrajame, artilerijos ir inžinerijos skyriuje (*507 val. teorinių pamokų ir 55 pratybų dienos*); 2) ats. gen. ltn. A. Kurkauskas – lauko fortifikaciją bendrajame, artilerijos, inžinerijos, technikos ir aviacijos skyriuje; sprogdinimo teoriją inžinerijos skyriuje; prožektoriai aviacijos skyriuje (*307 val. teorinių pamokų, 30 val. pratybų ir 65 pratybų dienos*); 3) ats. gen. ltn. J. Kraucevičius – aviacijos taktiką bendrajame, artilerijos, inžinerijos, technikos skyriuje (*32 val. teorinių pamokų*); 4) ats. gen. Totlebenas – minų darbai inžinerijos skyriuje (*30 val. teorinių pamokų ir 8 pratybų dienos*); 5) gen. št. plk. P. Kubiliūnas – eksperimentinę taktiką, taktiką bendrajame skyriuje (*162 val. teorinių pamokų ir 25 pratybų dienos*); 6) gen. št. plk. B. Jakutis – eksperimentinę taktiką artilerijos, inžinerijos skyriuje; taktiką bendrajame, artilerijos, inžinerijos, technikos skyriuje (*214 val. teorinių pamokų ir 30 pratybų dienu*); 7) gen. št. plk. Z. Gerulaitis – eksperimentinę taktiką, taktiką bendrajame, artilerijos ir inžinerijos skyriuje (*192 val. teorinių pamokų ir 25 pratybų dienos*); 9) plk. V. Engleris – teisę bendrajame skyriuje (*35 val. teorinių pamokų*); 10) plk. P. Bytautas – artilerijos techniką bendrajame, inžinerijos ir aviacijos skyriuje; artilerijos taktiką artilerijos ir inžinerijos skyriuje; artilerijos šaudymo teoriją ir šaudymai poligone artilerijos skyriuje (*294 val. teorinių pamokų, 65 val. pratybų ir 53 pratybų dienos*); 11) gen. št. plk. ltn. K. Tallat-Kelpša – taktiką lauke artilerijos ir inžinerijos skyriuje (*30 pratybų dienu*); 12) gen. št. plk. ltn. J. Kibirsktis – eksperimentinę taktiką, taktiką bendrajame skyriuje (*156 val. teorinių pamokų ir 25 pratybų dienos*); 13) gen. št. mjr. K. Grinius – taktiką bendrajame skyriuje (*8 teorinės pamokos*); 14) plk. B. Štencelis – šaudybą iš šautuvų bendrajame, artilerijos ir inžinerijos skyriuje (*60 val. teorinių pamokų, 2 val. pratybų ir 11 pratybų dienu*); 15) ats. plk. K. Žukas – kautynių psichologiją bendrajame skyriuje (*10 val. teorinių pamokų*); 16) plk. ltn. K. Navakas – kariuomenės ūkį bendrajame skyriuje (*30 val. teorinių pamokų*); 17) plk. ltn. P. Tarasenka – karo pedagogiką (*iš viso 30 val. teorinių pamokų*); 18) plk. ltn. S. Zaskevičius – karo geografiją ir statistiką (*25 val. teorinių pamokų*); 19) plk. ltn. M. Pečiulionis – vidinę ir išorinę balistiką, pabūklų konstrukciją artilerijos skyriuje (*185 val. teorinių pamokų*); 20) plk. ltn. K. Kvedaras – hipologiją artilerijos skyriuje (*25 val. teorinių pamokų ir 20 val. pratybų*); 21) plk. ltn. V. Vitkauskas –

¹²⁴ Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų 1928/1929 mokslo metų lektorių ir vadovų sąrašas, LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 336–337.

Lietuvos istoriją bendrajame skyriuje (30 val. *teorinių pamokų*); 22) prof. J. Šimkus – cheminį karą bendrajame skyriuje (30 val. *teorinių pamokų*); 23) mjr. S. Birutavičius – cheminį karą bendrajame skyriuje; parakus ir dujas artilerijos skyriuje, sprogstamųjų ir nuodingųjų medžiagų gaminimą inžinerijos skyriuje (116 val. *teorinių pamokų ir 5 val. pratybų*); 24) mjr. A. Novickis – pionierių dalykus bendrajame skyriuje; patvariąją fortifikaciją artilerijos, inžinerijos skyriuje; važiavimo tarnybą inžinerijos skyriuje; kelius technikos skyriuje; (115 val. *teorinių pamokų ir 20 pratybų dienų*); 25) mjr. J. Krikščiūnas – topografiją bendrajame ir aviacijos skyriuje (50 val. *teorinių pamokų ir 19 pratybų dienų*); 26) mjr. A. Banėnas – elektrotechniką technikos ir aviacijos skyriuje; elektros matavimus ir elektros matavimo prietaisų gaminimą technikos skyriuje (230 val. *teorinių pamokų ir 220 pratybų dienų*); 27) mjr. K. Austas – šaudybą ir minosvaidį bendrajame artilerijos ir inžinerijos skyriuje (60 val. *teorinių pamokų ir 10 pratybų dienų*); 28) kpt. A. Jurskis – radiotechniką technikos ir aviacijos skyriuje (174 val. *teorinių pamokų ir 182 val. pratybų*); 29) kpt. B. V. Aleksandravičius (Aleksis) – braižybą artilerijos skyriuje (25 val. *teorinių pamokų*); 30) kpt. P. Babickas – užsiėmimus su pabūklais artilerijos skyriuje (30 *teorinių valandų*); 31) kpt. V. Hinentalis – šaudybą iš kulkosvaidžių bendrajame, artilerijos ir inžinerijos skyriuje; transmisiją bendrajame ir artilerijos skyriuje, vokiečių kalbą bendrajame, artilerijos, technikos ir aviacijos skyriuje (452 val. *teorinių pamokų, 4 val. praktinių pamokų ir 9 pratybų dienos*); 32) kpt. M. Paura – gimnastiką bendrajame ir artilerijos skyriuje (90 val. *teorinių pamokų*); 33) kpt. A. Jurgelionis – higieną bendrajame skyriuje (15 val. *teorinių pamokų*); 34) kpt. J. Balčiūnas – lietuvių kalbą bendrajame skyriuje (60 val. *teorinių pamokų*); 35) plk. ltn. J. Betcheris – eksperimentinę taktiką bendrajame skyriuje; jodinėjimą artilerijos skyriuje (250 val. *teorinių pamokų ir 25 pratybų dienos*); 36) plk. A. Bobinskis – telegrafą technikos skyriuje; telefoną aviacijos skyriuje (270 val. *teorinių pamokų, 144 val. pratybų ir 30 pratybų dienų*); 37) plk. J. Vyšniauskas – fiziką, matematiką technikos skyriuje (75 val. *teorinių pamokų*); 38) plk. S. Dirmantas – lauko topografiją inžinerijos skyriuje; topografiją technikos skyriuje (20 val. *teorinių pamokų, 14 pratybų dienų ir 8 val. pratybų*); 39) gen. št. plk. S. Pundzevičius – bendrąją taktiką aviacijos skyriuje (80 val. *teorinių pamokų ir 10 pratybų dienų*); 40) kpt. V. Šenbergas – aviacijos taktiką aviacijos skyriuje (70 val. *teorinių pamokų*); 41) kpt. A. Gustaitis – aeroplanų statybą, aviacijos teoriją ir medžiagų atsparumą aviacijos skyriuje (80 val. *teorinių pamokų ir 12 val. pratybų*); 42) kpt. A. Mačiuika – aviacijos istoriją aviacijos skyriuje (40 val. *teorinių pamokų*); 43) mjr. L. Peseckas – aviacijos ginklus aviacijos skyriuje (40 val. *teorinių pamokų ir 10 pratybų dienų*); 44) kpt. J. Kraucevičius – vidaus degimo variklius aviacijos skyriuje (95 val. *teorinių pamokų ir 15 pratybų dienų*); 45) kpt. K. Mikolajūnas – radiotechniką, Morzės abėcėlės pratybas, artilerijos šaudymą iš oro aviacijos skyriuje (120 val. *pratybų ir 12 pratybų dienų*); 46) kpt. V. Reimontas – artilerijos šaudymą iš oro ir aeronavigaciją aviacijos skyriuje (70 val. *teorinių pamokų, 30 val. pra-*

tybų ir 10 pratybų dienų); 47) kpt. V. Jablonskis – fotografiją (30 val. teorinių pamokų ir 30 pratybų dienų); 48) vyr. ltn. K. Martinkus – fotografiją aviacijos skyriuje (30 val. teorinių pamokų ir 10 pratybų dienų); 49) vyr. ltn. A. Gavelis – aviacijos teoriją aviacijos skyriuje (65 val. teorinių pamokų ir 10 val. pratybų); 50) plk. ltn. T. Reingardas – matematiką technikos ir aviacijos skyriuje; medžiagų technologiją artilerijos ir inžinerijos skyriuje; galimybių teoriją artilerijos skyriuje; topometriją artilerijos skyriuje; chemiją technikos skyriuje (210 val. teorinių pamokų, 10 val. pratybų ir 36 pratybų dienos); 51) inž. M. Piskorskis – mechaniką, braižybą technikos ir aviacijos skyriuje (220 val. teorinių pamokų ir 30 val. pratybų); 52) prof. M. Songaila – statybą inžinerijos skyriuje (80 val. teorinių pamokų ir 20 val. pratybų); 53) prof. V. Gorodeckis – technologiją, automobilių teoriją, termodinamiką, vidaus degimo variklių teoriją ir dirbtuvių įrengimą technikos skyriuje (210 val. teorinių pamokų ir 147 val. pratybų); 54) prof. K. Vasiliauskas – medžiagų atsparumą technikos skyriuje (40 val. teorinių pamokų); 56) inž. A. Čepanis – taikomąją mechaniką technikos skyriuje (50 val. teorinių pamokų ir 50 val. pratybų); 57) inž. J. Langė – prožektorius technikos skyriuje (50 val. teorinių pamokų ir 10 val. pratybų); 58) lektorė Maksimovienė – prancūzų kalbą bendrajame, artilerijos, technikos ir aviacijos skyriuje (322 val. teorinių pamokų); 59) inž. J. Jankevičius – kelių statybą inžinerijos skyriuje (70 val. teorinių pamokų); 60) inž. S. Grinkevičius – tiltus inžinerijos skyriuje (60 val. teorinių pamokų ir 20 val. pratybų); 61); inž. J. Dobkevičius – traukos tarnybą inžinerijos skyriuje (30 val. teorinių pamokų); 62) kpt. V. Reimontas – oro šaudymo teoriją aviacijos skyriuje (40 val. teorinių pamokų); kpt. V. Jasulaitis – artilerijos užsiėmimus artilerijos skyriuje (30 val. teorinių pamokų)¹²⁵.

1928 m. lapkričio 13 d. Vyriausiojo štabo viršininkas plk. P. Plechavičius slaptame rašte Aukštųjų karininkų kursų viršininkui plk. V. Skorupskiui rašo, kad ministras pirmininkas ir laikinai einantis krašto apsaugos ministro pareigas prof. A. Voldemaras, susipažinęs su pristatytu tvirtinti kursų lektorių sąrašu:

„Susipažinęs su dėstytojų sąrašu kursuose, pastebėjau, kad jų skaičius (daugiau kaip 60) be galo didelis, kai kuriuos dalykus tuo pačiu pavadinimu dėsto net 9 dėstytojai.

Tinkamas Aukštųjų karininkų kursų sutvarkymas yra labai svarbus ir didelis dalykas mūsų kariškių išsilavinimui. Todėl pirmutinis rūpestis, kad kursams programa būtų tinkamai parengta, tiksliai suderinant ją su Karo mokyklos paruošimu ir atsižvelgiant iš kitos pusės į tai, kad baigus kursus be problemų galima būtų užsienyje pasitobulinti atitinkamose mokyklose.

Todėl prašau, P. Viršininke, pristatyti man skubotai:

1. Aukštųjų karininkų kursų statutą,
2. programas ir dėstomus dalykus.

¹²⁵ Krašto apsaugos ministro patvirtintas Kursų lektorių ir vadovų sąrašas. Įsakymas Aukštesniesiems karininkų D. L. K. Vytauto kursams Nr. 8, Kaunas, A. Panemunė, 1929 m. kovo 9 d., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 53, l. 23–27.

3. konspektus, kad ir trumpus, apie atskirus dalykus, kurie šimet dėstomi kursuose.
4. išdėstytų paskaitų ir
5. Kursų sąmatą, kaip ji konkrečiai vykdoma. A. V.¹²⁶

Aukštųjų karininkų kursų vadovybė ir lektoriai daug dėmesio skyrė užsienio kalbų mokymui, vadovėlių ir mokomųjų knygų rengimui. Pavyzdžiui, 1930 m. kovo 6 d. vykusiame Mokslo tarybos posėdyje buvo pareikšta bendra nuomonė, kad užsienio kalbų mokymas yra būtinas, kad karininkai susipažintų su jų specialybei reikalinga literatūra.

Kadangi lietuvių kalba parašytų reikalingų specialybės vadovėlių sunku rasti, kursų viršininkas plk. S. Dirmantas pareiškė pageidavimą, kad kiekvienas lektorius paruoštų savo dėstomojo dalyko konspektą arba vadovėlį, kurį pristatytų Mokymo daliai atspausdinti, kad klausytojai prieš konsultacijas ar egzaminus turėtų reikalingą mokomąją medžiagą. Sudarant programas reikia nurodyti rekomenduojamus vadovėlius lietuvių ir užsienio kalba¹²⁷.

* * *

Vyko įvairūs trumpalaikiai kursai Aukštuosiuose karininkų kursuose, o po kursų sujungimo ir toliau jie buvo rengiami.

1) **Karo valdininkų kursai.** Po tarp VI ir VII bendrojo skyriaus kursų laidų susidariusios pertraukos kursai gauna užduotį organizuoti užsiėmimus karo valdininkams, kurių *tikslas* – paruošti juos egzaminams administracijos karininko laipsniui įgyti. Tai buvo trumpalaikiai 3 mėnesių kursai. Jie prasidėjo 1926 m. rugsėjo 15 d. ir baigėsi gruodžio 20 d. Į tuos kursus buvo paskirti visi antrosios kategorijos valdininkai, t. y. tie, kurie buvo pakelti į karo valdininkus po Pirmojo pasaulinio karo. Kursuose jie mokėsi svarbesnių karo dalykų, taip pat naujausių karo statutų¹²⁸, o atlikę tam tikrą skaičių praktinių užsiėmimų, egzaminus laikė kartu su pirmosios kategorijos karo valdininkų grupe, t. y. su tais, kuriems karo valdininko laipsnis buvo suteiktas iki Pirmojo pasaulinio karo pabaigos ir kurie nuo stojimo į kursus buvo atleisti¹²⁹.

¹²⁶ 1928 m. lapkričio 13 d. Vyriausiojo štabo viršininko P. Plechavičiaus slaptas raštas Aukštųjų karininkų kursų viršininkui, Kaunas, Krašto apsaugos ministerija, 1928 m. lapkričio 13 d., LCV4, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 305.

¹²⁷ Vytauto Didžiojo karininkų kursų Mokslo tarybos posėdžio, įvykusio 1930 m. kovo 6 d., protokolas, LCV4, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 140–141.

¹²⁸ Kursuose buvo dėstomi šie dalykai: bendroji taktika, kariuomenės organizacija, topografija, fortifikacija, šaudymas, kariuomenės ryšiai, bendroji ir karo teisė, fizinis lavinimas ir rikiuotė, kariuomenės ūkis, tiekimo taktika, karo statutai, raštvedyba, tėvynės pažinimas, lietuvių kalba. Žr.: „Kursai karo valdininkams“, *Kardas*, 1926, Nr. 21–22 (45–46), p. 348.

¹²⁹ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 421.

2) 1927 m. gruodžio 27 d. gen. št. plk. l. e. Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas V. Skorupskis pateikė siūlymą prie minėtų kursų steigti *specialius kursus vyresniesiems viršininkams*, t. y. divizijos vadams, divizijų štabų viršininkams (išskyrus Generalinio štabo karininkus) ir pulkų vadams. *Kursų tikslas* – supažindinti vyresnius viršininkus su karo mokslo naujovėmis ir tendencijomis, praplėsti jų akiratį ir apibendrinti jų pažiūras, suteikti jiems galimybę pakartoti ir atnaujinti karines žinias.

Gen. št. plk. V. Skorupskis¹³⁰ rašo, kad būtinybė organizuoti šiuos kursus kilo todėl, kad įvyko nesusipratimų tarp jaunesniųjų karininkų, baigusių Aukštųjų karininkų kursų bendrąjį skyrių, ir jų tiesioginių viršininkų po to, kai jie grįžo į dalinius ir norėjo pritaikyti kursuose įgytas žinias; jų pažiūros dažnai nesutapdavo su viršininkų nuomone. Kita vertus, Generalinio štabo karininkų sumanymai ir planai dažnai negalėjo būti įvykdomi, nes dalinių vadai nesuprato įsakymų ir nemokėjo jų įgyvendinti.

Planuota, kad aukštesniesiems viršininkams kursai tęsis 6–7 mėnesius, pradedant nuo vasario 1 d. Kiekvieną mėnesį vyresnieji viršininkai bus šaukiami dviem savaitėms klausyti prie Aukštųjų karininkų kursų teorinių paskaitų ir atlikti praktikos darbus. Paskui jie grįš likusioms dviem savaitėms į savo dalinius, kur eis tiesiogines pareigas. Esant vyresniesiems viršininkams kursuose, jų funkcijas turi vykdyti pavaduotojai. Tokiu būdu kursų įsteigimas visapusiškai bus naudingas.

Buvo pateiktas 1928 m. m. mokymo planas. Dėstomųjų dalykų paskirstymas: I. karo istorija, 1914–1918 m. karas – 85 val.; II. strategija – 30 val.; III. karo organizacija – 25 val.; IV. karo psichologija – 10 val.; V. referatai – 20 val.; VI. taikomoji taktika (teorija ir praktika dirbant su žemėlapiu): 1) bendroji taktika – 80 val.; 2) Generalinio štabo tarnyba – 40 val.; 3) tarnybos organizacija ir funkcionavimas – 20 val.; 4) pėstininkų taktika – 35 val.; 5) artilerijos taktika – 35 val.; 6) kavalerijos taktika – 15 val.; 7) šarvuotųjų taktika (tankai) – 8 val., 8) aviacijos taktika – 12 val.; 9) ryšių organizacija ir jos funkcionavimas – 20 val.; 10) žinių tarnyba – 20 val.; 11) landšafto darbų organizacija – 25 val.; 12) tiekimo taktika – 20 val. Iš viso 330 val.

VII. Be to, dar numatoma: karo žaidimai – 36 val.; ekskursija (pagal kariuomenės rūšis) – 21 val.; lauko ekskursija – 7 dienos. Numatoma užsiėmimų dalyvių sudėtis: divizijų vadų – 3; štabų viršininkų – 1; pėstininkų pulkų vadų – 7; artilerijos pulkų vadų – 3; kavalerijos pulkų vadų – 2; specialiųjų vadų – 2; Karo mokyklos viršininkas – 1. Iš viso dalyvautų 19 karininkų¹³¹.

¹³⁰ Gen. št. plk. laikinai einančio Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas V. Skorupskio raportas krašto apsaugos ministrui div. gen. T. Daukantui, Kaunas. A. Panemunė, 1927 m. gruodžio 27 d., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 33, l. 88.

¹³¹ Vyresniesiems viršininkams kursų 1928 m. mokymo plano pamatai, LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 33, l. 89.

Remiantis Aukštųjų karininkų kursų statutu, nuo 1929 m. spalio 1 iki gruodžio 20 d. ir po pertraukos nuo 1930 m. balandžio 20 iki liepos 15 d. organizuojami *aukštesniųjų kariuomenės viršininkų kursai*. Vyriausioju kursų vadovu skiriamas gen. št. plk. P. Kubiliūnas. Į šiuos kursus susirinko 19 karininkų¹³², o birželio 19 d. baigė tik 17. Lauko užsiėmimuose nuo gegužės 15 iki birželio 20 d. dalyvavo 1-osios karo apygardos viršininkas gen. ltn. P. Tamašauskas, 2-ojo ulonų pulko vadas plk. P. Plechavičius ir Kauno miesto ir apskrities komendantas plk. ltn. P. Saladžius¹³³. Kursams pasibaigus, su panašia programa pulkų vadų padėjėjams ir batalionų vadams buvo surengtos dar dvi kursų laidos¹³⁴.

3) Remiantis Vytauto Didžiojo karininkų kursų statutu ir Generalinio štabo valdybos įsakymu Nr. 24025 prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų nuo 1931 m. sausio 7 d. steigiamas kursų skyrius *Aukštieji karininkų kursai*¹³⁵ (išleistos dvi laidos).

Mokymo personalą ir kursų kryptį tvarko Vyriausiasis štabas. Kursų tikslas – pakartoti, patobulinti ir suvienodinti aukštesniųjų karininkų taktikos žinias. Mokymas skirstomas į du laikotarpius:

a) pirmas laikotarpis – teorinis taikomas – I laida nuo 1931 m. sausio 7 d. iki 1931 m. kovo mėn. (58 darbo dienos); II laida nuo 1931 m. kovo iki 1931 m. gegužės mėn.;

b) antras laikotarpis – praktinis taikomas – nuo 1931 m. gegužės iki 1931 m. rugpjūčio mėn. (51 darbo diena). Šį laikotarpį surenkami visi klausytojai, sėkmingai baigę teorinį kursą¹³⁶. Kursuose dėstė 25 lektoriai¹³⁷. Aukštesniuosius karininkų kursus išklausė 68 karininkai¹³⁸.

4) 1933 m. sausio 18 d. įsakymu kariuomenei Nr. 3 Vytauto Didžiojo karininkų kursuose steigiamas 3 mėn. *Administracijos kursų skyrius*, į kurį buvo atsiųsti 34 karininkai¹³⁹.

¹³² Įsakymas kariuomenei Nr. 79, Kaunas, 1929 m. rugsėjo 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 161.

¹³³ Įsakymas kariuomenei Nr. 30, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų birželio 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 43.

¹³⁴ Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, Illinois: Vydūno jaunimo fondas, 1986, p. 697.

¹³⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 63, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų gruodžio 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 89.

¹³⁶ Aukštesniųjų karininkų kursų mokymo planas. Kaunas, 1931 m. vasario 4 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 38.

¹³⁷ Aukštesniųjų karininkų kursų I laidos lektorių sąrašas, Kaunas, 1931 m. sausio 30 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 42, 50, 51.

¹³⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 49, Kaunas, 1931 m. rugpjūčio 29 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 132–133.

¹³⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 3, Kaunas, 1933 m. sausio 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 9; Vyriausiojo štabo aplinkraštis Nr. 15, Kaunas, 1933 m. balandžio 29 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 145, l. 55.

Trumpa numatomų kursuose dėstyti dalykų programa¹⁴⁰

Dalyko rūšis	Dalyko pavadinimas	Valandų skaičius		Pastaba
		teori- nių	eksperi- mentinių	
1. Bendrasis	Kariuomenės organizacija ir administravimas	20	–	Egzaminų valandos įskaitytos į teorinių valandų skaičių
2. Specialusis	Bendroji taktika	20	20	
3. Specialusis	Štabas ir tarnybų veiksmai	20	20	
4. Specialusis	Tiekimo taktika intendantūros srityje	30	30	
5. Specialusis	Maitinimo mokslas (maisto tiekimas taikos metu ir trumpos maisto dalykų technologijos žinios)	60	10	
6. Specialusis	Kariuomenės ūkis taikos metu ¹⁴¹	60	10	
7. Specialusis	Prekių pažinimo mokslas (intendantūros tiekimo reikmenys) ¹⁴²	25	5	
8. Bendrasis	Prekybinė teisė	20	–	
9. Bendrasis	Raštvedyba	10	–	
	Iš viso:	265	95	

Pirmajai Administracijos kursų skyriaus laidai 15 dalykų dėstė 18 lektorių¹⁴³. Šiuos kursus gruodžio 14 d. baigė 32 karininkai¹⁴⁴. 1935 m. vasario 14 d. (1934 m. įsakymu kariuomenei Nr. 75, 1 str.¹⁴⁵) surenkama administracijos kursų antroji laida¹⁴⁶ (buvo

¹⁴⁰ Trumpa numatomų kursuose dėstyti dalykų programa, Vytauto Didžiojo kursų administracijos skyrius, 1933 m., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 84, l. 11.

¹⁴¹ Kariuomenės ūkis taikos metu apims T-1 karo įstatų XII ir XVIII knygas (centrinių tiekimo organų ir kariuomenės dalių turto įgijimo būdai: turto gavimas ir išlaikymas, saugojimas ir atsiskaitymas), be to, nuostolių apskaičiavimą, padarytą žemės ūkyje, kariuomenės pratybų metu.

¹⁴² Prekių pažinimo mokslas apims tik šias prekių rūšis: a) bendrą odos gamybos apžvalgą; jos rūšis, naudojamas kariuomenėje, odinių daiktų išlaikymą; b) audinius (vilnonius, medvilninius, lininius); jų bendrą gamybos apžvalgą ir priežiūrą. Maisto dalykų pažinimas įeis į maitinimo mokslą.

¹⁴³ Administracijos skyriaus I laidos lektorių ir dėstomųjų dalykų sąrašas, Įsakymas Vytauto Didžiojo karininkų kursams Nr. 14, Kaunas, 1933 m. gegužės 4 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 79, l. 27.

¹⁴⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 3, Kaunas, 1933 sausio 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 9; Įsakymas kariuomenei Nr. 94, Kaunas, 1933 gruodžio 29 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 103.

¹⁴⁵ Prie Karo mokyklos buvo organizuota Vytauto Didžiojo karininkų kursų Administracijos skyriaus II laida. Skyrius drausmės ir ūkio atžvilgiu pavaldus Karo mokyklos viršininkui; mokymo ir priežiūros atžvilgiu – tiekimo viršininkui, kuris mokymo klausimais naudojasi tomis pat teisėmis kaip ir kariuomenės inspektorius bendrajame ir artilerijos skyriuose. Vyriausias štabas numato komandiruoti į kursus 25 karininkus. Mokslas II kursų laidoje truks nuo 1934 m. rugsėjo 11 iki 1935 m. vasario 15 d., Įsakymas kariuomenei Nr. 75, Kaunas, 1934 m. rugpjūčio 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 120.

¹⁴⁶ *Ten pat.*

paskirti 24)¹⁴⁷, kuriuos baigė 22 karininkai¹⁴⁸, 1938 m. lapkričio 21 – 1939 m. balandžio 5 d. buvo organizuota trečioji administracijos karininkų kursų laida, į kurią sukviesti 29 viršininkai, kuopų vadai, divizijų štabų komendantai, atsakingi už ūkio reikalus. *Kursų tikslas*: a) parengti klausytojus, kad jie sugebėtų tinkamai administruoti pulko ūkį taikos ir ypač karo metu, b) supažindinti su bendraisiais kariuomenės organizavimo dėsniais, taip pat su kariuomenės rūšių ir tarnybų organizavimu, c) supažindinti su tiekimo organizavimu ir funkcionavimu karo metu ir įpratinti klausytojus, vykdant vadovybės užduotis, naudotis turimomis priemonėmis, d) suteikti bendrų taktinių žinių apie įvairias kautynių rūšis ir supažindinti su logišku sprendimo priimimo metodu, e) suvienodinti pažiūras kariuomenės administraciniais-teisiniais klausimais ir apibendrinti darbo metodus, f) ekskursijų metu supažindinti klausytojus su Lietuvos pramone, kuri glaudžiai susieta su tiekimu kariuomenei. Kursus organizavo Kariuomenės intendantūra ir jie priskiriami prie antros rūšies karo mokymo įstaigų. Kursų vadovu paskirtas int. brg. gen. K. Navakas, kursų inspektorius – int. plk. V. Butauskas, kursų reikalų vedėju – int. kpt. J. Petraitis. Iš viso skirtos 632 mokymo valandos¹⁴⁹.

5) *Atsargos karininkų kursai*. 1927 m. lapkričio 3 – gruodžio 1 d. vyko atsargos karininkams skirti *trumpalaikiai kursai*, į kuriuos susirinko buvę rusų kariuomenės karininkai, kurie dėl vienokių ar kitokių priežasčių netarnavo Lietuvos kariuomenėje, taip pat tie, kurie nors ir tarnavo pirmaisiais kariuomenės veiklos metais, bet buvo paleisti į atsargą iki karinių laipsnių įvedimo kariuomenėje. *Kursų tikslas* – kariuomenėje sutvarkyti atsargos karininkų klausimą, t. y. karininkus, kurių karinis parengimas neatitiko reikalavimų ir kurie tiko būti įskaityti į kariuomenės karininkų atsargą, supažindinti su naujais karo doktrinos principais. Jiems parengtą programą reikėjo išmokti per vieną mėnesį, o po to, patikrinus žinias, nustatyti tinkamumą kariuomenės rūšiai ir rikiuotei.

Kadangi dėl įvairių priežasčių tam tikras jų skaičius liko nepašauktas, tai 1928–1929 mokslo metams prasidėjus, kviečiami likusieji asmenys, kurie sudarė vadinamąją atsargos karininkų kursų antrąją laidą. Jos užsiėmimai prasidėjo rugpjūčio 26 d. ir baigėsi rugsėjo 29 d. Pažymėtina, kad šios laidos kursas turėjo daugiau praktinį, negu teorinį pobūdį. Karininkai klausytojai turėjo daug daugiau praktinių užsiėmimų ir pratybų lauke, negu pirmoji laida, o be to, per 8 kariuomenės manevrų dienas, dalyvaudami dalinių sudėtyje, atliko trumpalaikę rikiuotės stažuotę.

¹⁴⁷ Vyriausiojo štabo aplinkraštis Nr. 24, Kaunas 1934 m. rugpjūčio 14 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 161, l. 101.

¹⁴⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 19, Kaunas, 1935 m. kovo 2 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 117, l. 20.

¹⁴⁹ Administracijos karininkų kursų III laida. 1938–1939 m. mokymo planas, Kaunas–Šančiai, 1938 m. lapkričio mėn., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 107, l. 1–11.

6) *Artilerijos šaudymo kursai*. 1929 m. kovo 15 – liepos 15 d. vyko artilerijos šaudymo kursai, į kuriuos iš visų artilerijos pulkų susirinko 20 karininkų, iš kurių tik trys buvo iš ankstesnių Karo mokyklos laidų. Kursai tik ką buvo įsigiję Baranovo šaudymo aparatą (šaudymo laukas su įvairiais taikiniais), kuriuo galima buvo atlikti įvairias artilerijos šaudymo pratybas. Tai buvo gera mokymo priemonė, ypač jaunesniems karininkams, kurie poligone turėjo galimybę iššauti tik 9–12 tikrų sviedinių. Kursuose dėstoma artilerijos šaudymo teorija, artilerijos taktika, trigonometrija ir naujas dalykas topometrija, kurių metu supažindinama su įrankiais, kuriais atliekami taikinių, sektyklų, baterijos pozicijų ir kitų taškų apskaičiavimams nustatyti įvairūs matavimai. Topometriją dėstė iš Prancūzijos grįžęs kpt. V. Jasulaitis ir plk. T. Reingardas, artileriją ir taktiką – plk. P. Bytautas, o trigonometriją – plk. ltn. J. Vyšniauskas. 1929 m. įsakymu kariuomenei Nr. 58 trumpalaikius 4 mėn. artilerijos kursus prie Aukštųjų karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų baigė 20 karininkų¹⁵⁰.

7) *Kulkosvaidininkų kursai*. Nuo 1931 m. lapkričio 2 d. prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų steigiami karininkų kulkosvaidininkų kursai¹⁵¹, kurie išleido trys laidas: 1932 m. pabaigoje pirmąją laidą baigė 22¹⁵², antrąją laidą 1934 m. liepos 31 d. – 38¹⁵³, o trečiąją laidą 1935 m. rugpjūčio 3 d. – 26 karininkai¹⁵⁴.

8) *Ryšių kursai*. 1928 gegužės 2 – spalio 16 d. kartu su Technikos skyriaus trečiaja laida, steigiami ryšių kursai, kurių tikslas – paruošti rikiuotės ryšių karininkus, supažindinti juos su šiuolaikinės transmisijos darbo pagrindais, kad grįžę į dalinius galėtų kareivius mokyti būti ryšininkais. Būtinybė surengti tokius trumpalaikius kursus kilo 1927 m. pradžioje, kai paaiškėjo, kad Technikos skyriuje mokymas trunka dvejus metus ir tik po kelių metų rikiuotės daliniams bus parengta bent po vieną ryšių karininką specialistą, nes išleidžiamųjų karininkų neužteko net techniniams daliniams. Todėl nuspręsta lygiagrečiai su Technikos skyriaus kursais rengti trumpalaikius ryšių kursus, į kuriuos buvo pasiūsti 1–2 karininkai iš kiekvieno visų kariuomenės rūšių rikiuotės dalinių¹⁵⁵. Į kursus atvyko 16 karininkų: 9 pėstininkai, 3 artileristai, 2 kavaleristai ir 2 iš kitų dalinių. Kursuose dėstyta telefonija, telegrafija, elektrotechnika, ryšių taktika, jų organizavimas ir automobiliai. Be teorinių paskaitų, buvo atliekami ir praktikos darbai. Spalio 15 d. keturių mėn. ryšių kursus baigė 12 karininkų¹⁵⁶.

¹⁵⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 58, Kaunas, 1929 m. liepos 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 122; Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, Illinois: Vydūno jaunimo fondas, 1986, p. 687–688.

¹⁵¹ Įsakymas kariuomenei Nr. 64, Kaunas, 1931 m. lapkričio 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 154.

¹⁵² Įsakymas kariuomenei Nr. 6, Kaunas, 1933 m. vasario 1 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 13.

¹⁵³ Įsakymas kariuomenei Nr. 70, Kaunas, 1934 m. liepos 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 117.

¹⁵⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 52, Kaunas, 1935 m. rugpjūčio 3 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 117, l. 72.

¹⁵⁵ Iš tikrųjų karininkai klausytojai kursuose užtruko ilgiau negu 4 mėn., nes dėl bendrų kursuose atostogų mokslo metų viduryje reikėjo padaryti 1 mėn. pertrauką.

¹⁵⁶ Įsakymas kariuomenei Nr. 80, Kaunas, 1928 m. spalio 27 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 346.

Nuo 1933 m. sausio 9 d. steigiamas 6 mėn. kariuomenės rūšių karininkams ryšių kursų skyrius, į kurį iš kiekvieno pėstininkų pulko atvyko po 2, artilerijos, kavalerijos pulkų ir atskirosios artilerijos grupės po 1 karininką¹⁵⁷. Liepos 15 d. šių kursų antrąją laidą baigė 19 karininkų¹⁵⁸.

9) **Slidininkų kursai.** 1933 m. kovo mėn. buvo organizuoti 6 savaičių slidininkų kursai. Kursų vadovu paskirtas kariuomenės fizinio lavinimo inspektorius gydytojas plk. lt. A. Jurgelionis, instruktoriumi – Švedijos kariuomenės lt. Nilsas Vemingas (*Nils Voldemar Wemming*), taip pat Karo sanitarijos valdybos kpt. M. Paura¹⁵⁹. Kovo 17 d. šiuos kursus baigė 36 karininkai¹⁶⁰.

10) **Karo gaisrininkų kursai.** 1928 m. rugpjūčio 1–15 d. buvo sušaukti karo gaisrininkų kursai, siekiant paruošti visiems kariuomenės daliniams naujai steigiamų kariuomenės daliniuose gaisrininkų komandų viršininkus. Klausytojai išklaušė informacinį kursą, kaip kilus gaisrui techniškai naudotis mašinomis, sanitarine pagalba, saugos priemonėmis ir apsaugos būdais. Kursus vedė gaisrininkų inspektorius mjr. A. Ružancovas.

1932 m. spalio 20–29 d. steigiami kariuomenės *ugniagesių instruktorių kursai* (III laida), į kuriuos dalinių vadai ir įstaigų viršininkai nusiuntė: 9-ojo pėstininkų pulko du karininkus, 2-ojo ir 7-ojo pėstininkų pulko, 4-ojo artilerijos pulko, atskirosios artilerijos grupės, ryšių bataliono, autorinktinės, Karo muziejaus, karo kalėjimo ir drausmės dalinio po 1 karininką; 2-ojo ir 5-ojo pėstininkų pulkų, 1-ojo husarų pulko, 3-iojo artilerijos pulko, atskirosios artilerijos grupės, aviacijos, pionierių bataliono, ryšių bataliono, autorinktinės, šarvuotųjų rinktinės, Karo policijos mokyklos, Karo muziejaus, karo kalėjimo ir drausmės dalinio, koncentracijos stovyklos – po vieną ugniagesių komandos viršilą¹⁶¹.

11) **Topografijos kursai.** 1930 m. spalio 15 – 1931 m. birželio 15 d. veikė topografijos kursai, kurių tikslas – parengti topografus, kurie galėtų daryti Lietuvos teritorijos nuotraukas ir tuo pagreitintų žemėlapių išleidimą, taip pat paruošti gerus topografijos specialistus įvairiems štabams ir pulkams, ypač artilerijos daliniams, kurie sugebėtų tiksliai atlikti visus su topografija susijusius darbus. Į kursus susirinko 20 klausytojų, tarp jų 7 iš Karo topografijos skyriaus, kiti – iš įvairių pulkų ir štabų.

Kursuose buvo dėstomi šie dalykai: 1) geodezija – teorijos 165 val. ir pratybų 100 val.; 2) geodezijos pritaikymas artilerijai – 20 val.; 3) astronomija – 65 val.; 4) aukštoji matematika – 85 val.; 5) optikos instrumentai – 35 val.; 6) topografija – 30 val.;

¹⁵⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 85, Kaunas, 1932 m. gruodžio 29 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 158.

¹⁵⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 51, Kaunas, 1933 m. liepos 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 63.

¹⁵⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 18, Kaunas, 1933 m. kovo 9 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 30.

¹⁶⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 20, Kaunas, 1933 m. kovo 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 20, 31.

¹⁶¹ Įsakymas kariuomenei Nr. 70, Kaunas, 1932 m. spalio 12 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 133.

7) karo geografija – 35 val.; 8) topografijos braižyba – 40 val.¹⁶²

Aukštųjų karininkų kursų viršininkas inžinierius plk. S. Dirmantas dėstė topografiją ir instrumentų teoriją, inžinierius plk. lt. M. Krikščiūnas – kartografiją, inžinierius M. Ratautas – geodeziją, inžinierius P. Butrimas – niveliaciją, doc. B. Kodaitis – astronomiją ir plk. lt. J. Vyšniauskas – aukštąją matematiką. Topografijos kursas iš viso baigė 20 karininkų¹⁶³.

12) *Pėstininkų batalionų vadų kursai*. 1938 m. vasario mėnesį buvo suorganizuoti pėstininkų batalionų vadų kursai. Atidarydamas kursus kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis pažymėjo, kad daugelio vadų darbo metodas štabe arba vadavietėje yra dar nevienodas, kiek sustingęs ir nekūrybingas, nes tomis sąlygomis daliniuose žemesnių kaip pulkų vadų karininkai dar negalėjo baigti mokyklos, kuri būtų suvienodinusi pažiūras ir apibendrinusi mokymo metodus. Karinė vadovybė, nuolat rūpindamasi ne tik kareivių mokymu, bet ir tinkamų vadų rengimu, stengiasi nuomonių skirtumus vienodinti. Būsimajame kare daugeliui dabartinių batalionų vadų gali tekti dar sunkesnės pareigos, todėl ir batalionų vadus šioms atsakingoms pareigoms reikia iš anksto gerai ir vienodai rengti.

Gyvenimas, nauji metodai ir karo technikos pažanga verčia kiekvieną, ypač vadą, gilinti žinias. Norint pasiekti gerų rezultatų, būtina suvienodinti pažiūras ir apibendrinti mokymo metodus. Karo mokslas tiek jau pažengė ir priemonės kariauti tiek jau patobulėjo, kad kiekvienas vadas dar taikos metu turi būti tinkamai parengtas ir supažindintas ne tik su pagrindine kariuomenės rūšimi – pėstininkų taktika, bet ir su kitų kariuomenės rūšių naudojimo šių dienų kautynėse principais. Darnus veiksmas būsimajame kare reikalauja atkreipti dėmesį į pėstininkų ir jiems priskirtų ar juos remiančių kitų kariuomenės rūšių bendradarbiavimą. Vadas taip pat neturi užmiršti tiekimo ir evakuacijos tarnybų veikimo pagrindų, nes ši problema itin paini ir sunki, tačiau vis dėlto turi būti gerai išsiaiškinta ir tinkamai sutvarkyta. Tinkamo darbo metodo pasirinkimas, savarankiškumas, suderintas su aukštesnės vadovybės valia, įsakymų tikslumas, vietovės įvertinimas, greitas orientavimasis ir kiti panašūs klausimai turi rūpėti kiekvienam, kuriam patikėta vadovauti daliniui.

Be abejo, šie visi klausimai pėstininkų batalionų vadams nebuvo nauji, nes daugelis jų buvo Pirmojo pasaulinio karo ar karų už Lietuvos nepriklausomybę dalyviai. Kursų metu stengtasi šias žinias tik papildyti ir išryškinti pagrindinius karybos dėsnius.

Šiuose kursuose teorinės paskaitos nebuvo skaitomos, visas kursas buvo paremtas eksperimentinėmis pratybomis klasėje ir lauke, namų ir klasės rašomaisiais darbais. Teoriniai klausimai, kuriuos būtinais reikėjo aiškinti, buvo aptariami eksperimentinių

¹⁶² J., „Topografijos kursai“, *Kardas*, 1930, Nr. 11 (19), p. 171.

¹⁶³ Įsakymas kariuomenei Nr. 40, Kaunas, 1931 m. liepos 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 118; Įsakymas kariuomenei Nr. 49, Kaunas, 1931 m. rugpjūčio 29, *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 133.

pratybų metu. Nors kursai buvo trumpalaikiai, tačiau pagal programą numatyti dalykai išnagrinėti išsamiai ir visapusiškai. Kursai baigėsi keturių dienų kariniais žaidimais, kurie vyko kariuomenės vado div. gen. S. Raštikio prižiūrimi. Kursai buvo naudingi dar ir tuo, kad visi batalionų vadai kartu dirbo ir bendravo.

Pėstininkų bataliono vadų kursai buvo pavaldūs Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininkui, kursų vadovu paskirtas Karininkų kursų inspektorius gen. štabo plk. V. Kiršinas, reikalų vedėju – gen. štabo mjr. J. Sutkus. Vietoj išleistuvių vaišių visi lektoriai ir klausytojai Ginklų fondui paaukojo 185 litus¹⁶⁴.

13) Nuo 1931 m. lapkričio 24 d. Vytauto Didžiojo karininkų kursų sudėtyje steigiami **laikinieji karininkams brandos atestatui įgyti kursai**¹⁶⁵. Jų tikslas – padėti karininkams, neturintiems brandos atestato, ne tarnybos metu išmokti aukštesniojoje mokykloje dėstomus dalykus ir suteikti žinių, reikalingų brandos atestatui įgyti. Kursuose dėstomųjų dalykų programos prilygo aukštesniųjų mokyklų programoms su sustiprintu matematikos ir gamtos dalykų dėstymu. Baigiamiesiems kursų egzaminams Švietimo ministerija sutiko skirti savo atstovą, tokiu būdu kursų baigimas karininkams turėjo ne tik praktinės, bet ir teisinės naudos¹⁶⁶.

* * *

Kursus sujungus veikė 12 mokymo kabinetų ir laboratorijų, kurioms vadovavo ir jas tobulino: inžinerijos kabinetui – inžinierius atsargos gen. ltn. A. Kurkauskas; telefonų kabinetui-laboratorijai – inžinierius plk. A. Bobinskis; elektrotechnikos laboratorijai – inžinierius mjr. A. Banėnas; radijo kabinetui-laboratorijai – inžinierius kpt. A. Jurskis; mechanikos ir vidaus degimo variklių laboratorijai su dirbtuve ir garažu – inžinierius M. Piskorskis; transmisijos laboratorijai – kpt. V. Hinentalis; ginklų kabinetui – plk. B. Štencelis; fiziologijos kabinetui – gyd. kpt. A. Jurgelionis; schemų kabinetui – plk. ltn. J. Betcheris; topografijos įrankių kabinetui – kpt. J. Dainius; artilerijos kabinetui – plk. P. Bytautas; chemijos kabinetui – inžinierius mjr. S. Birutavičius.

Daugelis išvardytų kabinetų ir laboratorijų buvo vienintelės Lietuvoje, kur surinkti eksponatai arba įrengti modernūs technikos įrenginiai sudarė galimybę ne tik teoriškai studijuoti reikalingas įvairių specialybių mokslo šakas, bet ir jas paremti praktika.

1927 m. spalio 20 d. kursų viršininkui gen. štabo gen. L. Radus-Zenkavičiui su svarbia vyriausybės misija išvykus į Angliją, laikinai eiti šias pareigas skiriamas Gene-

¹⁶⁴ „Naujos išleistuvės Vytauto Didžiojo karininkų kursuose“, *Kardas*, 1938, Nr. 6, p. 135.

¹⁶⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 66, Kaunas, 1931 m. lapkričio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 156.

¹⁶⁶ Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininko 1931 m. lapkričio 15 d. raštas, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 126, l. 151.

ralinio štabo plk. V. Skorupskis¹⁶⁷, o grįžus generolui L. Radus-Zenkavičiui iš užsienio ir 1928 m. vasario 9 d. išėjus į atsargą¹⁶⁸, plk. V. Skorupskiui vėl pavedama eiti kursų viršininko pareigas, o balandžio 1 d. įvyksta galutinis kursų perdavimas plk. V. Skorupskiui¹⁶⁹, o jam balandžio 28 d. išvykus į Prancūziją (į mokslinę komandiruotę), jį pavadavo plk. B. Štencelis, kuris 1929 m. įsakymu kariuomenei Nr. 21 (4 str.) skiriamas Aukštųjų karininkų DLK Vyrauto kursų viršininku¹⁷⁰.

Kasmet kursų pedagogų kolektyvą papildydavo lektoriai, baigę įvairias užsienio valstybių karo akademijas, nauji Generalinio štabo karininkai: pulkininkai V. Griganavičius, Z. Gerulaitis, B. Jakutis, K. Škirpa, P. Kubiliūnas, K. Tallat-Kelpša, majoras K. Grinius, kurie daug nuveikė, kad kursai taptų modernia karo mokslo įstaiga.

Vytauto Didžiojo universiteto profesoriai M. Songaila, J. Šimkus, K. Vasiliauskas, Z. Žemaitis, docentai V. Gorodeckis, S. Grinkevičius, I. Končius, J. Šliogeris ir kiti savo darbu ir žiniomis padėjo pakelti kursų techninį mokslo lygį ir iškėlė specialiuosius kursų skyrius į tinkamas aukštumas¹⁷¹.

Lietuvos kariuomenės karininkai nuolat buvo susirūpinę karinių įstaigų steigimu, karininkijos kvalifikacijos kėlimu. Inžinierius mjr. A. Novickis (1928 m.) tuo klausimu pateikė labai įdomių ir vertingų samprotavimų:

„Lig šiol mūsų karo mokslo įstaigų klausimą negalima skaityti galutinai išspręstu, nes Karo mokykla ir A. Karininkų Kursai neapima visų karininkų kadro specialybių taip, kaip to reikalauja moderniška kariuomenė.

Mūsų Karo mokykla lig šiol ruošė, galima sakyti, tik pėstijos karininkus, nes specialių ginklų rūšių paruošimui beveik nieko nebuvo daroma; todėl jauni karininkai, išėję iš mokyklos ir atsidūrę specialiose dalyse, jautės nejaukiai; specialybės žinių jie turėjo ieškotis dalyse. Gerai, kad jų pasiryžimas specializuotis nesusiduria pačioj pradžioj su neįveikiamomis kliūtimis; bet būna ir kitokių atsitikimų: be specialių žinių atėjęs karininkas negali jų gauti dalyje ir lieka diletantu. Kursai, kaip

¹⁶⁷ Karo mokslo valdybos viršininkui Generalinio štabo plk. V. Skorupskiui pavedama eiti Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų viršininko pareigas, einant savo tiesiogines pareigas, Įsakymas kariuomenei Nr. 15, Kaunas, 1928 m. vasario 10, *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 232.

¹⁶⁸ Respublikos Prezidento 1928 m. vasario 9 d. aktu Nr. 75 ypatingų reikalų karininkas prie krašto apsaugos ministro, korpuso vado teisėmis ir einantis Aukštųjų karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų viršininko pareigas gen. št. gen. L. Radus-Zenkavičius, jam pačiam parašant, paleidžiamas iš kariuomenės į generalinio štabo tarnybos karininkų atsargą, su pensija ir teise dėvėti nustatytais taisyklėmis karinę uniformą, Įsakymas kariuomenei Nr. 15, Kaunas, 1928 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 232.

¹⁶⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 40, Kaunas, 1928 m. gegužės 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 240; Respublikos Prezidento 1930 m. birželio 26 d. aktu Nr. 301, einas pareigas karo atašė Paryžiuje gen. št. plk. V. Skorupskis dėl įstaigos likvidavimo paleidžiamas iš tarnybos į generalinio štabo karininkų atsargą, su teise dėvėti nustatytais taisyklėmis karinę uniformą, Įsakymas kariuomenei Nr. 31, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų birželio 27 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 31, l. 44.

¹⁷⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 21, Kaunas, 1928 m. kovo 8 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20751&biRecordId=2898>, 2014-04-30.

¹⁷¹ Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 417–423.

jie dabar yra, sudaro tik paliatyvą (Paliatyvas – (pranc. palliatif < pallier – teikti trumpą palengvėjimą; sk. palijatyvas) – med. vaistas arba operacija, malšinantis skausmą – F. Ž.), kuris kiek padeda trūkumus užpildyti, bet negali atitaisyti pagrindiniai nepakankamo pasiruošimo spragų.

Todėl reikėtų ieškoti būdo, kaip ruošti specialių ginklų rūšių karininkus. Gal pravartu būtų pasinaudoti Prancūzijos pavyzdžiu: Prancūzija jau nuo senų laikų turi įsteigusius visų specialybių kadruis paruošti „Ecole Polytechnique“; ši garsi mokykla ruošia kandidatus artilerijos, inžinerijos, aeronautikos, jūrų, automobilių, tankų ir ryšių specialybėms. Bendras kursas – 2 metai; išėję bendrą kursą jaunikaičiai pakeliami į jaunesnio leitenanto laipsnį ir skirstosi į specialybių mokyklas, kuriose įgyja pritaikomojo mokslo žinių.

Panašiai galima būtų sutvarkyti pas mus karo specialistų paruošimą: reikėtų įsteigti Karo Politechnikumą, kuris turėtų apimti visas karo specialybes. Visas kursas turėtų būti išeinamas per 4 metus: pirmieji du kursai būtų bendri, t. y. juose visi drauge eitų bendro mokslo dalykus: matematiką, fiziką, chemiją, mechaniką ir t. t.; be to, jie drauge eitų grynai karo dalykus, kad po dviejų metų studijų galėtų būti pakelti į pirmąjį karininko laipsnį. Vyresnieji du kursai – specializavimosi; detalizuoti specializavimosi mokslus mūsų sąlygose nevertėtų, nes toks detalizavimas trukdytų tarnybos eigai: sunku būtų pereiti iš vienos siauros specialybės į kitą. Lig šiol vyresniųjų kursų rolę atlieka pas mus A. K. Kursų technikos, inžinerijos, artilerijos ir aviacijos skyriai; panašiai galima būtų palikti ir karo politechnikume.

Turint galvoje, kad universiteto technikos fakulteto studentai eina kiek analoginius mokslus – statybos, mechanikos, elektrotechnikos ir chemijos – nesunku būtų technikos mokslo sritis sujungti. Dabartinė mokslo tvarka technikos fakulteto turėtų būti pakeista militarizuota, disciplinuota: paskaitų lankymas ir darbų atlikimo tvarka turėtų būti privaloma studentams, kaip ir karo politechnikumo tikriesiems auklėtiniams.

Tuo būdu tiek karininkai, tiek studentai – būsimieji civiliai inžinieriai – visą savo specialybės mokslą turėtų baigti per 4 metus. Karininkai, žinoma, priversti būtų dirbti daugiau, negu civiliai studentai, nes jie turėtų išeiti kartu ir specialius karo dalykus; būdami pilnai aprūpinti, jie pakeltų tą našą.

Civiliai asmenys – studentai, eidami drauge su kariais sistemingai mokslą, priprastų prie sisteminio darbo, taip reikalinga ne tik karininkams, bet ir civiliams inžinieriams. Be to jie, išeidami visą technikos kursą per 4 metus, sutaupytų daug laiko ir tuo pačiu daug lėšų.

Sujungtomis pajėgomis dirbdama profesūra galėtų duoti visa, ką turi geresnio. Visi mokymo prietaisai, laboratorijos, kabinetai, muziejai galėtų būti tinkamiau pastatyti, negu dabar, kuomet technikos fakultetas turi savo laboratorijas, o Karo technikos kursai savo.

Kandidatai į Karo politechnikumą turėtų būti parenkami pagal konkursą. Ta pati taisyklė turėtų būti taikoma ir civiliams asmenims.

Klausimas, ar atsirasitų kandidatų, kurie stotų į politechnikumą? Jei turėti galvoje, kad išeidami politechnikumo mokslus karininkai būtų techniškai kvalifikuoti: žmonės, net apleidžiant karo tarnybą, jiems būtų gyvenimas užtikrinamas, tas verstų jaunikaičius nesibaidyti karo tarnybos.

Karo mokykla turėtų rūpintis tik pėstijos ir kavalerijos karininkų paruošimu.

Visas bendras karo mokslas galėtų būti sukoncentruotas į „bendrojo karo mokslo centrą“, kuris apimtų: a) karo mokyklą, b) įvairius tobulinimosi kursus, c) generalio štabo skyrių ir d) atsargos karininkų kursus.

Tuo būdu visas karo mokslas susitelktų į du centrus, kurie galėtų patenkinti mūsų kariuomenės reikalavimus.

Tuodu centru privalėtų turėti kontaktą doktrinos vienodumui išlaikyti. Kai kurie karo pratimai

galėtų būti atliekami bendrai.

Tai yra tik bendros idėjos, kurių įgyvendinimas reikalingas gilesnių studijų.¹⁷²

1929 m. įsakymu kariuomenei Nr. 6 (6 str.) Aukštieji karininkų kursai yra pavaldūs *krašto apsaugos ministrui* (visi anksčiau išleisti šiuo klausimu įsakymai nustoją galioti)¹⁷³, o 1930 m. įsakymu kariuomenei Nr. 42 (7 str.)¹⁷⁴ ir 1933 m. slaptu įsakymu kariuomenei Nr. 1 (1 str.) Vytauto Didžiojo karininkų kursai yra pavaldūs *vyriausiajam štabo viršininkui*. 1929 m. įsakymu kariuomenei Nr. 65 (1 str.) nuo rugpjūčio 14 d. plk. S. Dirmantas skiriamas Aukštųjų karininkų kursų viršininku¹⁷⁵, kuris 1933 m. įsakymu kariuomenei Nr. 61 (4 str.) paleidžiamas į atsargą¹⁷⁶, o kursų viršininku skiriamas gen. ltn. P. Kubiliūnas¹⁷⁷, kuris 1934 m. birželio 7 d. Respublikos prezidento A. Smetonos įsakymu Nr. 490 atleistas iš užimamų pareigų¹⁷⁸.

Respublikos prezidentas A. Smetona 1935 m. lapkričio 23 d. kalbėjo:

„<...>Mūsų kariuomenės apmokymas, jos aprūpinimas visais atžvilgiais yra toli pralenkęs tai, kas buvo prieš kelerius metus. Tokio skirtumo pastebime kasmet daugiau. Mes, žinoma, negalime

¹⁷² Novickis A., „Karo mokslo įstaigų klausimu“, *Kardas*, 1928, Nr. 4–5 (100–101), p. 83–84.

¹⁷³ Įsakymas kariuomenei Nr. 6, Kaunas, 1929 m. sausio 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 9.

¹⁷⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 42, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų rugpjūčio 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 57.

¹⁷⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 65, Kaunas, 1929 m. rugpjūčio 22 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/bi-Record.do?biExemplarId=20703&biRecordId=2898>, 2014-04-30.

¹⁷⁶ Respublikos Prezidento 1933 m. rugpjūčio 24 d. aktu Nr. 684/93 Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininkas plk. inž. Stasys Dirmantas už ypatingus nuopelnus Lietuvai apdovanojamas Vytauto Didžiojo ordinu, 3-uoju laipsniu (str. 1); Respublikos Prezidento 1933 m. rugpjūčio 24 d. aktu Nr. 683 Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininkas plk. inž. Stasys Dirmantas jam prašant, atleidžiamas iš karo tarnybos į inžinerijos karininkų korpuso atsargą, su teise nešioti nustatytomis taisyklėmis karinę uniformą, Įsakymas kariuomenei Nr. 61, Kaunas, 1933 m. rugpjūčio 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 74.

¹⁷⁷ Už dalyvavimą 1934 m. birželio 7 d. voldemarininkų puče Karo lauko teismo liepos 15 d. nuteistas mirties bausme, padavus malonės prašymą bausmė pakeista sunkių darbų kalėjimu iki gyvos galvos, atimant kario vardą ir laipsnį, bet 1937 m. iš kalėjimo paleistas.

SSRS okupavus Lietuvą 1940 m. liepos mėn. NKVD suimtas, kalintas, Vokietijos–SSRS karo pradžioje iš kalėjimo išlaisvintas. 1941 m. rugpjūčio – 1944 m. nacių įkurtos Generalinių tarėjų institucijos vadovas, oficialiai pirmasis generalinis tarėjas. Laviravo tarp griežtos nacių okupacinės politikos ir lietuvių antinacistinio pasipriešinimo. 1944 m. pabaigoje pasitraukė į Vokietiją. 1945 m. gruodžio mėn. anglų okupacinėje zonoje SSRS kontržvalgybos ir LSSR NKVD operatyvinės grupės agentų pagrobtas ir atvežtas į Maskvą. 1946 m. liepos mėn. SSRS Aukščiausiojo Teismo karinės kolegijos nuteistas mirti. 1946 m. rugpjūčio 22 d. sušaudytas Maskvoje. Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 5 laipsnio (1929 m.), Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 2 laipsnio (1928 m.) ir Šaulių žvaigždės (1932 m.) ordinais, Lietuvos Nepriklausomybės medaliu (1928 m.), Latvijos Lačplėšio 3 laipsnio ordinu (1923 m.), Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu (1929 m.), Belgijos Leopoldo 3 laipsnio ordinu (1931 m.), Čekoslovakijos Baltojo liūto 2 laipsnio ordinu su kardais (1931 m.), Prancūzijos Garbės legiono 3 laipsnio ordinu (1933 m.), Švedijos Kalavijo 2 laipsnio ordinu (1933 m.), Rusijos kariuomenėje – Šv. Anos ir Šv. Stanislovo ordinais, Šv. Georgijaus kryžiumi. (Žr. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, 2004, t. 4, p. 291).

¹⁷⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 44, Kaunas, 1934 m. birželio 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 79.

susilyginti su kitomis šalimis, kurios už mus daug turtingesnės ir didesnės, bet vis dėlto turime nuolat rūpintis, kad mūsų šalies saugumas eitų stipryn. Tiesa, paskutiniu metu mūsų visuomenė, ypačiai mūsų jaunimas, daugiau, nei seniau, ima reikšti rūpestingos užuojautos mūsų karo pajėgai. Ir ne veltui: ji saugoja Lietuvos laisvę.

Jei taip, jei kariuomenė turi apsaugoti sunkiai atgautą Lietuvos laisvę ir visą su ja rišamą mūsų tautišką kultūrinį lobį, tai mes neturime sustoti ties mūsų kariuomenės pasiekta pažanga, o turime žiūrėti, kad pažanga būtų kasmet žymesnė. Tam reikalinga kariuomenei daugiau ginklų ir stangresnio auklėjimo.

Gerai kariuomenei neužtenka vien techniško apmokymo ir medžiaginio aprūpinimo, jai dar pravartu dorinis išauklėjimas. Tai labai svarbu. Koks tas auklėjimas turi būti? Jis turi būti vieningas, o ne šiokiomis ir tokiomis srovėmis išdraikytas. Tik tautiškai vieningas auklėjimas tegali sudaryti vieningą pajėgą. Kariuomenė gauna mokyti jaunų žmonių, kurių daugelis esti paliesti nesveikų gyvenimo srovių. Karininkų auklėtojų yra uždavinys juos vieninga tautiška linkme suderinti vieningam Tėvynės gynimo tikslui. Tam auklėjimui laiko nedaug: tik pusantų metų. Vadinasi, kuo mažiau laiko, tuo tiksliau tenka juo naudotis.

Kariuomenės auklėjimui itin svarbu, kad tarp vyriausybės, tarp krašto vadovybės, visose valdymo srityse būtų glaudūs vieningi ryšiai su kariuomenės vadovybe. <...>¹⁷⁹

1932 m. balandžio 1 d. Aukštuosiuose karininkų kursuose įsteigus Generalinio štabo skyrių kursai peraugo į Aukštąją karo mokyklą¹⁸⁰ (*žiūrėti išsamiau kitame skyriuje*).

Vytauto Didžiojo karininkų kursai nustojo veikti 1933 m. viduryje¹⁸¹. Šiuos kursus baigė 704 (bendrajame skyriuje – 405, artilerijos – 83, inžinerijos – 31, technikos – 46, aviacijos – 43, fizinio lavinimo dalį – 96) karininkai, taip pat jie baigė įvairius trumpalaikius kursus. Kursai suteikė karininkams konkrečių teorinių ir praktinių žinių, praplėtė jų bendrą ir taktinį akiratį, skatino karininkus mokytis ir lavintis, išmokė karininkus savarankiškai dirbti ir nurodė jiems darbo metodus, kuriuos jie taikė karo tarnyboje, padėjo suvienodinti karininkų karines pažiūras ir sudaryti vieningą karinę doktriną¹⁸².

¹⁷⁹ „Tik tautiškai vieningas auklėjimas tegali sudaryti vieningą pajėgą. J. E. Valstybės Prezidento A. Smetonos kalba, pasakyta per iškilmingąjį Karininkų Ramovės posėdį šių metų lapkričio 23 d.“, *Kardas*, 1935, Nr. 23 (228), p. 512–513.

¹⁸⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 20, Kaunas, 1932 m. kovo 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 39.

¹⁸¹ Pilka P., „Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos sulaukus“, *Kardas*, 1938, Nr. 24, p. 578.

¹⁸² Lanskoronskis J., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto Kursai ir jų reikšmė mūsų kariuomenei“, *Kardas*, 1926, Nr. 27 (51), p. 419.

3.3. Aukštieji karo technikos karininkų kursai

Jau nuo pat pirmųjų Lietuvos kariuomenės kūrimosi dienų buvo jaučiama didelė karininkų karo technikos specialistų stoka.

1918–1919 m. kilo daug problemų organizuojant valstybės aparatą, kuriant kariuomenę, tačiau ypač daug kliūčių buvo organizuojant tas valstybės sritis, kurioms buvo reikalingas patyręs techniškas personalas, pvz., susisiekimo sritis. Suprantama, kad Lietuvos kariuomenei lengviau buvo suformuoti pėstininkų ir raitininkų partizanų būrius, net batalioną, bet jau sunkiau – artilerijos, inžinerijos, aviacijos dalinius, generalinį štabą ir kt. 1919 m. dažnai pasitaikydavo, kad atsirasdavo vienas kitas aukštesnio išsilavinimo ir turintis stažą asmuo, bet trūko vidutinio ir žemesnio rango personalo. *Carinės okupacijos metu* sąmoningai to ir buvo siekiama. Lietuviai savo krašte vengė verstis amatais: tarnyba valdžios įstaigose, pvz., telegrafe ar geležinkelyje, pavedama vien tik rusams; negausios buvo krašte prieš karą dirbtuvės, jei ne vokiečių, tai žydų ar rusų rankose, kurie palaikydavo tik savo artimuosius. Taigi kraštas savų įvairių rūšių techniku, meistrų, amatininkų beveik neturėjo. Jeigu 1919 m. jų kiek ir atsirado, tai ir čia vyravo visokie atvykėliai, dažnai karo ir Rusijos revoliucijos demoralizuoti bolševikiškos ar vokiškos orientacijos žmonės, o valstybei patikimų vietinių kvalifikuotų darbininkų buvo mažai. Todėl esant tokiai padėčiai, buvo kviečiami ir samdomi svetimtaučiai. 1919–1921 m. aviacijoje, artilerijoje, vyriausiajame štabe tarnavo nemažai vokiečių, latvių, rusų ir žmonių visai be pilietybės ir be aiškios pilietinės orientacijos¹⁸³.

To meto karo aplinkybės reikalavo tuoj pat sukomplektuoti karininkus, reikalingus specialioms technikos ir inžinerijos daliniams. Kaip aukščiau minėta, jau 1919 m. sausio 21 d. pulkų vadams ir Kauno miesto bei apskrities komendantui buvo įsakyta organizuoti karininkams teorinius mokymus. 1920 m. sausio 15 d. Kaune įsteigiami laikinieji kursai, kuriuose buvo pionierių ir rikiuotės skyriai. Pirmoji karininkų laida kursų baigė 1920 m. gegužę. Tų pačių metų birželio 15 d. prie Karo mokyklos pradėjo veikti 2 mėnesių kursai. Kursams pasibaigus, jie buvo išformuoti, o turtas perduotas Karo mokyklai¹⁸⁴. Kariuomenės technikos ir inžinerijos daliniams tai jau buvo parama. Tuose daliniuose taip pat vyko sistemingas visų karininkų, įgijusių karo metu specialybę Karo mokykloje arba rusų kariuomenėje, lavinimas ir tobulinimas, kurie pakėlė visą karo sunkumo našta, jau buvo tinkami mokyti karius ir spręsti keliamus karinių operacijų uždavinius. Be to, pėstininkų dalinių ryšių viršininkai kasmet periodiškai buvo kviečiami į centrą susipažinti su esamomis kariuomenės ryšių priemonėmis. Kiekvienam viršininkui, kuris bent kiek susidūrė su inžinerijos karininkų

¹⁸³ Dirmantas S., „Aukštieji karo technikos kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 427–428.

¹⁸⁴ Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras, p. 169–170.

kvalifikacija, greitai paaiškėjo, kad reikia iš esmės spręsti šią problemą.

Norint geriau susipažinti su karine technika, reikėjo turėti nemažai teorinių žinių, o jų įgyti galima buvo tik aukštojoje technikos mokslų įstaigoje. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Technikos fakultetas paruošdavo plataus profilio kvalifikuotus specialistus. Tuo tarpu kariuomenei buvo reikalingi siauresnio profilio specialistai ir ypač karo technikos žinovai, jau mokantys tą techniką naudoti karo tikslams; taip pat reikėjo, kad šie technikos specialistai gerai išmanytų karo dalykus ir būtų tinkami būti vadais.

Lietuvos karinė vadovybė, gerai suprasdama, kaip svarbu turėti kvalifikuotų karo technikos žinovų, sistemingai dirbo, kad būtų įsteigta tokia mokslo įstaiga, kurioje galima būtų paruošti reikalingus specialistus.

Lietuvos karinė vadovybė, keldama karo technikos specialistų paruošimo klausimą, priėjo išvadą, kad norimų rezultatų bus galima pasiekti įsteigus aukštuosius karo technikos kursus.

Karo technikos valdybos viršininkui gen. ltn. A. Kurkauskui, kuris buvo atsakingas už visą karo inžineriją, nepaisant nemažų kliūčių, 1923 m. krašto apsaugos ministrui inžinieriui mjr. B. Sližiui palaikant ir pritariant, pavyko paruošti užsienyje ir, susitarus su vietiniais inžinieriais, suburti kvalifikuotą personalą. 1924 m. sausio 1 d. slaptu įsakymu kariuomenei Nr. 1 (3 str.) pradėti kurti Aukštieji karo technikos kursai¹⁸⁵. Taip pat nemažai šių kursų steigimu ir organizavimu rūpinosi laikinai ejęs kursų viršininko pareigas plk. A. Bobinskis ir kursų viršininkas plk. ltn. inžinierius S. Dirmantas su savo artimiausiais padėjėjais.

Problema buvo tiek pribrendusi, kad Aukštieji karo technikos kursai pradėjo veikti nelaukiant, kol Seimas patvirtins statutą. Buvo patvirtinti karo technikos kursų etatai, o Karo taryba priėmė laikinąjį statutą (pateikiamos *Statuto ištraukos*).

1. *Aukštųjų karo technikos kursų paskirtis (tikslas): 1) teikti ir papildyti tarnaujantiems kariuomenėje karininkams specialias karo technikos žinias iš inžinerijos, ryšių, auto ir geležinkelio susisiekimo specialybių; 2) vykdyti mokslinio pobūdžio bandymus ir tyrimus, kurių tikslas – tobulinti minėtas karo technikos mokslo šakas; 3) rūpintis reikalingų specialiam technikos kariuomenės mokymui instrukcijų, programų ir vadovėlių rengimu.*

2. *Aukštųjų karo technikos kursų viršininkas visais atžvilgiais pavaldus Karo technikos viršininkui.*

3. *Prie Aukštųjų karo technikos kursų veikia nuolat kviečiamas su patariamojo balsu Technikos mokslo komitetas.*

4. *Laboratoriniams užsiėmimams vesti kursai turi: 1) inžinerijos, 2) elektrotechnikos, 3) mechanikos ir vidaus degimo variklių, 4) telegrafo-telefono 5) radiotelegrafo kabinetus.*

5. *Aukštųjų karo technikos kursų viršininkas yra nuolatinis Karo technikos Tarybos narys ir tuo pat metu Aukštųjų karo technikos kursų Technikos mokslo Komiteto pirmininkas.*

¹⁸⁵ Petkelis S., „Aukštieji Karo Technikos Kursai ir jų pirmoji laida“, *Kardas*, 1925, Nr. 22, p. 10–12.

6. Aukštųjų karo technikos kursų viršininkas prižiūri, kad laiku ir taisyklingai būtų vykdomi visi Karo technikos kursams pavedami bandymai ir pristatomos ataskaitos.

7. Mokymo dalies vedėjas betarpiškai priklauso kursų viršininkui. Jis parengia, remiantis kursų viršininko nurodymais, bendras instrukcijas ir programas specialiam technikos kariuomenės mokymui ir paruošia kursų mokslo planus ir programas, pristatomas į Technikos mokslo komitetą.

Prie kursų ir bendro technikos mokymo instrukcijų ir programų parengimo, reikalui esant, gali būti įtraukti ir kabinetų vedėjai.

8. Į keičiamąją (rotacijos) sudėtį klausytojais priimami visų ginklų karininkai, istarnavę kariuomenėje ne mažiau vienus metus ir baigę pilną aukštesniųjų mokyklų kursą. Ypatingais atvejais, Krašto apsaugos ministrui leidus, gali būti priimti karininkai ir nepilnai baigę aukštesniųjų mokyklų kursą.

Karininkai klausytojai per visą buvimo kursuose laiką gauna algą pagal laipsnį ir (pareigas) tą vietą, kurią teisėtai buvo užėmę komandiruotė metu¹⁸⁶.

9. Mokslo metu karininkai skirstomi į du skyrius:

1) statybos – paruošti karininkus lauko ir tvirtovių inžinerijos, geležinkelių ir statybos specialybių tarnybai;

2) elektromechanikos – paruošti karininkus ryšių ir auto specialybių tarnybai.

10. Mokslas pradžioje trunko 21 mėnesį (2–2,5 metų) ir dalijamas į du kursus:

1) Jaunesnysis – nuo spalio 1 d. iki kitų metų rugsėjo 1 d.

2) Vyresnysis – nuo spalio 1 d. iki kitų metų liepos 1 d.

11. Programų įsisavinimo svarba glūdi plačiame praktikos darbų organizavime tiek kabinetuose (laboratorijose), tiek lauke. Mokymas turi numatyti galimybę panaudoti baigusius šiuos kursus karininkus kuriant technikos pramonę Lietuvoje.

12. Keičiamosios (rotacinės) sudėties karininkai, sėkmingai baigę statybos skyrių išleidžiami su vardu Karo technikos statytojas, o baigę elektromechanikos skyrių, su Karo elektrotechniko vardu, gauna atestatą ir turi teisės nešioti nustatyto pavyzdžio ženklą.

13. Karininkai klausytojai už kiekvieną mėnesį buvimo kursuose privalo istarnauti kariuomenėje pusantro mėnesio.

Baigusius kursus karininkų skirstymas į dalis ir įstaigas vykdomas Karo technikos viršininkui pristatant.

14. Kabinetų vedėjai yra atsakingi už tinkamą jiems pavestų kabinetų (laboratorijų) būklę. Jie vadovauja praktikos darbams ir užsiėmimams ir už nustatytą atlyginimą dėsto teoretinį kursą. Jiems pavedamas vadovavimas ir kursų bandymams ir tyrinėjimams. Reikalui esant, jie gali būti kviečiami rengti technikos kariuomenės mokymo instrukcijas ir programas.

15. Bibliotekininkas pavaldus Mokymo dalies vedėjui, jis turi žiūrėti, kad būtų laiku išrašomi ir gaunami technikos leidiniai ir mokslo vadovėliai, rašo knygyno katalogą, išdavinėja ir priiminėja knygas ir prižiūri technikos dalių bibliotekas.

Jis taip pat turi versti užsienio kalbų techninę literatūrą, liečiančią kursų studijas. Reikalui esant, jis padeda Mokymo dalies vedėjui techninę literatūrą leisti ir kituose darbuose.

16. Reikalui esant technikos mokslo klausimams aptarti, kviečiamas Technikos mokslo komitetas Kursų viršininkui pirmininkaujant.

17. Technikos mokslo Komiteto kompetencijai priklauso a) bendri pasitarimai dėl užsiėmimų vykdymo, mokymo programų ir detalių mokslo planų priežiūra, b) klausimų svarstymas apie praktinių

¹⁸⁶ Dirmantas S., „Aukštieji karo technikos kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 428.

3. KARININKŲ KURSAI

užsiėmimų, bandymų, tyrimų organizavimą ir apie priemonių kabinetams aprūpinimą, c) rankraščių ir vadovėlių parinkimas.

Vadinasi: 1) Aukštieji karo technikos kursai yra mokslo ir mokymo įstaiga, 2) Aukštieji karo technikos kursai yra įstaiga padedanti karo technikos kursų viršininkui, svarstanti kariuomenės techninio mokymo ir aprūpinimo klausimus, 3) Aukštieji karo technikos kursų kabinetai turi padėti kariuomenės dalims ir įstaigoms atlikti techninius bandymus ir tyrimus, 4) Aukštieji karo technikos kursai turi labai glaudžiai dirbti kartu su Karo technikos viršininku ir jam pavaldžioms tiekimo įstaigoms.¹⁸⁷

Karininkai, sėkmingai baigę statybos skyrių, išleidžiami suteikiant karo technikos statytojo kvalifikaciją, o baigę elektromechanikos skyrių – karo elektrotechniko (pagal laikinąjį statutą), gauna atestatą ir turi teisę nešioti nustatyto pavyzdžio ženklą. Karininkai-klausytojai už kiekvieną buvimo kursuose mėnesį privalo išstarnauti kariuomenėje pusantro mėnesio. Kursus baigusių karininkų paskirstymas į dalinius ir įstaigas vykdomas Karo technikos viršininko teikimu.

Pirmuoju laikinuoju Aukštųjų karo technikos kursų viršininku 1924 m. sausio 1 d. buvo paskirtas inžinierius plk. A. Bobinskis¹⁸⁸. Jis su karo technikos viršininku inžinieriumi plk. A. Kurkausku atliko paruošiamąjį organizacinį darbą. Kovo 12 d. kursus vesti buvo pavesta inžinieriui mjr. S. Dirmantui. Iškilmingas Aukštųjų karo technikos kursų atidarymas – pašventinimas įvyko kovo 18 d.

Aukštieji karo technikos kursai pradėjo savo veiklą su negausiu vyresnioju personalu: kursų viršininkas – inžinierius mjr. S. Dirmantas, mokymo dalies vedėjas – kpt. J. Gabrys (jis kartu ir Karo technikos komiteto sekretorius ir kareivių specialaus mokymo referentas), telegrafų ir telefonų kabineto vedėjas – plk. A. Bobinskis, mechanikos ir vidaus degimo variklių kabineto vedėjas – inžinierius M. Piskorskis, elektrotechnikos kabineto vedėjas – Timinskis, radijo kabineto vedėjas – karinis valdininkas A. Jurskis (nuo rudens), reikalų vedėjas – plk. lt. A. Slabšinskas (jis ir inžinerijos kabineto vedėjas), bibliotekininkas – kpt. J. Jokūbėnas (jis ir vertėjas, knygų leidimo prižiūrėtojas). Iš inžinerijos pulko buvo atsiųstas vyr. lt. P. Dovydaitis.

Pirmas pradėjo veikti Elektrotechnikos skyrius. Iš kursantų buvo pareikalauta maksimalaus atsidavimo darbu: normali dienotvarkė buvo nuo 8–14 val. ir 15–18 val. Švenčių atostogos, nepaisant tradicijų, buvo kiek įmanoma trumpinamos. Patogus darbui lauke vasaros laikas buvo naudojamas pratyboms, kurios truko nuo 8 iki 12 val. per dieną.

Kursų personalas taip pat turėjo sparčiai dirbti: kabinetų paruošimas vyko sėkmingai; kariuomenės dalinių ir įvairių karo ir civilinių įstaigų pritarimu ir pagalba turtėjo ir per du mėnesius pasiekė reikiamą lygį. Susitarus su artilerijos tiekimo skyriaus viršininku inžinieriumi V. Biržiška, bendromis jėgomis buvo suremontuotas ir pritaikytas

¹⁸⁷ *Ten pat*, p. 429–430.

¹⁸⁸ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 11, Kaunas, 1924 m. sausio 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 20.

butas chemijos, sprogstamųjų medžiagų ir karo dujų laboratorijai, kuri buvo aprūpinta reikalingomis priemonėmis. Numatomas vedėjas mokėsi užsienyje. Jei dar kur jautėsi koks trūkumas, tai buvo gaunamas sutikimas ir naudotasi universiteto Technikos fakulteto priemonėmis, Aukštosios technikos mokyklos mechaninėmis dirbtuvėmis ir kariuomenės įstaigų turtu ir įmonėmis; rengiamos mokomosios ekskursijos į Kauno dirbtuves (brolių Šmitų, Tilmanso elektros stotį, telefonų centrinę ir kitur). Siekiant praktiškai susipažinti ir parengti kvalifikuotą personalą, kai kur buvo rengiami būdėjimai ir atliekami specialūs darbai, pvz., Kauno miesto elektros stotyje, lankomos atitinkamos įstaigos provincijoje, pvz., Šiaulių elektros stotis, atitinkamos Klaipėdos krašto valstybinės ir privačios įmonės.

Kursų klausytojai ne tik klausėsi paskaitų, bet ir dalyvaudavo pagal programą numatytose pratybose, kurioms atlikti, taip pat įvairiems įgyjamo ir esamo karo technikos turto ir medžiagų tyrimams, bandymams ir matavimams atlikti buvo įsteigti telegrafo-telefono, elektros matavimų, elektromechanikos, mechanikos, radijo ir inžinerijos kabinetai, chemijos laboratorija¹⁸⁹. Be to, vasaros pratyboms jaunesniajam kursui skiriama pustrėčio, o vyresniajam – pusketvirto mėnesio¹⁹⁰.

Svarbų darbą teko atlikti Karo technikos mokslo komitetui, kuris nuo 1924 m. lapkričio 4 d. iki 1925 m. lapkričio 28 d. posėdžiavo 21 kartą. Posėdžiai leido kursų darbuotojams susipažinti, suvienodinti kursų uždavinius, nustatyti bendrą mokslo lygį, galutinai aptarti bendrą ir atskirų mokomųjų dalykų planus, lauko pratimų organizavimo, programų suderinimo, dėstymo metodų ir kitus svarbius organizacinius klausimus. Buvo jaučiamas noras kursus tobulinti. Nebuvo pamirštas ir opus auklėjimo klausimas – paruoštos taisyklės ir įsteigtas klausytojams garbės teismas.

1925 m. spalio 31 d. pirmąją elektrotechnikos skyriaus laidą baigė 16 karininkų (priimta 21)¹⁹¹. Kadangi kursų statutai dar buvo tebesvarstomas Seime, tai baigusiams vietoj atestatų išduoti laikini pažymėjimai. Statuto projekte numatoma baigusiams kursus karininkams suteikti karo elektrotechniko kvalifikaciją, teisę turėti nustatytą ženklą ir pusantrų metų laipsnio vyresniškumą.

Išleistuvių iškilmėse dalyvavo laikinai ėjęs Respublikos prezidento pareigas Seimo pirmininkas V. Petrušis, ministras pirmininkas ir krašto apsaugos ministras dr. L. Bistras, susisiekimo ministras inžinierius B. Sližys, kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas, vyriausiojo štabo viršininkas gen. lttn. K. Ladiga, Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. P. Avižonis, Kauno įgulos karinių dalinių vadai ir daugybė pakviestų visuomenės veikėjų. Prof. P. Avižonis sveikinimo kalboje pabrėžė, kad karas yra pažangos priešastis.

¹⁸⁹ Petkelis S., „Aukštieji Karo Technikos Kursai ir jų pirmoji laida“, *Kardas*, 1925, Nr. 22, p. 10–12.

¹⁹⁰ Novickis, „Iš aukštųjų Karo technikos kursų darbų“, *Kardas*, 1926, Nr. 27 (51), p. 425.

¹⁹¹ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 85, Kaunas, 1925 m. spalio 31 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21135&biRecordId=2898>, 2014-04-26.

3. KARININKŲ KURSAI

„Karo dėka smarkiai progresuoja kaip technika, taip ir kitos mokslo šakos. Todėl garbinga yra dirbti bendrai karo mokslo ir dalinai karo technikos naudai.“¹⁹²

Lapkričio 2 d. vėl prasidėjo darbas – į antrąją šio skyriaus laidą įstojo apie 20 klausytojų. Buvo sudarytas mokymo planas (žr. 2 lentelę). Šią laidą 1926 m. gruodžio pabaigoje baigė 16 karininkų, o išleistuvės įvyko 1927 m. sausio 28 d.¹⁹³

2 lentelė

Elektrotechnikos skyriaus antrosios laidos mokymo planas¹⁹⁴

Mokymo dalykai	Svarbumo koeficientai	Jaunesniajam kursui (val.)		Vyresniajam kursui (val.)	
		teorija	praktika	teorija	praktika
1. Elektrotechnika	10 ²	100	52	50	36
2. Telegrafas	10	90	52	60	24
3. Telefonas	10	50	28	30	20
4. Vidaus degimo varikliai	8	80	28	-	-
5. Mechanikos technologija	6	40	20	-	-
6. Medžiagų atsparumas	8	40	-	-	-
7. Mechanika	8	50	-	-	-
8. Taikomoji mechanika	8	50	-	-	-
9. Termodinamika	6	20	-	-	-
10. Fizika	6	30	-	-	-
11. Chemija	4	30	-	-	-
12. Matematika	4	70	-	-	-
13. Topografija	4	40	-	-	-
14. Braižomoji geometrija	4	40	-	-	-
15. Braižyba	4	40	-	-	-
16. Elektros apšvietimas ir energijos perdavimas			-	50	10
17. Prožektoriai	10	-	-	20	10
18. Radiotechnika	6	-	-	60	60
19. Automobiliniai	10	-	-	70	20
20. Dirbtuvių įrengimas	10	-	-	40	20
21. Artilerija	8	-	-	30	-
22. Taktika	2	-	-	30	-
23. Kar. techn. žinių enciklopedija	6	-	-	-	-
24. Užsienio kalbos	-	-	-	-	-
25. Vasaros ¹ pratybos	2	-	-	20	-

¹*Jaunesniajam kursui* du mėnesiai: telegrafas-telefonas – 3, vidaus degimo varikliai – 2, elektrotechnika – 2, topografija – 1 savaitė. *Vyresniajam kursui* du su puse mėnesio: telegrafas-telefonas – 3, automobiliniai – 3, elektrotechnika – 1, radiotechnika – 2, dirbtuvių įrengimas – 1 savaitė.

²Mokymo dalykai su svarbumo koeficientais 8–10 yra pagrindiniai, kiti – pagalbiniai.

¹⁹² Petkeliš S., „Aukštieji Karo Technikos Kursai ir jų pirmoji laida“, *Kardas*, 1925, Nr. 22, p. 10–12.

¹⁹³ Irčius P., „Technikos karininkų II-ji laida“, *Kardas*, 1928, Nr. 3 (99), p. 40–42.

¹⁹⁴ Dirmantas S., „Aukštieji karo technikos kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 436.

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

1924 m. lapkričio mėn. buvo suorganizuotas ir pradėjo veikti statybos skyrius pagal 3 lentelėje pateiktą mokymo planą. Šį skyrių 1926 m. spalio 30 d. baigė 17 karininkų (priimta 20)¹⁹⁵.

3 lentelė

Statybos skyriaus pirmosios laidos mokymo planas (realizavimas)¹⁹⁶

Mokymo dalykai	Svarbumo koeficientai	Jaunesniam kursui (val.)		Vyresniam kursui (val.)				
		teorija	praktika	teorija	praktika	projektai	egzaminai	
1. Matematika	4	85	10	40	-	-	5	
2. Fizika	4	34	-	-	-	-	-	
3. Mechanika	4	65	-	-	-	-	-	
4. Chemija	6	76	-	-	-	-	-	
5. Elektrotechnika	4	-	-	-	25	5	9,5	
6. Braižyba	4	31	-	20	-	-	-	
7. Braižomoji geometrija	6	26	-	-	-	-	-	
8. Medžiagų atsparumas	8	54	-	-	-	-	-	
9. Statybinė statika	6	-	-	26	10	-	14	
10. Technologija – metalų apdirbim.	4	-	-	20	2	-	6	
11. Topometrija	8	62	<u>150</u>	34	66	-	18	
12. Statyba	8	36	-	80	<u>14</u>	6	16	
13. Stovyklų statymas	10	-	-	18	<u>12</u>	-	-	
14. Geležin- keliai	10	65	-	-	-	22	-	
tyrinėjimai ir statyba								
trauka	10	-	-	48	10	-	8,5	
vaziuotė	-	-	-	20		-	9	
15. Keliai	10	99	-	-	-	20	-	
16. Tiltai	10	18	-	56	<u>108</u>	14	18	
								lengvieji tiltai ir keltai
								normalūs karo tiltai
sunk. ir geležink. tiltai	-	-	-	74	<u>11</u>	-	18	
17. Sprogdinimas ir minos	10	38	<u>58</u>	59	<u>42</u>	-	14	
18. Fortifikacija	10	88	<u>98</u>	106	<u>188</u>	8	31	
								lauko
patvarioji	-	-	-	49	24	-	14	
19. Telegrafas ir telefonas	-	-	-	32	-	-	9	
20. Taktika	8	59	-	-	-	-	-	
21. Artilerija	6	41	-	-	-	-	-	
22. Karo techn. žinių enciklopedija	-	-	-	8	2	-	-	
23. Lietuvių kalba	-	-	-	53	-	-	12	
24. Užsienio kalbos	2	84	-	-	28	-	-	

Pastabos:

- 1) Pabraukti skaičiai – pratybos lauke.
- 2) Statybos ekskursijai ir geležinkelio pratimams dar panaudotos 36 val.
- 3) Mokymo dalykai su svarbumo koeficientais 8–10 yra pagrindiniai, kiti – pagalbiniai.

¹⁹⁵ Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 99, Kaunas, 1926 m. spalio 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 135.

¹⁹⁶ Dirmantas S., „Aukštieji karo technikos kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 437; N., N., „Aukštųjų Karo Technikos Statybos Skyriaus I laida“, *Kardas*, 1927, Nr. 2 (62), p. 36–37.

Kad klausytojai įprastų savarankiškai dirbti, turėjo parengti projektinius darbus iš kelių, tiltų, geležinkelių, statybos, lauko fortifikacijos ir kitų sričių. Klausytojai ap-lankė visus svarbiausius Kauno statybos darbus, dirbtuves, apžiūrėjo Kauno tvirtovės pastatus, dalyvavo įdomioje ekskursijoje Klaipėdos ir Šventosios uostuose, nemažai apžiūrėjo statybos darbų ir pastatų: Klaipėdos uosto organizaciją, statomus gelžbe-toninius sandėlius, uostą, Kopgalio 1866 m. konstrukcijos fortą, jūros semaforus, uosto statybos muziejų, celiuliozės fabriką, pavyzdinčiai sutvarkytą geležinkelio stotį, Šventosios žvejų uostą, Klaipėdos miesto kanalizacijos įrangą, galingus įvairių įmonių žibalo tankus, Klaipėdos švyturį, malkų uostą, septintojo pėstininkų pulko kareivines.

Baigusieji Aukštųjų karo technikos kursų statybos skyrių karininkai galėjo būti įtraukti į kvalifikuotų kariuomenės darbininkų sąrašus kaip technikai-statybininkai. Bet ir civiliniame gyvenime jų pasiruošimas buvo tiek aukštas, kad jie galėjo būti įvertinami kaip technikai statytojai¹⁹⁷.

Siekiant kursuose įgytas teorines žinias patobulinti ir jas praktiškai geriau pritaikyti, elektrotechnikos skyrius surengdavo ekskursijas į Kauno ir kitas Lietuvos žymesnes pramonės įmones. 1926 m. gegužės 22–23 d. kursantai, vadovaujami lektorių, detaliai susipažino su Rėkyvos elektros stotimi ir su stoties durpynu, nes elektros stotis buvo pažangiausia dėl durpių eksploatavimo; gegužės 24–25 d. – su Klaipėdos geležinkelių dirbtuvių, celiuliozės fabriko, pažangios lentpjūvės, Lindenau ir Ko laivų dirbtuvių, elementų fabriko „Skwar“, elektros stotimis, su transformacijos posto ir uosto technine padėtimi.

Pavyzdžiui, baigę 1925–1926 mokslo metų teorijos kursą, Aukštųjų karo technikos kursų karininkai vykdė programoje numatytas vasaros pratybas. Kursų tikslas – paruošti karininkus praktikus, todėl pratyboms buvo skiriama nemažai laiko. Per visus mokslo metus nuolat buvo rengiamos pratybos įvairiuose kabinetuose: inžinerijos, elektros matavimo, radijo, telegrafo-telefono, elektromechanikos, vidaus degimo variklių ir chemijos laboratorijoje. Be to, vykdavo vasaros pratybos, kurioms skiriama: jaunesniajam kursui – pustrėčio, o vyreniajam – pusketvirto mėnesio.

Elektrotechnikos skyriuje ruošiami ryšių ir autotarnybos karininkai. 1925–1926 mokslo metais buvo skirta pustrėčio mėnesio įvairioms pratyboms: topografijos, vidaus degimo variklių, radiotechnikos, elektrotechnikos ir telegrafo-telefono. Atlikę pratybas, kursantai turėjo išlaikyti egzaminus; pažymiai iš atliktų pratybų rašomi atskirai.

Statybos skyrius ruošė pionierius ir geležinkeliečius. Pratybos pradėtos birželio mėn. ir apėmė šiuos dalykus: topografijos instrumentinė nuotrauka šalia Karmėlavos ant Neries kranto; patvarioji fortifikacija – Kauno tvirtovės studijavimas ir kai kurių fortų elementų nuotraukos; lauko fortifikacija – pulko pozicijos organizavimo projektas ir atsparos punkto įrengimas Vaišvydavos pamiškėje – specialiai kursams

¹⁹⁷ N., „Aukštųjų Karo Technikos Kursų Statybos Skyriaus I laida“, *Kardas*, 1927, Nr. 2 (62), p. 36–37.

paskirtame žemės sklype, naudojant apkasus ir vielų kliūtis; lengvųjų tiltų statyba ir persikėlimas per Nemuną prie Panemunės tilto. Čia naudotos įvairios parankinės persikėlimo priemonės, taip pat pontonai, laivai ir keltai; pastatyta įvairių tipų karo tiltų – ant ožių, ant polių, be tarpinių atramų ir pagaliau Botanikos sode, Fredoje, pastatytas nuolatinis tiltelis ant polių, toliau – minavimo darbai kursų kieme.

Įvairiems darbams vadovavo patys karininkai kursantai savo vadovų instruktuoja mi. Darbo jėgą, transporto priemones ir medžiagos dalį tiekė technikos pulkas. Radiotechnikos pratybose dalyvavo orlaiviai ir mokomosios baterijos radijo stotis.

Be išvardytų darbų, statybos skyriaus karininkai susipažino su Jonavos geležinio tilto perkėlimo iš vieno kelio į kitą darbais, su Kauno geležinkelių stoties įrengimu ir signalizacija, Kauno plačiųjų geležinkelių dirbtuvėmis, kariuomenės lentpjūve, universiteto ir Emisijos banko statomais rūmais, Palemono plytine, Eigulių ir Aleksoto tiltais, su projektuojamo Aleksoto tilto dugno grėžimu.

Pavasariį per potvynį kursantams teko sprogdinti upėje ledus. Tai padėjo gerai susipažinti su sprogdinimo darbais.

Pratybos ir viename, ir kitame kurse buvo nutrauktos dėl atostogų. Nuo 1926 m. rugsėjo 20 d. statybos skyriuje buvo toliau atliekami lauko fortifikacijos darbai – pabėgių klojimas. Numatyta keletas svarbių mokslui ekskursijų: į Šventosios uostą, Klaipėdą, Lyduvėnus.

Visi darbai baigiami spalio mėnesį. Iggiję teorinių žinių ir atlikę pratybos darbus, Aukštųjų karo technikos kursų auklėtiniai galėjo naudingai darbuotis grįžę į dalinius¹⁹⁸.

1924–1926 m. kursuose dėstė šie *lektoriai* (kariai): inžinierius mjr. A. Banėnas (universiteto lektorius), inžinierius plk. A. Bobinskis (universiteto lektorius), gen. št. plk. K. Boleckis, inžinierius ats. mjr. A. Bunikis, artil. plk. P. Bytautas, inžinierius plk. S. Dirmantas (universiteto docentas), inžinierius kpt. A. Jurskis (universiteto lektorius), inžinierius ats. gen. V. Kurkauskas, plk. J. Lanskoronskis, inž. kpt. A. Novickis, inžinierius plk. ltn. A. Slabšinskis, inžinierius plk. L. Šilingas, inžinierius ats. karin. A. Timinskis, inžinierius ats. gen. Totlėbenas, mjr. S. Zaskevičius; *profesorai*: V. Mošinskis, M. Songaila, K. Vasiliauskas, Z. Žemaitis; *docentai*: V. Gorodeckis, A. Graurokas, J. Graurokas, S. Grinkevičius, K. Jankevičius, P. Jucaitis, A. Langė, K. Sleževičius; *inžinieriai*: P. Čeponis, P. Narutavičius, M. Piskorskis, A. Sruoga.

Vykstant reformoms, buvo panaikinta Karo technikos valdyba. Aukštųjų karo technikos kursų viršininkas plk. ltn. inžinierius S. Dirmantas paskiriamas Karo mokslo valdybos viršininku, o kursų viršininko pareigoms eiti paskirtas buvęs Aukštųjų karininkų kursų reikalų vedėjas plk. B. Štencelis. Buvo sumanyta reorganizuoti

¹⁹⁸ Novickis A., „Iš Aukštųjų Karo Technikos Kursų darbų“, *Kardas*, 1926, Nr. 27 (51), p. 425–426.

apmirusius Aukštuosius karininkų kursus (juose veikė trumpi tik karo valdininkams ir atsargos karininkams elementarūs kartojimo kursai ir kūno lavinimo skyrius) steigiant naują artilerijos skyrių ir dėl lėšų sutaupymo prijungiant aviacijos kursus ir abu Aukštųjų karo technikos kursų skyrius. Aukštųjų karininkų kursų viršininkas savo padėjėju paskyrė technikos kursų viršininką ir norėjo skubiai iškelti į A. Panemunės patalpas visus technikos kursų kabinetus ir laboratorijas.

Po reorganizacijos Aukštųjų karininkų kursų branduolį sudarė Aukštųjų karo technikos kursų elektrotechnikos ir statybos skyriai ir jiems pagal mokomuosius dalykus artimi artilerijos ir aviacijos kursai. Aukštieji karininkų kursai prisidėjo tik savo vardu, jei neįskaičiuoti trumpalaikių karo valdininkams ir kūno lavinimo kursų. Sujungtų kursų darbas buvo kiek normalizuotas pagal priimtą 1927 m. kovo 16 d. įsakymą kariuomenei Nr. 41¹⁹⁹, nors dar kurį laiką veikė Aukštųjų karo technikos kursų etatai, buvo paskirtas atskiras viršininkas, reikalų vedėjas ir t. t. Tik mokymo dalies vedėjo pareigos padalintos dviem kabinetų vedėjams, kurie pavadinti skyrių inspektorais.

Po kursų sujungimo, kaip tiesioginiai pirmųjų dviejų įpėdiniai, veikė elektromechanikos skyriaus trečioji ir inžinerijos antroji laida. Antroji elektromechanikos skyriaus laida, nors didesnę mokslo dalį išėjo dar technikos kursuose, buvo išleista jau kaip Aukštųjų karininkų kursų pirmoji technikos skyriaus laida. Karo taryba leido turėti Karo technikos kursų ženklelį, kurį nešioti teisė suteikta Karo technikos kursų organizatoriams ir pirmųjų dviejų laidų klausytojams²⁰⁰.

Per trumpą laiką Aukštieji karo technikos kursai parengė svarbiausioms įstaigoms ir karo technikos daliniams kvalifikuotų inžinerijos karininkų, kurių daugelis užėmė atsakingas dalinių vadų, skyrių viršininkų, kuopų vadų, mokomųjų dalinių vadų pareigas. Kursai ne tik susilygino su Aukštaisiais karininkų kursais, bet ir padarė jiems įtakos: ir ten pradėta daugiau kreipti dėmesio į inžinerinius dalykus. Aukštiesiems karo technikos kursams padedant buvo surengti transmisijų manevrai. Kursai parengė tinkamus kandidatus studijuoti inžinerijos mokslus užsienyje, prisidėjo prie karo techninės literatūros leidimo.

¹⁹⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 41, Kaunas, 1927 m. kovo 16 d., *LCVA*, f. 384. ap. 1, b. 79, l. 59.

²⁰⁰ Dirmantas S., „Aukštieji karo technikos kursai“. *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 428–429, 436–439.

4. VYTAUTO DIDŽIOJO AUKŠTOJI KARO MOKYKLA

Kiekvienos valstybės kariuomenės tinkamas pasirengimas karui neįmanomas be išsilavinusių karininkų, kurių pagrindinis *uždavinys* – rengti kariuomenę būsimam karui. Tam tikslui šie kariai (generalinio štabo karininkų korpusas) jau taikos metu dirba operatyviai, kelia kvalifikaciją. Generalinio štabo karininkų rengimas vyksta tą kryptimi, kad jie tiktų įvairių kariuomenės junginių vadų pareigoms eiti, todėl lygia-grečiai su kvalifikacijos kėlimu, jie atlieka vadovavimo ir praktikos stažuotę įvairiuose štabų skyriuose ir kariuomenės daliniuose, pradedant žemesniųjų viršininkų pareigomis ir palaipsniui siekiant vis aukštesnių, kad tuo būdu karo metu galėtų užimti aukštesias karinės vadovybės vietas. Suprantama, kad tokia atsakinga pozicija reikalauja iš kandidatų į generalinio štabo karininkus tiek didelių fizinių jėgų, tiek ir ypatingo intelekto²⁰¹.

Aukštosios karo mokyklos steigimu susirūpinta dar 1927 m. Gen. št. plk. K. Škirpa 1927 m. Karde rašė:

„<...>Vienas svarbiausių sėkmingo kariuomenės organizmo funkcionavimo bei veikimo organų tai yra kariuomenės štabai. Nors jie ir yra tik pagalbiniai įvairių kariuomenės vienetų vadų organai, bet bendrame kariuomenės gyvenime ir jos veiksmuose faktinai vaidina labai svarbią rolę. Tai yra savotiškos laboratorijos, kur esti svarstomi bėgamieji kariuomenės reikalai, analizuojamos žinios apie priešą, studijuojama kovojančių pusių padėtis, terenas, ruošiamas vado sprendimas ir, kai vadas tą savo sprendimą bus priėmęs, vėl gi, tik štabo pagalba tas sprendimas tegali būti sėkmingai įvykintas. Štabas tai yra kariuomenės vadovybės smegenys, kur gimsta įvairūs sumanymai, studijuojamos naujos idėjos, konkretizuojami ir paruošiami visoki kariuomenės gyvenimą ir vadovavimą liečią projektai ir sekamas tų sumanymų bei projektų vykinimas. Todėl suprantama, kad į štabų, tų vadovybės smegenų paruošimą ypač turi būti atkreiptas dėmesys. Visos šalys su dideliu rimtumu, nesigailėdamas tam reikalui lėšų, rūpinasi tinkamų štabų bei štabo tarnybai reikalingo specialio personalo paruošimu. Tam tikslui laiko specialias štabo karininkams paruošti aukštesias karo mokyklas, dažniausiai vadinamas karo akademijomis, jas komplektuoja geriausiai ir gabiausiai karininkais, išėjusiais prideramą praktiškos karo tarnybos stažą ir rimtai pasiruošusiais karo mokslo dalykuose. Baigę karo akademijas į štabus pakliūva tik tie, kurie geriau baigę, pasižymėję gabumais ir tam tikromis charakterio ypatybėmis, ir jų atsižvelgiama parenkant asmenis. Bet ir štabe esant jie dar būna lavinami ir nuolat tobulinami pagalba tam tikrų štabo užsiėmimų, lauko ekskursijomis, ar komandiravimu į kariuomenės

---

²⁰¹ Al. A., „Savosios aukštosios kariškos mokyklos įsteigimo proga“, *Kardas*, 1932, Nr. 5 (37), p. 66.

dalis, įvairias karo įstaigas, žemesniųjų štabų į aukštesnius ir atvirkščiai, tam tikrai praktikai įgyti ir, kaip yra vadinama, stažui atlikti.

Vienu žodžiu, imamasi visų priemonių, kad štabo karininkai būtų kaip galint geriau pasiruošę sunkiam, bei įdomiam štabiniam darbui.

Manau, kad ir mums reikėtų daug dėmesio kreipti į tinkamą štabo darbuotojų ir bendrai vadovybės paruošimą<...>.²⁰²

Aukštosios karo mokyklos steigimo būtinybę dar anksčiau gerai suprato Lietuvos kaimynai latviai ir estai (nekalbant jau apie lenkus), kurie jau seniau buvo įkūrę aukštąsias karo mokyklas. Pavyzdžiui, Latvijoje prie aukštųjų karininkų kursų jau nuo 1924 m. lapkričio veikė karo akademijos kursai. Estijoje aukštoji karo mokykla buvo įsteigta 1921 m. rugsėjo mėn. Suomija savo aukštąją mokyklą įsteigė 1924 m.

Sąlygos Lietuvoje pirmaisiais Nepriklausomybės metais nebuvo palankios savajai aukštajai karo mokyklai kurti: trūko patyrusių ir kvalifikuotų lektorių, neaukštas karininkų intelektualinis lygis, be to, bet kurį mokymąsi teko kelti į antrą vietą, nes svarbiausi buvo krašto gynimo reikalai ir sunkus kariuomenės kūrimo darbas.

Pasibaigus Nepriklausomybės kovoms, kai kariuomenės rengimas jau buvo tvarkomas planingai ir sistemingai, tai ir organizacinis darbas užleido vietą kitiems svarbesniems kariuomenės kūrimo klausimams spręsti.

Nuo 1921 m. iki 1932 m. kasmet mokytis į užsienio karo mokyklas buvo siunčiama po keletą karininkų ir už jų mokslą valstybė išleisdavo 200 000 litų. Gen. št. plk. K. Škirpos (1927 m. balandžio mėn.) nuomone:

„<...> šiuo būdu mes savo štabų tinkamais specialistais niekad neapsirūpinsime. Skaitant, kad kasmet grįš 1–3 karininkai, gerai baigę mokslus, mes galėtume šiuo būdu paruošti reikiamą generalinio štabo karininkų skaičių ne greičiau kaip per 30–40 metų. Per tiek laiko nemažai baigusių spės visai išeiti iš karo tarnybos, o kiti, karo menui nuolat darant pažangą, bus reikalingi mokslo žinių atnaujinimo ir t. t. Tuo tarpu mūsų gyvenimo sąlygos, būtent nuolatinis karo pavojus, reikalauja, kad mūsų kariuomenei reikiamą generalinio štabo karininkų skaičių paruoštume kiek galint greičiau, ir būtų idealas juos turėti dabar... Pagaliau, dar reikia pažymėti, kad komandiruoti į užsienius karininkai, besimokydami atitolsta nuo Lietuvos gyvenimo ir, baigęs mokslus, pagrižę į savo kraštą ne tuojau gali sėkmingai dirbti jiems pavestą darbą. Be to, kadangi jie komandiruojami ne į vieną vietą, ne į vieną mokyklą, bet į įvairias šalis ir mokyklas, tai tarp baigusių kartais pasireiškia pažiūrų nevienodumas, kas sukelia nereikalingų diskusijų ir net asmeninių nesusipratimų, kurie iš savo pusės pagimdo nesantaiką vadovybėje, kas yra labai žalinga tarnybai.

<...> Mano nuomone, reikia neatidėliojant steigti savo aukštąją karo mokyklą bei karo akademiją. Tai vienintelis racionaliausias klausimo išsprendimas. Minėtos karo akademijos tikslas būtų paruošti tinkamą štabo tarnybai specialistų ir kandidatų aukštesnioms vadovybės vietoms užimti, ir bendrai, suteikti mūsų karininkams aukštojo karo mokslo žinių. Dabartiniai mūsų Aukštieji

²⁰² Škirpa K., „Susirūpinkime savo aukštosios mokyklos reikalu“, *Kardas*, 1927, Nr. 13–14 (73–74), p. 180–182.

Karininkų Kursai šių uždavinių atlikti negali, nes kursų tikslas – tobulinti rikiuotės karininkus ir ruošti ginklų rūšių specialistus.

Antra, atsižvelgiant mūsų gyvenimo sąlygų, kada mūsų kariuomenė tebėra organizacijos ir visokių bandymų stadijoje – karo akademija galėtų tapti generalinio štabo laboratorija kur pavidale referatų ir gilesnių studijų, prie progos, galėtų būti išstudijuoti ir išanalizuoti įvairūs mūsų ginkluotosios jėgos bei krašto gynybą liečiantieji klausimai, kaip tai yra kitose šalyse.

<...> Iš to visa ir seka išvada, kad reikia neatidėliojant imtis mūsų aukštosios karo mokyklos steigimo. Praktiškai šis sumanymas yra įvykdomas. Tų 200 000 litų, kuriuos valstybė kasmet išleidžia komandiravimui karininkų į užsienį ne tik užtektų, bet dar būtų per daug aukštajai karo mokyklai išlaikyti Lietuvoje. Profesūros specialistams karo mokslo dalykams dėstyti mes taip pat jau turime, o bendro lavinimo dalykams dėstyti (ne karo) – galėtume pakviesti keletą universiteto profesorių. Pagaliau, kad sumažintume administracijos išlaidas, ši aukštoji karo mokykla galėtų tikti prie Aukštųjų Karininkų Kursų, pavidale generalinio štabo skyriaus, kaip tatai seniau buvo manyta padaryti.²⁰³

1927 m. balandžio 27 d. gen. št. plk. K. Škirpa raporte krašto apsaugos ministrui plk. A. Merkiui rašė:

„Nuo pat Lietuvos kariuomenės įkūrimo buvo jaučiamas didelis tinkamų štabo tarnybai specialistų ir generalinio štabo karininkų trūkumas.

Tam trūkumui pašalinti nuo 1921 m. kasmet buvo komandiruojama į užsienį po keletą karininkų aukštesniesiems karo mokslams eiti. Bet šis generalio (generalinio – F. Ž.) štabo karininkų paruošimo būdas valstybei brangiai kainuoja ir duoda mažus rezultatus, būtent, kasmet grįžta iš užsienio tik po 2–3 karininkus, baigusius karo akademiją Čekoslovakijoje arba Belgijoje.

Kadangi mūsų štabų užpildymui specializuoto personalo reikėtų virš 100 generalinio štabo karininkų, tai kol juos susilauktume iš užsienio karo akademijų, praeitų daugiau 30 metų. Per tą laiką ir karo mokslas gali dalinai pasikeisti, o ir dalis baigusiu užsieny mokslus spėtų išeiti iš karo tarnybos. Pagaliau dar reikia pažymėti, kad tarp grįžusių iš užsienio mūsų karininkų, baigusiu karo akademiją įvairiose šalyse, jau pradeda pasireikšti kai kurie pažiūrų skirtumai į karo dalykus iš ko kyla trukdančių štabo darbą ir bereikalingų diskusijų, kurios kartais net gadina štabo karininkų asmeninius santykius. Iš to seka, kad minėtų generalinio štabo karininkų paruošimų būdų mes greitu laiku kariuomenės štabų tinkamu specializuotu personalu neužpildysime ir visai kariuomenei vienodos karo doktrinos veikiai neįgyvendinsime.

Norint generalio (generalinio - F. Ž.) štabo karininkų paruošimą pagreitinti reikia neatidėliojant steigti savo aukštąją karo mokyklą, kurios tikslas būtų: 1) paruošti generalio štabo karininkų, 2) paruošti kandidatus į aukštesnes vadovybės vietas, 3) bendrai platinti aukštojo karo mokslo žinias karininkų tarpe.

Į užsienį būtų galima kasmet ar laikotarpiais komandiruoti po kokį 1 karininką jau baigusį mūsų aukštąją karo mokyklą, palaikymui ryšių su užsienio karo akademijomis.

Savos aukštosios karo mokyklos steigimo pamatu gali būti Aukštųjų karininkų kursų statusas (1922 m. įsakymas kariuomenei Nr. 242), kur yra numatoma generalio štabo skyrius. Jo komplektuoti iki šiam laikui nebuvo galima dėl stokos profesūros, bet dabar šis trūkumas jau atpuola,

²⁰³ Škirpa K., „Susirūpinkime savo aukštosios mokyklos reikalu“, *Kardas*, 1927, Nr. 13–14 (73–74), p. 180–184.

nes turime:

- a) generalio štabo karininkų, baigusių karo akademijas Europoje 10, dar grįš šį mėnesį 3, 1928 m. rudenį dar sulauksime 2, rusų karo akademiją baigusių 6. Iš viso: 21 karininkas,
- b) specialių ginklų rūšių dalykams dėstyti yra 12 moksliniai išsilavinusių specialistų,
- c) bendrojo lavinimo aukštojo mokslo dalykams dėstyti galėtume pakviesti reikiamą skaičių universiteto profesorių.

Pereitais metais buvo manyta iš pradžių organizuoti vyresniesiems viršininkams kursus, būtent, pulkų ir divizijų vadams, ir tik po to imtis savos aukštosios mokyklos steigimo, bet atsižvelgiant dabartinės kariuomenės padėties, vyresnių viršininkų paruošimą, tenka kai kuriam laikui atidėti, nes: 1) jų dabar negalima atitraukti nuo kariuomenės dalių, 2) vyriausias štabas, kuris patys tuo reikalu turėtų užsiimti, yra dabar atitrauktas kariuomenės valdymo reikalais ir 3) vyresniųjų viršininkų kursai turėjo prasidėti š. m. sausio gale, bet dėl žinomų priežasčių neįvyko²⁰⁴.

Tuo tarpu, kad negaišinus brangaus laiko, būtų galima užsiimti savu generalio štabo karininkų paruošimu, tam tikslui komplektuoti Aukštųjų karininkų kursų generalio štabo skyrių, kurio organizavimui priešingų motyvų nėra.

Esant reikalui, vyresniųjų viršininkų paruošimas galėtų eiti lygiagrečiai su generalio štabo skyriaus pirmąja laida, būtent, kai ši pastaroji eis antrus mokslo metus.

Kai dėl lėšų, tai jų rasis, nes bendrosios Aukštųjų karininkų kursų laidos šį rudenį rinkti neįmanoma.

Generalio štabo skyriaus laidą reikėtų surinkti š. m. lapkričio 1 d. Neatsižvelgiant į visą tai kas buvo aukščiau išdėstyta, prašau Tamstos principinio nusistatymo ir parėdymo Aukštųjų karininkų kursų generalio štabo skyriaus komplektavimo reikalu, kad gavus Tamstos sutikimą Vyriausiasis štabas galėtų neatidėliojant imtis paruošiamojo darbo šiam sumanymui įgyvendinti.²⁰⁵

* * *

Susidarius tokiai situacijai, buvo nuspręsta steigti savo aukštojo karo mokslo instituciją. Reikia pažymėti, kad dar 1922 m. spalio 23 d. paskelbtame *Aukštųjų karininkų kursų statute* yra kalbama apie Generalinio štabo skyriaus steigimą. Statutas nebuvo įgyvendintas, nes jame minimas Generalinio štabo *karininkų korpusas liko nesudarytas*. Be to, Aukštieji karininkų kursai pagal savo paskirtį ir mokymo programą neprilygo aukštosios karo mokyklos statuso, todėl ir Generalinio štabo skyrius nesiderino su kitais kursų skyriais. 1927 m. balandžio 28 ir gegužės 10 d. Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. št. gen. L. Radus-Zenkavičius raportuose Vyriausiojo štabo viršininkui plk. T. Daukantui rašo, kad jau yra atėjęs *laikas įsteigti Generalinio štabo skyrių* dėl tokių priežasčių: 1) Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto aukštieji karininkų kursai taip sustiprėjo, kad visiškai pajėgs sudaryti Generalinio štabo skyrių; 2) jau yra pakankamai lektorių ir instruktorių, įgijusių aukštąjį karo

²⁰⁴ 1926 m. gruodžio 17 d. Lietuvoje įvykdytas valstybės perversmas, kurio metu nuverstas teisėtai išrinktas prezidentas Kazys Grinius ir buvo įvestas autoritarinis režimas.

²⁰⁵ Generalinio štabo plk. K. Škirpos raportas krašto apsaugos ministrui plk. A. Merkiui 1927 m. balandžio 27 d., Kaunas, 1927 m. gegužės 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 94, l. 110.

mokslą; 3) neturint Generalinio štabo kursų, labai sunku bus: a) suvienodinti skirtingas pažiūras, kurios dabartiniu metu reiškiasi tarp karininkų, baigusių įvairių valstybių kursus; b) galutinai nustatyti karo doktriną ir ją įgyvendinti kariuomenėje; 4) be Generalinio štabo kursų nebus galima sudaryti reikalingo, gerai ir vienodai išlavinto ir Lietuvos sąlygoms tinkamo Generalinio štabo karininkų korpuso.

Jei tokiam siūlymui pritartų vyriausybė, tai numatomus Generalinio štabo kursus siūlė organizuoti ir parinkti kandidatus. Tuoj pat siūlė paskelbti konkurso sąlygas. Kandidatai turėjo būti tik rikiuotės karininkai, ne mažiau kaip 3–4 metus tarnavę rikiuotės daliniuose, puikiai atestuoti, sveiki ir turintys ne aukštesnį nei kapitono karinį laipsnį.

Konkursinius egzaminus numatoma surengti spalio arba lapkričio mėnesį, o kursus pradėti 1928 m. sausio mėnesį ir baigti 1930 m. rudenį. Buvo planuojama nedelsiant parengti mokymo planą ir numatyti lektorius, kad jie galėtų tinkamai pasiruošti. Išlaidas įtraukti į 1928 m. sąmatą.

*Generaliniame štabo skyriuje turėjo būti dėstomi šie dalykai: 1. **Specialieji kariniai dalykai:** 1) strategijos sintezė, 2) karo menas, karo istorija, 3) Lietuvos karo istorija, 4) Generalinio štabo tarnyba, 5) bendroji taktika, 6) pėstijos taktika, 7) artilerijos taktika, 8) kavalerijos taktika, 9) aviacija, 10) cheminis karas, 11) žinių tarnyba, 12) ryšiai, 13) fortifikacija, 14) karo administracija, 15) tarnybų organizacija ir funkcionavimas, 16) artilerija; **nespecialieji kariniai dalykai:** 1) karo finansavimas, 2) šalies resursų mobilizacija, 3) karo politika, 4) psichologija, 5) karo geografija, 6) taikomieji mokslai, 7) topografija; **civiliniai dalykai:** 1) politinė istorija, 2) valstybinė teisė, 3) tarptautinė teisė, 4) politinė ekonomija, 5) užsienio kalba.*

1928 m. išlaidos numatomos mokant už septynių mėn. metodinį kursą 40 tūkst. Lt, praktikos darbus – 15 tūkst. Lt, bibliotekai – 10 tūkst. Lt, braižyklai (schemos ir kt.) – 8 tūkst. Lt, paskaitų spausdinimas – 30 tūkst. Lt. Iš viso išlaidų 103 tūkst. Lt.

Iki šiol Aukštųjų karininkų kursų DLK Vytauto kursų Bendrajam skyriui buvo asignuojama: 1924 m.: mokymui – 75 tūkst. Lt, bibliotekai – 2 tūkst. Lt, braižyklai – 6 tūkst. Lt; 1925 m.: atitinkamai – 79 tūkst., 2 tūkst. ir 3 tūkst. Lt.

Generalinio štabo kursų lėšos, skiriamos leidiniams, būtų mažinamos, nes spaudos išlaidas perimtų kursai. Todėl, jei 1928 m. nebus organizuojama Bendrojo skyriaus eilinė laida, tai daugiau išlaidų nenumatoma²⁰⁶.

Kaip minėta, 1927 m. prasideda paruošiamasis darbas steigti *Generalinio štabo skyrių*. 1927 m. liepos 27 d. ministras pirmininkas ir laikinai einantis krašto apsaugos ministro pareigas prof. A. Voldemaras ir vyriausiojo štabo viršininkas plk. T. Daukantas pasirašė įsakymą kariuomenei Nr. 92, kuriame skelbiama, kad remiantis Aukštųjų

²⁰⁶ Aukštųjų karininkų kursų viršininko gen. št. gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas Vyriausiojo štabo viršininkui plk. T. Daukantui, Kaunas, 1927 m. balandžio 18 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 33, l. 11, 13.

karininkų kursų statuto 1 ir 2 str., prie Aukštųjų karininkų kursų nuo 1927 m. gruodžio 1 d. pradeda veikti **Generalinio štabo skyrius**. Iki rugpjūčio 10 d. dalinių vadai pristato apygardų viršininkams kandidatų sąrašus – ne daugiau kaip po 5 iš kiekvieno dalinio, vadovaudamiesi pridedama instrukcija ir asmens lapų forma Nr. 2. Iš pristatytų kandidatų sąrašų apygardų viršininkai tvirtina tuos, kuriuos laiko tinkamais, o apygardų štabuose sudarytus sąrašus pristato Vyriausiojo štabo viršininkui iki rugpjūčio 25 d. Vyriausiojo štabo viršininko patvirtintiems kandidatams gruodžio 1–10 d. organizuojami egzaminai iš šių dalykų: raštu – matematika, lietuvių kalba, taktika (iki bataliono), istorija (Lietuvos ir XIX a. bendroji), geografija, logika ir psichologija, statutai. Iš visų dalykų, išskyrus taktiką ir statutus, reikalaujamas „Aušros“ gimnazijos kursas iš atitinkamų vadovėlių (*žiūrėti įsakymo kariuomenei Nr. 92 priedą*).

Laikinoji instrukcija

A. K. D. L. K. Vytauto kursų Generalinio štabo skyriaus klausytojams parinkti 1927 m.

I. Bendrieji dėsniai.

Remiantis Aukštųjų karininkų kursų statutu (1922 m. įsakymas kariuomenei Nr. 242), Krašto apsaugos ministras nustato Generalinio štabo skyriaus klausytojų skaičių. Į klausytojus karininkai skiriami konkursinių egzaminų tvarka. Po egzaminų pirmenybė teikiam tokia tvarka: a) laipsniu vyresniesiems, b) turintiems geresnį Aukštųjų karininkų kursų baigimo atestatą, c) turintiems didesnę rikiuotės stažą, d) aukštesniojo bendrojo mokslo cenzo, e) pasižymėjusiems karo tarnyboje, f) sužeistiems Lietuvos karuose.

II. Kandidatų parinkimas konkursui.

Dalyvauti konkurse gali Lietuvos kariuomenės visų ginklų rūšių karininkai, išskyrus intendantūros, teismo, sanitarijos, veterinarijos ir administracijos tarnybų karininkus; vyresniojo leitenanto kapitono, majoro laipsnyje su sąlygomis:

- 1) turėti atestacijos metu ne mažiau kaip 25 m. ir ne daugiau kaip 35 m.;*
- 2) ištarnauti karininko laipsnyje Lietuvos kariuomenėje ne mažiau kaip 4 metus;*
- 3) išbūti rikiuotėje ne mažiau kaip 3 metus (ne štabe ir ne įstaigoje);*
- 4) turėti gerą atestaciją;*

5) fiziniu atžvilgiu kandidatai turi atitikti taisyklėms numatytoms Krašto apsaugos ministro įsakyme Nr. 104, parašytame 1924 m. spalio 10 d., taikant jiems aukščiausius reikalavimus. Išimtį sudaro kare sužeistieji.

III. Stojimo į konkursą ir atestavimo tvarka.

Karininkai, tinkantieji aukščiau nurodytiems reikalavimams ir norintieji dalyvauti kurse, turi paduoti tuo reikalu savo ranka rašytą raportą tiesioginiams viršininkams, nustatytu įsakyme kariuomenei laiku. Pulko vadas, arba tolygus viršininkas, prie raporto prideda kandidato tarnybos lapo nuorašą, aukštųjų karininkų kursų atestatą, jeigu kandidatas tokį turi, žinių lapą (žiūr. forma Nr. 1), kuriame jo viršininkai įvertina kandidatą ir duoda savo nuomonę dėl kandidato tinkamumo į konkursą ir asmens lapą (žiūr. forma Nr. 2). Viršininkai vertindami kandidatus turi gerai įvertinti karininkus, kurie nepakankamai pažįsta kariuomenės ir kareivių dvasios, nenusistovėję ir neturi pakankamų gabumų, kad tinkamai įsisavintų aukštąjį karo mokslą.

IV. Egzaminų komisija.

Veikia dvi komisijos: a) egzaminų komisija ir b) komisija rašto egzaminų tvarkai prižiūrėti. Komisijų sudėtį sudaro Vyriausiojo štabo viršininkas ir tvirtina krašto apsaugos ministras, skelbdamas įsakyme kariuomenei, nurodydamas egzaminams laiką.

V. Egzaminų tvarka.

Rašto egzaminai vykdomi tokiu būdu, kad įvertinant rašto darbą būtų garantuotas autoriaus anonimiškumas. Egzaminai žodžiu vykdomi įprasta tvarka.

Įvertinimas

Įvertinama 10 balų sistema, laikant pakankamu balu 6, taikant kiekvienam dalykui svarbos koeficientą. Koeficientai yra šie: rašto darbams – bendrosios taktikos – 10, bendro išsilavinimo (lietuvių ir bendrosios istorijos) – 8, geografijos – 7, matematikos – 7, logikos ir psichologijos – 4, lietuvių kalbos – 7, statutų – 8; Iš viso 51 balas.

Po egzaminų išvedamas bendras vidutinis balas su koeficientais. Kandidatai, gavusieji mažiau kaip 6 iš 10 balų, bendro išsilavinimo egzaminuose ar iš kurio nors kito dalyko mažiau kaip 5, laikomi neišlaikiusiais egzaminų. Egzaminų išvados skelbiamos įsakyme kariuomenei; išlaikymas įrašomas į tarnybos lapus.²⁰⁷

---

²⁰⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 92, Kaunas, 1927 m. liepos 27 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 133–135.

4. VYTAUTO DIDŽIOJO AUKŠTOJI KARO MOKYKLA

Forma Nr. 1

Eil. nr.	Pavardė, vardas	Dalis. Kokias svarbesnes pareigas ir kiek laiko ėjo ir šiuo metu eina	Laipsnis	Gimimo data	Mokslas			Paskutinė atestacijos išvada
					Bendras	Karinis		
						Karo mokykla	Karo kursai	

Forma Nr. 2

A s m e n s   l a p a s

Dalis

Kandidato pavardė, laipsnis

Kandidato vertinimas kaip:	Dalies ar tarnybos viršininko nuomonė	Divizijos vado nuomonė	
a) rikiuotės karininko; jo gabumai kaip instruktoriaus ir kaip viršininko; b) moralinis autoritetas ir įtakingumas; c) būdo savumai (energija, valia, darbštumas, nuoseklumas, iniciatyva); d) sprendimo sveikumas, taktas, išauklėjimas; e) kūno sveikata, jėga, patvara; f) svetimų kalbų mokėjimas			

Įsakymas kariuomenei Nr. 92, priedas

Vadovėlių sąrašas:

matematika – M. Šikšnio „Algebros vadovėlis“, M. Šikšnio „Geometrija“, P. Mašioto „Algebros uždavinynas“, P. Mašioto „Geometrijos uždavinynas“, P. Mašioto „Plokštumos trigonometrija“, J. Stoukaus „Analizinės geometrijos pagrindai“, J. Stoukaus „Begalinių mažybių analizo pagrindai“, E. Pševalskio „Logaritmų tabelis“;

lietuvių kalba – J. Damijonaičio „Lietuvių kalbos gramatika. Vargo mokyklai“, Rygiškių Jono (Jonas Jablonskis) „Lietuvių kalbos vadovėlis“, A. Klimo „Sintaksė“, A. Klimo „Skaitymai“, M. Gustaičio „Stilistika“, M. Biržiškos „Dainų literatūros vadovėlis“, M. Biržiškos „Mūsų raštų istorija“, M. Biržiškos „Duonelaičio raštai“, M. Biržiškos „Iš Ad. Mickevičiaus raštų“, M. Biržiškos „Barono gyvenimas ir raštai“, K. Bizausko „Literatūros istorija“, Y. Zajančiausko „Lietuvių literatūros vadovėlis“;

geografija – „Geografijos pradžia“, A. Klimo „Geografijos vadovėlis“, A. Klimo „Europos geografija“, A. Klimo „Lietuvos geografija“, M. Biržiškos „Lietuvos geografija“;

logika – A. Jakšto „Logika“;

psichologija – G. Čelpanovo „Psichologijos vadovėlis“;

Lietuvos istorija – P. Šimkūno „Krašto mokslo vadovėlis“, A. Aleksa „Lietuvos istorija“ (platesnioji laida).

Sprendžiant iš *Lietuvos centrinio valstybinio archyvo* dokumentų, tarpukario publikacijų karine tematika, dabartinių tyrinėtojų darbų, Aukštieji karininkų kursai nustojo savo pradinės veiklos apie 1930–1933 m.

Tik paruošus pakankamą kvalifikuotų, su aukštuoju kariniu išsilavinimu karininkų skaičių, 1931 m. gen. P. Kubiliūno iniciatyva Kaune buvo įkurta aukštoji karo mokykla – *Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrius*, kuris 1938 m. gruodžio 10 d. pavadintas Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla. Veikė įvairūs laikinieji kursai, kurie buvo steigiami tiesiogiai prižiūrint ginklų rūšių viršininkams ar prie Karo mokyklos²⁰⁸.

Generalinio štabo kursai turėjo ir savo ypatumų, kurie juos skyrė nuo analogiškų užsienio mokyklų. Pirmiausia, tai grynai lietuviška mokykla, vadinasi, kariuomenės rengimas karui ir tobulinimas, kiekvienas kvalifikacijos kėlimas buvo skirtas krašto gynybai.

Šios aukštosios karo mokyklos tikslas (kaip numatyta mokymo plane) – parengti kariuomenei kvalifikuotų karininkų, suteikiant jiems ne tik specialiųjų ir bendrųjų žinių, bet ir ugdyti atitinkamo karinio suvokimo (*mąstymo*) metodą. Karininkas, baigęs kursų, turėjo sugebėti savarankiškai spręsti visas problemas, susijusias su valstybės

²⁰⁸ Kiršinas V., „Kelios mintys iš Vytauto Didžiojo karininkų kursų veiklos“, *Kardas*, 1937, Nr. 8 (262), p. 185.

saugumu, ir būti visapusiškai pasirengęs tam darbui, t. y. tikti Generalinio štabo tarnybai. Be to, baigęs kursus karininkas po atitinkamo tarnybos stažo ir praktikos turėjo sugebėti sėkmingai vadovauti visų kariuomenės rūšių stambesniajam junginiui, t. y. *kursų tikslas* – rengti ne tik štabo karininkus, bet ir vadus.

Taip pat karininkas turėjo gebėti vadovauti ir instrukuoti įvairias taktines pratybas auditorijoje ir lauke, o prireikus būti dar ir taktikos vadovu – instruktoriumi; ruošti kariuomenei reikalingus statusus, o veikiančius – tobulinti. Buvo tikimasi, kad Generalinio štabo kursai bus protinė „laboratorija“, kurioje kristalizuosis karo doktrina ir karinės minties idėjos, vedant moksliskas studijas įvairiais kariškais klausimais²⁰⁹.

Siekiant užsibrėžto tikslo, Generalinio štabo kursuose turėjo vyrauti kariniai dalykai, kurie daugiausia remtųsi vadovavimo tikromis karo sąlygomis principais. Be karinių dalykų, kursuose dėstomi ir bendro pobūdžio dalykai, kurie glaudžiai siejasi su kariniais klausimais ir padeda plėsti būsimų Generalinio štabo karininkų akiratį valstybingumo ir valstybės saugumo klausimais. Užsienio kalbų dėstymas turi suteikti klausytojams galimybę savarankiškai skaityti karinę užsienio literatūrą.

Generalinio štabo kursai turi atlikti didelį tobulinimo ir pažiūrų vienodinimo darbą, todėl kai kuriems teorijos ir praktikos dalykams studijuoti bus kviečiami ir kai kurių tarnybų karininkai, pavyzdžiui, intendantai, sanitarijos karininkai ir t. t.²¹⁰

Generalinio štabo kursų I laidos pradžią reikėtų laikyti 1931 m. sausio 22 d., kai pasirodė Vyriausiojo štabo aplinkraštis Nr. 46049, skelbiantis apie numatomą Generalinio štabo kursų steigimą ir nustatantis kursų kandidatams stojimo sąlygas.

„1932 m. pradžioje prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų numatoma steigti Generalinio štabo kursus. Mokslas tęsis du metus. Baigusiems bus suteiktos visos teisės, numatytos baigusiems Generalinio štabo akademiją“²¹¹.

Į šiuos kursus karininkų klausytojų priėmimas numatomas konkursiniu egzaminu būdu. Prie konkursinių egzaminų bus prileisti tie karininkai, kurie turi ne aukštesnį kaip majoro laipsnį; iki 1932 m. sausio 1 d. turės ne daugiau kaip 35 m.; per paskutinius trejus metus buvo gerai atestuoti; pagal sveikatą tinkami rikiuotei.

Išimties būdu į šiuos Generalinio štabo kursus galės kelti savo kandidatūrą ir tie karininkai, kurie, kad ir ne visai atitinka paskelbtas sąlygas, tačiau dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare ar Nepriklausomybės karuose ir turi kautynių patirties ar tarnybos nuopelnų. Apie jų prileidimą prie konkursinių egzaminų spręs Vyriausiojo štabo vir-

²⁰⁹ Al. A., „Savosios aukštosios kariškos mokyklos įsteigimo proga“, *Kardas*, 1932, Nr. 5 (37), p. 66–67.

²¹⁰ *Ten pat.*

²¹¹ Lietuvos Respublika. Generalinio štabo valdyba. III-sis skyrius, 1931 m. sausio 22 d. Aplinkraštis Nr. 46049, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 126, l. 11.

šininkas. Konkursiniai egzaminai buvo numatyti dviem etapais: pavasarį ir rudenį²¹².

Papildydamas ir pataisydamas Generalinio štabo valdybos III skyriaus 1931 m. sausio 22 d. aplinkraštį Nr. 46049 Vyriausiojo štabo viršininkas plk. Z. Gerulaitis 1931 m. balandžio 25 d. aplinkraščiu Nr. 46340 įsakė:

a) karininkų kandidatų į Generalinio štabo kursus sąrašų pristatymo terminas pratęsiamas iki 1931 m. gegužės 10 d.

Yra dar 10 laisvų vietų į Generalinio štabo kursus.

Dėl tolesnės tarnybos eigos reguliavimo, pageidautina, kad nauji pristatomi kandidatai būtų renkami iš leitenantų. Suinteresuoti viršininkai turi dėti pastangas, kad kandidatų skaičius būtų kuo didesnis. Kandidatų dokumentus štabuose nesulaikyti, neatidėliojant siųsti į Generalinio štabo valdybos III skyrių;

b) Aplinkraštyje Nr. 46049 reikalaujamas 5 m. tarnybinis cenzas sumažinamas iki 4 m.;

c) Pavasario sesijai numatytas egzaminas – geografija raštu nukeliamas į rudens sesijos programą;

d) Egzaminų privilegijos.

Dėl konkurso klausytojams, nepatekusiems į Generalinio štabo kursus:

– patenkinamai išlaikytų egzaminų vertinimai bus įrašyti į karininkų tarnybos lapą;

– patenkinamai išlaikytų egzaminų vertinimai, vykdant karininkų laipsnių įstatymo teikimo 25 str., bus įskaitomi tolygiai išlaikytam kapitono laipsniui gauti egzaminui ir leitenanto laipsnį turintys karininkai nuo pakartotino egzamino bus atleidžiami.

e) konkursiniai į Generalinio štabo kursus egzaminai prasidės birželio 8 d. Vytauto Didžiojo karininkų kurių patalpose.

f) Spausdinamas jau prileistų prie konkursinių į Generalinio štabo kursus egzaminų sąrašas (19 karininkų). Kiti du karininkai, remiantis anksčiau išlaikytais egzaminų rezultatais, įskaitomi į Generalinio štabo kursų klausytojų sudėtį.²¹³

Pavasario konkursiniuose egzaminuose dalyvavo 32 kandidatai (2 kandidatai priimti į kursus be egzaminų, nes juos išlaikė anksčiau)²¹⁴. Pavasario laikotarpis – gegužės pirmojoje pusėje ir rudens – lapkričio antrojoje pusėje. Pavasario egzaminai: taktika (žodžiu ir raštu), geografija (raštu) ir topografija (raštu). Rudens egzaminams skiriama (kariuomenės manevrams pasibaigus) visuotinė istorija (žodžiu), karo istorija (žodžiu) ir pasirinktinai dvi kalbos (rusų, vokiečių, lenkų, prancūzų). Egzaminų programa ir koeficientų suskirstymas vykdomas remiantis Generalinio štabo 1930 m. lapkričio 12 d. aplinkraščiu Nr. 24093.

²¹² Lietuvos Respublika. Generalinio štabo valdyba. III-sis skyrius, 1931 m. sausio 22 d. Aplinkraštis Nr. 46049, LCVA, f. 929, ap. 6, b. 126, l. 11.

²¹³ Lietuvos Respublika. Generalinio štabo valdyba. III-sis skyrius, 1931 m. balandžio 25 d. Aplinkraštis Nr. 46340, LCVA, f. 929, ap. 6, b. 126, l. 46.

²¹⁴ Lietuvos Respublika. Generalinio štabo valdyba. III-sis skyrius, 1931 m. gegužės 19 d. Aplinkraštis Nr. 46435, LCVA, f. 929, ap. 6, b. 126, l. 59.

Laikotarpis tarp pavasario ir rudens egzaminų bus panaudotas sėkmingai pavasario egzaminams išlaikiusiems kandidatams rikiuotės pratyboms atlikti. Iš tikrųjų iš dabar veikiančių Aukštųjų karininkų kursų kandidatai normaliai tęs tuos kursų mokslus. Jų tarnybos stažas bus tvarkomas atskiru potvarkiu.

Apie galutinę Generalinio štabo kursų sudėtį spręs Vyriausiojo štabo viršininkas remdamasis pavasario, rikiuotės stažo ir rudens egzaminų rezultatais.

Egzaminų pradžia, jų tvarkaraštis, egzaminų komisijų sudėtis ir prie konkursinių egzaminų prileistų karininkų sąrašas bus paskelbtas atskirai. Dalinių vadams ir įstaigų viršininkams Vyriausiojo štabo viršininkas įsakė iki 1931 m. balandžio 1 d. pateikti Generalinio štabo valdybai karininkų, norinčių įstoti į Generalinio štabo kursus, sąrašus²¹⁵. Prie sąrašo privalo būti pridėti įsakymu kariuomenei Nr. 56 (1930 m. lapkričio 15 d. III dalyje 6 punkte) numatyti dokumentai²¹⁶.

Egzaminai prasidėjo birželio 8 d. Oficialia kursų pirmosios laidos pradžia galima laikyti 1931 m. birželio 20 d., nes tą dieną kandidatai daliniuose ir įstaigose (pėstininkų, artilerijos, aviacijos, kavalerijos, technikos daliniuose, specialiuose kursuose, poligone, Vyriausiajame štabe) pradėjo atlikti stažuotę, kuri tęsėsi iki 1932 m. kovo 31 d.²¹⁷

* * *

Tačiau tik paruošus pakankamą kvalifikuotų, su aukštuoju kariniu išsilavinimu karininkų skaičių ir tinkamai pasirengus, remiantis Vytauto Didžiojo karininkų kursų statutu²¹⁸, 1932 m. balandžio 1 d. organizuojamas prie Aukštųjų karininkų kursų *Generalinio štabo skyrius*, vadinamas **Generalinio štabo kursai** (1 str.). Buvo įsteigta aukštoji karo mokykla – *Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrius*.

Bendra Generalinio štabo kursų priežiūra priklausė Vyriausiojo štabo viršininkui

²¹⁵ Lietuvos Respublika. Generalinio štabo valdyba. III-sis skyrius, 1931 m. sausio 22 d. Aplinkraštis Nr. 46049, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 126, l. 11.

²¹⁶ 6. Dalies vadas ar tolygios įstaigos viršininkas prie prašymo prideda kandidato tarnybos lapo nuorašą, asmens lapą, kuriame tiesioginiai viršininkai vertina kandidatą, ir dalies gydytojo pažymėjimą apie sveikatos būklę ir pateikia savo nuomonę leisti ar neleisti dalyvauti konkurse. Įvertinime, neatsižvelgiant į vyresniškumą, turi būti pažymėti tie karininkai, kurie per mažai pažįsta kareivį ir neturi pakankamai gabumų, kad galėtų sėkmingai mokytis Generalinio štabo akademijoje. „Karininkams-kandidatams į Generalinio štabo akademią stojimo taisyklės“, Įsakymas kariuomenei Nr. 56, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų lapkričio 15 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20624&biRecordId=2898>, 2014-05-19.

²¹⁷ Lietuvos Respublika. K. A. M. Generalinio štabo valdybos III skyrius, 1931 m. spalio 29 d. aplinkraštis Nr. 46998, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 74, l. 57; Andrušaitis A., „Respublikos Prezidento A. Smetonos generalinio štabo kursų laida“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 214–215.

²¹⁸ „Aukštųjų karininkų kursų statutas“, Įsakymas kariuomenei Nr. 242, Kaunas, 1922 m. lapkričio 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 242–243.

(2 str.). Vyriausiojo štabo viršininkas nustato steigiamiesiems kursams mokymo tikslus, metodus, programas, pristato krašto apsaugos ministrui tvirtinti kiekvienai naujai laidai mokymo personalo, klausytojų sudėtį ir skaičių ir tvarko kursų mokomąją kryptį, teikia Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininkui reikalingus nurodymus (3 str.).

Ūkio atžvilgiu Generalinio štabo kursus aprūpina (patalpomis, kuru, apšvietimu, išorės apsauga ir apskritai visu tuo, kas yra susieta su tinkama patalpų būkle) Vyriausiojo štabo ūkio skyrius. Visais kitais ūkio reikalais rūpinasi Vytauto Didžiojo karininkų kursai (4 str.). Generalinio štabo kursų buveinė – Kaunas, Miškų g-vė 22 (5 str.).

Skelbiama, kad 1931 m. įsakymo kariuomenei Nr. 51 9 str. išvardyti karininkai kandidatai (24 karininkai kandidatai)²¹⁹ į Generalinio štabo kursus atliko įvairiuose kariuomenės daliniuose taktikos pratybas nuo 1931 m. birželio 20 d. iki gruodžio 14 d.

Karininkai kandidatai į Generalinio štabo kursus nuo 1931 m. gruodžio 15 d. iki 1932 m. sausio 19 d. buvo paleisti kalėdinių atostogų. Nuo sausio 20 d. iki 29 d. Vytauto Didžiojo karininkų kursuose laikė rudens egzaminus (6 str.).

Išlaikiusieji į Generalinio štabo kursus egzaminus 20 karininkų (plk. V. Giedrys, plk. ltn. K. Sprangauskas; majorai – V. Kiršinas, A. Čepauskas, P. Budraitis, A. Urbšas, B. Gertus L. Rupšys; kapitonai – A. Sperauskas, J. Listopadskis, K. Prancevičius, P. Ličkus, J. Liūga, A. Špokevičius, P. Matulis, A. Jonaitis, J. Purelis, V. Motieka; leitenantai – J. Ivašauskas, J. Jodauga) laikomi Generalinio štabo kursų klausytojais ir nuo 1932 m. vasario 1 d. iki kovo 19 d. komandiruojami į Generalinio štabo valdybą stažui atlikti (7 str.). Generalinio štabo kursų *pirmosios laidos* mokslo metų pradžia – 1932 m. balandžio 1 d. (8 str.).

Kandidatas į Generalinio štabo kursus I husarų Didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulko kpt. S. Gudauskas 1931 m. lapkričio 10 d. susirgo ir paguldytas į karo ligoninę. Dėl ligos į Generalinio štabo kursus nepriimtas (9 str.).

Papildant 1931 m. įsakymą kariuomenei Nr. 39, 4 str. skelbiama, kad kandidatams į Generalinio štabo kursus, remiantis egzaminų rezultatais, 9-ojo pėstininkų Lietuvos kunigaikščio Vytenio kpt. T. Kuktai, ryšių bataliono kpt. J. Šepečiui ir 2-ojo pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko ltn. V. Kiršiniui į Generalinio štabo kursus išlaikyti pavasario egzaminai įskaitomi į sąlygas kitam laipsniui įgyti (10 str.). Pasirašė krašto apsaugos ministras plk. B. Giedraitis ir Vyriausiojo štabo viršininkas gen. ltn. P. Kubiliūnas²²⁰.

²¹⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 51, Kaunas, 1931 m. rugsėjo 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 136.

²²⁰ Įsakymas kariuomenei. Nr. 20, Kaunas, 1932 m. kovo 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 39.

Pirmieji Generalinio štabo kursų mokslo metai prasidėjo 1932 m. balandžio 1 d. suremontuotuose buvusiose pašto valdybos patalpose. Kuklios iškilmės prasidėjo krašto apsaugos ministro plk. B. Giedraičio kalba, kuris pasveikino visus susirinkusius, pabrėžė naujos mokyklos svarbą Lietuvos kariuomenei ir visam kraštui, perdavė Respublikos prezidento ir savo linkėjimus sėkmingai dirbti sunkų ir garbingą darbą. Po to kursų vadovas gen. lt. P. Kubiliūnas perskaitė įžanginę paskaitą, kurioje apžvelgė aukštosios karo mokyklos paskirtį ir kryptis, kuriomis jai teks dirbti. Krašto apsaugos ministrui pasiūlius, pirmosios laidos darbas buvo pradėtas visiems dalyviams sugiedojus himną. Po to įvyko mažo masto imatrikuliacija: kursų vadovas krašto apsaugos ministrui pristatė kiekvieną pirmosios laidos klausytoją. Vėliau taktikos lektorius gen. lt. J. Jackus skaitė paskaitą „Pėstininkų manevras ir jo elementai“, kurioje dalyvavo krašto apsaugos ministras, kursų vadovas, visi lektoriai ir svečiai²²¹.

Pirmąją laidą sudarė 20 klausytojų. Visi klausytojai buvo baigę aukštesniąją mokyklą, daugelis (15) – Lietuvos karo mokyklos auklėtiniai. Mokslas truko trejus metus. Pirmieji mokslo metai prasidėjo 1932 m. balandžio 1 d. ir baigėsi 1933 m. kovo 29 d., antrųjų pradžia – 1933 m. balandžio 19 d., pabaiga – 1934 m. gegužės 14 d. Kursas baigėsi svarbesnių dalykų egzaminais ir taktine ekskursija. *Mokslo metai buvo skirstomi į tris trimestrus.*

Studijų diena prasidėdavo paprastai jodinėjimo pamoka husarų pulko maniežo aikštėje, vasarą Kauno apylinkėse, vėliau vyko mokymo procesas auditorijose pagal numatytą tvarkaraštį. Apskritai reikia pažymėti, kad klausytojų studijų dienos nebuvo galima tiksliai nustatyti valandomis, kaip įstaigų darbo dieną, nes baigta auditorijoje, ji tęsėsi ir namuose: visada reikėjo pasiruošti kitai dienai. Dienomis, kai vyko lauko pratybos, karo žaidimai, mokymas užtrukdavo ilgokai. Be to, terminuoti rašto darbai kartais trukdavo po dvi savaites²²².

Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriui 1933 m. buvo numatyta pedagoginiam darbui skirti 27,719 tūkst. Lt: *specialieji dalykai* – teorijos paskaitos (306 val.), eksperimentinės valandos ir rašto darbai (404 val.), kombinuotieji darbai, karo žaidimai, lauko kelionės, egzaminai ir t. t. (292 val.); *bendrieji dalykai* – teorinės valandos (275), jodinėjimas (145)²²³. 4 lentelėje pateiktas Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus 1933 m. pedagoginis krūvis.

²²¹ Al. A., „Savosios aukštosios kariškos mokyklos įsteigimo proga“, *Kardas*, 1932, Nr. 5 (37), p. 67.

²²² Andrušaitis A., „Respublikos Prezidento A. Smetonos generalinio štabo kursų laida“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 215.

²²³ Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus 1933 metams sąmatos projektas, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 9.

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

4 lentelė

Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus 1933 m. pedagoginio krūvio planas²²⁴

Dalykų pavadinimas	1-ųjų mokslo metų 3 trimestras (nuo 1933 m. kovo 1 d. iki kovo 31 d.)			2-ųjų mokslo metų 1-as ir 2-as trimestras (nuo 1933 m. balandžio 1 d. iki gruodžio 31 d.)			Pastaba
	Teorinės val.	Eksperimentinės val.	Kombinuotieji darbai, karo žaidimai, kelionės, lauko pratybos, egzaminai, dienos ir valandų ²²⁵	Teorinės val.	Eksperimentinės val.	Kombinuotieji darbai, karo žaidimai, kelionės, lauko pratybos, egzaminai dienų ir valandų	
1. Bendroji taktika	10	50	2x6=12 v.	6	45	2x6=12 v.	
2. Generalinio štabo tarnyba	13	22	–	20	40	–	
3. Pėstininkų taktika	12	25	5x6=30 v.	14	44	5x6=30 v.	
4. Artilerija	5	30	1x6= 6 v.	–	30	3x6=18 v.	
5. Kavalerija	3	16	2x6= 12 v.	7	34	3x6=18 v.	
6. Aviacija	2	8	–	–	15	–	
7. Ryšiai ir transmisija	6	8	–	5	15	–	
8. Karo kauko rengimas	7	10	–	16	12	–	
9. Karo istorija	18	–	–	44	–	–	
10. Karo geografija	–	–	–	24	–	–	
11. Žinių rinkimas	3	–	–	10	–	–	
12. Techninė ginkluotė	–	–	–	5	–	–	
13. Užsienio kariuomenės palyginimas	–	–	–	16	–	–	
14. Mobilizacija	–	–	–	5	–	–	
15. Geležinkeliai	–	–	–	5	–	–	
16. Tarptautinė teisė	–	–	–	9	–	–	
17. Valstybės teisė	–	–	–	9	–	–	
18. Politinė ekonomija	–	–	–	10	–	–	
19. Politinė geografija	–	–	–	10	–	–	
20. Diplomatinė istorija	–	–	–	12	–	–	
21. Hipologija	12	–	–	24	–	–	

²²⁴ Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus 1933 m. pedagoginio krūvio planas, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 10; b.84, l. 7.

²²⁵ Kombinuotųjų darbų, karo žaidimų, lauko pratybų, egzaminų viena diena lygi 6 val.

4. VYTAUTO DIDŽIOJO AUKŠTOJI KARO MOKYKLA

22. Jodinėjimas	–	–	48 val.	–	–	98 val.	Bendri dalykai
23. Lenkų kalba	36	–	–	108	–	–	
24. Vokiečių kalba	24	–	–	72	–	–	
25. Karo žaidimai	–	–	10x6=60 v.	–	–	–	
26. Taktinė kelionė	–	–	12x6=72 v.	–	–	10x6=60v.	
27. Egzaminai	–	–	2x6=12 v.	–	–		
Iš viso:	151	169	34 dienos arba 252 val.	431	235	23 dienos arba 236 val.	

Iš viso 1933 m. numatyta: 582 teorinės val., 404 eksperimentinės val., 438 praktinės val.

Vyriausiojo štabo viršininko ir Generalinio štabo kursų pirmojo viršininko gen. ltn. P. Kubiliūno vaidmuo reiškėsi nuolatiniu ir glaudžiu vadovavimu kursams, mokymo proceso tvarkymu, mokymo plano vykdymo kontrole ir priežiūra. Dar galutinai nesusiformavus lietuviškajai karo doktrinai, gen. P. Kubiliūnui mokslo metų eigoje teko nurodinėti šios doktrinos gaires, vienodinti kartais pasireiškiančias skirtingas pažiūras. Kursų viršininko patariamasis organas buvo pedagogų taryba, kurios sudėtis ir pagrindinių dalykų programos kiekvieną kartą buvo atskirai nustatomos.

Pagrindinę visų dėstyčių dalykų grupę sudarė bendroji, įvairių ginklų rūšių taktika (pėstininkų, artilerijos, kavalerijos, aviacijos ir t. t.) ir Generalinio štabo tarnyba. Panašiai kaip ir užsienio valstybių tokio tipo mokyklose, šios grupės pagrindą sudarė bendroji taktika; antrą grupę – karo istorija, karo geografija, žinių rinkimas, užsienio valstybių kariuomenių organizacija, kariavimo dėsniai, ginklavimas, technikos priemonės ir kt., mobilizacija, geležinkeliai, šalies krantų apsauga; trečią grupę – bendrojo pobūdžio dalykai: valstybinė ir tarptautinė teisė, ekonomikos mokslų pagrindai, diplomatijos istorija, eksperimentinė ir karo psichologija, užsienio (lenkų, vokiečių) kalbos ir jodinėjimas.

Visus pagrindinius karinius dalykus dėstė Generalinio štabo karininkai, baigę mokyklą užsienyje. Dėstant pagrindinius dalykus buvo laikomasi principo, kad lektoriai būtų baigę tą pačią užsienio karo mokyklą. Tam tikrų pagrindinių dalykų (bendroji taktika, generalinio štabo tarnyba) lektoriai buvo etatiniai, o jiems talkino asistentai.

Antraisiais mokslo metais buvo dėstomas išstisas teisės ir visuomenės mokslų ciklas, kurį skaitė Vytauto Didžiojo universiteto profesoriai: M. Römeris – valstybinę teisę, V. Jurgutis – politinę ekonomiją, A. Jaščenka – tarptautinę teisę ir Užsienio reikalų ministerijos Tautų Sąjungos referentas dr. L. Natkevičius – diplomatinės istorijos kursą. Šių dalykų kursas pagrindiniais bruožais sutampa su Vytauto Didžiojo universiteto dėstomais dalykais, nors kiek koncentruotas ir sutrumpintas, kur visi dalykai, ne tokie svarbūs karių auditorijai, yra eliminuoti.

Šias paskaitas, kaip turinčias platesnę reikšmę, klausė ne tik Generalinio štabo kursų klausytojai, bet taip pat ir kiti Kauno karininkai, kuriems dėl jų tarnybos pobūdžio teko susidurti su aktualiomis teisės ir visuomenės mokslų problemomis. Pirmoji tokia paskaita įvyko 1933 m. spalio 5 d. Generalinio štabo kursų patalpose dalyvaujant Vyriausiojo štabo viršininkui, per kurią prof. A. Jaščenka skaitė tarptautinės teisės kursą²²⁶. Tam tikras pratybas vesti, taip pat vadovauti karo žaidimams, taktinėms kelionėms, be nuolatinių lektorių, būdavo kviečiami ir kiti karininkai²²⁷.

* * *

Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus mokymo programa prilygo kitų valstybių generalinių štabų akademijų programoms. Kaip ir užsienio generalinio štabo mokyklose, taip pat ir Lietuvos generalinio štabo kursų mokymo pagrindą sudarė eksperimentinis metodas. Bendrojoje bei įvairių ginklų rūšių taktikoje ir Generalinio štabo tarnyboje vyravo konkrečių taikomųjų taktinių pratybų praktika. Teorijai buvo skiriama tiek laiko, kiek būtinai reikėjo, o visa medžiaga dėstoma pratybų metu. Taikomosios pratybos vyko klasėje ir lauke; be to, užduodami įvairūs klasės bei namų rašomieji darbai ir t. t. Visas mokymo procesas baigdavosi karo žaidimais, o mokslo metų pabaigoje vykdavo taktinė kelionė. Pvz., 1933 m. taktinė ekskursija vyko Alytaus apylinkėse, o 1934 m. – Klaipėdos krašte²²⁸.

1934 m. gegužės 18 d. įvyko iškilmingos Generalinio štabo pirmosios laidos išleistuvės. Kad ši diena buvo labai vertinama, matyti iš Respublikos prezidento, vyriausybės ir aukštosios karo vadovybės atsilankymo ir jų pasisakymų.

Pagal Generalinio štabo kursų vadovo nustatytą programą, 10 valandai įpusėjęs, Karo muziejaus sodely susirinko Generalinio štabo kursų klausytojai, lektoriai, atvykęs gen. V. Nagevičius davė papildomų nurodymų dėl iškilmių prie paminklo žuvusiems.

Prieš 10 val. atvyko ats. gen. S. Žukauskas, I divizijos vadas gen. P. Tamašauskas, III divizijos vadas gen. E. Adamkevičius, II divizijos vadas gen. št. plk. S. Pundzevičius, Karo mokyklos viršininkas gen. ltn. J. Jackus, ats. plk. O. Urbonas, dr. L. Natkevičius ir Kauno įgulos atskirų dalinių vadai ir įstaigų viršininkai.

Atnešamas gražus gyvų ąžuolo lapų vainikas su užrašu Vyčio kaspine:

„Žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę“. Generalinio štabo kursų Prezidento Antano Smetonos laidos vadovas, lektoriai ir klausytojai.“

²²⁶ A. A., „Generalinio štabo kursai“, *Kardas*, 1933, Nr. 11 (173), p. 215.

²²⁷ Andrušaitis A., „Respublikos Prezidento A. Smetonos generalinio štabo kursų laida“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 215.

²²⁸ Al., „Generalinio štabo kursai Klaipėdos krašte“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 220–222; Andrušaitis A., „Respublikos Prezidento A. Smetonos generalinio štabo kursų laida“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 216.

Lygiai 10 val. pasigirdus maršo garsams atvyko Generalinio štabo kursų viršininkas gen. ltn. P. Kubiliūnas, lydimas Generalinio štabo valdybos viršininko gen. ltn. Z. Gerulaičio. Gen. P. Kubiliūnas su klausytojų vyresniuoju plk. V. Giedriu padėjo vainiką paminklo papėdėje, orkestras sugrojo tautos himną, išsirikiavę klausytojai ir visi susirinkusieji susikaupę pagerbė žuvusius karius.

11 val. vyr. kariuomenės kapelionas dek. V. Mironas, 5 pėstininkų pulko orkestrui grojant, laikė mišias. Į pamaldas atvyko ginkluotųjų pajėgų vadas Respublikos prezidentas A. Smetona, ministras pirmininkas J. Tūbelis, ministrai – plk. B. Giedraitis, plk. S. Rusteika, inž. K. Šakenis, dr. D. Zaunius, inž. V. Vileišis. I. Aleksa, vyr. kontrolierius V. Matulaitis, viceministras plk. B. Štencelis.

Po pamaldų kalbėjo vyr. kariuomenės kapelionas dek. V. Mironas. Jis pasveikino pirmosios laidos klausytojus baigus studijas, pabrėžė aukštosios karinės mokyklos reikšmę valstybės gyvenime ir išreiškė džiaugsmą, kad ją mes jau turime. Ragino nepasitenkinti mokykloje įgytomis žiniomis, nepamiršti savo talento, bet gilinti žinias, dirbti iš širdies, neapvilti vyriausybės ir Tėvynės, stiprinti savo ir būsimųjų valdinių, kareivių, ne tik kūną, bet ypač žiūrėti dvasios stiprinimo, nes tik stipri dvasia nugali visas kliūtis. Ragino nesigailėti savo jėgų, visa širdimi dirbti Tėvynės labui.

Po šios kalbos vyko oficialioji iškilnių dalis, t. y. aktų skaitymas ir diplomų teikimas²²⁹.

Respublikos Prezidento 1934 m. gegužės 18 d. aktu Nr. 385 Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus pirmoji laida vadinama *Respublikos Prezidento Antano Smetonos generalinio štabo kursų laida*. Naujiesiems Generalinio štabo karininkams buvo įteikti diplomai ir kursų baigimo ženklai, kuriuos sukomponavo plk. V. Vitkauskas.

Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo kursų Lietuvos Respublikos Prezidento A. Smetonos (pirmąją) laidą baigė 18 karininkų: plk. V. Giedrys, plk. ltn. K. Sprangauskas; majorai – V. Kiršinas, A. Čepauskas, A. Urbšas, B. Gertus L. Rupšys; kapitonai – A. Sperauskas, J. Listopadskis, K. Pranckevičius, P. Ličkus, A. Špokevičius, P. Matulis, A. Jonaitis, J. Purelis, V. Motieka; leitenantai – J. Ivašauskas, J. Jodauga ir visiems, išskyrus kpt. P. Ličkų ir kpt. A. Jonaitį, suteiktos Generalinio štabo karininkų teisės²³⁰.

Respublikos prezidentas A. Smetona Generalinio štabo pirmosios laidos išleistuvių proga kalbėjo:

„Šiandien, mielieji karininkai, yra didi šventė jūsų, mano ir karinės vadovybės. Nors ją minime savybėje, tačiau prilygsta ji kitoms mūsų tautos šventėms. Juk tai labai svarbus įvykis Lietuvai susi-

²²⁹ Kiršinas V., „Reikšminga diena“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 217.

²³⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 38, Kaunas, 1934 m. gegužės 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 12.

laukti pirmos aukštojo mokslo karininkų laidos iš savo aukštosios karo mokyklos. Kad ir nesivadinama skambiu akademijos vardu, ji betgi atstoja mums tolygias kitų kraštų mokslo įstaigas. Savo žemėje, savo priemonėmis, įgytos žinios ginklo pajėgai vadovauti geriau tarnauja mūsų šalies saugumo tikslui.

Tačiau išeiti mokslą dar nėra baigti mokslą. Mokykla yra tik jo pradžia, tik jo metmens. Patyrimas jį tikrina, jį pildo, jį gilina, todėl jums teks ir toliau mokytis kitus mokant, kariuomenėje vadovaujant. Lig šiol rūpestingai ir atsidėję dirbdami, esate išsigiję platesnio horizonto, suderinę ir suvienodinę visa tai, ką pirma buvote patyrę, taigi drąsiau galite stoti tosin karinės vadovybės vietos, kur esate paskirti.

Didi ir prakilni priedermė mokytis savo tautos jaunimas ginklą vartoti, jaunųjų kareivių būdą stiprinti. Visu pripažinta tiesa, tiesa ir reikalavimas, kad kareivis grįžtų iš kariuomenės namon geresnis, nekaip prieš tai būdamas savo šeimoje, artimųjų tarpe. Tik iš taip auklėjamų kareivių gali susidaryti stipri ir neįveikiama kariuomenė. Svarbu žinios, bet dar svarbiau, vadinasi, žmogaus būdas. Jį tvirtinti rūpinkitės, mielieji karininkai. Pavesdama savo jaunimą auklėti, tauta paveda jums savo buitį, savo ateitį. Štai kiek daug jums yra įtikėta, kiek daug vilties deda tauta aukštajai kariuomenės vadovybei.

Ir kuo toliau, tuo saugiau jaučiasi mūsų kraštas už savo ginklo pajėgos pečių. Visose valdymo srityse svarbiausias yra dalykas vadovybė, tačiau visų svarbiausia ji kariuomenėje. Dėl to mes džiaugiamės susilaukę savo aukštosios karo mokyklos, susilaukę pirmų karininkų, ją išėjusių. Mūsų karinė vadovybė tapo tuo stipresnė.

Vado, vadovybės principas šiandien laikomas visur pagrindiniu gyvenimo dėsniu. Į vadą lygiuojasi visur ir tokiu lygiavimusi pasiekama darbo, veiksmo ir gyvųjų pajėgų vienybė. Bet vadovauti nereiškia vien savo užsibrėžtoje srityje palikti. Šalia savo srities yra kitų gyvenimo sričių, kurios vadui reikia pažinti ir suprasti. Tatai reikia įsidėti galvon ypačiai vadui karininkui. Juk atėjus rimtai valandai, ištikus karui, visa tauta dairosi į kariuomenės vadovybę, visas krašto gyvenimas į ją nukrypsta, visos šalies pajėgos apie ją telkiasi ir laukia iš jos išgelbėjimo. Taigi vadas karininkas, dirbdamas savo darbą taikos metu, privalo domėtis visu, kas aplink jį, kas kitose tautos gyvenimo srityse darosi. Jam politika, plačiąja žodžio prasme tariant, neturi būti svetima, jis turi žinoti ar bent numanyti, kur ir kaip vedama tauta, ir pagal tai turi derinti jam pavesto jaunimo auklėjimą. Tačiau valstybės vairo linkmė yra vyriausios krašto vadovybės žinioje, vyriausios vadovybės uždavinys. Ir to vairo linkmės prasmė turi būti įmanoma ginklo pajėgos vadovybei. Dėl to ji, toji vadovybė, turi būti apdairi, turi nuolat žvalgytis, ar priaugančios kartos švietimas ir auklėjimas už kariuomenės ribų yra tautiškas, suderinamas su tuo tikslu, kurio siekia kariuomenė, ar visa kita šalyje daroma taip, kad jos saugumas būtų tikras. Juk atsakingą valandą tenka imtis kariuomenės vadovybei ir tokie uždaviniai, kurie šiaip jau paprastu metu esti kitų valdžios šakų žinioje.

Kaip kiekvienam lietuviui inteligentui žmogui, taip ir karininkui, be savo specialumo, reikia išmanyti savo krašto, savo tautos istoriją, praeitis, savo žemė pažinti, savo kalba ir savo raštų literatūra domėtis. Juk tautiška, o ne kitoniška dvasia turi būti vedamas kareivių auklėjimas. Būtinai, sakyčiau, yra istoriškas jaunimo švietimas, kad jis žinotų ir atjaustų savo tautos buitį, kad žinotų, jog tauta tiek pajėgia išlikti laisva, kiek ji pareiškia sveiko atsparumo visokiam pavojui<...>.²³¹

²³¹ „Valstybės Prezidento kalba Karininkų Ramovėje pasakyta gegužės 18 d. (trumpai suglausta)“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 203–204.

Iškilmingų išleistuvių metu krašto apsaugos ministras plk. B. Giedraitis kalbėjo:

„Ši diena reikšminga visai kariuomenei, nes nuo šios dienos į kariuomenę įsilieja naujas gen. štabo karininkų kadras, parengtas mūsų aukštojoje kariškoje mokykloje.

Iki šiolei dalis karininkų buvo siunčiami į užsienius. Ten mokslus baigę, jie virto lektorių kadru mūsų gen. štabo kursams, o per jų darbą šiandien išleidžiame savo I laidą.

<...> Mūsų kariuomenė turi būti tautiška, turi surasti tautiškus tikslus ir norus. Greta kariškojo mokslo turi būti skiepijami ir ugdomi drausmė, tėvynės meilė, savo krašto pamėgimas. Čia kiekvieno karininko darbo sritis.

Šiandien viena kariuomenė kariauti nebegali. Ilgainiui kariaus tautos, todėl tarp kariuomenės ir visuomenės turi būti visiškas darnumas. Tautybės kryptimi reikia auklėti visas kraštas. Šiam tautos auklėjimo darbui turi atsidėti visi karininkai, nes jie tam turi geriausio patyrimo ir reikalingų žinių, per jų rankas praeina geriausi tautos sūnūs – jaunimas.

Tad ir jūs būkite ne tik geri savo srities žinovai, bet stenkitės bendrauti su visa tauta, nes tik tada lengviau nugalėsime visas kliūtis.²³²

Po to kalbėjo Generalinio štabo kursų viršininkas gen. lttn. P. Kubiliūnas:

„<...>Mums, atgijusioje Lietuvoje, tenka kurti savo kariuomenę technikos ir didelės pažangos laikais. Dėl įvairumo ir sudėtingumo priemonių, dabar vartojamų kautynėse, kiekvienam karininkui reikia didelio pasirengimo ir daug žinių.

Juo aukščiau, juo šitas pasirengimas turi būti didesnis, akiratis platesnis, nes aukštesniems viršininkams ir jų štabams tenka derinti įvairios priemonės ir ginklų rūšys ir kariuomenės dalims sudaryti tokių aplinkybių, kuriose joms būtų laiduojamas pasisiekimas bei laimėjimas.

Tokiam darbui pasirengti ir buvo organizuoti šie Generalinio štabo kursai.

Tokios mokyklos reikalingumas buvo suprastas jau prieš 12 metų, bet dėl įvairių priežasčių darbas nebuvo pradėtas.

Dabar, kai mūsų kaimynai – lenkai, latviai, estai ir suomiai – švenčia savo karo akademijų dešimtmetį, mes teturime tik pirmosios laidos išleistuves. Bet pirmasis žingsnis nužengtas, tolesnis darbas bus varomas dar su didesniu pasiryžimu, ir mes tikri, kad ir karo mokslo srityje mes susilyginsime su kaimynais ir turėsime mums prideramą vietą. Ši laida pavadinta Prezidento Smetonos vardu, nes iš pono Prezidento mes susilaukėm ypatingos paramos savo sunkiame darbe. <...>

Gilios padėkos žodžiai tartini ponui universiteto rektoriui, profesoriams ir dr. Natkevičiui, kurie plačiai dalyvavo mokymo darbe generalinio štabo kursuose, dar labiau sustiprindami ryšį tarp kariuomenės ir universiteto, kas ypač reikšminga šiais laikais, kada mokslas labai plačiai prisideda prie kariuomenės ir krašto gynimo tobulinimo ir stiprinimo.

Ypatingai sunkus darbas teko atlikti šių kursų lektoriams. Kiekviena pradžia sunki, juo labiau šiuose kursuose, kur kiekvienas dalykas lektoriams tenka iš naujo rengti ir vykdyti, nes karybos srityje beveik nėra tokių pastovių doktrinų, kaip matematika, kuri tinka visoms tautoms ir visoms valstybėms. Karo mokslo pagrindiniai nuostatai yra priimti tie patys visose kariuomenėse bet jų pritaikymas kiekvienoje kariuomenėje savotiškas, skirtingas; jis pareina nuo tautos būdo, vietovės, ginklavimo, techninio kariuomenės aprūpinimo ir daug kitų veiksnių.

²³² Andrušaitis A., „Respublikos Prezidento A. Smetonos generalinio štabo kursų laida“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 218–219.

Kiekviena karo akademija – savotiška laboratorija, kuri išskiria visa tai, kas savo kariuomenei tinka, ir nustato, kaip įvairios karybos mokslo sritys reikia taikyti gyvenime. Tokios rūšies platus darbas buvo atliktas ir mūsų Generalinio štabo kursuose; prirėmė iš lektorių daug kūrybos ir labai jėgas įtempti bei pasiaukoti.

Iš paskutiniųjų dviejų savaitių taktikos studijų, kurios buvo atliktos Klaipėdos krašte, pasirodė, kad mūsų 2–3 metų darbas nenuėjo niekais. <...>

Aš linkiu Jums savo darbą, gyvenimą bei santykius tvarkyti vienybės ir solidarumo pagrindais. Pavadas, intrigos ir drausmės stoka griauja kiekvieną organizaciją ir kenkia darbui. Tik vieninga, gražiai išmokslinta ir drausminga karių šeima sugebės savo mokslą, ginklą ir savo jėgas atiduoti Lietuvai Tėvynei, kaip yra pasakęs mūsų Tautos Vadas.²³³

Visų Generalinio štabo kursų klausytojų vardu kalbėjo gen. št. plk. V. Giedrys:

„Arti trejų metų mes buvom atitraukti nuo tiesioginio darbo kariuomenės dalyse. Daug lėšų ir triūso padėta mus berengiant, kad prirėmė, darniau galėtume paleisti į darbą visas naujoviškojo karo priemones.

Iš šios aukštosios mokyklos išeito kurso mes gavome ypatingai svarbių žinių, prasiplėtė mūsų akiratis ir būsimosiose savo pareigose mes geriau atliksime vadovavimo ir organizavimo darbą.

Mes laikome ypatinga garbe, kad mums pirmiems aukštasis karybos mokslas teko įgyti savo lietuviškoj mokykloj, kur šis mokslas buvo derinamas prie mūsų šalies karo pajėgumo, geografinių bei ekonominių sąlygų.

Didžios moralinės pasipirties ir garbės gauna I gen. št. kursų laida, kad jos šefu maloniai sutiko būti vyr. ginklų, pajėgų v-kas p. V. Prezidentas mūsų Tautos Vadas.

Šiandien mes atsisveikiname su savo mokykla ir vykstame vadovybės skirto darbo dirbti.

Išeidami iš šios mokyklos, nuoširdžiai dėkojame J. E. p. R. P., vyriausybei, vyr. kursų vadovui, p. p. profesoriams ir lektoriams už mums duotą progą įsigyti reikalingų mums žinių, už pastangas bei rūpestingumą mus berengiant.“²³⁴

Kelerių metų Generalinio štabo kursų patirtis parodė, kad kursus baigę karininkai buvo visiškai gerai pasirengę; ne vienas karininkas, baigęs pirmąją kursų laidą, įvairiuose kariuomenės štabuose, rikiuotės daliniuose ar karo mokslo srityje užėmė aukštas, atsakingas pareigas.

Lietuvos kariuomenės Vyriausiojo štabo viršininko (kartu ėjo ir kariuomenės vado pareigas) ir Generalinio štabo kursų viršininko pareigas gen. ltn. P. Kubiliūnas ėjo iki 1934 m. birželio 7 d. Tais metais jis teistas už dalyvavimą birželio 7–8 d. voldemarininkų pučė²³⁵. 1936 m. įsakymu kariuomenei Nr. 74 (5 str.) naujuoju kursų viršininku skiriamas gen. št. plk. V. Karvelis, kursų inspektoriais: gen. št. plk. V. Kiršinas²³⁶, intendantūros plk. K. Ramanauskas (neetatinis). Panaikinami įsakymų kariuomenei

²³³ Kiršinas V., „Reikšminga diena“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 217–218.

²³⁴ *Ten pat*, p. 218–219.

²³⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 44, Kaunas, 1934 m. birželio 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 79.

²³⁶ Įsakymas kariuomenei Nr. 74, Kaunas, 1936 m. lapkričio 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 123, l. 121.

1932 m. Nr. 20 2 ir 3 str., 1934 m. Nr. 67 6 ir 7 str. ir Nr. 75 2 str.²³⁷

Vyriausiojo štabo viršininkas gen. ltn. P. Kubiliūnas ir Generalinio štabo valdybos viršininkas gen. ltn. Z. Gerulaitis 1932 m. lapkričio 16 d. paskelbtame Vyriausiojo štabo aplinkraštyje Nr. 25 teigia, kad 1934 m. rugsėjo mėn. prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų numatoma organizuoti Generalinio štabo kursų *II laidą*.

1. Į šiuos kursus karininkų klausytojų priėmimas nustatomas konkursiniais egzaminais.

2. Prie konkursinių egzaminų bus prileisti karininkai, kurie:

- a) turi ne aukštesnį kaip kapitono laipsnį;
- b) iki 1934 m. rugsėjo 15 d. turėjo ne daugiau kaip 35 m.;
- c) ištarnavę karininkais ne mažiau kaip 5 m., iš kurių 3 pastaruosius metus rikiuotėje;
- d) turi aukštesnės mokyklos baigimo atestatą;
- e) per paskutinius 3 m. buvo gerai atestuoti;
- f) sveikatos atžvilgiu tinka rikiuotės tarnybai.

3. Išimties keliu į šią Generalinio štabo kursų laidą galės įstoti ir aukštesnių laipsnių karininkai, tačiau tik tie, kurie dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare ir Nepriklausomybės karuose ir turi kautynių patirties ir tarnybinių nuopelnų. Apie jų leidimą prie konkursinių egzaminų spręs Vyriausiojo štabo viršininkas.

4. Konkursiniai egzaminai numatomi iš šių dalykų:

- a) taktika (žodžiu ir raštu), b) karo istorija, c) visuotinė istorija, d) geografija, e) topografija, f) dviejų pagal pasirinkimą kalbų (prancūzų, vokiečių, rusų, lenkų).

5. Egzaminų programa pagal Generalinio štabo valdybos 1930 m. lapkričio 12 d. aplinkraštį Nr. 24093.

6. Prileistų prie egzaminų karininkų sąrašas, tiksli egzaminų data, tvarkaraštis, komisijų sudėtis, detali egzaminų programa bei egzaminams pasiruošti medžiaga bus pranešta nustatytu laiku.

7. Laikotarpiu po konkursinių egzaminų iki kursų mokslo pradžios karininkai kandidatai atliks įvairiose ginklų rūšyse stažą pagal atskirą planą.

8. Dalinių vadai ir įstaigų viršininkai iki 1933 m. sausio 5 d. turi pristatyti karininkų, norinčių stoti į Generalinio štabo kursų antrąją laidą, sąrašus. Prie sąrašų turi būti pridėti 1930 m. įsakymu kariuomenei Nr. 56 III dalyje numatyti dokumentai.²³⁸

²³⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 2, Kaunas, 1937 m. sausio 12 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 127, l. 8.

²³⁸ Vyriausiojo štabo aplinkraštis Nr. 25, Kaunas, 1932 m. lapkričio 16 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 90, l. 8.

* * *

Toliau tęsėsi Aukštųjų karininkų kursų pertvarka ir jų likvidavimas. 1933 m. birželio 1 d. krašto apsaugos ministras plk. B. Giedraitis ir Vyriausiojo štabo viršininkas gen. ltn. P. Kubiliūnas pasirašė įsakymą kariuomenei Nr. 39, kuriame teigiama, kad Vytauto Didžiojo karininkų kursai ūkio atžvilgiu priskiriami prie Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos.

Vytauto Didžiojo karininkų kursų ūkio bylos ir turtas turėjo būti perduoti Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklai, išskyrus kursų technikos skyriaus naudojamą turtą ir patalpas, kurias reikėjo perduoti karo technikos viršininkui.

Generalinio štabo kursus ūkio reikmėmis aprūpina Vyriausiojo štabo ūkio skyrius. Ši pertvarka turėjo būti įvykdyta iki 1933 m. rugpjūčio 1 d. 1932 m. įsakymas kariuomenei Nr. 20²³⁹ nustoja galiojės²⁴⁰.

1933 m. rugsėjo 6 d. įsakymu kariuomenei Nr. 62 įsakymas kariuomenei Nr. 39 papildomas šitaip:

Vytauto Didžiojo karininkų kursų skyriai nuo 1933 m. rugpjūčio 1 d. priklauso: a) Bendrasis ir artilerijos skyriai visais atžvilgiais – Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos viršininkui; b) Inžinerijos ir technikos skyriai visais atžvilgiais – Karo technikos viršininkui; c) Administracijos kursų skyrius mokymo atžvilgiu – tiekimų viršininkui, visais kitais atžvilgiais – Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos viršininkui. Todėl iš dalies keičiamas 1933 m. įsakymas kariuomenei Nr. 3²⁴¹ str. 9²⁴².

*Galutiniam Vytauto Didžiojo karininkų kursų ūkio ir administracijos (rikiuotės bylų likvidavimui) prižiūrėti skiriamas plk. Bytautas su teise pasirašinėti už kursų viršininką reikalingus raštus. Likvidavimą pravesti laikantis 1933 m. įsakymu kariuomenei Nr. 39 str. 1, Nr. 62 str. 1 ir slapto įsakymo kariuomenei Nr. 5 nurodytos tvarkos.*²⁴³

1934 m. liepos 24 d. įsakymu kariuomenei Nr. 67 Vytauto Didžiojo karininkų kursų Bendrojo skyriaus inspektorius yra kartu ir Generalinio štabo kursų (neetatinių) inspektorius. Generalinio štabo kursų inspektorius tiesiogiai pavaldus Vyriausiojo štabo viršininkui (6 str.).

²³⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 20, Kaunas, 1932 m. kovo 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 39.

²⁴⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 39, Kaunas, 1933 m. birželio 1 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20512&biRecordId=2898>, 2014-05-20.

²⁴¹ Vytauto Didžiojo kursuose tiesiogiai kursų viršininko pavaldume ir tiekimų viršininko priežiūroje 1933 m. steigiamas Administracijos kursų skyrius, į kurį Tiekimų viršininkui pasiūlius, bus komandiruota apie 35 karininkai. Šis skyrius veiks trys mėnesius.

Tiekimų viršininkas šio skyriaus karininkų mokymo klausimais tomis pat teisėmis kaip ir kariuomenės inspektorius bendram ir artilerijos skyriuose (įsakymas kariuomenei 1930 m. Nr. 49) ir karo technikos viršininkas – inžinerijos ir technikos skyriuose (įsakymas kariuomenei 1927 m. Nr. 41).

Šio skyriaus inspektoriaus pareigas eiti, kursų viršininkui pasiūlius, Tiekimų viršininkas skiria vieną karininką, kuris komandiruojamas prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų. Įsakymas kariuomenei Nr. 3, Kaunas, 1933 m. sausio 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 9.

²⁴² Įsakymas kariuomenei Nr. 62, Kaunas, 1933 m. rugsėjo 6 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 75.

²⁴³ Įsakymas kariuomenei Nr. 69, Kaunas, 1933 m. rugsėjo 21 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 84.

Generalinio štabo kursų tvarkymo reikalais visus nurodymus, remdamasis 1932 m. įsakymu kariuomenei Nr. 20 (3 str.), Vyriausiojo štabo viršininkas duoda Generalinio štabo kursų inspektoriui (7 str.)²⁴⁴.

1933 m. vasario 20 d. Vyriausiojo štabo aplinkraštyje Nr. 4 skelbiama, kad prie konkursinių egzaminų į Generalinio štabo kursų *II laidą* prileisti 23 karininkai.

Pastabos:

1. mjr. K. Dabulevičius, kpt. S. Žukaitis, J. Juknevičius, J. Bačkis, T. Kutka, K. Keželis, V. Sutkus ir J. Strikas prie konkursinių egzaminų bus prileisti, jeigu iki 1933 m. spalio 1 d. pristatys į Generalinio štabo valdybos III skyrių brandos atestatą.

2. Dalių vadams ir įstaigų viršininkams, kiek leidžia tarnyba, sudaryti sąlygas, kad minėti karininkai galėtų kuo geriau pasiruošti konkursiniams egzaminams. Kiek leidžia aplinkybės, leisti kandidatams dalyvauti ginklų rūšių taktinėse pratybose.

3. Egzaminai įvyks 1933 m. lapkričio pabaigoje. Tikslī data bus pranešta vėliau.

4. Karininkai išlaikę konkursinius egzaminus, ir į Generalinio štabo kursų sudėtį nepatekę, naudojami teisėmis kilti į kapitono arba majoro laipsnį be egzaminų.²⁴⁵

1934 m. sausio 8 d. įsakymu kariuomenei Nr. 8 teigiama, kad 15 karininkų kandidatų į Generalinio štabo kursų antrąją laidą (majorai: K. Dabulevičius, I. Kraunaitis; kapitonai: T. Kukta, A. Dapkus, S. Žukaitis, J. Juknevičius, A. Malijonis, V. Sutkus, K. Keželis, N. Ferensas, J. Strikas, V. Bulvičius; leitenantai: S. Garalis, M. Gecevičius, R. Kiaulėnas) nuo 1934 m. sausio 8 d. komandiruojami į Vyriausiąjį štabą ir toliau siunčiami į įvairius kariuomenės dalinius atlikti stažuotę²⁴⁶.

1935 m. vasario 15 d. kariuomenės aplinkraštyje Nr. 7 skelbiama, kad iš visų 1933 ir 1935 m. (Vyriausiojo štabo aplinkraščiai 1933 m. Nr. 14 ir 1934 m. Nr. 41) laikusių į Generalinio štabo kursų antrąją laidą egzaminus galutinai priimta klausytojais 21 karininkas²⁴⁷.

Generalinio štabo kursų *antrosios laidos* mokslo pradžia turėjo prasidėti 1934 m. rudenį. Tačiau dėl tam tikrų priežasčių kursų antrosios laidos atidarymas įvyko tik 1935 m. kovo 1 d. Bene svarbiausia iš tų priežasčių buvo ta, kad pradėjus vykdyti tam tikrus organizacinius kariuomenės pertvarkymo darbus pasirodė, jog anksčiau numatytų ir jau parengtų kandidatų į Generalinio štabo kursų antrąją laidą yra per mažai, kad jų skaičių reikia padidinti bent dvigubai. O tam reikėjo numatyti ir naujus kandidatus, duoti jiems laiko pasiruošti stojamiesiems egzaminams. Tačiau kursai ir

²⁴⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 67, Kaunas, 1934 m. liepos 24 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 111.

²⁴⁵ Vyriausiojo štabo aplinkraštis Nr. 4, Kaunas, 1933 m. vasario 20 d. Generalinio štabo valdybos III skyrius, LCVA, f. 929, ap. 6, b. 145, l. 18.

²⁴⁶ Įsakymas kariuomenei Nr. 8, Kaunas, 1934 m. sausio 25 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 9.

²⁴⁷ Kariuomenės štabo aplinkraštis Nr. 7, Kaunas, 1935 m. vasario 15 d., (slaptai) LCVA, f. 929, ap. 6, b. 169, l. 67.

programa buvo taip sutvarkyta, kad pavėlavimas nė kiek netrukdė mokslo eigai. Siekiant neatsilikti nuo Europos valstybių karybos mokslo ir pasisemti patirties, kurią būtų galima pritaikyti Lietuvos sąlygoms, iš naujai priimtų į Generalinio štabo kursų antrąją laidą 23 klausytojų po vieną karininką buvo išsiųsta į Paryžiaus (mjr. I. Kraunaitis), Briuselio (mjr. P. Meškauskas) ir Prahos (mjr. V. Jankauskas) karo akademijas²⁴⁸.

* * *

1934 m. rugpjūčio 10 d. įsakyme kariuomenei Nr. 75 (2 str.) teigiama, kad prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų *steigiami Intendantų kursai*, kurių neetatiniu inspektoriumi skiriamas intendantas plk. lt. K. Ramanauskas. Intendantų kursų inspektorius tiesiogiai pavaldus Vyriausiojo štabo viršininkui. Intendantų kursus ūkio reikmėmis aprūpina Vyriausiojo štabo ūkio skyrius²⁴⁹.

Kartu su Generalinio štabo kursų antrosios laidos iškilminga mokslo metų pradžia buvo paminėta ir intendantų kursų mokslo pradžia, nes jie mokslo metus pradėjo 1934 m. rugsėjo 20 d. Norėta, kad intendantų skyriaus klausytojai visuomenės ir valstybės ūkio bei teisės mokslus studijuotų Vytauto Didžiojo universitete, todėl teko derintis prie šios mokymo įstaigos mokslo metų pradžios.

Reikia pažymėti, kad iki tol reikalingi Lietuvos kariuomenei intendantai buvo ruošiami atitinkamose užsienio aukštosiose mokyklose. Tačiau dėl lėšų stokos didesni diplomuotų intendantų skaičių užsienio šalyse sunku buvo parengti. Todėl įsteigus Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrių, kilo sumanymas pradėti rengti Lietuvoje ir diplomuotų intendantų specialybės karininkus.

Mokslo metų pradžios iškilnėse dalyvavo Respublikos prezidentas A. Smetona, krašto apsaugos ministras gen. lt. P. Šniukšta, susisiekimo ministras J. Stanišauskas, Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. M. Römeris, kariuomenės vadas gen. št. plk. S. Raštikis, kariuomenės štabo viršininkas gen. št. plk. J. Černius, aukštieji karininkai, kviestieji svečiai ir patys klausytojai²⁵⁰.

Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. M. Römeris kalbėjo:

„Man kaip universiteto rektoriui ir tuo pat *ex officio* Lietuvos mokslo atstovui šios dienos aktas yra malonus ir reikšmingas dvejopai – pirma, todėl, kad jis skiriamas Lietuvos laisvės išsaugojimo pajėgoms racionalizuoti ir stiprinti ir tatai drauge ir kitoms Lietuvos pajėgoms, neišskiriant ir mano atstovaujamo mokslo, svarbu, nes Lietuvos mokslas laisvai klestėti gali tik laisvoje Lietuvoje. Antra, todėl, kad drauge skiriamas ir mokslui, kurio racionalizacija yra ši krašto apsaugos funkcija. Be to, aš pats dalyvavęs pirmosios šių kursų laidos mokslo paruošimo darbe, kad ir neužimdamas specialės kursų srities, įvertindamas jų atliktą darbą, džiaugiuos, kad šis darbas šioje srityje bus tęsiamas toliau ir duos Lietuvai gausingesnių vaisių.

²⁴⁸ Bulvičius V., „Generalinio štabo kursai“, *Kardas*, 1935, Nr. 10 (215), p. 222; Karvelis V., „Trečiąjį trimestrą pradant (Iš Generalinio štabo kursų veiklos)“, *Kardas*, 1935, Nr. 24 (229), p. 549–551.

²⁴⁹ Įsakymas kariuomenei Nr. 75, Kaunas, 1934 m. rugpjūčio 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 120.

²⁵⁰ „II-oji gen. št. karininkų laida pradėjo savo mokslą“, *Kardas*, 1935, Nr. 6 (211), p. 120–122.

Man malonu pasveikinti gerbiamąją kursų vadovybę universiteto vadovybės vardu ir tiek gerbiamai kursų vadovybei ir visam jos mokomam personalui, tiek gerbiamiesiems kursantams pareikšti V. D. universiteto pagarbą ir širdingą, draugišką simpatiją²⁵¹.

Kariuomenės vadas gen. št. plk. S. Raštikis kalbėjo:

„Džiugu mums kariams, kad mūsų kariuomenė savo eilėse susilaukė jau dviejų aukštųjų karininkų mokyklų: generalinio štabo kursų ir intendantų kursų. Šitos mūsų mokyklos, teisybė, neturi skambių akademijų pavadinimų, bet esmė juk yra ne pavadinime, ne žodyje, bet susitvarkyme ir darbe. Generalinio štabo kursai jau turi pas mus praktika, ir ši kelių metų praktika parodė, kad iš tų kursų išėję karininkai yra visiškai gerai pasirengę. Juk ne vienas iš karininkų, baigusiu generalinio štabo kursų pirmąją laidą, užima dabar aukštas, atsakingas vietas, ir tai įvairiuose kariuomenės štabuose, rikiuotės eilėse ar karo mokslo srityje. Ir šie žmonės, mūsų lietuviškuosius kursus baigę, kaip tik tvarkosi visiškai lygiomis su tais iš mūsų generalinio štabo kolegų, kurie yra aukštuosius karo mokslus baigę garsiose Vakarų Europos kariuomenių akademijose. <...>

Generalinio štabo II laidos mokslo pradžia normališku laiku turėjo prasidėti pereinamųjų metų rudenį. Bet buvo priežasčių, kurių dėlei ši mokslo pradžia buvo atidėta iki šių metų kovo 1 d. Bene svarbiausia iš šių priežasčių buvo toji, kad, pradėjus vykdyti tam tikrus organizacinius mūsų kariuomenės pertvarkymo darbus, pasirodė, jog anksčiau numatytų ir jau parengtų kandidatų į generalinio štabo kursų II laidą yra per maža, kad jų skaičius reikia didinti, žymiai didinti, bent dvigubai. O jei reikia didinti skaičius, tai reikia numatyti ir naujieji kandidatai, duoti jiems bent kiek laiko prie egzaminų pasirengti, sutvarkyti konkursą ir išegzaminuoti. Tam visam pirmiausia reikalingas laikas. <...>

<...> Aš čia norėjau tikrai viena pridėti, kad mes, pradėję rengti pas save Lietuvoje generalinio štabo diplomuotus karininkus ir tuo būdu perėję prie vienodo diplomuoto karininko parengimo, negalime visiškai atsakyti, atsiriboti nuo užsienio generalinio štabo akademijų. Mums ne vis tiek kas tose akademijose dabar daroma, kokios naujos problemos sprendžiamos, kokie nauji metodai nagrinėjami ir kokios naujos taktiškos bei strategiškos pažiūros ten gvildenamos. Tai svarbu žinoti, kad kitų patyrimas galima būtų pritaikinti ir savo lietuviškose sąlygose. Šitam viskam gauti informacijų vien tik iš spaudos nepakanka, tam reikalingi žmonės, kurie patys visa tai pergyventų ir pamatytų. Todėl reikalinga siųsti ir mūsų atstovai į tas mokyklas. Todėl ir naujai priimtųjų į generalinio štabo kursus karininkų tarpe bus numatyti keli, kurie jau šiais metais, ateinančią vasarą ar rudenį, turės išvykti į Vakarų Europos generalinio štabo kursus, bent po vieną Paryžiaus, Briuselio ir Prahos mokyklas. Generalinio štabo kursų lektoriams taip pat gal teks trumpesni laiką išvykti į vieną kitą Vakarų Europos akademiją savo žinioms pagilinti ir vietoje prisiziūrėti.

Be to, į čia paskelbtų klausytojų skaičių bus pritraukti ir kiti atskirų ginklo rūšių ir tarnybų karininkai ar tai svarbiems praktikos darbams atlikti, ar tai atskiriems paskaitų ciklams išklaudyti.

Kaip kursų vadovybės, kaip lektorių, taip ir visų kursantų, be abejonės, laukia didelis, intensyvus, sunkus, atsakingas ir labai svarbus darbas. Mes turime pateisinti tas viltis ir mums skiriamas lėšas. Juk iš mūsų tarpo, baigus mokslą, bus parinkti mūsų kariuomenės vadai, kuriems bus patikėtos gal ne šimtų, bet tūkstančių gyvybės, ir, gink Dieve, kad vienas bei kitas iš mūsų dėl netinkamo pasirengimo pasirodytų šiems uždaviniams netikęs ir pražudytų mums patikėtas gyvybes. Bet aš tikiu, kad to nebus <...>.²⁵²

²⁵¹ *Ten pat*, p. 122.

²⁵² *Ten pat*, p. 122–123.

Mokymo laikas paskirstytas į parengiamąjį (stažuotės), pirmuosius ir antruosius mokslų metus. Stažuotė buvo atliekama įvairiuose kariuomenės daliniuose, poligone ir štabe ir truko 14,5 mėnesio, o akademinis mokslas – 2 metus ir 4 mėnesius. Kiekvienis mokslų metai buvo suskirstyti į tris trimestrus po 3–4 mėnesius, o paskutinis truko net 6 mėnesius. Kiekviename trimestre studijuotas tam tikros teorijos ir buvo rengiamos įvairios pratybos. Kiekvienas trimestras baigėsi arba pratybomis lauke, arba karo žaidimu, arba taktine kelione. Paskutinis trimestras buvo baigtas karo žaidimu, baigiamaisiais darbais ir taktine bei istorine kelione.

Kasdien auditorijose mokomasi 5–6 val., o pratybos lauke, kurių buvo daug, užtrukdavo nuo ryto iki sutemų, t. y. 10–12 val., o kartais ir daugiau. Po pietų ir vakarais, o kartais ir dar vėlesniu laiku klausytojai turėjo rengti kitos dienos parengiamuosius darbus.

Generalinio štabo *antrosios laidos klausytojai* buvo mokomi pagal analogišką pirmosios laidos mokymo programą. Kursuose buvo taikomas *eksperimentinis metodas*. Nauja šioje laidoje tai, kad įvedamos instruktavimo pratybos, *kurių tikslas* – klausytoją parengti taktikos mokymo vadovo instruktoriaus pareigoms²⁵³.

Darbai auditorijoje (paskaitoms, pratyboms ir t. t.) skirta apie 500 dienų (arba apie 2 500 val.), o darbai lauke (pratybos ir taktinės kelionės) – per 100 dienų (arba per 1 000 val.). Santykis tarp auditorinių valandų ir skirtų darbui lauke valandų – 2,5:1. Į šį valandų skaičių neįėjo klausytojų pasirengimas namie. Be paskaitų, karo žaidimų ir taktinių kelionių, vien tik eksperimentinių pratybų iš visų mokomųjų dalykų per dvejus mokslų metus klasėje atlikta apie 200, lauke – apie 60²⁵⁴.

Naujo įsteigto Intendantų skyriaus tikslas – parengti išsilavinusius intendantų specialybės karininkus. Baigę šį skyrių karininkai turėjo sugebėti eiti didesnių kariuomenės junginių (divizijų) intendantų pareigas, taip pat vadovauti kariuomenės Intendantūros centro įstaigų darbui. Šio skyriaus mokymo programa bendrais bruožais atitiko užsienio valstybių tokio tipo mokyklų programas. Į pirmąją Intendantų skyriaus laidą buvo priimti tik 8 klausytojai, nes išleidus didesnę diplomuotų intendantų skaičių susidarytų kai kurių problemų skirstant juos į negausias intendantūros tarnybas. Kadangi nuo sumanymo steigti Intendantų skyrių iki numatomos mokslų pradžios buvo likę labai nedaug laiko, tai klausytojai į pirmąją laidą priimami ne konkurso būdu, bet vadovybės parinkti iš karininkų, kurie pareiškė pageidavimą studijuoti kursuose.

²⁵³ Karvelis V., „Trečiąjį trimestrą pradėdant“, *Kardas*, 1935, Nr. 24(229), p. 549–551; „Išleista Vytauto Didžiojo karininkų Generalinio štabo skyriaus II laida ir Intendantų skyriaus I laida“, *Mūsų žinynas*, 1937, t. 33, Nr. 7 (148), p. 85–86.

²⁵⁴ „Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininko gen. št. plk. V. Karvelio pranešimas kursantų išleistuvėse“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 303–306.

Dėl lėšų taupymo mokslo eiga šiame skyriuje susidarė gana sudėtinga, nes klausytojai programoje numatytus dalykus turėjo studijuoti trijose mokymo įstaigose: Vytauto Didžiojo generalinio štabo skyriuje, Intendantų skyriuje ir Vytauto Didžiojo universitete. Klausytojams leista užsienio kalbas mokytis Generalinio štabo kursų skyriuje arba universitete.

Intendantų skyriaus mokslas prasidėjo 1934 m. rugsėjo 20 d. ir baigėsi 1937 m. birželio 28 d. Visą mokymosi laiką galima suskirstyti į tris etapus. Pirmojo etapo (1934 m. rugsėjo 20 – 1935 m. kovo 1 d.) metu mokslas vyko Vytauto Didžiojo universitete; antrojo etapo (1935 m. kovo 1 – 1936 m. gruodžio 31 d.) – Generalinio štabo skyriuje, Intendantų skyriuje ir Vytauto Didžiojo universitete; trečiojo etapo (1937 m. sausio 1 – 1937 m. birželio 28 d.) – Generalinio štabo skyriuje ir Vytauto Didžiojo universitete. Visas mokslas tęsėsi 2 metus ir 9 mėnesius²⁵⁵.

Intendantų skyriaus klausytojai Generalinio štabo skyriuje kartu su šio skyriaus klausytojais išklausė gana didelę dalį bendrosios taktikos teorinių paskaitų ir atliko nemažai eksperimentinių bendrosios taktikos pratybų, kurios sudarė generalinio štabo ir intendantūros lauko tarnybos eksperimentinių pratybų pagrindą; išstudijavo visą generalinio štabo tarnybos kursą, o iš kariuomenės taktikos (pėstininkų, kavalerijos ir artilerijos) dalyvavo tik keliose būdingesnėse pratybose, kurių metu turėjo paaiškėti tų kariuomenės rūšių panaudojimo kautynėse ypatybės, kurios turi įtakos jų aprūpinimui. Be to, Intendantūros skyriaus klausytojai dalyvavo visuose karo žaidimuose ir abiejose taktinėse kelionėse. Karo žaidimų ir taktinių kelionių metu jiems teko padirbėti einant įvairių kariuomenės junginių intendantų ir kitų ūkio pareigūnų pareigas. Šiame skyriuje jie taip pat išklausė mobilizacijos, tarptautinės teisės paskaitų, mokėsi užsienio kalbų.

Intendantų skyriuje tik intendantūros lauko tarnyba buvo dėstoma paskaitų ir eksperimentinių pratybų metodu, o kiti dalykai – teorinių paskaitų forma, tačiau kur tik buvo galima – taikomas parodomasis metodas. Teorinėse paskaitose aptartieji dalykai praktinių darbų ir mokomųjų ekskursijų metu buvo apžiūrimi ir detalai nagrinėjami. Be to, studijuotas taikos meto ūkis, techniškoji maitinimo tarnyba, dangos ir aprangos medžiagų bei reikmenų technologija ir gamyba, ūkio mobilizacija, techniškosios intendantūros tarnybos instaliacijos, arkliai ir jų priežiūra, baudžiamoji karo teisė, statyba, atliekama praktika įmonėse, mokomasi užsienio kalbų ir jojimo²⁵⁶.

Vytauto Didžiojo universitete kartu su studentais studijuota politinė ekonomija, statistika, ūkio geografija, prekių, finansų mokslas, valstybinė, civilinė, administracinė,

²⁵⁵ Ramanauskas K., „Vytauto Didžiojo karininkų kursų Intendantų skyriaus I laidą išleidžiant“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 309–310.

²⁵⁶ „Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininko gen. št. plk. V. Karvelio pranešimas kursantų išleistuvėse“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 305–306.

prekybinė teisė, knygvedyba, socialinė apsauga, privataus ūkio mokslas. Intendantų skyriaus klausytojams, taikantis prie universiteto tvarkos, paskaitų teko klausyti popiet. Be paskaitų ir praktikos įmonėse, darbo metodas buvo panašus į Generalinio štabo skyriaus metodą. Mokslo metus baigė birželio 2–20 d. Organizuota Generalinio štabo ir Intendantų skyrių mokymo plane numatyta į Vakarų Aukštaitijos ir Pietų Žemaitijos apylinkes taktinė kelionė, kuri suteikė klausytojams progą įgytas žinias praktiškai pritaikyti tariamų kautynių lauke, išbandyti savo pasirengimo lygį ir jėgas, pratybų metu vykdant taktinius uždavinius lauke ir vadavietėse padirbėti einant vadų, štabų ir tarnybų pareigūnų pareigas, kautynėse laiku susiorientuoti ir priimti pagal susidariusias aplinkybes sprendimus, pažinti ir įvertinti didesnę savo krašto vietovės plotą²⁵⁷.

Respublikos Prezidento 1936 m. lapkričio 23 d. aktu Nr. 1372 Vytauto Didžiojo karininkų kursų inspektorius Generalinio štabo plk. V. Karvelis atleidžiamas iš užimamų pareigų (2 str.) ir skiriamas kursų viršininku (5 str.). Respublikos Prezidento 1936 m. lapkričio 23 d. aktu Nr. 1373 kariuomenės štabo III skyriaus viršininkas Generalinio štabo plk. ltn. V. Kiršinas atleidžiamas iš užimamų pareigų ir skiriamas kursų inspektoriumi (4 str.)²⁵⁸.

Gen. št. plk. V. Kiršinas 1937 m. rašė:

„Generalinio štabo ir Intendantų skyrių mokymo programos prilygsta, o kai kuriuose dalykuose net platesnės, negu tolygiuose užsienio karo mokslo įstaigose, kurios ten vadinamos aukštosiomis karo mokyklomis (Prancūzija, Čekoslovakija, Lenkija, Latvija, Estija) ar akademijomis (Rusija) ir turi aukštųjų karo mokyklų teises. Tuo tarpu mūsų aukštoji karo mokykla vadinama kursais.

Kilo reikalas šį klausimą sutvarkyti įstatymo keliu. Kariuomenės vadui įsakius, tokio įstatymo projektas parengtas ir įteiktas kariuomenės vadovybei.

Šiuo įstatymu Vytauto Didžiojo karininkų kursus siūloma vadinti Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla. Mokyklai suteikiamos aukštosios karo mokyklos teisės. Įstatymą turės papildyti atitinkamos karo vadovybės išleistos taisyklės ir mokyklos statutas, kuris jau baigiamas rengti.

<...> Panašus reikalas ir su Generalinio štabo bei Intendantų skyrių baigimo ženklų (aukštosios mokyklos). Šis klausimas laukia greito galutinio išsprendimo, nes š. m. balandžio mėn. 10 d. konkurso keliu gaunami ženklų projektai. Norima, kad ženklas atitiktų šias sąlygas: išreikštų valstybinę emblemą, pažymėtų Vytauto Didžiojo asmenį, turėtų laurų ar ažuolo lapų vainiką, atitiktų mokslinę skyriaus paskirtį, būtų gražus ir praktiškas<...>“²⁵⁹

1937 m. birželio 28 d. įvyko įspūdingos Generalinio štabo kursų skyriaus *antrosios laidos* ir *Intendantų skyriaus* pirmosios laidos išleistuvės.

²⁵⁷ Kiršinas V., „Antroji taktinė kelionė“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 307–308; Ramanauskas K., „Vytauto Didžiojo karininkų kursų Intendantų skyriaus I laidą išleidžiant“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 309–310.

²⁵⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 74, Kaunas, 1936 m. lapkričio 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 123, l. 121.

²⁵⁹ Kiršinas V., „Antroji taktinė kelionė“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 307–308.

Generalinio štabo skyriaus *II laidą* baigė ir įgijo generalinio štabo karininko teises 20 karininkų: majorai: T. Bartkus, P. Bilevičius, K. Dabulevičius, P. Grėbliuskas, J. Juknevičius M. Mačiokas, J. Šepetys, P. Žukas ir S. Žukaitis; kapitonai: V. Bulvičius, N. Ferensas, M. Gecevičius, J. Giedra, A. Impulevičius, R. Kiaulėnas T. Kutka, A. Malijonis, M. Naujokas, J. Navikas ir V. Sutkus²⁶⁰.

Intendantų skyriaus *I laidą* baigė ir įgijo intendanto teises 7 karininkai: kapitonai: J. Bačkys, V. Baršauskas, J. Būbelis V. Gogelis ir J. Liūga; leitenantai: V. Černius ir J. Petraitis²⁶¹.

Mokslo metų pabaigos iškilmės pradėtos Karo muziejaus sodelyje. 9 val. Vytauto Didžiojo karininkų kursų lektoriai ir klausytojai susirinko prie paminklo žuvusiems kariams. Kursų viršininkas gen. št. plk. V. Karvelis ir abiejų skyrių vyresnieji gen. št. mjr. M. Mačiokas ir int. kpt. V. Baršauskas, grojant orkestrui gedulingą maršą, padėjo vainiką prie Nežinomo kareivio kapo.

Po pamaldų Kauno įgulos bažnyčioje, Lietuvos karininkų ramovės didžiojoje salėje įvyko iškilmingos išleistuvės, kuriose dalyvavo Respublikos prezidentas A. Smetona, ministras pirmininkas J. Tūbelis, Seimo pirmininkas K. Šakenis, krašto apsaugos ministras brg. gen. S. Dirmantas, užsienio reikalų ministras S. Lozoraitis, vidaus reikalų ministras ats. brg. gen. J. Čaplikas, kariuomenės vadas gen. št. plk. S. Raštikis, gen. S. Žukauskas, l. e. tiekimo viršininko pareigas brg. gen. K. Navakas, valstybės kontrolierius J. Mašiotas, Kauno miesto burmistras A. Merkys, brg. gen. E. Vimeris, brg. gen. K. Popeliučka, brg. gen. K. Tallat-Kelpša, aviacijos viršininkas plk. A. Gustaitis, Šaulių sąjungos vadas plk. P. Saladžius, SSSR karo atašė plk. Tiagunovas, Latvijos karo atašė gen. št. kpt. Deglavas, Kauno įgulos dalinių vadai, karo įstaigų viršininkai ir spaudos atstovai.

Išleistuves pradėjo Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininkas gen. št. plk. V. Karvelis, o kursų inspektorius gen. št. plk. V. Kiršinas perskaitė įsakymą kariuomenei apie kursų baigimą. Respublikos prezidentas A. Smetona klausytojams įteikė diplomus sveikindamas kiekvieną baigusįjį rankos paspaudimu²⁶².

Po diplomų įteikimo Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. št. plk. V. Karvelis savo pranešime plačiai nušvietė kursų veiklą ir pamokančiu žodžiu kreipėsi į baigusius mokslą klausytojus.

„<...> Nepamirškite, kad mūsų kariuomenei, turint galvoje mūsų sąlygas, kritišku ir sunkiu momentu teks pakelti daug sunkesnę našta, negu kitų valstybių kariuomenėms. Todėl ir kiekvienam Jūsų teks dirbti daug daugiau, dažnai keliose pareigose, negu panašūs pareigūnai dirba kitoje

²⁶⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 37, Kaunas, 1937 m. birželio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 127, l. 55.

²⁶¹ „Vytauto Didžiojo karininkų kursų klausytojų išleistuvės“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 311.

²⁶² *Ten pat*, p. 311–312.

kariuomenėje. Tai žinodami, pratinkitės ir grūdinkitės jau dabar, taikos metu.<...>²⁶³

Kariuomenės vadas gen. št. plk. S. Raštikis pabrėžė, kad gimtajame krašte baigę mokslus karininkai savo pasirengimu visiškai prilygsta baigusiems mokslus užsienyje.

„Darbo turime daug. Nedidelė kariuomenė savo jėgą gali ir turi padidinti savo organizuotumu, drausme, aukšta morale, pasiryžimu ir ypatingu darbštumu. Šių savybių reikalaujama iš visos kariuomenės, bet pirmiausia iš jos kadro, t. y. iš puskarininkių ir karininkų, o pati kariuomenės vadovybė ir jos artimiausieji padėjėjai – vadai ir diplomuoti karininkai turi būti tų savybių geriausiais pavyzdžiais visiems kitiems kariams.

<...> Mūsų kariuomenei nereikalingi „genštabistai“, teoriškai ir paviršutiniškai pasiruošę valdyti sudėtingas armijas, o praktiškai nesugebą duoti aiškaus ir konkretaus uždavinio net paprastam pėstininkų batalionui; mums nereikalingi „intendantai“ – akli, nepermaldaujami ir trukdą darbą biurokratai arba tik diplomuoti buhalteriai. Tokių mums nereikia. Mums visose ginklų rūšyse ir tarnybose reikalingi stipraus būdo, tvirtos valios, šaltų nervų, savarankiški, logiškai ir realistiškai galį galvoti ir spręsti ir sugebą nepaskęsti smulkmenose, darbštūs, kupini iniciatyvos ir optimizmo ir visa siela atsidavę Tėvynei ir tarnybai vadai ir viršininkai.

Tėvynės meilė, garbė ir pareiga turi būti kiekvieno, o ypatingai diplomuoto, karininko gyvenimo rodyklė.²⁶⁴

Respublikos prezidentas A. Smetona sveikindamas pažymėjo aukštojo karo mokslo svarbą:

„<...> mokyti kariai reikalingi Šaulių sąjungai, kaip pagelbinei ginklo pajėgai. Turime jaunimo organizacijų, kurioms tiktų kariniai auklėtojai. Jaunuoliai mėgsta kariuomenę ir į ją lygiuojasi. Jaunuoliai gera medžiaga tautai stiprinti.

Mūsų karininkų reikšmė labai didelė ir kitose valdymo srityse, ypačiai Vidaus reikalų ministerijoje, kur jie eina atsakingas pareigas. Ir savivaldybėse atsargos karininkai dažnai stovi priešakinėse vietose, kaip miestų burmistrai. Žodžiu sakant, kariuomenė – duoda labai daug žmonių krašto administracijai.

Vadinasi, mūsų paprastoji ir aukštoji karo mokykla savo svoriu siekia toli už kariuomenės ribų, ir dėl to kiekviena jų laida esti laimikis ne tik kariuomenei, bet ir visuomenei.

<...> [Karo mokslas] turi būti tautiškas, pritaikytas taip, kaip reikalauja ir leidžia mūsų ginklo pajėgos. Mūsų aukštoji karo mokykla čia daug yra pasiekusi. Taigi, mes džiaugiamės ne vien tuo, kad mūsų mokytų karininkų padaugėjo, bet ir tuo, kad mūsų karo mokslas sustiprėjo. Reikia tikėtis, kad toliau jis dar stiprės.<...>²⁶⁵

²⁶³ „Vytauto D. karininkų kursų viršininko gen. št. plk. Karvelio pranešimas kursantų išleistuvėse“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 306.

²⁶⁴ „Tėvynės meilė, garbė ir pareiga turi būti kiekvieno karininko gyvenimo rodyklė.“ Kariuomenės vado gen. št. plk. S. Raštikio kalba, pasakyta Vytauto Didžiojo karininkų kursų klausytojų išleistuvėse, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 302.

²⁶⁵ „Mes džiaugiamės, kad mūsų mokytų karininkų padaugėjo ir karo mokslas sustiprėjo“, Respublikos prezidento Antano Smetonos kalba, pasakyta per Aukštųjų karininkų kursų išleistuves birželio 28 d., *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 301.

Visų baigusiujų kursų karininkų vardu pasisakė kursų vyresnysis gen. št. mjr. M. Mašiotas:

„<...>Mus džiugina ir kelia mumyse pasididžiavimą, kad turėjome progos įgyti aukštąjį karą mokslą savojoje mokykloje, savojo krašto sąlygomis, savo jėgomis ir priemonėmis, kurių taip gausiai, atsižvelgiant į mūsų valstybės išteklius, teikė mūsų vadovybė.

Prie šių sąlygų įgytos žinios, tikime, bus mūsų kariuomenei naudingesnės, o mums jos brangesnės negu svetur gautos<...>.“²⁶⁶

Iškilingam aktui pasibaigus buvo surengti pusryčiai. Čia kalbas pasakė brg. gen. S. Dirmantas, Seimo pirmininkas inž. K. Šakenis ir Kauno burmistras V. Merkys. Sveikinimo telegramas atsiuntė generolai S. Pundzevičius ir V. Vitkauskas, gen. št. plk. K. Sprangauskas.

Vakare 21 val. Karininkų ramovėje buvo surengtas pokylis, kuriame dalyvavo kursų baigusieji karininkai su žmonėmis ir svečiais²⁶⁷.

* * *

1935 m. lapkričio 30 d. kariuomenės aplinkraštis Nr. 22 skelbė, kad 40 karininkų leista laikyti konkursinius egzaminus į Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus *III laidą*²⁶⁸. Konkursiniai egzaminai numatyti 1936 m. spalio 5 d. Vytauto Didžiojo karininkų kursų patalpose. Laikomi šių dalykų egzaminai: bendroji taktika (raštu), geografija (raštu), lietuvių kalba (raštu), topografija (raštu), bendroji taktika (žodžiu), pėstininkų taktika (iš pėstininkų taktikos programos A punkto), pėstininkų taktika (iš pėstininkų taktikos programos B punkto), Karo istorija (žodžiu), geografija (žodžiu), istorija (žodžiu), Rytų Europos kalbos (rusų, lenkų), Vakarų Europos kalbos (prancūzų, vokiečių)²⁶⁹. Konkursinius egzaminus į Generalinio štabo kursų trečiąją laidą iš 34 laikiusių, 24 išlaikė, tačiau du dėl konkurso į kursus nepriimti²⁷⁰.

1. *Stażuotės metu karininkai kandidatai turėjo atlikti šiuos darbus:*

- a) susipažinti su kariuomenės dalinio organizacine struktūra;
- b) pagrindinių ir specialiųjų dalinių sudėtimi, ginklais ir priemonėmis;
- c) ginklų ir priemonių techninėmis charakteristikomis, jų panaudojimu ir taktinėmis savybėmis;
- d) dalinių rikiuotėmis ir vadovavimu joms;
- e) daliniams keliamais taktikos uždaviniais ir dalinių taktika;

²⁶⁶ „Vytauto Didžiojo karininkų kursų klausytojų išleistuvės“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 311–312.

²⁶⁷ „Vytauto Did. Gen. Št. Karininkų Kursų išleistuvės“, *Karys*, 1937, Nr.27 (954), p. 744.

²⁶⁸ Kariuomenės aplinkraštis Nr. 22, Kaunas, 1935 m. lapkričio 30 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 170, l. 128.

²⁶⁹ Kariuomenės štabo aplinkraštis Nr. 8, Kaunas, 1936 m. liepos 16 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 183, l. 68.

²⁷⁰ Kariuomenės štabo aplinkraštis Nr. 14, Kaunas, 1936 m. lapkričio 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 182, l. 31.

- f) dalinių ir atskirų pareigūnų veikla įvairiose taktinėse sąlygose dieną ir naktį;
- g) dalinių tarpusavio bendradarbiavimu ir sąveika su kitais kariuomenės daliniais;
- h) dalinių mokymu ir administravimu.

Svarbu, kad stažuotojai suprastų tikrą kariuomenės vaizdą, kaip skirtingi daliniai veikia mūšio lauke, kokius taktinius uždavinius galima jiems kelti ir apskritai, kiek reikia laiko pasiruošti tiems uždaviniams vykdyti.

2. *Be nurodymų, pateiktų 1 str., reikėjo laikytis dar šių nurodymų:*

- a) skirti pėstininkams daugiau laiko dalinių veiklai pažinti;
- b) kavalerijoje atlikti jojimo pamokas, suteikti praktiškų hipologijos žinių;
- c) artilerijoje suteikti artilerijos šaudybos ir topometrijos žinių, geriau išmanyti šaudymo ir sekimo įrankių naudojimą, atlikti jojimo pamokas;
- d) aviacijoje atlikti žvalgybinius skraidymus; inžinerijoje atlikti sprogdinimo darbus, organizuoti ekskursiją į geležinkelių kuopą;
- f) autorikuiotėje išmokyti kandidatus vairuoti motociklą ir automobilį;
- g) priešlėktuvinėje rinktinėje supažindinti su priešchemine apsauga.

3. *Mokymo būdai:*

- a) dalyvavimas dalinių ir karininkų užsiėmimuose ir lauko pratybose (būnant ir vykdytoju, ir vadovu);
- b) atskiri užsiėmimai stažuotojams;
- c) namų darbai (pasiruošimas iš statutų, rašto darbai)²⁷¹.

Generalinio štabo kursų *trečioji laida* mokslo metus pradėjo 1937 m. rugsėjo 1 d. Šios laidos mokslo metų pradžia buvo paminėta kukliai, be ypatingų ceremonijų. Konkursinius egzaminus išlaikius į mokyklą įstodavo tik apie 25–30 proc. kandidatų²⁷². Kandidatai, atlikę įvairiuose kariuomenės daliniuose stažuotę, prisistatydavo kursų viršininkui gen. štabo plk. V. Karveliui ir kursų inspektoriumi gen. štabo plk. V. Kiršiniui. Į kursus pasveikinti naujos laidos klausytojų atvyko kariuomenės vadas gen. štabo plk. S. Raštikis, lydimas kariuomenės štabo viršininko gen. štabo plk. J. Černiaus. Gen. štabo plk. S. Raštikis kreipdamasis į klausytojus pabrėžė, kad pirmas naujiems klausytojams keliamas reikalavimas – darbštumas; antras – kad kursuose vyrautų drausmė, darna, draugiškumas ir garbė; trečias – mažiau teorijos, daugiau praktikos, mažiau žodžių, daugiau darbų, mažiau bendrybių ir abstraktumo, daugiau realybės ir konkretumo.

„Visuose samprotavimuose, apskaičiavimuose, pasiūlymuose ir išvadose niekad neužmirškite, kad mes esame ne Didžioji Britų Imperija, ne Jungtinės Amerikos Valstybės, ne Tarybų Rusija,

²⁷¹ Generalinio štabo kursų kandidatams stažui kariuomenės dalyse atlikti bendri „Nurodymai“ (slaptas). Priedas Nr. 1 prie Kariuomenės štabo slaptos aplinkraščio 1936 m. Nr. 14., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 182, l. 34.

²⁷² „Naujuosius gen. štabo karininkus išlydint. V. D. Aukšt. Karo Mokyklos v-ko kalba“, *Kardas*, 1939, Nr. 15 (317), p. 378–379.

ne Vokietija ar Prancūzija, bet Lietuva, ir todėl pirmiausia skaitykitės su konkreטיškomis mūsų lietuviškomis sąlygomis.²⁷³

Trečioji laida mokslo metus pradėjo laiku, kaip ir visos mokyklos. Šios laidos mokymo programa buvo panaši į antrosios laidos, tačiau su kai kuriais pakeitimais, susijusiais su dvejų metų patyrimu. Šiai laidai kursas šiek tiek padidintas, o visas mokymo laikas keliais mėnesiais sutrumpintas: numatyta daugiau karo žaidimų, pratybų lauke ne tik vasarą, bet ir žiemą ir t. t. Kursų viršininkas gen. štabo plk. V. Karvelis pirmąją paskaita „*Pagrindiniai sprendimo elementai*“ pradėjo akademinės trečiosios laidos studijas²⁷⁴.

Dar prieš išleidžiant trečiąją laidą, buvo surinkti kandidatai laikyti konkursinius egzaminus į *ketvirtąją laidą*. 1938 m. spalio 8 d. 39 karininkai atvyko į kursus ir pradėjo laikyti antruosius konkursinius stojamuosius egzaminus į Generalinio štabo skyriaus ketvirtąją laidą²⁷⁵.

1938 m. spalio 11 d. svarstant Seime Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos įstatymo projektą, laikinai einantis krašto apsaugos ministro pareigas kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis kalbėjo:

„<...> Savo aukštąją mokyklą faktinai turime, tai Aukštieji karininkų kursai, kurie veikia Vytauto Didžiojo vardu. Jie veikia 1922 m. priimtu statutu, kuris yra nutolęs nuo gyvenimo, kad dabar beveik neįmanoma jį vykdyti. Atskirais kariuomenės vadovybės įsakymais kursai kelis kartus pertvarkyti, jau yra išleidę kelias generalinio štabo ir intendantūros specialybės karininkų laidas, jie veikia ir yra taip sutvarkyti, kaip nurodyta dabar Seime svarstomame įstatyme. Seimas dabar prašomas ne kokių naujūmų įvesti, bet įteisinti esamą padėtį.

Nenorėta reklamuotis „Karo akademijos“ ar „Generalinio štabo akademijos“ vardu, parinktas kuklesnis ir tikrai lietuviškas pavadinimas – Aukštoji karo mokykla. Turime Karo mokyklą, turėsime ir Aukštąją karo mokyklą. Suteikti tai mokyklai aukštosios mokyklos vardą ir teises reikia, nes karininkui šią mokyklą baigti reikia ne tik pasiruošimo, darbo, bet ir laiko studijoms ne mažiau nei studentui universitete ar kitoje aukštojoje mokykloje. Juk dabar į Karo mokyklą priimami tik baigę gimnaziją. Karo mokykloje turi mokytis trejus metus. Po to tik geriausieji karininkai, atlikę stažą, pasiruošę ir išlaikę dvejus konkursinius egzaminus, gali patekti į Aukštąją karo mokyklą, kur mokslas su ginklų rūšių praktika trunka taip pat trejus metus, o gali būti ir ketverius. Tik po to karininkas gali gauti diplomuoto karininko vardą. Taigi, atrodo, kad diplomui gauti iš karininko net daugiau reikalaujam nei iš studento kitose civilinėse aukštosiose mokyklose.“²⁷⁶

²⁷³ „Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus III laidos mokslo pradžia“, *Kardas*, 1937, Nr. 18 (272), p. 410.

²⁷⁴ *Ten pat*, p. 411.

²⁷⁵ Įsakymas Vytauto Didžiojo karininkų kursams Nr. 13, Kaunas, 1938 m. lapkričio 5 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 106, l. 6.

²⁷⁶ „Kaip ruošiami Lietuvos karininkai“. Krašto apsaugos ministro brg. gen. S. Raštikio pareiškimas Seime (1938 m. spalio 11 d.), *Karys*, 1938, Nr. 41 (1009), p. 1143–1144.

Kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis nurodė:

„<...> dabar mokosi trečioji generalinio štabo skyriaus karininkų laida ir ruošiami kandidatai ketvirtajai laidai, o intendantų skyrius tėra išleidęs tik vieną laidą ir tuo tarpu naujos laidos neturi, bet prireikus ji galės būti sušaukta. Kitų skyrių taip pat neturi, bet reikia kariuomenės vadovybei palikti laisvę pačiai spręsti, jei kils reikalas, kad ji ateityje galėtų ir kitus skyrius, pvz., artilerijos, kavalerijos, aviacijos, karo technikos ir kt. įsteigti. Visų dėstomų dalykų įstatyme pažymėti negalima, nes tai būtų negyvenimiška. Karo mokslas negali būti susitingęs, jis nuolat taikosi prie naujų gyvenimo aplinkybių. Kas šiandien aktualu, tas rytoj gali būti visai nesvarbu ir antraip, užtat šioje srityje įstatymas numato didesnę lankstumą ir paveda šį reikalą tvarkyti kariuomenės vadui. Mokslo personalas pavadintas ne profesoriais, bet lektoriais, nes personalo daugumą sudaro tikrosios tarnybos karininkai, kurie negali dirbti vienos srities tyrinėjimuose ir mokslo studijose, nes visų pirma jie yra vadai ir jų visa tarnybos eiga turi būti tvarkoma ne kaip mokslo žmonių, bet kaip karininkų – vadų. Į mokyklą priimami tik ligi kapitono laipsnio ir ne senesni kaip 35 m. amžiaus dėl to, kad per eilę metų nuolat tobulinant karininkų kadrą ir renkant kandidatus į įvairias mokyklas ir kursus, buvo taip perkošti visi karininkai, kad jau atėjo laikas, jog vyresnieji jau užima atsakingas vietas, arba jau yra baigę įvairias mokyklas ir kursus, arba jie pasiekę tokio amžiaus ir užimamos vietos, kad dėl įvairių priežasčių jau neapsimoka jų sodinti į vieną suolą su leitenantais ir versti čia mokytis trejus ketverius metus, kad po to galėtų užimti beveik tas pačias vietas, kurias jie dabar yra užėmę. Kitas reikalas tuos karininkus tobulinti įvairiuose trumpesniuose kursuose, nors ir prie tos pačios Aukštosios mokyklos. Toks tobulinimas yra ir bus daromas. Į Aukštąją mokyklą atsiranda gana daug kandidatų. Pvz., į naują karininkų laidą, kuri susirinks tik 1939 m. rudenį, jau dabar yra raštu pareiškę norą įstoti 96 karininkai, kai tuo tarpu būsią galima priimti tik apie 25 karininkus.“

116

Baigdamas pranešimą brg. gen. S. Raštikis pareiškė, „kad šį įstatymą priėmus, nereikės naujų išlaidų daryti, nes bus tik įteisinta tai, kas ligi šiol jau vykdoma“²⁷⁷.

5 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad Generalinio štabo kursuose daugiausia mokėsi pėstininkų specialybės karininkų²⁷⁸.

5 lentelė

Generalinio štabo kursų klausytojai pagal specialybes (%)

Specialybės	Generalinio štabo kursų laidos				Vidutiniškai
	I laida	II laida	III laida	IV laida	
Pėstininkai	50	46	75	66,5	59,37
Artilerija	19	16,5	20	8,5	16
Kavalerija	–	8,5	5	16,5	7,5
Aviacija	–	12,5	–	4,25	4,19
Inžinerija	31	16,5	–	4,25	12,94

²⁷⁷ „Kaip ruošiami Lietuvos karininkai“. Krašto apsaugos ministro brg. gen. S. Raštikio pareiškimas Seime (1938 m. spalio 11 d.), *Karys*, 1938, Nr. 41 (1009), p. 1143–1144.

²⁷⁸ Jankauskas J., „Konkursui į Aukštąją karo mokyklą pasibaigus“, *Kardas*, 1938, Nr. 23 (301), p. 557.

1938 m. gruodžio 10 d. Respublikos prezidentas A. Smetona paskelbė Seimo priimtą (1938 m. gruodžio 1 d.) įstatymą, pagal kurį Vytauto Didžiojo karininkų kursai pavadinami *Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla*, kurios tikslas: 1) suteikti karininkams aukštojo karo mokslo žinių, 2) kurti ir tobulinti karo mokslą ir jo rezultatus taikyti krašto sąlygoms ir poreikiams (1, 2 str.).

3 str. minimas Intendantų skyrius veikė tik su antrąja Generalinio štabo skyriaus laida. Kitų skyrių nebuvo suspėta įkurti.

Aukštojoje karo mokykloje dėstoma: bendroji, ginklų rūšių ir tarnybų taktika, karo istorija, karo geografija. 4 str. 4 punkte minimi papildomi kariniai dalykai – tai paskaitos, kurių metu klausytojai buvo supažindinami su karine žvalgyba ir kontržvalgyba, užsienio valstybių karo laivynais ir pan. Minimi bendrieji mokslo dalykai – tai valstybinė ir tarptautinė teisė, karo psichologija, lietuvių, užsienio kalbos ir kūno kultūra. Mokslo planą nustato kariuomenės vadas.

Pedagoginį personalą sudaro etatiniai ir neetatiniai lektoriai. Pedagoginį personalą parenka kariuomenės vadas (5–6 str.). Lektoriais gali būti: 1) karinių dalykų – karininkai, baigę aukštąją karo mokyklą, 2) bendrųjų ir kitų specialybių dalykų – karininkai, įgiję aukštąjį ar aukštąjį bendrąjį išsilavinimą, arba su aukštuoju išsilavinimu civiliai asmenys, 3) papildomų specialiųjų karo dalykų, užsienio kalbos ir fizinio lavinimo – atitinkami specialistai, nors ir neturintys aukštojo išsilavinimo (7 str.). Mokyklai vadovauja viršininkas, kuris pavaldus kariuomenės vadui (8 str.).

Lektorių tarybą sudaro mokyklos viršininkas, inspektorius ir aukštąją karo mokyklą baigę lektoriai. Prireikus mokyklos viršininkas į lektorių tarybos posėdžius gali kviešti ir kitus mokyklos lektorius su patariamuoju balsu (9 str.). Lektorių tarybą kviečia ir jai vadovauja mokyklos viršininkas (10 str.). Lektorių taryba: 1) svarsto mokslo ir mokymo klausimus, 2) vertina klausytojų pažangumą (11 str.).

Klausytojų skaičių, mokslo pradžią ir pabaigą nustato kariuomenės vadas (12 str.). Klausytojais galėjo būti: 1) tikrosios karo tarnybos karininkai, ne aukštesnio kaip kapitono laipsnio, 2) ne vyresni kaip 35 m. amžiaus, 3) ištarnavę karininkais ne mažiau kaip 5 m., iš to skaičiaus ne mažiau kaip 3 m. rikiuotėje, 4) per paskutinius dvejus metus gerai atestuoti, 5) sveikatos atžvilgiu tinkami rikiuotei, 6) išlaikę kariuomenės vado nustatytus konkursinius egzaminus (13 str.). Į mokyklą klausytojus skiria kariuomenės vadas pagal mokyklos viršininko pateiktą išlaikiusių konkursinius egzaminus karininkų sąrašą (14 str.).

Akademinio mokslo trukmė (15 str.) – dveji metai. Kariuomenės vadas (16 str.) galėjo akademinio mokslo laiką pratęsti iki 6 mėnesių. Klausytojai atlieka vienerių metų stažuotę kariuomenės daliniuose. Kariuomenės vadas stažuotę daliniuose gali prailginti, sutrumpinti ar visai neskirti (16 str.).

Mokyklai baigti reikia: 1) išeiti mokyklos programą, 2) atlikti mokymo plane nu-

matytus baigiamuosius darbus arba išlaikyti nustatytus egzaminus, 3) turėti gerą atestaciją (17 str.). Karininkas, atitinkantis nustatytas 17 str. sąlygas, gauna mokyklos baigimo diplomą, kuris suteikia aukštojo karo mokslo baigimo teisę. Diplomą pasirašo kariuomenės vadas ir mokyklos viršininkas (18 str.). Klausytojas mokymo metu iš mokyklos gali būti atleistas kariuomenės vado įsakymu: 1) jo paties prašymu, 2) dėl netinkamo elgesio, 3) dėl ligos, 4) dėl nepažangumo (19 str.).

Už kiekvieną Vytauto Didžiojo aukštojoje karo mokykloje išbūtą mėnesį karininkas turėjo atitarnauti kariuomenėje tris mėnesius. Jeigu karininkas už mokymosi laikotarpį negalėjo atitarnauti, tai turėjo gražinti už mokslą išlaidas ar jų dalį valstybei, priklausomai nuo to, kiek laiko jis dar bus neatitarnavęs (20 str.).

Karininkai, gavę diplomus, įgyja: 1) dvejus metus vyresniškumo turimam ar artimiausiam laipsniui, 2) teisę nešioti mokyklos atitinkamo skyriaus baigimo ženklą (21 str.). Klausytojams, išklausiusiems atitinkamo skyriaus kursą ir negavusiems diplomų, po dvejų metų galėjo būti pripažintos baigimo teisės, jeigu: 1) perlaiko neišlaikytų dalykų egzaminus, 2) patenkinamai atlieka kariuomenės vado nustatytą stažuotę ir specialų darbą, 3) per tuos dvejus metus būna gerai atestuoti (22 str.).

Be to, šiuo įstatymu sutvarkytos ir anksčiau baigusiujų Generalinio štabo skyriaus pirmąją ir antrąją laidas ir Intendantų skyriaus pirmąją laidą karininkų teisės ir pareigos (20 ir 22 str.), nes 1922 m. Aukštųjų karininkų kursų statute, pagal kurį iki tol veikė ir Vytauto Didžiojo karininkų kursai, apie aukštojo karo mokslo baigimo teises visai nebuvo kalbama, o Intendantų skyrius jame nenumatytas, neturėjo ir teisinio pagrindo.

Pareigos nurodytiems karininkams lieka tos pačios, kurios buvo nustatytos Krašto apsaugos ministerijos stipendijų įstatymo pakeitime²⁷⁹.

Karininkams, baigusiems Aukštajai karo mokyklai tolygias karo mokyklas užsienyje, pristačius diplomą ir kariuomenės vadui jį patvirtinus, taikomos numatytos 21 str. 1 punkte jo teisės (25 str.).

Vytauto Didžiojo karininkų kursai šiuo įstatymu tampa Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla (26 str.). Šiam įstatymui vykdyti krašto apsaugos ministras leidžia taisykles (27 str.). Aukštųjų karininkų statutą (*Vyriausybės žinios*, 1922 m., Nr. 111, eil. Nr. 867) panaikinamas (28 str.). Šis įstatymas įsigaliojo nuo jo paskelbimo dienos (29 str.)²⁸⁰.

1938 m. gruodžio 17 d. buvo paskelbtas įsakymas kariuomenei Nr. 90, kuriame teigiama, kad Vytauto Didžiojo karininkų kursas nuo 1938 m. gruodžio 10 d. vadinti *Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla* (*Vyriausybės žinios*, 1938 m., Nr. 627).

²⁷⁹ „Krašto apsaugos ministerijos stipendijų įstatymo pakeitimas“, *Vyriausybės žinios*, 1931 m. gegužės 16 d., Nr. 357, eil. Nr. 2426, p. 6.

²⁸⁰ „Vytauto Didžiojo Aukštosios Karo Mokyklos įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1938 m. gruodžio 10 d., Nr. 627, eil. Nr. 4503, p. 557–558.

Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininkas, inspektorius, lektoriai ir kiti tarnautojai lieka Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos pareigūnais eidami savo užimamas pareigas²⁸¹.

Remdamiesi Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos įstatymo 27 str. (*Vyriausybės žinios*, 1938 m., Nr. 627), krašto apsaugos ministras brg. gen. K. Musteikis ir kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis 1938 m. gruodžio 19 d. paskelbė *Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos statutą (kalba redaguota)*²⁸².

I. MOKYKLOS VADOVYBĖ, MOKYMO PERSONALAS, JŲ PRIKLAUSOMYBĖ, PAREIGOS IR SANTYKIAI

1. Mokyklos vadovybę sudaro mokyklos viršininkas, mokyklos ir skyrių inspektoriai.
2. Mokslo personalą sudaro etatiniai ir neetatiniai, numatyti mokymo plane, lektoriai.

A. Mokyklos viršininko pareigos

3. Mokyklos viršininkas:
  - a) ruošia ir teikia kariuomenės vadui tvirtinti mokymo planus;
  - b) tvarko einamųjų mokykloje mokslų dėstymą ir praktikos darbų vykdymą;
  - c) tvirtina pagal mokymo planą sudarytus mokymo tvarkaraščius ir prižiūri, kad mokymas vyktų mokymo plano nuostatais ir numatyta tvarka;
  - d) skelbia nurodymus (instrukcijas) karo žaidimams, taktinėms kelionėms ir kitoms pratyboms organizuoti bei vykdyti;
  - e) rūpinasi mokyklos lektorių bei praktikos darbų vadovų parinkimu;
  - f) derina bei nustato atskirų dalykų lektorių darbą ir tvarką;
  - g) lanko lektorių paskaitas ir pratimus;
  - h) pirmininkauja mokyklos lektorių tarybai;
  - i) nustatyta tvarka atleidžia iš mokyklos klausytojus dėl blogo elgesio, ligos ar nesėkmės moksle;
  - k) praneša kariuomenės vadui apie mokymo eigą ir mokyklos klausytojų sėkmingumą moksle;
  - l) nustato mokyklos vidaus tvarką;
  - m) rūpinasi kitais mokyklos reikalais.

4. Mokyklos viršininkui pavaldūs mokyklos ir skyrių inspektoriai, mokyklos lektoriai ir kitas mokyklos personalas.

²⁸¹ Įsakymas kariuomenei Nr. 90, Kaunas, 1938 m. gruodžio 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 131, l. 190.

²⁸² Vytauto Didžiojo Aukštosios Karo Mokyklos Statutas, Įsakymas kariuomenei Nr. 91, Kaunas, 1938 m. gruodžio 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 131, l. 191–194.

B. Mokyklos inspektoriaus priklausomybė ir pareigos

5. Mokyklos inspektorius pavaldus mokyklos viršininkui. Jis yra mokyklos viršininko padėjėjas.

6. Jo pareigos:

a) bendraisiais mokyklos viršininko nurodymais sudaro mokymo planus, instrukcijas ir bendrojo pobūdžio, liečiančio visą mokymą, tvarkaraščius, suderina skyrių inspektorių pateiktus mokymo planus ir tvarkaraščių projektus;

b) prižiūri visą mokymo darbą, išlygina pastebėtus nesuderinimus bei nukrypimus nuo mokymo planų, instrukcijų ar tvarkaraščių ir informuoja mokyklos viršininką;

c) tvarko visų mokyklos skyrių leidinių (paskaitų, uždavinių, schemų ir t. t.) parengimą, spausdinimą ir laiku išdavimą;

d) sudaro bendrąjį gaunančių mokyklos leidinius bei dokumentus sąrašą ir pateikia mokyklos viršininkui tvirtinti;

e) parengia bendrąją mokyklos mokslo ir mokymo darbų ataskaitą;

f) veda bendrąją perskaitytų paskaitų ir atliktų pratimų atskaitomybę;

g) kontrastiguoja mokyklos viršininko raštus, liečiančius mokymą;

h) mokyklos inspektoriumi gali būti pavesta be savo tiesioginių pareigų ir kurio nors skyriaus inspektoriaus pareigas eiti.

7. Mokyklos inspektoriumi pavaldus mokyklos raštinės personalas.

C. Skyrių inspektorių priklausomybė ir pareigos

8. Skyrių inspektoriai yra jiems pavestų skyrių tiesioginiai karininkų klausytojų viršininkai. Jie tiesiogiai pavaldūs mokyklos viršininkui.

9. Skyrių inspektoriai tvarko ir atsako už darbo eigą savo skyriuose.

Jų pareigos:

a) parenka ir pristato mokyklos viršininkui kandidatus savo skyriaus atskirų mokslo dalykų lektorių bei pratybų vadovų pareigoms eiti;

b) sudaro savo skyriaus mokymo plano projektą, reikalingas instrukcijas, tvarkaraščius, dalyvauja derinant planą su kitų skyrių mokymo planais, instrukcijomis ir tvarkaraščiais;

c) žiūri, kad kiekvienas jo skyriuje mokslo dalykas būtų einamas ir išeitas pagal mokymo planą, instrukcijas ir tvarkaraščius; tuo tikslu lanko atskirų mokslo dalykų paskaitas ir pratybas;

d) rūpinasi savo skyriaus mokslo medžiaga ir priemonėmis;

e) seka savo skyriaus klausytojų mokslo pažangumą ir veda jų mokslo dalykų pažymių, elgesio, paskaitų ir pratimų lankymo lapus;

f) veda savo skyriaus bendrąją mokymo apyskaitą ir atliktų paskaitų bei pratimų atskaitomybę lektoriams bei pratimų vadovams reikiamam atlyginimui išreikalauti;

g) sudaro savo skyriaus gaunančiųjų leidinius bei dokumentus sąrašą ir jį pateikia mokyklos viršininkui tvirtinti;

h) kontrastiguoja (tvirtina) mokyklos viršininko parašą raštuose, liečiančiuose visus jo skyriaus mokymo reikalus;

i) apie visus trūkumus skyriuje praneša mokyklos viršininkui.

D. Lektorių pavaldumas ir pareigos

10. Lektoriai pavaldūs mokyklos viršininkui.

11. Jų pareigos:

a) parengia savo dėstomojo dalyko programą, paskaitas, konspektus, pratybų temas ir jiems nagrinėti planus;

b) seka savo dėstomojo karo mokslo dalyko pažangą svetimose kariuomenėse ir mokyklos viršininko skirtu laiku daro pranešimus;

c) dėsto pavestą dalyką, kaip numatyta mokymo plane, instrukcijose ir tvarkaraščiuose;

d) atlieka visus administracinio pobūdžio darbus, kuriuos paveda mokyklos viršininkas;

e) mokyklos lektoriai, dėstydami savo dalykus, kiek galint glaudžiau bendradarbiauja tarpusavyje, kad išvengtų nuomonių skirtumų;

f) vertina klausytojų žinias ir surašo jų apibūdinimą.

12. Kilus tarp lektorių skirtingų nuomonių mokymo klausimais (mokymo plano, instrukcijų ar tvarkaraščių ribose), jas išsprendžia mokyklos ar atitinkamo skyriaus inspektorius. Galutinis žodis priklauso mokyklos viršininkui.

II. LEKTORIŲ TARYBA

13. Lektorių taryba, kai joje be mokyklos viršininko ir inspektorių dalyvauja visi įstatymo 9 str. numatyti mokyklos lektoriai, vadinasi mokyklos lektorių taryba, o kai dalyvauja tik kurio nors skyriaus lektoriai – skyriaus lektorių taryba.

14. Lektorių tarybai sekretoriauja mokyklos ar atitinkamo skyriaus inspektorius.

15. Mokyklos viršininkas, negalėdamas pats tarybai pirmininkauti, paveda inspektoriumi ir paskiria tarybos posėdžio sekretorių.

16. Mokyklos viršininkas nustato lektorių tarybos posėdžių darbotvarkę ir skiria pranešėjus referentus.

Balsavimas taikomas mokyklos viršininko nuožiūra tik formalesnio pobūdžio klausimams spręsti.

Klausimams, kurie reikalauja didesnių studijų, ištirti ir apsvarstyti mokyklos viršininkas gali paskirti iš tarybos narių atitinkamą komisiją.

17. Lektorių tarybos posėdžių nutarimai protokoluojami. Protokolus pasirašo tarybos pirmininkas ir sekretorius.

III. PRIĖMIMAS I MOKYKLĄ

18. Stojamieji konkursiniai egzaminai vyksta dviem etapais:

a) pirmieji egzaminai – prie divizijų ar atitinkamų ginklų rūšių štabų ar įstaigų;

b) antrieji egzaminai – Vytauto Didžiojo aukštojoje karo mokykloje.

19. Pirmieji konkursiniai egzaminai vykdomi spalio-lapkričio mėn. dvejus metus prieš mokslo pradžią.

Tikslų laiką, komisijų skaičių ir kandidatų paskirstymą komisijoms nustato kariuomenės vadas kiekvieną kartą atskirai.

20. Pirmųjų konkursinių egzaminų komisijų sudaro: pirmininkas – divizijos vadas ar ginklų rūšies viršininkas ir jo paskirti nariai.

Šiose komisijose stebėtojais dalyvauja Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos viršininko paskirti karininkai.

21. Pirmuosius egzaminus gali laikyti visi karininkai, kurie pareiškia norą ir atitinka įstatymo 13 str. 1, 2, 3 ir 4 punkto sąlygas.

22. Per pirmąjį egzaminą egzaminuojama iš:

- a) statutų,
- b) kariuomenės ūkio nuostatų,
- c) raštvedybos,
- d) kariuomenės organizacijos ir
- e) kitų, pagal reikalą, kariuomenės vado nustatytų dalykų.

23. Karininkai, išlaikę pirmuosius egzaminus ir iš kiekvieno dalyko gavę ne mažiau kaip šešis balus, laikomi egzaminus išlaikiusiais.

24. Pirmuosius egzaminus išlaikiusiems karininkams kariuomenės vado įsakymu Karo ligoninėje tikrinama sveikata.

Visi iš jų tinką rikiuotės tarnybai karininkai įgyja teisę laikyti antruosius egzaminus ir kariuomenės vado skirtu laiku komandiruojami į mokyklą (viršininko valdžion).

25. Antrieji konkursiniai egzaminai vykdomi rugsėjo–spalio mėn. metus prieš mokslo pradžią. Konkursiniams egzaminams pasibaigus, karininkai komandiruojami į savo dalis,

26. Antrieji egzaminai vykdomi iš šių dalykų:

- a) taktikos – žodžiu ir raštu,
- b) karo istorijos – žodžiu,
- c) visuotinės ir Lietuvos istorijos – žodžiu,
- d) karo geografijos – žodžiu,
- e) lietuvių kalbos – žodžiu ir raštu,
- f) dviejų užsienio kalbų – žodžiu ir raštu ir
- g) kitų, pagal reikalą, kariuomenės vado nustatytų dalykų.

27. Antrųjų egzaminų komisiją ir egzaminų tvarkaraščius sudaro Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos viršininkas iš lektorių, o jų neužtenkant – iš kitų karininkų.

Pastaba: 1) Pirmųjų ir antrųjų egzaminų egzaminuojamųjų dalykų programas rengia mokyklos viršininkas.

2) Kariuomenės vado patvirtintas egzaminams programas mokyklos viršininkas iš anksto išsiuntinėja suinteresuotiems asmenims.

28. Konkursinius egzaminus išlaikiusiais laikomi tie, kurie per antruosius egzaminus iš kiekvieno dalyko įvertinti ne mažiau kaip šešiais balais.

Pastaba:

- 1) Iš pirmųjų ir antrųjų egzaminų metu gautų pažymių (raštu ir žodžiu) išvedamas vidurkis.
- 2) Neišlaikiusieji konkursinių egzaminų karininkai turi teisę laikyti egzaminus dar kartą, stojant į kitą

laidą.

3) Žinioms vertinti taikoma dešimties balų sistema, vartojant balų puses.

29. Išlaikiusieji konkursinius egzaminus, kariuomenės vado įsakymu, konkurso tvarka įskaitomi kandidatais ir siunčiami atlikti stažą.

30. Stažas atliekamas įvairiose ginklų rūšių dalyse ir įstaigose pagal kariuomenės vado nustatytą tvarkaraštį ir programą.

IV. KINTAMOJI (ROTUOJAMOJI) MOKYKLOS SUDĖTIS.

31. Kintamąją (rotuojamąją) mokyklos sudėtį sudaro karininkai klausytojai, komandiruoti į mokyklą studijuoti.

32. Karininkai, išlaikę konkursinius egzaminus ir pasiūsti atlikti stažą kariuomenės dalyse, vadinami kandidatais klausytojais.

33. Sėkmingai atlikę stažą kariuomenės dalyse, kariuomenės vado įsakymu, skiriami į mokyklą ir vadinami atitinkamo mokyklos skyriaus klausytojais.

34. Komandiravus atlikti stažą, kandidatų klausytojų tarnybos lapai, paskutinių dvejų metų atestacijos ir visos kitos žinios siunčiamos į mokyklą ir nuo to laiko iki jų mokslo pabaigos toliau tvarkomos mokykloje.

35. Klausytojai privalo lankyti visas mokymo tvarkaraščiuose numatytas paskaitas, pratybas ir atlikti jiems skirtus darbus.

Vidaus tvarkos atžvilgiu turi griežtai laikytis mokyklos vadovybės nurodymų.

36. Klausytojai atleidžiami nuo visų kitų su mokykla nesusijusių pareigų.

37. Klausytojas mokslo metu iš mokyklos gali būti atleistas kariuomenės vado įsakymu:

a) jo paties prašymu, jei prašymo motyvai bus pakankamai svarbūs;

b) dėl netinkamo elgesio, jei karininkas išpėtas nesitaisto;

c) dėl ligos, priklausomai nuo jos sudėtingumo ir kiek ji trukdė klausytojui lankyti paskaitas, pratybas ir atlikti kitus darbus, ir atsižvelgiant į tolimesnių studijų galimybę mokykloje;

d) dėl blogo mokymosi, jei lektorių tarybos posėdyje klausytojo pažangumas bus neigiamai įvertintas.

Visais atvejais dėl klausytojo atleidimo tarpininkauja mokyklos viršininkas, o „b“ punkte numatytu atveju ir kariuomenės vado atskiru spendimu.

V. MOKYMAS

38. Akademinės studijos skirstomos į: pirmąjį kursą, antrąjį kursą ir, reikalui esant, trečiąjį kursą.

39. Kiekvienas kursas dalijamas į tris trimestrus: pirmąjį, antrąjį ir trečiąjį. Detalus laiko skirstymas ir dėstomieji dalykai nustatomi atitinkamo skyriaus mokymo planu.

40. Mokymo plane turi būti pažymėta:

skyriaus tikslas,

laiko skirstymas (bendras ir atskiriems dalykams),

mokymo metodas,

atskirų dalykų programos,

baigiamųjų darbų ar egzaminų tvarka,

lektorių sąrašas.

41. Mokymo planą pasirašo mokyklos viršininkas ir atitinkamo skyriaus inspektorius.

42. Mokymo planą tvirtina kariuomenės vadas.

43. Mokymo planas vykdomas remiantis tvarkaraščiais, kurie gali būti trimestriniai arba mėnesiniai.

Tvarkaraščiuose pažymima, kurią dieną bei valandą koks mokymo dalykas dėstomas ir kuris lektorius (lektorai) jį dėsto.

44. Bendrusius tvarkaraščius pasirašo mokyklos inspektorius, skyrių tvarkaraščius – skyrių inspektorai.

Tvarkaraščius tvirtina mokyklos viršininkas.

45. Nurodymus karo žaidimams, taktinėms kelionėms, istorinėms kelionėms ir pan. pasirašo mokyklos viršininkas ir mokyklos inspektorius.

VI. KLAUSYTOJŲ ŽINIŲ ĮVERTINIMAS

Kiekvienas klausytojo atsakymas, darbas, pažangumas ir t. t. įvertinamas. Žinioms įvertinti nustatoma dešimties balų sistema su balų pusėmis:

Skaičiais	reiškia	žodžiu
9,5 – 10	reiškia	labai gerai
8 – 9	„	gerai
7,5	„	gana gerai
7	„	visai patenkinamai
6 – 6,5	„	patenkinamai
5 – 5,5	„	nepatenkinamai
3 – 4	„	silpnai
1 – 2	„	blogai

47. Dalykų ir gautų pažymių svarbai nustatyti kiekvieno skyriaus mokymo plane įvedami koeficientai.

48. Ištaisytuose ir grąžinamuose klausytojams klasės ir namų darbuose raštu įvertinimas rašomas žodžiais.

49. Trimestrui pasibaigus, lektorius sudaro klausytojų pažymių sąrašą, atestuoja jį ir visa tai pristato mokyklos viršininkui.

50. Pasibaigus kiekvienam trimestrui, kiekvienam klausytojui atskirai skelbiamas jo mokslo eigos pažangumas.

51. Pasibaigus kuriam nors kursui, lektorius išveda kiekvienam klausytojui metinį dalyko pažymį.

52. Metinis dalyko pažymys išvedamas kaip aritmetikos vidurkis iš visų trimestrinų pažymių, gautų per metus už tam tikrą mokslo dalyką.

Metinis dalyko pažymys, gautas už pirmuosius mokslo metus, vadinamas pirmasis metinis pažymys; metinis pažymys, gautas už antruosius mokslo metus, vadinamas antrasis metinis pažymys.

53. Bendrasis metinis pažymys yra metinio pažangumo pažymio bei jo koeficiento daugybos ir metinių dalykų pažymių bei jų koeficientų daugybos suma, padalyta iš metinių dalykų koeficientų sumos.

54. Metinis dalyko pažymys ir bendrasis metinis pažymys skaičiuojami + 0,1 tikslumu.

4. VYTAUTO DIDŽIOJO AUKŠTOJI KARO MOKYKLA

55. Klausytojui iš pirmojo kurso į antrąjį pereiti reikia, kad kiekvieno mokslo dalyko metinis dalyko pažymys ir metinis pažangumo pažymys būtų ne mažesnis kaip šeši.

56. Baigiamieji darbai ir egzaminai nustatomi mokymo planais.

57. Galutiniu dalyko pažymiu vadinamas aritmetinis vidurkis, kuris gaunamas iš pirmojo ir antrojo (trečiojo) dalyko metinių pažymių.

58. Galutinis bendrasis klausytojo pažymys yra galutinio pažangumo vidurkio ir jo koeficiento daugybos, visų dalykų galutinių pažymių vidurkių ir jų koeficientų daugybos, baigiamųjų darbų ar egzaminų vidurkių ir jų koeficientų daugybos suma, padalyta iš galutinių dalykų koeficientų sumos.

59. Galutinis mokslo dalykų pažymys ir galutinis bendras klausytojo pažymys skaičiuojami $\pm 0,01$ tikslumu.

VII. DIPLOMAS IR PAŽYMĖJIMAS

60. Baigusių mokyklos kursą karininkų sąrašas skelbiamas kariuomenės vado įsakyme. Karininkams išduodami diplomai.

61. Diplome pažymima mokyklos baigimo skyrius, teisės ir įgytoji specialybė. Diplomas be kariuomenės vado ir mokyklos viršininko parašų dar patvirtinamas valstybiniu antspaudu.

62. Karininkams, išklausiusiems mokyklos kursą, bet negavusiems diplomų, išduodamas pažymėjimas, kurį pasirašo mokyklos viršininkas ir atitinkamo skyriaus inspektorius.

VIII. IŠKLAUSIUSIEMS MOKYKLOS KURSĄ BAIGIMO TEISIŲ SUTEIKIMO TVARKA

63. Karininkui, išklausiusiam mokyklos kursą, bet negavusiam diplomo dėl nepatenkinamai įvertintų dalykų, gali būti leista laikyti egzaminus prie mokyklos, jei jis turi nepatenkinamus pažymius ne daugiau kaip iš dviejų dalykų.

Turinčiam daugiau nepatenkinamų pažymių nei iš dviejų dalykų, mokyklos įstatymo str. 22 netaikomas.

64. Karininkas, norįs pasinaudoti mokyklos įstatymo 22 str. ir statuto 63 reikalavimais, ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo išėjimo iš mokyklos, nustatytos tvarkos keliu prašo leisti laikyti nustatytus egzaminus.

65. 64 str. išvardintam karininkui prašant, kariuomenės vadas skiria egzaminams laiką, skiria specialų darbą ir nustato tvarką stažui atlikti.

66. Nustatytu laiku mokyklos viršininkas skiria egzaminų komisiją. Komisija karininką egzaminuoja pagal šiam (šiems) dalykui numatytą mokymo plane viso kurso programą.

Egzaminai vyksta žodžiu ir raštu.

67. Kariuomenės vado skirtą darbą egzaminuojamasis pateikia egzaminų komisijai dvi savaites prieš egzaminų pradžią.

68. Egzaminų rezultatai ir skirtas atskiras darbas svarstomi atitinkamo skyriaus lektorių taryboje.

Egzaminų rezultatus su lektorių tarybos nuomone mokyklos viršininkas pateikia kariuomenės vadui spresti.

69. Karininkų, negavusių diplomo dėl blogos atestacijos, stažas, specialus darbas bei kitos sąlygos nustatomos kariuomenės vado kiekvieną kartą atskirai.

70. Patenkinamai išlaikiusiems skirtus egzaminus, patenkinamai atlikus specialų darbą ir stažą

ir atitinkantiems mokyklos įstatymo 22 str. 3 punktui, kariuomenės vadas suteikia mokyklos baigimo teises, ir išduodamas diplomas.

71. Pripažinus baigimo teises, 70 str. išvardyti karininkai, naudojami visomis mokyklos įstatyme numatytomis teisėmis.

IX. MOKYKLOS BAIGIMO ŽENKLAS

72. Kiekvienam mokyklos skyriui įsakymu kariuomenei nustatomas baigimo ženklas.

73. Generalinio štabo skyriui ir intendantų skyriui ženklai lieka tie patys, kaip nustatyta Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo ir intendantų skyriams 1937 m. įsakymu kariuomenei Nr. 53 str. 3.

74. Mokyklos atitinkamo skyriaus baigimo ženklą turi teisę nešioti:

a) visi karininkai, baigę atitinkamą mokyklos skyrių;

b) mokyklos viršininkas (vadovas) vieną iš ženklų pagal savo specialybę.

75. Ženklas nešiojamas dešinėje pusėje prie visokių uniformų tikroje karo tarnyboje, atsargoje ir dimisijoje.

* * *

1938 m. gruodžio 1–23 d. Vytauto Didžiojo aukštojoje karo mokykloje dėstė 23 dėstytojai²⁸³: brg. generolai: S. Raštikis, V. Kiršinas, V. Žilys, S. Zaskevičius, V. Žaideika, I. Kraunaitis, B. Gertus, plk. V. Braziulevičius, gen. št. plk. ltn.: J. Rapšys, A. Špokevičius, J. Šepetys, V. Motieka, gen. št. mjr.: V. Sutkus, N. Ferensas, V. Bulvičius, J. Ivašauskas, mjr. A. Šulcas-Šilius, prof. M. Römeris, docentai: P. Skardžius, D. Krivickas, V. Lazersonas, lektoriai: K. Dineika, S. Šačkus²⁸⁴.

1939 m. liepos 8 d. Aukštoji karo mokykla išleido Generalinio štabo skyriaus **III laidą**, kurią baigė 19 karininkų: plk. ltn. P. Daukšys, mjr. P. Vertelis, kpt. J. Bulika, kpt. V. Milius, kpt. E. Krištaponis (Krikštaponis), kpt. J. Valiulis, kpt. L. Urnėžius, kpt. A. Verksnys, kpt. E. Bliudnikas, kpt. A. Vaitkūnas, kpt. S. Nacickas, kpt. A. Karalius, kpt. J. Puknys, kpt. K. Adomonis, kpt. H. Kazakaitis, kpt. K. Antanavičius, ltn. J. Kilius, ltn. A. Leveckis, ltn. J. Janulaitis²⁸⁵.

²⁸³ Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus pirmajai laidai (1932 m. balandžio 1 – 1934 m. gegužės 16 d.) dėstė 23 lektoriai (karininkai ir civiliai); antrajai laidai (1935 m. kovo 1 – 1937 m. birželio 28 d.) – 23; trečiajai laidai (1937 m. rugsėjo 1 – 1939 m. liepos 8 d.) – 25; ketvirtajai laidai (1939 rugsėjo 20 d.) – 16 lektorių, Įsakymas Vytauto Didžiojo aukštajai karo mokyklai Nr. 2, Kaunas, 1939 m. vasario 4 d., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 109, l. 2; Įsakymas Vytauto Didžiojo aukštajai karo mokyklai Nr. 10, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 4 d., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 109, l. 16.

²⁸⁴ Įsakymas Vytauto Didžiojo aukštajai karo mokyklai Nr. 15, Kaunas, 1938 m. gruodžio 30 d., LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 106, l. 1.

²⁸⁵ „V. D. Aukštosios Karo Mokyklos išleistuvės“, *Mūsų žinynas*, 1939, t. 37, Nr. 8 (174), p. 131; „Naujuosius gen. štabo karininkus išlydinti“, *Kardas*, 1939, Nr. 15 (317), p. 373.

Išleistuvių iškilmės prasidėjo liepos 18 d. 8 val. 50 min. Karo muziejaus sodelyje, kur prie paminklo žuvusiems susirinko dėstytojai ir klausytojai. 9 val. į sodelį atvyko Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos viršininkas brg. gen. V. Karvelis ir su buvusių klausytojų vyresniu ju gen. št. plk. ltn. P. Daukšiu, orkestrui grojant gedulingą maršą, padėjo vainiką ant Nežinomo kareivio kapo.

Pagerbę žuvusiųjų atminimą, mokyklos vadovybė, dėstytojai ir išleidžiamieji susirinko į Įgulos bažnyčią. Pamaldose dalyvavo vyriausybė, kariuomenės vadovybė, aukštieji karininkai ir svečiai. Mišias laikė ir pamokslą pasakė vyriausiasis kariuomenės kapelionas kunigas kanauninkas A. Sabaliauskas.

Po pamaldų 11 val. 15 min. didžiojoje Lietuvos karininkų ramovės salėje prasidėjo iškilmingos išleistuvės. Garbės prezidiumą sudarė: Respublikos prezidentas A. Smetona, ministras pirmininkas ats. brg. gen. J. Černius, Seimo pirmininkas inž. K. Šakenis, ministro pirmininko pavaduotojas K. Bizauskas, krašto apsaugos ministras brg. gen. K. Musteikis, švietimo ministras dr. L. Bistras, kariuomenės vadas bgr. gen. S. Raštikis ir mokyklos viršininkas brg. gen. V. Karvelis.

Iškilingam išleistuvių aktui prasidėjus, Vytauto Didžiojo karo mokyklos inspektorius gen. št. plk. V. Kiršinas perskaitė įsakymą kariuomenei, kuriuo baigusiems Generalinio štabo skyrių karininkams suteiktos aukštojo karo mokslo baigimo teisės ir generalinio štabo karininko vardas. Respublikos prezidentas A. Smetona įteikė diplomus paspausdamas kiekvienam ranką.

Po oficialios ceremonijos kalbėjo Respublikos prezidentas A. Smetona, kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis, mokyklos viršininkas brg. gen. V. Karvelis ir naujų generalinio štabo karininkų vardu buvęs klausytojas vyresnysis gen. št. plk. ltn. P. Daukšys²⁸⁶.

Respublikos prezidentas A. Smetona kalbėjo:

„Poetas A. Mickevičius vienoje savo poemoje yra pasakęs, kad Lietuvai reikia miško ir geležies. Tai rimčiausios sąlygos jai gintis nuo priešų. Šita poeto mintis, taikinta senovei, tebedera aktuali ir dabarčiai. Šiandien miško ir geležies reikšmė dar didesnė: abu tuo daiktu labai praverčia ir mūsų kultūrai.

Bet itin labai reikalingas dalykas tautai, norinčiai apsaugoti savo krašto ribas, stipri organizacija ir ypač stipri jos vadovybė. Ir istorikai mano, jog didžioji Lietuvos praeitis buvo kuriama jos kilnių didžiųjų vadų. Jų vardai per mokyklas žinomi ir mūsų jaunimui.

Jei tai teisybė, tai reikia ruošti organizuojamoje tautoje stipri vadovybė, ypatingai tose organizacijose, kurios budi mūsų krašto nepriklausomybės sargyboje: kariuomenėje ir Šaulių Sąjungoje. Šiandien, taip jautriu metu, karinės vadovybės vaidmuo yra nepaprastai didelis.

Mes betgi žinome, kaip nelengva išauklėti vadai vienai ar kitai gyvenimo sričiai. Tatai pasiekiami palaiptai. Ir mūsų buvo pirma įkurta vidurinė karo mokykla, o tik paskum ir per ją priė-

²⁸⁶ „V. D. Aukštosios Karo Mokyklos išleistuvės“, *Mūsų žinynas*, 1939, t. 37, Nr. 8, p. 131.

jome į aukštąją karo mokyklą, Vytauto Didžiojo vardu pavadintą. Juk ir aukštasis karinis mokslas turi būti einamas savo krašte, nes jis yra daugiau praktinis, o ne teorinis, einamas iš savo krašto gyvenimo sąlygų. Į tokį metodą šiandien yra linkęs bet kuris mokymas.

Mūsų aukštoji karo mokykla kuo toliau, tuo bus stipresnė. Ji visą laiką bus reikalinga, nes vyresniesiems karininkams išėjus iš vadovybės, turės ateiti pasiruošę jaunieji. Tačiau vadų ruošimui būti vadovaujama arba įsakomam. Jei taip, tai mokslas nesibaigia mokyklos metu, ypatingai turint akivaizdoje karinį mokslą, kur tiek daug esti technikos naujienų. Mokykla duoda metodą, išmoko karininką savarankiškai galvoti, savarankiškai darbą dirbti. Prie patyrimo, žinoma, praver-tu ir knyga, ir teorijų sekimas.

Tačiau man šiandien netenka daug apie tai kalbėti. Viena, aš čia tiek neišmanau, antra, jums, jaunieji generalinio štabo karininkai, mokyklos viršininkai ir kariuomenės vadas dabar yra išdėstę, kaip ir ko jūs toliau privalote mokytis. Man telieka padėkoti jūsų viršininkui, visiems jūsų mokytojams už rūpestingą pareigų ėjimą, padėkoti ir jums patiems, kad taip kruopščiai ir atsidėję mokėtės, dirbdami kartais, kaip mums teko išgirsti, po keliolika valandų kasdien, o kartais visą parą. Man yra žinoma, kad mokyklos darbus stropiai sekė budriosios kariuomenės vado akys, kad jo rūpestinga globa jus lydėjo visą laiką. Taigi ir jam aš privalau pasakyti ypatingą padėkos žodį.

Sveikindamas Aukštąją Mokyklą, linkiu jai ir toliau taip sėkmingai dirbti, kaip dirbo lig šiol. Man taip pat malonu pasveikinti ir jaunosius gen. štabo karininkus ir pareikšti jiems linkėjimų, kad didžiausiu pasitikėjimu tęstų savo darbą, jau turėdami metodą, kai teks eiti vienur ar kitur pavestas pareigas. Linkiu, kad dirbtute mūsų Tėvynės saugumui nenuilsdami.²⁸⁷

Kariuomenės vado brg. gen. S. Raštikio kalba iškilmingojo posėdžio metu:

„Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos generalinio štabo skyrius šiandien išleidžia jau trečiąją diplomuotų karininkų laidą. Tai yra reikšmingas įvykis mūsų kariuomenės pažangoje, nes tokių karininkų mums dar reikia, ir jie mūsų kariuomenės štabuose ir pulkuose yra laukiami ir reikalingi.

Šios aukštosios karo mokyklos pirmosios ir antrosios laidų auklėtiniai jiems dedamų vilčių neapvylyė, nes praktiškame darbe ir gyvenime pasirodė kaip gerai paruošti, darbštūs ir sąžiningi vadai ir darbininkai.

Būdamas tiesioginis ir artimiausias Aukštosios karo mokyklos darbų ir mokymo prižiūrėtojas, šiandien trečiosios laidos išleistuvių proga šiame iškilmingame posėdyje vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų vado, vyriausybės ir garbingų svečių akivaizdoje galiu viešai ir drąsiai pasakyti, kad ir šios trečiosios laidos auklėtiniai yra visai gerai paruošti ir visiškai tinka sunkiam ir audringam generalinio štabo karininko darbui. O tas darbas yra labai įvairus: diplomuotas karininkas turi sugebėti dirbti operatyvinį, mobilizacinį, mokytojo, auklėtojo, paskaitininko ir pagaliau patį sunkiausiąjį ir atsakovingiausiąjį vado darbą. Jau seniai praėjo tie laikai, kada generalinio štabo karininkas turėdavo būti tik geras teoretikas ir štabo darbo žinovas, kada, paskendęs štabo darbe, jis galėdavo pasidaryti net svetimas ir nesuprantamas svarbiausiajai ir didžiausiajai karininkų masei, tarnaujančiai rikiuotėje, pulkuose, ir kada toks atitrūkęs nuo praktikos teoretikas, be jokio rikiuotės stažo, pretenduodavo į aukštas vietas ir laipsnius ir tikrai avansuodavo net daug greičiau, negu kiti jo kolegos. Jei didžiųjų valstybių kariuomenės, kurios dėl savo didelių resursų ir didelio diplomuotų karininkų skaičiaus,

²⁸⁷ „Respublikos Prezidento žodis. V. D. Aukšt. Karo Mokyklos III laidos išleistuvių proga (atpasakotas)“, *Kardas*, 1939, Nr. 15 (317), p. 374.

atrodo, galėtų specializuoti karininkus net grynosios teorijos srityje, ir, vis dėlto, nuo to pradeda vis labiau ir labiau atsiskirti, o jei ir turi gilius teoretikus, tai beveik visi jie yra su dideliu praktikos stažu; tai ką gi lieka besakyti apie mažųjų valstybių kariuomenes. Čia tokio liuksuso negalima sau leisti. Juk kokia būtų nauda iš tokio generalinio štabo karininko, kuris teoretiškai galėtų geriausiai vadovauti divizijoms, korpams ir armijoms, o praktiškai – susipainiotų lauke, gavęs vadovauti paprastą pėstininkų batalioną su viena artilerijos baterija ir kitais padedamaisiais ginklais.

Mums reikalingi pirmiausia vadai, gerai paruošti teoretiškai ir daug geriau praktiškai. Šiuo principu vadovaudamasi mūsų Aukštoji karo mokykla stengiasi savo auklėtiniams duoti minimum teorijos ir maksimum praktikos. Todėl ir pats dėstymas dažniausiai atliekamas praktiškai, įvairių įvairiausių uždavinių sprendimo forma žemėlapiuose ir laukuose. Be uždavinių sprendimo, iš auklėtinių dar reikalaujamas rikiuotės stažas įvairiausių ginklų rūšių kariuomenės dalyse, pulkuose ir kiti praktiški darbai. Teorinės paskaitos mokykloje skaitomos tik tiek, kiek būtinai reikia, ir be ko negalima apsieiti.

Šiam praktiškajam vadovavimo darbui šios dienos solenizantai yra gerai paruošti.

Mieli kolegos! Mokyklos vadovybė ir lektoriai savo uždavinį atliko: jie davė jums tiek žinių ir praktikos, kiek turėjo ir galėjo duoti. Šiandien jūs oficiališkai apleidžiate mokyklos sienas ir, kiek pasiilsėję, eisite į pulkus ir štabus, praktiškajam ir savo kompetencijos ribose savarankiškam darbui dirbti. Iki šiol už jūsų darbus daugiau, negu jūs, buvo atsakingi lektoriai ir mokyklos vadovybė. Dabar už jūsų darbus visa atsakomybė teks jums patiems. Tai žinodami, mes stengiamės padėti ir jūsų ateičiai, duodami jums ne tik žinių, bet auklėjimo priemonėmis veikdami ir jūsų būdą. Stengiamės, kad jūs būtumėte ryžtingi, drąsūs, stiprios valios, išvermingi, griežti, drausmingi, savarankūs, aiškūs sprendimuose ir sumanymuose, konkretūs ir be tuščiažodžiavimo minčių dėstyme, kad priprastumėte daug, gerai ir greit dirbti, kad nebijotumėte nuovargio, purvo, dulkių, lietaus, šalčio ar karščio ir kitų nepatogumų, su kuriais mums kariams, ypač karo metu, teks dažnai susitikti. Aš čia nekalbu apie patriotizmą, pasišventimą, moralę ir kitas bendrąsias visiems kariams savybes, nes tai visiems mums turi būti visai suprantamas dalykas.

Į jus, jaunieji kolegos, mes dedame labai daug geriausių vilčių, tad žiūrėkite, kad jūs tas viltis pateisintumėte visos mūsų Tėvynės labui, mūsų kariuomenės garbei, Aukštosios Karo Mokyklos ir jos vadovybės pasitenkinimui ir jūsų pačių naudai.

<...> Atsiminkite, brangūs kolegos, kad kiekvienu sunkesniu momentu visos tautos akys su didžia viltimi ir pasitikėjimu nukrypsta į savo kariuomenę. Ir neduok Dieve, kad tokiu momentu kariuomenė susvyruotų. Juk tai būtų ne tik moralinis ir politinis smūgis, bet dažnai net katastrofa visai tautai ir valstybei. Mūsų visuomenė, ypač paskiausiais laikais, teikia mums daug moralinės paramos ir simpatijos, daug kur visuomenė iš kariuomenės šį tą ir perima bei skolina. Tai yra be kitko ir todėl, kad nors kariuomenė ir nėra dar prisiartinusi prie jos pačios siekiamo idealo, tai, vis dėlto, kai kuriose srityse mes esame, turbūt, geriau susitvarkę, negu kai kurios kitos ne mūsų žinybos sritys.

Taip ir turi būti. Mes turime siekti, kad kariuomenė būtų geriausiai ir pavyzdingiausiai organizuota ir susitvarkiusia visuomenės dalimi, o pačioje kariuomenėje geriausius pavyzdžius turi rodyti patys vadai ir tie karininkai, kurie daugiau už kitus yra gavę, t. y. ir jūs, gerbiamieji solenizantai, kaip diplomuoti ir generalinio štabo karininkai. Tad būkite pavyzdingi karininkai ir visais atžvilgiais geri vadai.

Širdingai sveikinu jus, kaip mūsų jaunuosius generalinio štabo karininkus, ir linkiu Tamstoms daug laimės ir pasisekimo.

Šia proga dėkoju Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos viršininkui brigados generolui Karveliui, mokyklos inspektoriui ir visiems ponams lektoriams už didelį Tamstų darbą, kurio vaisiais šiandien visi mes džiaugiamės.

<...> Baigęs savo pranešimą, dabar kreipiuos į Jus, mieli išleidžiamieji.

Prieš išvykstant Jums į naujas paskyrimo vietas ir prieš pradėdant didžiai atsakingą darbą, kurį Jums karo vadovybė pavedė bei patikėjo, ir naudodamasis proga, kol Jūs esate dar visi drauge, noriu Jums kai ką priminti bei patarti:

1. Tai, ką esu sakęs prieš porą metų tokios pat iškilmės proga, išleidžiant antrąją Generalinio štabo skyriaus laidą, Jums gerai žinoma. Prašyčiau tas tada pasakytas mano mintis ir patarimus vyresniesiems kolegoms taikyti ir sau.

2. Nepamirškite, kad generalinio štabo karininko tarnyba reikalauja daug kruopštumo ir atidumo darbe. Maža, pradžioje nereikšminga klaida ar neapsižiūrėjimas gali vėliau brangiai kaštuoti. Todėl visus Jums pavestus dokumentus bei darbus dirbkite atidžiai, kruopščiai ir, tik sąžiningai patikrinę ir įsitikinę, kad viskas tvarkoje, duokite jiems tolesnę eiga.

3. Savo santykiuose su viršininkais, sau lygiais ir jaunesniaisiais nepainiokite asmeninių reikalų su tarnyba. Dėl asmeninių nesusipratimų pablogėję tarnybiniai santykiai liečia dažniausiai jau ne du ar kelis asmenis, bet visą dalį ar įstaigą ar net dar daugiau. Todėl Jūs, kuriems pavestos atsakingos pareigos, turite stovėti aukščiau smulkaus asmeniškumo.

4. Daug žinių gavote mokykloje, bet jų niekada nepakaks. Ir toliau dar reikės daug studijuoti, mokytis. Šiuo reikalu noriu viena priminti: jeigu kartais teks naudotis svetimu darbu, tai nepasinaudokite proga ir nepasisavinkite jo. Visada nurodykite šaltinius, o tai kaip tik pagerins Jūsų darbo sąlygas ir santykius su kitais.

5. Gyvendami dabartiniu, įtemptu metu, nepaisykite įvairių piktų, pramanytų gandų, kurių tikslas aiškus, nepasiduokite jų įtakai, ramiai ir sąžiningai dirbkite Jums pavestą darbą, pasitikėdami savo vadais viršininkais, nes jeigu Jūs, būdami atsakingose pareigose ir žinodami kartais daugiau už kitus, elgsitės atvirksčiai, tai ko norėti iš kitų? Kokia iš to būtų žala, kalbėti netenka.

6. Būkite savarankūs darbuose, visada ir visur vispusiškai drausmingi. Nepamirškite atsakingumo pareigose, gerbkite ir mylėkite savo vadus bei viršininkus ir savo bendradarbius, nepaskęskite smulkiame asmeniškume, o svarbiausia visus Jūsų darbus telydi Tėvynės meilė – štai, mano paskutiniai Jums priminimai.

7. Norėdamas dar kartą pabrėžti Jūsų atsakingumą būsimosiose pareigose, priminsiu Jums visų ginkluotų jėgų vado J. E. Respublikos Prezidento žodžius, pasakytus čia, šioje salėje, prieš dvejus metus, išleidžiant antrąją Generalinio Štabo Skyriaus laidą: „*Mūsų paprastoji ir aukštoji karo mokyklos savo svoriu siekia toli už kariuomenės ribų ir dėl to kiekviena jų laida esti laimikis ne tik kariuomenei, bet ir visuomenei*“.

8. Baigdamas linkiu Jums, mieli išleidžiamieji, savo, inspektoriaus ir visų lektorių vardu daug ištvermės darbuose, geriausio sugebėjimo įgytas mokykloje žinias pritaikyti Tėvynei ir kariuomenės naudai, o Jums asmeniškai – vispusiškos gerovės.²⁸⁸

²⁸⁸ „Būkite pavyzdingi karininkai ir geri vadai.“ Kariuomenės vado brg. gen. S. Raštikio kalba iškilmingo posėdžio metu“, *Kardas*, 1939, Nr. 15 (317), p. 375–377.

Lietuvos kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis ypatingai rūpinosi Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla, dėjo daug pastangų, kaip geriau ir greičiau tobulinti Lietuvos kariuomenę.

Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos viršininkas brg. gen. V. Karvelis detalai apžvelgė trečiosios laidos klausytojų studijas.

„Išleidžiant Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos Generalinio štabo skyriaus trečiąją laidą, turiu pranešti to skyriaus veiklą ir nudirbtus darbus. Visų pirma tenka pasakyti, kad ši, jau trečioji, aukštosios mūsų karo mokyklos laida pradėjo savo darbą normaliu laiku – rudenį, būtent, 1937 m. rugsėjo 1 d.

Pasiremiant dviejų išleistų laidų darbo patyrimu, šioje trečiojoje laidoje buvo padaryta kai kurių pakeitimų, papildymų ir patobulinimų. Darbo kiek padaugėjo. Sumažėjo skiriamas atostogoms laikas. Padaugėjo karo žaidimų ir lauko pratimų skaičius. Įvesti keli nauji dalykai. Pagausėjo ir sustiprėjo lektorių kadrą. Patobulėjo mokymo metodas. Ir iš viso mokykla, pasiremmdama išleistų dviejų laidų patyrimu, atsistojo į normalias gyvenimo ir kūrybinio darbo vėžes, kurios ateityje turės būti dar daugiau plečiamos.

Be to, paskelbtas Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos įstatymas ir statutai. Mokyklos tikslas, santvarka ir veikla yra nusakyta Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos įstatyme ir statute. Ten pasakyta, kad Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla yra aukštojo karo mokslo ir mokymo įstaiga, o jos tikslas: a) teikti karininkams aukštojo karo mokslo žinių ir b) kurti ir tobulinti karo mokslą ir jo duomenis taikyti mūsų krašto sąlygoms ir reikalams. Taigi, tiems tikslams siekti ir buvo nukreiptas visas mokymas ir darbas mokykloje.

Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos šios, trečiosios, Generalinio štabo skyriaus laidos veikla ir atlikti darbai santraukoje atrodo taip.

Konkursiniai stojamieji egzaminai į šią laidą vyko visa 1936 m. spalio mėnesį. Po to, lapkričio pabaigoje, išlaikę konkursinius egzaminus, klausytojai kandidatai pradėjo įvairiose kariuomenės dalyse ir ginklų rūšyse stažą, kuri baigė 1937 m. liepos 31 d. Po mėnesio poilsio – atostogų, 1937 m. rugsėjo 1 d. Vytauto Didžiojo aukštojoje karo mokykloje prasidėjo jau akademinis darbas, kuris baigėsi vakar.

Visas akademinio darbo metas suskirstytas į du kursus: pirmąjį ir antrąjį, kurių kiekvienas truko po metus laiko. Kiekvienas kursas suskirstytas į tris trimestrus. Kiekviename trimestre išeitas tam tikras baigtas teorijos ir įvairių pratimų ciklas, kurie yra glaudžiai susiję tarpusavyje. Paskutiniai kiekvieno kurso trimestrai baigdavosi praktikos darbais, kurių būdavo nemaža ir viso mokslo būvyje, būtent: lauko pratimai, karo žaidimai ir taktinės kelionės, o antrojo kurso pabaigoje buvo atlikti dar ir baigiamieji darbai. Tai buvo išeito mokslo ir žinių patikrinimas – egzaminai. Buvo kreipiamas dėmesys ne tik į darbo drausmę, tarpusavyje įvairių pareigūnų darnų bendradarbiavimą, bet ir į darbo ištvėrmę. Mes gerai žinome, kas mūsų laukia sunkiu mūsų kraštui momentu, ir turime rengtis, pratintis tam jau dabar, taikos metu.

Kasdien mokykloje buvo dirbama šešios valandos, o lauko pratimai užtrukdavo net keliolika valandų. Be to, kiekvienos dienos popietis, vakaras ir dar vėlesnis laikas klausytojų buvo sunaudojamas pasirengti darbui sekančiais dienomis ir pagilinti studijoms.

<...> Be karinių mokslo dalykų, nurodytų mokyklos įstatyme, – kurių yra nemaža, – mokykloje išeita dar ir bendrų dalykų suglausti kursai, būtent: valstybinė teisė, tarptautinė teisė, ekonominių mokslų pagrindai, diplomatinė istorija, eksperimentinė bei karo psichologija. Šiuos mokslus skaitė Vytauto Didžiojo Universiteto profesoriai, jų skaičiuje ir Universiteto Rektorius ponas prof.

Römeris, ir kiti kvalifikuoti specialistai.

Taip pat buvo mokomasi dviejų užsienio kalbų: lenkų ir vokiečių.

Be to, šioje laidoje buvo įvesti dar keli dalykai: vienas jų pavadintas gimtosios kalbos bendrinimu, kurio tikslas – išlyginti mūsų tarnybinės ir bendrinės kalbos nedarnumus ir negalavimus, ir fizinis lavinimas, neskaitant jojimo, kuris buvo ir ankstyvesnėse laidose. Tai davė klausytojams progos pasimankštinti ir turėti savotišką poilsį daug ir įtemptai dirbant.

Mokykloje mokymo pagrindu imamas eksperimentinis metodas. Laikomasi šių dėsnių: teorijos kuo mažiausia (tik tiek, kiek būtinai reikia), kuo daugiau praktikos pavidalu eksperimentinių pratimų klasėje ir lauke, karo žaidimų, taktinių kelionių.

Per įvairias pratybas buvo nagrinėjami konkretūs atvejai, turint tikslą kiek galint tikriau atvaizduoti tikrąsias šių dienų kautynių sąlygas, taikant mūsų galimumams.

Per visą mokslo metą buvo atlikta daug namų bei klasės rašomųjų darbų.

Tiek klasės pratimuose, tiek lauko pratimuose kiekvieną kartą buvo renkami nauji vietovės ruožai. Tuo būdu gerai pažintas visas Lietuvos žemėlapis, o lauko pratimais išstudijuota labai daug įdomios mūsų krašto vietovės, kuri plačiai įvertinta tiek operaciniu, tiek taktiniu ir visais kitais atžvilgiais.

Visi pratimai ir darbai buvo taikomi mūsų krašto sąlygoms. Be to, buvo aptarti ir karo meno bei aukštosios taktikos dėsniai ir jų pritaikymas mūsų kraštui ginti.

Iš karo istorijos buvo išnagrinėtos svarbesnės ir įdomesnės operacijos tiek Didžiojo karo, tiek karų, buvusių prieš jį, ir mūsų karo operacijos dėl nepriklausomybės ir padarytos išvados dabarčiai ir ateičiai.

Per įvairius pratimus ir karo žaidimus tiek klasėje, tiek lauke klausytojai turėjo progos padirbėti tiek štabo, tiek tarnybų viršininkų, tiek įvairių skaidinių vadų pareigose. Bedirbdami drauge susigyveno tarpusavyje, pažino vienas kitą, kas, be abejo, palengvins jiems tolesnį darbą naujose pareigose, kai teks dirbti kartu.

Per instruktavimo pratybas klausytojai turėjo progos patys pabūti vadovais – mokytojais; patys turėjo sudaryti taktinius ir organizacinius dokumentus ir patys pratimui vadovauti. Pratimuose nepamiršti ir cheminio karo bei moto mechanizacijos klausimai.

Nudirbtas šioje laidoje darbas, pavaizduotas skaičiais, atrodo taip: paskaitų atlikta netoli 100, o pratimų daugiau kaip 250. Tame skaičiuje 12 karo žaidimų, iš jų 6 lauke, 40 instruktavimo pratimų, kurių pusė lauke. Be taktinių kelionių, kurios buvo dvi ir truko viso septynias savaites, lauke dirbta dar apie 90 dienų. Darbuose lauke suvažinėta apie 30.000 km. Iš čia pateiktų kelių skaičių matyti, kad praktiniam darbui – eksperimentiniams pratimams ir darbui lauke buvo kreipiamas ypatingas dėmesys.

<...> Tenka pabrėžti, kad ir darbo sąlygos Vytauto Didžiojo aukštajai karo mokyklai gerėja: jau kitai, ketvirtajai, laidai, kuri pradės darbą š. m. rugsėjo 1 d., praplečiamos patalpos ir padaugėja etatinių lektorių skaičius.

Baigdamas savo pranešimą, noriu priminti, kad baigti aukštajam karo mokslui reikia ilgesnio laiko ir įtemptesnio darbo, negu baigti bendrajam civiliniam aukštajam mokslui, būtent: baigus aukštesniąją mokyklą, reikia išeiti trejų metų kursą karo mokykloje; po to ne mažiau kaip penkerius metus dirbti jau karininko darbą, įgyti patyrimo, vėliau dvejus metus rengtis ir laikyti kas metai du stojamuosius egzaminus, kurių paskutiniai konkursiniai. Konkursinius egzaminus išlaikius (į mokyklą pakliūva tik apie 25–30 % kandidatų), tenka vienerius metus stažuoti įvairiose ginklų

rūšyse ir po to dvejus metus dirbti grynai akademinį darbą Aukštojoje Karo Mokykloje. Pastarasis darbas reikalingas didelio jėgų įtempimo, metodingumo ir darbo drausmės.

Šiandien aukštąjį karą mokslą baigė: pulkininkų leitenantų 1, majorų 1, kapitonų 14 ir leitenantų 3, viso 19 karininkų.²⁸⁹

Baigusiujų vardu kalbėjo gen. št. plk. ltn. P. Daukšys:

„Šiandien, taip reikšmingo mūsų kariuomenei įvykio proga, man tenka garbė Vytauto Didžiojo aukštosios karą mokyklos Generalinio štabo skyriaus III laidos karininkų-klausytojų vardu padėkoti už taip nuoširdžius sveikinimus ir gražius linkėjimus jaunesiems generalinio štabo karininkams.

1937 m. rugsėjo 1 d. gerai atestuotų, skirtus egzaminus išlaikiusių ir įvairiose kariuomenės dalyse atlikusių stažą būrelis karininkų, pasiryžusių įgyti aukštąjį karą mokslą, Vytauto Didžiojo aukštosios karą mokyklos patalpose pradėjo sunkų, bet drauge ir garbingą darbą.

Mes į Aukštąją karą mokykląėjome ne tam, kad trokštume garbės ir tuščio pasididžiavimo, bet tam, kad šiame aukštojo karą mokslo židinyje pasisemtume žinių ir būtume naudingesni mūsų kariuomenei, o tuo pačiu ir savo Tėvynei.

Mums džiugu, kad aukštąjį karą mokslą įgijome savoje mokykloje, savame krašte, o ne kur kitur, kas davė progos gerai pažinti krašto vietovę ir joje kariavimo sąlygas. Šią reikšmę gerai supranta kiekvienas bestudijuojąs karą mokslą karininkas.

Mokslo metų būvyje karininkai-klausytojai padėjo daug pastangų, rūpesčių ir pasiryžimo. Tačiau visi mes gerai žinome ir suprantame, kad daugiausia rūpesčių ir pastangų padėjo gerbiamasis kariuomenės vadas, mokyklos vadovybė ir ponai lektoriai.

Šiandien sunkus, bet garbingas ir kariuomenei naudingas darbas yra baigtas, ir galime džiaugtis jo vaisiais.

Mes, jaunesni generalinio štabo karininkai, gerai žinome ir suprantame, koks didelis ir atsakingas darbas mūsų laukia ateityje. Užtat mes, pasisėmę žinių ir iš mokyklos suolo palydėti gražiais ir nuoširdžiais linkėjimais, dar su didesniu ryžtumu ir energija dirbsime skirtą mums darbą ir stengsimės pateisinti dedamas į mus viltis.

Atsisveikinimo proga, išleidžiamųjų generalinio štabo karininkų ir savo vardu, turiu garbę reikšti gilią ir nuoširdžią padėką J. E. ponui Respublikos Prezidentui, vyriausybei, gerb. kariuomenės vadui, mokyklos vadovybei ir ponams lektoriams už tuos rūpesčius ir dėtas pastangas mūsų išmokslinimui.

Bedirbdami skirtą mums darbą, mes visada vadovausimės tais nurodymais, kurie buvo suteikti mums mokykloje, ypač tais reikšmingais nurodymais, kuriuos dažnai girdėdavome iš gerb. kariuomenės vado ir mokyklos viršininko lūpų.

Žinių ir pasitikėjimo savimi kupinus, bežengiančius į gyvenimo mokyklą kolegas, jaunesnius generalinio štabo karininkus, padėkos vardu kviečiu sušukti J. E. ponui Respublikos Prezidentui, vyriausybei, gerb. kariuomenės vadui, mokyklos vadovybei ir ponams lektoriams nuoširdų valio!²⁹⁰

²⁸⁹ „Naujuosius gen. štabo karininkus išlydint. V. D. Aukšt. Karo Mokyklos v-ko kalba“, *Kardas*, 1939, Nr. 15 (317), p. 377–379.

²⁹⁰ „Naujuosius gen. štabo karininkus išlydint.“ Plk. ltn. Daukšio žodis baigusiujų vardu, *Kardas*, 1939, Nr. 15 (317), p. 379–380.

* * *

1939 m. rugsėjo 1 d. Aukštosios karo mokyklos Generalinio štabo skyriaus *IV laida* pradėjo mokslo metus kilus Antrajam pasauliniam karui. Mokyklos lektoriai ir klausytojai susirinko į auditoriją, kur atvyko kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis ir mokyklos viršininkas brg. gen. V. Karvelis. Mokyklos viršininkas, pradėdamas mokslo metus, savo kalboje bendrais bruožais nurodė mokslo laiką, mokymo metodus, praktikų rūšis ir jų tikslą:

„<...> pareikšdamas, kad darbo įtampa, sąlygos ir reikalavimai vyks laipsniškai. Darbas bus dirbamas sistemingai ir metodingai: iš pradžių taktinės aplinkybės bus lengvesnės, o vėliau jos sunkės ir darysis painesnės. Tai bus lyg užsigrūdinimas darbui. Įgudus, be sistemos ir metodo, bus reikalaujama dar ir greito darbo. Taip pat daug dėmesio bus kreipiama ir į darbo drausmę, karinį stilių, savarankiškumą ir į visa tai, kas darbą daro ramų, griežtą, aiškų, nuoseklų ir greitą.“

Toliau mokyklos viršininkas priminė:

„kad, buvusiųjų laidų patyrimu, dėl vieno kurio nors nepavykusio darbo nereikia nuleisti rankų ir nusiminti. Geras noras ir pastangos daug nulemia, todėl reikia dirbti, taisyti savąsias klaidas ir tobulėti. Darbui reikia atiduoti visą sielą ir pastangas, nes kaip tik tuo turi pasižymėti generalinio štabo karininkas. Tačiau dirbant nereikia per daug „persistengti“, nes žmogui reikalingas ir poilsis. Todėl laiką reikia taip tvarkyti, kad kiekvienas visada jaustųsi fiziniai ir dvasiniai atsparus ir pajėgus darbui.“²⁹¹

134

Kariuomenės vadas brg. gen. S. Raštikis pažymėjo:

„Aukštosios karo mokyklos Generalinio štabo skyriaus IV-toji laida šiandien pradeda darbą ne visai normališku laiku. Taip vadinamas baltasis arba nervų karas, o paskiausiomis dienomis ir grynai grupių kariniai pasiruošimai daug kur yra pasiekę aukščiausio įtempimo, ir labai rimtai yra pastatytas klausimas – taika ar karas.

Tokiu momentu visiškai pasišvęsti rimtam studijų darbui yra gan sunku, nes pašaliniai reikalai ir rūpesčiai kreipia studijuojančių dėmesį į šalį ir trukdo sukaupti visas savo jėgas ir energiją vien tik studijų darbui. Tačiau šios aplinkybės kaip tik verčia kiekvieną iš mūsų pareikšti savo valios stiprumą, kad, neatsižvelgdami į pašalinius trukdymus, sugebėtume būti savo vietoje dirbti mums pavestą darbą, nesiblaškyti ir išlaikyti šaltus nervus. Kiekvienoje mažiau ar daugiau atsakingoje vietoje esąs pareigūnas, o ypatingai karys, dabar daugiau, negu kitu laiku, turi būti karštas patriotas ir šventai pasiryžęs jam pavestas pareigas kaip galima geriau atlikti. Tik visų mūsų tautiečių tokio bendro darbo visuma gali padėti mūsų valstybei saugiau išsilaikyti išsisiūbavusioje karinių neramumų jūroje.

Aš sveikinu ketvirtąją generalinio štabo skyriaus laidą ir linkiu mokyklos viršininkui, lektoriams ir klausytojams geriausio pasisekimo šiandien prasidedančiame Tamstų darbe. Visų mūsų bendras ir nuosirdžiausias pageidavimas, kad kitur kylantieji pavojai mus neliestų ir netrukdytų mūsų darbui, kurio mes turime labai daug. Mes to darbo nenutrauksime iki paskiausio momento. O jei išbujoję įvykiai sutrukdytų mums tą darbą dirbti, tai griebsimės kito darbo, kurio iš mūsų pareikalaus Tėvynės saugumas.

Dirbkite kolegoms, ramiai, nesiblaškydami, nesikarščiuodami, labai atidžiai ir sąžiningai semki-

²⁹¹ Pilka P., „Mokslą pradėdant“, *Kardas*, 1939, Nr. 18 (320), p. 447–448.

tės šioje mokykloje jums skelbiamas ir duodamas žinias, visada atsimindami, kad juo didesni būtų pavojai, tuo reikalingesnės bus jums tos žinios, ir juo daugiau jų turėsite, tuo naudingiau bus jums patiems, visai kariuomenei, o tuo pačiu ir visam mūsų kraštui<...>.“²⁹²

Paskelbus dalinę mobilizaciją rugsėjo 17 d. Generalinio štabo skyriaus ketvirtosios laidos 23 klausytojai buvo komandiruoti į savo dalinius. O vyr. ltn. P. Žagarnišas (*Žagariņš* – klausytojas iš Latvijos) buvo komandiruotas mokymo reikalais atlikti taktines pratybas lauke²⁹³. Valstybės gynybos tarybos nutarimu nuo 1939 m. rugsėjo 25 d. palapsniui pradėta vykdyti kariuomenės demobilizacija²⁹⁴. Todėl 23 Generalinio štabo skyriaus klausytojai, taip pat ir vyr. ltn. P. Žagarnišas, 1939 m. lapkričio 22 d. atvyko į mokyklą tęsti studijas²⁹⁵.

1940 m. balandžio 1 d. Vytauto Didžiojo aukštojoje karo mokykloje buvo 6 kadro karininkai: brg. gen. (mokyklos viršininkas) V. Karvelis, gen. št. plk. (mokyklos inspektorius) V. Kiršinas, gen. št. plk. (etatinis lektorius) K. Sprangauskas, gen. št. plk. ltn. (etatinis lektorius) A. Špokevičius, gen. št. plk. ltn. (etatinis lektorius) J. Šepetys, kpt. (mokyklos raštvedys) S. Jurevičius, laisvos dvi etatinių lektorių vietos, civilis tarnautojas (mokyklos raštvedys) P. Pilka²⁹⁶. Todėl visiškai pasišvęsti rimtoms studijoms buvo gana sunku, nes karas blaškė studijuojančių karininkų dėmesį ir trukdė susikaupti mokslui.

Ketvirtoji laida buvo gausiausia, kurioje 1940 m. balandžio 1 d. mokėsi 25 karininkai: majoras A. Raugalė; kapitonai: A. Švažas, B. Gintautas, B. Bitinaitis, A. Tindžiulis, V. Ruseckas, P. Gužaitis, V. Vilkutaitis, J. J. Šukys, J. Kubiliūnas; leitenantai: M. Vinclovas, P. Petronis, V. Žibinskas, S. Aneliūnas, J. Namajūnas, V. Dulkė, V. Bagdonas, J. Gaižutis, P. Bandzinas, J. Zemeckis, J. Sadzevičius, J. Grajauskas, R. Alonderis, M. Vasiliauskas, V. Garbenis. Iš viso tokių specialybių: 17 pėstininkų, 2 artilerijos, 4 kavalerijos, po vieną aviacijos ir inžinerijos specialybių ir klausytojas iš Latvijos kariuomenės vyr. ltn. P. Žagarnišas²⁹⁷.

²⁹² *Ten pat.*

²⁹³ Įsakymas Vytauto Didžiojo karo mokyklai Nr. 11, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 20 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 109, l. 20.

²⁹⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 14, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 14 d., *LCVA*, f. 858, ap. 1, b. 100, l. 1; Įsakymas kariuomenei Nr. 16, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 18 d., *LCVA*, f. 858, ap. 1, b. 100, l. 2; Įsakymas kariuomenei Nr. 17, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 14 d., *LCVA*, f. 858, ap. 1, b. 100, 3; Lietuvos Respublika. K. A. M. II-os pėstininkų divizijos III skyrius, Nr. 7231 (slaptas-asmeniškas, labai skubus), Kaunas-Šančiai, 1939 m. rugsėjo 25 d., *LCVA*, f. 858, ap. 1, b. 100, l. 19.

²⁹⁵ Įsakymas Vytauto Didžiojo aukštajai karo mokyklai Nr. 14, Kaunas, 1939 m. lapkričio 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 109, l. 25–26.

²⁹⁶ Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos viršininko brg. gen. Karvelio raštas Kariuomenės štabo III skyriaus viršininkui. Vardinis karininkų sąrašas 1940 m. balandžio 1 d., slaptai-asmeniškai, *LCVA*, f. 930, ap. 7, b. 7923, l. 12.

²⁹⁷ *Ten pat.*

1940 m. birželio 7 d. brg. gen. V. Karvelį paskirus kariuomenės štabo viršininko padėjėju, Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos viršininko pareigas pradeda eiti div. gen. S. Raštikis²⁹⁸.

Sovietų Sąjungai birželio 15 d. okupavus Lietuvą, prasideda mokyklos likvidavimas. Po dviejų dienų, t. y. birželio 17 d., Generalinio skyriaus ketvirtoji laida baigė pirmąjį kursą ir 21 klausytojas kariuomenės vado div. gen. V. Vitkausko įsakymu gražinti į savo dalinius²⁹⁹, mjr. A. Raugalė komandiruojamas į Artilerijos inspekciją, o klausytojai kpt. V. Vilkutaitis, J. J. Šukys ir ltn. M. Vasiliauskas apsaugos reikalais komandiruojami į geležinkelių komendantūrą, Latvijos kariuomenės vyr. ltn. P. Žagarnišas, kuris mokėsi mokykloje ir baigė pirmąjį kursą, išvyko į Latvijos ambasadą Kaune³⁰⁰.

Dar 1940 m. pradžioje pradėta rinkti Aukštosios karo mokyklos Generalinio štabo skyriaus *penktoji laida*. Iš 110 karininkų, išlaikiusių pirmuosius konkursinius egzaminus ir tinkančius pagal sveikatą, laikinai einančio kariuomenės vado pareigas div. gen. V. Vitkausko vasario 10 d. įsakymu Nr. 6 leista 77 karininkams rugsėjo–spalio mėn. laikyti antruosius konkursinius egzaminus³⁰¹.

Respublikos Prezidento 1940 m. birželio 30 d. aktu Nr. 866 panaikintas 1934 m. Respublikos Prezidento aktas Nr. 385, kuriuo Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus pirmoji laida pavadinta „Respublikos Prezidento Antano Smetonos generalinio štabo kursų laida“³⁰², iš mokyklos pavadinimo išbrauktas Vytauto Didžiojo vardas, o rugsėjo 30 d. mokykla visiškai uždaroma³⁰³.

Likviduojant Aukštąją karo mokyklą vyko didelė personalo kaita. Tai vienus karininkus iškeldavo kitur, tai kitus atsiųsdavo į mokyklą. Pvz., 1940 m. birželio 25 d. Respublikos Prezidento aktu Nr. 832 mokyklos etatinis lektorius gen. št. plk. K. Sprangauskas atleidžiamas iš pareigų ir skiriamas kariuomenės štabo viršininko padėjėju³⁰⁴, birželio 27 d. (aktu Nr. 861) mokyklos inspektorius gen. št. plk. V. Kiršinas atleidžiamas iš pareigų ir paskiriamas Ypatingojo skyriaus santykiams su SSSR kariuomene Lietuvoje viršininku, etatiniai lektoriai gen. št. plk. ltn. A. Špokevičius (aktu Nr. 860) – antrojo pėstininkų DLK Algirdo pulko vadu, o gen. št. plk. ltn. J. Šepetytys – ryšių bataliono vadu³⁰⁵.

Respublikos Prezidento liepos 6 d. aktu Nr. 971 kariuomenės štabo II skyriaus

²⁹⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 55, Kaunas, 1940 m. birželio 7 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 132.

²⁹⁹ Kariuomenės vado įsakymas Nr. 26, Kaunas, 1940 m. birželio 21 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 9, l. 7.

³⁰⁰ Įsakymas Vytauto Didžiojo aukštajai karo mokyklai Nr. 20, Kaunas, 1940 m. birželio 25 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 111, l. 20–21.

³⁰¹ Kariuomenės vado įsakymas Nr. 6, Kaunas, 1940 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 9, l. 42–43.

³⁰² Įsakymas kariuomenei Nr. 73, Kaunas, 1940 m. liepos 1 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 168.

³⁰³ Krašto apsaugos ministerijos Vyriausiosios likvidacinės komisijos pirmininko įsakymas Nr. 24, Kaunas, 1940 m. spalio 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 4, b. 26, l. 216.

³⁰⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 67, Kaunas, 1940 m. birželio 25 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 1, l. 83.

³⁰⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 68, Kaunas, 1940 m. birželio 27 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 4, l. 104.

viršininkas gen. št. plk. K. Dulksnys atleidžiamas iš pareigų ir formaliai skiriamas Aukštosios karo mokyklos etatiniu lektoriumi pulko vado teisėmis³⁰⁶, tačiau liepos 12 d. suimamas, kalinamas, oficialiai liepos 29 d. aktu Nr. 1256 atleidžiamas iš pareigų ir iš tikrosios karo tarnybos, paleidžiamas į atsargą³⁰⁷, 1941 m. sušaudytas. Karo mokyklos viršininkas brg. gen. J. Juodišius liepos 29 d. aktu Nr. 1257 atleidžiamas iš pareigų ir skiriamas Aukštosios karo mokyklos etatiniu lektoriumi pulko vado teisėmis³⁰⁸, 1941 m. suimtas, 1950 m. žuvo Abezės lageryje. Panašaus likimo susilaukė daugelis mokyklos absolventų ir dėstytojų, kurie buvo ištremti į Sovietų Sąjungą ar nužudyti. Tuometinis kariuomenės vadas gen. S. Raštikis atsiminimuose rašė:

„Naujose sąlygose aukštoji karo mokykla, kurios viršininku tada man teko būti, negalėjo veikti. Mokslas buvo nutrauktas ir klausytojai gražinti į pulkus. Aš likau beveik be darbo.“³⁰⁹

Kitur jis rašė:

„Okupavę Lietuvą, bolševikai iš karto manęs nesuėmė, kaip tai jie buvo padarę Latvijoje ir Estijoje, kur iš karto buvo suimti visi buvusios kariuomenės vadovybės vyresnieji karininkai. Aš drauge su daugeliu kitų vyresniųjų ir jaunesniųjų karininkų dar buvau paliktas iš pradžių vadinamoje Lietuvos liaudies kariuomenėje, o paskui iš tos kariuomenės suformuotame 29-ame lietuvių korpe. Aš pakartotinai kreipiausi į buvusį Lietuvos kariuomenės vadą generolą Vitkauską, paskirtą Justo Paleckio liaudies vyriausybėje krašto apsaugos ministru ir vėliau 29-jo korpo vadu, klausdamas, kodėl aš nebuvau paleistas iš kariuomenės, ir prašydamas greičiau išaiškinti ir išspręsti mano likimą, paleidžiant mane į atsargą. Nežinau, ar Vitkauskas žinojo ar ne, ką bolševikai manė daryti su manim, bet jis man nieko nepaaiškino, tik primygtinai mane ramino ir, kaip man tada atrodė, nuoširdžiai patarė nesirūpinti ir palaukti. Matydamas daugelio karininkų atleidimą ir kai kurių suėmimą, negalėjau nesirūpinti, bet negalėjau ir dezertyruoti, tuo būdu pats sau padarydamas dar didesnę bėdą. Turėjau laukti. O tuo tarpu bolševikų saugumo sekliai jau sekė mane, o mano politinė byla saugume, NKVD, vis didėjo ir didėjo. Į atsargą buvau paleistas tik 1940 metų pabaigoje, gruodžio mėnesį.“³¹⁰

Div. gen. S. Raštikis NKVD agentų visą laiką buvo sekamas, slapstėsi vengdamas numatyto suėmimo, vėliau pabėgo į Vokietiją.

Taigi spėta parengti 3 generalinio štabo ir 1 intendantų laidą. *IV laida* mokslo metus pradėjo 1939 m., tačiau prasidėjus sovietinei okupacijai Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla buvo uždaryta, su daugeliu absolventų ir dėstytojų sovietai susidorėjo. *Taip buvo sužlugdyta pakankamai sutvirtėjusi Lietuvos karininkų rengimo sistema.*

Aukštoji karo mokykla ypač vertinga dėl to, kad joje įgyjamos žinios galėjo būti taikomos specifinėmis mūsų krašto sąlygomis. Joje jau buvo pradėtos kurti naujos Lietuvai tinkamos karinės doktrinos.

³⁰⁶ Įsakymas liaudies kariuomenei Nr. 84, Kaunas, 1940 m. liepos 11 d., *LCVA*, f. R-222, ap. 1, b. 1, l. 63.

³⁰⁷ Įsakymas liaudies kariuomenei Nr. 108, Kaunas, 1940 m. rugpjūčio 1 d., *LCVA*, f. R-222, ap. 1, b. 7, l. 208.

³⁰⁸ *Ten pat.*

³⁰⁹ Raštikis S., *Kovose dėl Lietuvos. Kario atsiminimai*, Vilnius: Lituanius, II dalis, 1990, p. 72–73.

³¹⁰ Raštikis S., *Įvykiai ir žmonės. Iš mano užrašų*, t. 3, Čikaga: Akademinės skautijos leidykla, 1972, p. 509–510.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

Kuriamos Lietuvos kariuomenės karininkai buvo labai nevienodai pasirengę. Be iš carinės Rusijos „paveldėtų“ karininkų, į Lietuvos kariuomenę buvo įstoję ir kai kurie buvusios kaizerinės Vokietijos karininkai, į krašto gynimą buvo įtraukta nemažai karininkų ir iš kitų valstybių kariuomenių – Švedijos, JAV, Anglijos, Prancūzijos, Latvijos. Lietuvai atsikuriant, į besiformuojančią kariuomenę atėjusių karininkų buvo vos keli su aukštesniu karo mokslu.

Su tokiais karininkais jauną Lietuvos kariuomenę ugdyti, stiprinti ir su ja veikti buvo sunku. Vieni jų buvo baigę taikos metu rusiškas karo mokyklas, kiti vykstant karui įvairiose mokyklose baigę sutrumpintą kursą. Pirmųjų Karo mokyklos laidų karininkai buvo ypač vertingi, nes jie savo dvasia sutapo su kareiviais, tačiau jų pasirengimas vadovauti buvo labai ribotas.

Kartu su Karo mokykla nuo 1921 m. veikė Aukštieji karininkų kursai, kurių pagrindą 1931 m. įsteigtas *Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrius* (aukštoji karo mokykla), kuris tik 1938 m. gruodį oficialiai (*de jure*) tapo Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla. Tačiau bendras karininkų parengimo lygis nebuvo labai aukštas, todėl Lietuva negalėjo apsieiti be aukštesniojo rango karininkų ruošimo užsienyje³¹¹.

Taigi Lietuvos kariuomenės modernizacijos procesas pareikalavo vakarietiškai mąstančių karininkų, nes, kaip jau buvo minėta, daugelis vyresniųjų karininkų buvo baigę carinės Rusijos karo mokyklas³¹².

Iki 1931 m. Lietuvoje nebuvo aukštojo karo mokslo institucijos, todėl pasitobulinti arba įgyti retesnių karinių specialybių atrinkti karininkai ir karo valdininkai buvo siunčiami į Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Belgijos, Anglijos, Austrijos, Šveicarijos, Čekoslovakijos, Švedijos, JAV, Estijos, Latvijos ir Sovietų Sąjungos karo akademijas, intendantų, karo technikos, jūrų, kavalerijos mokyklas studijuoti aeronautikos, karo inžinerijos, radiotechnikos, elektrotechnikos, medicinos, veterinarijos, chemijos,

---

³¹¹ Vaičenonis J., *Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940)*, Vilnius: Versus Aureus, 2003, p. 43.

³¹² Michalauskas V., „Koks buvo anuometinis karininkų pasirengimas“, *Draugas*, 1999 m. lapkričio 23 d.

mechanikos, meteorologijos, fizinio lavinimo ir kitų mokslų. Siunčiant į užsienį karininkus ir civilius tarnautojus buvo atsižvelgiama į mokyklos profilį, jos vardą ir vienos ar kitos karinės specialybės karininkų reikalingumą Lietuvai³¹³. Baigusiems karo akademijas užsienyje buvo suteikiamas štabo karininko vardas³¹⁴.

Studijos užsienio karo mokyklose turėjo daug privalumų, tačiau kėlė ir nemažai problemų. Kiekvienoje šalyje karo mokslas buvo pritaikytas prie tos šalies specifinių sąlygų, skyrėsi kariuomenių organizacinė struktūra, ginkluotė ir aprūpinimas. Be to, toks mokslas brangiai kainavo, todėl kariuomenės vadovybė jau 1932 m. galutinai atsisakė karininkus mokyti vien tik užsienio karo akademijose, aukštesiose karo ir kitose mokyklose³¹⁵. Tačiau ir įsteigus savąją aukštąją karo mokyklą – *Generalinio štabo skyrių*, ryšiai su užsienio mokyklomis nebuvo nutraukti. Kaip ir iki tol, į užsienį buvo siunčiami karininkai, tik jau baigę Generalinio štabo kursus. Tai neleido nutolti nuo naujų karo idėjų, techninių išradimų ir pan., o kita vertus, tokiu būdu buvo rengiami lektoriai Generalinio štabo kursams. Visi Generalinio štabo karininkai buvo baigę Europos valstybių aukštąsias karo mokyklas. Be to, beveik kasmet keli karininkai atlikti stažuotę buvo siunčiami į užsienio valstybių kariuomenes.

Be siuntimo į užsienį, Krašto apsaugos ministerija turėjo stipendininkų ir Vytauto Didžiojo universitete. Čia buvo ruošiami inžinieriai, gydytojai, mechanikai, teisininkai, chemikai ir veterinarai, taip pat Kėdainių aukštesniojoje kultūrtechnikų mokykloje prie Žemės ūkio akademijos Dotnuvoje – Geodezijos skyriuje.

1921 m. buvo intensyviai (diplomatiškai, teisiškai ir kt. būdais) ruošiamasi siųsti karininkus mokytis į užsienio valstybių aukštąsias karo mokyklas. Karininkų siuntimu į užsienį nuo 1921 m. rūpinosi Krašto apsaugos ministerijos (toliau – KAM) Karo mokslo skyrius, nuo 1926 m. reorganizuotas į Karo mokslo valdybą, o 1931 m. – Karo mokslo valdybos Spaudos ir švietimo skyrius, 1932 m. – Administracijos valdybos Spaudos ir švietimo skyrius, vėliau – Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius (*prieš išvykdami karininkai turėdavo pasirašyti pasižadėjimą*), o Užsienio reikalų ministerija turėjo duoti sutikimą. *Trečiajame dešimtmetyje* dažniausiai mokytis buvo siunčiami pulkininkai bei pulkininkai leitenantai, o ketvirtajame – žemesnių laipsnių karininkai³¹⁶. Susiklostė savotiška tradicija, jog pirmą kartą siunčiami studijuoti karininkai į užsienio valstybių karines ir specialiąsias mokyklas atvykdavo prieš pusę mėnesio ar mėnesiu anksčiau.

³¹³ Gaigalaitė A., „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 metais“, *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, Nr. 12, p. 34.

³¹⁴ „Karo mokslų įstaigos“, 1929 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6. b. 105, l. 190.

³¹⁵ Pilka P., „Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos sulaukus“, *Kardas*, 1938, Nr. 24 (302), p. 578.

³¹⁶ Bukelevičiūtė D., *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais*, Vilnius: VŠĮ Vilniaus universiteto leidykla, 2010, p. 225–226.

* * *

KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius 1921 m. birželio 28 d. rašte dalinių vadams ir viršininkams rašo, kad krašto apsaugos ministro nuomone 1921 m. rudenį reikia komanduruoti į užsienį 10 karininkų aukštesniam generalinio štabo, artilerijos ir inžinerijos specialybių karo mokslui įgyti. Gen. L. Radus-Zenkavičius siunčia būsimų stipendininkų projekto nuorašą ir prašo iki liepos 1 d. pateikti norinčių būti komanduruojamų mokyti užsienyje karininkų sąrašą, taip pat pateikti duomenis, kokias užsienio kalbas moka kandidatas: prancūzų, vokiečių ar rusų³¹⁷.

Karinė vadovybė prašė Europoje veikiančių Lietuvos pasiuntinybių paramos suteikiant informacijos apie veikiančias generalinio štabo akademijas ir kitas aukštąsias karo mokyklas. Pavyzdžiui, iš gautos Lietuvos atstovų Šveicarijoje informacijos matyti, kad pateiktame sąrašė mokyklų mokymo kursas buvo trumpalaikis (nuo 2 savaičių iki 3 mėn.), jos buvo pritaikytos prie veikiančios šveicarų armijoje milicijos sistemos. Tos mokyklos buvo svarbios tik metodiškai. Baigęs kurią nors šių mokyklų Lietuvos karininkas nebus tinkamai pasirengęs. Naudos būtų daugiau, jei būtų komanduruojama į mokyklą, kurioje be pertraukos vyksta ilgesni kursai, kad ir į Ciuricho politechnikumą. Todėl prašoma detalesnių žinių apie politechnikumą (stojimo sąlygos, kurso programa, studijų laikas ir t. t.). Taip pat prašoma pasidomėti, ar yra Šveicarijoje, be Ciuricho politechnikumo, kitų mokslo įstaigų su ilgesniu studijų kursu (1–2 metai), kad būtų galima paruošti artilerijos ir karo inžinerijos specialistus³¹⁸.

Generalinio štabo viršininkas gen. lttn. M. Katchė 1921 m. liepos 9 d. rašo, kad rudenį numatoma siųsti tam tikrą skaičių karininkų mokyti į užsienio generalinio štabo akademiją ir aukštąsias karo technikos mokyklas. Todėl krašto apsaugos ministras prof. J. Šimkus įsakė iki liepos 20 d. atsiųsti į Generalinį štabą karininkų, pareiškusių norą būti komanduruotiems į užsienio aukštąsias karo mokyklas, sąrašą. Pabrėžiama, kad: 1) karininkai pėstininkai ir raiteliai gali stoti tik į generalinio štabo akademiją, 2) karo technikos karininkai, atsižvelgiant į jų pageidavimą, – į aukštąją karo technikos mokyklą arba į generalinio štabo akademiją³¹⁹.

Toliau renkama informacija apie studijas užsienio aukštosiose karo mokyklose. 1921 m. liepos 13 d. KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui rašo:

³¹⁷ Krašto apsaugos ministerijos (toliau – KAM) Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus 1921 m. birželio 28 d. raštas dalių vadams ir viršininkams, Kaunas, 1921 m. birželio 28 d. Nr. 23, LCVA, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 22; KAM Karo mokslo skyriaus raštas, Kaunas, 1921 m. birželio 28 d. Nr. 33, LCVA, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 28.

³¹⁸ KAM Karo mokslo skyriaus raštas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. liepos 7 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 34.

³¹⁹ Krašto apsaugos ministerija. Generalinio štabo viršininko gen. lttn. M. Katchės raštas Nr. 4114, Kaunas, 1921 m. liepos 9 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 39.

„<...> sprendžiant iš Prancūzijos apsaugos ministerijos rezoliucijos, kurią gegužės 20 d. laiške pranešė prancūzų karo atstovas Lietuvoje, matyti, kad priimti lietuvių karininkus į aukštesnes karines Prancūzijos mokyklas yra atsakyta“³²⁰.

Tačiau sprendžiant iš Lietuvos atstovo Paryžiuje laiško (birželio 25 d.) Lietuvos užsienio reikalų ministerijai matyti, kad Prancūzijos apsaugos ministras yra leidęs priimti į Saint-Cyro mokyklą du lietuvius karininkus. Be to, Lietuvos „*atstovo nuomone, mūsų karininkai gali būti priimti ir į kitas aukštesnes Prancūzijos mokyklas. Jeigu iš mūsų Apsaugos ministerio pusės nebus kliūčių, tai nieko nelaukiant reikia užklausti mūsų atstovo Paryžiuje apie pastojimo ir kurso perėjimo virš pažymėtose mokyklose sąlygas.*“

Pranešama, kad turimomis žiniomis Vokietijoje veikė šios karo mokyklos: pėstininkams – Miunchene, Viensdorfe; raiteliams – Hanoveryje; artileristams – Juterborge, technikos specialistams – Miunchene. Pageidautina per Lietuvos atstavą Berlyne išsiškindinti priėmimo sąlygas į minėtas mokyklas, kurso trukmę ir kt.³²¹

Laikiniai einantis Karo mokslo skyriaus viršininko pareigas kpt. V. Steponaitis raporte krašto apsaugos ministrą prof. J. Šimkų informavo, kad Šveicarijos Ciuricho politechnikume prašymai šiam semestriui (1921 m. rudenį) priimami iki rugsėjo 15 d., o studijos prasideda spalio 6 d. Karo mokslo skyriaus Karo mokslo taryba planuoja į Ciuricho politechnikumą siųsti 8 karininkus. Kadangi dar negautas sutikimas, tai prašoma, kad Lietuvos atstovas Šveicarijoje skubiausiai praneštų, ar bus priimti 8 karininkai. Jei būtų priimti, tai Lietuvos atstovas turi užrašyti 8 karininkus į X skyrių *Militärwissenschaftliche Abteilung*. Jeigu į tą skyrių nebūtų galima stoti, tuomet į XI skyrių *Allgemeine Abteilung B 4. Militärische Fächer*. Informuojama, kad sąrašai Karo mokslo tarybos numatytų kandidatų netrukus bus pristatyti patvirtinti³²².

1921 m. rugpjūčio 21 d. laikiniai einantis Karo mokslo skyriaus viršininko pareigas kpt. V. Steponaitis slaptame raporte krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui pranešė, kad iš kitų užsienio valstybių dar negauta galutinio atsakymo, ar jos sutinka priimti į savo aukštąsias karo mokyklas Lietuvos karininkus, tai Karo mokslo taryba nutarė išnaudoti tą progą ir, esant patogioms priėmimo sąlygoms, į Šveicarijos Ciuricho politechnikumo karinį skyrių komandiruoti 8 karininkus. Dėl to prašoma ministro sutikimo. Karo mokslo tarybos posėdyje buvo numatyta 12 kandidatų, kurie atitiko visus komandiravimo įstatymo reikalavimus: išsilavinimas, vokiečių kalbos mokėjimas ir dvejų metų tarnybos stažas. Numatyti kandidatai: IV pėstininkų divizija – plk. ltn. K. Ladiga, Aukštieji karininkų kursai – mjr. B. Štencelis, IV pėstininkų

³²⁰ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. liepos 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 116.

³²¹ *Ten pat.*

³²² KAM Karo mokslo skyriaus kpt. V. Steponaičio raportas krašto apsaugos ministrui, Kaunas, 1921 m. liepos 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 355.

pulkas – vyr. ltn. S. Zienius, X pėstininkų pulkas – kpt. Z. Gerulaitis, pėstininkų pulkas – kpt. J. Jackus, X pėstininkų pulkas – kpt. H. Songinas, Steigiamojo Seimo narys – mjr. K. Škirpa, II kavalerijos pulkas – kpt. A. Plechavičius, II pėstininkų pulkas – vyr. ltn. B. Ivanauskas, artilerijos brigada – ltn. A. Novickis ir kpt. A. Jansonas, Generalinis štabas – kpt. B. Jakutis. Kadangi nebuvo tiksliai žinoma, ar jie tinkamai moka vokiečių kalbą ir galėtų klausytis paskaitų, tai prieš juos siunčiant į užsienį, siūloma patikrinti vokiečių kalbos mokėjimo lygį³²³.

1921 m. rugpjūčio 20 d. Lietuvos karo atašė Latvijoje Generalinio štabo viršininkui gen. ltn. M. Katchei pranešė apie estų pasiruošimą steigti aukštuosius karo vadovybės ir štabo karininkų kursus. Kursus (karo akademiją) numatyta steigti rugsėjo 1 d. Revelyje (Taline) su 15 klausytojų, baigusių karo mokyklas taikos metu, turinčių vadovavimo patirtį (kuopos, bataliono arba pulko), dalyvavusių Pirmajame pasauliniame ir Estijos išsivadavimo kare, gerai atestuoti, išlaikę konkursinius stojimo egzaminus, išsilavinimas – vidurinės mokyklos. *Mokslo trukmė* – vieni metai, bet kurso trukmė pagal poreikį gali būti prailginta. Kursų organizatorius ir viršininkas yra Generalinio štabo karininkas plk. Rekkas; lektoriai prof. Boiovas (rusų akademikas), prof. Marisevas, gen. Vanauskis (Generalinis štabas), gen. Drakko (Generalinis štabas) ir visi nuolatinės tarnybos Generalinio štabo karininkai. Pagal programą bus dėstomi šie dalykai: strategija, karo istorija, karo meno istorija, technika, generalinio štabo tarnyba, karo administracija, karo statistika, artilerija ir jos ūkis³²⁴.

Tačiau gauta nepakankamai informacijos apie Europos karo mokyklas. Štai KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius 1921 m. rugpjūčio mėn. rašo krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui ir prašo skubiai per Lietuvos atstovybes Šveicarijoje, Belgijoje, Čekoslovakijoje ir Serbijoje surinkti žinių apie karo mokslo padėtį veikiančiose minėtų valstybių mokyklose, mokymo kursą, jo trukmę (1–2 metai) ir tikslą ir suteikti karininkams geresnių specialiųjų žinių. Jis nurodo, kad iki šiol gauta mažai žinių apie Ciuricho politechnikumą ir kai kurias Prancūzijos karo mokyklas. Žinios, gautos iš Lietuvos atstovo Paryžiuje, rodo, kad yra galimybė įstoti 1–2 asmenims į Saint-Cyro mokyklą. Reikia kaip galima greičiau gauti detalesnių žinių ir apie Fontainebleau aukštąją karo mokyklą, artilerijos ir inžinerijos mokyklas, taip pat stojimo į jas lietuviams sąlygas. Dar nėra žinių apie karo mokyklas Čekoslovakijoje, Belgijoje ir Serbijoje. Iš turimų žinių apie Vokietiją galima spręsti, kad tenai yra karo mokyklų karininkams rengti. Pageidautina surinkti žinių ir apie šias mokyklas ir komandiravimo į jas sąlygas³²⁵.

³²³ KAM Karo mokslo skyriaus laikinai einančio viršininko pareigas kpt. V. Steponaičio slaptas raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. rugpjūčio 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 107.

³²⁴ Lietuvos karo atašė Latvijoje pareiškimas Generalinio štabo viršininkui gen. ltn. M. Katchei, Ryga, 1921 m. rugpjūčio 20 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 1.

³²⁵ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštas Nr. 264 krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. rugpjūčio 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 295.

Kitame savo raporte (1921 m. rugsėjo 7 d.) krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui gen. L. Radas-Zenkavičius rašo, kad dėl karininkų siuntimo į užsienį iki šiol gautas tik sutikimas iš Šveicarijos ir Estijos. Su Belgija, Čekoslovakija ir Serbija Lietuvos užsienio reikalų ministerija neturi jokių diplomatinių santykių, taigi tiesioginiai ryšiai su tomis valstybėmis negalimi:

„Kadangi Čekoslovakijos kariuomenė yra prancūzų vadovaujama, o Belgijos – jų įtakoje, manau šiuo reikalu kreiptis per mūsų atstovybę Paryžiuje.“

Nors 1921 m. gegužės 20 d. iš Prancūzijos karinės misijos buvo gautas raštas, kuriame rašoma, kad Prancūzijos karo ministras nesutinka priimti lietuvių karininkų į Saint-Cyro mokyklą, tačiau birželio 25 d. jau buvo gautas pranešimas iš Lietuvos atstovybės Paryžiuje, kad Prancūzijos užsienio reikalų ministras sutinka priimti 1–2 karininkus.

Esant tokiai situacijai, gen. L. Radas-Zenkavičius manė, kad reikia per Užsienio reikalų ministeriją prašyti „*mūsų atstovybę Paryžiuje dar kartą užklausti, ar Prancūzijos valstybė sutinka priimti į Saint-Syro karo mokyklą du mūsų karininkus; 2) per mūsų atstovybę Prancūzijoje prašyti, kad būtų priimtas vienas mūsų karininkas į Generalinio štabo aukštesnę karo mokyklą Briuselyje ir du karininkai į tokią pat mokyklą Prahėje ir 3) nuo karininkų siuntimo į Serbiją susilaikyti.*“³²⁶

Lietuvos pasiuntinybė Prancūzijoje Užsienio reikalų ministerijai apie karininkų siuntimą mokytis į Prancūziją pranešė, kad klausimas sprendžiamas privačiai ir laukiamas teigiamo atsakymo. Pažymima, kad užsieniečiams stoti į karininkų mokyklą labai sunku, ypač tokių valstybių armijų karininkams, kurios dar nėra pripažintos *de jure*³²⁷.

Lietuvos užsienio reikalų ministerija 1921 m. spalio 6 d. rašo krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui:

„Į Tamstų raštą Nr. 3511 spalio 3 d. turiu garbės pranešti, kad gautomis mūsų Atstovybės Paryžiuje žiniomis prancūzų valdžia sutinkanti priimti du Lietuvos karininkus į Saint-Syro mokyklą ir kitu du į artilerijos mokyklą Fontainebleau. Į aukštąją karo mokyklą mūsų karininkai negali būti priimti.“

Estijos atstovybė Lietuvoje rugsėjo 10 d. *verbale* nota pranešė, kad Estijos vyriausybė nutarusi 1921 m. nepriimti studijuoti užsieniečių karininkų į aukštąją karo mokyklą (Kursus – *Karo akademiją*). Šis sprendimas taikomas tik 1921 m.³²⁸ Tačiau tu

³²⁶ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radas-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. rugsėjo 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 93.

³²⁷ Lietuvos pasiuntinybės Prancūzijoje raštas Užsienio reikalų ministerijai, Krašto apsaugos ministerijai, Paryžius, 1921 m. rugsėjo 14 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 92.

³²⁸ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos raštas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. spalio 6 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 122.

pačių metų rugsėjo–spalio mėn. ltn. J. Motiejūnas, j. karininkas K. Kanauka, šeši karo valdininkai: A. Janulionis, J. Mackevičius K. Mašanauskas, P. Rutkauskas, V. Sniečkus J. Žemaitis su KAM stipendija buvo pasiūsti į Dorpatą (Tartu) universitetą Estijoje studijuoti veterinariją (žr. 14 lentelę). Tačiau iki pirmos sovietinės okupacijos studijuoti į Estiją karininkai daugiau nebuvo siunčiami. Studijuoti medicinos ir veterinarijos mokslų buvo siunčiama į Austriją.

* * *

Populiariausios per du dešimtmečius tarp Lietuvos karininkų buvo *Praho*s ir *Briuselio* generalinių štabų akademijos. Į Čekoslovakiją Lietuvos karininkai buvo siunčiami siekti tiek aukštojo, tiek aukštesniojo išsilavinimo. Ypač glaudūs ryšiai buvo užmegzti su dviem aukštosiomis mokyklomis Prahoje: generalinio štabo akademija (*Válečná škola*) ir karo intendantūros akademija (*Vojenská intendantská škola*), kuriose mokslai trukdavo dvejus metus. Jos išsiskyrė tuo, kad buvo gerai parengiami įvairių specialybių vadovaujantys karininkai.

Apie Čekoslovakijos ir kitų Europos valstybių kariuomenės padėtį ir ten esamas karo mokyklas atskiri straipsniai pradėti spausdinti *Karyje*, *Karde* ir *Mūsų žinyne* nuo 1922 m., o nuo 1923 m. imta rašyti ir apie *Sakalų organizaciją* bei jos veiklą. Populiarinant Čekoslovakijos mokymo įstaigas, visada buvo pabrėžiama, kad šioje šalyje labai gerai išvystytas karo mokslas. Užmezgant pirmuosius ryšius karinio ugdymo srityje, svarus indėlis priklauso Čekoslovakijos konsului Kaune prof. J. Galiai. Jo dėka jau 1922 m. kpt. V. Griganavičius buvo išsiųstas į Generalinio štabo akademiją, o karo valdininkas V. Grudzinskas – į Karo intendantūros akademiją. Jiems pasirengti studijoms padėjo Čekoslovakijos konsulato sekretorius Lelekas (buvęs karininkas)³²⁹.

1922 m. liepos pabaigoje KAM Karo mokslo skyrius gavo iš Čekoslovakijos Respublikos liaudies gynybos ministerijos Auklėjimo sekcijos informaciją apie šias karines mokyklas:

1. Generalinio štabo akademija (*Válečná škola*) išleidžia generalinio štabo karininkus. Į šią mokyklą priimami karininkai, kurie jau tarnavo ne mažiau kaip penkerius metus, įskaitant trejus metus kariuomenės daliniuose. Mokyklos kursas trunka dvejus metus. Užsiėmimai pirmajame kurse prasideda 1922 m. spalio mėnesį. Tiksliesni duomenys apie užsiėmimų pradžią bus pranešti vėliau.

2. Karo akademija (*Vojska akademie*) išleidžia kadrinius karininkus (priimami baigę vidurines mokyklas). Akademijoje dėstomi visi dalykai, reikalingi karininkams lavinti. Karo akademijoje į karininkų mokymą įeina: dvejus metus pėstininkų, arti-

³²⁹ „Čekoslovakijos karo mokslo įstaigų ir fizinio lavinimosi apžvalga“, *Karys*, 1923, Nr. 16 (204), p. 193; Bukelevičiūtė D., *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010, p. 224–225.

lerijos ir kavalerijos kursas, vienus metus techninė dalis, po kurios (po vienu metu) skiriami į specialiąją mokyklą. Kiti studentai (pėstininkai, artilerija ir kavalerija) skirstomi baigiantis antrajam kursui į podporučikus ir įskaitomi į aplikacinę mokyklą, kur praktiškai tobulinami. Priimami ne jaunesni kaip 18 ir ne vyresni nei 25 metų jaunuoliai, įgiję vidurinį išsilavinimą, sveiki. Tai turi paliudyti šaukimo komisija. Karo akademijos studijų trukmė dveji metai; aplikacinės mokyklos – 10 mėnesių. Mokslo metų pradžia 1922 m. spalio 1 d.

3. Artilerijos mokykla yra papildomas kursas karininkams, baigusiems Karo akademiją.

4. Karo intendantūros akademijos (*Vojenská intendanská škola*) tikslas – suteikti išsilavinimą ūkio dalies karininkams, kurie skiriami į Čekoslovakijos armijos ūkio administracinę tarnybą.

Mokslas trunka dvejus metus. Priimami karininkai, išstarnavę kariuomenėje ne mažiau kaip penkerius metus ir turintys vidurinį išsilavinimą, tarnavę visose armijos daliniuose ir administracinėje tarnyboje.

Kandidatai į Karo intendantūros akademiją turi išlaikyti parengtinį, o po metų – pagrindinį stojamąjį egzaminą.

Kartu su Karo intendantūros akademija veikia ir pagal būtinumą bus organizuojami panašūs kursai ūkio administracijos vykdomosioms tarnyboms: tiekimo tarnybos karininkams (vykdomosios kariuomenės tiekimo tarnybos, ūkio tarnybos karininkams (ūkio administracijos tarnybos kariuomenės daliniuose), aprangos karininkams (kariuomenės aprangos tarnyboms).

Pagrindinė stojimo į Karo intendantūros akademiją ir šiuos kursus sąlyga – čekų kalbos mokėjimas, nes paskaitos vyksta šia kalba.

Vieno klausytojo kainos už mokslą kol kas nėra nustatyta todėl, kad kursai vyksta neseniai ir yra kūrimosi stadijoje, bet tai bus galima padaryti po kiekvieno semestro³³⁰.

Čekoslovakijos konsulas prof. J. Galia rūpinosi, kad Lietuvos karo vadovybės atstovai patys vyktų į Prahą susipažinti su ten esama mokymo sistema. 1923 m. pavasarį į Čekoslovakiją buvo komandiruotas gen. L. Radas-Zenkavičius. Lietuvos atstovą priėmė krašto apsaugos ministras F. Udržalas, Generalinio štabo ir karo mokyklų karininkai. Gen. L. Radas-Zenkavičius, lankydamasis įvairiuose Čekoslovakijos miestuose, susipažino su Prahos karo akademijos, intendantų kursų, įvairių karo mokyklų, pėstininkų, artilerijos, aviacijos, kavalerijos ir fizinio lavinimo centrų struktūra, darbo metodika, programomis. Gen. L. Radas-Zenkavičiui ypač patiko tai, kad Čekoslovakijos

³³⁰ Čekoslovakijos Respublikos liaudies gynybos ministerijos Auklėjimo sekcijos informacija apie karines mokyklas KAM Karo mokslo skyriui, Čekoslovakijos Respublikos konsulatas Kaune, 1922 m. liepos mėn. pabaiga, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 31.

mokyklose yra daug praktikos darbų³³¹.

* * *

1921 m. pabaigoje 35 Lietuvos karininkai pareiškė norą būti komandiruoti į užsienį įgyti aukštąjį karo mokslą³³². Rugsjūčio–spalio mėn. Karo mokslo skyriuje vyko egzaminai karininkams, pareiškusiems norą būti komandiruotiems į karo mokyklas Prancūzijos³³³, Belgijos³³⁴, Šveicarijos ir Čekoslovakijos karo mokyklas³³⁵.

Siekiant juridškai, valstybiniu mastu įteisinti Lietuvos karininkų studijas užsienyje, 1921 m. lapkričio 22 d. skelbiamas *Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje studijuojantiems įstatymas*³³⁶, kurį pasirašė einantis Respublikos prezidento pareigas Seimo pirmininkas A. Stulginskis, ministras pirmininkas dr. K. Grinius.

Jame rašoma, kad karo mokslo žinioms įgyti ir kariams paruošti Krašto apsaugos ministerija kas metai savo lėšomis siunčia iki 10 karininkų į užsienio valstybių aukštąsias karo mokyklas. Pinigai šiam tikslui skiriami pateikiant sąmatą (1 str.) 1922 m. spalio 5 d. įstatymo pakeitime nurodoma, kad kas metai siunčiama iki 15 karininkų į užsienio valstybių aukštąsias karo mokyklas studijuoti karinį mokslą. Šis pakeitimas įsigaliojo nuo 1922 m. spalio 1 d.³³⁷

Siunčiamieji gauna Krašto apsaugos ministerijos stipendijas, kurių dydį kiekvienais metais nustato Ministrų kabinetas priklausomai nuo valstybės, kurioje karininkas mokosi, pragyvenimo brangumo ir reikalingų studijoms išlaidų.

Įstatyme buvo numatyta: *1 pastaba*. Priklausomai nuo kandidato materialinės padėties, gali būti duodama visa ar pusė stipendijos. *2 pastaba*. Kandidatams gali būti leista mokytis užsienyje ir savo lėšomis. *3 pastaba*. Karininkas, gaunantis stipendiją, neturi teisės gauti atlyginimą už užimamas pareigas (2 str.).

Stipendininkus skiria krašto apsaugos ministras tik iš Lietuvos piliečių, kurie atitinka šiuos reikalavimus: a) yra baigę aukštesniosios bendrojo lavinimo mokyklos kur-

³³¹ Tallat-Kelpša K., „Čekoslovakų karo mokyklos“, *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, Nr. 13, p. 55–62; Bukelevičiūtė D., *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais*, p. 225.

³³² 1921 m. Lietuvos karininkų, pareiškusių norą būti komandiruotiems į užsienį įgyti aukštąjį karo mokslą, sąrašas, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 6–24.

³³³ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. spalio 19 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 125.

³³⁴ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. spalio 28 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 166.

³³⁵ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. lt. B. Sližiui, Kaunas, 1922 m. kovo 6 d., Nr. 486, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 25.

³³⁶ „Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje eiti įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1921 m. spalio 28 d., Nr. 72, eil. 647, p. 1.

³³⁷ „Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje eiti įstatymo pakeitimas“, *Vyriausybės žinios*, 1922 m. spalio 16 d., Nr. 110, eil. 854, p. 1; Įsakymas kariuomenei Nr. 238, Kaunas, 1922 m. lapkričio 2 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 237.

są, b) be lietuvių kalbos, gerai moka dar anglų ar prancūzų, ar vokiečių kalbas, c) ne vyresni kaip 35 metų vyrai, d) nepriekaištingai tarnauja Lietuvos kariuomenėje ne mažiau kaip dvejus metus ir eina ne žemesnes kaip kuopos vado pareigas; e) tinkamai atestuoti (3 str.).

Stipendininkas privalo visiškai atsiduoti tam darbui, kuriam jis yra pasiūstas į užsienį ir kas pusmetį privalo pateikti Krašto apsaugos ministerijai žinių apie savo mokymąsi ir apie atliktus praktikos darbus (4 str.).

Krašto apsaugos ministras gali atšaukti stipendininką dėl jo pažangumo ar dėl to, kad jis nesilaiko reikalavimų, kuriais yra duodama stipendija (5 str.).

Karininkas pasirašo raštišką pasižadėjimą už kiekvieną pusę metų mokymosi užsienyje taikos metu atitarnauti 1,5 m. kariuomenėje. Mokymosi užsienyje laikas įskaitomas į tarnybos laiką kariuomenėje (6 str.).

Karininkai, nebaigę mokslo užsienyje arba ir baigę, bet neištarnavę kariuomenėje įstatymo 6 str. nustatyto laiko, atleisti iš kariuomenės dėl drausmės ar teismo kelių pašalinti, privalo per 5 metus suteiktą stipendiją gražinti (7 str.).

Krašto apsaugos ministras prof. J. Šimkus ir KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radas-Zenkavičius 1921 m. lapkričio 5 d. rašte užsienio reikalų ministrui J. Purickiui rašo, kad 1921 m. pabaigoje bus siunčiami karininkai studijuoti į užsienio karo mokyklas. Kadangi jau gautas leidimas stoti į Ciuricho politechnikos karo skyrių ir į Prancūzijos karo mokyklas Saint-Cyre ir Fontainebleau, todėl prašoma padėti Lietuvos karininkams, patekusiems į nežinomas gyvenimo sąlygas, suteikti atitinkamoms atstovybėms įgaliojimus juos globoti. Visiems karininkams įteiktos instrukcijos. Būtų gerai, kad siunčiami karininkai, būtent plk. ltn. K. Ladiga, mjr. K. Škirpa ir kpt. H. Songinas į Ciurichą ir vyr. ltn. K. Grinius ir J. Vėbra į Paryžių, gautų iš Užsienio reikalų ministerijos atitinkamus raštus, kuriuos perduotų siunčiamų valstybių atstovybėms³³⁸.

1921 m. pabaigoje – 1922 m. pabaigoje buvo komanduoti: į Prancūziją – vyr. ltn. K. Grinius (išvyko 1921 m. lapkričio 7 d. į *Saint-Cyros* karo mokyklą), ltn. J. Vėbra (išvyko 1921 m. lapkričio 7 d. į artilerijos karo mokyklą *Fontainebleau*), į Belgiją – mjr. Z. Gerulaitis (išvyko 1921 m. gruodžio 8 d. į Pėstininkų karo mokyklą), kpt. K. Tallat-Kelpša (išvyko 1921 m. gruodžio 8 d. į Kavalerijos karininkų mokyklą) ir ltn. I. Slabšys (1921 m. gruodžio 8 d. į *Lecole Militaire Section de Genie* – Inžinerijos mokyklą), į Šveicariją – plk. ltn. K. Ladiga, mjr. K. Škirpa, kpt. H. Songinas (išvyko 1921 m. lapkričio 7 d. į Ciuricho politechnikos mokyklos karo skyrių), į Čekoslovaki-

³³⁸ Krašto apsaugos ministro prof. J. Šimkaus ir KAM Karo mokslo viršininko gen. L. Radas-Zenkavičiaus raštas Užsienio reikalų ministrui J. Purickiui, Kaunas, 1921 m. lapkričio 5 d., Nr. 4012, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 22.

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

ją – kpt. V. Griganavičius ir karo valdininkas V. Grudzinskas³³⁹ (atvyko 1922 m. spalio 8 d.³⁴⁰ į Karo intendantūros akademiją – *Vojenská intendanská škola*)³⁴¹ 1921–1922 m. karininkų, siunčiamų mokytis į užsienio valstybes, sąmata sudarė 191 630 auksinų (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

1921–1922 m. karininkų, siunčiamų mokytis į užsienio valstybes, sąmata³⁴²

Kur siunčiama (valstybės)	Pragyvenimas		Užmokestis už mokslą	Knygų įgijimui	Kelionei	Iš viso auksinai
	mėnesiui	metams				
Prancūzija						
Vienam asmeniui	1000 frankų ³⁴²	12000	240	200	200	25280
Dviem asmenims	2000	24000	480	400	400	
Belgija						
Vienam asmeniui	1000 frankų	12000	500	200	200	38700
Trims asmenims	3000	36000	1500	600	600	
Šveicarija						
Vienam asmeniui	600 frankų ³⁴³	7200	683	200	200	24850
Trims asmenims	1800	21600	2049	600	600	
Čekoslovakija						
Vienam asmeniui	2000 kronų ³⁴⁴	24000	1000	400	1000	52800
Dviem asmenims	4000	48000	2000	800	2000	
Privatiems rūbams įsigyti – 10 karininkų po 5000 auksinų ³⁴⁵						50000
Iš viso						191 630

³³⁹ Čekoslovakijos konsulato Kaune pranešimu kariuomenės intendantas karo valdininkas V. Grudzinskas yra priimtas į Intendantūros akademiją Prahoje 1922–1923 m.m. Mokslas prasidės 1922 m. spalio 16 d. 9 val. Priimtajam reikės prisistatyti kelias dienas prieš prasidedant mokslui. (Užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktoriaus B. K. Balučio raštas Nr. 17162 Krašto apsaugos ministerijai, Kaunas, 1922 m. liepos 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 26).

³⁴⁰ Čekoslovakijos konsulatas Kaune 1922 m. vasario 14 d. kreipėsi į Lietuvos apsaugos ministeriją tikslu sužinoti, kiek karininkų numato ministerija siųsti mokytis į Čekoslovakiją 1922 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 30.

³⁴¹ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. spalio 19 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 122, 125, 166, 231; KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštai-laiškai lt. J. Vėbrai, vyr. lt. K. Griniui, mjr. K. Škirpai, plk. lt. K. Ladigai, kpt. H. Songinui, Kaunas, 1921 m. lapkričio 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 922–926; KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštas Nr. 855 Generalinio štabo viršininkui gen. lt. M. Katchei, Kaunas, 1921 m. lapkričio 19 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 968.

³⁴² 1921–1922 m. karininkų, siunčiamų mokytis į užsienio valstybes, sąmata, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 7–8.

³⁴³ 1 frankas – 7,50 auksinų.

³⁴⁴ 1 frankas – 18,30 auksinų.

³⁴⁵ 1 krona – 1,2 auksino.

³⁴⁶ Auksinas – pereinamasis Lietuvos Respublikos laikinasis popierinis pinigas, kursavęs 1919–22 m., kurį pakeitė litas. Auksinas apyvartoje buvo iki 1922 m. spalio 2 d., iki lito įvedimo. Vėliau auksinai 3 mėn. į litus buvo keičiami mažėjančiu santykiu, iš pradžių 175, metų pabaigoje – 850 auksinų už 1 litą.

Iš viso 1921 m. pabaigoje – 1922 m. buvo skirta 1 019 352 auksinų karininkų studijoms užsienio karo mokyklose³⁴⁷.

KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radas-Zenkavičius krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui 1921 m. gruodžio 9 d. raporte informuoja, kad komandiruojuojant karininkus į užsienio aukštąsias karo mokyklas išduodama jiems stipendija auksiniais, nors sąmatoje buvo numatyta valiuta tos valstybės, į kurią jie siunčiami. Sąmata buvo nustatyta, kai frankas buvo lygus 7,5 auksinų, o šveicarų frankas – 18,30. Vykstant karininkams į užsienį (lapkritį, gruodį) vokiečių markė krito ir pasirodė, kad už prancūzų franką reikėjo mokėti apie 20 auksinų, o už šveicarų – 50 auksinų. Susidarius tokioms aplinkybėms, mūsų karininkai atsidūrė sunkioje padėtyje ir iš jų sunku reikalauti produktyvaus darbo, jei jų materialinė būklė nebus pagerinta. Siekiant sutvarkyti šį klausimą buvo prašoma ministro įsakyti išmokėti stipendijas tokiu būdu: kiekvienam stipendininkui išmokėti valiuta tos valstybės, kurioje jis mokosi, todėl Tiekimų valdyba turi pirkti tam tikrą valiutą ir pristatyti Valstybės išdui sąskaitą, kurią išdas apmoka auksiniais. Tai suteiks galimybę tikrai nustatyti išduotos stipendijos didumą ir vienodumą, o kita vertus, karininkams nerūpės vokiečių markės kilimas ar kritimas.

Karininkų, komandiruočių į Šveicariją, raportuose aprašoma sunki jų padėtis. Komandiruočių į Prancūziją yra kiek geresnėje padėtyje, nes jie apsigyveno mokykloje, kur pragyvenimas pigesnis, bet ir čia reikia stipendiją nustatyti frankais.

Todėl buvo prašoma ministro nurodyti Tiekimo valdybos viršininkui išmokėti stipendijas ir už praėjusį laiką šveicarų ir prancūzų valiuta. Turimomis žiniomis plk. ltn. K. Ladiga, mjr. K. Škirpa ir kpt. H. Songinas yra pasiskolinę šveicarų frankų, vokiečių markes jie žada gražinti, kai tik jie gaus nustatytą stipendiją frankais. Nesunku suprasti, kokią sumą gavo Prancūzijos frankais vyr. ltn. K. Grinius ir ltn. J. Vėbra už išduotą jiems avansą vokiečių markėmis³⁴⁸.

1921 m. gruodžio 31 d. gen. L. Radas-Zenkavičius informavo krašto apsaugos ministrą prof. J. Šimkų apie Lietuvos atstovybės Paryžiuje sekretoriaus J. V. Dobužio raštą Užsienio reikalų ministerijos diplomatui B. K. Balučiui³⁴⁹: iš mūsų atstovybės Paryžiuje gautas raštas, kuriame pažymima, kad ne visi siunčiami karininkai pasirinko tinkamas mokyklas. Ltn. J. Vėbra rašo:

³⁴⁷ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radas-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. rugsėjo 26 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 81.

³⁴⁸ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radas-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. gruodžio 9 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 232.

³⁴⁹ Rašte rašoma, kad protingiau būtų, jei ltn. J. Vėbra lankytų Saint-Cyro mokyklos pėstininkų skyrių: čia susipažintų su artilerijos mokslu ir po 2 metų Lietuvos kariuomenė turėtų gerą karininką artileristą. Lietuvos atstovybės Paryžiuje sekretoriaus J. V. Dobužio raštas Užsienio reikalų ministerijos diplomatui B. K. Balučiui, Kaunas, 1921 m. gruodžio 30 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 235.

„Mokykla vadinasi *Lecole militaire d'Artilleris*. Joje yra trys skyriai: I – puskapininkams, II – jaunesniems karininkams ir III – karininkams, turintiems ganėtinai karo patirties. Baigę I skyrių (mokslas tęsiasi 6 mėn.), negali tarnauti kariuomenėje taikos metu. II skyriuje mokslas trunka 2 metus, mokosi baigusieji *lecole polytechnique*, pusiau karinę, pusiau civilinę mokyklą. Baigę šį skyrių gauna kadro artilerijos karininkų teises.“³⁵⁰

Nors visi užsieniečiai (amerikiečiai, čekoslovakai, serbai, olandai) mokėsi III skyriuje, bet kadangi ltn. J. Vėbra pavėlavo 3 mėn. ir nesijautė pakankamai pasirengęs, tai jis užsirašė į II skyrių. Jis yra baigęs realinės mokyklos 6 klases, o ne 4 klases. Taigi žinios laiške ne visai atitinka tikrovę, taip pat kad Lietuvos kariuomenėje naudojamos tik senos patrankos. Gaila, kad Paryžiaus pasiuntinybė šiuo klausimu nieko nepatarrė ltn. J. Vėbrai. Siunčiamame rašte tos mokyklos viršininkui prašoma jo nuomonės dėl ltn. J. Vėbros, ar jis pasiruošęs klausyti dėstomų dalykų.

Ne visai aiški ta laiško vieta, kur kalbama apie karininkus, išsiųstus į Belgiją. Iš pono V. Sidzikausko telegramos matyti, kad mokyklą pasirinko patys karininkai, susitarę su Belgijos karo ministerija³⁵¹.

Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Vakarų departamento direktorius B. K. Balutis 1922 m. sausio 3 d. krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui rašo:

„Į Jūsų raštą Nr. 17016, pranešame, kad Lietuvos atstovas Paryžiuje ir Šveicarijoje informuoja dėl reikalingos sumos mėnesiui padengti asmenines išlaidas:

Iš Paryžiaus – dėl Užsienio reikalų ministerijos 1921 m. lapkričio 22 d. rašto Nr. 16292 nuomonės apie stipendijų karo mokyklose dydį Sen Syro ir Fontenebleau, pranešame, kad Lietuvos atstovo Paryžiuje O. Milošo nuomone eilinėms išlaidoms kiekvienas karininkas turėtų gauti kas mėnesį ne mažiau kaip 1000 frankų. Mus pasiekusiomis žiniomis tose pat karo mokyklose Čekoslovakijoje karininkai gauna nuo 1100 iki 1200 frankų kas mėnesį savo eilinėms išlaidoms, priklausomai nuo užimamų pareigų (laipsnio) kariuomenėje.“

Iš Šveicarijos buvo gauta tokia informacija:

„Atsakydami į Krašto ministerijos raštą 1921 m. lapkričio 22 d. Nr. 16300 pranešame, kad vienam asmeniui normaliai pragyventi didesniuose Šveicarijos miestuose reikalinga nuo 300 iki 350 frankų maistui, butui ir kitoms smulkioms išlaidoms, neskaitant knygų, rūbų, apavo ir kitų stambesnių išlaidų.“³⁵²

1922 m. sausio 21 d. vyriausiasis armijos gydytojas gen. ltn. V. Nagevičius rašte Tarptautinio banko valdybai pareiškė:

„Sužinojęs apie Tamstų 1922 m. sausio 19 d. sprendimą apie suteikimą kariškiams stipendijų,

³⁵⁰ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. gruodžio 31 d., Nr. 88, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 233.

³⁵¹ *Ten pat.*

³⁵² Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Vakarų departamento direktorius B. K. Balučio raštas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1922 m. sausio 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 36.

kaip vyriausias armijos gydytojas, atsakingas už kariuomenės sveikatą, kreipiu Tamstų dėmesį į neatidėliotiną reikalą paruošti mūsų kariuomenei tokių specialybių, kurių mūsų armijoje labai stinga ar laikinai reikia pasinaudoti užsieniečiais, kurie nusistatę kuo greičiau išeiti iš kariuomenės. Į užsienį reikia komandiruoti mokytis šių specialybių: 1) karo lauko chirurgijos, 2) epidemiologijos ir bakteriologijos, 3) terapijos, 4) akių ligų (kariuomenėje turima 12 proc. akių ligų). Siųsti reikėtų valiutos ir kalbos atžvilgiu į Vokietiją, vidutiniškai kiekvieną 6 mėn. Tam reikalui reikalinga stipendija 24 mokslo mėnesiams, nemažiau 3 000 auksinų mėnesiui, bendra suma – 72 000 auksinų. Tamstoms pritarus, pristatyčiau tinkamus kandidatus.³⁵³

* * *

Studijos užsienio karo mokyklose kėlė daug finansinių, buitinių ir kitokių problemų. Plk. ltn. K. Ladiga, studijuojantis Šveicarijoje Ciuricho politechnikos mokyklos Karo skyriuje, pranešė, kad Karo skyriuje mokslas bus padalintas į trys žiemos ir du vasaros semestrus:

„Šis vasaros semestras prasidės užbaigus žiemos semestru. Vasaros semestro pratybų darbams būsim priskiriami prie įvairių kariuomenės dalių ir mokyklų. Karo skyriaus vadovas pranešė, kad vasaros semestru privalome turėti karinę uniformą, tad prašome kiekvienam iš mūsų karinės uniformas įsigijimui parūpinti po 800 frankų. Karinės uniformos neturim ir jeigu kas ką nors ir turim tai sudėvėta ir skirtingų spalvų, o tai kompromituotų tik mūsų valstybę, taip pasirodžius. Mums reikalinga turėti uniformą vienodai pasiūtą ir vienos spalvos.

Kadangi per vasaros semestrą teks būti prie kariuomenės dalių, arčiau bendrauti su šveicarų karininkais, nepatogu bus visados ir visur išsiskirti. Šveicarai į mus žiūri kaip į Lietuvos karininkus ir su tuo tenka skaitytis. Todėl vasaros semestru priėmė mėnesinės 600 frankų prašome pridėti dar po 100 frankų mėnesiui.³⁵⁴

1922 m. vasario 4 d. Lietuvos pasiuntinybės Šveicarijoje sekretorius per Užsienio reikalų ministeriją Karo mokslo skyriui rašė:

„Siunčiame plk. ltn. K. Ladigos laiško kopiją ir prašome skubiai apsvarstyti jo dėstomą reikalą ir išsprendus mums pranešti ir jei bus teigiamas sprendimas, atsiųsti reikalingą kreditą.

Primename, kad net normaliai stipendijai karininkams atstovybė neturi kredito ir yra mokėjusi stipendiją sausio mėn. tik iš savo lėšų. Todėl prašome trumpiausiu laiku skirti lėšų, nes greitai reikės stipendijas mokėti už vasario mėn.³⁵⁵

KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius 1922 m. kovo 7 d. raporte krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui rašo:

„<...> prieš Kalėdas buvo gautas įsakymas komandiruoti į Belgijos aukštesnes mokyklas tris

³⁵³ Vyriausiojo armijos gydytojo gen. ltn. V. Nagevičius pareiškimas Tarptautinio banko valdybai, Kaunas, 1922 m. sausio 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 42.

³⁵⁴ Plk. ltn. K. Ladigos raštas Lietuvos atstovybės Šveicarijoje pasiuntiniui, Bernas, 1922 m. vasario 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 68.

³⁵⁵ Lietuvos pasiuntinybės Šveicarijoje sekretoriaus per Užsienio reikalų ministeriją raštas Nr. 132 Karo mokslo skyriui, Bernas, 1922 m. vasario 4 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 69.

karininkus.

KAM Karo mokslo skyrius, krašto apsaugos ministrui įsakius, pravedęs tam tikrus egzaminus, tikslu komandiruoti į Belgiją karininkus – mjr. Z. Gerulaitį, kpt. K. Tallat-Kelpšą ir ltn. I. Slabšį. Kadangi su Belgijos karo vadovybe buvo susitarta, kad Belgijos karo ministras pats paskirs kandidatus į atitinkamas mokyklas, tai šiam paskirus mjr. Z. Gerulaitis ir kpt. K. Tallat-Kelpša tik nuo sausio 10 d. pradėjo mokytis „Ecole de Guerre“ Briuselyje. Ltn. g I. Slabšys iš kai kurių dalykų pasirodė dar ne visiškai pasiruošęs stoti į Briuselio „Ecole Militaire Sestion de Genie“, taigi jis buvo iki rudens laikinai nusiųstas į Belgijos kariuomenės Inžinerijos pulką, kad galėtų per tą laiką pasitemti iš tų dalykų (pvz., matematikos terminai prancūzų kalba), kurie neleido jam tinkamai išlaikyti egzaminus.

Tačiau ir mjr. Z. Gerulaitis ir kpt. K. Tallat-Kelpša buvo priimti mokytis praėjus jau gana ilgam laikui nuo mokslo metų pradžios (mokslas buvo prasidėjęs 1921 m. spalio 3 d.) irgi gali atsidurti toje pačioje situacijoje, jog nespės iš visų dalykų įsisavinti kursą ir jiems tada tektų iki rudens būti komandiruotiems į belgų kariuomenės dalis.

Manydamas, kad toks komandiravimas bus jiems ne kenksmingas, bet naudingas, nes suteiks galimybę praktiškai susipažinti su belgų kariuomenės organizacija, todėl prašau Tamstos sutikimo sprendžiant šį klausimą, jei paaiškės, kad minimi karininkai negalės įsisavinti mokslo kurso su kitais karininkais.³⁵⁶

1922 m. kovo 10 d. Lietuvos pasiuntinybė Šveicarijoje užsienio reikalų ministrui prof. V. Jurgučiu pateikė labai įdomių pastebėjimų ir pasiūlymų apie Lietuvos karininkų studijas Ciuricho politechnikos mokyklos karo skyriuje.

[Čia] „mokosi trys mūsų karininkai: plk. ltn. K. Ladyga, mjr. K. Škirpa, kpt. H. Songinas. Jie yra pasiuntinybės žinioje, čia gauna stipendijas ir t. t.

Lietuvos pasiuntinybė Šveicarijoje apie karininkų mokslą pateikė keletą samprotavimų ir pasiūlymų. Baigę vasaros semestrą komandiruoti karininkai išvažiavo į Lietuvą, nes iki vasaros semestro liko dar du mėnesiai, tačiau teorijos mokslas prasidės tik rudenį, spalio mėn. pabaigoje, o vasaros metu bus tik praktikos užsiėmimai prie kariuomenės dalių. Ciuricho politechnikos mokyklos karo skyriaus tikslas – paruošti Šveicarijai karininkus-instruktoriaus; iki šiol Šveicarijos karo žinyba siunčia ten tik žemesnio laipsnio karininkus. Pasiuntinybės nuomone, ten dėstomas teorijos mokslas neturi mūsų karininkams didelės reikšmės ir vargu ar pateisinamos tokios didelės išlaidos. Tokių karinių mokslų kursus galima būtų organizuoti Kaune, kuriais galėtų pasinaudoti daugiau karininkų ir tai kainuotų žymiai pigiau. Tokia nuomone neoficialiai pareiškė plk. ltn. K. Ladiga. Lietuvos karininkams būtų labai naudinga šią vasarą būsimus praktikos darbus atlikti kariuomenės dalyse. Tuo reikalu kalbėta su Šveicarijos karo ministerijos sekretoriumi plk. Kisslig' u. Jis žadėjo paruošti praktikos darbų kariuomenės dalyse planą. Todėl Lietuvos karininkai turėtų progos tinkamai išstudijuoti šveicarų kariuomenės organizacijos sistemą, galėtų dalyvauti kariuomenės manevruose ar bent juos stebėti.

Siūloma komandiruoti Lietuvos karininkus atlikti vasarą praktiką Šveicarijos kariuomenės dalyse, išstudijuoti šveicarų kariuomenės organizacijos sistemą ir t. t. Tai būtų labai naudinga kuriant ir reorganizuojant Lietuvos kariuomenę. Į teorinį ateinančios žiemos semestro mokslą žiūrima skeptiškai, turint omenyje, kad Ciuricho politechnikume Lietuvos karininkai yra laisvi, lygūs su civiliais studentais.³⁵⁷

³⁵⁶ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Kaunas, 1922 m. kovo 7 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 40.

³⁵⁷ Lietuvos pasiuntinybės Šveicarijoje raštas užsienio reikalų ministrui prof. V. Jurgučiu, Bernas, 1922 m. kovo 10 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 72.

1922 m. kovo 13 d. KAM Karo mokslo skyriaus karių mokymo dalies vedėjas kpt. V. Biržiška KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus pavedimu kreipėsi į plk. lt. K. Ladigą, mjr. K. Škirpą ir kpt. H. Songiną ir *prašė atsakyti į šiuos klausimus:*

„1) Kokie kursai buvo skaitomi Šveicarijos „*Militarschule*“ iki to laiko, kada Tamsta išvažiavot į Lietuvą.

2) Kiek valandų buvo iš kiekvieno dalyko perskaityta.

3) Pateikti kiekvieno dalyko programą.

4) Kokius Tamsta išlaikėt egzaminus ir turėjote konsultacijas (repeticijas) ir kokius balus gavote.“³⁵⁸

KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius Užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktorių B. K. Balutį prašė pranešti Lietuvos atstovui Šveicarijoje, kad šią vasarą komandiruoti karininkai į Šveicariją praktikos darbams nebus siunčiami, į Ciuricho politechnikos mokyklos karo skyrių atvyks tik prasidėjus žiemos semestru³⁵⁹.

1922 m. gegužės 5 d. Užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktorius B. K. Balutis KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Radus-Zenkavičiui pranešė, kad Lietuvos pasiuntinybė Paryžiuje persiunčia vyr. lt. K. Grinius, besimokančio Saint-Cyro karo mokykloje pareiškimą, kuriame teigiama, kad „*gegužės 27 d. Saint Syro karo mokyklos mokiniai (kartu su užsieniečiais) vyksta į manevrus. Keičiantys gyvenimo sąlygoms didėja išlaidos. Tad būtina mūsų karininkams skubiai skirti dienpinigių. Vyr. lt. K. Grinius prašo skirti jam 20 frankų dienai. Sunkus pavasaris sumažino daržovių derlių Prancūzijoje, todėl laukiama maitinimo vasarą ir rudenį pa-brangimo, todėl ši reikalavimą 20 frankų remiame. Manome, kad tokio pat priedo prie dienpinigių netrukus pareikalaus ir lt. J. Vėbra iš Fontenebleau.*“³⁶⁰

KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius 1922 m. birželio 22 d. raporte krašto apsaugos ministrui plk. lt. B. Sližiui pranešė:

„<...> pristatydamas ištrauką iš komandiruoto į Belgiją kpt. K. Tallat-Kelpšos raporto, kuriame jis skundžiasi dėl mūsų atstovybės Paryžiuje, kad jie (komandiruoti karininkai) negauna iš atstovybės atatinkamos globos.

³⁵⁸ KAM Karo mokslo skyriaus karių mokymo dalies vedėjo kpt. V. Biržiškos kreipimasis į plk. lt. K. Ladigą, mjr. K. Škirpą ir kpt. H. Songiną, Nr. 1540, Kaunas, 1922 m. kovo 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 70, l. 9.

³⁵⁹ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštas Užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktoriui B. K. Balučiui, Kaunas, 1922 m. balandžio 6 d., Nr. 164, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 45, l. 145.

³⁶⁰ Užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktoriaus B. K. Balučio raštas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Radus-Zenkavičiui, Kaunas, 1922 m. gegužės 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 11.

Siunčiant pirmuosius karininkus mokytis į užsienio aukštąsias karo mokyklas Krašto apsaugos ministras prof. J. Šimkus 1921 m. lapkričio 5 d. raštu kreipėsi į užsienio reikalų ministrą J. Purickį, prašė per atstovybes juos globoti. Omenyje buvo turima ne tik laiku materialiai aprūpinti, bet ir suteikti moralinę paramą karininkams. Nesutvarkius iki dabar stipendijų išmokėjimą, gali kartais įvykti taip, kad pinigai šiek tiek pavėluos, pageidautina, kad atstovybės išmokėtų jiems avansą (pvz., taip padarė atstovybė Šveicarijoje), nes negavę laiku pinigų karininkai atsiduria labai keblioje situacijoje, o tai gali turėti neigiamų pasekmių ne tik karininkams, bet ir Lietuvos kariuomenei.

Todėl prašau Tamstos tarpininkavimo per užsienio reikalų ministrą teikti nurodymus atatinkamoms atstovybėms laikyti karininkus, kurie mokosi aukštosiose karo mokyklose, visiškoje savo globoje.³⁶¹

1922 m. birželio mėn. pabaigoje kpt. K. Tallat-Kelpša raporte KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Radus-Zenkavičius rašė:

„<...> prašau Tamstos tarpininkavimo, kad būtų duotos instrukcijos mūsų legacijai (*pasivintinybei*) Paryžiuje, reguliuojančias su ja komandiruotų į užsienį karininkų santykius. Instrukcijų, kaip praneša legacijos sekretorius J. V. Dobužis, jie neturi. Dalykas tame, kad gegužės mėn. turėjau daug išlaidų dėl nurodytos aukščiau kelionės ir dėl to, kad nesu gavęs visų pinigų, paskirtų man ministrų kabineto nutarimu š. m. balandžio 21 d. Būdamas sunkioje padėtyje ir papuolęs į nemalonias skolas, prašiau legacijos išduoti man avansą negautos algos dydžio, bet legacija iš pradžios atsisakė, pasiremdama tuo, kad neturi nei tam tikro dydžio avanso, nei instrukcijų. Išdėsčius jai mano padėtį ir reikalavimo pagrįstumą, legacija pranešė, kad ji telegrafavusi į ministeriją dėl šių pinigų. Rezultate pinigų, kuriuos turiu gauti biržely gal gausiu tik mėnesio gale arba tik kitame mėnesy, bet aš neturiu iš ko pragyventi, kol pinigai bus man įteikti. Jeigu atstovybė turėtų instrukcijas verčiančias ją skaitytis su manimi kaip esančiam jos globoje, negalėtų atsisakyti teikti pagalbos ypač tuo, kad siunčiamus man raštus ir pinigus ilgai užlaiko Užsienio reikalų ministerija, t. y. įstaiga kuriai atstovybė betarpiškai priklauso.

Dėl pinigų pasivėlinimo ir dėl atstovybės atsisakymo išduoti avansą, mano kaip karininko svetimoje šalyje padėtis yra nepakenčiama, nes neturiu galimybės laiku užsimokėti nei už butą, nei už valgi ir tuo ypač gali būti bloga jeigu šeiminingė pasiskųstų akademijos viršininkui.³⁶²

* * *

KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius 1922 m. rugpjūčio 11 d. gavo KAM Armijos teismo valstybės gynėjo raštą, kuriame pranešama, kad kpt. H. Songinas yra traukiamas atsakomybėn pagal Kariuomenės įstatymo XXII kn. 141 ir 145 str. Tardymas jo byloje jau baigtas. Byla su kaltinimo aktu bus siunčiama į Kariuomenės teismą. *Kardomoji priemonė* – teismo tardytojo vyriausybės priežiūra, kurios vykdymo būdą, remiantis Kariuomenės įstatymu XXIV kn. 471 str., nustato nusikaltusiojo viršininkas. Dėl kaltinimų kpt. H. Songinui buvo uždrausta vykti į

³⁶¹ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. lt. B. Sližiui Nr. 1942, Kaunas, 1922 m. birželio 22 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 20.

³⁶² Kpt. K. Tallat-Kelpšos raportas Nr. 14 KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Radus-Zenkavičiui, 1922 m. birželio mėn. pabaiga, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 21.

užsienį, nes tada nebūtų galimybės vykdyti priežiūrą.

Be to, remiantis *Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje studijuojantiems įstatymo* (*Vyriausybės žinios*, 1921 m., Nr. 72) 3 str., kpt. H. Songinas negali būti KAM stipendininku, siunčiamu mokytis į užsienį³⁶³.

KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radas-Zenkavičius 1922 m. rugpjūčio 14 d. raporte krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui pranešė, kad „*ryšium su Armijos teismo valstybės gynėjo pranešimo kpt. H. Songinas yra traukiamas atsakomybėn iš XXII kn. 141 ir 145 str. ir todėl negali būti komandiruojamas į užsienį. Todėl prašau Tamstos sutikimo išbraukti jį iš karininkų tarpo, kurie mokosi užsienyje ir vietoje jo ir kpt. K. Tallat-Kelpšos leisti jau dabar pradėti ieškoti kandidatus siunčiamus į užsienį.*“³⁶⁴

1922 m. rugsėjo 16 d. Lietuvos pasiuntinybė Prancūzijoje krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui pranešė, kad Prancūzijos vyriausybė 1922 m. rezervavo Lietuvos karininkams trys vietas *Ecole spéciale militaire de Saint Cyr (Infanterie)*, mokslo metų pradžia lapkričio 1 d. *Ecole Militaire d'Artillerie á Fontainebleau* yra dvi vietas, mokslo metų pradžia spalio 2 d. *Ecole Militaire de Génie Versailles* yra viena vieta, mokslo metų pradžia spalio 2 d.

Karo aviacijos mokyklos kol kas nėra, bet karininkus galima siųsti į *Ecole supérieure de l'Aéronautique et Mécanique* Paryžiuje. Mokslas joje prasideda lapkričio pradžioje ir trunka dvejus metus. Jos programą turi I oro eskadrinės vadas ltn. J. Dobkevičius.

Kartu jungiamos *Ecole Militaire de Génie Versailles* ir *Cycles d'Information des Officiers Généraux et Colonele* programos. Kaip matyti iš programos, šiuos kursus gali lankyti karininkai, ne žemesnio kaip pulkininko laipsnio. *Cycles d'Information des Officiers Généraux et Colonele* turi dvi mokslo sesijas – spalio ir lapkričio mėnesį – iki šiol buvo įvykdyti tik artilerijos praktiniai šaudymai, kurie atlikti rugsėjo 16 d. Šiuos kursus leidžiama lankyti ir karininkams užsieniečiams³⁶⁵.

Toliau Lietuvos pasiuntinybė Prancūzijoje Užsienio reikalų ministerijos Vakarų departamentui rašo, kad Belgijoje besimokantiems karininkams lėšų atstovybėje visai nėra (apskritai Krašto apsaugos ministerijos atstovybėje yra tik 184 frankai 39 centai). Todėl primindama raštą Nr. 362, atstovybė dar kartą turi garbės prašyti tinkamų nurodymų, kad kuo greičiau būtų atsiųsti į atstovybę reikalingi pinigai stipendijoms mokėti. Belgijoje ir Prancūzijoje besimokantiems karininkams stipendijos yra išmokėtos iki rugsėjo 30 d. Ltn. I. Slabšys, kuris dabar yra Briuselyje, privalo gauti stipendiją iki

³⁶³ KAM Armijos teismo valstybės gynėjo raštas Nr. 5924 KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Radas-Zenkavičiui, Kaunas, 1922 m. rugpjūčio 11 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 74.

³⁶⁴ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radas-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Nr. 1566, Kaunas, 1922 m. rugpjūčio 14 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 73.

³⁶⁵ Lietuvos pasiuntinybės Prancūzijoje raštas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Paryžius, 1922 m. spalio 4 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 83.

rugsėjo pabaigos³⁶⁶.

KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius 1922 m. spalio 6 d. raporte krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui rašo, kad Steigiamasis Seimas 1922 m. spalio 5 d. pakeitė *Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje studijuojantiems įstatymo* 1 straipsnį (Krašto apsaugos ministerija kas metai savo lėšomis siunčia iki 10 karininkų į užsienio valstybių aukštąsias karo mokyklas). Įstatymo pakeitime nurodoma, kad kas metai siunčiama iki 15 karininkų (vietoj 10) į užsienio valstybių aukštąsias karo mokyklas studijuoti karinį mokslą.

Sudarant 1921 m. papildomą sąmatą buvo suplanuotos reikalingos sumos naujiems komandiruotiems penkiems karininkams, bet kreditai neskirti, nes įstatymu buvo numatyta tik 10 karininkų.

Todėl Karo mokslo skyrius pristatė papildomą sąmatą dėl komandiruojamų į Prancūziją penkių karininkų:

1000 frankų mėn. x 3 mėn. x 5 karininkams = 15 000 frankų.

Drabužiams įgyti: 250 Lt x 5 = 1 250 Lt

Dėl drabužių įsigijimo: 1921 m. komandiruojami gavo po 5000 auksinų. Kadangi tada dolerio kursas buvo 200 auksinų, tai pavertus į litus – 250³⁶⁷.

1922 m. spalio 13 d. KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas L. Radus-Zenkavičius aplinkraštyje *Komandiruotiems į užsienį aukštąjį karo mokslą eiti* teigia, kad be nurodytų 1921 m. įsakyme kariuomenei Nr. 269 1 str. reikalavimų, komandiruoti į užsienį mokyti karininkai atidžiai seka užsienio spaudą, nagrinėjančią karinį mokslą. Sužinoję apie naują išleistą leidinį nedelsdami praneša apie tai Karo mokslo skyriui ir, jei skyrius duoda nurodymą, tuoj pat jį įsigyja ir atsiunčia. Visos išlaidos už leidinį gražinamos. Be to, plačiai informuoja skyrių apie mokslo eigą toje mokykloje, kurioje mokosi: mokslo planą (pamokų lentelės, programos) privaloma pristatyti skyriui. Iki šiol ne visi šiuos reikalavimus vykdė.

Daugiausia žinių suteikė vyr. ltn. K. Grinius, kuris atsiuntė karo mokslo turinio 95 knygas, iš to skaičiaus 35 vadovėlius, statutus, 36 paskaitas³⁶⁸.

Tačiau ir toliau kilo problemų dėl stipendijų mokėjimo. 1922 m. lapkričio 4 d. Lietuvos atstovybė Prancūzijoje kreipėsi į krašto apsaugos ministrą plk. ltn. B. Sližių pranešdama, kad atvykę į Prancūziją ir Belgiją Lietuvos karininkai kreipiasi į atstovybę prašydami išmokėti jiems stipendijas. Informuojama, kad šiuo metu atstovybė jokių

³⁶⁶ Lietuvos pasiuntinybės Prancūzijoje raštas Nr. 372 Užsienio reikalų ministerijos Vakarų departamentui, Paryžius, 1922 m. rugsėjo 16 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 58.

³⁶⁷ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Kaunas, 1922 m. spalio 6 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 3.

³⁶⁸ 1922 m. spalio 13 d. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko L. Radus-Zenkavičiaus aplinkraštis „Komandiruotiems į užsienį aukštąjį karo mokslą eiti“, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 13.

Krašto apsaugos ministerijos pinigų neturinti. Be to, atstovybė nežino, nuo kurio laiko kuriam karininkui ji privalo mokėti stipendijas. Atstovybė prašo krašto apsaugos ministrą laiku atsiųsti bent už tris mėnesius į priekį stipendijoms išmokėti reikalingas sumas, taip pat tiksliai pranešti nuo kurio laiko kiek kuriam karininkui reikia išmokėti. Laiku negavę pinigų, karininkai patenka į labai nepatogias situacijas, kurių atstovybė neturi galimybės pakeisti³⁶⁹.

1922 m. lapkričio 15 d. Ministrų kabinetas leido Krašto apsaugos ministerijai išduoti 9 karininkams, kurie mokosi užsienio karo mokyklose, 1 000 frankų atsiskaityti už reprezentacinius reikalus.

Kaip minėjome, 1921 m. lapkričio 7 d. Lietuvos karinė vadovybė plk. ltn. K. Ladigą išsiuntė į Ciuricho politechnikos mokyklos karo skyrių kartu su mjr. K. Škirpa ir kpt. H. Songinu. Baigęs žiemos semestrą plk. ltn. K. Ladiga 1922 m. spalio 20 d. buvo priimtas į Prahos generalinio štabo akademijos (*Válečná škola*) antrąjį kursą. Plk. ltn. K. Ladiga lapkričio pabaigoje prašė Lietuvos pasiuntinybę Čekoslovakijoje sužinoti, kodėl KAM Karo mokslo skyrius yra prašęs Čekoslovakijos karo ministrą perkelti jį iš antrojo kurso į pirmąjį kursą. Plk. ltn. K. Ladiga pranešė, kad nemato reikalo pereiti į pirmąjį kursą ir prašė Karo mokslo skyriaus sutikimo pasilikti antrajame kurse, tam nėra neigiamai nusiteikęs ir akademijos viršininkas³⁷⁰. Krašto apsaugos ministras plk. ltn. B. Sližys užsienio reikalų ministru E. Galvanauskui pranešė, kad gavus iš atstovybės Čekoslovakijoje telegramą, kad plk. ltn. K. Ladiga priimtas į *Válečná škola* antrąjį kursą ir, turint omenyje, kad plk. ltn. K. Ladiga nemoka čekų kalbos, o tai trukdo geresniam susipažinimui su dėstomais dalykais, buvo kreiptasi į Čekoslovakijos pasiuntinybę dėl plk. ltn. K. Ladigos priėmimo į pirmąjį kursą³⁷¹. Akademiją baigė 1923 m. rugpjūtį.

Stipendininkas mjr. J. Sutkus (mokėsi Karo intendantūros akademijoje 1923-10-12–1925-07) KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Rados-Zenkavičiui pareiškime rašė, kad 1923 m. sausio pradžioje Prahėje mokėsi penki karininkai. Nei vienas karininkas negaudavo „*Įsakymų kariuomenei*“, todėl jie negalėjo susipažinti su Lietuvos kariuomenės gyvenimu. Pageidautina, kad po vieną įsakymų egzempliorių gautų Lietuvos pasiuntinybė Čekoslovakijoje. Visi Prahėje gyvenantys karininkai turėtų galimybę minėtus įsakymus perskaityti³⁷².

³⁶⁹ Lietuvos atstovybės Prancūzijoje kreipimasis į krašto apsaugos ministrą plk. ltn. B. Sližių, Paryžius, 1922 m. lapkričio 4 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 81.

³⁷⁰ Lietuvos Respublikos atstovybės Čekoslovakijoje raštas Nr. 243 Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktoriui, Praha, 1922 m. lapkričio 30 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 79.

³⁷¹ Krašto apsaugos ministro plk. ltn. B. Sližio raštas užsienio reikalų ministru E. Galvanauskui Nr. 7329, Kaunas, 1922 m. gruodžio 9 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 77.

³⁷² Mjr. J. Sutkaus pareiškimas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Rados-Zenkavičiui, Kaunas, 1923 m. sausio 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 70, l. 4.

1923 m. kovo 12 d. Ministrų kabinetas nutarė karininkams, besimokantiems užsienio karo mokyklose, nustatyti 1923 m. šias stipendijas: Čekoslovakijoje – 2 500 čekoslovakiečių kronų kas mėnesį kiekvienam, Prancūzijoje – 1 000 prancūziečių frankų kas mėnesį kiekvienam, Belgijoje – 1000 belgiečių frankų kas mėnesį kiekvienam³⁷³.

Todėl KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas L. Radas-Zenkavičius 1923 m. balandžio 7 d. raporte krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui rašė:

„Ministrų kabinetas šioms metams komandiruotiems karininkams mokytis į Prancūziją nustatė stipendiją 1000 prancūziečių frankų ir Belgiją – 1 000 belgų frankų. Tas nustatymas buvo padarytas remiantis žiniomis, gautomis iš mūsų atstovybės Paryžiuje, dar 1922 m. Pastaruoju laiku frankui kritus, pragyvenimas Paryžiuje ir Belgijoje eina brangyn, ir visi karininkai pareiškė, kad jokia būdu negalima pragyventi, gaunant 1 000 frankų stipendiją. Turimomis žiniomis mūsų atstovybės Paryžiuje tarnautojai gauna tokias algas: mašininkė – 750 litų, II sekretorius – 1 170 ir I sekretorius 1550 litų, o tai sudaro: mašininkė – 1 200 frankų, II sekretorius – 1 800 frankų, I sekretorius – 2 400 frankų. Iš tų algų matyti, kad mūsų karininkai, gaudami mažiau už mašininkę, negali patenkinti reikalingiausias išlaidas ir privalo skursti, o tai juos kaip karininkus stato į keblią padėtį.

Kadangi pas mus yra jau nusistovėjusi valiuta, sąmatos ir visos sąskaitos vedamos litais, tai patogiausia būtų ir stipendijas paskirti litais. Todėl prašau Tamstą visiems komandiruotiems karininkams nustatyti stipendiją 1 000 litų per mėnesį (Prancūzija, Belgija, ir Čekoslovakija). Gražintame raporte pranešama, kad krašto apsaugos ministras neranda galimybių šiais metais pakeisti stipendiją.³⁷⁴

Stipendininkų finansinė problema ir toliau liko aktuali. KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas L. Radas-Zenkavičius 1923 m. liepos 6 d. raporte krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, rašė:

„<...> pristatau komandiruotų į užsienį mokytis karininkų raportus, kuriuose jie nurodo sunkią savo materialinę padėtį. Kokioje jie atsidūrė dėl nepakankamo atlyginimo. Iš savo pusės pridėdu, kad lankydamas juos Prancūzijoje visiškai įsitikinau, kad jų prašymai yra teisingi, ypač turint omenyje, kad jie ne tik mokėsi, bet ir faktiškai atstovauja mūsų kariuomenę prancūzų karininkų tarpe, dėl ko jie negali užsidaryti vien siaurame savo ratelyje, bet turi nuolatos bendrauti su kitais tų pačių mokyklų karininkais, o tam reikalinga atitinkamų išlaidų; kartu jie atlieka ir pildo įvairias iš Lietuvos siunčiamas instrukcijas, kurias negalima niekam kitam pavesti, nes neturime Prancūzijoje karinės atstovybės. Lietuvos atstovybė Prancūzijoje man patvirtino, kad gaunamo atlyginimo yra per maža, nes net atstovybės mašininkė gauna už juos didesnę atlyginimą.

Todėl prašau Tamstos tarpininkavimo, kad jau šiais metais, nuo birželio 1 d. jiems ir kitiems mūsų į užsienį mokytis komandiruotiems karininkams stipendijos būtų padidintos bent 200 litų į mėnesį kiekvienam.³⁷⁵

³⁷³ Lietuvos Respublikos ministrų kabineto reikalų vedėjas. KAM Karo mokslo skyriui, Kaunas, 1923 m. kovo 17 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 50, l. 17.

³⁷⁴ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radas-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui Nr. 725, Kaunas, 1923 m. balandžio 7 d.; Raportą gražino 1923 m. balandžio 23 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 51, l. 80.

³⁷⁵ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko L. Radas-Zenkavičiaus raportas Krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui Nr. 1379, Kaunas, 1923 m. liepos 6 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 51, l. 156.

Laikiniai einantis KAM Karo mokslo skyriaus viršininko pareigas kpt. V. Steponaitis 1923 m. liepos 31 d. raporte krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui rašo:

„<...> papildant liepos 6 d. raportą Nr. 1379 pranešu, kad šiais metais išleista komandiruoties karininkams stipendijoms apmokėti 94.612 litų 54 cnt.

1923 m. sąmatoje šiems reikalams numatyta 250.125 litai ir visi karininkai aprūpinti iki rugsėjo 1 d. Todėl prašoma visiems komandiruoties karininkams padidinti stipendiją 200 litais nuo 1923 m. birželio 1 d., nes visi karininkai aprūpinimo atžvilgiu yra labai sunkioje padėtyje.“³⁷⁶

* * *

Karininkų, išsiųstų mokytis į užsienio karo mokyklas, finansinę problemą toliau kečia ir naujas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. št. plk. K. Boleckis 1923 m. gruodžio 17 d. raporte Generalinio štabo viršininkui gen. L. Rados-Zenkavičiui:

„<...> pristatydamas mjr. K. Škirpos raportą su mūsų atstovybės raštu Paryžiuje turiu pažymėti, kad dėl nuolatinio prancūzų ir belgų valiutos svyravimo mūsų komandiruotų į užsienį karininkų padėtis pablogėjo, kad jie negali pragyventi taip, kaip to reikalauja jų padėtis ir yra kur kas blogesnėje padėtyje palyginus su kitais karininkais užsieniečiais. Todėl reikia nustatyti jiems didesnę stipendiją litais.

Todėl prašau Tamstos tarpininkavimo, kad ministrų kabineto rugsėjo 12 d. nutarimas būtų pakeistas. Karininkams besimokantiems užsienyje būtų išmokomos tokios stipendijos: 900 litų mėnesiui ir už kiekvieną laipsnį po 20 litų mėnesiui nuo gruodžio 1 d. Be to visiems komandiruoties gražinamos kelionės išlaidos vizoms gauti, pirkti bilietai ir bagažui vežti dukart per metus, važiuojant į Lietuvą ar iš jos grįžtant. Dienpinigiai komandiruojant tarnybiniams mokslo reikalais kartu su kitais mokyklos klausytojais mokomi 15 litų dienai. Šiems pakeitimams įvykdyti neteks komandiruotų karininkų sąmatą didinti.“³⁷⁷

1924 m. sausio mėn. pradžioje KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas gen. št. plk. K. Boleckis kitame raporte Generalinio štabo viršininkui gen. L. Rados-Zenkavičiui praneša, kad krentant Prancūzijos franko kursui, Lietuvos karininkai, kurie mokosi užsienyje, atsidūrė keblioje padėtyje. Pateikta informacija rodo, kad Čekoslovakijoje pragyvenimas dar brangesnis negu Prancūzijoje. Tuo remiantis buvo prašoma nustatyti užsienyje besimokantiems leitenantams 800 litų stipendiją. Už kiekvieną aukštesnį karininko laipsnį pridėti po 50 litų. Stipendiją turi būti nustatyta litais, nes kitoms valiutoms krentant, reikėtų ją per daug dažnai keisti³⁷⁸.

Lietuvos stipendininkai užsienyje ir toliau buvo susirūpinę informacija apie kariuomenės būklę, o ypač apie jos juridinę padėtį. Kpt. P. Dočkus (besimokantis *Fontai-*

³⁷⁶ Laikiniai einantis KAM Karo mokslo skyriaus viršininko pareigas kpt. V. Steponaičio raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Kaunas, 1923 m. liepos 31 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 51, l. 157.

³⁷⁷ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. št. plk. K. Boleckio raportas Generalinio štabo viršininkui gen. L. Rados-Zenkavičiui, Kaunas, 1923 m. gruodžio 17 d. Nr. 2370, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 56, l. 144.

³⁷⁸ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. št. plk. K. Boleckio raportas Generalinio štabo viršininkui gen. L. Rados-Zenkavičiui, Kaunas, 1924 m. sausis, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 69, l. 33.

nebleau artilerijos karo mokykloje) 1924 m. sausio 4 d. raportu kreipėsi į KAM Karo mokslo skyriaus viršininką gen. št. plk. K. Boleckį, kad visi besimokantys Prancūzijoje Lietuvos karininkai negauna įsakymų kariuomenei ir todėl netenka galimybės sekti kariuomenės gyvenimą, o tai gali kelti problemų. Prašoma, jei yra kliūčių siuntinėti ištisus įsakymus, tai nors informuoti karininkus tais Lietuvos kariuomenės įstatymų klausimais, kurie juos tiesiogiai liečia.

Be to, buvo prašoma duoti nurodymų šiais klausimais:

„1) ar galiu aš nešioti 1924 m. seno pavyzdžio kepurę, kuri vietoje žvaigždės turi Vyties skydo kryžių, 2) ar artilerijos karininko kelnės turi turėti lampasus, ar tai tik išmislas ne kurių karininkų ir 3) ar nėra dar kokių nors pakitimų mūsų artilerijos karininko uniformoje.“³⁷⁹

Lietuvos karinė vadovybė 1923 m. gruodžio 19 d. buvo pateikusi prašymą Prancūzijos karo ministerijai priimti Lietuvos karininkus į Aukštesnę karo mokyklą ir į Versalio inžinerijos mokyklą. Krašto apsaugos ministras plk. lt. B. Sližys prašė Prancūzijos karinę vadovybę leisti mjr. J. Lanskoronskiui³⁸⁰ ir vyr. lt. K. Griniui³⁸¹ tęsti Karo mokyklos kursus 1924–1926 m. 1924 m. sausio 16 d. buvo gautas atsakymas, kad 1924 m. nėra rezervuotų vietų užsienio valstybių karininkams. Teigiama, kad vyr. lt. J. Matulevičiui yra galimybė tęsti mokslus Versalio inžinerijos mokykloje, todėl prašoma pranešti apie šio karininko atvykimą³⁸².

Kpt. S. Jurgutis pateikė laikinai einančiam pareigas Vyriausiojo štabo viršininkui plk. lt. J. Gričiui prašymą pakeisti mokyklą iš Grenoblio elektrotechnikos instituto į Paryžiuje esančią *Ecole Nationale Supérieure des Mines*, nes ši mokykla, anot kpt. S. Jurgučio, yra geriau pritaikyta kariuomenės reikalams³⁸³. Tačiau jam buvo atsakyta. Jis 1924 m. spalio 1 d. – 1927 m. rugsėjo mėn. mokėsi Kalnakasybos institute

³⁷⁹ Kpt. P. Dočkaus raportas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. št. plk. K. Boleckiui, Prancūzija, Fonteblo (*Fontainebleau*) 1924 m. sausio 4 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 70, l. 3.

³⁸⁰ 1922 m. spalio 20 d. – 1923 m. rugpjūčio 22 d. KAM pasiūstas mokėsi Saint-Cyro aukštojoje karo mokykloje Prancūzijoje. Grįžęs paskirtas Aukštųjų karininkų kursų lektoriumi. 1923 m. pakeltas į majorus, 1925 m. gegužės 20 d. – į plk. lt. 1925 m. rugpjūčio 28 d. perkeltas į Generalinio kariuomenės štabo valdybos Karo mokslo skyrių eiti skyriaus viršininko pareigas. 1926 m. rugsėjo 28 d. išvyko mokytis į Generalinio štabo akademiją Belgijoje (*Ecole de guerre*), kurią 1929 m. baigė. 1929 m. gegužės 15 d. paskirtas eiti II karo apygardos štabo viršininko pareigas.

³⁸¹ Vyr. lt. K. Grinius 1921 m. lapkričio 7 d. pasiūstas mokytis į Prancūziją, Saint-Cyro karo mokyklą. 1923 m. spalio 6 d. mokslus baigė, grįžęs paskirtas į Aukštuosius karininkų kursus. 1924 m. rugpjūčio 1 d. pasiūstas mokytis į Belgijos generalinio štabo akademiją. 1925 m. gegužės 15 d. pakeltas į kapitonus. 1927 m. rugsėjo 29 d. baigė mokslus, suteiktas gen. štabo karininko teisės ir paskirtas į Vyriausiojo štabo Operacijų skyrių.

³⁸² Prancūzijos Respublika. Raštas karo ir pensijų ministrui ponui Prancūzų karo misijos Baltės valstybėms viršininkui plk. lt. Rygoje. Prašymas priimti lietuvių karininkus į Aukštesnę karo mokyklą ir į Versalės inžinerijos mokyklą, Paryžius, 1924 m. sausio 16 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 70, l. 21.

³⁸³ Raportas laikinai einančio pareigas plk. lt. J. Gričiui Nr. 2372, Kaunas, 1924 m. liepos 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 328.

Grenoblyje, Prancūzijoje, įgijo kalnų inžinieriaus diplomą.

1924 m. birželio mėn. KAM Karo mokslo skyrius Krašto apsaugos ministerijos sąmatos ir sąskaitybės referentui rašo, kad visiems karininkams, tarnaujantiems krašte, padidintos algos nuo 1924 m. gegužės 1 d., todėl prašo pridėti po 20 proc. prie stipendijų karininkams, kurie mokosi užsienyje. Padidinus 20 proc., stipendijos būtų tokios: ltn. – 750, vyr. ltn. – 810, kpt. – 870, mjr. – 930, plk. ltn. – 990 litų³⁸⁴.

Lietuvos karinė vadovybė nuolat rūpinosi siunčiamų mokytis į užsienį karininkų kvalifikacija. Pavyzdžiui, 1924 m. birželio 7 d. laikinai einantis Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričius raporte krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui rašo:

„Matydamas, kad būtų labai naudinga, jei komandiruotas į Čekoslovakijos Generalinio štabo akademiją mjr. V. Griganavičius dalyvautų akademijos organizuojamoje ekskursijoje į Prancūziją papildyti įgytoms akademijoje žinioms, nagrinėjant įvykius vietoje ir susipažinti su naujaisiais karo technikos išradimais ir jų taikymo metodais. Prašoma ministrą tarpininkauti Ministrų kabinete, kad būtų leista asignuoti 500 Čekoslovakijos kronų mjr. V. Griganavičiui padengti kelionės išlaidas.“³⁸⁵

1925 m. lapkričio 16 d. Lietuvos Respublikos pasiuntinybės Čekoslovakijoje karo atašė plk. ltn. B. Giedraitis persiuntė Karo mokslo skyriaus viršininkui Kaune (raštas gautas lapkričio 20 d.) plk. P. Kubiliūno (mokėsi 1925 09 22–1927 07) pranešimą, kuriame rašoma (citatų kalba šiek tiek taisyta):

„<...>Atvykus į Prahą pirmus ir reikalingiausius nurodymus ir patarimus maloniai suteikė pulk. Giedraitis; jis nuvedė mus su mjr. Kibirškčiu ir pristatė Mokyklos viršininkui. Mokslas lapkričio 3 d., iš karto įtraukė darban – prasidėjo tą pačią dieną lekcijos, o vėliau ir įvairūs uždaviniai. Mokymo darbas, vedamas labai nuosekliai ir metodiškai, žinių duoda kasdien vis naujų ir naujų. Profesoriai, ypač čechai, daro labai gero įspūdžio, aiškina arba klausinėja, kad kiekvienas gerai suprastų, ypač mum, lietuviui, neduoda ramumo – klausia ar supratom. Neįsivaizdinu, ką mes būtume darę, jeigu nebūtumem pramokę nors kiek kalbos. Dabar jau lekcijas visai liuosai suprantam ir lengvai atliekam rašto darbus. Kolegas turim neblogus, viso mūsų kurse 19 žmonių. Užsirekomendavom neblogai. Mjr. Kibirškštis laikosi gerai, markės negadina; jau laike dviejų savaitių pasisekė įeiti su čechais į gerus santykius <...> draugiškus <...>. Mokslo srity pasistengsime lietuvių vardą pakelti tinkamom aukštumom <...> tarp visų esančių mūsų Prahoje, nesusipratimų jokių nėra <...>. Gyvenam abu su maj. Kibirškčiu kambariuos, kur gyvena Sutkus su Novaku (Navaku). Sąlygos mums tokios pat, kaip ir jiems <...>.“³⁸⁶

Toliau rašo, kad reikia padėti šeimai, todėl „prisieina vargt.“

³⁸⁴ Raštas KAM karo mokslo skyriaus Krašto apsaugos ministerijos sąmatos ir sąskaitybės referentui, Kaunas, 1924 m. birželio mėn., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 69, l. 313.

³⁸⁵ Laikinai einančio Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Kaunas, 1924 m. birželio 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 69, l. 295.

³⁸⁶ Mikša P. A., „Lietuvos karininkų studijos Čekoslovakijoje“, *Lietuva ir Čekija*, Nr. 5–7, p. 225.

Plk. P. Kubiliūnas 1926 m. kovo 28 d. nusiųstame raporte Lietuvos karo atstovui Prahoje aptarė praktikos darbus, atliktus nuo 1926 m. sausio 1 d. iki kovo pabaigos („*žymiai viršija praktikos ir rašto darbams skiriamas laikas*“, – rašė jis). Bendrosios taktikos užsiėmimuose uždaviniams ir rašto darbams atlikti buvo skirta daugiausia laiko – 68 val. (teorijai vos 17 val.). Buvo nagrinėjami divizijos veiksmai armijos sparne. Stipendininkas plk. P. Kubiliūnas pažymėjo jo atliktus „*svarbiausius rašto darbus ir jų įvertinimą*“:

„1. Divizijos 35 km žygis ir jos dalių sugrupavimas prieš puolimą. Profesoriaus įvertinimas: *Très bon travail, logique, clair, précis* (labai geras darbas, logiškas, aiškus, tvarkingas). 2. Divizijos sparno apsauga žygio metu (Dėstytojas įvertino kaip teisingai suprastą situaciją, pavadino geru darbu). 3. Divizijos sparno apsauga (geras darbas – *celkem dobře*). 4. Divizijos artėjimas (įvertinimas – „*gerai*“). Kiti darbai dar negražinti.“³⁸⁷

Pėstininkų taktikos užsiėmimuose teorijai buvo skirta šiek tiek mažiau laiko (24 val.), uždaviniams ir rašto darbams – 34 val. Išnagrinėtos temos: „Pėstininkai artėjant, sudarant su priešu kontaktą, puolime, gynimasis, veiksmai su tankais“. Vieną rašto darbą „Pulkas pastovio apsaugoje“ akademijos profesorius įvertino gerai, kitą – „Bataliono puolimas pulko sudėtyje“ – pavadino silpnu.

Artilerijos taktikos teorijai tebuvo skirta 10 val.; uždaviniams bei rašto darbams – 22 val. Plk. P. Kubiliūno darbą „Artilerija dengia pastovio apsaugą ir diviziją artėjant“ profesorius įvertino geru pažymiu (*práce dobrá*).

Kavalerijos taktiką akademijos klausytojai nagrinėjo atlikdami uždavinius bei rašto darbus. Temos: kavalerijos brigada žvalgyboje, divizijos eskadronas tolimojoje ir artimojoje žvalgyboje; detalus atskirų eskadrono veiksmų nagrinėjimas; eskadrono veiksmai ariergarde artilerijos ir avangardo priešakyje. P. Kubiliūnas profesoriumi pateikęs 2 rašto darbus: „Kavalerijos brigada žvalgyboje“ ir „Eskadronas dengia divizijos avangardą“. Pirmasis įvertintas labai gerai, antrasis darbas dar negražintas, rašoma plk. P. Kubiliūno rašte. Aviacijos klausimams tebuvo skirta 18 val. (uždaviniams atlikti – 4 val.). Išnagrinėta: žvalgybos tarnyba, sąveika su artilerija, ryšių tarnyba, ginkluotė – bataliono, naikintuvai, bombonešiai, jų veikimas, fotografavimas ir kt.

Inžinerijos tematikai buvo skirta 18 val. (iš jų 10 val. – teorijai). Nagrinėta: pozicijos ir kliūtys, jų naikinimas, pozicijos parinkimas ir jos elementai, įsitvirtinimo būdai, organizavimas ir užlaikymas. Ryšiams skirta 12 val. (be teorijos). Generalinio štabo tarnybos klausimai nagrinėti tiek per teorinius (10 val.), tiek per praktinius užsiėmimus – atliekant užduotis ir rašto darbus (13 val.). Karo istorijai skirtų užsiėmimų metu (19 val.) išnagrinėti Napoleono karai iki žygio į Rusiją 1812 m.³⁸⁸

³⁸⁷ Mikša P. A., „Lietuvos karininkų studijos Čekoslovakijoje“, *Lietuva ir Čekija*, Nr. 5–7, p. 226.

³⁸⁸ *Ten pat*, p. 228–229.

Iš visų KAM stipendininkų, studijuojančių Čekoslovakijoje, tik A. Dobrovolskis siekė išsamesnių mokslinių tyrimų ir apgynė daktaro disertaciją. 1923 m. spalio 1 d. jam buvo paskirta stipendija studijuoti Čekoslovakijos aukštojoje akademijoje (Brno). 1926 m. jis pradėjo dirbti laisvu moksliniu bendradarbiu šios mokyklos Bakteriologijos, serologijos, higienos ir gyvulių limpamųjų ligų mokslo institute, kur atliko mokslinį ir administracinį darbą. Šio instituto vadovo Fr. Ševčiko tvirtinimu, A. Dobrovolskis jau tada ruošėsi rengti disertaciją tema „Limpamųjų ligų pernešimas blakėmis“. 1928 m. lapkričio 28 d. gavęs diplomą tapo veterinarijos gydytoju, nuo 1928 m. gruodžio 1 d. paskirtas tarnauti į 2-ąjį artilerijos pulką Lietuvoje veterinarijos gydytoju. 1929 m. birželio 15 d. išlaikius egzaminus karininko laipsniui gauti, suteiktas leitenanto laipsnis. 1930 m. lapkričio 23 d. pakeltas į vyr. leitenantus, 1932 m. lapkričio 23 d. – į kapitonus. Parengtą disertaciją „Eksperimentalinis tyrimas juodligės bacilos likimo virškinamajame trakte *cimex lectularius*“ jis apgynė Veterinarijos akademijoje Brno 1933 m. gegužės 22 d. ir įgijo veterinarijos medicinos daktaro laipsnį. Jis dirbo Lietuvos III pėstininkų divizijos veterinarijos viršininku, 1936 m. lapkričio 23 d. pakeltas į majorus. 1936 m. rugsėjo 15 – gruodžio 15 d. komandiruotės metu Čekoslovakijoje lankėsi įvairiuose pulkuose Prahoje, Olomouce, Pardubicuose, Brno, kur turėjo susipažinti su Čekoslovakijos kariuomenės veterinarijos ligoninių struktūra ir gydymo būdais bei metodais, taip pat su naujaisiais chirurgijos pasiekimais³⁸⁹.

* * *

1924 m. liepos 7 d. laikinai einantis KAM Karo mokslo skyriaus pareigas mjr. V. Steponaitis raporte laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiui rašė:

„Nors iki šiolei į užsienį siunčiamiems karininkams kandidatus parinkdavo Karo mokslo skyrius ir po tam tikrų patikrinimų pristatydavo Krašto apsaugos ministrui juos patvirtinti, bet kaip bus šiais metais nežinau, girdėjau iš kelių lūpų, kad bus kokių tai permainų ir nežinau kame juos pasireikš. Kadangi užsienyje mokslus einantieji karininkai yra mano žinioj, tai manau, kad ir tiems, kurie dabar rinks kandidatus, reikia žinoti kai kurių davinį apie mokyklas, kuriose mūsų karininkai mokosi.

Intendantūros (Čekoslovakijoje) mokyklos klausytojai mjr. J. Sutkus ir kpt. K. Novakas, dar Velykoms sugrįžę atostogų, pareiškė nepasitenkinimą šia mokykla. Pirmiems mokslo metams pasibaigus prašiau parašyti platesnį apie tą mokyklą raštą, kurį prie savo raporto ir pridedu. Iš jo matyti, kad daugiau į Čekoslovakijos Intendantų mokyklą mūsų karininkų siųsti nevertėtų, nes dalykai išeinami paviršutiniškai, pati mokykla yra tik laikina, turėjusi tikslo duoti pradžios žinių savo intendantams, bet dėl netinkamo lektorių parinkimo ne daugiausia parengdavo intendantus būsimam darbui.

³⁸⁹ Bukelevičiūtė D., *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010, p. 229–230; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 3, 2003, p. 66.

Abu karininkai pareiškė nuomonę, kad būtų geriau kitiems mokslo metams vykti į kurią noras kitą mokyklą, kad nors ir Prancūzijoje kur mokslas tęsiasi 15 mėnesių. Bet toks žingsnis gal galėtų sudaryti negeriausių pasekmių, ir užgautų čekus, podraug pakeliant mūsų santykiams. Pranešdamas apie tai prašau išrišti ir šį klausimą. Priedas mjr. J. Sutkaus ir kpt. K. Novako raportai.³⁹⁰

1924 m. liepos 3 d. stipendininkas mjr. J. Sutkus (mokėsi 1923 10 12–1925 07) KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui praneša:

„Išbuvęs vienus metus ir baigęs pirmąjį kursą Čekoslovakijos intendantų mokykloje, pranešu Tamstai apie mokyklos organizaciją ir vidinę tvarką. Mokykloje dėstomi šie dalykai: 1) karinė ūkio administracija, 2) intendantūros tarnyba karo lauke, 3) maitinimo tarnyba, 4) teisė, 5) politinė ekonomija, 6) technologijos, 7) sąskaityba, 8) prancūzų ir vokiečių kalbos, 9) jodinėjimas.

Mokytojų personalą sudaro etatiniai ir neetatiniai lektoriai, kurie tarnaudami įvairiose įstaigose mokyklose lankosi paskirtomis valandomis. Etatiniai lektoriai: 1) mokyklos viršininkas gen. Vermach, 2) viršininko padėjėjas papulk. Holda, 3) lektorius mjr. Prošak. Neetatiniai lektoriai: 1) jurisprudencijos ir filosofijos daktaras Rathauski, 2) jurisprudencijos daktaras Gloubek, 3) štabo kpt. Rybaček, 4) papulk. Baubela, 5) štabo kpt. Frenzl, 6) jodinėjimo instruktorius štabo kpt. Platen.

Mokyklos viršininkas gen. Vermach yra jau ne jaunas žmogus, 64 m. amžiaus, dėsto karinę ūkio administraciją. Jo dėstymo būdas labai paprastas: ima jisai oficialias čekų ir buvusias austrų taisykles apie vieną kurią nors ūkio šaką, pavyzdžiui, ligonines, rūbus, intendantų tarnybą ir t. t., medžiagą duoda atspausdinti mašinėle, išdalina karininkams klausytojams ir paskaitų metu skaito, karininkai jį seka, dažnai papasakoja atitinkamų pavyzdžių iš savo gyvenimo praktikos. Turi savaitėje trys valandas.³⁹¹

Mokyklos viršininko padėjėjas papulk. Holda dėsto karo lauko intendantūros tarnybą. Šis lektorius yra iškalbus ir turi reikalingų lektoriui privalumų: svarbiausia jo ypatybė – markiravimas. Nuo rudens iki Velykų pirmame kurse jisai dėstė Čekoslovakijos kariuomenės organizaciją. Turėjo tris valandas per savaitę, bet faktiškai išbūdavo tik vieną valandą, kitas dvi valandas kursantai dirbdavo vieni: braižydavo lenteles, vaizduojančias kariuomenės struktūrą, arba diktuojant vyresniajam karininkui klausytojai rašydavo apie tarnybų organizavimą. Nuo Velykų iki metų pabaigos beveik visai nesilankė, jeigu neskaičiuoti dviejų pamokų, kurias turėjo mokslo metų pabaigoje, kai reikėjo aiškinti operatyvinę užduotį su žemėlapiais. Operatyvinėms užduotims vesti jisai, matyt, nebuvo tinkamai pasirengęs, nes darė neleistinų taktikos klaidų.

Lektorius mjr. Pražakas dėstė maitinimo tarnybą ir vokiečių kalbą. Dėstė jis dar tik pirmi metai ir todėl jo dėstymas nebuvo įdomus. Nesant čekų kalba šiam dalykui geros literatūros, jam reikėjo stengtis, kad šiek tiek savo dėstomąjį dalyką susistemintų.

³⁹⁰ Laikiniai einančio KAM Karo mokslo skyriaus pareigas mjr. V. Steponaičio raportas Nr. 910 Vyriausiojo štabo viršininkui plk. ltn. J. Gričiui, Kaunas, 1924 m. liepos 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 69, l. 4, 322.

³⁹¹ Mjr. J. Sutkaus pareiškimas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui, Kaunas, 1924 m. liepos 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 6.

Kadangi jis buvo darbštus žmogus, galima spėti, kad po metų kitų jis taps gana geras lektorius. Vokiečių kalbai buvo skirta viena valanda per savaitę, bet mjr. Pražakas dažniausiai ją panaudodavo maitinimo tarnybai, beveik visi čekų karininkai pusėtinai mokėjo vokiečių kalbą, nes tarnavo austrų kariuomenėje³⁹². Visi trys minėti etatiniai lektoriai buvo baigę buvusią austrų intendantų mokyklą.

Teisės ir filosofijos daktaras Rathauski dėstė politinę ekonomiją. Tai – geriausias lektorius mokykloje. Dėstė gan rimtai ir moksliskai. Tik pirmi metai kaip buvo gavęs filosofijos mokslų daktaro laipsnį. Pagrindinė jo darbovietė – Prekybos departamentas.

Teisės daktaras Gloubek dėstė teisę. Neliesdamas įvairių teisės doktrinų ir teorijų, aiškino apie įstatymų taikymą. Neturėjo dėstymo sistemos, šokinėdavo, pavyzdžiui, nuo skyrybų prie butų įstatymo ir grįždavo prie įpėdinystės bei paveldėjimo įstatymo.

Štabinis kapitonas Rybaček dėstė technologiją. Kadangi tuo metu jis pats dar buvo studentas, tai ir skaityti paskaitas jam visai nesisekė, nes dėstomąjį dalyką, matyt, dar silpnai mokėjo. Visą laiką skaitė iš knygos, be knygos neparašė ant lentos nei vienos formulės, nenubraižė nei vieno brėžinio. Buvo atsitikimas, kad braižydamas iš knygos suklydo ir reikėjo taisyti. Tarp karininkų klausytojų neturėjo jokio autoriteto ir jo pamokų niekas nesiklausė, nes skaitė negarsiai ir neaiškiai, o rašydamas ir braižydamas visą lentą uždengdavo savo kūnu. Jo pamoka buvo kartą per savaitę.

Papulk. Baubela dėstė sąskaitybą arba, tiksliau pasakius, kariuomenės dalinių atsiskaitymo tvarką iš intendantūros dalykų. Savo dėstymo būdu lektorius labai priminė mokyklos viršininko gen. Vermach ir technologijos lektoriaus št. kpt. Rybaček metodus³⁹³. Skirtumas tas, kad papulk. Baubela per pamokas ne pats iš knygos skaitė (tam tikras oficialias taisykles atsiskaitymui), o skaitė patys kursantai iš eilės. Lektorius tik užduodavo klausimų, ar viskas suprantama. Nuo Naujųjų metų buvo pradėtas be tam tikrų paaiškinimų mechaninis atsiskaitymo formulių aiškinimas ir tęsėsi iki pat mokslo metų pabaigos.

Štabinis kpt. Franzl dėstė prancūzų kalbą. Jis pats kalbą, matyt, mokėjo pusėtinai, būdamas čekas, ištaria visai ne prancūziškai. Pirmąjį kursą jis padalino į dvi dalis: visai nemokantiems prancūzų kalbos ir turintiems kalbos pagrindus. Per pamokas vieną pusvalandį skiria vieniems, kitą pusvalandį – kitiems.

Jodinėjimas vyksta du kartus per savaitę. Instruktorius št. kpt. Platen buvo kartu ir generalinio štabo mokyklos instruktorius – labai geras ir patyręs karininkas kavaleristas.

Apskritai kalbant apie dėstomus mokykloje dalykus reikia pasakyti, kad visame mokyklos darbe nematyti sistemos ir nežinia, kokios programos laikomasi. Vien tik politinės ekonomijos lektorius dr. Rathauski aiškiai pasakė, ką dėsto pirmame ir antrame kurse, ir nurodė atitinkamą literatūrą. Visi dalykai dėstomi paviršutiniškai. Eg-

³⁹² *Ten pat*, l. 7.

³⁹³ *Ten pat*.

zaminai neturi tikslo patikrinti klausytojų įgytų žinių, o greičiau juos galima pavadinti viso kurso bendru pakartojimu. Pavyzdžiui, iš maitinimo kiekvienas karininkas pasiėmė sau tam tikrą skaičių klausimų atsakinėti per egzaminą ir kitais klausimais daugiau nebuvo egzaminuojamas³⁹⁴.

Šeštadieniai buvo skiriami ekskursijoms ir darbams laboratorijose. Nuo rudens iki Kalėdų pirmasis kursas aplankė keletą maisto sandėlių, malūnų, du cukraus fabrikus, pieštukų fabriką ir bravorą. Po Kalėdų jokių ekskursijų nebuvo. Laboratorija prie mokyklos dar tik ruošiama ir jokie darbai joje nebuvo daromi. Šeštadieniais būdavo skaitomi pasirinkta tema apie porą valandų antrojo kurso klausytojų pranešimai, o visa mokykla klausėsi; gana dažnai šventadieniai buvo švenčiami. Apskritai galima pasakyti, kad mokyklos administracija šiuo atžvilgiu buvo labai apsilėidusi ir reikėjo mažiausio preteksto, kad švęstų.

Intendantų mokykla buvo įsikūrusi kareivinių trečiame aukšte prie maisto sandėlio ir užėmė penkis kambarius: du skiriami klasėms, o trys – viršininkui, lektoriams ir raštinei. Karininkai klasėse rūkė net pamokų metu nepaisydami mokyklos viršininko draudimo, todėl į mokyklą nebuvo žiūrima rimtai. Lietuvoje apie šią mokyklą buvo susidariusi klaidinga nuomonė, mokykla toli gražu nebuvo tinkama mūsų karininkams mokytis. Lietuvos karininkų siuntimą į šią mokyklą būtų galima pateisinti nebent tuo atveju, jeigu į panašias mokyklas kitose valstybėse jie nebūtų priimami³⁹⁵.

Spalio 20 d. mjr. J. Sutkus pranešime Lietuvos karo atašė Čekoslovakijoje pranešė apie lietuvių karininkų mokslą Čekoslovakijos karinėse mokyklose: 1) Intendantūros mokyklose Lietuvos karininkai, kaip ir visi klausytojai, gauna nemokamai popierių, sąsiuvinį, pieštukų ir visą kitą medžiagą, reikalingą mokyklos kursui studijuoti. 2) Ekskursijų metu į įvairias dirbtuves, be Prahos rajone, lietuviai kartu su čekų karininkais yra aprūpinami kelionės bilietais ir apmokamos įvairios kelionės išlaidos, pvz., automobiliai. Per šias ekskursijas apmokamos visų ekskursantų, taip pat ir lietuvių karininkų, maisto išlaidos. Visoms šioms ekskursijų išlaidoms mokykla skiria po 40 kronų dienpinigių kiekvienam³⁹⁶.

Kpt. K. Navakas (mokėsi 1923 10 12–1925 07) 1924 m. liepos 3 d. pareiškime KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui pateikė tokius samprotavimus:

„<...> baigęs pirmuosius mokslo metus Čekoslovakijos intendantūros mokykloje pranešu apie tos mokyklos stovį. Mokyklėlė toli gražu nėra toje aukštumoje kokioje maniau ją rasti, važiuojant iš Lietuvos į Prahą.

Pirmutinė mokyklos yda – tai labai silpnas mokytojų personalas. Iš, berods, 7 lektorių tik du su

³⁹⁴ Mjr. J. Sutkus pareiškimas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui, Kaunas, 1924 m. liepos 3 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 7.

³⁹⁵ *Ten pat*, l. 8.

³⁹⁶ Mjr. J. Sutkaus pranešimas Lietuvos karo atašė Čekoslovakijoje, Praha, 1924 m. spalio 20 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 68. l. 53.

aukštuoju mokslu, kiti yra eiliniai karininkai, kuriems patiems reikėtų dar pasimokinti.

Mokslo plano mokyklos darbotvarkėje ir atskirų dalykų programos dėstyje labai sunku surasti. Iki šiolei aš dar negaliu suprasti kokio metodo ir plano prisilaikoma. Tiesa, yra taip vadinamas paskaitų ir darbų tvarkaraštis, bet jo nelabai prisilaikoma. Į tvarkaraštį yra įdėtos dalykų valandos, kurie nebuvo dėstomi. Mokykloje pamokos vyko nereguliariai, todėl bendrai galima pasakyti, kad pusę laiko praleidžiame lektorių belaukdami arba ką nors rašydami mokyklos lektoriui (vyr. kurso karininkui) vadovaujant. Bendrai matyt stengiamasi dalykus taip dėstyti, kad kuo ilgiau juos dėstyti. Tai ką šiomet dėstė ištisus mokslo metus galima išeiti gerai padirbus per 3–4 mėnesius.

Silpną mokyklos pastatymą aiškinu taip: 1) mokykla yra nenuolatinė. Kaip bus puošta užtektinai intendantų – ji užsidarys. Girdėjau, kad mūsų laida priešpaskutinė 2) mokykloje turi daugiau stažo intendantų įgijimai pobūdį, nes sulig įstatymu reikalinga, kad intendantai išeitų ją, o iki šiolei daug karininkų šioje srityje tarnavo ir užėmė aukštas vietas be mokyklos kvalifikacijos.

Mums lietuviams šita mokykla nevisai tinkama, nes mums reikalinga mokslo, žinių, o ne mokyklos baigimo paliudymo.

Girdėjau kalbant, kad ateinančiais mokslo metais bus pakeista mokykloje šis tas iš mokytojų personalo ir paimti geresni lektoriai. <...> Negalima sakyti, kad mokykla nieko neduoda. Per šiuos metus sužinojome apie čekų kariuomenės administravimą, kariuomenės maitinimo tarnybos veiklą.

Techninių žinių ten negavome ir manau negausime, praktinių žinių ir pavyzdžių irgi negavome. Manau, kad lietuviams šita mokykla tinka tik bėdos, nes į kitų šalių mokyklas sunkiai priima, bet jeigu priimta kitur tai siuntimas į Čekoslovakijos intendantų mokyklą būtų nepateisinamas.³⁹⁷

Kpt. K. Navakas pareiškimė Lietuvos karo atašė Čekoslovakijoje rašė:

„Į Tamstos paklausimą žodžiu, kas link gaunamu manimi čekų Intendantūros mokykloje dienpinigių ir kitų reikmenų pranešu sekančiai: pinigų aš į rankas negaunu ir jokio parašo neduodu. Sulig čekų kariuomenės įsakymų kiekvienas karininkas kuris keliauja tarnybos reikalais gauna dienpinigius.

Kuomet aš važiuoju sykiu su intendantūros mokykla į ekskursijas, toji mokykla ir mani prilygina teisėmis su čekų karininkais, apmokėdama už gelžinkelį (*geležinkelį – F. Ž.*), butą ir valgi.

Tą apmokėjimą, mano ir kitų karininkų išlaidų mokymą daro iš gaunamo nuo valdžios neatsiskaitomo avanso, kuris yra duodamas kiekvienai čekų kariuomenės daliai. Paprastai vienas iš važiuojančių karininkų paima ir pas save laiko visą skirtą ekskursijai sumą ir vienas apmoka visas išlaidas.

Kiek teko sužinoti, kad, kadangi šitoji suma duodama be atsiskaitymo, tai jokių atsiskaitymų ir nedaroma. Šisai klausimas kilo todėl, kad aš ir majoras parvažiaavę pernai per Kalėdas, pranešėme gen. L. Radus-Zenkavičiui apie tai, skaitydami, kad nėra patogu Lietuvos karininkams gauti iš čekų valdžios lyg dienpinigius.³⁹⁸

³⁹⁷ Kpt. K. Navako pareiškimas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui, Praha, 1924 m. liepos 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 5.

³⁹⁸ Kpt. K. Navako pareiškimas Lietuvos karo atašė Čekoslovakijoje, raštas Nr. 6, Praha, 1924 m. spalio, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 55.

1924 m. Karo mokslo skyriaus vadovybė rimtai svarstė mjr. J. Sutkaus ir kpt. K. Navako nepasitenkinimą Intendantūros akademija ir net buvo galvojama į šią mokyklą Lietuvos karininkų nebesiųsti, nes ji negalinti parengti intendantų būsimam darbui. Kita vertus, buvo atsakyta atšaukti jau studijuojančius lietuvius: „*toks žingsnis galėtų sudaryti negeriausių pasekmių, ir užgautų čekus, perdaug pakenkiant mūsų santykiams.*“ Vyriausiojo štabo nurodymu, mjr. J. Sutkui ir kpt. K. Navakui buvo įsakyta tęsti ir baigti pradėtus mokslus³⁹⁹.

Mjr. P. Plechavičius 1924 m. spalio 28 – 1926 m. liepos mėn. studijavo Čekoslovakijos generalinio štabo akademijoje (*Válečná škola*). 1924 m. lapkričio 15 d. pareiškime laikinai einančiam KAM Karo mokslo viršininkui mjr. V. Steponaičiui rašo:

„Gyvenimas Prahoje labai brangus, – ypač labai pabrango pastarujuo laiku. Pragyvenimo minimumas vienam karininkui apsieina maždaug 1300–1400 litų. Pragyvenimo minimumas studentui yra žymiai pigesnis, bet karininko, kursai šešis metus sėdėjo apkasuose, įsigijo žaizdas ir visokius pilvo katarus, reikalavimus negalima palyginti su reikalavimais jauno žmogaus pilno sveikatos.

Aš dabartinių laikų (*karininkas*) – gaunu 775 litus, o mano pragyvenimas ir išlaidos yra sekančios: 1) mano pragyvenimas Prahoje kainuoja man mėnesiui 1400 litų, į šią sumą įeina butas, kuras, valgys ir nusipirkimas reikalingiausių mokslo priemonių, kurios čia yra labai brangios. Neįskaitytas įsigijimas gerų rūbų, kurie čia yra būtinais reikalingi. Čekų puskarininkiai vaikščioja geriau apsirebę, kaip ne kurie mūsų karininkai ir man, kaip svetimšaliui karininkui, reikalinga būti visuomet švariai ir gerai apsirengusiam; 2) pragyvenimas mano šeimos susidedančios iš žmonos ir dvejų vaikų reikalingas minimumas 500 litų. Ta suma yra tik vienam pragyvenimui (valgiui).

Bendrai paėmus mano Prahoje ir mano šeimos Kaune pragyvenimui reikalinga 2000 litų. Dabartiniu laiku išgyvenu iš paskolintų pinigų, bet taip ilgiau gyventi neturiu jokios galimybės.

Remdamasis aukščiau išdėstytu prašau Tamstos, mano Viršininke, tarpininkavimo prieš Jo Ekscelencija Poną Krašto Apsaugos Ministrą apie: 1) padidinimą man stipendijos iki 2000 litų nuo š. m. lapkričio 1 d. ir 2) jeigu stipendija negali būti padidinta iki prašomos sumos – grąžinti mane Lietuvon į mano senąją vietą – I-jį husarų pulką.⁴⁰⁰

Lietuvos Respublikos atstovybė Čekoslovakijoje rašte laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiui patvirtino, kad vedusiam karininkui iš gaunamos stipendijos pragyventi negalima, juo labiau turint du vaikus, tad mjr. P. Plechavičiaus nurodyta suma yra teisinga⁴⁰¹.

1924 m. lapkričio 21 d. laikinai einantis KAM Karo mokslo skyriaus pareigas mjr. V. Steponaitis raporte laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiui rašė:

³⁹⁹ Bukelevičiūtė D., *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 m metais*, p. 227.

⁴⁰⁰ Mjr. P. Plechavičiaus pareiškimas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui, Praha, 1924 m. lapkričio 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 58.

⁴⁰¹ Lietuvos Respublikos atstovybės Čekoslovakijoje raportas Vyriausiajam štabo viršininkui, Praha, 1924 m. lapkričio 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 57.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

„Prisiųsdamas Tamstai majoro Plechavičiaus raportą Nr. 6 ir majoro Giedraičio lydimąjį raportą Nr. 39 laikau reikalinga pareikšti Tamstai savo nuomonę.

1) Manau, kad karo atašė raštus, adresuotus man turėtų siųsti tiesiai, bet ne Tamstai, nurodant, kad juos perduotų Karo mokslo skyriaus viršininkui, nes mano pareiga yra referuoti Tamstai apie komandiruotus į užsienį mokytis karininkus. Tuo tarpu apie juos aš sužinau paskutinis.

2) Ir majoro Plechavičiaus biudžeto išskaičiavimus ir majoro Giedraičio tos sumos (2000 litų) tvirtinimą laikau neteisingais.

3) Nors mažai turėjau progos pažinti majorą Plechavičių, bet ir taip trumpo laiko man užteko tam, kad sudaryti man, gal ir nevisai tikrai nuomonei.

Prieš išvažiuojant aš aiškiai pranešiau majorui Plechavičiui, kad jokios ypatingos, didesnės stipendijos, kaip ir kiti karininkai, jis negaus. Jeigu majoras Plechavičius išvyko, reiškia su tuo sutiko. Todėl keista, jei dabar tą klausimą kelia naujai ir mini per daug jau dideles sumas. Garantijos, kad ateityje majoras Plechavičius panašių reikalavimų nestatys, nėra. Todėl aš pilnai jo prašymo antrą dalį, būtent, kad majoras Plechavičius būtų išbrauktas iš stipendininkų skaičiaus ir grąžintas į Lietuvą. Geriau pradžioje klausimas risti tiesiai, negu du ištikus metus juo vargintis. Mokslą majoras Plechavičius yra tik pradėjęs, taigi patogiau jį dabar, pačioje pradžioje, negu už kokių metų.

Priešingame atsitikime, jei Tamsta mano tarpininkavimui nepritartum, prašau nurodyti būdus ir garantiją, kuriomis majoras Plechavičius negalėtų statyti reikalavimų sudaryti jam ypatingas sąlygas.⁴⁰²

1925 m. birželio 16 d. pareiškime KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui mjr. P. Plechavičius rašo, jog „*mokslas sekasi gerai*“, profesoriai jo darbais patenkinti. Tuo metu, kai buvo rašomas šis pareiškimas, klausytojai bendrosios taktikos užsiėmimuose klausėsi paskaitų apie gynybą. Birželio 1–9 d. įvyko taktikos užsiėmimai lauke – „*taktiška kelionė*“, kurios metu „*buvo studijuojama apsauga, priartinimas, sudarymas kontakto, antpuolis (ataka) ir priešantpuolis (kontrataka)*.“ Viena diena buvo skirta pėstininkams, kita – artilerijai: „*kursas (klausytojai) buvo padalinti į dvi grupes*“. Trumpai charakterizavęs užduotis pratybų metu, mjr. P. Plechavičius rašo, jog tais metais teks laikyti egzaminą iš karo istorijos, todėl liepos 1–4 d. organizuojama išvyka į Hradec Kralové, kur bus nagrinėjamas 1866 m. karas. Mokslas baigsis liepos 31 d.⁴⁰³ Nepaisant iškilusių problemų, mjr. P. Plechavičius 1926 m. liepos mėn. sėkmingai baigė Čekoslovakijos generalinio štabo akademią (*Válečná škola*). Mjr. P. Plechavičius iš KAM Karo mokslo skyriaus karininkų stipendininkų sąrašo buvo išbrauktas 1926 m. rugpjūčio 31 d.

⁴⁰² Laikiniai einančio KAM Karo mokslo skyriaus pareigas mjr. V. Steponaičio raportas laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Gričiui, Kaunas, 1924 m. lapkričio 21 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 56.

⁴⁰³ Mikša P. A., „Lietuvos karininkų studijos Čekoslovakijoje“, *Lietuva ir Čekija*, 2004, Nr. 5–7, p. 240.

* * *

1924 m. spalio 4 d. Ministrų kabinetas, atsižvelgdamas į sunkią stipendininkų finansinę padėtį, nutarė skirti besimokantiems užsienyje karininkams padidintas stipendijas: užsienyje vienam studentui po 250 litų per mėnesį ir apmokėti už mokslą iki 1 000 litų metams; Lietuvoje vienam studentui po 130 litų mėnesiui Kaune ir po 75 litų Dotnuvoje. Šios normos įsigaliojo nuo 1925 m. sausio 1 d.⁴⁰⁴

1924 m. spalio 10 d. Lietuvos atstovybė Prancūzijoje rašte Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Politikos departamentui pranešė: į departamento telegramą Nr. 772 ir savo telegramos Nr. 136 papildymą atstovybė atsiuntė keletą privačių mechanikos ir chemijos mokyklų brošiūrų ir prospektų. Be to, ji pranešė, kad prie provincijos universitetų *Grenoble*, *Nansy* ir *Lille* yra įsteigti mechanikos ir chemijos institutai. Atstovybė patarė Grenoblį, kur institutas neblogiausiai įrengtas, gyvenimo sąlygos prieinamesnės, negu Paryžiuje, o svarbiausia, pats miestas pasižymi ypatinga darbo atmosfera.

Šitie institutai, kaip ir telegramoje Nr. 136 minėtoji *Faculté Sciences* prie Paryžiaus universiteto, priima užsieniečius be konkurso, bet reikalauja pateikti brandos atestatą ir asmeninį prašymą. Mokslas juose prasideda lapkričio pradžioje⁴⁰⁵.

1924 m. lapkričio 12 d. Ministrų kabinetas pritarė krašto apsaugos ministro sprendimui siunčiamus į užsienio mokyklas karininkus palikti tarnaujamosiose etatinėse vietose⁴⁰⁶.

1921–1924 m. į užsienio karo mokyklas buvo komandiruoti 27 Lietuvos karininkai (*iš jų vienas karo valdininkas*): 1921 m. – 8 karininkai: plk. ltn. K. Ladiga, mjr. K. Škirpa, kpt. H. Songinas, vyr. ltn. K. Grinius, ltn. J. Vėbra, kpt. K. Tallat-Kelpša, mjr. Z. Gerulaitis, ltn. I. Slabšys; 1922 m. – 8 karininkai: ltn. A. Jurgelionis, karo valdininkas V. Grudzinskas, mjr. M. Pečiulionis, kpt. P. Dočkus, vyr. ltn. V. Kairiūkštis, mjr. J. Lanskoronskis, vyr. ltn. A. Pabedinskas, kpt. V. Griganavičius; 1923 m. – 6 karininkai: vyr. ltn. M. Paura, mjr. J. Sutkus, kpt. K. Novakas, vyr. ltn. V. Babickas, mjr. B. Jakutis, mjr. S. Pundzevičius; 1924 m. – 5 karininkai: plk. V. Skorupskis, mjr. P. Plechavičius, mjr. S. Zaskevičius, ltn. S. Jurgutis, vyr. ltn. B. V. Aleksandravičius (Aleksis B. V.)⁴⁰⁷.

⁴⁰⁴ Lietuvos Respublikos ministrų kabineto kanceliarija. Raštas Nr. 1772 Krašto apsaugos ministerijai, Kaunas, 1924 m. spalio 4 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 62, l. 18.

⁴⁰⁵ Lietuvos atstovybės Prancūzijoje raštas Užsienio reikalų ministerijos Politikos departamentui, Kaunas, 1924 m. spalio 10 d, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 50.

⁴⁰⁶ Ministrų kabineto kanceliarija. Raštas Nr. 2074, Kaunas, 1924 m. lapkričio 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 62, l. 52.

⁴⁰⁷ KAM Karo mokslo skyriaus pranešimas Vyriausiojo štabo Administracijos valdybos viršininkui Nr. 31299, Kaunas, 1924 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 59–61.

1925 m. sausio 8 d. laikinai einantis KAM Karo mokslo skyriaus viršininko pareigas mjr. V. Steponaitis raporte laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Gričiui pranešė, kad Ministrų kabineto nutarimu (nuorašas Nr. 2351.) Krašto apsaugos ministerijai leista pasiūsti į užsienį du karininkus aukštajam technikos mokslui įgyti, mokant jiems algą pagal užimamas pareigas ir apmokant išlaidas už mokslą. Vyr. lt. B. V. Aleksandravičius šiuos reikalavimus atitiko. Vyr. lt. S. Jurgutis yra įtrauktas į stipendininkų skaičių, o tai prieštarauja Ministrų kabineto nutarimui. Buvo prašoma nurodymo dėl vyr. lt. S. Jurgučio. Nes siekiant, kad abu jie turėtų vienodas sąlygas ir jų išlaikymas neprieštarautų minimam Ministrų kabineto nutarimui, reikėjo priimti sprendimą, kad vyr. lt. S. Jurgutis būtų laikomas kurio nors dalinio etatuose ir jam būtų mokama alga pagal užimamas pareigas⁴⁰⁸.

1925 m. vasario 5 d. krašto apsaugos ministras div. gen. T. Daukantas savo rašte valstybės kontrolieriui rašė, kad 1924 m. gruodžio 19 d. Ministrų kabineto nutarimas leidžia Krašto apsaugos ministerijai pasiūsti į užsienio aukštąsias karo technikos mokyklas karininkus, paliekant juos tarnybinėse pareigose ir mokant už tas pareigas atlyginimą. Tokį techninį išsilavinimą Grenoblyje gali įgyti vyr. lt. B. V. Aleksandravičius ir vyr. lt. S. Jurgutis. Vyr. lt. S. Jurgutis į tą mokyklą buvo pasiūstas kaip Krašto apsaugos ministerijos stipendininkas, dar nesant minėto Ministrų kabineto nutarimo. Jo vietoje, valstybės kontrolieriui sutikus, į Paryžių buvo siunčiamas lt. A. Jurgelionis. Kadangi vyr. lt. S. Jurgutis sutiko važiuoti kaip stipendininkas, negalima ir nepatogu jį išbraukti. Todėl savo rašte krašto apsaugos ministras prašo nedaryti kliūčių vyr. lt. S. Jurgučiu studijuoti technikos mokslus užsienyje⁴⁰⁹.

Kariuomenės vadovybė atsiliepė į karininkų pageidavimus neatsilikti nuo kariuomenės gyvenimo. 1925 m. sausio 9 d. laikinai einantis KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaitis raporte laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Gričiui rašo, kad komandiruotieji į užsienio mokyklas karininkai išbūna jose 2–3 metus, kad jie neatsiliktų nuo kariuomenės gyvenimo, prašoma sutikimo siūsti jiems Krašto apsaugos ministerijos įsakymus, būtent: 1) karo atašė Prahose, plk. lt. K. Škirpos vardu Belgijoje ir Lietuvos atstovybei Paryžiuje esantiems karininkams Prancūzijoje⁴¹⁰.

Laikinai einantis KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaitis, išstudijavęs Čekoslovakijos, Belgijos karo akademijų, taip pat prancūzų *Fontainebleau*

⁴⁰⁸ Laikinai einančio KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Gričiui, Kaunas, 1925 m. sausio 8 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 13.

⁴⁰⁹ Krašto apsaugos ministro div. gen. T. Daukanto raštas valstybės kontrolieriui, Kaunas, 1925 m. vasario 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 12.

⁴¹⁰ Laikinai einančio KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Gričiui, Kaunas, 1925 m. sausio 9 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 22.

artilėrijos aplikacinės mokyklos ir belgų artilėrijos inžinerijos ir kavalerijos aplikacinių mokyklų programas, kad būtų galima nustatyti, kaip reikia tvarkyti Lietuvoje karininkų kandidatų į šias mokyklas parengimą, 1925 m. sausio 7 d. raporte laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Gričiui *pateikė tokius samprotavimus*:

1. Rinkti karininkus, kurie savo atestacija atitiktų čekoslovakų ir belgų akademijų priėmimo (*stojimo*) taisyklės (*pildyti tam tikrus kvalifikacijų lapus*).

2. Bendras mokslo cenzas turi būti ne mažesnis kaip aukštesniosios mokyklos (gimnazijos). Pageidautina, kad kandidatas gerai mokėtų prancūzų kalbą.

3. Norintiems stoti į karo akademiją – pageidautina baigti Aukštuosius karininkų kursus. Norintiems stoti į artilėrijos arba technikos aplikacines mokyklas (jų kursas maždaug atitinka rusų artilėrijos ir inžinerijos akademijų kursus) – baigimas (su pasižymėjimu) artilėrijos arba technikos kursų.

4. Jeigu Aukštųjų karininkų, Artilėrijos ir Technikos kursai negali kandidatams į akademijas suteikti reikalingų mokslo žinių, tai išrinkus tinkamiausius kandidatus, duoti jiems laiko pasiruošti reikalingus dalykus ar prie universiteto organizuojat technikos fakultetą, ar kitaip sudarant būtinų repeticijų sistemą. Po dviejų nesėkmingų repeticijų iš svarbiausių dalykų kandidatas turi būti gražinamas į savo dalinį. Tai reikalinga, kad kandidatai negaištų veltui laiko (šis laikas turi trukti apie metus).

5. Mažiausiai trys mėnesiai iki stojimo į akademijas visi kandidatai turi būti egzaminuojami pagal programą, panašią į atitinkamas belgų, čekų programas. Mūsų karininkams programa turi būti kiek trumpesnė ir (lengvesnė).

6. Kandidatų skaičius su skirtų vietų (užsienyje) skaičiumi turi atitikti santykiui 5 su 1 (gali būti ir įskaitant, kad ne visi kandidatai sėkmingai baigs kursą ir, be to, egzaminai turi turėti konkurso pobūdį).

7. Sėkmingai išlaikę egzaminus, kad ir neišsiųsti (*šiais metais*) į užsienį, turi gauti teisę be eilės bent pusę metų atostogų.

8. Praėjusiais metais išlaikę konkursinius egzaminus, bet nepatekę į akademijas dėl konkurso, kitais metais turi teisę laikyti tuos egzaminus, gaudami porą mėnesių atostogų kursui pakartoti⁴¹¹.

Šie pasiūlymai turėjo reikšmės ruošiant vėlesnius teisės aktus.

Kad ir padidinus stipendiją, karininkų, studijuojančių užsienyje, gyvenimo sąlygos nežymiai pagerėjo. Kpt. A. Banėnas, studijuojantis Prancūzijos inžinerijos karo mokykloje „*École Supérieure d'Electricité*“, Generalinio štabo viršininkui rašė:

⁴¹¹ Laikina einančio KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio rekomendacijos laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Gričiui, Kaunas, 1925 m. sausio 7 d. Raportas Nr. 31941, LCVA, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 4–8.

„Pablogėjus mano materialinei padėčiai, esu priverstas (kreiptis) iškelti prieš Tamstą mano aprūpinimo klausimą.

Komandiruojuojant mane į Prancūziją man buvo palikta, kaip Ryšių skyriaus viršininko alga tik iki 1925 m. sausio 1 d., po kurio laiko buvo manyta paskirti man stipendiją.

Bet iš tikrųjų ir šiais (1925 m. – F. Ž.) man išmokėta mano senoji skyriaus viršininko alga, kurią jau gavau už sausio ir vasario mėnesius. Ši alga su išskaitymais sudaro 588 litus ir 6 centus.

Šios sumos man iki Naujųjų metų užteko, nes dar prisidėjo 297 litai švenčių priedo. Tokiu būdu, per du pereinamųjų metų (1924 m. – F. Ž.) mėnesius, per kuriuos gyvenau Paryžiuje, faktinai gavau po 736 litus 6 centus mėnesiui. Be to pragyvenimas tuomet buvo pigesnis.

Šiais gi metais, gaunant vien tik pagrindinę algą, t. y. 588 litus 6 centus, gyventi ir kukliau darosi sunku. Už valgį ir butą nuo sausio 1 d. prisiena 95 frankais mokėti daugiau, negu pradžioje. Be to, dėl lėšų stokos prieina atsisakyti net reikalingų rankvedžių (*vadovėlių*) pirkimo, nuo ko turi nukentėti mokslas. Apie tinkamą apsirėdimą (*apsirengimą*) ir kalbėti netenka. Gerai, kad vienintelis kostiumas, kurį turiu dar laikosi ant pečių. Atsitikus nepermatomoms, bet būtinoms išlaidoms taip pat trūksta lėšų (pvz., dantų gydymui).

Mokintis gi dėl didelės mokyklos programos ir dėl trumpo laiko jai pereiti prisieina (*tenka*) sunkiose sąlygose ir su didelių jėgų įtempimu. Nepatenkinamas aprūpinimas dar pasunkina padėtį.

Tuo tarpu, kaip tenka patirti, kiti einantys mokslus užsienyje karininkai stipendininkai (*priklausomai nuo laipsnio*) gauna nuo sausio 1 d. (1925 m. – F. Ž.) padidintą mėnesinę stipendiją 905 litų sumoje.

Atsižvelgiant į susidariusią padėtį ir teisingumo dėlei, prašau Tamstos, ponas viršininke daryti atitinkamus žygius sulygininti mano aprūpinimo atžvilgiu su karininkais stipendininkais, pradedant nuo š. m. sausio 1 d. ir išmokant už pereinamąjį laiką skirtumą tarp algos ir stipendijos.⁴¹²

Komandiruotas į Čekoslovakijos generalinio štabo akademią mjr. S. Pundzevičius pranešė, kad 1925 m. baigusieji akademią rugpjūčio mėn. pradžioje vyksta į Prancūziją papildyti įgytas žinias – nagrinės situaciją vietoje ir susipažins su karo technikos metodais. Laikiniai einančio KAM Karo mokslo skyriaus viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio nuomone, ši ekskursija baigiančiam akademią mjr. S. Pundzevičiui bus labai naudinga, todėl prašoma laikinai einančio Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Griciaus tarpininkauti, kad būtų asiguota mjr. S. Pundzevičiui 1 500 litų (150 dolerių), be to, priminta, kad pernai Ministrų kabineto nutarimu taip pat buvo asiguota tam tikra suma dalyvavusiam ekskursijoje mjr. V. Griganavičiui⁴¹³. 1926 m. gegužės 21 d. Ministrų kabinetas leido Krašto apsaugos ministerijai apmokėti besimokantiems užsienyje karininkams, važinėjantiems mokslo reikalais su savo mokyklomis į manevrus ir lauko ekskursijas, susisiekimo išlaidas pagal jų pateiktus

⁴¹² Kpt. A. Banėno raportas laikinai einančiam Generalinio štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Gričiui, Paryžius, 1925 m. vasario 6 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 75, 97.

⁴¹³ Laikiniai einančio KAM Karo mokslo skyriaus pareigas mjr. V. Steponaičio raportas laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. lt. J. Gričiui, Kaunas, 1925 m. balandžio 20 d., Nr. 31922, LCVA, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 148

mokyklų liudijimus⁴¹⁴.

1925 m. birželio 2 d. KAM Vyriausiojo štabo viršininkas plk. K. Ladiga aplinkraštį prašo laikinai einančio Karo mokslo skyriaus viršininko mjr. V. Steponaičio pateikti sąrašą karininkų, pageidaujančių šiais metais (1925 m. – *F. Ž.*) vykti į užsienį studijuoti karinių mokslų. Numatoma siųsti į Briuselio ir Prahos akademijas, Aukštuosius artilerijos technikos kursus Paryžiuje, *Fontainebleau* artilerijos mokyklą, Saint-Cyro kavalerijos mokyklą, Pirotechnikos kursus Burže, Chemijos mokyklą Grenoblyje, Lille ir Paryžiuje.

Besimokantys šiose mokyklose gauna ne stipendiją, bet tik algą pagal užimamas pareigas ir karinį laipsnį⁴¹⁵.

1925 m. birželio 5 d. laikinai einantis KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaitis raporte Vyriausiojo štabo viršininkui gen. št. plk. K. Ladigai praneša, kad Čekoslovakijos intendantų mokykla mini penkerių metų sukaktį. Kadangi šią mokyklą yra baigę trys Lietuvos karininkai, tai vertėtų pasiųsti pasveikinimą ir padėką už karininkų mokymą. Tai yra vienas retų atvejų, kai galima padėkoti nieko už Lietuvos karininkų mokymą neimantiems čekams. Be to, bus išleista sukaktuvėms paminėti skirta knyga. Tai knygai plk. ltn. J. Sutkus parašys straipsnį apie mūsų intendantūrą, tuo pačiu užsienyje bus paminėtas ir Lietuvos vardas⁴¹⁶.

Kitame Vyriausiojo štabo viršininkui gen. št. plk. K. Ladigai raporte mjr. V. Steponaitis rašė:

„Laikas nuo laiko komandiruoti į užsienį studijuoti aukštąjį karinį mokslą karininkai skundėsi ir prašė padidinti dienpinigius iki 30 litų dienai kai jie būna su savo mokyklomis komandiruotėse ir lauko ekskursijose. 1924 m. buvau prašęs Ūkio ir finansų valdybos dienpinigius padidinti iki 25 litų, bet iki šio laiko šis klausimas nėra išspręstas. Dabar nustatyta norma, (remiantis 1923 m. įsakymu kariuomenei Nr. 61, 3 str.) 10 litų parai iš tikrųjų yra nepakankama, nes Lietuvoje kelioninių gauna tos kategorijos karininkas 16 litų. Todėl pristatydamas plk. ltn. K. Škirpos raportą Nr. 12 prašau Tamstos tarpininkavimo padidinti dienpinigius iki 23–30 litų.“⁴¹⁷

Plk. ltn. K. Škirpa Karo mokslo skyriaus viršininkui rašė:

„Pranešu, jog išvykus iš Briuselio 1925 m. birželio 24 d. su plk. ltn. B. Jakučiu ir mjr. K. Tallat-Kelpša, atliekame su II ir III kursu karo akademijos generalinio štabo lauko ekskursiją į pietus nuo

⁴¹⁴ Lietuvos Respublikos ministrų kabineto reikalų vedėjo B. Dailidės raštas Nr. 713, Kaunas, 1926 m. gegužės 27 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 78, l. 50.

⁴¹⁵ Vyriausiojo štabo viršininko plk. K. Ladigos aplinkraštis Nr. 9, Kaunas, 1925 m. birželio 2 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 238.

⁴¹⁶ Laikinai einančio KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas Vyriausiojo štabo viršininkui gen. št. plk. K. Ladigai, Kaunas, 1925 m. birželio 5 d., Nr. 2237, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 249.

⁴¹⁷ Laikinai einančio KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas Vyriausiojo štabo viršininkui gen. št. plk. K. Ladigai, Kaunas, 1925 m. liepos 5 d., Nr. 32373, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 324.

Namur palei Prancūzijos parubežį. Praktiški darbai lauko ekskursijoje tęsis iki liepos 10 d. Be to turiu pranešti, jog esu įsigijęs prancūzų Generalinio štabo išleistą pasaulinio karo reliaciją (I tomo I dalį, trys knygos); sumokėjau viso 250 frankų su pašalinėmis išlaidomis. Atsiskaitysiu su Karo mokslo skyriumi grįžęs atostogų Lietuvon rugpjūčio mėnesį <...>.⁴¹⁸

Nuo 1926 m. sausio 1 d. KAM Karo mokslo skyrius perorganizuotas į Karo mokslo valdybą: išsiplėtė darbų apimtis, be karinių kadro ruošimo karo mokslo įstaigose ir kariuomenės statutų ir literatūros rengimo, valdybai teko rūpintis mokymo metodų suvienodinimu ir nustatyti mokymo turinį ruošiant konkrečias mokymo programas ir instrukcijas.

Kaip minėta, savų pajėgų Generalinio štabo tarnybos karininkams, ypač technikos specialybių ir karo mokslo lektoriams rengti nepakako. Tuo tikslu gabesni karininkai buvo siunčiami specializuotis į užsienio karo mokslo įstaigas. Nuo 1921 m. pabaigos iki 1926 m. pradžios Generalinio štabo akademijas užsienyje baigė 5 karininkai, mokėsi 8, artilerijos mokyklas baigė 4, mokėsi 2, kavalerijos mokyklas – 1, mokėsi 3, pėstininkų mokyklą – 3 karininkai, įvairias technikos specialybes baigė 6 karininkai, mokėsi 8. Minėtu laikotarpiu iš viso užsienio karo mokslo įstaigas baigė 19 karininkų ir 21 dar studijavo⁴¹⁹.

* * *

1926 m. vasario 12 d. KAM Karo mokslo valdybos viršininkas plk. ltn. inž. S. Dirmantas aplinkraštyje skelbia:

„Pastebėjau, kad komandiruoti į užsienio aukštąsias ir šiaip karo ir civilines mokyklas karininkai iki šio laiko ne visi prisiunčia reikalingas žinias, būtent tos mokyklos statutą, programas, mokslo planą, įvairių instrukcijų repeticijoms, egzaminams, pratimams ir t. t., taip pat taisykles perėjimui į vyresnįjį kursą ar semestrą ir pan.

Reikalauju, kad visi karininkai kuo skubiausiai pristatytų šias žinias: 1) originalių leidinių ar jų patvirtintų ištraukų (ne vertimus), studijuojančioje mokykloje statutą, programą, mokslo planą ir tikslų mokyklos pavadinimą; 2) kiek ir kokie yra skyriai, jų charakteristika, į kurių skyrių yra

įstojęs; 3) kiek metų tęsiasi kiekviename skyriuje mokslas, kada jis prasideda ir baigiasi; 4) pertraukos tarp semestrų (atostogos); 5) kokias teises, titulus ir pirmenybes karo ir civilinėje tarnyboje gauna baigusieji mokyklas; 6) kada karininkas baigs mokyklą į kurią yra įstojęs, kokiais metais ir mėnesį; 7) kiekvieną mokslo metų ketvirtadalį ar semestrą siuntinėti valdybai išeito mokslo išdavas; 8) bendrai teikti žinias apie mokyklos tobulėjimą, taip pat jau ir apie pastebėtus trūkumus.⁴²⁰

⁴¹⁸ Plk. ltn. K. Škirpos raportas Nr. 12 KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui, 1925 m. liepos 5 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 325.

⁴¹⁹ Karo mokslo srityje nuveiktų darbų nuo 1920 m. apžvalga, 1926 m., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 86, l. 412.

⁴²⁰ KAM Karo mokslo valdybos viršininko plk. ltn. inž. S. Dirmano aplinkraštis Nr. 38530, Kaunas, 1926 m. vasario 12 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 78, l. 55.

1926 m. rugsėjo 28 d. plk. ltn. J. Lanskoronskis⁴²¹ išvyko mokytis į Belgijos generalinio štabo akademiją (*Ecole de guerre*), kurią baigė 1929 m. gegužės 15 d. (1927 m. parašė net trys raportus: sausio 8 d., gegužės 8 d. ir gruodžio 5 d.). Jis vienas pirmųjų atsiliepė į KAM Karo mokslo valdybos viršininko plk. ltn. inž. S. Dirmanto aplinkraš-tį. 1927 m. sausio 8 d. raporte rašo:

„Šiuomi turiu pranešti apie mokslo eigą pirmame 1926/1927 mokslo metų trimestre.

Per šį laiką dėstyta šie teorijos kursai: artilerijos, kavalerijos ir pėstininkų taktika; diploma-tijos istorija, generalio (generalinio – *F. Ž.*) štabo tarnyba, užpakalio (užfrontės) tarnyba, karo menas ir pritaikomoji technika (*Sciences appliquées*). Pabrauktieji kursai jau išlaikyti (teorija). Kas dėl jų praktiškojo taikymo – jis tęsis visus metus, divizijų ir korpusų sudėty per visą <...> kursą sprendžiant įvairius uždavinius žemėlapiuose ir vietoje. Iš diplomatijos istorijos vienas rašto darbas buvo, o kitas dar bus metų pabaigoje. Karo meno kursas tik dar pradėtas ir tęsiamas visus 3 metus. Iš to kurso būna daug rašto darbų ir mokiniams privalomų konferencijų (kasmet 5–10, žiūrint klausytojų skaičiaus. Kadangi mūsų kurse yra tik 11 žmonių, tai mums tokių paskaitų kiekvie-nam teks daug). Iš kitų dalykų paskaitų būna paprastai tik po vieną. Aš ir majoras Juodišius tuo tarpu turėjome progos perskaityti savo pranešimus iš artilerijos ir pėstijos. Rašto darbų buvo po 2 iš artilerijos ir pėstijos. Sykį į savaitę važiuojam į lauką ar su pėstijos ar artilerijos profesoriumi kur kiekvienas gauna savo darbą iš visiems bendros temos. Padirbėję čia pat lauke su profesoriumi išspręstą darbą nagrinėjam. Užsiėmimai lauke paprastai tęsiasi nuo 7.30 iki 13 val.

Kursas iš *Sciences appliquées* yra labai sunkus, nes reikalinga gana rimto pasirėngimo iš chemi-jos, kuria belgai praeina <...> karo mokykloje. Svetimtaučiams šis kursas yra sunkiai įveikiamas. Turėdamas galvoje, kad ir kiti kursai iš mūsų reikalauja žymiai daugiau laiko ir darbo (palyginus su belgais) dėl silpno kalbos žinojimo (ypač konferencijos parengimas prancūzų kalba), padariau mokyklos viršininkui pareiškimą, kad leistų mums paskaitas *Sciences appliquées* lankyti tik kaip laisviems klausytojams, bet, kad nereikėtų iš jo laikyti egzaminų ir konferencijos, kaip paprastai iki šiam laikui svetimtaučiai dalyvavo. Jei mokyklos viršininkas neatsižvelgs <...>, teks pašvęsti begalo daug energijos tam kursui įveikti, kuris iš esmės labai didelės reikšmės kariškam parengimui neturi.

Mano asmeniškai laipsniai (pažymiai – *F. Ž.*) iki šiam laikui visi patenkinami, išskyrus vieną rašto darbą, kuris paminėtas *assez bien* (patenkinamai).

Aš asmeniškai buvau susidaręs nuomonę, kad belgų akademija yra kiek scholastiška ir per daug teoretiška. Pasidomėjęs teko nuomonę pakeisti. Teorijos daug, bet teorija labai vykusiai suderi-nama su praktiškais darbais, ypač įvairios ir naudingos praktiškos konferencijos. Žiūrėdamas, kad mokinyms mokėtų tiksliai apibrėžti temą, kad nebūtų kalbama apie šalutinius dalykus ir kad ne-būtų bendrų frazių ir „*краснословия*“ (gražbylostės – *F. Ž.*). Juo į siauresnius rėmus įdėti daugiau konkretaus turinio, tuo geriau. Mažiausias darbelis, mažiausia repeticija yra pažymima laipsniais. Laipsnių sistema per daug varžo. Kartais žmogus nežinau už ką tau pastatytas toks ar kitoks laipsnis. Per metus tų laipsnių prirenka daugybę, jei turėti galvoje, kad kiekvienas dalykas ir kiekvieno daly-ko atskiri darbai turi savo svarbos koeficientą – tai gaunasi visa gana sudėtinga laipsnių buhalterija. Žodžiu – šiuo atveju pas mokinius pasireiškia gimnazisto psichologija. Toks laipsniavimas turi savo neigiamų pusių.

⁴²¹ 1922 m. spalio 20 – 1923 m. rugpjūčio 22 d. KAM pasiūstas mokėsi Saint-Cyro aukštojoje karo mo-kykloje Prancūzijoje.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

Kitais atvejais mokyklos gyvenimas ir mokymo planas sutvarkytas labai tvarkingai ir tiksliai. Tvarkaraščius gaunam dviems savaitėms iš plano, kas smulkiai pažymėta ir pamokos ir visi praktiški darbai ir repetacijos. Mokymo planas taip sutvarkytas, kad mokiniai turi sistemiškai dirbti, kad suspėtų viską parašyti.

Kitais atvejais gyvenimas eina senąja vaga. Frankui smunkant gyvenimas kasdien po truputį brangsta <...>, nes atvirai pasakius, čia gyvenimas buvo pigesnis, negu kitur, bet jau susilygino. Viršutinės kainos yra šitokios (vertinant litais): kambarys su kuru ir šviesa – 150 litų, pietūs restorane iš dviejų valgių – 6–7 litai, pora pusbačių – 50–60 litų, geras kostiumas – 350 litų, marškiniai – 15–30 litų. Tokiu būdu jei šįmet liksim be pašalpos iš kitų šaltinių, labai sunku ar net negalima išgyventi.

Už sausį dar nesam gavę algos ir visi esam be skatiko. Valgom visi (išskyrus kpt. Černių) viešam pensione ir šeiminingė šį mėnesį maitina kreditan. Prašau Tamstos įsakymo, kad pinigai būtų siunčiami tokiu išskaičiavimu, kad gautume juos ne vėliau kas mėnesio pirmą dieną, nes visi mokesčiai (už butą ir pensioną) reikia mokėti iš anksto. Prašau Tamstos sutikimo ir įsakymo išsiųsti mums rūbpinigius. Rūbai brangsta, tat dabar patogų šis tas pasisiūdinti.

Kapitono Griniaus žmona buvo smarkiai susirgusi ir jai atlikta dvi brangios operacijos. Dabar jau taisosi ir šiomis dienomis žada kliniką apleisti. Kapitonas Černius nuo sausio 4 d. pradėjo lankyti mokyklą kaip mokinys. Iki šiam laikui buvo laisvas klausytojas.⁴²²

Plk. ltn. J. Lanskoronskis gegužės 8 d. raporte KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui rašė:

„Šiuo turiu garbės pranešti p. Viršininkui apie mokslo eigą ir šiaip jau kas seka.

1. Iki šiam laikui esam išklausę I kurse žemiau išvardintus dalykus su šioje lentelėje nurodomu teorijos ir pratimams skirtu pamokų skaičiumi.

⁴²² Plk. ltn. J. Lanskoronskio raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui, Briuselis, 1927 m. sausio 8 d., Nr. 38145, *LCVA*, f. 929, ap. 10, b. 97, l. 10.

**Belgijos generalinio štabo akademijoje (*Ecole de guerre*) 1926/1927 m. m.
dėstomi mokomieji dalykai**

Branches d'enseignement (mokomieji dalykai)	Leçons (teorinės pamokos, val.)	Applications (praktiniai užsiėmimai, val.)
Art de la guerre (<i>karo menas</i>)	28	30
Infanterie (<i>infanterija, pėstijos taktika</i>)	18	22
Artillerie (<i>artilėrijos taktika</i>)	30	30
Troupes légères (<i>lengvoji kavalerija</i>)	8	10
Génie (<i>pionierių daliniai</i>)	9	5
Tactique général (<i>generalinio štabo taktika</i>)	20	25
État-major (<i>štabas</i>)	17	33
Service arrière (<i>užfrontės tarnyba</i>)	15	6
Histoire diplomatique (<i>diplomatijos istorija</i>)	25	6
Neuropsychologie (<i>neoropsichologija</i>)	25	10
Sciences appliquées (<i>taikomieji mokslai</i>)	25	10
Recrutement (<i>šaukiamųjų kontingentas</i>)	4	–
Langue étrangère (<i>užsienio kalbos</i>)	–	–

Dar nebaigti skaityti kursai iš *Art de la guerre* (karo menas), *Génie* (pionierių daliniai) ir *Neuropsychologie* (neoropsichologija). Naujai pradėta skaityti po Velykų *Le droit constitutionnel* (konstitucinė teisė). Vadinamos aplikacinės pamokos paprastai skiriamos interogacijoms (kiek išimtinai raštiškoms) ir klausytojų konferencijoms.

Sciences appliquées svetimtaučiai klauso kursą privalomai kaip „laisvi klausytojai“, daro bandymus (jų mažai ir paprastai daromi sykiu asistentui nurodant ir ¾ darbo atliekant), važinėja į ekskursijas, bet paleisti nuo interogacijos ir konferencijų.

Svetimos (užsienio) kalbos – vokiečių ir anglų svetimtaučiams neprivalomos, tiek jų ir klausom, nes naudos iš jų mažai, o laiko gaišina daug – būna jos paprastai popiet, ir dažniausiai kada kitų popietinių užsiėmimų nėra.

Kokie konkretūs darbų vaisiai yra (pažymiai) nežinoma, nes mokiniams neberašo, ant darbų kai kurie profesoriai tik pažymi: *insuffisant* – silpnai (iki 10), *assez bien* – patenkinamai (10–12), *bien* – gerai (13–15) *très bien* – labai gerai arba *fort bien* – puikiai, (15–18), aukštesnio už 18 laipsnio neteko girdėti.

Iš profesorių kritikos apie save asmeniškai, kad blogų darbų neturi, silpniau sekasi darbai iš *État-major*. Tai, spėju, vienintelis dalykas iš kurio, galimas daiktas, turėsiu vidutiniškai mažiau 13, bet yra dalykų iš kurių turėsiu ir 16, o gal ir daugiau (balų), tat visą sumetus reikalingą I ir vidurinę laipsnį (13) turėsiu. Konferencijos mano iki šiam laikui visos labai gerai. Kaip sekasi dalykai majorui Juodišiui, tuo tarpu sunku pasakyti. <...> Paprastai žiūrima į jį kaip į silpniausią, bet gal trauks. Pereiti į II kursą būtino reikalo turėti 13 (balų) nėra, teks tik vėliau pasivyti, kad išieginis laipsnis (požymis) būtų ne mažesnis už 10. Belgai paprastai neleidžiami į II kursą jei turi 10 (vidurinę laipsnį) arba mažiau, jie turi akademiją apleisti.

2. Paskutinį trimestrą turėsime daugiau praktikos darbų ir šen ten turėsime mokslinės ekskursijas. Jau esame buvę 4 dienas *Vilvoorde* vizituoti *troupes des transmissions* (ryšių tarnyba). Ekskursijose paprastai iki pietų skaito teoriją specialistai, o po pietų praktikos darbai vyksta vietoje.

Numatoma važiuoti po kelias dienas į *Liège* (dirbtuves), <...> kai kuriuos geležinkelių mazgus ir stotis <...>. Viso labo šios ekskursijos tęsis 15–20 dienų.

Išvengti gana sudėtingai procedūrai kelionpinigiams gauti pas atstovybę, prašau Tamstos įsakymo neavansuoti kalbamų pinigų briuseliečiams. Patogiau bus juos atsiimti grįžus atostogų.

3. Iš privačių laiškų tenka patirti, kad Vyriausybė rengiasi apdovanoti Vyties kryžiais kai kuriuos akademijos profesorius. Nors čia gal ir ne mano dalykas, bet leidžiu sau pareikšti savo nuomonę: mano manymu būtų didžiausias netaktas bet ką apdovanoti, aplenkus mokyklos viršininką, o jis visai neseniai paskirtas, tat jį apdovanoti irgi lyg neparanku – labai jau aiškiai pabrėžiama būtų nustatymas apdovanoti tik tai, kad čia priimami lietuviai. Antra vertus vyresniškumo klausimas čia turi begalo didelės reikšmės. Yra profesorių, kurie daugiau verti apdovanojimo už savo darbą kad ir mokslo srity, bet aplenkti vyresniuosius neišpuola <...>. Visą sumetus, manyčiau, kad su šiuo klausimu patogiau būtų metus išlaukti, nes per tuos metus mokykloje įvyks visa eilė permainų, sąryšy su nauju viršininku. Tų permainų, palyginti su praeitais metais, jau yra ir dabar. Mūsų platesnio masto santykiams su belgų kariuomene užmegzti reikia ieškoti kitų priemonių.

Viena tokių priemonių būtų mūsų skyriaus atdarymas jų Karo muziejuje, ką šiomis dienomis padarė latviai. Gražus gestas, gražiai belgų įvertintas. Muziejus lankomas plačios visuomenės ir latvių plevėsuojanti vėliava yra geriausia propaganda už visokias literatūras, kurių nieks nesupranta ir už visokias paskaitas, kurių mažai kas klauso. Reikalui esant šiuo klausimu galiu patiekti platesnės informacijos drauge su latvių skyriaus aprašymu.

4. Karo mokslo skyriaus viršininkas raštu iš balandžio 4 d. Nr. 38923 (gavau tik gegužės pradžioje) pasiūlė eilę knygų padovanoti akademijos bibliotekai. Kai kurias išvardintų knygų biblioteka jau turi (turbūt mūsų mokinių padovanotos), kitas aš turiu ir papildysiu, bet vis tik prašau įsakymo vieną komplektą išsiųsti, nes manau, jas tikslinga bus padovanoti viešajai karališkajai bibliotekai, jei patikrinus, pasirodytų, kad ji tų knygų neturi.

5. Šiais metais paskutinis kursas savo mokslus baigia normaliu laiku, t. y. rugpjūčio mėnesį. Pranešu apie tai žiniai, jei reikalo būtų panaudoti kpt. Griniaus stipendiją anksčiau, kaip paprastai briuseliečių stipendijos naudojamos.

6. Kapitonui Černiui sekasi labai gerai. Šis karininkas savo darbštumu įveikė tiek sunkenybių, kurias kas nors kitas jo vietoje vargu ar būtų nugalėjęs <...>.⁴²³

1927 m. gruodžio 5 d. plk. ltn. J. Lanskoronskis raporte KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui toliau detalai aprašo savo studijas Briuselyje.

„<...> I. Mokslo plano pakeitimų bei pertvarkymų nuo praeitų mokslo metų rudens neįvyko. Visiems 1927/1928 mokslo metams planą prisiėsiu gruodžio pabaigoj, kaip reikalaujama Nr. 40680 aplinkraštyje. Visais aplinkraštyje minimais klausimais esu jau pranešęs raštu ir žodžiu. Čia kai ką kartoju:

1. Egzaminų pereiti iš kurso į kursą nėra. Yra taip vadinami „*fin de cours*“, t. y. pasibaigus kuriam nors teoretiškam kursui duodama iš to kurso vienas ar du, ar daugiau rašto darbų, už kuriuos statomi laipsniai (pažymiai – *F. Ž.*).

2. Repeticijoms specialių taisyklių nėra, minėti darbai ir yra repeticijos, minėtų repeticijų būna labai mažai; jas pakeičia taip vadinamos konferencijos, t. y. karininkų-mokinių paskaitos profeso-

⁴²³ Plk. ltn. J. Lanskoronskio raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui, Briuselis, 1927 m. gegužės 8 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 432–433.

riaus skirtąja tema. Tokių konferencijų yra iš kiekvieno dalyko po vieną ar daugiau. Kiekvienam (Karininkui) į metus jų tenka apie 20. Pavyzdžiui, (plk. ltn. J. Lanskoronskio šiais metais skaitytos konferencijos) iš taktikos: 1) 1914 m. rugpjūčio 22 d. kautynės – II korpuso 4-os divizijos ties *Bellefontaine* (reikia padaryti studiją iš oficialių dokumentų-įstatymų, pranešimų ir t. t.); 2) *Couverture die siège de Paris en 1870*.

Iš karo istorijos: 1) Kritiškas 1807 m. kampanijos įvertinimas (*Eilau*). Iš geografijos: Vokietijos geležinkelio tinklo įvertinimas ekonomiškai ir karo atžvilgiu.

3. Akademijoje praktikuojama 20 laipsnių (balų) sistema. Akademijai baigti reikia turėti vidutinius laipsnius 13. Pereiti iš I į II kursą reikia turėti nemažiau 12, išimtis gali būti daroma viršininko nuožiūra svetimšaliams, belgų karininkams pasilikti tam pačiam kurse neleidžiama – turi akademiją apleisti. Viršutiniam metiniam laipsniui apskaičiuoti yra gana sudėtinga sistema su svarbos koeficientais iš kiekvieno dalyko. Kiekvienam dalykui svarbos koeficientas kasmet keičiasi: pavyzdžiui, I kurse pėstininkų taktikos koeficientas 9, II kurse jis tik 4. Vidutiniai metiniai laipsniai iš kiekvieno atskiro dalyko taip pat turi savo koeficientų sistemą. Pavyzdžiui, iš pėstininkų taktikos vidutinis metinis laipsnis išvedamas iš vidutinių klasės darbų, lauko darbų, diskusijų ir konferencijų, kurių koeficientai 3, 4, 2, 3. Tuo būdu gaunamas metinis vidutinis laipsnis iš kiekvieno dalyko. Šie vidutiniai laipsniai dalijami kiekvienas iš savo svarbos koeficiento. Visa suma dalijama iš bendro koeficientų skaičiaus ir gaunamas vidutinis metinis laipsnis. Kiekvieni mokslo metai turi savo svarbos koeficientą<...>.

4. Už praeitus mokslo metus mano vidutinis laipsnis yra 14,09 su kuriuo aš esu klasėje trečiuoju iš eilės. Majoras Juodišius yra silpnesnis už kitus ir jo vidutinis laipsnis 11,72. Baigti akademiją jam dar yra vilties, bet sunkumų turės. Kokius laipsnius turime šįmet dar nežinome, nes generolas dar nėra kvietęs pas save. Jis pasikviečia pas save painformuoti kiekvieną 2–3 sykių į metus. Bendrai susidaro įspūdis, kad majorui Juodišiumi šįmet seksis kiek geriau. Kapitonas Černius eina (mokosi) labai gerai ir turi gerus pažymius<...>.

5. Akademijos statuto atskiram leidiny nėra, jis yra bendruose kariškų mokyklų įstatymuose, kurių pirkti nėra kur. Visi belgų kariuomenės statutai yra mūsų centrinėje bibliotekoje, kiek man žinoma. Greitu laiku bus išleisti du nauji: dideliems junginiams vadovavimas ir artilerijos taktika. Tuo tarpu jie rankrašty, kurių pirkti negalima. Juos nusirašyti kainuotų apie 200 litų, o apie pavasarį jie bus atspausdinti, tat vargu ar apsimoka juos nurašinėti, nors jie ir labai įdomūs.

II. Kas dėl pragyvenimo tai pastaruoju laiku jis labai pasunkėjo. Įsigyvenus pastoviai valiutai gyvenimas labai pablogėjo, tiek pabrango, kad gaunamos stipendijos pakanka tik galus su galais suvesti vien pragyvenimui, t. y. valgiui, butui, kurui. Knygoms, o apie įsigijimą kurių nors daiktų, papildomų knygų ypač rūbams atnaujinti nebepakanka. Visi gyvenam mėnesį pirmyn, t. y. gavę stipendiją (kuria, be to gaunam mėnesio pradžioje) susimokame skolas už išgyventą mėnesį ir vėl gyvenam „*bargan*“. Žinodamas mūsų krašto sunkią ekonominę padėtį iki šiam laikui nedrįsau sau kelti klausimo apie stipendijos padidinimą<...>. Tuo tarpu drįstu prašyti mums išrūpinti kaip nors 13-tąjį mėnesį. Jei negalima pavidale stipendijos, tai gal iš tų pačių pinigų (iš to paties straipsnio ar iš kito) pašalpos formoje ar pavidale mokymo priemonių įsigyti ar kaip kitaip, bet jei nieko negausime, turime labai liūdnas šventes, nes iš stipendijų už gruodį jau nieko nebeturime. 13 mėnuo mums leistų vėl normaliai pradėti gyventi, t. y. gyventi ne skolon, bet diena iš dienos, o po naujų metų p. Viršininko įspėti turime vilties, kad stipendija bus kiek padidinta<...>.⁴²⁴

⁴²⁴ Plk. ltn. J. Lanskoronskio raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui, Briuselis, 1927 m. gruodžio 5 d., *LCVA*, f. 929. ap. 6, b. 97, l. 441–442.

1927 m. sausio 16 d. kpt. V. Jasulaitis⁴²⁵ pareiškime KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui rašo:

„Pranešu Tamstai, kad Artilerijos mokykloje (Fontenblou, Prancūzijoje) išlaikiau šiuos kvotimus (egzaminus): 1) sviediniai, 2) automobilio teorija ir medžiaginė dalis, 3) kariuomenės organizacija, 4) balistika (vidurinė ir išorinė). Praktiškus darbus atlikau iš: 1) degtuvų, 2) balistikos (išorinės), 3) topografijos, 4) tam tikrą skaičių darbų iš šaudymo teorijos ir 5) transmisijos.

Bendrai, nežiūrint į sunkumus, ypač pradžioje, dėl prancūzų kalbos, mokslas eina gerai. Pasirošimas eiti čia mokslus iš matematikos, chemijos beveik pakankamas, menkas iš elektros, nes išmokti, pvz., transmisijos be galo aukštai pastatyta mokslą kaip, reikiant, reikia labai gerai mokėti aukštąjį elektros mokslą. Aukščiausiai čia įvertinama koeficientais šaudymo teorija, artilerija (keli dalykai), balistika, topografija (*instrumentalė*) ir jodinėjimas. Bendrai čia mokslas teoretinio pobūdžio, praktikos duodama tik tam ryškūs pavyzdžiai, pritaikant teoretinius išvedžiojimus.

Svetimtaučių karininkų, pirmaisiais metais yra iš šių valstybių: Pietų Slavijos – 7, Čekoslovakijos – 23, Čili – 1, Be to, dar klauso vienerių metų atsargos karininkų kursą vienas Siamo karininkas ir kitas iš Persų.

Kai dėl ekonominės padėties, tai paskutiniu laiku labai pasunkėjo dėl krizių, be to dar, žymiai padėtį sunkino paskutinis nereguliarinis stipendijos gavimas.

Prašau Tamstą, kadangi artinasi poligono šaudymas – duoti sutikimą šaudyti, nes už iššaudytus sviedinius reikia čia apmokėti.⁴²⁶

Vyr. ltn. J. Gražulis (1925 12 01–1928 02 01 mokėsi Prancūzijos Versalio fortifikacijos karo mokykloje) 1927 m. balandžio 14 d. raporte KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui rašė:

„Prieš Velykas išlaikiau dar repeticiją iš tiltų – pažymys – 15 ir galutinį kvotimą (egzaminą) iš pritaikomųjų mokslų (į kvotimą įėjo elektra, elektros pratimai, technologija ir hidraulika. Pažymys dar nepaskelbtas, nes jį laikiau vakar ir užvakar, bet manau, bus geras.

Didžiojo karo laiku viena iš svarbiausių vietų karo moksle užėmė fortifikacija, ypač lauko fortifikacija ir transporto sutvarkymas. Ir pastaruju laiku, sekant prancūzų karinę spaudą kas link jų Rytų sienos apsaugos lauko fortifikacijai (betoniniams ir gelžbetoniniams įtaisymams) ir transportui skiriama labai svarbios reikšmės. Mūsų apystovėse (sąlygose) lauko fortifikacija, kelių tiesimo ir esančių pritaikymo karo reikalams, sugriautų karo laiku tiltų atstatymas (iš medžio, betono ir gelžbetonio) irgi turės užimti vieną svarbiausių karo moksle vietų. Versalio mokykla duoda teoretinių žinių ir nurodo iš kur jas, reikalui esant, būtų galima papildyti, bet įgyvendinti praktiškai pačioje mokykloje nėra galimybės. Jos, einant prancūzų karo technikos planu, galima įgyti tik dalyse. Mūsų karo technikos pulke ši sritis dar nėra pastatyta tinkamaj aukštumoje, o iš betono ir gelžbetonio darbų beveik visai nieko nedaroma. Taigi kiek įgusti mūsų pulke būtų sunku. Kas kita prancūzų karo technikos dalys, kur realizuojama teoretinių žinių pritaikymas einant Didžiojo karo patyrimu.

⁴²⁵ Kpt. V. Jasulaitis 1926 m. rugsėjo 28 d. išvyko studijuoti į Fontainebleau artilerijos mokyklą Prancūzijoje, 1928 m. rugpjūčio 8 d. grįžo į Lietuvą.

⁴²⁶ Kpt. V. Jasulaičio pareiškimas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui, Prancūzija, Fontainebleau, 1927 m. sausio 16 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 16.

Prašau tat Jūsų leidimo ir tarpininkavimo į Krašto apsaugos ministerį pasilikti man prancūzų antrame pulke karo technikos pulke, kuris stovi *Montpellier*, atlikimui vienu metu stažo, kad susipažinti su pulko vidaus tvarka ir įgyti kiek praktikos karo statybos darbuos.⁴²⁷

1927 m. balandžio 20 d. kpt. I. E. Kraunaitis⁴²⁸ raporte KAM Karo mokslo valdybos viršininkui pateikė tokią informaciją apie studijas Saumuro (*Somiūras*) aukštesnėje kavalerijos karininkų mokykloje Prancūzijoje:

„Pranešu Tamstai sekantį: *Somiūro* kavalerijos mokykloje (bendrai imant visose), nuo senų laikų, svetimtaučių karininkų tarpe yra įvesta tradicija paaukoti mokyklos bibliotekai keletą knygų apie savo kraštą prancūzų kalba, nes profesoriais ir baigiant mokiniais, visi nori susipažinti su kraštu, kuriuo atstovas yra jų tarpe. Susidomėjimas prancūzų ir svetimtaučių karininkų Lietuva buvo tuo didesnis, nes jiems pirmą kartą teko susidurti su lietuvių karininkais, bibliotekoje jokios knygos apie Lietuvą nebuvo, todėl aš susirūpinau tuo klausimu ir padariau sekantį: parašiau Paryžiaus mūsų atstovybės pirmajam sekretoriui atsargos kpt. Girdvainiui, prašydamas nurodyti man knygas, kurias galima būtų paaukoti mokyklos bibliotekai, bet p. Girdvainis buvo toks malonus, kad su knygų sąrašu atsiuntė man ir pačias knygas<...>. Iš P. Girdvainio atsiųstų 9 knygų – 8 paaukojau mokyklos bibliotekai; nupirkau iš savo pusės dar „*Sous le cul pàle de Lituhuanie mauelère*“ – padovanojau svetimtaučių karininkų brigados instruktoriui kpt. Lesfoquoi.

Mokyklos viršininkas generolas Lafort už auką dėkoja mokyklos įsakymu. Spėju, kad p. Girdvainis už atsiųstas knygas atlyginimo nereikalaus<...>⁴²⁹

1927 m. gruodžio 28 d. mjr. V. Butauskas raporte KAM Karo mokslo valdybos viršininkui rašė, kad atsižvelgdamas į aplinkraštį Nr. 406880, praneša apie mokymąsi Čekoslovakijos karo intendantūros akademijoje (*Vojenská intendanská škola*) 1926–1927 m. m.:

„Mokyklos patobulinimo klausimai pranešu, kad *Vojenská intendanská škola*, sulyginus su praėjusiais laikais, yra patobulinta tuom, kad pagerintas lėktorių sąstatas, nes nuo 1927 m. sausio mėn. pakviesti du universiteto profesoriai ir trys privat-docentai.

⁴²⁷ Vyr. ltn. J. Gražulio raportas Nr. 4 KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui, Prancūzija, Versalis, 1927 m. balandžio 14 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 149.

⁴²⁸ 1926 m. rugpjūčio 9 d. baigė Saint-Cyro karo mokyklą Prancūzijoje. 1927 m. vasario 16 d. pakeltas į kapitonus. 1927 m. rugpjūčio 2 d. baigė *Somiūro* aukštesnę kavalerijos karininkų mokyklą Prancūzijoje. 1929 m. gegužės 30 – rugsėjo 19 d. atliko kavalerijos stažotę Čekoslovakijoje. 1932 m. vasario 13 d. pakeltas į majorus. 1933 m. vasario 1 d. paskirtas Lietuvos kariuomenės kavalerijos štabo viršininku, 1934 m. birželio 25 d. – antrojo ulonų pulko vadu. 1935 m. pasiųstas į Prancūziją studijuoti aukštąjį karo mokslą. 1936 m. vasario 16 d. pakeltas į pulkininkus leitenantus. 1937 m. rugpjūčio 28 d. baigė Prancūzijos generalinio štabo akademiją, suteiktos generalinio štabo karininko teisės, paskirtas Kavalerijos štabo viršininku. Žr. plačiau: *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 4, 2004, p. 368.

⁴²⁹ Kpt. I. E. Kraunaičio raportas Nr. 33 KAM Karo mokslo valdybos viršininkui, Prancūzija, *Somiūras*, 1927 m. balandžio 20 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 124.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

Apart užsiėmimų klasėje buvo atliekami šioki-toki praktiški darbai iš technologijos ir daromos ekskursijos į įvairias pramonės įmones. Ekskursijų reikšmė yra didelė, nes duoda galimybę susipažinti vietoje su išdirbimu įvairių mokslo ir prekių produktų.

Kas įvesta naujo iš dėstomųjų dalykų, nežinant nuo kurio laiko pageidaujamos tos žinios nurodyti negaliu<...>.⁴³⁰

* * *

KAM Vyriausiojo štabo Karo mokslo valdybos viršininkas plk. ltn. inž. S. Dirmantas 1927 m. vasario 14 d. raportu kreipėsi į Vyriausiojo štabo viršininką plk. T. Daukantą pranešdamas, kad 1925 m. rugpjūčio 4 d. ir 1926 m. liepos 9 d. Ministrų kabineto buvo nutarta komandiruoti vieniems metams į užsienio specialiąsias karines mokyklas studijuoti 7 karininkus, paliekant juos etatinėse pareigose ir mokant jiems visą nustatytą atlyginimą.

Prie gaunamo atlyginimo jiems 1925 m. išvažiuojant buvo pažadėta sumokėti kelionės geležinkeliu išlaidas vieną kartą per metus į užsienį ir atgal, apmokėti už mokslą ir skirti pinigų drabužiams įsigyti. 1925 m. spalio 26 d. Ministrų kabineto nutarimu jie gavo lėšų kelionės išlaidoms ir drabužiams, 1926 m. buvo apmokėta už mokslą, bet 1926 m. jiems grįžus vasaros atostogų, Vyriausiojo štabo viršininko įsakymu buvo nurodyta neapmokėti nei kelionės išlaidų, nei už mokslą, šias išlaidas karininkai turėjo sumokėti iš savo gaunamos algos. Siekdami įgyti išsilavinimą, karininkai su tokiomis sąlygomis sutiko.

Bet kiekvieną dieną buvo gaunama oficialių ir neoficialių jų pareiškimų, kad iš gaunamos algos pragyventi sunku, tad nepajėgia sumokėti už mokslą ir padengti kitas su mokslu susijusias išlaidas.

Prancūzų valiutos stabilizavimas ir už mokslą pakilusi kaina iki 3000 frankų metams darė neigiamą įtaką ypač tų karininkų padėčiai, kurie gauna jaunesniojo karininko algą ir yra vedę (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Karininkams išmokama alga

Eil. nr.	Laipsnis, pavardė, vardas	Algos dydis	Išmokamoji suma atskaičius mokesčius į pensijų fondą ir klubus		Šeiminė padėtis
			Litai	Centai	
1.	Kpt. J. Vėbra	702	630	23	Nevedęs
2.	Kpt. S. Jurgutis	558	504	80	Nevedęs
3.	Kpt. M. Kareiva	486	442	08	Vedęs

⁴³⁰ Mjr. V. Butausko raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui, Praha, 1927 m. gruodžio 28 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 430.

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

4.	Kpt. B. Tarulis	486	440	08	Nevedęs
5.	Vyr. ltn. B. V. Aleksis (Aleksandravičius)	376	343	63	Nevedęs
6.	Vyr. ltn. D. Grabys (Domininkas)	546	493	51	Vedęs
7.	Vyr. ltn. I. E. Kraunaitis	474	428	80	Vedęs

Iš lentelės duomenų matyti, kad kpt. J. Vėbra gavo didžiausią algą, palyginti su kitais karininkais, o mažiausią – vyr. ltn. B. V. Aleksis (Aleksandravičius). Karo mokslo valdybos viršininkas plk. ltn. inž. S. Dirmantas daro išvadą, kad rimtas, kuklus ir taupus karininkas kpt. J. Vėbra raporte skundžiasi, kad sunkiai verčiasi iš gaunamos algos ir negali sumokėti už mokslą, kuris 1927 m. padidintas iki 3000 frankų. Tuomet tie karininkai, kurie gauna 300–400 litų per mėnesį ir kurie nors gauna pajamų iki 500 litų, bet būdami su šeimomis, pragyventi negali, dėl ko tenka skursti, dėl tos priežasties gali nukentėti mokslas, sveikata ir tokiu atveju jie suteiks mažesnę naudą valstybei, nes grįžę turės atitarnauti už vienus mokslo metus trejus metus kariuomenėje.

KAM Karo mokslo valdybos viršininkas plk. ltn. inž. S. Dirmantas manė, kad reikia tiems karininkams padėti sumokant už mokslą ir kelionės išlaidas – antros klasės bilietą į užsienį ir atgal kartą per metus. Išlaidos būtų tokios: 7 karininkams antros klasės geležinkelio bilietas kainuotų: 500 Lt x 7 = 3 500 Lt; už mokslą 1 karininkui: 1 300 x 7 = 9 100 Lt. Iš viso 12 600 Lt.

Mažiausiai gauna vyr. ltn. B. V. Aleksis (Aleksandravičius): atskaičius į pensijų fondą, taupomąją kasą, jam lieka iki 300 litų. Kadangi jo padėtis yra ypač sunki (drabužiai visai suplyšę ir jis beveik badauja), tai prašoma jam suteikti vienkartinę 600 litų pašalpą. Pašalpos suteikimas karininkams būnant užsienyje būtų tikslingas, negu taikoma praktika mokėti ją sugrįžus į savo kraštą⁴³¹. 1927 m. vasario 26 d. KAM Vyriausiojo štabo Karo mokslo valdybos viršininkas plk. ltn. inž. S. Dirmantas kreipėsi į kariuomenės dalinių viršininkus, ar būtų pageidaujančių 1927 m. vykti studijuoti karo mokslus užsienyje: numatoma siųsti penkis karininkus į šias mokyklas: *Ecole de guerre* Belgijoje, Briuselyje (1 karininkas iš pėstininkų), *Válečná škola* Čekoslovakijoje, Prahoje (1 karininkas iš aviacijos), *Ecole d'application d'Artillerie* Prancūzijoje, Fontainebleau (1 karininkas artileristas), *Ecole Supérieure d'Aeronautique et de construction mécanique* Prancūzijoje, Paryžiuje (1 karininkas aviatorius, į mechanikos skyrių), *Ecole d'Application de Cavallerie de Saumur*, Prancūzijoje (1 karininkas iš kavalerijos). Visi karininkai turi atitikti bendrus reikalavimus: a) turi būti baigę visą aukštesniosios mokyklos kursą, b) turi gerai mokėti kalbą (prancūzų arba čekų), c) turi būti ne žemesnio kaip vyresnysis leitenantas laipsnio ir ne aukštesnio kaip majoras, d) turi būti ištarnavę

⁴³¹ KAM Vyriausiojo štabo Karo mokslo valdybos viršininko plk. ltn. inž. S. Dirmanto raportas Vyriausiajam štabo viršininkui plk. T. Daukantui, Kaunas, 1927 m. vasario 14 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 41.

Lietuvos kariuomenėje rikiuotėje ne mažiau kaip dvejus metus ir eidami ne žemesnes kaip kuopos vado pareigas, e) turi būti stiprios sveikatos.

Karininkai, atitinkantys šiuos reikalavimus ir pasiruošę studijuoti karinius mokslus, iki 1927 m. kovo 15 d. rašo raportą savo dalinio viršininkui. Pulko vadas ar tolygus viršininkas prie raporto prideda tarnybos lapo nuorašą, žinių lapą (formą I). Be to, viršininkai pareiškia savo nuomonę (forma II), ar kandidatas tinka, ar verta jį siųsti į užsienį ir ar jis bus naudingas Lietuvos kariuomenei baigęs mokslus. Visi raportai su lydraščiais siunčiami į Vyriausiąją štabą (Karo mokslo valdybą) iki 1927 m. kovo 31 d.⁴³²

* * *

Lietuvos karinė vadovybė nuolat rūpinosi karininkų kvalifikacijos kėlimu užsienyje, domėjosi stojimo į naujas karo mokyklas sąlygomis. 1927 m. liepos mėn. Čekoslovakijos generalinio štabo akademijos vyresniojo (*Válečná škola*) kurso klausytojai turėjo vykti į Prancūziją patobulinti akademijoje įgytas žinias – nagrinėti įvykius vietoje. Todėl Vyriausiojo štabo viršininko plk. T. Daukanto nuomone, toji ekskursija plk. P. Kubiliūnui ir mjr. J. Kibirksčiui turėjo duoti nemažai naudos, be to, į šią komandiruotę vyko visi akademijos klausytojai, todėl atsisakyti būtų nepatogu. Taigi plk. T. Daukantas prašė Tiekimų skyriaus viršininką daryti žygius, kad būtų asignuota plk. P. Kubiliūnui ir mjr. J. Kibirksčiui po 3 000 litų (300 dolerių). Dėl aiškumo pranešama, kad 1924–1925 m. Ministrų kabineto nutarimu buvo asignuota plk. ltn. V. Griganavičiui 1500 litų (150 dolerių). Kadangi šiuo metu viskas, o ypač geležinkelių kainos yra pakilusios 50 proc., tai manoma, kad prašoma 3000 litų suma kiekvienam yra tinkama⁴³³.

Laikiniai einantis KAM Karo valdybos viršininko pareigas mjr. V. Steponaitis Vyriausiąją štabo viršininką plk. T. Daukantą 1927 m. gegužės 18 d. informavo apie Prancūzijos karo atašė gegužės 4 d. raštą Nr. 169, kuriame pranešama, kad 1927 m. į aukštuosius artilerijos technikos kursus Paryžiuje nuo 1927 m. sausio 1 d. užsieniečiai karininkai nebus priimami⁴³⁴.

Lietuvos karinė vadovybė domėjosi Italijos karo akademijos *Accademia Militare di Artiglieria e Genio di Torino* studijomis, todėl prašė Lietuvos atstovybę Italijoje suteikti atitinkamą informaciją. Lietuvos atstovybės Italijoje 1927 m. birželio 1 d. rašte Krašto apsaugos ministerijai pranešama vyr. ltn. P. Lesauskiui (pretendentui mokytis akade-

⁴³² KAM Vyriausiojo štabo Karo mokslo valdybos viršininko plk. ltn. inž. S. Dirmanto kreipimasis į Lietuvos kariuomenės dalių viršininkus, Kaunas, 1927 m. vasario 26 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 324.

⁴³³ KAM Vyriausiojo štabo viršininko plk. T. Daukanto raštas Nr. 38850 Tiekimų skyriaus viršininkui, Kaunas, 1927 m. balandžio 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 58.

⁴³⁴ Laikiniai einančio KAM Karo valdybos viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas Nr. 38697 Vyriausiajam štabo viršininkui plk. T. Daukantui, Kaunas, 1927 m. gegužės 18 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 70.

mijoje), kad remiantis Italijos karo ministerijos pareiškimu, užsieniečiai karininkai yra priimami tokiomis pat sąlygomis kaip italai. Italai turi būti baigę vidurinę mokyklą ir laiko stojamuosius egzaminus. Iš užsieniečių nereikalaujama stojamųjų egzaminų, jie turi pakankamai mokėti italų kalbą, kad galėtų mokytis. Priimti į akademiją užsieniečiai dėvi italų uniformą tik be žvaigždučių, privalomų tik italams. Išlaidos yra tokios:

- 1) 1200 lyrų (660 litų) uniformai ir kitai aprangai,
- 2) 3200 lyrų (1760 litų) išlaikymui (pragyvenimui, pensijai),
- 3) 800 lyrų (440 litų) drabužiams ir t. t.

Mokiniai patys sumoka už knygas, kanceliarines prekes ir kt. Dėl lietuvių karininkų priėmimo nėra jokių kliūčių, priešingai jie mielai bus priimami⁴³⁵.

Lietuvos nepaprastasis pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Italijoje (1925–1939 m.) V. Čarneckis informavo Lietuvos užsienio reikalų Ekonomikos departamento direktorių (1927 m. liepos 27 d.), o vėliau Teisių-administracijos departamento direktorių (1927 m. rugpjūčio 8 d.), kad Italijos užsienio reikalų ministerija pranešė, jog nėra kliūčių vyr. ltn. P. Lesauskio priėmimui į Turino artilerijos akademiją. Mokslas akademijoje prasidės 1927 m. spalio 15 d. ir buvo prašoma pranešti apie vyr. ltn. P. Lesauskio atvykimo datą.

Italijos karo ministerija taip pat suteikė praktiškų patarimų. Priėmimui į akademiją pakaks vieno dokumento, išduoto Lietuvos krašto apsaugos ministerijos, kuriuo vyr. ltn. P. Lesauskis yra komandiruojamasis. Be to, yra suprantama, kad jis turės užsienio pasą su nurodytu kariniu laipsniu.

Mokykloje teks nešioti lietuvišką uniformą, kurią reikia su savimi atsivežti, taip pat reikia pasiimti kelionei civilius drabužius, kurie bus reikalingi ir Turine.

Atvykti į Turiną reikėtų keletą dienų anksčiau prieš prasidedant mokslui, kad būtų laiko prisistatyti vadovybei ir šiek tiek susipažinti su naujomis sąlygomis, atvykti maždaug spalio 10–12 d.⁴³⁶

1927 m. spalio 7 d. Vyriausiojo štabo artilerijos viršininkas plk. P. Uogintas kreipėsi į laikinai einantį KAM Karo mokslo valdybos viršininko pareigas mjr. V. Steponaitį prašydamas sužinoti apie prancūzų ir čekoslovakų priešlėktuvinės artilerijos mokyklas (*Defense centre aèronefs*), būtent kada tose mokyklose prasideda mokslas, kiek laiko kursas tęsiasi, kokiuose miestuose tos mokyklos yra (Prancūzijoje – Metz) ir ar galėtų būti ten priimami Lietuvos kariuomenės artilerijos karininkai. Prašoma apie paieškos

⁴³⁵ Lietuvos atstovybės Italijoje raštas Nr. 805 Krašto apsaugos ministerijai, vyr. ltn. P. Lesauskiui (pretendentui mokytis akademijoje), Roma, 1927 m. birželio 1 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 297.

⁴³⁶ Lietuvos nepaprastojo pasiuntinio ir įgaliotojo ministro Italijoje V. Čarneckio raštas Nr. 1112 Lietuvos Užsienio reikalų Ekonomikos departamento direktoriui, Roma, 1927 m. liepos 27 d.; Lietuvos nepaprastojo pasiuntinio ir įgaliotojo ministro Italijoje V. Čarneckio raštas Nr. 1150 Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Teisių-administracijos departamento direktoriui, Roma, 1927 m. rugpjūčio 8 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 294, 296.

rezultatus informuoti⁴³⁷.

Karininkai, siunčiami į užsienį studijuoti, privalėjo rašyti pasižadėjimą. Pateikiame tokio pasižadėjimo pavyzdį (kalba netaisyta)⁴³⁸:

Pasižadėjimas

*Aš kapitonas Mikas Mačiokas komandiruojamas į Italijos Generalinio (generalinio) štabo akademi-
ją mokslus eiti pasižadu: 1) Pildyti visas instrukcijas, leidžiamas komandiruotiems karininkams krašto
apsaugos ministerio (ministro) arba Karo mokslo valdybos. 2) Krašto apsaugos ministeriui pareikalavus
tuojau grįžti į Tėvynę. 3) Neprigulėti (nepriklausyti) prie politinių partijų. 4) Neprigulėti prie jokių
slaptų organizacijų. 5) Už kiekvieną pusę metų mokinimosi užsienyje atitarnauti taikos metu vieną su
pusę metų kariuomenėje.*

Kaunas, 1928 m. rugpjūčio 1 d.

(Pasirašė kpt. Mačiokas)

1928 m. spalio 21 d. kpt. M. Mačiokas⁴³⁹ raporte KAM Karo mokslo valdybos viršininkui rašė:

„Pagyvenęs keletą mėnesių Italijoje pajaučiau, kad karininko pragyvenimas iš gaunamos stipendijos per daug vargingas, tiesiog neįmanomas. Kad ir du pagrindiniai (rodikliai), kurie sudaro žymiausią išlaidų dalį per mėn. atrodo taip: 1) maistas – 750 litų, 2) kambarys (nuoma) – 400 litų. Viso: 1150 litų.

Likučiai 484 litai nepatenkina, visoms kitoms pragyvenimui reikalingoms reikmenims kaip rūbams, avalinei ir t. t. neužtenka.

Tuo labiau, jei norima laikytis bent panašioj aukštumoje kaip šios valstybės karininkai kad yra. Dėvint uniformą prisieina užmiršti pigiausias, studentiškas valgyklas ir panašias lengvatas. Apseiti dažnai prieina rūpintis ir mokslo reikmenimis. Manychiau, kad prie dabartinės stipendijos gaunant nors butpinigius – užtektų, nesijausti tarp didelis skurdas. Kad pilniau išrodyti reikalinga stipendijai padidinti, imu už pavyzdį Lietuvos atstovybės Romoje tarnautojų atlyginimą: mašininkė gauna virš 1000 litų per mėnesį.

Tat manyčiau, kad ir karininkai studijuojantis šioje valstybėje turi ne mažesnes, o kaip tik didesnes pragyvenimui išlaidas, nes apart visko prisieina rūpintis daugelio naujų klausimų. Tat prašau tarpininkauti, kad stipendiją kiek nors padidinti.⁴⁴⁰

⁴³⁷ Vyriausiojo štabo artilerijos viršininko plk. P. Uoginto raštas laikinai einančiam KAM Karo mokslo valdybos viršininko pareigas mjr. V. Steponaičiui, Kaunas, 1927 m. spalio 7 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 239.

⁴³⁸ Kpt. M. Mačioko pasižadėjimas, Kaunas, 1928 m. rugpjūčio 1 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 104, l. 1.

⁴³⁹ Kpt. M. Mačiokas 1928 m. rugpjūčio 1 d. perkeltas į Karo mokslo valdybą, su KAM stipendija komandiruotas į Italiją studijuoti Aukštojoje karo mokykloje (*Scuola di Guerra*). 1930 m. sausio 1 d. iš studijų atšauktas ir paskirtas III karo apygardos štabo Spaudos ir švietimo skyriaus operacijų dalies karininku.

⁴⁴⁰ Kpt. M. Mačioko raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui, Turinas, Italija, 1928 m. spalio 21 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 104, l. 7.

1928 m. lapkričio 16 d. raporte KAM Karo mokslo valdybos viršininkui kpt. M. Mačiokas pateikė platesnę informaciją apie studijas Italijoje:

„Pristatau Tamstai Italijos karo akademijos bendrą mokslo programą ir mokymo planą. Iki šiam laikui mokslas ėjo teoretiniu ir praktiniu keliu. Praktiški darbai laukuose buvo: 1. Batalionas puolant (tris kartus), 2. Batalionas ginantis (tris kartus). 3. Štabų (iki divizijos štabų imtinai) tarnyba. Viso užduočių išpildytų laukuose turime 5.

Darbai prieina pildyti raštu. Jau pirmoje savaitėje prisėjo rašyti apie bataliono puolimo samprotavimą ir vadovavimą batalionui.

Svetimšaliams išimčių nedaro. Tat pasirodo, pastojant į šią mokyklą reikalinga jaustis italų kalboje tiek, kad nesudarytų svarbiausių kliūtį taktiškuose darbuose.

Iš pirmųjų dienų iki dabar, bendras mokyklos vaizdas gana geras, jauki aplinkuma. Į svetimtaučius karininkus mokyklos vyriausybė ir lektorių personalas atsineša gana palankiai. <...> Žodžiu, visur teikia pirmą vietą. Prisistačiau spalio 16 d. akademijos viršininkui generolui *Pintor*, kuris reikė pasitenkinimą matydamas „gražios tvarkingos Respublikos kariuomenės karį“.

Šioje mokykloje galima matyti įvairių valstybių karininkų klausytojų kaip 1) ispanų, 2) turkų, 3) Čili, 4) finų, 5) albanų, 6) rumunų, 7) čekoslovakų ir 8) japonų – viso 13. Svetimtaučiai karininkai tarpusavyje turi geriausių santykius <...>. Mat bendras likimas suburia. Su italais taipogi galima gerai bendrauti. Visi klausinėja, teiraujasi. <...> Kiekvieno mėn. pradžioje visi svetimtaučiai suruošiam bendrą vakaronę, į kurią pakviečiame lektorius, akademijos administracijos italus karininkus. Šiaip mokslė kliūčių nesutikome. Pats mokslas nėra sunkus.

Pone Viršininke, jei kas nors iš p.p. karininkų manytų pastoti šion mokyklon, patartina tokiems gerai žinoti italų, prancūzų kalbas. Kitaip mokslas neįmanomas.⁴⁴¹

1927 m. birželio 15 d. KAM Karo mokslo valdybos viršininkas plk. ltn. inž. S. Dirmantas Aukštųjų karininkų kursų viršininkui gen. štabo gen. L. Radus-Zenkavičiui pranešė, kad Vyriausiojo štabo viršininkui plk. T. Dirmantui įsakius prie kursų yra komandiruojami 6 karininkai kandidatai, kad būtų tinkamai paruošti siųsti mokytis į užsienio aukštąsias karo mokyklas. Tai plk. ltn. V. Vitkauskas, kpt. J. Narakas, kpt. A. Valušis, kpt. V. Karvelis, vyr. ltn. P. Lesauskis, vyr. ltn. J. Steponaitis. Visų pirma jie turėjo dalyvauti su artilerijos skyriaus klausytojais poligono šaudymuose⁴⁴². Vėliau buvo įrašytas plk. ltn. K. Popeliučka⁴⁴³.

⁴⁴¹ Kpt. M. Mačioko raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui, Turinas, Italija, 1928 m. lapkričio 16 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 104, l. 8.

⁴⁴² KAM Karo mokslo valdybos viršininko plk. ltn. inž. S. Dirmanto raštas Aukštųjų karininkų kursų viršininkui gen. štabo gen. L. Radus-Zenkavičiui, Kaunas, 1927 m. birželio 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 300.

⁴⁴³ Plk. ltn. K. Popeliučką buvo numatyta siųsti į Prancūzijos „*l'Ecole du Genie à Versailles*“, kadangi visos vietos buvo rezervuotos, tai plk. ltn. K. Popeliučka Vyriausiajam štabo viršininkui plk. T. Daukantui pranešė, kad nesulaukdamas atsakymo dėl priėmimo į inžinerijos pulką, kad neleistų veltui laiko, įstojo į „*Ecole speciale de mecanique et delectricite*“. (Žr.: Laikiniai einančio KAM Karo mokslo valdybos viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas Vyriausiojo štabo viršininkui plk. T. Daukantui, Kaunas, 1927 m. spalio 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 259.)

1927 m. spalio 27 d. Ministrų kabinetas leido Krašto apsaugos ministerijai mokėti komandiruotiems į Generalinio štabo akademiją (*Ecole de Guerre* Briuselyje (Belgijoje) kpt. J. Steponaičiui ir kpt. P. Lesauskiui (*Academia Militare di Artiglieria e Genio di Torino* Italijoje), be gaunamos algos, stipendijos ir algos skirtumą – kpt. D. Steponaičiui po 358 litus, kpt. P. Lesauskiui po 531 litą kas mėnesį, kol jie baigs mokslus.

Be to, šie karininkai naudojosi ir kitomis stipendininkų privilegijomis – dalyvaudami akademijos manevruose ir ekskursijose jie gaudavo po 15 litų dienpinigių, kartą per metus buvo apmokamas geležinkelio bilietas į užsienį ir atgal, duodama po 400 litų pašalpa drabužiams įsigyti. Šis atlyginimas mokamas nuo 1927 m. rugsėjo 1 d. iš Krašto apsaugos ministerijos sąmatos⁴⁴⁴.

Vyriausiojo štabo viršininkas gen. št. plk. P. Plechavičius 1927 m. rugsėjo 30 d. kreipėsi į tiekimo viršininką pranešdamas, kad karininkams, komandiruotiems iš etatinių pareigų (už gaunamą algą) mokytis į užsienio karo ir specialiąsias mokyklas, 1925 ir 1926 m. buvo asiguota drabužiams įsigyti, geležinkelio bilietui apmokėti ir kai kuriose mokyklose reikėjo apmokėti ir už mokslą, todėl prašoma išrūpinti tiems karininkams reikalingas pašalpas ir 1927–1928 m. m. pusmečiui, būtent: 1) 7 karininkams drabužiams po 400 Lt = 2800 Lt; 2) 7 karininkams kelionei po 400 Lt = 2800 Lt; 3) 6 karininkams už mokslą 1927–1928 m. m. pusmečiui po 600 Lt = 3600 Lt; iš viso 9200 Lt⁴⁴⁵.

Komandiruoti į Prancūzijos aukštąją kavalerijos mokyklą *Saumure* užsienio valstybių karininkai privalėjo savo lėšomis nuomoti arklides, apmokėti už arklio išlaikymą ir priežiūrą. 1926–1927 m. m. Lietuvos vyriausybės buvo komandiruoti du karininkai: kpt. I. E. Kraunaitis ir kpt. B. Tarulis. Jie turėjo minėtiems reikalams išlaidų po 545 litus. Todėl Vyriausiojo štabo viršininkas plk. T. Daukantas prašė Tiekimų skyriaus viršininką leisti minėtiems karininkams papildomai skirti pinigų⁴⁴⁶.

Buvo kilusi rimta problema dėl spaudos siuntimo užsienyje studijuojantiems karininkams. KAM Karo mokslo valdyba, atsakydama į Vyriausiojo kariuomenės štabo IV (tarnybų) skyriaus viršininko plk. ltn. J. Jackaus raportą, pranešė, kad karininkams, besimokantiems užsienyje, užsiprenumeruoti laikraščius nėra nei juridinio pagrindo, nei lėšų. 1927 m. visos laikraščių redakcijos valdybos (Karo mokslo) susitarimu siuntinėjo kariuomenės daliniams nemokamai po 100 ar daugiau egzempliorių, o Karo mokslo valdyba apmokėdavo tik pašto išlaidas, todėl ir buvo įsakyta redakcijoms iš dovanai

⁴⁴⁴ Lietuvos Respublikos ministrų kabineto reikalų vedėjo B. Dailidės raštas krašto apsaugos ministrui, Valstybės kontrolieriui, Biudžeto patikrinimo komisijai, 1927 m. lapkričio 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 357.

⁴⁴⁵ Vyriausiojo štabo viršininko gen. št. plk. P. Plechavičiaus raštas tiekimo viršininkui, Kaunas, 1927 m. rugsėjo 30 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 243.

⁴⁴⁶ Vyriausiojo štabo viršininko plk. T. Daukanto raštas tiekimo viršininkui, Kaunas, 1927 m. rugpjūčio mėn., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 95, l. 269.

skirtų laikraščių kariuomenei, siųsti keletą egzempliorių į užsienį karininkams, o valdyba apmokėdavo tik pašto išlaidas. Kadangi 1927 m. vyriausybės įsakymu į kariuomenės dalinius siunčiamas tik dienraštis *Lietuva*, taigi liepti kitų laikraščių redakcijoms siųsti į užsienį nemokamai nėra galimybės, tuomet už prenumeratą reikėtų apmokėti.

Buvo prašoma pranešti karininkams, kad Karo mokslo valdyba siuntinės tik *Lietuvos* dienraštį. Jei kitos redakcijos nustos siuntinėjusios spaudą, tokiu atveju užsi-prenumeruoti reikės patiems karininkams iš savo lėšų. Nemokamai bus siunčiamas dienraštis *Karys* (2 egz.)⁴⁴⁷.

Laikiniai einantis KAM Karo mokslo valdybos viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskis 1927 m. lapkričio 25 d. aplinkraštyje rašė:

„1. Pastebėjau, kad komanduoti į užsienio generalinio štabo akademijas, aukštąsias, specialias ir civilines mokyklas karininkai iki šio laiko ne visi atsiunčia reikalingas žinias: mokyklos statutą, programas, mokslo planus, įvairias instrukcijas repeticijoms, egzaminams, pratimams ir t. t., taip pat taisykles pereinant į vyresnįjį kursą arba semestrą ir kt.

2. Reikalauju, kad tie vyresnieji karininkai (kur nėra vyresniųjų karininkų, tai patys karininkai), kurie dar nėra pristatę nurodytų statutų bei programų, kad kuo skubiausiai pristatytų Karo mokslo valdybai.

3. Karininkai besimokantys Generalinio štabo akademijoje turi gauti ir atsiųsti publikuotus spaudoje naujus kariuomenei statutus bei instrukcijas kariuomenei, taip pat ir akademijoms arba mokykloms.

4. Kiekvienas karininkas turi pristatyti žinias, kaip sėkmingai praėjo kursą iki 1928 m.

5. Karininkai praneša smulkias žinias apie mokyklos patobulinimus, pertvarkymus, kas naujo įvesta iš dėstomųjų dalykų ir bendrai kas ponų karininkų nuožiūra gali būti naudinga mūsų kariuomenei, mokykloms.

6. Pranešti, kokios pragyvenimo problemos ir jeigu gaunamos stipendijos nepakanka, tai nurodyti savo motyvus, kad galėčiau tarpininkauti prieš vyriausybę, padidinti atlyginimą. Žinias pristatyti iki 1927 m. gruodžio 30 d.

Pastaba: už vadovėlius, statutus ir instrukcijas pinigai bus apmokėti pristačius sąskaitą į Karo mokslo valdybą.⁴⁴⁸

1928 m. vasario 1 d. krašto apsaugos ministras div. gen. T. Daukantas ir Generalinio štabo viršininkas gen. št. plk. P. Plechavičius rašte ministrui pirmininkui prof. A. Voldemarui teigė, kad besimokantiems užsienyje karininkams veikia du skirtingi įstatymai: 1) remiantis 1921 m. įstatymo 6 punkte (*Vyriausybės žinios*, 1921 m.,

⁴⁴⁷ KAM Karo mokslo valdybos raštas Vyriausiajam kariuomenės štabo IV (tarnybų) skyriaus viršininkui plk. lt. J. Jackui, Kaunas, 1927 m. lapkričio 12 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 381.

⁴⁴⁸ Laikiniai einančio KAM Karo mokslo valdybos viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskio aplinkraštis Nr. 40680, 1927 m. lapkričio 25 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 402.

Nr. 72, eil. 647)⁴⁴⁹ nustatytomis sąlygomis, už mokymąsi užsienyje pusę metų reikia atitarnauti kariuomenėje 1,5 metų, t. y. už vienus mokymosi metus – 3 metus, 2) karininkams, studijuojantiems sanitarijos ir veterinarijos mokslus užsienyje, už vienus mokslo metus reikia atitarnauti 1,5 m. kariuomenėje (*Vyriausybės žinios*, 1920 m. Nr. 31, eil. nr. 359)⁴⁵⁰. Todėl būtų tikslinga suvienodinti ir karininkų stipendijas besimokantiems generalinio štabo akademijoje ir kitose mokyklose, tuo labiau suvienodinti tų karininkų stipendijas, kurie (komandiruoti) gauna tik algą.

Remiantis šia pateikta informacija, buvo pristatytas *įstatymo projektas* ministrui pirmininkui ir prašoma jo sutikimo leisti juo vadovutis, pakeičiant anksčiau išleistą įstatymą (*Vyriausybės žinios*, 1921 m., Nr. 72, eil. 647)⁴⁵¹.

Aiškinamajame rašte (1928 m. vasario 1 d.) dėl ***Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų įstatymo*** projekto buvo pateikiama gausi ir įdomi statistinių duomenų analizė. Krašto apsaugos ministerijos specialistų ruošimo klausimas yra reglamentuotas keliuose skirtinguose įstatymuose ir Ministrų kabineto nutarimuose, būtent:

1. Nuo 1921 m. karininkai komandiruojami į užsienio generalinio štabo akademijas ir karo mokyklas remiantis Krašto apsaugos ministerijos sąmatos kreditais ir laikomi stipendininkais (*Vyriausybės žinios*, 1921 m., Nr. 72, eil. 647).

2. Nuo 1924 m. Ministrų kabineto nutarimais kiekvienais metais komandiruojami karininkai į užsienio nekariškas mokyklas, pritaikytas studijuoti karo mokslus, už etatais nustatytą atlyginimą.

3. Krašto apsaugos ministerijos sanitarijos ir veterinarijos specialistai gydytojai nuo 1920 m. buvo ruošiami prie Krašto apsaugos ministerijos, o nuo 1926 m. – remiantis stipendijų įstatymu (*Vyriausybės žinios*, 1926 m., Nr. 232, eil. 1507)⁴⁵². Nuo 1928 m. sausio 1 d. jie buvo iš Švietimo ministerijos stipendininkų išbraukti (1928 m. sausio 25 d. Ministrų kabineto nutarimas) ir finansavimas perkeltas į Krašto apsaugos ministerijos sąmatą. Tačiau dėl stipendijų mokėjimo nėra priimto nei įstatymo, nei Ministrų kabineto nutarimo, todėl laikinai sanitarijos studentams stipendininkams stipendijos nemokamos.

⁴⁴⁹ „Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje eiti įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1921 m. spalio 28 d., Nr. 72, eil. 647, p. 1.

⁴⁵⁰ „Krašto apsaugos ministerijos stipendijų medicinos fakulteto studentams taisyklės“, *Vyriausybės žinios*, 1920 m. gegužės 16 d., Nr. 72, eil. 359, p. 4.

⁴⁵¹ Krašto apsaugos ministro div. gen. T. Daukanto ir Generalinio štabo viršininko gen. št. plk. P. Plechavičiaus raštas Nr. 47173 Ministrų pirmininkui prof. A. Voldemarui, 1928 m. vasario 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 107, l. 495.

⁴⁵² „Stipendijų įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1926 m. liepos 31 d., Nr. 232, eil. Nr. 1507, p. 1–2.

Kalbant apie Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų įstatymą (*Vyriausybės žinios*, 1921 m., Nr. 72, eil. 647), tai kai kurie jo dėsniai neatitiko gyvenimo realijų, pvz., 2 ir 6 str.: 2-ajame str. dėl karininkų stipendininkų traktavimo dažnai kyla įvairių neaiškumų: a) mokant trimečius, b) butpinigius, c) švenčių ir vaikų priedus; 6-ajame str. nustatytas atitarnavimo laikas (už vienus mokslo metus reikia atitarnauti kariuomenėje trejus metus) irgi nebuvo įgyvendinamas, nes kitų ministerijų stipendininkų nėra toks ilgas tarnybos laikas.

Atsižvelgiant į tokias aplinkybes buvo teikiamas šis įstatymo projektas, kuris turėjo apimti visus Krašto apsaugos ministerijos stipendininkus ir sureguliuoti visų Krašto apsaugos ministerijos karininkų specialistų ruošimą įvairioms kariuomenės rūšims bei tarnyboms, kaip numatyta įstatymo 2-ajame str.:⁴⁵³

- a) įvairiems kariuomenės štabams – generalinio štabo karininkai, topografai ir geodezininkai;
- b) artilerijai – inžinieriai technologai arba jiems atstovaujantys specialistai, chemikai, aukštieji artilerijos viršininkai;
- c) aviacijai – inžinieriai, aerotechnikai, karo lakūnai ir žvalgai instruktoriai, radijo technikai;
- d) inžinerijai – karo inžinieriai, autotechnikai, radijo technikai ir kitų rūšių specialistai;
- e) intendantūrai – kariuomenės ir divizijų intendantai, laboratorijų vedėjai;
- f) karo sanitarijai – karo sanitarijos, medicinos, kūno kultūros sričių gydytojai ir farmacininkai;
- g) karo veterinarijai – karo veterinarijos ir veterinarijos sričių gydytojai;
- i) karo laivynui – jūrų karininkai ir įvairūs specialistai.

Šiuo įstatymo 4 str. numatoma vedusiems karininkams stipendininkams šiek tiek padidintas atlyginimą (maždaug 20 proc.), kuris Ministrų kabineto nustatytas stipendininkams 1924 m., o viengungiams šiek tiek sumažintas.

Vedusių karininkų stipendininkų padėtis buvo nepakenčiama, pavyzdžiui, kapitonas, kuriam nustatyta 905 litų stipendija, bet atskaičius procentus į pensijų fondą, Ramovei ir kitam, į rankas gaudavo apie 800 litų. Iš tos sumos vedusieji palieka šeimai Lietuvoje apie 300–400 litų per mėnesį ir patys turi gyventi su likusiais 400 litų, kas jokiū būdu karininkui užsienyje pragyventi neįmanoma.

⁴⁵³ Paaiškinamasis raštas „Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų įstatymo“ projektui, Kaunas, 1928 m. vasario 1 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 105, l. 92.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

Nuo 1927 m. Lietuvoje gyvenantiems karininkams atlyginimas padidintas trimečiais, butpinigiais, kas sudarė apie 25–30 proc., t. y. kapitonas gaudavo apie 614 litų, o stipendininkai karininkai, turintys kapitono laipsnį, gaudami 1924 m. nustatytą atlyginimą, turėjo gyventi užsienyje už 400 litų. Be to, stipendininkai karininkai negaudavo nei švenčių, nei vaikų priedų. Karininkų sąlygos užsienyje gerokai pakito, palyginus su tuo laiku, kai buvo nustatytas Ministrų kabineto 1924 m. stipendininkų atlyginimas. Nuo to laiko stabilizavosi užsienio valstybių valiuta ir dėl to pabrango pragyvenimas. Atsižvelgdama į tai ir Lietuvos užsienio reikalų ministerija nuo 1928 m. sausio 1 d. pakėlė atlyginimą užsienio atstovybių tarnautojams (*žr. 8, 9 lenteles*)⁴⁵⁴.

8 lentelė

1928 m. numatomas toks stipendininkams karininkams užsienyje atlyginimas: įstatymo projekto 4 str.

Karinis laipsnis	Karininkai stipendininkai dabar gauna mėnesinį atlyginimą (litai)	Gaus viengungiai per mėnesį (litai)	Gaus vedusieji per mėnesį (litai)
Leitenantas	780	710	910
Vyr. leitenantas	845	740	940
Kapitonas	905	864	1014
Majoras	965	986	1186

193

- 1) Po 600 litų drabužiams per metus įsigyti – vietoj dabar mokamų 400 litų.
- 2) Po 25 litus dienpinigių, kai dalyvauja lauko ekskursijose ir manevruose, vietoj dabar mokamų 15 litų. *Įstatymo projekto 5 str.*

9 lentelė

Karininkai ir jų vietose tarnaujantys asmenys, nusiųsti mokytis nekariškose mokyklose, gaus tokį atlyginimą

Karinis laipsnis	Dabar gauna etatais nustatytą algą (litai)	Dabar gaus stipendiją viengungis (litai)	Gaus stipendiją vedęs (litai)
Leitenantas	460	560	760
Vyr. leitenantas	490	590	790
Kapitonas	614	714	914
Majoras	736	836	1036

- 1) Vieną kartą per metus 400 litų drabužiams įsigyti.
- 2) Visa kita, kas nurodyta 2 str. c ir d punktuose.

⁴⁵⁴ *Ten pat*, l. 93.

Istatymo projekto 6 str. Sanitarijos, veterinarijos ir jūrų laivyno civiliams stipendininkams, besimokantiems užsienyje nekariškose mokyklose, nustatyta vyresniojo leitenanto komandos viršininko alga už laipsnį ir pareigas, t. y. 350 litų per mėnesį, kelionės išlaidos II klasės geležinkelio bilietui vieną kartą per metus į užsienį ir atgal ir faktinių mokslo išlaidų apmokėjimas.

Istatymo projekto 6 str. Sanitarijos ir karo inžinerijos karininkai:

a) karo sanitarijos stipendininkai, studijuojantys Vytauto Didžiojo universitete mediciną, gaus karininko algos 65 proc., t. y. 212 litų per mėnesį;

b) būsimieji karo inžinerijos karininkai, studijuojantys Kauno aukštojoje technikos mokykloje, gaus 45 proc. jaunesniojo karininko algos, t. y. 147 litus per mėnesį.

Kariuomenėje labai trūko karo inžinerijos karininkų, be to, kasmet nemaža dalis inžinerijos karininkų išeidavo į atsargą, todėl reikalingas nuolatinis jų papildymas. Karo mokykloje dėl tam tikrų aplinkybių negalima buvo įsteigti inžinerijos skyrius. Todėl 1924 m. buvo įsteigti Aukštieji karo technikos kursai su 3 skyriais: elektrotechnikos, mechanikos ir statybos. Šie kursai per kelerius metus iš dalies patenkino kariuomenės poreikius. Bet gyvenimas parodė, kad Karo technikos kursuose netikslinga ruošti inžinerijos karininkus, nes suaugusius karininkus reikėjo mokyti dar braižybos, kartoti matematiką ir panašiai⁴⁵⁵. Karininkai tam būtų sugaišę daug laiko, o valstybė būtų patyrusi didelių išlaidų. Todėl toks inžinerijos karininkų ruošimo būdas pasirodė netinkamas. Kilo reikalas surasti naudingesnį valstybei inžinerijos karininkų rengimo būdą – siųsti karininkus mokytis į užsienio karo mokyklas.

Krašto apsaugos ministerija kiekvienais metais konkurso keliu parinkdavo 10–12 žmonių iš aukštesniųjų technikos mokyklos mokinių, norinčių studijuoti inžinerijos mokslus ir tarnauti kariuomenėje. Jiems buvo mokama Krašto apsaugos ministerijos stipendija (45 proc. jaunesniojo karininko algos, t. y. 147 litų per mėnesį). Tokie mokiniai mokėsi Aukštojoje technikos mokykloje Kaune ir ją baigę stojo į Karo mokyklą. Tokiu būdu Karo mokyklą kiekvienais metais gaudavo po 10–12 abiturientų, turinčių techninį parengimą. Baigę Karo mokyklą, skiriami į inžinerijos dalinius, kuriuose tarnauja 2–3 metus. Per tiek laiko paaiškėja jų polinkiai ir gabumai, kurioms inžinerijos šakoms jie tinkami – pionierių, ryšių, autotarnybų ir geležinkelio tarnybų. Po kelių metų kariuomenėje jau tarnaus vienos specialybės po 10–15 karininkų. Toks inžinerijos karininkų ruošimas yra daug pigesnis ir nuoseklesnis.

Istatymo projekto 13 str. Stipendininkams, besimokantiems aukštojoje mokykloje, mokslo laikas nuo stipendijos gavimo pradžios įskaitomas į pensijos išstarnavimo laiką. Čia turima omenyje, kad asmenys studijuoja aukštąjį mokslą, jį baigia geriausiu atveju turėdami apie 25–26 metus, tuo laiku kai karininkai Karo mokyklą baigia turėdami

⁴⁵⁵ Paaiškinamasis raštas „Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų įstatymo“ projektui, Kaunas, 1928 m. vasario 1 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 105, l. 94.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

apie 22 metus.

Be to, studijuojantys aukštojoje mokykloje sanitarijos stipendininkai turės vasaros metu atlikti praktikos darbus kariuomenės daliniuose, kur jie faktiškai ir pradės savo specialybės darbą⁴⁵⁶. Koks buvo numatomas karininkams ir karo valdininkams ir kitiems civiliams, tarnaujantiems kariuomenėje, atlyginimas pagal naująjį įstatymą atspindi 10 lentelėje.

10 lentelė

Atlyginimo lentelė (928 m.)⁴⁵⁷

Karinis laipsnis, vardas, pavardė	Šeiminė padėtis	Koks atlyginimas dabar nustatytas stipendininkams per mėn. (litai)	Koks numatomas atlyginimas naujuoju įstatymu per mėn. (litai)
<i>Italijoje</i>			
Kpt. M. Mačiokas	Nevedęs	905	864
Mjr. L. Gustaitis	Vedęs	965	1154
Kpt. A. Breimelis	Vedęs	905	1064
Vyr. ltn. A. Andriūnas	Nevedęs	845	849
<i>Čekoslovakijoje</i>			
Kpt. J. Narakas	Vedęs	905	1200
Kpt. V. Karvelis	Vedęs	905	1064
Kpt. A. Šova	Vedęs	905	1064
Kpt. M. Stankaitis	Nevedęs	905	864
Kpt. K. Dulksnys	Vedęs	905	1064
Vyr. ltn. A. Andriušaitis	Vedęs	845	1044
Mjr. K. Ramanauskas	Nevedęs	965	986
<i>Belgijoje</i>			
Kpt. B. Tarulis	Nevedęs	905	864
Kpt. P. Žilys	Vedęs	905	1064
Kpt. J. Černius	Vedęs	905	1064
Kpt. J. Steponaitis	Nevedęs	905	950
	Viso:	13575	15159
<i>Komandiruoti iš gaunamų algų</i>			
Kpt. M. Kareiva	Vedęs	614	914
Kpt. D. Grabys	Vedęs	614	914
Mjr. J. Vėbra	Vedęs	845	1145
	Iš viso:	2073	2973

⁴⁵⁶ Ten pat, l. 95.

⁴⁵⁷ Ten pat, l. 96.

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

<i>Civiliai asmenys. Jūrų akademijoje užsienyje</i>			
P. Labanauskas	Nevedęs	250	350
V. Kuizinas	Nevedęs	250	350
<i>Studijuojantys veterinarijos mokslus užsienyje</i>			
D. Porutis		250	350
S. Tallat-Kelpša		250	350
A. Čapas		250	350
	Iš viso:	1250	1750
	Iš viso per mėnesį	16898	19182
	Jau išmokėta už 6 mėnesius	101388	Reikės 114092
	Jau išmokėta už 6 mėnesius drabužiams ir kt. išlaidoms	21457	Reikės 12000
	Sanitarijos stipendininkams Lietuvoje 12 mėn.	–	Reikės 12696
	Iš viso:	122845	Reikės 147778 = 270623

Minint Lietuvos Nepriklausomybės 10 metų jubiliejų 21 karininkas, komandiruotas mokytis į užsienį, buvo apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės medaliu. Tai – plk. K. Popeliučka, plk. ltn. J. Lanskoronskis, mjr. J. Juodišius, mjr. V. Žadeika, mjr. V. Butauskas, kpt. J. Černius, kpt. A. Gustaitis, kpt. V. Jasulaitis, plk. ltn. J. Jackus, kpt. J. Narakas, kpt. V. Jablonskis, kpt. V. Karvelis, kpt. A. Valušis, kpt. J. Stepnaitis, vyr. ltn. V. Petkūnas, mjr. I. Slabšys, kpt. M. Kareiva, kpt. J. Vėbra, kpt. P. Lesauskis, kpt. S. Sidabras, kpt. P. Žukas⁴⁵⁸.

* * *

1929 m. spalio 4 d. buvo paskelbtas Krašto apsaugos ministerijos stipendijų įstatymas, kurį pasirašė Respublikos prezidentas A. Smetona ir ministras pirmininkas prof. A. Voldemaras. Krašto apsaugos ministras siunčia į Lietuvos ir užsienio specialiąsias mokyklas karininkus ir kitus asmenis (civilius) reikalingiems kariuomenei specialistams ruošti: a) štabams, b) artilerijai, c) aviacijai, d) inžinerijai, e) intendant-

⁴⁵⁸ KAM Kanceliarijos viršininko raštas Vyriausiojo štabo ūkio viršininkui; Karininkų, komandiruočių į užsienį mokytis, turinčių teises gauti Lietuvos nepriklausomybės medalių. Kaunas, 1928 m. gegužės 12 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 155, l. 145, 147.

tūrai, f) karo sanitarijai, g) karo veterinarijai ir i) karo laivynui (1 str.). Lėšos (1 str.) nurodytiems specialistams ruošti gaunamos iš Krašto apsaugos ministerijos (2 str.). Karininkams, kurie yra išsiųsti mokytis į užsienio karines mokyklas, mokoma tokia stipendija: a) atlyginimas už užimamas pareigas su priedais ir 200 litų mėnesinio brangmečio priedas; vedusiems karininkams dar mokamas 200 litų per mėnesį šeimos priedas, b) 600 litų per metus drabužiams, c) užmokestis už II klasės geležinkelio bilietą į užsienį ir atgal vieną kartą per metus, d) 25 litai dienpinigių, dalyvaujant lauko ekskursijose, manevruose ir kituose lauko praktikos darbuose. Tie karininkai, kurie mokosi Lietuvoje, gauna tik atlyginimą už užimamas pareigas (3 str.).

Karininkams, kurie yra išsiųsti į užsienio nekariškas mokyklas, mokoma tokia stipendija: a) atlyginimas už užimamas pareigas su priedais ir 100 litų mėnesinio brangmečio priedas; vedusiems karininkams dar mokamas 150 litų mėnesinis šeimos priedas, b) mokama 400 litų per metus drabužiams ir c) 3 str. c ir d punktuose nustatytas atlyginimas (4 str.).

Kitiems asmenims, kurie mokosi užsienyje, mokoma: a) komandos viršininko (vyr. leitenanto) pagrindinė alga, b) užmokestis už II klasės geležinkelio bilietą į užsienį ir atgal vieną kartą per metus, c) 10 litų dienpinigių, dalyvaujant lauko praktikos darbuose ir mokslo ekskursijose (5 str.). Mokestį už stipendininkų mokymą užsienio mokyklose sumoka Krašto apsaugos ministerija (6 str.). 5 str. nurodytiems asmenims, jeigu jie mokosi Lietuvoje, mokoma tokia stipendija: a) aukštosiose mokyklose – 65 proc. jaunesniojo karininko pagrindinės algos, b) aukštesniosiose specialiose mokyklose – 45 proc. jaunesniojo karininko pagrindinės algos (7 str.).

Krašto apsaugos ministerijos stipendininkai, kurie mokosi Lietuvos valstybinėse arba valdžios remiamose mokyklose, nuo mokesčio už mokslą atleidžiami (8 str.). Stipendijos teikiamos tam laikui, kuris reikalingas studijoms.

Jei studijas reikia papildyti praktika užsienyje arba Lietuvoje ir parašyti diplominius darbus ar laikyti valstybinius egzaminus, krašto apsaugos ministras stipendijos davimo laiką gali pailginti (9 str.). Kandidatai stipendininkai laiko egzaminus krašto apsaugos ministro nustatyta tvarka. Stipendininkus skiria krašto apsaugos ministras (10 str.).

Stipendininkų skaičių nustato krašto apsaugos ministras, bet tas skaičius negali būti didesnis kaip 45; iš jų ne daugiau kaip 25 gali būti siunčiami į užsienį (11 str.).

Aukštojo mokslo studijų laikas civiliams stipendininkams įskaitomas į pensijos ir tarnybos laiką nuo stipendijos paskyrimo dienos (12 str.).

Karininkai stipendininkai, kurie studijuoja specialius karinius mokslus, etatinių vietų kariuomenės daliniuose ir įstaigose neužima (13 str.). Savo darbo ataskaitas stipendininkai teikia krašto apsaugos ministro nustatyta tvarka (14 str.). Už mokslo nepažangumą, apsileidimą ir drausmės nusižengimus stipendijos teikimas gali būti

nutrauktas (15 str.).

Baigusieji mokslus stipendininkai turi atitarnauti kariuomenėje 2 mėnesius už kiekvieną stipendijos mėnesį pagal tą specialybę, kurios mokėsi (16 str.). Nuo 1931 m. sausio 1 d. įsigaliojo šio įstatymo 16 str. pataisa: baigusieji mokslus stipendininkai turi atitarnauti kariuomenėje 3 mėn. už kiekvieną stipendijų mėnesį⁴⁵⁹.

Civiliai stipendininkai, kurie buvo atšaukti vykdant šio įstatymo 15 str., turi grąžinti valstybės išdui gautąją stipendiją ne vėliau kaip per 10 metų, o atšauktieji karininkai turi ją grąžinti per tokį pat laiką, jei po atšaukimo jų pačių noru jie bus paleisti iš kariuomenės į atsargą ir dar nebus atitarnavę šio įstatymo 16 str. nustatyto laiko (17 str.).

Šiam įstatymui vykdyti krašto apsaugos ministras leidžia taisykles (18 str.). Šis įstatymas įsigalioja nuo 1929 m. liepos 1 d. (19 str.).

Karininkams aukštąjį karo mokslą eiti užsienyje įstatymas (*Vyriausybės žinios*, 1921, Nr. 72, eil. 647)⁴⁶⁰, Karininkams aukštąjį karo mokslą eiti užsienyje įstatymo pakeitimas (*Vyriausybės žinios*, 1922, Nr. 110, eil. 854)⁴⁶¹, Krašto apsaugos ministerijos stipendijų medicinos fakulteto studentams taisyklės (*Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1920, Nr. 31, eil. 359⁴⁶² ir Nr. 32, eil. 368)⁴⁶³ ir Krašto apsaugos ministerijos stipendijų veterinarijos institutų, fakultetų ir akademijų studentams taisyklės (*Vyriausybės žinios*, Nr. 71, eil. 636)⁴⁶⁴ panaikinamos (20 str.)⁴⁶⁵.

* * *

KAM ne tik suteikdavo stipendijas, bet ir rūpinosi, kad baigę mokslus karininkai galėtų atlikti stažuotes. 1929 m. po kelių mėnesių atskirų institucijų susirašinėjimo Lietuvos atstovams pavyko pasiekti, kad. kpt. V. Karveliui būtų leista nuo 1929 m. rugpjūčio stažuotis Čekoslovakijoje Pilzene 2-ajame pulke, o plk. ltn. J. Narakui Prahoje 3-iajame aviacijos pulke. Apie atliekamą stažuotę karininkai turėjo informuoti savo

⁴⁵⁹ „Krašto apsaugos ministerijos studijų įstatymo pakeitimas“, *Vyriausybės žinios*, 1931 m. gegužės 16, Nr. 357, eil. Nr. 2426, p. 6; Krašto apsaugos ministerijos studijų įstatymo pakeitimas, Kaunas, 1931 m. balandžio 27 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 107, l. 494.

⁴⁶⁰ „Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje eiti įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1921 m. spalio 28 d., Nr. 72, eil. Nr. 647, p. 1.

⁴⁶¹ „Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje eiti įstatymo pakeitimas“, *Vyriausybės žinios*, 1922 m. spalio 16 d., Nr. 110, eil. Nr. 854, p. 1.

⁴⁶² „Krašto Apsaugos Ministerijos stipendijų medicinos fakulteto studentams taisyklės“, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1920 m. gegužės 16 d., Nr. 31, eil. Nr. 359, p. 4.

⁴⁶³ „Aukštųjų Karo Sanitarijos Kursų laikinosios taisyklės“, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1920 m. gegužės 20 d., Nr. 32, eil. Nr. 368, p. 6.

⁴⁶⁴ „Krašto Apsaugos Ministerijos stipendijų veterinarijos institutų, fakultetų ir akademijų studentams taisyklės“, *Vyriausybės žinios*, 1921 m. rugsėjo 28 d., Nr. 71, eil. Nr. 636, p. 5.

⁴⁶⁵ „Krašto Apsaugos Ministerijos stipendijų įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1929 m. spalio 4 d., Nr. 308, eil. Nr. 2075, p. 1–2.

vadovybę Kaune ir pateikti detalų atliekamos stažuotės planą bei programą.

Lietuvos generalinis štabas į Čekoslovakiją siųsdavo karininkus stažuotis ir pateikdavo jiems konkrečias užduotis. 1929 m. vasarą į Čekoslovakiją buvo išsiųstas kpt. I. E. Kraunaitis, turėjęs susipažinti su kavalerijos organizacija. Kpt. I. E. Kraunaitis labai kruopščiai vykdė pasižadėjimą, duotą vyresnybei prieš išvykstant studijuoti į Čekoslovakiją⁴⁶⁶.

Jis 1929 metų birželį dalyvavo mokymuose Pardubicuose, o nuo rugpjūčio 1 d. iki rugsėjo 15 d. stažavosi kavalerijos pulkuose Olomouce. Kpt. I. E. Kraunaitis lankėsi įvairiose stovyklose, stebėjo, kaip jos įrengtos, kaip rūpinamasi arkliais bei raiteliais, birželio pabaigoje apžiūrėjo ir Pilzene esančias „Škodos“ ginklų dirbtuves. Apie kiekvieną išvyką, apsilankymą siųsdavo pranešimus bei žemėlapius Lietuvos generaliniam štabui. Jo pateiktų raportų analizė leidžia teigti, kad Lietuvos karinę vadovybę ypač domino karininkų rengimo klausimai, tad kpt. I. E. Kraunaitis tiesiogiai informuodavo, kaip organizuojamos karinės stovyklos (pratimų programos, techninė būklė), jojų kursai, eskadronų vadovų kursai, atsargos karininkų mokyklos, veterinarijos kursai karininkams, kalvių mokykla (pateikti ir mokyklų veiklos planai). Nors ir pačiam kpt. I. E. Kraunaičiui buvo įsakyta saugoti Lietuvos paslaptis, tačiau jis apgailėstavo, kad ne visada pavykdavo gauti norimą informaciją: „*nekurių dalykų visai nerodo kaip svetimtaučiu, ne kuriuos parodo nepilnai*“.

1923 metų gruodį – 1924 metų gegužę ltn. M. Paura buvo išsiųstas į fizinio lavinimo kursus Prahoje. 1928 metais septyniems mėnesiams į Čekoslovakijoje organizuotus priešlėktuvinės apsaugos kursus buvo komandiruoti kpt. P. Žukas ir mjr. S. Sidabras. 1931 metų liepą į Čekoslovakiją išvyko plk. inž. J. Barzda-Bradauskas, mjr. inž. J. Šimoliūnas, inž. K. Kriščiukaitis, kurie turėjo domėtis ir išstudijuoti šios šalies kareivinių bei kitų karo pastatų statybą. Čekoslovakijos krašto apsaugos ministerija sutiko priimti Lietuvos atstovus ir pasiūlė apžiūrėti 10 pastatų įvairiuose miestuose, tarp kurių buvo artilerijos, pėstininkų pulko, aviacijos kareivinės. 1938 m. pradžioje į Prahą išsiųstas plk. J. Stasiūnas susipažinti su karinės medicinos įstaigomis, karo chirurgija⁴⁶⁷.

Gen. ltn. P. Kubiliūnui, ėmus vadovauti Generaliniam štabui nuo 1929 m. pradėta daugiau karininkų siųsti į užsienį – tai buvo dalis jo pertvarkymų⁴⁶⁸. 1931 m. jis kreipėsi į Užsienio reikalų ministeriją teigdamas, jog kariuomenei reikia apie 25–30 specialiuosius intendantūros mokslus baigusių karininkų, o šiuo metu kariuomenėje yra tik keturi specialistai, baigę mokslus Čekoslovakijoje: „*jų įgytas išsilavinimas jau atnešė daug naudos betvarkant atskiras mūsų kariuomenės ūkio ir tiekimo sritis*“. Tačiau

⁴⁶⁶ Žr. plačiau: Mikša P. A., „Lietuvos kariuomenės karininkų studijos Čekoslovakijoje“, *Lietuva ir Čekija*, 2004, Nr. 5–7, p. 226–277.

⁴⁶⁷ Bukelevičiūtė D., *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010, p. 227–228.

⁴⁶⁸ Vaičėnonis J., *Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940)*, Vilnius: Versus Aureus, 2003, p. 138.

dėl finansinių problemų stipendijų skyrimas mokslams užsienyje pradėtas riboti antrą ketvirtojo dešimtmečio pusėje, dėl to labai sumažėjo karininkų, studijuojančių Prahose⁴⁶⁹. Per 1922–1939 m. laikotarpį karo mokslus Čekoslovakijoje baigė 44 karininkai iš Lietuvos (žr. 14 lentelę).

1930 m. buvo toliau siunčiami karininkai į užsienio karo mokyklas. Antai 1930 m. pradžioje numatyta siųsti į Vokietijos generalinio štabo akademiją mjr. S. Raštikį, mjr. K. Abaravičių⁴⁷⁰, kpt. J. Rapšį, į Prancūzijos generalinio štabo akademiją – mjr. J. Černių, į Belgijos generalinio štabo akademiją – pulk. K. Musteikį, mjr. P. Žilių, vyr. ltn. P. Matulį⁴⁷¹, į Čekoslovakijos (Prahos) generalinio štabo akademiją – mjr. J. Bačkį, kpt. S. Sidabrą; mjr. gyd. B. Matulionis numatytas siųsti stažuotis į Vokietiją trimis mėnesiams⁴⁷².

1930 m. sausio 27–30 d. kandidatai vykti į užsienio karo akademijas laikė egzaminus iš kalbų, karo istorijos, bendrosios ir Lietuvos istorijos, taktikos pritaikomosios taktikos, geografijos ir topografijos. *Kardo* žurnale buvo spausdinami kandidatams pateikti klausimai, nes tai galėjo būti įdomu norintiems laikyti egzaminus kitais metais. Tik, žinoma, reikia pažymėti, kad kitais metais programa buvo praplėsta.

Karo istorija

1. a) *Bonaparto kampanija 1798–97 m. Bendra padėtis 1796 m. žiemą ir pavasarį. Abiejų pusių operacijų planai. Montenotte (planai, įvykiai).*

b) *Vakarų frontas 1914 m. Vokiečių ir prancūzų operaciniai sumanymai ir veiksmų planai; jų įvertinimas. Mobilizacija ir jėgų koncentravimas Vakarų fronte.*

2. a) *Bonaparto kampanija 1796–97 m. Lodi Mincio (planai, įvykiai).*

b) *Vakarų frontas 1914 m. Karo veiksmų pradžia. Vokiečių ofenzyva Belgijon ir Belgijos okupavimas iki anglų ir prancūzų V armijos pasitraukimo pradžios.*

3. *Bonaparto kampanija 1796–97 m. Castiglione (planai, įvykdymas).*

b) *Vakarų frontas 1914 m. Pasienio kautynės Ardėnuose, Lotaringijoje, Elzase.*

4. a) *Bonaparto kampanija 1796–97 m. Bassano, Arcole (planai, įvykdymas).*

b) *Vakarų frontas 1914 m. Prancūzų pasitraukimas ir atsitraukiamos kautynės ties Guise ir st. Quentin (rugsėjo 24 d. – rugsėjo 29 d.).*

5. a) *Bonaparto kampanija 1796–97 m. Rivoli manevras. Maršas į Vieną.*

b) *Vakarų frontas 1914 m. Marnos kautynės; jų eiga, rezultatai ir įvertinimas (rugsėjo 6–13 d.).*

⁴⁶⁹ Bukelevičiūtė D., *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010, p. 226.

⁴⁷⁰ Mjr. K. Abaravičiaus biografijoje neatsispindi jo studijos užsienio karo mokyklose.

⁴⁷¹ Vyr. ltn. P. Matulio biografijoje neatsispindi jo studijos užsienio karo mokyklose.

⁴⁷² Karininkų kandidatų į užsienio mokslo įstaigas siuntimo projektas, Kaunas, 1930 m., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 120, l. 59.

6. a) 1870 m. karas. Vokiečių ir prancūzų planai. Vokiečių ir prancūzų koncentracija. Abiejų priešininkų (vokiečių ir prancūzų) padėtis rugsėjo 3 d.

b) Rytų frontas 1914 m. Vokiečių ir rusų operaciniai sumanymai ir veiksmų planai. Kautynės prie sienos (Stalupėnai – rugpjūčio 17 d.).

7. a) 1870 m. karas. Veiksmai Elzase. Manevrai ir kautynės ties Wissenbourgu, Woert-Froeschwiller. Elzaso veiksmų pabaiga.

b) Rytų frontas 1914 m. Rusų armijos žygis į Rytprūsius. Kautynės ties Gumbine (rugpjūčio 20 d.). Renenkampfo veiksmai po kautynių ties Gumbine. Vokiečių VIII armijos veiksmai likvidavus puolimą.

8. a) 1870 m. karas. Veiksmai Lotaringijoje: Spicheren-Forbach (rugpjūčio 6 d.). Kautynės ties Borny (rugpjūčio 14 d.); Mozelio peržengimas.

b) Rytų frontas 1914 m. Samsonovo armijos veiksmai po rugpjūčio 19 d. Samsonovo veiksmai rugpjūčio 24–25 d. Hindenburgo planas.

9. a) 1870 m. karas. Kautynės ties Rezonvill (rugpjūčio 16 d.) ir abiejų priešininkų padėtis rugpjūčio 17 d. 5 ir 6 vokiečių kavalerijos divizijų puolamasis žvalgymas. III korpo kautynės. Kautynių pabaiga.

b) Rytų frontas. II armijos veiksmai rugpjūčio 26 d. Samsonovo įsakymai. Hindenburgo įsakymai. Kautynės ties Bischofburgu.

10. a) 1870 m. karas. Saint-Privat kautynės (rugpjūčio 18 d.): prancūzų pozicija. II vokiečių armijos artėjimo maršas. Kautynės ties St. Privat. Kautynės ties Gravelotte. Ataka Sainte-Marie. Ataka Saint-Privat.

b) Rytų frontas 1914 m. II armijos veiksmai nuo rugpjūčio 27 iki 30 d. Samsonovo įsakymai ir veiksmai.

Bendroji istorija (nuo Berlyno kongreso)

1. Kokios priežastys iššaukė 1978 m. Berlyno kongresą. Berlyno sutarties pagrindiniai bruožai ir pasekmės.

2. Trilypis susitarimas (1879 m. rugpjūčio mėn. Gastein'o sutartis tarp Vokietijos ir Austrijos; Italijos įstojimas į sąjungą su Vokietija 1882 m.): priežastys, įvykių eiga, pasekmės.

3. Egipto reikalai nuo Sueco perkaso (kanalo) atidarymo (1869 m.) iki anglų įsigalėjimo (1882 m.).

4. Kolonijinė politika Azijoje ir Afrikoje XX a. pabaigoje (J. Ferry pirmininkavimas Prancūzijoje 1880–1885 m.; vokiečių „Weltpolitik“).

5. Prancūzų suartėjimas su rusais (nuo 1888 m. finansiniai ryšiai; nuo 1891 m. militarinės konvencijos).

6. Japonų karas su Kinija (1894–1895 m.), priežastys, pasekmės. (Šimonozaki sutartis, jos likimas, Europos valstybių intervencija). Boksierių maištas (1900 m.).

7. Būrų karas (1899–1902 m.); jo įtaka Europos valstybių politikai.

8. Prancūzų suartėjimas su anglais (1904 m. balandžio 8 d. sutartis. Delcasse ir Eduardas VII).

9. Japonų karas su rusais (1904–1905 m.); priežastys pasekmės.

10. Anglų suartėjimas su rusais (1907 m. rugpjūčio 31 d. sutartis). Trilypė Antantė.

11. *Balkanų karai (1912–1913 m.), jų priežastys ir pasekmės.*
12. *Pasaulinis karas, jo politinės priežastys, eiga, pasekmės.*

Lietuvos istorija (no 1918 m.)

1. *Kokie, kada, kokiomis aplinkybėmis ir kur žuvo pirmieji mūsų trys kareiviai ir pirmasis kari-ninkas.*
2. *Kokie žinomi Lietuvoje veikusieji partizanai ir jų veiksmai (prieš bolševikus, bermontininkus, lenkus).*
3. *Pirmieji susirėmimai su bolševikais (Kėdainiai vasario 7–8 d.; Jeznas, Alytus, Žasliai–Žiezma-riai).*
4. *Bolševikų sudarytas Žemaičių pulkas (Šiauliuose) ir jo veiksmai (Luokė).*
5. *Trumpas karo su bolševikais eskizas (epizodas).*
6. *Bermontados esmė (rusų ir vokiečių interesai).*
7. *Kokios kautynės nulėmė mūsų veiksmus prieš bermontininkus. Trumpas jų atpasakojimas.*
8. *Suvalkų sutartis (1920 m. spalio 7 d.) ir tolimesni lenkų veiksmai.*

Geografija

1. *Vienas iš rusų prieškarinio operacinio plano variantų numatė gintis Prūsų link tam, kad garan-tavus sau galimybę sudaryti kaip galima didesnę manevrinę erdvę Austrijos link (Vyriausiojo smūgio kryptis):*

a) kokios dirbtinės kliūtys etnografinės Lietuvos ribose liudija šio operacinio varianto idėją,

b) Įvertinti dirbtinių kliūčių strateginę geografinę reikšmę (nuo Gardino iki Baltijos jūros), hipotezėje 1914 m. vokiečių puolimo Daugpilio kryptyje.

2. *Gynybinio karo hipotezėje Lietuvos kariuomenė koncentruojasi Varėnos – Vilniaus ruože. Stra-teginės priedangos dalys saugoja kariuomenės koncentraciją tam tikromis kryptimis visą Rytų ir Pietų teritoriją. Priešui spaudžiant, priedangos dalys trauksis užpakalin (į užfrontę) ir vykdys stabdomąsias kautynes. Įvertinti strateginiu – geografiniu atžvilgiu Lietuvos teritorijos pasienį strateginės priedangos ribose (Lietuvos teritorija – Maskvos sutarties ribose).*

3. *Nemuno reikšmė Lietuvai.*

4. *Klaipėdos uosto reikšmė Lietuvai.⁴⁷³*

1930 m. sausio 31 d. egzaminų komisija, susidedanti iš pirmininko gen. št. plk. Z. Gerulai-čio ir narių (egzaminų lektorių): gen. št. plk. J. Jackaus, plk. S. Dirmano, plk. ltn. V. Steponaičio, plk. ltn. J. Juodišiaus, gen. št. plk. ltn. K. Griniaus ir mjr. K. Austo remiantis egzaminų rezultatais, nustatė karininkams kandidatams stoti į užsienio karo akademijas tokius žemiau pažymėtus laipsnius (balus), remiantis atskiriems dalykams taikomus koeficientus:

Taikomajai taktikai (raštu) 15

⁴⁷³ „Programa, kuria buvo egzaminuojami karininkai, siunčiami į užsienio karo akademijas“, *Kardas*, 1930, Nr. 3 (11), p. 47–48.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

<i>Taktikai (žodžiu)</i>	13
<i>Karo istorijai (žodžiu)</i>	12
<i>Visuotinei istorijai (žodžiu)</i>	12
<i>Geografijai (raštu)</i>	11
<i>Topografijai (raštu)</i>	10
<i>Lietuvių kalbai (raštu)</i>	10
<i>Užsienio kalboms (žodžiu)</i>	7
<i>Bendram gabumui</i>	10

Viso: 100

1930 m. stojamųjų egzaminų rezultatai

<i>Laiptnis, vardas, pavardė</i>	<i>Egz. pav.</i>	<i>Taik. tak-tika</i>	<i>Tak-tika</i>	<i>Karo istorija</i>	<i>Visuot. istorija</i>	<i>Geog-rafija</i>	<i>Topo-grafija</i>	<i>Lietuvių kalba</i>	<i>Užsienio kalbos</i>	<i>Gabumai</i>	<i>Bendras</i>
	<i>Koefc.</i>	15	13	12	12	11	10	10	7	10	
<i>mjr. J. Černius</i>		6/90	7/91	9/108	8/96	8/88	9/90	8/80	9/63	9/90	7.96
<i>mjr. K. Abaravičius</i>		5/75	8/104	9/108	9/108	6/66	8/80	7/70	7/49	9/90	7.50
<i>mjr. P. Žilys</i>		6/90	8/104	8/96	7/84	6/66	9/90	8/80	6/42	9/90	7.42
<i>vyr. ltn. P. Matulis</i>		7/105	7/91	8/96	8/96	7/77	8/80	8/80	3/21	9/90	7.36
<i>kpt. J. Rapšys</i>		5/75	8/104	8/96	8/96	6/66	7/70	8/80	8/56	9/90	7.33
<i>kpt. S. Sidabras</i>		6/90	7/91	8/96	8/96	6/66	8/80	8/80	7/49	8/80	7.28
<i>mjr. J. Bačkus</i>		9/135	9/117	6/72	5/60	5/55	7/70	7/70	6/42	9/90	7.11
<i>mjr. S. Raštikis</i>		5/75	6/78	7/84	7/84	7/77	7/70	9/90	7/49	8/80	6.77

Pastaba I. Skaitiklis reiškia gautą atskirų egzaminų pažymį (iš 10-ties), o vardiklis – punktų skaičių, gautos skaitiklio iš koeficiento sandaugos.

Pastaba II. Mjr. P. Žilys ir vyr. ltn. P. Matulis egzaminuoti iš prancūzų kalbos; mjr. S. Raštikis, mjr. J. Černius, mjr. K. Abaravičius ir kpt. J. Rapšys egzaminuoti iš vokiečių kalbos; mjr. J. Bačkus ir kpt. S. Sidabras egzaminuoti iš čekų kalbos⁴⁷⁴.

* * *

1930 m. lapkričio 15 d. krašto apsaugos ministras plk. B. Giedraitis ir Vyriausiojo štabo viršininkas gen. ltn. P. Kubiliūnas įsakymu kariuomenei Nr. 56 paskelbė **Generalinio štabo karininkams ruošti taisykles.**

⁴⁷⁴ Karininkų kandidatų stoti į užsienio karo akademijas egzaminų rezultatų protokolai, Kaunas, 1930 m. sausio 31 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 120, l. 65.

Jose rašoma, kad kiekvienais metais krašto apsaugos ministras nustato karininkų skaičių, skiriamų mokytis užsienio generalinio šabo akademijose.

Karininkai skiriami konkurso keliu. Prileidimas prie konkurso sprendžiamas atestuojant kandidatus (1 paragr.). Konkurse galėjo dalyvauti kariuomenės visų ginklo rūšių karininkai, turintys vyr. leitenanto arba kapitono laipsnį (kartais – ir majoro). Amžius: ne jaunesni kaip 25 ir ne vyresni kaip 35 metų vyrai, ištarnavę Lietuvos kariuomenėje karininkais ne mažiau kaip 5 metus ir išbuvę rikiuotėje ne mažiau kaip 3 metus, taip pat fiziškai atitinkantys reikalavimus, keliamus stojant į kariuomenę (2 paragr.).

Karininkai, kurie atitiko nurodytus reikalavimus ir norėjo dalyvauti konkurse, turėjo paduoti prašymą savo tiesioginiams viršininkams Vyriausiojo šabo viršininko kiekvienais metais nustatytu laiku. Prašymuose turėjo būti nurodyta, kurias užsienio kalbas moka.

Atskiro dalinio vadas ar tolygios įstaigos viršininkas prie prašymo prideda kandidato tarnybos lapo nuorašą, asmens lapą (žr. *priedą prie 1930 m. įsak. kar. Nr. 56, p. 205*), kuriame tiesioginiai viršininkai įvertina kandidatą, dalinio gydytojo pažymėjimą apie sveikatos būklę ir viršininko išvadą – leisti ar neleisti dalyvauti konkurse. Įvertinime, neatsižvelgiant į vyresniškumą, turi būti pažymėti tie karininkai, kurie per mažai pažįsta kareivį ir neturi pakankamai sugebėjimų, kad galėtų sėkmingai mokytis generalinio šabo akademijoje.

Fiziškai kandidatai turėjo būti sveiki, nesergantys ligomis ir neturintys kūno trūkumų, nurodytų 1924 m. spalio 10 d. krašto apsaugos ministro įsakyme Nr. 104⁴⁷⁵. Išimtį sudaro karo sužeistieji. Apie jų priėmimą į kandidatus sprendžia krašto apsaugos ministras, remdamasis žiniomis apie jų tinkamumą rikiuotės arba šabo tarnybai (3 paragr.).

Visi prašymai su lydraščiais nustatyta tvarka siunčiami Vyriausiojo šabo viršininkui iki nurodytos datos. Atskirų dalinių tiesioginiai viršininkai, persiųsdami prašymus, kiekvieno kandidato asmens lape pažymi savo nuomonę apie kandidato tinkamumą. Vyriausiojo šabo viršininkas, gavęs prašymus, sudaro sąrašą karininkų kandidatų, kuriuos galima prileisti prie konkursinių egzaminų. Suinteresuoti karininkai apie priimtą sprendimą informuojami nustatyta tvarka (4 paragr.).

Karininkus kandidatus raštu ir žodžiu egzaminuoja komisija, kurią sudaro Vyriausiojo šabo viršininkas (5 paragr.). Egzaminai vyksta raštu ir žodžiu: a) taktika (atskirų ginklų rūšių ir bendroji), b) taikomoji taktika (uždavinys), c) karo istorija, d) visuotinė istorija, e) geografija, f) topografija, g) užsienio kalbos.

⁴⁷⁵ „Karinės prievolės įstatymo priedas“, *Vyriausybės žinios*, 1924 m. rugpjūčio 20 d., Nr. 168, eil. Nr. 1181, p. 5–11.

Lietuvių kalbos rašybai patikrinti atskiras egzaminas nerengiamas, bet apie tai sprendžiama iš kandidatų rašto darbų. Nurodymai, liečiantys egzaminų programas, jų vykdymą ir koeficientų nustatymą, skelbiami atskiru Generalinio štabo valdybos aplinkraščiu (6 paragr.). Egzaminai vertinami 10 balų sistema, taikant kiekvienam dalykui svarbos koeficientą, nustatomą kiekvienais metais (13 paragr.). Išlaikę egzaminus kandidatai, prieš važiuodami į užsienį, iš savo dalinių siunčiami atlikti stažuotę visų kitų ginklo rūšių daliniuose. Stažuotės atlikimo tvarką nustato Vyriausiojo štabo viršininkas (7 paragr.). Kandidatai, atlikę stažuotę ir pasirodę tinkami, krašto apsaugos ministro komandiruojami į užsienio generalinio štabo akademijas kaip Krašto apsaugos ministerijos stipendininkai.

Kandidato komandiravimo laiką nustato krašto apsaugos ministras Vyriausiojo štabo viršininkui pasiūlius, bet taip, kad pirmą kartą vykstantys į užsienį stipendininkai turėtų pakankamai laiko apsispręsti, sutvarkyti savo gyvenimo sąlygas, atlikti papildomą stažuotę tos šalies kariuomenėje, kur kandidatas siunčiamas (8 paragr.).

Vykdamas *Krašto apsaugos ministerijos stipendijų įstatymą* siunčiami į užsienį stipendininkai nuo išvykimo dienos bendra tvarka būdavo perkeltami iš savo dalinių į Vyriausiojo štabo spaudos ir švietimo skyrių, kuris tvarkė jų stipendijų, buities ir kt. reikalus (9 paragr.). Stipendininkų mokslo eigą, padarytą pažangą, drausmės ir kitokius pažeidimus sekė Generalinio štabo valdybos viršininkas per Spaudos ir švietimo skyriaus viršininką (10 paragr.). Stipendininkų atšaukimo iš mokymosi vietų už mokslo nepažangumą, apsileidimą ir drausmės nusižengus konstatuoja Generalinio štabo valdybos viršininkas ir sprendžia krašto apsaugos ministras Vyriausiojo štabo viršininkui pasiūlius (11 paragr.). Stipendijos davimo laiko pailginimą gali nustatyta tvarka iškelti pats stipendininkas. Šią problemą konstatuoja Generalinio štabo valdybos viršininkas, sprendžia krašto apsaugos ministras Vyriausiojo štabo viršininkui pasiūlius (12 paragr.).

Tose valstybėse, kur rezidavo Lietuvos karo atašė, pastarasis būdavo stipendininkų atžvilgiu vyresniuoju; kitais atvejais – vyresniojo kurso vyresnysis laipsniu stipendininkas, nors žemesniame kurse ir būtų vyresnis už jį laipsniu stipendininkas. Stipendininkų tarpusavio santykiuose būdavo vadovaujamosi Lietuvos kariuomenėje veikiančiu Drausmės ir vidaus tarnybos statutu (13 paragr.)⁴⁷⁶.

⁴⁷⁶ „Karininkams-kandidatams į generalinio štabo akademiją parinkti taisyklės“, Įsakymas kariuomenei Nr. 56, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų lapkričio 15 d., *LCV*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 78.

Priedas prie 1930 m. įsak. kar. Nr. 56

Asmens lapo forma (kalba netaisyta)
Kandidato į Generalinio Štabo Akademiją.

1. Atskiros dalies (ar įstaigos) viršininko įvertinimas.

a) Kandidato įvertinimas kaip rikiuotės karininko; jo kokybė kaip instruktoriaus; tas pat kaip viršininko; moralis autoritetas ir įtakingumas kareiviams.

b) Nuolatinės ar laikinos pareigos, eitos dalyje ar komandiruotėje; kaip ilgai jas ėjo; kaip buvo atliekamos tos pareigos ar uždaviniai.

c) Fiziškas stiprumas, sveikata, ištvermė.

d) Būdo tvirtumas, energija, valia, asmenybė.

e) Taktas, išauklėjimas.

f) Drausmingumas.

g) Bendras išsilavinimas. Išeitas mokslas bendras ir specialus; sprendimų sveikumas; sugebėjimas orientuotis; sugebėjimas protiniai analizuoti-sintetizuoti.

h) Dalies viršininko galutina nuomonė dėl tinkamumo ar netinkamumo.

2. Apygardos (arba tolygaus) viršininko įvertinimas ir nuomonė.

3. Vyriausiojo štabo viršininko įvertinimas ir nuomonė.

Pastaba. Įstaigos viršininkas, įvertindamas kandidatą, kaip nurodyta 1 punkte, prideda nuorašą paskutinės metinės atestacijos, kurią kandidatas gavo tarnaudamas rikiuotėje.⁴⁷⁷

206

Generalinio štabo valdybos (III skyrius) viršininkas gen. št. plk. Z. Gerulaitis 1930 m. lapkričio 12 d. aplinkraščiu Nr. 24093 pranešė, kad remiantis kandidatų į generalinio štabo karininkus parinkimo taisyklėmis, paskelbtomis 1930 m. įsakyme kariuomenei Nr. 56, štabo viršininkas įsakė dalinių vadams ir įstaigų viršininkams iki 1930 m. guodžia 5 d. pateikti Generalinio štabo valdybai sąrašus karininkų, norinčių laikyti konkursinius egzaminus į užsienio generalinio štabo akademijas.

Egzaminai numatomi 1931 m. vasario mėn. pabaigoje prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų ir bus vykdomi pagal pridedamą prie šio aplinkraščio programą. Remiantis egzaminų rezultatais, parinkti pagal taisyklėse numatytą tvarką kandidatai bus įtraukti į pulkų vadų padėjėjų ir batalionų vadų kursų II laidą (žr. 1930 m. spalio 23 d. įsakymą Nr. 24025).

1931 m. egzaminų koeficientai:

Taikomoji taktika (raštu) 15

Taktika (žodžiu) 13

Karo istorija (žodžiu) 12

Visuotinė istorija (žodžiu) 12

⁴⁷⁷ „Karininkams-kandidatams į generalinio štabo akademiją parinkti taisyklės“, Priedas prie 1930 m. įsakymo kariuomenei Nr. 56, Įsakymas kariuomenei Nr. 56, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų lapkričio 15 d., LCVA, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 79.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

<i>Geografija (raštu)</i>	11
<i>Topografija (raštu)</i>	10
<i>Lietuvių kalba (raštu)</i>	10
<i>Užsienio kalbos (žodžiu)</i>	7
<i>Bendri gabumai</i>	10

Viso:.....100

Bendrojo gabumo laipsnis (balas) nustatomas egzaminų plenarinės komisijos posėdyje. Taktikos laipsnis išvedamas kaip aritmetinis vidurkis.

Egzaminų tvarkaraštis, egzaminų komisijos sudėtis ir karininkų kandidatų sąrašas skelbiami tam tikru laiku. Atskirosios artilerijos grupės kpt. P. Matulis, laikęs konkursinius egzaminus 1930 m., nuo šių egzaminų atleidžiamas, išskyrus užsienio kalbą.

Priedas: egzaminų bendra programa.⁴⁷⁸

Taktika (atskirų ginklų rūšių ir bendroji). Išsamus Lietuvos kariuomenės statutų žinojimas.

Taikomoji taktika. Uždavinys – pėstininkų pulko ar visų ginklų rūšių Rinktinės ribose. Iš karininkų kandidatų bus pareikalautas motyvuotas sprendimas ar įsakymas.

Karo istorija. Hanibalas, Žalgirio mūšis, Fridricho II 1757 m. kampanija (mūšiai prie Prahos, Rossbach ir Lauthen), Napoleono 1796 m. kampanija, 1870 m. karas, 1914–1918 m. Pasaulinis kars (Vakarų fronte iki Marnos, Rytų fronte iki 1915 m. pabaigos), Lietuvos Nepriklausomybės karų ir Lenkijos Rusijos 1920 m. karo bendra eiga.

Kandidatai turi žinoti nagrinėjamos epochos ginklus, kariuomenės taktiką ir jos organizaciją.

Visuotinė istorija. Lietuvos nuo Gedimino laikų istorija. Visuotinė nuo Vienos kongreso istorija.

Konstitucinės teisės pagrindai (Baltijos valstybių, Lenkijos, Vokietijos, Jungtinių Šiaurės Amerikos Valstijų ir Šveicarijos konstitucijų palyginimas).

Tarptautinės teisės pagrindai (pirmoje eilėje Tautų Sąjungos organizacija ir jos vaidmuo tarptautinių santykių normavime).

Politinės partijos Rytų Europoje ir jų bendra ideologija.

Geografija. Rytų Europos placdarmo karinė geografinė apžvalga (Rytų Prūsija, Lietuva, Estija, Suomija, SSSR iki Leningrado–Smolensko ir Kijevo, Lenkija ir Rumunija). Bendros žinios apie visų pasaulio valstybių fizinę, politinę, ekonominę ir karinę struktūrą. Rytų Europos placdarmo karinis geografinis pažinimas privalo apimti etnografiją, orografiją, hidrografiją, demografiją, ekonominius faktorius, svarbiausias susisiekimo arterijas ir bendrą bei karinę administraciją.

Topografija. Visiškai laisvas visų Lietuvos kariuomenėje vartojamų žemėlapių skaitymas (sutartiniai ženklai žemėlapių 1:25000, 1:100000, 1:300000 ir 1:800000).

Užsienio kalbos. Paprasta kasdienio gyvenimo konversacija. Laisvas, be žodyno pagalbos, „à livre ouvert“⁴⁷⁹, kaip beletristinio, taip ir specialių karinio pobūdžio veikalų vertimas.

Pastaba. Reikalinga literatūra laikoma karininkų dispozicijoje Kariuomenės centrinėje bibliotekoje.⁴⁸⁰

⁴⁷⁸ Lietuvos Respublika, Generalinio štabo valdybos III skyrius, aplinkraštis Nr. 24093, Kaunas, 1930 m. lapkričio 12 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 118, l. 118.

⁴⁷⁹ „à livre ouvert“ (*pranc.*) – skaityti, versti nepasiruošus.

⁴⁸⁰ Lietuvos Respublika, Generalinio štabo valdybos III skyrius, priedas aplinkraštis Nr. 24093, Kaunas, 1930 m. lapkričio 12 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 118, l. 135.

1932 m. balandžio 25 d. Generalinio štabo valdybos III skyriaus rašte Nr. 46284 teigiama, kad karininkų stipendininkų klausimą tvarko Administracijos valdybos Spaudos ir švietimo skyrius. Remiantis šio skyriaus duomenimis, stipendininkais faktiškai yra laikomi įvairiose užsienio mokyklose studijuojantys iš viso 32 karininkai, iš kurių 2 (mjr. S. Raštikis ir kpt. J. Rapšys) aprūpinami intendantūros (pagal atskirą Ministrų kabineto nutarimą).

Tie 30 stipendininkų aprūpinami stipendija remiantis nustatyta Spaudos ir švietimo skyriaus maksimalia norma (25 stipendininkai). 1932 m. iš užsienio grįžta 11 stipendininkų. Atsižvelgiant į tai, kad šie stipendininkai grįžta iki 1932 m. pabaigos, tai sutaupys lėšų, todėl 1932 m. bus galima padidinti komandiruojamų karininkų skaičių.

Kiek karininkų numatoma komandiruoti tik su alga, Generalinio štabo valdybos III skyriuje jokių duomenų nėra⁴⁸¹.

Pagal 1930 m. sąmata⁴⁸² stipendininkams buvo skirta 399,6 tūkst. litų⁴⁸³, 1931 m.⁴⁸⁴ – 400,0 tūkst. litų⁴⁸⁵. 1931 m. sausio 1 d. buvo komandiruota mokytis į užsienį 18 karininkų⁴⁸⁶.

Buvo numatyta, kad 1932 m. Generalinio štabo akademijose, karinėse ir specialiosiose mokyklose mokysis 25 karininkai, iš kurių 4 veterinarijos ir 2 jūrų laivyno specialistai. Studijuojantiems užsienio karo ir kitose specialiosiose mokyklose buvo numatyta skirti per 505,0 tūkst. litų, besimokantiems Lietuvoje – 56,1 tūkst. litų (žr. 11 lentelę)⁴⁸⁷.

⁴⁸¹ Generalinio štabo valdybos III skyriaus raštas Nr. 46284, Kaunas, 1932 m. balandžio 25 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 175.

⁴⁸² Laikinai einančio KAM Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio rašte tiekimų viršininkui pranešama, kad buvo įvykdytas 1930 m. sąmatos 54 str. planas: 1) Vykstant 1930 m. išlaidų sąmatą ypatingų kliūčių nebuvo. 2) Karo leidiniams buvo išleista 200,0 tūkst. litų, bet vykstant darbus kreditų trūko, todėl papildomai buvo gauta 60,0 tūkst. litų. Taip pat neužteko stipendininkams finansuoti leistų kreditų 350,0 tūkst. litų. Vyriausybė skyrė 25,0 tūkst. litų, o Spaudos ir švietimo skyrius sutaupė iš 54 § 2 str. švietimo reikalams leisti kreditų 20,0 tūkst. litų ir perkėlė į 54 § 5 str. stipendininkams išlaikyti sąmatą. 3) Likučių susidarė tik 653,45 litų (Laikinai einančio KAM Karo mokslo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raštas tiekimų viršininkui, Kaunas, 1931 m. gegužės 19 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 186).

⁴⁸³ 1930 m. išlaidų sąmata, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 313.

⁴⁸⁴ Laikinai einančio KAM Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio rašte tiekimų viršininkui pranešama, kad stipendininkams išlaikyti 1931 m. buvo prašyta 541,7 tūkst. litų. Tam reikalui leido tik 400,0 tūkst. litų. Gavus šią sumą jau metų pradžioje buvo aiškiai matyti, kad tų kreditų iki metų pabaigos neužteks.

Jūsų slaptu 1931 m. balandžio 9 d. raštu Nr. 149 buvo numatyta, kad reikia sudaryti rezervą iš 54 § sąmatos ir perkelti į stipendininkams finansuoti 5 str. stipendininkų reikalams (Laikinai einančio KAM Karo mokslo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raštas tiekimų viršininkui, Kaunas, 1931 m. liepos mėn., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 129).

⁴⁸⁵ Išrašas iš KAM 1931 m. išlaidų sąmatos, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 278.

⁴⁸⁶ Komandiruotų karininkų 1931 m. sausio 1 d. sąrašas, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 322.

⁴⁸⁷ Krašto apsaugos ministerijos stipendininkams išlaikyti 1932 m. sąmata., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 176, 177.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

11 lentelė

Krašto apsaugos ministerijos 1932 m. stipendininkams numatyta sąmata

Eil. nr.	Kokiam reikalui	1 karininkui		19 karininkų	
		Mėnesiui (Lt)	Metams (Lt)	Mėnesiui (Lt)	Metams (Lt)
1	Alga su priedais	1500	18000	28500	342000
2	Švenčių priedai	–	600	–	11400
3	Dienpinigiai, kai dalyvauja lauko ekskursijoje ir manevruose vidutiniškai 60 dienų x 25 litų	–	1500	–	28500
4	Geležinkelio išlaidos į užsienį ir atgal	1000	–	–	19000
5	Knygos, mokslo priemonės ir kur reikalinga sumokėti už mokslą	–	1000	–	19000
6	Rūbams įsigyti	–	600	–	11400
7	Geležinkelio išlaidos, kai važinėja į ekskursijas ir manevrus	–	500	–	9500
8	Pašalpos, kai grįžta baigę mokslus	–	–	–	7000
	<i>Dviem jūrininkams</i>				
9	Stipendija	515	6180	1030	12360
10	Už mokslą	–	1500	–	3000
11	Kelionės išlaidos	–	1500	–	3000
12	Rūbams įsigyti	–	400	–	800
13	Dienpinigiai, kai dalyvauja lauko ekskursijose ir manevruose, po 10 litų x 50 dienų	–	500	–	1000
	<i>Keturiems veterinarijos stipendininkams</i>				
14	Stipendija	515	6180	2060	24720
15	Kelionės išlaidos į užsienį ir atgal	–	700	–	2800
16	Dienpinigiai, kai dalyvauja lauko ekskursijose ir manevruose, po 10 litų x 50 dienų	–	500	–	2000
17	Rūbams įsigyti	–	400	–	1600
18	Už mokslą	–	1500	–	6000
	<i>Studijuojantys Vytauto Didžiojo universitete (10 sanitarijos stipendininkų)</i>				
19	Stipendija 65 % jaun. ltn. pagrindinės algos	276,25	3315	2762,50	33150
	<i>Technikos mokykloje (10 stipendininkų)</i>				
20	Stipendija 45 % jaun. ltn. pagrindinės algos	191,25	2295	1912,50	22950
	Iš viso:				561180

1931 m. gegužės 15 d. Lietuvos pasiuntinybės Italijoje įgaliotas ministras V. Černeckis rašte Vyriausiojo štabo viršininkui gen. ltn. P. Kubiliūnui pranešė, kad Lietuvos aviatoriai mjr. V. Reimontas⁴⁸⁸ ir kpt. J. Garolis⁴⁸⁹ sugrįžo iš bombardavimo mokyklos *Malpensoje*, kad Italijos aviacijos ministerija leido lankyti ir susipažinti su aviacijos įstaigomis. Mjr. V. Reimontui nuo 1931 m. gegužės 8 iki 26 d. yra leidusi susipažinti su *Grotalijos* žvalgų mokykla, nuo gegužės 28 iki 31 d. leido susipažinti su *Galilei* dirbtuvėmis Florencijoje. Kpt. J. Goralui leido nuo balandžio 26 iki gegužės 26 d. susipažinti su *Ciampino* naikintuvų grupe, o vėliau aplankyti aviacijos reikmenų dirbtuves.

V. Černeckis pasidalino ir kai kuriais pastebėjimais apie besimokančių Italijoje karininkų padėtį:

„Pasikalbėjus su karininkais susidarė įspūdis, kad jų materialinė padėtis yra bloga, ypač kpt. J. Goralio, kuris man pareiškė, kad neturėsiąs pinigų grįžimui į Lietuvą.

Stipendijos, kurios vos užtenka kukliam pragyvenimui, neleidžia nieko susitaupyti, o papildomų išlaidų karininkai turi daug. Nekalbant apie reikalą palaikyti draugiškus santykius su italų karininkais, kur reikia bent dalinai atsilyginti už vaišes, mūsų karininkai yra priversti išleisti daug pinigų važinėjimams ir viešbučiams <...>, be to jie pirko nemažai knygų, reikalingų jų specialybei.

Vykdamas Vyriausiojo štabo 1931 m. balandžio 22 d. raštą Nr. 30814 pasiuntinybė negalėjo jiems išmokėti nei kelionės pinigų, nei dienpinigių, gi atsiųstoji pašalpa, kaip sako karininkai nebuvo pakankama, kad padengtų jų visas ypatingas išlaidas. Jau du kartus buvome priversti suteikti karininkams piniginę pagalbą. Pirmą kartą 1931 m. balandžio 2 d. išduodant avansą gegužės mėn. stipendijos sąskaita – abiem po 120 dolerių, ir antrą kartą paskolinant mjr. V. Reimontui iš savo asmeninių pinigų 1000 lyrų, kada jis pranešė, kad neturįs pinigų apmokėti viešbučio sąskaitos *Malpensoje*, ir jei negaus 1000 lyrų tai būsiąs priverstas išvažiuoti iš viešbučio neapmokėjęs sąskaitos.

Nors abu karininkai su suteiktais avansais jau atsiskaitė ir paskolą grąžino, tačiau jų padėtis ir pašalpą iš Vyriausiojo štabo gavus, nėra žymiai pasitaisiusi, todėl aš turiu pagrindo manyti, kad prieš išvažiuojant į Lietuvą jie abudu arba bent vienas iš jų kreipsis į pasiuntinybę su prašymu, kad negali iš Italijos išvažiuoti dėl pinigų stokos. Numatydamas tokią padėtį iš anksto prašau duoti pasiuntinybei nurodymus, ką ji tuo atveju turi daryti, ar duoti algos avansą ar paskolą. Vienu ir kitu atveju prašome iš anksto atsiųsti pinigų, nes Valstybės kontrolė griežtai pasiuntinybei draudžia išdavinėti paskolas ar daryti bet kokius išmokėjimus neturint iš anksto gautų tam reikalui pinigų.

Šia proga turiu pastebėti, kad iš pasiklabėjimo su mūsų aviatoriais susidarė įspūdis, kad jie nėra patenkinti savo studijomis Italijoje, tiksliau sakant, toks įspūdis susidarė iš pokalbio su mjr. V. Reimontu. Man sunku suprasti, kad nebūtų ko pasimokyti iš italų aviacijos, kuri paskutiniaisiais laikais išeina į priešakines pasaulio aviacijos pozicijas, ir tuo labiau, kad mūsų aviatoriai nuo balandžio 1 d. gavo iš Italijos Vyriausiojo štabo leidimą laisvai pasirinkti studijų objektą.

Nepasitenkinimo priežasties reikia ieškoti, mano manymu, nepakankame jų pasiruošime italų kalbos atžvilgiu. Atvykę į Italiją jie ne tik patys nemokėjo itališkai susikalbėti, bet ir beveik nesuprato kas jiems buvo kalbama. Jei kalbos nemokėjimas ypatingos kliūtis nesudaro kitiems karininkams, kurie yra siunčiami čia kelių metų studijoms, tai to negalima pasakyti apie aviatorius, kurie buvo čia atsiųsti tik keliems mėnesiams.⁴⁹⁰

⁴⁸⁸ Mjr. V. Reimontas 1930 10.01–1931 04 01 Italijoje mokėsi Aukštuosiuose karo aviacijos kursuose ir stažavosi Italijos aviacijos daliniuose.

⁴⁸⁹ Kpt. J. Garolis 1931 m. 6 mėn. stažavosi Italijos oro laivyne.

⁴⁹⁰ Lietuvos pasiuntinybės Italijoje įgaliotojo ministro V. Černeckio raštas Vyriausiojo štabo viršininkui gen. ltn. P. Kubiliūnui, Roma, 1931 m. gegužės 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 157–159.

* * *

*Komandiruoti į užsienį karininkai ir jų šeimų nariai susidurdavo su rimtomis gydy-
mo problemomis.* 1931 m. rugpjūčio 28 d. Karo sanitarijos valdybos viršininkas lai-
kinai einančiam Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas
plk. ltn. J. Laurinaičiui rašė:

„<...> dalis karininkų, siunčiamų į užsienio aukštąsias karo mokyklas, kartu su savimi vežasi
savo šeimas. Nuvažiavusių šeima susirgus ar tik norėdama patikrinti sveikatą kreipiasi į gydytojus,
dažnai į profesorius, padarytas išlaidas reikalauja Karo sanitarijos vadybos grąžinti. Tas gydymas
yra brangus, ypač kreipiantis į žymius specialistus, tenka dar keletą kartų daugiau mokėti, negu tai
kainuotų Lietuvoje.

Toks gydymas taisyklių nenustatytas ir visų išlaidų padengti Karo sanitarijos valdyba neturi
lėšų. Karo sanitarijos valdyba turi teisę ir lėšas apmokėti karių šeimų gydymą remiantis veikiančio-
mis taisyklėmis ir normomis Lietuvoje.

Jei Vyriausybės būtų nustatyta gydyti valdžios lėšomis karių stipendininkų šeimas ir užsienyje,
tai prašau Tamstą tarpininkauti, kad tam reikalui būtų kur nors įtrauktos sąmatos lėšos.“⁴⁹¹

1931 m. lapkričio 29 d. laikinai einantis Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo
skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaitis slaptame rašte informavo Adminis-
tracijos valdybos viršininką, kad vedę stipendininkai karininkai, važiuodami mokytis į
užsienį, vežasi ir savo šeimas – žmonas su vaikais. Tai aiškinama ekonominiais tikslais:
mažiau išlaidų, negu gyvenant atskirai. Tačiau atidžiau pažiūrėjus, karininkų šeiminis
gyvenimas užsienyje padidina ir išlaidas: 1) reikia nuvežti ir parvežti žmonas, 2) par-
duoti dalį naminių daiktų Lietuvoje, nuvažiavus į užsienį pirkti naujų ir juos grįžtant
parduoti, o grįžus vėl įsikurti iš naujo, 3) nuvažiavę nori kartu susipažinti su vietos
įžymybėmis, 4) susidaro šeimyniški santykiai su saviškiais ir svetimais (įvairios vaišės),
5) žmonos turi geriau atrodyti. Tiems reikalams skiriama daug išlaidų iš stipendinin-
kų lėšų. Todėl lėšų klausimu stipendininkai pasidaro labai jautrūs ir visokiais būdais
stengiasi jų gauti iš valstybės išdo (dokumentais nepateisinamų kelionių atlyginimo
ir pašalpų prašymai). Bet šeimų buvimas užsienyje tiesiogiai paliečia valstybės išdą:
šeimų gydymui reikia skirti nenumatytų išlaidų, o tai apsunkina sanitarijos biudžetą
(*Karo sanitarijos valdybos raštas Nr. 4344*). Taigi stipendininkų šeiminio gyvenimo
užsienyje ekonominė gerovė yra labai problematiška.

Bet užtat per visus stipendininkų reikalų tvarkymo metus yra aiškiai išryškėjusios
didelės šeiminio gyvenimo blogybės:

1) Žmonos dažnai susikivirčia, suardo vyrų draugiškus santykius, patys vyrai susipyksta dėl
žmonų. Tai kenkia vyrų moralei; tarp jų kyla tokių nesusipratimų, kurie iškyla viešumon ir žemina
kitų tautų akyse.

2) Tuo laiku, kai karininkai turėtų atsidėję ir vienas kitam padedami mokytis, rimtai rengtis

⁴⁹¹ Karo sanitarijos valdybos viršininko raštas Nr. 3078 laikinai einančiam Vyriausiojo štabo Spaudos ir
švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičiui, Kaunas, 1931 m. rugpjūčio 28 d., *LCVA*,
f. 929, ap. 6, b. 125, l. 102.

didesniems darbams, jie paskęsta intrigose, netenka dvasinės pusiausvyros. Tai kenkia jų mokslui ir iš draugų jie tampa priešais, o tai gali kenkti bendram tarnybos darbui jiems grįžus.

Vertinant atskirų šeimų gyvenimą irgi yra blogybių: 1) pačių stipendininkų pasakojimu, moterys ir vaikai kenkia mokslui, 2) kur šeimoje yra nenormali padėtis (nesugyvenimas, bloga vaikų priežiūra), o tai matoma ir užsienio valstybių gyventojų komentuojama.

Tai išdėstęs ir manydamas, kad stipendininkai karininkai turi visas savo jėgas skirti mokslui ir grįžti į Lietuvą kaip solidarūs, rimti darbininkai, kad būdami užsienyje, jie turi kuo geriausiai parodyti save, o tiems pagrindiniams principams kenkia šeimų buvimas, tai prašau nustatyti, kad karininkai stipendininkai nesivežtų į užsienį šeimų⁴⁹².

* * *

Lietuvos kariuomenės vadovybė jau 1932 m. galutinai atsisakė karininkus mokyti vien tik užsienio aukštosiose karo mokyklose ir akademijose⁴⁹³. Tačiau ir įsteigus savąją aukštąją karo mokyklą – Generalinio štabo skyrių, ryšiai su užsienio mokyklomis nebuvo nutraukti. Kaip ir iki tol, į užsienį buvo siunčiami karininkai, tik jau baigę Generalinio štabo kursus. Tai neleido nutolti nuo naujų karo idėjų, techninių išradimų ir pan., o kita vertus, tokiu būdu buvo rengiami lektoriai Generalinio štabo kursams, Karo mokyklai ir įvairiems kvalifikacijos kėlimo kursams.

1935 m. užsienio karo mokyklose ir Vytauto Didžiojo universitete mokėsi tik 9 karininkai. Tai kpt. G. Miltakis (1931 05 01–1936 07 01 Vienoje, Austrijos veterinarijos mokykloje), kpt. B. Vaivada (1932 07 01–1934 07 15 baigė Strasbūro universiteto Geofizikos ir matematikos institutą (*Institut de Physique du globe*), 1934 10 01–1935 02 01 stažavosi Prancūzijos meteorologijos srityje), kpt. T. Šiurna (1932 12 01–1936 11 01 Berlyno aukštojoje technikos mokykloje), ltn. I. Liešis (1934 10 18–1938 08 14 Paryžiaus aukštojoje geodezijos mokykloje (*Service géographique de l'Armée*), ltn. K. Čeputis (1932 12 01–1935 07 19 VDU Technikos fakultete), j. ltn. J. Pavinkšnis (1933 10 25–1938 07 27 Austrijos aukštojoje veterinarijos mokykloje Vienoje), j. ltn. V. Kuodys (1934 01 25–1938 04 19 VDU Technikos fakulteto Statybos skyriuje), ltn. J. Strimaitis (Štrimaitis, 1934 09 15–1939 08 09 Belgijos karališkoje karo mokykloje Briuselyje), gyd. plk. ltn. B. Matulionis (1930 02 01 komandiruotas 4 mėn. į Vokietiją, 1935 09 29–1937 10 15 tobulinosi vidaus ligų srityje Vienos universitete Austrijoje)⁴⁹⁴.

Tarpukario Nepriklausomoje Lietuvoje aktuali buvo ir jūrininkų rengimo problema, ypač po 1923 m. atgavus Klaipėdos uostą ir pradėjus kurti karo laivyną. Buvusių

⁴⁹² Laikiniai einančio Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio (slaptas, skubus) raštas Nr. 30789 Administracijos valdybos viršininkui, Kaunas, 1931 m. lapkričio 29 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 102.

⁴⁹³ Pilka P., „Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos sulaukus“, *Kardas*, 1938, Nr. 24 (302), p. 578.

⁴⁹⁴ Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus karininkų sąrašas, Kaunas, 1935 m. sausio 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 171, l. 207.

carinės Rusijos karo laivyno karininkų V. Nagiaus-Nagevičiaus, T. Daukanto ir kitų pastangomis 1923 m. prie Kauno aukštosios technikos mokyklos buvo įsteigtas Jūreivystės skyrius. Šis vos porą metų veikęs skyrius rengė kandidatus tolesnėms jūreivystės studijoms užsienyje. Pirmuosius mokslo metus lankė 24 moksleiviai. 1924 m. vasarą jie praleido Klaipėdoje, plaukiojo laivais. Antruosius mokslo metus lankė tik 16 moksleivių. Iš jų 15 išlaikė baigiamuosius egzaminus ir 1925 m. buvo pasiūsti tęsti mokslų į Suomiją. Ten pasiūstieji pirmiausia turėjo įgyti patirties laivuose ir tik po to tęsti studijas. Plaukiojimo jūrose metu 2 moksleiviai susirgo ir mirė. 1 žuvo per audrą (buvo bangos nuplautas nuo denio), 2 pasiliko gyventi Australijoje. Likusieji 10, įgiję reikalingą patirtį, buvo priimti į Abo jūrų mokyklą ir 1930 m. ją baigė įgiję kapitono laipsnį. Jie kartu su keliais vyresniojo amžiaus carinės Rusijos laivyno karininkais sudarė kvalifikuotų jūrininkų branduolį besikuriančiame Lietuvos karo laivyne ir Klaipėdos uosto administracijoje. Yra žinoma, kad būsimoji karo laivyno karininkai studijavo Italijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Didžiojoje Britanijoje, Olandijoje, Latvijoje⁴⁹⁵.

1927 m. bandyta pasiūsti į Amerikos karinio jūrų laivyno akademiją Anapolyje P. Labanauską, jūrų skautų vadą, ir V. Kuizina, tačiau jie nebuvo priimti, nes buvo 6 mėn. vyresni už amerikiečių nustatytą amžių.

1928 m. liepos 28 d. Kauno skautų vadams P. Labanauskui ir V. Kuiziniui, gen. ltn. T. Daukantui padedant, pavyko gauti vyriausybės stipendijas ir išvykti studijuoti į Italijos jūrų karo mokyklą Livorne. Į Lietuvą baigę mokslus jie sugrįžo 1931 m. Tais pačiais metais jie⁴⁹⁶ buvo išsiųsti į Italijos karinį laivyną atlikti praktikos ir tuo pačiu baigė Aukštuosius jūros karininkų kursus⁴⁹⁷.

1932 m. sausio 12 d. Lietuvos pasiuntinybės Italijoje sekretorius P. Vileišis rašte Krašto apsaugos Vyriausiojo štabo viršininkui gen. ltn. P. Kubiliūnui pranešė, kad Italijos jūrų ministerija maloniai sutiko patenkinti siūstame 1931 m. gruodžio 21 d.

⁴⁹⁵ Puzinavičius B., „Karininkas – pedagogas ir vadas (pagal 1921–1940 m. Lietuvos karių spaudos publikacijas)“, *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 72–73; „Jūrininkų mokyklos“, *Lietuvių enciklopedija*, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1966, t. 10, p. 152–154.

⁴⁹⁶ Inžinerijos j. ltn. **P. Labanauskas** 1931 m. gruodžio 19 – 1933 m. rugsėjo 6 d. stažavosi Italijos karo laivyne, buvo kontrtorpedinio laivo „*Antoniotto Usadimare*“ antrasis artilerijos karininkas, kreiserio „*Trento*“ artilerijos elektrotechnikos karininkų padėjėjas, povandeninių laivų „*Vettor Pisani*“ ir „*Giovanni Bausan*“ navigacijos karininkas.

Inžinerijos j. ltn. **V. Kuizinas** tęsti mokslų buvo išsiųstas į Švediją, bet atšauktas ir komandiruotas į Italijos karo laivyną; stažavosi kreiseriuose „*Molocello*“, „*Gorizia*“, karo laive „*Leone*“. 1932 m. spalio 21 d. savo iniciatyva išlaikė Italijos aukštojo mokslo valstybinius egzaminus. 1933 m. kovo 18 – spalio 31 d. tarnavo povandeniniuose laivuose „*Mameli*“ ir „*Delfino*“. 1933 m. lapkričio 1 – 1934 m. liepos 1 d. mokėsi Aukštuosiuose karininkų kursuose prie Italijos laivyno akademijos ir Lengvosios jūrų zenitinės artilerijos ir torpedų kursuose.

⁴⁹⁷ Surgailis G., *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2003, p. 56.

rašte Nr. 62313 parengtą Lietuvos jūrininkų stažui įgyti programą. Dėl skirtingos Italijos laivyno vidaus tarnybos tvarkos reikės padaryti šiokių tokių pataisų.

Jūrininkai j. ltn. V. Kuizinas ir P. Labanauskas buvo priskirti prie I Viduržemio jūros eskadros, kuri, žinovų nuomone, buvo laikoma geriausia Italijoje. Toje eskadroje jie atliko stažuotę naujausios konstrukcijos italų karinio laivyno laive „*Navigatori*“ tipo.

Taip pat reikia pažymėti, kad ši italų laivyno eskadra stovėjo Specijos uoste ir buvo labai stropiai paruošta netikėtiems karo veiksams, todėl Italijos laivai nuolat atlikdavo jūroje įvairias pratybas, o tai, be abejo, davė galimybę Lietuvos jūrininkams gerai susipažinti su karinio laivyno uždaviniais⁴⁹⁸. Ten jie mokėsi iki 1934 m. liepos 1 d.

Vėliau, nuo 1937 m. spalio 15 iki 1938 m. spalio 15 d., jūrų ltn. P. Labanauskas mokėsi Prancūzijos karo mokykloje *Ecole des officiers torpilleurs*. Jūrų ltn. V. Kuizinas 1938 m. rugsėjo 27 d. buvo komandiruotas į Prancūziją į *Ecole d'application de Génie Maritime*. Baigęs mokslą 1939 m. spalio 26 d. grįžo į Lietuvą.

1937 m. pabaigoje spaudoje buvo paskelbtas konkursas norintiems studijuoti Prancūzijos karinio laivyno mokyklose: inžinierių mechanikų *Ecole des élèves-ingenieurs mécaniciens de la marine* ir vadovybės, navigacijos *Ecole Navale*. Pretendentai į *Ecole Navale* mokyklą turėjo laikyti šiuos egzaminus: prancūzų kalbos, istorijos, geografijos, matematikos, mechanikos ir fizikos. Į inžinerijos mechanikos mokyklą: prancūzų kalbos, istorijos, geografijos, trigonometrijos, geometrijos, algebros, diferenc. ir integr. skaičiavimo, mechanikos, medžiagų atsparumo, braižos geometrijos, fizikos, chemijos, praktinės technologijos, metalurgijos, rankų darbų praktikos dirbtuvėse, braižybos.

Atrankos egzaminai vyko 1938 m. balandžio mėn. Į Inžinerijos mechanikos mokyklą buvo atrinkti pirmuoju V. Lapas, antruoju – F. Marcinauskas. Į Vadovybės ir navigacijos mokyklą – pirmuoju R. Nakas, antruoju – J. Baltrušišūnas, trečiuoju – V. Draugelis. Studijuoti 1938 m. vasarą išvyko V. Lapas⁴⁹⁹ ir R. Nakas⁵⁰⁰.

1932 m. gegužės 9 d. laikinai einantis Generalinio štabo valdybos viršininko pareigas gen. št. plk. ltn. V. Žadeika aplinkraštyje įsakė dalinių vadams ir įstaigų viršininkams iki birželio 10 d. pateikti Generalinio štabo valdybai karininkų, norinčių laikyti konkursinius į užsienio (Čekoslovakijos ir Prancūzijos) generalinio štabo akademijas egzaminus, sąrašą.

Egzaminai numatyti gruodžio mėn. ir bus vykdomi pagal pridėtos prie Generalinio štabo valdybos III skyriaus aplinkraščio Nr. 24093 pagal 1930 m. lapkričio 12 d. programą. Galutinis prileistų prie egzaminų karininkų kandidatų sąrašas, atskirų dalykų

⁴⁹⁸ Lietuvos pasiuntinybės Italijoje sekretoriaus P. Vileišio raštas Krašto apsaugos Vyriausiojo štabo viršininkui gen. ltn. P. Kubiliūnui, Roma 1932 m. sausio 12 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 127, l. 13.

⁴⁹⁹ V. Lapas 1940. 01.01 iš studijų atšauktas, R. Nakas dėl kilusio II pasaulinio karo „*Ecole Navale*“ studijų nebaigė.

⁵⁰⁰ Surgailis G., *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2003, p. 56–57.

detalesnės programos, egzaminų koeficientas, tvarkaraščiai ir komisijų sudėtis bus paskelbta atskirai. Stipendininkų išvykimas į užsienį numatomas 1933 m. kovo mėn.⁵⁰¹

1935 m. sausio 21 d. krašto apsaugos ministras gen. ltn. P. Šniukšta rašte finansų ministrui J. Tūbeliui pranešė, kad Krašto apsaugos ministerija nuo 1921 m. gauna lėšų pagal sąmatą iš valstybės išdo reikalingiems specialistams tiek užsienio, tiek Lietuvos aukštosiose mokyklose rengti. Už gautas stipendijas Krašto apsaugos ministerijos stipendininkai turėjo atitarnauti kariuomenėje įstatymais nustatytą laiką pagal tą specialybę, kurios jie mokėsi. Jei buvusieji Krašto apsaugos ministerijos stipendininkai ne dėl ministerijos kaltės išėjo iš kariuomenės, neatitarnavę įstatymais nustatyto laiko, tai savaime suprantama, kad jie turėjo sugrąžinti gautas mokslui lėšas į valstybės išdą.

Kadangi Vyriausiojo štabo rašte Nr. 19128 įvardyti asmenys yra įgiję pasirinktas specialybes, tarnaudami kariuomenėje ir gaudami iš Krašto apsaugos ministerijos stipendijas, ir išėjo iš kariuomenės, neatitarnavę už gautą stipendiją įstatymais nustatyto laiko, todėl reikia manyti, kad jie su Krašto apsaugos ministerija nėra atsiskaitę.

Kokios gali būti keliamos atlyginimo sąlygos jiems tarnaujant žemės ūkio ar kitose ministerijose, nuspręsti turėjo Finansų ministerija pagal veikiančius įstatymus⁵⁰².

1935 m. vasario 21 d. laikinai einantis KAM Kariuomenės štabo I skyriaus viršininko pareigas gen. št. plk. A. Gaušas *skubiamė slaptame* rašte Kariuomenės štabo II skyriaus viršininkui rašė, kad Kariuomenės štabo viršininkas nurodė parūpinti Lietuvai draugiškų valstybių įvairiose karo mokyklose mūsų karininkams mokytis vietas:

1. Prancūzijos ir Belgijos karo akademijose po vieną vietą. Į šias akademijas bus siunčiami karininkai iš Lietuvos generalinio štabo kursų klausytojų. Šiuos karininkus numatoma išsiųsti 1935 m. gegužės 15 d. ir kiekvienas iš jų prieš mokslo pradžią akademijose privalo atlikti ne mažiau kaip 4 mėnesių tarnybą – po du mėnesius pagrindiniuose kariuomenės daliniuose. Siunčiamas į Paryžiaus karo akademiją tarnybą atliks: 2 mėn. pėstininkų ir 2 mėn. artilerijos daliniuose; į Briuselį – 2 mėn. pėstininkų ir 2 mėn. kavalerijos daliniuose.

2. Dvi vietas numatoma skirti artilerijos korpuso karininkams *Ecole d'Application d'Artillerie a Fontainebleau*, Prancūzijoje.

3. Trys vietas numatoma skirti kavalerijos korpuso karininkams *Ecole Militaire et d'Apfiction de Cavalerrrie a Saumur* Prancūzijoje.

4. Po vieną vietą numatoma skirti karo technikos dalinių karininkams šiose karo technikos mokyklose: a) *Cours superieur automobile á Fontainebleau* Prancūzijoje, b) *Ecole Superieure d'Electricite* Prancūzijoje, bus pranešta vėliau, kai bus gautas sutikimas, c) *Ecole d'Application de l'Infanterie et des Charssectionchars Versailles* Prancūzijoje.

⁵⁰¹ Laikinai einančio Generalinio štabo valdybos viršininko pareigas gen. št. plk. ltn. V. Žadeikos aplinkraštis Nr. 49448, Kaunas, 1932 m. gegužės 9 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 132, l. 40, f. 1451, ap. 1, b. 80, l. 15.

⁵⁰² Krašto apsaugos ministro gen. ltn. P. Šniukštos raštas Nr. 31251 finansų ministrui J. Tūbeliui, Kaunas, 1935 m. sausio 21 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 30.

Į šio rašto 2, 3 ir 4 punktuose paminėtas mokyklas karininkus numatoma siųsti dar 1935 m. – (iki mokslo metų pradžios) atvykti anksčiau nuo pusės iki vieno mėn. kalbos žinioms pagilinti. Todėl reikia išsiaiškinti ir pranešti Kariuomenės štabo I skyriui tų mokyklų bei kursų mokslo pradžią ir trukmę. Siunčiamų mokytiis į užsienį karininkų pavardės bus paskelbtos vėliau.

1935 m. balandžio 24 d. karo atašė Prancūzijoje gen. ltn. Z. Gerulaitis rašte Kariuomenės štabo II skyriaus viršininkui pranešė, kad balandžio 16 d. Prancūzijos vyriausiasis štabas informavo, kad Lietuvai yra rezervuotos vietos šiose karinėse mokyklose.

1. Dvi vietos *Ecole d'Application d'Artillerie à Fontainebleau*; kursas – dveji metai. Mokslas prasideda nuo 1935 m. spalio 1 d.

2. Trys vietos *Ecole Militaire et d'Appiction de Cavalierrie Saumur*; kursas – 10 mėnesių, mokslas prasideda nuo 1935 m. spalio 1 d. ir trunka iki 1936 m. liepos pabaigos.

3. Viena vieta *Cours superieur automobile à Fontainebleau*; kursas – 8 mėnesiai, mokslas prasideda nuo 1935 m. spalio 16 d. ir trunka iki 1936 m. birželio 15 d.

4. Viena vieta *Ecole d'Application des Chars de l'Infanterie des Charssectionchars Versailles*; kursas – 10 mėnesių, mokslas prasideda nuo 1935 m. spalio 1 d.⁵⁰³

1935 m. rugsėjo 13 d. laikinai einantis Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaitis rašte Kariuomenės štabo Rikiuotės skyriaus viršininkui prašė tarpininkauti dėl perkėlimo į Spaudos ir švietimo skyrių ir nuo rugsėjo 1 d. skirti stipendininkais šiuos karininkus: 1. Karo mokslo j. ltn. J. Mikaliūną, 2-ojo ulonų pulko j. ltn. J. Kuktaį ir 1-ojo husarų pulko j. ltn. J. Liauką, priimtus į *Ecole Militaire et d'Appiction de Cavalierrie Saumur*, 2. Šarvuočių rinktinės kpt. A. Jančį, priimtą į *Ecole d'Application des Chars de l'Infanterie des Charssectionchars*, ltn. A. Griškevičių, priimtą į *Cours superieur automobile à Fontainebleau*, 3. 5-ojo pėstininkų pulko ltn. J. Vabalą, priimtą į Belgijos *L'institut Militaire de Aducation Physique* kursas, 4. 3-iojo artilerijos pulko ltn. J. Augustą ir Karo mokyklos j. ltn. J. Buločą, priimtus į *Ecole d'Application d'Artillerie à Fontainebleau*⁵⁰⁴.

1935 m. KAM išlaidos kariuomenės spaudai ir švietimui sudarė 597,0 tūkst. litų, iš kurių 255 tūkst. buvo skirti stipendininkams mokyti (žr. 12 lentelę).

⁵⁰³ Karo atašė Prancūzijoje gen. ltn. Z. Gerulaičio raštas Kariuomenės štabo II skyriaus viršininkui, Kaunas, 1935 m. balandžio 24 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 35; Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko plk. J. Šarausko raštas Nr. 31313 Kariuomenės inspekcijos artilerijos skyriaus viršininkui., Kaunas, 1935 m. balandžio 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 32; Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko plk. J. Šarausko raštas Nr. 31313 kavalerijos viršininkui., Kaunas, 1935 m. balandžio 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 33; Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko plk. J. Šarausko raštas Nr. 32313 karo technikos viršininkui., Kaunas, 1935 m. balandžio 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 34.

⁵⁰⁴ Laikinai einančio Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raštas Kariuomenės štabo rikiuotės skyriaus viršininkui, Kaunas, 1935 m. rugsėjo 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 54.

Krašto apsaugos ministerijos 1935 m. paprastoji išlaidų sąmata⁵⁰⁵

Paragrafas	Straipsnis	Išlaidų pavadinimas	Suma (litai)	Pastaba
54	<i>Kariuomenės spaudai ir švietimui</i>			
	1	Spaudai	180000	
	2	Bibliotekoms ir kareivių klubams	100000	
	3	Mokymo riemonėms	22000	
	4	Karo muziejui	40000	Planą pristatys Karo muziejaus viršininkas
	5	Stipendininkams	255000	
		Iš viso:	597000	

1935 m. pradžioje⁵⁰⁶ Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius turėjo tik 7 stipendininkus užsienyje ir 6 Lietuvoje, o nuo antrosios metų pusės užsienyje padaugėjo iki 19, o Lietuvoje (Vytauto Didžiojo universiteto Technikos ir Medicinos fakultetuose) – iki 14 karininkų.

Nuo 1936 m. sausio 1 d. užsienyje mokėsi 25 karininkai ir Lietuvoje 20 stipendininkų. 1935 m. turint gerokai mažesnę stipendininkų skaičių buvo išmokėta stipendijoms 275,0 tūkst. litų. Dėl to, padidėjus stipendininkų skaičiui, buvo sudaryta sąmata (54 § 5 str.) stipendininkams 1936 m. skirti 348 690 litų. Bet buvo skirta tik 265,0 tūkst. litų, vadinasi, mažiau negu 1935 m. 1935 m. žmonių skaičius buvo didesnis ir daugiau reikėjo mokėti už karininkų mokslą Prancūzijos mokyklose. Nors nuo 1935 m. rugpjūčio–rugsėjo mėn. 8 karininkai grįžo baigę mokslus užsienyje, bet į jų vietą Kariuomenės štabas buvo numatęs iki 12 naujų (nusiųsta 9), todėl 1935 m. skirtų lėšų neužteko.

Stipendininkų reikalams Spaudos ir švietimo skyrius turėjo tik 267,33 tūkst. litų ir 35 centus, o kiekvieną mėnesį stipendininkams reikėjo išmokėti 25,0–26,0 tūkst. litų. Sumokėjus stipendijas už rugpjūčio mėn., lėšų liko tik 2503 litų ir 35 centai. Kadangi iš Spaudos ir švietimo skyrius sąmatos kitų straipsnių nebuvo ko perkelti, to-

⁵⁰⁵ KAM 1935 m. paprastoji išlaidų sąmata, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 171, l. 162.

⁵⁰⁶ 1935 m. pradžioje Krašto apsaugos ministerijoje buvo 10 stipendininkų, besimokančių užsienyje: a) pulkininkų leitenantų (VII kategorijos) – vienas; b) majorų (VI kategorijos) – vienas; c) majorų (IX kategorijos) – du; d) kapitonų (XI kategorijos) – venas; leitenantų (X kategorijos) – du; e) leitenantų (XII kategorijos) – du; f) leitenantų (XII kategorijos) – du; g) ats. leitenantų kom. viršininko alga – vienas; h) 1935 m. bus komandiruota kapitonų leitenantų – penki. 1936 m. užsienyje bus komandiruoti tie patys a–h punkte pažymėti karininkai. Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko plk. J. Šarausko raštas Nr. 1585 Kariuomenės štabo I skyriaus viršininkui, Kaunas, 1935 m. liepos 11 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 171, l. 105.

dėl prašoma Kariuomenės tiekimo viršininką tarpininkauti dėl stipendininkų sąmatos papildymo 100,0 tūkst. litų (4 mėn. x 25000 = 100000 litų), nes sustabdyti stipendijų mokėjimo negalima⁵⁰⁷.

Spaudos ir švietimo skyriui stipendininkų sąmatą papildžius 100,0 tūkst. litų ir atlikus kitas finansines operacijas stipendininkams išlaikyti iki 1936 m. pabaigos, buvo skirta 401,8 tūkst. litų⁵⁰⁸.

KAM stipendininkams išlaikyti 1936 m. buvo išleista 365.0 tūkst. litų, 1937 m. taip pat skirta 365.0 tūkst. litų, bet paaiškėjo, kad 1937 m. stipendininkams skirtų lėšų neužteks, nes 1937 m. buvo daugiau stipendininkų negu 1936 m. ir, be to, daugiausia (17 karininkų) mokėsi Prancūzijos specialiosiose, civilinėse mokyklose, kur buvo brangus mokestis už mokslą (žr. 13 lentelę)⁵⁰⁹.

13 lentelė

Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų, studijuojančių Prancūzijoje 1937 m., sąrašas

Eil. nr.	Pavardė, vardas, laipsnis ⁵¹⁰	Kokiose Prancūzijos mokyklose mokėsi	Kada įstojo (atvyko)	Kada baigė (grįžo)
1	ANDRIŪNAS Izidorius , kpt.	Stažavosi aukštojoje kavalerijos m-loje (<i>École des Haras du Pin</i>) Orne, Prancūzijoje	1937 04 20	1938 10 01
2	AUŠRŪNAS (KVEDARAVIČIUS) Alfonsas , ltn.	Prancūzijos aeronautikos institute (<i>École Supérieure Nationale d'Aeronautique</i>)	1937 07 17	1938 08 01
3	BABINAS (BABINA) Jonas , ltn.	<i>Institut de Chimie d'Universitete de Paris</i> , Prancūzijoje studijavo chemiją ir <i>Pasterio institute</i> – biologiją	1936 08 22	1939 09
4.	BAKANAS Juozas , jaun. ltn.	<i>Institut de Chimie d'Universitete de Paris</i> , Prancūzijoje	1937 12 01	Dėl 1939 m. kilusio II pasaul. karo atšauktas iš mokslų
5.	BULOTA Juozas , ltn.	<i>Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (École d'Applicatios d'Artillererie Fontainebleau)</i> , Prancūzijoje; <i>Aukštojoje inžinerijos m-loje (École Supérieure des Fabrication d'Armement) Paryžiuje</i>	1935 09 06 1937 10 01	1937 07 15 1939 09

⁵⁰⁷ Laikinei einančio Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raportas Nr. 13907 Kariuomenės tiekimo viršininkui, Kaunas, 1935 m. liepos 20 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 186, l. 61.

⁵⁰⁸ Laikinei einančio Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raportas Nr. 13951 Kariuomenės tiekimo viršininkui, Kaunas, 1935 m. gruodžio 4 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 186, l. 40.

⁵⁰⁹ Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų, studijuojančių Prancūzijoje 1937 m., sąrašas, LCVA, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 16.

⁵¹⁰ Karinis laipsnis arba pareigos, nurodomos siunčiant karininkus ar pareigūnus mokytis į užsienį ar besimokant.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

6	ČEPONIS (ŠČEPAVIČIUS Petras, j. ltn.	Prancūzijoje inžinerijos karo m-loje (<i>École Militaire et d'Application du Genie Versailles</i>)	1937 09 15	1938 08 30 išklaušė I kursą ir grįžo
7	DIGRYS Domas, ltn.	Aukštojoje ginkluotės gamybos m-loje (<i>École Supérieure des Fabrications de l'Armement</i>) Prancūzijoje	1938 10 13	1939 11 23
8	GAIDYS Antanas, j. ltn.	<i>Institut de Chimie d'Universitete de Paris,</i> Prancūzijoje	1937 12 01	1939 10 01
9	KAROSAS Klemensas, ltn.	Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Application de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje	1937 09 01	1938 09 01
10	LABANAUSKAS Povilas, inž. j. ltn.	Tulono karo laivyno torpedų ir elektros karininkų m-loje (<i>École a terre des officiers tarpilleurs</i>)	1937 10 15	1938 10 15
11	NORKUS Jurgis, ltn.	Aukštojoje inžinerijos m-loje (<i>École Supérieure Fabricatiois l'Armement</i>) Prancūzijoje	1938 09 01	1939 m. kilusio II pasaul. karo atšauktas
12	PAUKŠTYS Kazys, (baigė VI asp. laidą), ats. j. ltn.	<i>Institut de Chimie d'Universitete de Paris,</i> Prancūzijoje	1936 12 01	1939 10 01
13	POLUJANSKAS Jurgis, ltn.	Aukštojoje inžinerijos m-loje (<i>École Supérieure de Guerre</i>) Prancūzijoje	1937 09 01	1939 09 01
14	UŽBALIS (ZABLOCKIS) Stasys, ltn.	<i>Fontenblo aukštojoje artilerijos karo m-oje (École d'Applicatiois d'Artillererie Fontainebleau),</i> Prancūzijoje	1937 09 01	1939 05 31
15	TAMAŠAUSKAS Algirdas Petras, j. ltn.	Aukštojoje karo inžinerijos m-loje <i>École Supérieure d'Electricite section normale</i> Prancūzijoje	1937 12 01	1939 m. kilus II pasaul. karui atšauktas
16	ZARAUSKAS Vladas, ltn.	Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Application de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje	1937 09 01	1938 09 01
17	ŽEMAITIS Jonas, kpt.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Applicatiois d'Artillererie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje	1936 10 01	1938 10 01

Spaudos ir švietimo skyrius stengėsi kiek galėdamas taupyti, prašydamas baigusius karininkus tuoj pat išbraukti iš stipendininkų sąrašo, o naujai skiriamies mėnesį kitą užtrukdavo skirti oficialų paskyrimą stipendininkais. Bet nepaisant visų pastangų, stipendininkams išlaikyti gruodžio mėnesį sąmatoje liko laisvų lėšų tik 7479 litai 15 centų, o reikėjo 27,5 tūkst. litų⁵¹¹. KAM 47 stipendininkams (25 užsienio, 22 Lietuvos mokyklose⁵¹²) išlaikyti 1938 m. buvo numatyta skirti 431,160 litų, iš kurių

⁵¹¹ Laikiniai einančio Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raportas Nr. 21828 (slaptas) Kariuomenės tiekimo viršininkui, Kaunas, 1937 m. spalio 29 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 11.

⁵¹² Vytauto Didžiojo universitete mokėsi 10 stipendininkų mediciną, 10 – technikos fakultete, 2 – Kėdaičių aukštesniojoje kultūrtechnikų mokykloje (pagal atskirą Ministrų kabineto nutarimą).

68,640 litų – Lietuvos stipendininkams⁵¹³.

1938 m. liepos 19 d. Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininkas plk. J. Šarauskas raporte Kariuomenės štabo viršininkui gen. št. plk. J. Černiui pranešė, kad KAM stipendininkai, besimokantys užsienio ir Lietuvos aukštosiose mokyklose, pasibaigus pavasario mokslo semestruui turėdavo nuo 1–2,5 mėn. atostogų, iki prasidedant mokyklose rudens semestru. Tie, kurie turėdavo laikyti papildomus egzaminus arba labiau pramokti užsienio kalbą, į Lietuvą atostogų negrįždavo. Bet pasitaikydavo tokių, kurie grįždavo į Lietuvą ir čia praleisdavo ilgesnes atostogas, negu Karinės tarnybos įstatyme numatytos. Teisinio pagrindo duoti ilgesnes atostogas nebuvo, todėl Valstybės kontrolė tikrindavo.

Esant tokiai padėčiai, atrodytų, kad tiek grįžusius iš užsienio, tiek ir Lietuvos mokyklų karininkus ir civilius stipendininkus galima leisti atostogų Karinės tarnybos įstatyme numatytam laikui. Po atostogų, iki kol prasideda mokyklose mokslas, karininkus reikia komandiruoti darbui į tuos dalinius ir įstaigas, kurių specialybių jie yra rengiami. Bet tokios komandiruotės turėtų būti skelbiamos įsakyme kariuomenei, nes už tą laiką jiems galima mokėti stipendiją. Tačiau tokioms komandiruotėms reikėjo gauti Kariuomenės štabo viršininko nurodymą⁵¹⁴.

1938 m. Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus duomenimis, 1938 m. užsienyje studijavo 25 karininkai ir karo valdininkai, tačiau dėl 1939 m. kilusio II pasaulinio karo dalis jų buvo atšaukta iš mokslų ir visiškai nustota karininkus siųsti mokytis į užsienį. Tais pačiais metais Vytauto Didžiojo universitete mokėsi 20 stipendininkų (10 stipendininkų studijavo Medicinos fakultete ir 10 – Technikos fakultete, 2 – Kėdainių aukštesniojoje kultūrtechnikos mokykloje prie ŽŪA Dotnuvoje – Geodezijos skyriuje, kuriems, kaip buvo minėta, buvo skirta 431,160 tūkst. Lt, iš kurių 68,64 tūkst. Lt – studijuojantiems Lietuvoje⁵¹⁵.

Tarpukaryje Vakarų Europoje, JAV ir SSRS mokėsi ir kvalifikaciją kėlė 196 Lietuvos kariuomenės karininkai, karo valdininkai ir kiti asmenys, iš jų 170 studijavo Vakarų Europos generalinio štabo akademijose, specialiose aukštosiose karo ir civilinėse mokyklose, 26 kėlė kvalifikaciją įvairiose karo ir kitose mokslo institucijose. Daugiausia KAM stipendininkų buvo siunčiama studijuoti ir tobulintis į Prancūzijos

⁵¹³ Krašto apsaugos ministerijos stipendininkams išlaikyti sąmata 1938 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 225, l. 338; Laikinai einančio Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raportas Nr. 21814 (slaptai) Kariuomenės štabo II skyriaus viršininkui, Kaunas, 1937 m. spalio 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 16.

⁵¹⁴ Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko plk. J. Šarausko raportas Nr. 34418 Kariuomenės štabo viršininkui gen. št. plk. J. Černiui, Kaunas, 1938 m. liepos 19 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 228, l. 59.

⁵¹⁵ Krašto apsaugos ministerijos stipendininkams išlaikyti sąmata 1938 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 225, l. 338.

(81 klausytojas), Čekoslovakijos (44 klausytojai), Belgijos (22 klausytojai), Vokietijos (20 klausytojų), Austrijos (13 klausytojų) ir Italijos (9 klausytojai) aukštąsias karines ir civilines mokyklas (žr. 14 lentelę)⁵¹⁶.

⁵¹⁶ KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštai-laiškai ltn. J. Vėbrai, vyr. ltn. K. Griniui, mjr. K. Škirpai, plk. ltn. K. Ladigai, kpt. H. Songinui, Kaunas, 1921 m. lapkričio 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 32, l. 922–926; KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštas Nr. 855 Generalinio štabo viršininkui gen. lt. M. Katchei, 1921 m. lapkričio 19 d., *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 32, l. 968; KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. spalio 19 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 33, l. 122, 125, 166, 231; Užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktoriaus B. K. Balučio raštas Nr. 17162 Krašto apsaugos ministerijai, Kaunas, 1922 m. liepos 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 42, l. 26; Čekoslovakijos konsulatas Kaune 1922 m. vasario 14 d. kreipėsi į Lietuvos krašto apsaugos ministeriją siekdamas sužinoti, kiek karininkų numato ministerija siųsti mokytis į Čekoslovakiją 1922 m., *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 42, l. 30; Komandiruotų į užsienį aukštąjį karą mokslą eiti karininkų sąrašas, 1927 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 299; Baigusių užsienyje ir aukštąsias mokyklas ir jose besimokančių sąrašas 1927 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 301; Baigusių užsienyje aukštąsias karą mokyklas ir jose besimokančių karininkų sąrašas, 1927 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 304; Karininkų, numatomų komandiruoti į užsienio karą mokyklas mokytis 1927 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 309; Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus karininkų sąrašas 1930 m. gruodžio 1 d., Karininkai stipendininkai, komandiruoti į užsienį mokytis, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 120, l. 13; Raportas Vyriausiojo štabo Administracijos valdybos viršininkui, 1931 m. lapkričio 18 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 22; Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus karininkų sąrašas, 1932 m. liepos 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 133, l. 124; Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų, studijuojančių Prancūzijoje 1937 m., sąrašas, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 16; Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus karininkų sąrašas, 1937 m. gegužė 1 – rugsėjis 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 31, 43, 89, 111; Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus karininkų sąrašas, 1937 m. sausio 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 217; Krašto apsaugos ministerijos stipendininkams laikyti sąmata 1938 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 225, l. 338; Žinios apie Krašto apsaugos ministerijos stipendininkus 1937 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 225, l. 342; Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų sąrašas 1937 m. spalio 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 228, l. 72; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 2, 2002, p. 38, 42, 50, 55, 61–62, 62, 66, 78, 86, 92, 99–100, 103, 105, 111, 121, 136, 144, 156, 165, 183, 207, 212, 216, 218, 226–227, 233, 234, 244, 269, 277, 281, 285; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 3, 2003, p. 58, 66–67, 78, 88, 127, 143, 145, 150, 173, 202, 205, 219, 227, 231, 254–255, 258, 311; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 4, 2004, p. 13, 16, 25, 30, 37, 43, 51, 56, 69, 84, 99, 105, 112, 114, 118, 143, 146, 149, 159, 163, 167, 219, 223, 268, 290–291, 294, 304, 313–314, 318, 324, 336, 382; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 5, 2005, p. 12–13, 15, 20–21, 51, 52, 66, 70, 78, 84, 117, 123, 124–125, 146, 171, 172, 186, 198, 215–216, 217, 233, 245, 248, 257, 285, 295, 300, 305, 328, 345; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 6, 2006, p. 23, 29, 47, 69, 70, 76, 90, 95, 118, 120, 133, 134, 148–149, 166, 180, 220, 226, 231, 233, 244, 247, 296; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 7, 2007, p. 53, 63, 98, 106, 124, 130, 153, 173, 193, 212, 216, 237, 289, 313, 315, 331, 341; *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, 8, 2008, p. 16–17, 34, 62, 79, 84, 116, 119, 121, 158, 171, 181, 182, 187, 203, 241, 242, 267, 270–271, 298, 300, 309, 317, 320, 334, 336, 353, 354, 362, 369; Mikša P. A., „Lietuvos karininkų studijos Čekoslovakijoje“, *Lietuva ir Čekija*, 2004, Nr. 5–7, p. 292–295.

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

14 lentelė

Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų, studijuojančių, taip pat keliančių kvalifikaciją užsienyje, sąrašas (1921–1940 m.)

Eil. nr.	Pavardė, vardas, karinis laipsnis ⁵¹⁷	Kokiose mokyklose mokėsi	Kada įstojo (atvyko)	Kada baigė (grįžo)
1	ALANTA (BABICKAS) Povilas , vyr. ltn.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Applicatios d'Artillererie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje	1923 11 26	1925 09 22
2	ALEKSIS (ALEKSANDRAVIČIUS) Bronius Vincas , mjr.	Elektrotechnikos in-te (<i>Institut electrotechnique</i>) Grenoblyje, Prancūzijoje, ir kursus Pašto telegrafo in-te Paryžiuje, Prancūzijoje	1929	1932 02 17
3	AMBRAZIEJUS Kazys , kpt.	Aukštojoje artilerijos m-loje Turine, Italijoje	1929 07 24	1933 09 04
4	ANCEVIČIUS-ANDOLIS Vacius , kpt.	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1932 09 01	1934 07 04
5	ANDRIŪNAS Izidorius , kpt.	Stažavosi aukštojoje kavalerijos m-loje (<i>École des Haras du Pin</i>) Orne, Prancūzijoje	1937 04 20	1938 10 01
6	ANDRIUŠAITIS Aleksandras (Aleksas) , vyr. ltn.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1928 09 10	1930 09 15
7	ANELIŪNAS (ANIUOLAUSKAS) Stasys , ltn.	Stažavosi Prancūzijoje	1939 06 19	1939 10 01 kilus II pasaul. karui atšauktas
8	AUGUSTAS Juozas , kpt.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Applicatios d'Artillererie Fontainebleau</i>) Prancūzijoje	1935 09 01	1937 08 15
9	AUŠRŪNAS (KVEDARAVIČIUS) Alfonsas , ltn.	Prancūzijos aeronautikos institute (<i>École Supérieure Nationale d'Aeronautique</i>)	1937 07 17	1938 08 01
10	BABICKAS Povilas , ltn.	Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Aplication de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje	1936 11 23	1937 08 28

⁵¹⁷ Karinis laipsnis arba pareigos nurodomos siunčiant karininkus ar pareigūnus mokytis į užsienį ar besimokant.

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

11	BABINAS (BABINA) Jonas , ltn.	Paryžiuje „ <i>Institut de Chimie d'Universitete de Paris</i> “ Prancūzijoje, studijavo chemiją ir <i>Pasterio institute</i> – biologiją	1936 08 22	1939 09
12	BAČKUS Juozas , mjr.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1930 10 18	1932 09 03
13	BAGDONAS Stasys , vyr. ltn. (1923 10 01 paleistas iš kariuomenės studijuoti aukštąjį mokslą)	Čekoslovakijoje, <i>Brno aukštojoje žemės ūkio m-loje</i>	1923 10 01	1928
14	BALIŪNAS Adolfas , jaun. ltn.	Komandiruotas į Prancūziją, kur Havro m. <i>Achmeider-Creaso</i> g-loje prižiūrėjo Lietuvos kariuomenei užsakytą 105 mm haubicų gamybą, dalyvavo jas išbandant poligone	1936	1938
15	BAKANAS Juozas , jaun. ltn.	<i>Institut de Chimie d'Universitete de Paris</i> , Prancūzijoje	1937 12 01	Dėl 1939 m. kilusio II pasaul. karo atšauktas iš mokslų
16	BANĖNAS Antanas , mjr.	Prancūzijos inžinerijos karo mokykloje	1925 03 01	1925 12 01
17	BARKAUSKAS Pranas , vyr. ltn. (1924 m. paleistas į atsargą studijuoti aukštąjį mokslą)	Ekso u-te, Prancūzijoje	1924	1931
18	BARZDA-BRADAUSKAS Juozas , kpt.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Applicatios d'Artillerevie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje	1924	1925 05 15
19	BENDORAVIČIUS Vytautas , plk. ltn.	Tobulinosi medicinos srityje Vienoje, Austrijoje	1936	1937
20	BIRUTIS (BIRUTAVIČIUS) Stasys , mjr.	Šarlotenburgo aukštojoje mokykloje, Vokietijoje	1927	1927
21	BRAZDŽIŪNAS Povilas , ats. ltn. (1922 10 20 paleistas iš tarnybos kariuomenėje studijuoti aukštąjį mokslą)	Lietuvos u-te; Mokėsi Ciuricho u-to doktorantūroje, Šveicarijoje	1922 1926	1925 1928

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

22	BREMELIS Antanas , kpt.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Academia Militare di Artiglieria e Genio di Torino</i>) Turine, Italijoje	1929 04 01	1932 09 01
23	BRUNDZA Jonas , kpt.	Vokietijoje 1922 m. pusei metų pasiūstas specializuotis nervų ligų srityje	1922	1922
24	BRUZDEILINAS (BRUZDELINS) Vilius (Vingelmas) , kpt.	Karaliaučiaus u-to Medicinos f-te, Vokietijoje	1924 03 01	1925 04 01
25	BUIVYDAS Leopoldas , ltn.	Brno aukštojoje veterinarijos mokykloje (<i>Vysoka škola zvěrolékařská</i>), Čekoslovakijoje	1923 11 01	1928 11 20
26	BUIVYDAS Romualdas , ltn.	Brno aukštojoje veterinarijos mokykloje (<i>Vysoka škola zvěrolékařská</i>), Čekoslovakijoje	1923 11 01	1928 11 20
27	BULOTA Julius , (baigė Karo m-los XIII asp. laidą), ars. jaun. ltn.	Aukštojoje technikos m-oje (studijavo aeronautiką) Berlyne, Vokietijoje	1939	1939 09 01 prasidėjus II pasaul. karui studijas tęsė Vilniaus u-te
28	BULOTA Juozas , ltn.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Applicatio d'Artillerie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje; Aukštojoje inžinerijos m-loje (<i>École Supérieure des Fabrication d'Armement</i>) Paryžiuje	1935 09 06 1937 10 01	1937 07 15 1939 09
29	BULOTAS Silvestras , ltn.	Paryžiaus chemijos in-te (metalurgija), Prancūzijoje	1937	1938
30	BUTAUSKAS Vincas , mjr.	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1926 10 01	1928 07 31
31	ČAPAS Antanas , pusk.	Vienos aukštojoje veterinarijos mokykloje, Austrijoje	1928 10 22	1934 05 01
32	ČEPAS (ČEPAUSKAS) Albinas , gen. št. plk. ltn.	Komandiruotas į Maskvą ir Charkovą susipažinti su karių mokymu Sovietų Sąjungos karo mokyklose	1935	1935
33	ČEPONIS (ŠČEPAVIČIUS Petras) , jau. ltn.	Prancūzijoje inžinerijos karo m-loje (<i>École Militaire et d'Application du Genie Versailles</i>)	1937 09 15	1938 08 30 išklausė I kursą ir grįžo

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

34	ČERNIUS (ČERNAUSKAS) Jonas , mjr.	Aukštojoje karo inžinerijos m-loje (<i>École d'Applicatiois du guere militoaire</i>) Briuselyje; Prancūzijos generalinio štabo akademijoje	1926 09 28 1930 04 08	1929 09 25 1932 09 12
35	DIGRYS Domas , ltn.	Aukštojoje ginkluotės gamybos m-loje (<i>École Superieure des Fabrications de L'Armement</i>), Prancūzijoje	1938 10 13	1939 11 23
36	DOBRAVOLSKIS Aleksandras , ltn.	Brno aukštojoje veterinarijos m-oje (<i>Vysoka škola zvěrolékařska</i>), Čekoslovakijoje	1923 10 13	1928 11 28 1933 05 22 Čekoslovakijos veterinarijos akademijoje apgynė daktaro disertacija
37	DOČKUS Petras , kpt.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Applicatiois d'Artillererie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje	1922 10 27	1924 08 23
38	DRAZDAUSKAS (STRAZDŪNAS), Juozas , mjr..	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1930 09 16	1932 09 30
39	DULKSNYS Kostas , kpt.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1929 04 30	1931 08 05
40	GAIDYS Antanas , jau. ltn.	<i>Institut de Chimie d'Universitete de Paris</i> , Prancūzijoje	1937 12 01	1939 10 01
41.	GABOLIS Jeronimas , kpt.	6 mėn. stažavo Italijos oro laivyne	1931	1931
42.	GARBENIS Vladas , ltn,	Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Aplicatiois de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje	1936 08 01	1937 08 28
43	GAUŠAS Antanas , mjr.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1931 03 10	1933.07 12
44	GAVELIS Antanas , aviac. kpt.	Prancūzijos nacionalinėje aukštojoje aeronautikos m-loje	1929 09 01	1932 07 22
45	GERULAITIS Zenonas , mjr.	Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guere</i>), Briuselyje	1921 12 08	1925 02 01
46	GRABYS Somas (Domininkas) , vyr. ltn.	Tulūzos u-to Fizikos-matematikos f-to Elektromechanikos skyriuje, Prancūzijoje	1928	1928 10 24

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

47	GRAŽULIS Juozas , vyr. ltn.	Aukštojoje karo inžinerijos m-loje (<i>École Militaire et d'Application du Genie Versailles</i>), Prancūzijoje	1925 12 01	1928 02 01
48	GRIGANAVIČIUS Vaclovas, kpt.	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1922 10 01	1924 10 07
49	GRINIUS Kazys , vyr. ltn. 1925 05 15 pakeltas į kpt.	Saint-Cyro aukštojoje karo m-loje (<i>École Speciale Militaire de Saint Cyr</i>), Prancūzijoje; Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guerre</i>), Briuselyje	1921 11 07 1924 08 01	1923 10 06 1927 09 29
50	GRIŠKEVIČIUS (GRIŠKĖNAS) Albinas , vyr. ltn.	Automobilių karo mokykloje 8 mėn. kursai, Prancūzijoje	1935 09 01	1936 08 01
51	GRUDZINSKAS Vladas , karo valdininkas, 1926 05 27 suteiktas plk. ltn. laipsnis	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1922 10 01	1924 10 07
52	GUSTAITIS Antanas , vyr. ltn..	Aukštojoje aeronautikos ir mechaninių konstrukcijų m-loje Paryžiuje, Prancūzijoje	1925 09 22	1928 07 23
53	GUSTAITIS Leonas , mjr.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Academia Militare di Artiglieria e Genio di Torino</i>), Italijoje	1929 04 01	1932 07 22
54	GUŽAITIS Pranas , ltn.	Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guerre</i>), Briuselyje	1938 11 01	1939 10 01 dėl kilusio II pasaul. karo mokslus nutraukė
55	FIRANTAS Viktoras , oro žvalgas (1922 10 21 paleistas iš kariuomenės eiti aukštojo mokslo)	Studijavo elektros inžineriją Technologijos in-te Darmštate, Vokietijoje, bakalauras, magistras (1927)	1922	1929 mokslų daktaras
56	JABLONSKIS Vytautas , kpt.	Aukštojoje aeronautikos m-oje (<i>École Supérieure d'Aeronautique et de construction mécanique</i>) Paryžiuje, Prancūzijoje	1927 11 01	1928 07 05
57	JACKUS Jonas , plk. ltn.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1926 09 01	1928 08 03

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

58	JAKŠTYS Stasys (Stanislovas), kpt.	Lježo politechnikos in-te, Prancūzijoje	1922 04 10	1927 10 31
59	JAKUTIS Boleslovas , plk. ltn.	Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guerre</i>), Briuselyje	1923 11 01	1926 12 06
60	JANČYS Alfonsas , kpt.	Tankų m-loje Versalyje, Prancūzijoje	1935	1936 08 25
61	JANKAUSKAS Juozas , mjr.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečná škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1935 05 21	1937 08 28
62	JANULIONIS Antanas , karo valdininkas	Estijoje Doparto (<i>Tartu</i>) u-te Veterinarijos f-te; studijavo veterinariją Miuncheno aukštojoje m-loje, Vokietijoje	1921 10 01 1922 04 27	1922 04 27 1927 07 08
63	JANUŠKEVIČIUS Česlovas , mjr.	1934 m. Anglijoje baigė skraidymo ir aklojo pilotavimo instruktorių kursus	1934	1934
64	JASULAITIS Vincas , kpt.	Fontainebleau aukštojoje artilėrijos karo m-oje (<i>École d'Applicatios d'Artillererie Fontainebleau</i>) Prancūzijoje	1926 09 28	1928 08 08
65	JUODIŠIUS Jonas , mjr.	Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guerre</i>), Briuselyje	1925 10 01	1929 05 15
66	JUOZAPAVIČIUS Kazys , ltn.	Stažavo Pastero in-te Paryžiuje	1939 02 01	1939 08 01
67	JURGELIONIS Antanas , med. ltn.	Prancūzijos karo sanitarijos mokslus Sorbonoje; Prancūzijoje tobulinosi kariuomenės fizinio lavinimo rengimo 4 mėn. kursuose (<i>Instruction physique á Joimille</i>)	1922 10 19 1927	1925 11 10 1927
68	JURGUTIS Stasys , kpt.	Kasybos in-te Grenoblyje, Prancūzijoje	1924 11 01	1927 09
69	JURSKIS Alfonsas , karo valdininkas	Aukštojoje elektrotechnikos m-oje Paryžiuje, Prancūzijoje	1923 11 08	1924 11 03
70	KAIRIŪKŠTIS Česlovas Ignas , vyr. ltn.	Saint-Cyro aukštojoje karo m-loje (<i>École Speciale Militaire de Saint Cyr</i>), Prancūzijoje	1922 10 21	1923 10 06
71	KALNIŪNAS (ZAGURSKIS) Antanas , mjr.	Komandiruotas į Belgiją pirkti ginklus	1936	1936
72	KAMARAUSKAS Juozas , ltn.	Centriniame rentgenologijos in-te Vienoje, Austrijoje	1938 04 01	1939 09 18

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

73	KANAUKA Konstantinas (Kostas) , j. karininkas	Estijoje Doparto (<i>Tartu</i>) u-to Veterinarijos f-te; Studijavo ir tobulinosi Miunchene, Vokietijoje	1921 09 22 1922	1927 m. Vokietijoje, suteiktas veterinarijos daktaro laipsnis
74	KAREIVA Mečys , kpt.	Klermon-Ferano u-te, Prancūzijoje	1926	1929
75	KARNAUSKAS Konradas , ats. jaun. ltn.	Vienos aukštojoje veterinarijos m-loje, Austrijoje	1933 09 20	1940
76	KAROSAS Klemensas , ltn.	Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Application de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje	1937 09 01	1938 09 01
77	KARVELIS Vladas , kpt.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1927 10 01	1929 10 02
78	KIBIRKŠTIS Justinas , mjr.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1925 10 20	1927 09 20
79	KINAITIS Leonas , (baigė XI asp. laidą) ats. jau. ltn.	Aukštojoje technikos m-loje Vokietijoje, studijavo Darmštate ir Berlyne	1939 04 01	1940
80	KRAUNAITIS Izidorius Eduardas , vyr. ltn. kpt. mjr.	Saint-Cyro karo m-loje (<i>Écolespeciale miliotaire</i>), Prancūzijoje; Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Application de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje; Atliko kavalerijos stažuotę Čekoslovakijoje; Prancūzijos generalinio štabo akademijoje	 1929 05 30 1935 05 01	1926 08 09 1927 08 02 1929 09 19 1937 08 28
81	KVIKLYS Vladas , ltn.	Tobulinosi sporto medicinoje Graco u-te, Austrijoje	1934	1938 m. įgijo fizinės terapijos ir sporto medicinos daktaro laipsnį
82	KUBILIŪNAS Petras , plk.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1925 09 22	1927 07
83	KUBILIUS Vincas , ltn.	Komandiruotas pasitobulinti Vokietijoje, Austrijoje, Šveicarijoje ir Prancūzijoje fizioterapijos ir vidaus ligų srityje	1938 12 01	1939 08

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

84	KUIZINAS Vytautas , jūrų ltn.	Aukštojoje karo jūrų m-oje (<i>École d'application de Génie Martime</i>), Prancūzijoje	1938 09 27	1939 10 26
85	KUKTA Jonas , ltn.	Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Application de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje	1935	1936
86	KUNCAITIS Justinas (Justas), (1931 10 29 baigė Karo m-los VI asp. laidą), ats. jaun. ltn.	Veterinariją Vienos u-te; Bernu u-te, Šveicarijoje. Nuo 1936 01 01 KAM stipendininkas Gilino bakteriologijos žinias Pastero in-te Paryžiuje; Hanoverio u-te, Vokietijoje	1931 1934 1937 1938	1934 1937 1937 m. apgyne disertaciją ir įgijo veterinarijos medicinos daktaro laipsnį 1939
87	KUODYS Vladas , ltn.	Pasiųstas į Belgiją prie tiltų statybos	1936	1936
88	KUSA Polikronas , gyd. kpt.	Specializavosi medicinos srityje Vienoje, Austrijoje	1935 11 20	1937 04 01
89	LABANAUSKAS Povilas , inž. jaun. ltn.	Livorno karališkoje jūrų karo m-loje, Italijoje; stažavosi Italijos karo laivyne: kontrtorpediniame laive <i>Antoniotto Usadimare</i> , kreiseryje „ <i>Trento</i> “, povandeniniuose laivuose „ <i>Vettor Pisani</i> “ ir „ <i>Giovanni Bausan</i> “; baigė Aukštuosius karininkų kursus prie Italijos karališkojo laivyno akademijos; Tulono karo laivyno torpedų ir elektros karininkų m-loje (<i>École a terre des officiers torpilleurs</i>)	1928 07 28 1931 12 19 1937 10 15	1931 06 20 1933 09 06 1934 07 01 1938 10 15
90	LADIGA (LADYGA) Kazys , plk. ltn.	Ciuricho politechnikos instituto Karo skyriuje, Šveicarijoje	1922 11 07	1923 08 30
91	LANSKORONSKIS Juozas , kpt.	Saint-Cyro aukštojoje karo m-loje (<i>École Speciale Militaire de Saint Cyr</i>), Prancūzijoje; Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guere</i>), Briuselyje	1922 10 20 1926 09 28	1923 08 22 1929 05 15

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

92	LEPARSKIS (LEPARSKAS) Bronislavas (Bronius) ats. jaun. ltn. (baigė VII asp. laidą)	Brno aukštojoje veterinarijos mokykloje (<i>Vysoka škola zvěrolékařská</i>), Čekoslovakijoje	1935 11 01	1936 07 01 kaip nepažangus neteko stipendijos
93	LAPAS Viktoras , baigė XV asp. laidą (dėl politinių motyvų karininko laipsnis nesuteiktas)	Jūrų karo m-loje Prancūzijoje (<i>École des élèves ingénieurs mécaniciens de la marine</i>)	1938 07 12	1940 01 01 iš studijų atšauktas
94	LESAUSKIS Pranas , kpt.	Aukštojoje artilerijos m-loje Turine, Italijoje	1927	1930 1930 m. įgijo Karališkojo Romos u-to matematikos daktaro diplomą
95	LIAUKUS Justinas , ltn.	Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Application de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje	1935 09 01	1936 09 01
96	LIESIS Izidorius , ltn.	Paryžiaus aukštojoje geodezijos m-loje (<i>Service géographique de l'Armée</i>), stažavosi geodezijos ir topografijos srityse Prancūzijos kariuomenėje ir astronomijos srityje Paryžiaus observatorijoje	1934 10 18	1938 08 14
97	LIORENTAS Valentinas , ltn. (1920 05 05 iš kariuomenės paleistas mokytis aukštojoje m-loje)	1922 m. įstojo į VDU Medicinos f-tą, po vieno semestro iki 1927 02 08 studijavo Halės u-te, Vokietijoje		1927 02 08
98	LIŠAUSKAS Vladas , ltn. (1923 09 22 iš kariuomenės paleistas eiti aukštojo mokslo)	Karaliaučiaus prekybos m-oje, Vokietijoje; Bernu u-te, Šveicarijoje	1923 1925	1925 1928
99	MACKEVIČIUS Jonas , karo valdininkas	Estijoje Doparto (<i>Tartu</i>) u-to Veterinarijos f-te, vėliau perėjo į VDU, baigė Medicinos f-to Veterinarijos skyrių	1921	1926 1930 05 21
100	MAČIOKAS Mykolas (Mikas) , kpt.	Italijos aukštojoje karo m-loje (<i>Scuola di Guerra</i>)	1928 08 01	1930 01 15 iš studijų atšauktas
101	MAČYS Eduardas , ats. jaun. ltn. (baigė VII asp. laidą)	Prahoje aukštojoje technikos m-loje, Čekoslovakijoje		1935

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

102	MAČIUIKA Antanas , plk. ltn.	Aviacijos reikalais komandiruotas į Angliją, Čekoslovakiją, Daniją, Italiją ir Prancūziją	1935	1936
103	MARCINKEVIČIUS Pranas , ltn.	Pagrindinėje meno m-loje (<i>École Centrale des Arts</i>), Prancūzijoje	1938 09 01	1939 09 29 iš studijų atšauktas
104	MASIULIS Petras , vyr. ltn. (1919 10 07), kpt. (1920 04 21), mjr. (1925 05 15), plk. ltn. (1931 12 22)	Stažavosi <i>Telefunken</i> firmoje Berlyne; Daug kartų komandiruotas į Vokietiją, Švediją, Angliją, Čekoslovakiją	1931	1923 1937
105	MAŠANAUSKAS Ksaveras , karo valdininkas	Estijoje Doparto (<i>Tartu</i>) u-to Veterinarijos f-te	1921 09 30	1924 03 29
106	MATULIONIS Balys , mjr.	Komandiruotas 4 mėn. tobulintis į Vokietiją	1930 02 01	1930 06
107	MAŽEIKA Jonas , jaun. ltn. (vet. gyd.)	Stažavo Karo veterinarijos gydytojų kursuose Saumuro kavalerijos m-loje, Prancūzijoje	1931 09 25	1932 11 02
108	MEDŽIKAUSKAS Bronius , pusk.	Vienos aukštojoje veterinarijos m-loje, Austrijoje	1935 11 01	Kada baigė nežinoma, turėjo baigti 1941 11 01
109	MEŠKAUSKAS Povilas , vyr. ltn., mjr., plk. ltn.	Fontainebleau aukštojoje artilėrijos karo m-oje (<i>École d'Applicatios d'Artillererie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje; Belgijos generalinio štabo akademijoje	1926 01 01 1935 11 23	1927 09 11 1937 10 01
110	MIKALAUSKAS Jonas , inž.	Aeronautikos m-loje Anglijoje	1937 10 01	1938 09 10
111	MIKALIŪNAS Jonas , jaun. ltn.	Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Aplication de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje	1935 09 18	1936 08 14
112	MILAŠEVIČIUS Otto , ltn.	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1932 01 01	1934 08 01
113	MILTAKIS Genrikas (Henrikas) , ltn.	Vienos aukštojoje veterinarijos mokykloje, Austrijoje	1931 05 01	1936 07 01

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

114	MOTIEJŪNAS Juozas , ltn.	Estijoje Doparto (Tartu) u-to Veterinarijos f-te baigė veterinarijos mokslą. Komandiruotas į Berną (Šveicariją) tobulintis veterinarijos srityje	1921 09 01 1927 11 01	1923 1928 m. įgijo veterinarijos mokslų daktaro laipsnį
115	MUSTEIKIS Kazys , plk.	Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guerre</i>), Briuselyje	1930 03 01	1932 09 01
116	NAKAS Ričardas Bernardas , (baigė XII asp. laidą), ats. jaun. ltn.	Jūrų karo m-loje (<i>École Navale</i>) Breste, Prancūzijoje	1938 07 01	1939 11 20 Dėl kilusio II pasaul. karo jos nebaigė
117	NARAKAS Juozas , kpt.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1927 09 20	1929 11 06
118	NAVAKAS Kazys , kpt.	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1923 10 12	1925 09 01
119	NORKUS Jurgis , ltn.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Applicatios d'Artillerie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje; Aukštojoje inžinerijos m-loje (<i>École Supérieure Fabricatios L'Armement</i>), Prancūzijoje	1936 12 01 1938 09 01	1938 07 01 1939 Dėl kilusio II pasaul. karo atšauktas
120	NOVICKIS Antanas , vyr. ltn..	Aukštojoje karo inžinerijos m-loje (<i>École Militaire et d'Application du Genie Versailles</i>), Prancūzijoje	1922 10 17	1925 08 28
121	OŠKINYS Bronius , 1939.08.08 suteiktas II karo lakūno vardas	Berlyno aukštojoje technikos m-loje, Vokietijoje	1939 04 10	1940 09 01
122	PABEDINSKAS Antanas , ltn.	Saint-Cyro aukštojoje karo m-loje (<i>École Speciale Militaire de Saint Cyr</i>), Prancūzijoje	1922 10 21	1923 08 18
123	PALTAROKAS Petras , ltn.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Applicatios d'Artillerie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje	1937	1939 09 30
124	PAUKŠTYS Kazys , (baigė VI asp. Laidą), ats. jaun. ltn.	Paryžiuje „ <i>Institut de Chimie d'Universitete de Paris</i> “, Prancūzijoje	1936 12 01	1939 10 01

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

125	PAURA Martynas , vyr. ltn.	Pasiųstas į fizinio lavinimo kursus Prahoje, Čekoslovakijoje	1923 12	1924 05
126	PAVINKŠNIS Jurgis , ltn.	Aukštesniojoje veterinarijos m-oje Vienoje, Austrijoje	1933 10 25	1938 07 27
127	PEČIULIONIS Motiejus , mjr.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Application d'Artillerie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje	1922	1924 08 21
128	PETKŪNAS Vladas , vyr. ltn.	Aukštojoje karo inžinerijos m-loje, (<i>École Militaire et d'Application du Genie Versailles</i>), Prancūzijoje	1926 09 26	1928 08 18
129	PETRAITIS Vytautas , kpt. (1922.04.10 paleistas į inžinerijos karininkų atsargą)	Darmštato aukštojoje technikos m-loje, Vokietijoje; Grenoblio u-to Technikos f-to Elektrotechnikos skyriuje	1922	1927 07 30
130	PETRUŠKEVIČIUS Antanas , karo valdininkas (Ginklavimo v-bos bendrojo skyriaus kreditų ir atsiskaitymo dalies buhalteris)	Komandiruotas į JAV karininkų-ugniagesių kursus	1939 03 02	
131	PETUKAUSKAS Juozas , ltn.	Medicinos srityje specializavosi Vienoje, Austrijoje	1936 10 05	1937 04 01
132	PLECHAVIČIUS Povilas , mjr.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečná škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1924 10 01	1926 09 01
133	POLIJANSKAS Jurgis , ltn.	Aukštojoje inžinerijos m-loje (<i>École Supérieure de Guerre</i>), Prancūzijoje	1937 09 01	1939 09 01
134	POPELIUČKA Klemensas , plk.	Aukštojoje karo mokykloje (<i>École Spéciale de construction automobile</i>), Prancūzijoje	1927 09 01	1929 04 17
135	PREIKŠTAS Kazys , ats. ltn. (baigė Karo m-los XI asp. laidą)	Brno aukštosios technikos m-los Technikos f-to Architektūros skyriuje, Čekoslovakijoje	1937	1939
136	PUBDZEVIČIUS Stasys , mjr.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečná škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1923 11 01	1925 10 01
137	RAMANAUSKAS Kazys , mjr.	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1929 01 15	1930 09 01

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

138	RAPŠYS Juozas , kpt.	Vokietijos generalinio štabo akademijoje	1930 06 27	1932 08 01
139	RAULINAITIS Zigmās (Zigmantas) , ltņ.	Briuselio karo inžinerijos m-oje, Belgijoje	1937	1942 kada tiksliai grįžo nežinoma
140	RAŠTIKIS Stasys , mjr.	Vokietijos generalinio štabo akademijoje	1930 06 27	1932 08 01
141	REIMONTAS Viktoras , mjr.	Mokėsi Italijoje aukštuosiuose karo aviacijos kursuose ir stažavosi Italijos aviacijos daliniuose	1930 10 01	1931 04 01
142	REKLAITIS Antanas Simanas , kpt.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1931 03 10	1933 07 12
143	RUTKAUSKAS Petras , karo valdininkas (studijavo Estijos Doparto (Tartu) u-te)	Su KAM stipendija pasiųstas į Estijos Doparto (<i>Tartu</i>) u-to Veterinarijos f-tą tęsti veterinarijos studijų	1921	1923 06 01
144	SEMĖNAS (SEMENAVIČIUS) Alfonsas , (1936 09 15 baigė XI asp. laidą), ltņ.	Markonio bevielės komunikacijos aukštojoje m-oje (<i>The Marconi school of Wireles Communication</i>), Anglijoje	1938 08 06	1940
145	SIDABRAS Antanas , kpt.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1930 03 18	1932 07 16
146	SIDABRAS Kazys , kpt.	Tobulinosi priešlėktuvinės apsaugos kursuose Prahoje, Čekoslovakijoje	1928 01 19	1928 10 22
147	SKORUPSKIS Vladas , plk. ltņ.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1924 10 01	1926 09 01
148	SLABŠYS Ignas , vyr. ltņ.	Aukštojoje karo inžinerijos m-loje (<i>École d'Applicatios du guere miliotaire</i>) Briuselyje, Belgijoje	1921 12 07	1926 08 09
149	SNIEČKUS Viktoras , karo valdininkas	Estijoje Doparto (<i>Tartu</i>) u-to Veterinarijos f-te	1921 09 30	1926 12 31
150	SONGINAS Henrikas , kpt.	Ciuricho politechnikos m-los Karo skyriuje, Šveicarijoje	1921 11 07	1922 08 11 iš studijų atšauktas
151	STANKAITIS Mečius , kpt.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1929 04 01	1931 08 05

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

152	STASIŪNAS Juozas , plk. ltn.	Chirurgijos srityje tobulinosi Čekoslovakijoje, Vokietijoje, Austrijoje	1937 04 15	1938 04 15
153	STEPONAITIS (STEPONAVIČIUS) Domas , vyr. karininkas	Sorbonos u-to Medicinos f-te Paryžiuje; Stažavosi Prancūzijos aukštojoje karo medicinos m-loje	1923 08 24 1927 01 01	1926 09 01 1927 08 11
154	STEPONAITIS Juozas , kpt.	Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guerre</i>), Briuselyje	1928 01 01	1929 10 01
155	STRIMAITIS (ŠTRIMAITIS) Juozas , ltn.	Belgijos karališkosios karo m-los Inžinerijos skyriuje, Briuselyje	1934 09 15	1939 08 09
156	SVILAS Balys , mjr.	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1932	1935
157	SUTKUS Jonas , mjr.	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1923 10 16	1925 05 15
158	ŠILEIKIS Leopoldas , ats. jaun. ltn.	Graco u-to Geodezijos skyriuje, Austrijoje	1938 06 25	1941 04 baigęs studijas į Lietuvą negrįžo
159	ŠIMKUS Aleksandras , mjr.	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1931 12 31	1934 08 01
160	ŠIURNA Tomas , kpt.	Berlyno aukštojoje technikos m-loje, Vokietijoje	1932 12 01	1936 11 01
161	ŠKIRPA Kazys , mjr.	Aukštojoje technikos in-to Karo f-te, Ciuriche, Šveicarijoje. Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guerre</i>), Briuselyje	1921 11 07 1922 10 13	1922 1925 11 26
162	ŠLIOGERIS Vaclovas , kpt.	Aukštojoje karo intendantų m-loje, Paryžiuje	1931 12 31	1933 09 01
163	ŠMULKŠTYS Vincas , (1921 05 15 paleistas į atsargą, 1922 10 07 grįžo į karo tarnybą, tačiau paleistas studijuoti aukštojo mokslo)	Miuncheno aukštojoje technikos m-los Ekonomikos skyriuje, Vokietijoje	1922	1925

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

164	ŠOVA Antanas , kpt.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1928 09 01	1930 10 01
165	ŠPOKEVIČIUS Jonas , kpt.	Baigė specialiuosius fotografijos kursus Paryžiuje	1931	1931 04 01
166	TALLAT-KELPŠA Kazys , kpt.	Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guerre</i>), Briuselyje	1921 12 08 1923 11 01	1922 09 25 atšauktas 1926 12 15
167	TAMAŠAUSKAS Algirdas Petras , j. ltn.	Aukštojoje karo inžinerijos m-loje „ <i>École Supérieure d'Electricite section normale</i> “ Prancūzijoje	1937 12 01	1939 kilus II pasaul. karui atšauktas
168	TARULIS Balys , kpt.	Saint-Cyro karo aukštojoje karo m-loje (<i>École Speciale Militaire de Saint Cyr</i>), Prancūzijoje,	1925 10 01	1926 08 01
169	TREČIOKAS Juozas , mjr.	Tobulinosi Paryžiaus u-to Medicinos klinikoje		1930 03 15
170	TUPČIAUSKAS (TAURAS) Vytautas , ltn.	Italijoje ir Prancūzijoje studijavo karo aviacijos mediciną. Tobulinosi Romos aeromedicinos in-te, Paryžiaus karo aeromedicinos centre ir Burže civilių lakūnų tyrimo laboratorijoje	1933 11 01	1934 06 14
171	UGIANSKIS Juozas , kpt.	Kavalerijos karininkų mokykloje (<i>Scola di Applicazione di Pinerplo</i>) ir Kavalerijos karininkų jojimo m-loje (<i>Tor di Quinto</i>) Italijoje	1929 09 01 1931 06 01	1931 06 01 1934 06 01
172	UŽBALIS (ZABLOCKIS) Petras , ats. j. ltn.	Latvijos u-to Veterinarijos f-te, Rygoje	1935 11 01	1938 01 13
173	UŽBALIS (ZABLOCKIS) Stasys , ltn.	Fontenblo aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Applicatios d'Artillererie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje	1937 09 01	1939 05 31
174	UŽUPIS Juozas , karo valdininkas	Miuncheno u-to Liudvigo Maksimiliano veterinarijos skyriuje, Vokietijoje	1922 11 01	1928 09 01
175	VABALAS Jonas , ltn.	Aukštajame karo fizinio lavinimo in-te (<i>Institut Militaire d'éducatio physique</i>) Briuselyje, Belgijoje	1935 09 03	1937 08 28

5. LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ STUDIJOS UŽSIENYJE

176	VAIVADA Bronius , kpt.	Strasbūro u-to Geofizikos ir matematikos in-te (<i>Institut de Physique du globe</i>); Stažavosi Prancūzijos meteorologijos srityje	1932 07 01 1934 10 01	1934 07 15 1935 02 01
177	VALYS (VALEVIČIUS) Vladas , ltn.	Intendantų karo m-la (<i>École supérieure de l'intendance</i>), Prancūzijoje	1937 01 12	1939 09 29 kilus II pasaul. karui atšauktas
178	VALIUKONIS Jonas , baigė XII asp. laidą) ats. jaun. ltn.	Chronometrijos in-te Besansone <i>Institut de Chronometrie et de Mecanique Herloger</i> , Prancūzijoje	1938 07 01	1939 07 24 atšauktas
179	VALUŠIS Aloyzas , kpt.	Saint-Cyro aukštojoje karo m-loje (<i>École Speciale Militaire de Saint Cyr</i>), Prancūzijoje; Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Application de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje; Belgijos karo akademijoje (<i>École de Guerre</i>)	1925 10 03 1927 09 12 1929 09 17	1926 08 09 1929 03 21 1931 07 27
180	VARKALYS Kazys , ltn.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Application d'Artillerie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje	1932 08	1939 08
181	VĖBRA Juozas , ltn.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Application d'Artillerie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje	1921 11 07	1923 08 21
182	VILENIŠKIS (VILANIŠKIS) Alfonsas , kpt.	Karo intendantūros akademijoje (<i>Vojenská intendanská škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1930 10 01	1932 07
183	VILIMAITIS Juozas , karo valdininkas	Vienos aukštojoje veterinarijos m-loje, Austrijoje	1921 09 30	1926 10 29
184	VITAS Jonas , kpt.	Briuselio karo inžinerijos m-oje, Belgijoje	1937 09 01	1939 09 30
185	VITKAUSKAS Vincas , plk. ltn.	Stažavosi Vokietijos kariuomenėje	1929 04 19	1929 11 03
186	VITKUS Juozas , vyr. ltn.	Karo inžinerijos m-loje (<i>École Militaire section du Genie</i>) Briuselyje, Belgijoje	1929 09 01	1934 07 18
187	ZARAUSKAS Vladas , ltn.	Saumuro kavalerijos m-loje (<i>École d'Application de Cavalerie Saumur</i>), Prancūzijoje	1937 09 01	1938 09 01

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940

188	ZASKEVIČIUS Stasys , plk. ltn.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1924 11 01	1926 09 01
189	ZIENIUS Juozas , ltn.	Aukštesniojoje tankų m-loje Versalyje (<i>École d'Applicatios d'Infanterie</i>), Prancūzijoje	1936 08 01	1937 08 07
190	ZUBRYS Alfonsas , ltn (1919 07 06 baigė Karo mokyklos I laidą, 1922 06 08 paleistas iš kariuomenės studijuoti aukštąjį mokslą)	Šarlotenburgo aukštojoje technikos m-loje Chemijos skyriuje, Vokietijoje; Liono u-to Matematikos-gamtos f-te, Prancūzijoje	1922 06 08 1923	1926 11 15
191	ŽADEIKA Vaclovas , mjr.	Generalinio štabo akademijoje (<i>Válečna škola</i>) Prahoje, Čekoslovakijoje	1926 10 01	1928 08 01
192	ŽEMAITIS Jonas , kpt.	Fontainebleau aukštojoje artilerijos karo m-oje (<i>École d'Applicatios d'Artillerie Fontainebleau</i>), Prancūzijoje	1936 10 01	1938 10 01
193	ŽEMAITIS Juozas , karo valdininkas (1916 m. studijavo Dorpatu (Tartu) veterinarijos in-te)	Tėšė studijas Estijoje Doparto (Tartu) u-to Veterinarijos f-te	1921 10 01	1924 03 29
194	ŽILYS Povilas , kpt.	Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guere</i>), Briuselyje	1928 10 01	1931 07 27
195	ŽILYS Vincas , mjr.	Belgijos gen. štabo akademijoje (<i>École de guere</i>), Briuselyje	1930 03 29	1932 09 14
196	ŽUKAS Petras , kpt.	Tobulinosi priešlėktuvinės apsaugos kursuose Prahoje, Čekoslovakijoje	1928 01 19	1928 10 22

Kaip minėta, kai kurie KAM stipendininkai siekė ir išsamesnių mokslinių tyrimų ir apsigynė daktaro disertacijas. 1927 m. j. karininkui K. Kanaukai Vokietijoje buvo suteiktas veterinarijos mokslų daktaro laipsnis; ltn. J. Motiejūnas komandiruotas į Berną (Šveicariją) tobulintis veterinarijos srityje – 1928 m. įgijo veterinarijos daktaro laipsnį; 1930 m. kpt. P. Lesauskis įgijo Karališkojo Romos universiteto matematikos mokslų daktaro diplomą; ltn. A. Dobravolskis 1933 m. apgynė Veterinarijos akademijoje Brno (Čekoslovakija) veterinarijos medicinos daktaro laipsnį; 1937 m. ats. j. ltn. J. Kuncaitis apgynė disertaciją Berno universitete, Šveicarijoje, ir įgijo veterinarijos medicinos daktaro laipsnį; ltn. V. Kviklys tobulinosi sporto medicinoje Graco universitete, Austrijoje, ir 1938 m. įgijo fizinės terapijos ir sporto medicinos daktaro laipsnį.

Taigi užsienio karo ir specialiosios mokyklos rengė specialistus, kurie savo žinias

pritaikė sugrįžę į Lietuvą. Organizuojant kariuomenės švietimą Lietuvoje, rengiant įvairius kursus ir mokymo programas dažnai buvo remiamasi Europos karinių mokyklų pavyzdžiu, diplomatomams tarpininkaujant į Lietuvą buvo siunčiama metodinė medžiaga, vadovėliai ir knygos.

Tačiau studijos užsienio karo mokyklose kėlė nemažai problemų. Daugeliu atvejų gamtinės sąlygos buvo nepanašios į Lietuvos, kiekvienoje šalyje karo mokslas buvo pritaikytas prie tos šalies specifinių sąlygų, skyrėsi kariuomenių organizacinė struktūra, ginkluotė ir aprūpinimas. Atvykus studijuoti, netarnavus toje kariuomenėje, dažnai buvo nepakankamas to krašto kalbos mokėjimas, o tai labai sunkino studijas. Nagrinėjant kai kuriuos tų valstybių specifinius karinius reikalus, užsienio kraštų klausytojai būdavo išskiriami ir paskaitų negalėdavo klausyti. Svarbiausias argumentas, verčiantys atsakyti siųsti karininkus į užsienį, yra tas, kad generalinio štabo karininkai tuo pačiu metu tampa ir įvairių karo doktrinų skleidėjai. Įvairių karo mokyklų tikslai, mokymo metodai, taigi ir karui parengimo darbo kryptys ne visada sutapdavo – dažnai tie niuansai išaugdavo į ryškius skirtumus. Suprantama, jog reikėjo ne mažai laiko, kad įvairias karo mokyklas baigę generalinio štabo karininkai rastų bendrą kalbą. Be to, toks mokslas užsienyje brangiai kainavo⁵¹⁸.

Baigusieji užsienyje mokslus karininkai turėjo geresnes tarnybos sąlygas, t. y. būti paaukštintais be eilės, gauti didesnę atlyginimą. Aukšta Europos valstybių kultūra galėjo turėti įtakos ne vieno svarbias pareigas Lietuvos kariuomenėje užimančio karininko apsisprendimui, poelgiui, tolesniam tobulėjimui. Daugelis baigusių užsienyje mokslus užėmė aukštas pareigas Lietuvos kariuomenėje, perdavė savo patyrimą dėstydami Pirmojo Prezidento karo mokykloje, Vytauto Didžiojo kursuose, Karo technikos kursuose, Vytauto Didžiojo aukštojoje karo mokykloje, įvairiuose kvalifikacijos kėlimo kursuose.

⁵¹⁸ Al. A., „Savosios aukštosios kariškos mokyklos įsteigimo proga“, *Kardas*, 1932, Nr. 5 (37), p. 66–67; Pilka P., „Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos sulaukus“, *Kardas*, 1938, Nr. 24 (302), p. 578–579; Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, p. 700.

BAIGIAMASIS ŽODIS

Iki Pirmojo pasaulinio karo lietuviai Rusijos kariuomenėje tarnavo daugiausia eiliniiais, karininkų buvo nedaug. Caro valdžia lietuviams, ypač katalikams, nepasitikėjo. Jų nepriimdavo į Generalinio štabo akademiją, neleisdavo tarnauti pulkų ir aukštesniųjų dalinių štabuose. Lietuviams buvo trukdoma stoti į kadetų ir karininkų mokyklas.

Po 1905 m. revoliucijos caro valdžios politika sušvelnėjo. Jie jau buvo priimami į karo mokyklas, tik ne į karo akademijas. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Rusijos armijoje karininkų ėmė labai trūkti. Daug tautiškai sąmoningos besimokančios lietuvių jaunuomenės atsiliepė į vadinamuosius studentų šaukimus (1916 m. gegužės 1 d. ir vėliau), stojo į Rusijos karo mokyklas, kur po 4–5 mėn. mokymų įgydavo karininkų laipsnius. Savo noru į kariuomenę stojo nemažai gydytojų, farmacininkų, mokytojų. Taip Rusijos armijoje padaugėjo lietuvių karininkų. Į karo pabaigą jų jau buvo apie 500 – tiek galėjo užtekti visai divizionai. Tiesa, tarp jų beveik nebuvo aukštesnių laipsnių įgijusių karininkų. Ši aplinkybė vėliau turėjo neigiamą įtaką organizuojant lietuvių tautinius karinius dalinius – iš pradžių Rusijoje, vėliau ir Lietuvoje.

1918 m. vasario 16 d. paskelbus Nepriklausomybę reikėjo kuo greičiau organizuoti kariuomenę, kuri galėtų atremti iš visų pusių besiveržiantį priešą. Tam nesutrukdė nei lėšų, nei ginklų, nei kitų priemonių stoka. Lietuvos krašto apsaugos ministerija, kariuomenės vadas, Generalinis (Kariuomenės) štabas buvo atsakingi ir *už kariuomenės specialistų rengimą, karių mokymą*.

Organizuojamai Lietuvos kariuomenei labai trūko karininkų, ypač aukštesniųjų, nes ne visi Rusijos kariuomenėje tarnavę lietuviai karininkai laiku grįžo į tėvynę. Sparčiai augant kariuomenei stigo karininkų, todėl 1919 m. sausio 15 d. buvo paskelbta karininkų, puskarininkų ir karinių valdininkų mobilizacija. Tačiau jos rezultatai buvo menki – kariuomenę papildė tik apie 400 karininkų.

Kuriamos Lietuvos kariuomenės karininkai buvo labai nevienodai pasirengę. Be iš carinės Rusijos „paveldėtų“ karininkų, į Lietuvos kariuomenę buvo įstoję ir kai kurie buvusios kaizerinės Vokietijos karininkai, į krašto gynimą buvo įtraukta nemažai karininkų ir iš kitų valstybių kariuomenių – Švedijos, JAV, Anglijos, Prancūzijos, Latvijos. Užsienio valstybių karininkai, tarnavę Lietuvos kariuomenėje sunkiais 1919–1920 m., padėjo jai sustiprėti, išspręsti nemažai organizacinių klausimų, be to, svetimšalių tarnyba turėjo labai didelę moralinę reikšmę Lietuvos kariams, nes šie karininkai tiesio-

giai įkūnijo didžiųjų valstybių paramą.

Nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos besiformuojančioms ginkluotosioms pajėgoms labai trūko gerai parengtų, patriotiškai išauklėtų aukštos kvalifikacijos karininkų. Taigi Laikinoji vyriausybė, Krašto apsaugos ministerija, persikėlusios iš Vilniaus į Kauną, ėmė rūpintis ir karo mokyklos steigimu.

Vykstant Lietuvos nepriklausomybėms kovoms su bolševikais buvo nuspręsta skubiai Kaune steigti *karo mokyklą*. Lietuvos vyriausybė apie Karo mokyklos steigimą oficialiai pranešė 1919 m. sausio 15 d., skelbdama stojimo į šią mokyklą sąlygas. Skelbime pažymėta, jog dėl sunkių aplinkybių Karo mokyklos kursas yra sutrumpintas ir truksias tik 3 mėnesius. Į Karo mokyklą galėjo stoti visi sveiki, ne jaunesni nei 17 metų vyrai. Be egzaminų galėjo būti priimami tik baigusieji 4 gimnazijos ar jai tolygios mokyklos klases. *Mokyklos tikslas* buvo rengti karininkus visoms kariuomenės rūšims, ugdyti karininką kaip specialistą ir vadą, gebantį puoselėti kariuomenėje tautiško dvasią.

1919 m. sausio 25 d. Karo mokyklos viršininku buvo paskirtas karininkas J. Galvydis-Bykauskas, turėjęs didelę karinę patirtį, nes carinės Rusijos armijoje vadovavo pulkui. Jo pavaduotoju – karininkas P. Tvaronas. *Jo paskyrimo data ir yra tikroji Karo mokyklos įkūrimo diena.*

Organizacinis darbas buvo labai sunkus, todėl mokslo metų pradžia užsitęsė. Į mokyklą susirinko 124 kariūnai, tada vadinti mokiniais, o kasdieninėje kalboje – vokišku „jungerių“ vardu. Pirmoji laida pažymėtina dėl to, jog visi atvykusieji į mokyklą buvo savanoriai. Daugelis jų – kariuomenės dalinių kareiviai. Kai kurie jau buvo dalyvavę Pirmajame pasauliniame kare bei kovęsi su bolševikais.

Mokykla pradėjo darbą 1919 m. kovo 8 dieną. Balandžio mėn. pradžioje buvo ap rūpinta visais reikalingais karininkais. 1919 m. balandžio 1 d. įvyko iškilmingas Karo mokyklos atidarymas. Mokyklos patalpas pašventino arkivyskupas Pranas Karevičius. Pirmosios kariūnų laidos mokymo kursas buvo labai trumpas – vos 4 mėnesiai. Rengiant mokyklos programą bei parenkant dėstomuosius dalykus, taip pat organizuojant vidaus tvarką buvo laikomasi Rusijos armijos praporščikų mokyklos 4 mėnesių kurso programos.

Tinkamai parinkti lektoriai ir mokinių nuotaika *prisidėjo prie to*, kad mokymosi procesas mokykloje vyko sparčiai ir griežtai tautiška dvasia. Patys mokiniai, brangindami viską, kas lietuviška, o lektoriai, sumaniai ugdydami visiško pasiaukojimo Tėvynės labui siekius, sudarė sąlygas parengti naują karininkų laidą.

Visi mokėsi, specializavosi, mokė ir tvirtino Karo mokyklos padėtį ir auklėtinių teises. Nuolat buvo reiškiami iniciatyva bei rūpestis pamačius, kad aukštesnės institucijos ne viską tiksliai numatė. Ką tik įkurtos Karo mokyklos autoritetas greitai išaugo. Karo mokykla beveik savo jėgomis ir darbštumu atsistojusi ant kojų, greitai įgyjo au-

toritetą. Jos veikla išsilėtė ir kompetentingi dėstytojai sugebėjo siekti užsibrėžto tikslo. Greitai ji tampa stipriu ir patikimu ramsčiu mokantis rikiuotės elementų, tobulinant karių rengimą ir atestavimą.

Karo mokyklos steigėjai suprato, kad lietuviškumas yra tautinės kultūros pagrindas. Todėl lietuviškumu buvo persunktas ne tik pirmųjų Karo mokyklos dienų mokymas ir auklėjimas, bet ir kas sava, lietuviška puoselėjama ir branginama per visą mokyklos gyvavimo laikotarpį. Jau iš pirmųjų laidų stojančiųjų buvo reikalaujama stojamojo lietuvių kalbos egzamino.

1919 m. liepos 6 d. buvo išleista pirmoji karininkų laida – 89 karužai ir 7 puskarininkiai, turintys teisę gauti karininko laipsnį kariuomenės daliniuose. Baigę karą mokyklą pirmieji Lietuvos karininkai 1919 m. liepos mėn. išvyko į frontą. Rugsėjo 24 d. krito pirmosios karininkų laidos auka – Jurgis Sidaravičius, vėliau, lapkričio 22 d., ties Radviliškiu antroji – Serafinas Oželis, 1920 lenkų fronte žuvo karininkai Jonas Stapulionis, Kazys Matulaitis, Pranas Telksnys, Aleksandras Urbelis ir kt.

Pirmosios laidos karininkai sustiprino suformuotus karinius dalinius, juos išplėtė į didesnius vienetus, taip pat kompensavo kautynių netektis. Ypač pakiliai pirmąją karininkų laidą sutiko Lietuvos visuomenė, iki tol neretai jausdavusi kartėlį, jog Lietuvos kariuomenėje mažai tarnauja lietuvių.

1929 m. *Kario* žurnalo 40 numeryje išspausdintame straipsnyje „*Karo mokyklos daigai*“ gen. J. Galvydis-Bykauskas rašė, kad ne visiems iš tikrųjų aiški karinio pasirengimo ir karo mokslo pritaikymo kautynių lauke svarba. Ypač dabar, naudojant kare visą techniką, nes tikrasis karo mokslas nepaprastai sudėtingas ir daug sunkiau pritaikomas negu kiti mokslai. Nei blogas oras, nei didžiausias nuovargis, nei pavojus negali pateisinti prastų karinių sprendimų ir veiksmų. Tik remiantis prigimtiniais sugebėjimais, išugdytais nuolatiniu, ilgu, atkakliu, daug ištvermės reikalaujančiu darbu, geriems viršininkams vadovaujant, galima parengti tikrą rikiuotės karininką. Tik gerų karininkų vadovaujama kariuomenė gali tinkamai atlikti savo pareigas, laiduoti tautos Nepriklausomybę. Jau rengiant pirmąją Karo mokyklos laidą reikėjo įvykdyti nelengvą užduotį – išugdyti Lietuvos karininką remiantis ne tik kitų karo mokyklų patirtimi, bet, svarbiausia, pasiimant kas geriausia iš garbingos lietuvių tautos senovės ir pritaikant tai prie dabarties gyvenimo sąlygų. Kaip sėkmingai ši užduotis buvo vykdoma, gerai žinoma iš kariuomenės istorijos.

Suprantama, pirmosios laidos karininkų nepakako. Nuo 1919 m. rugsėjo 13 d. Karo mokyklą baigę kariūnai buvo vadinami ne karužais ar karininkais, bet leitenantais. Tų pačių metų gruodžio 16 d. išleista antroji karininkų laida – 200 pėstininkų leitenantų ir 24 pėstininkai puskarininkiai, turintys teisę gauti karininko laipsnį savo daliniuose po dalinio vado atestacijos. Visi puskarininkiai greitai buvo paaukštinti – tapo karininkais. 10 antrosios laidos karininkų žuvo kovose su priešais. Iš jų 4 apdo-

vanoti Vyčio Kryžiumi. Iš viso 15 antrosios laidos absolventų buvo apdovanoti Vyčio Kryžiumi ir 23 – Gedimino ordinu.

Trečioji Karo mokyklos laida pradėjo mokytis 1920 m. sausio 16 d. Karininkų stygiaus daliniuose nelabai buvo juntama kaip 1919 m., todėl trečiosios laidos mokymo programa numatyta kiek platesnė – 8–10 mėnesių. Tų pačių metų kovo 7 d. buvo patvirtinti nauji pagrindiniai Karo mokyklos nuostatai.

Nuo to laiko Karo mokykla yra tiesiogiai pavaldi Generalinio štabo viršininkui. Jos tikslas ir toliau buvo rengti karininkus visoms kariuomenės rūšims. Mokymosi laikas pailgintas iki vienerių metų. Mokyklos vadovybė, kuopų ir būrių vadai bei dėstytojai sudarė Karo mokyklos pedagogų tarybą, kuri posėdžiaudavo 1 kartą per mėnesį. Jos nutarimai įsigaliodavo tik vyriausiajam kariuomenės vadui patvirtinus.

Nuo 1920 m. rugsėjo 1 d. Karo mokyklos etatų sąrašas buvo gerokai išplėstas – padidėjo karininkų, puskarininkų ir laisvai samdomų tarnautojų skaičius. Tų pačių metų spalio 17 d. mokyklą baigė trečioji laida – 75 leitenantai ir 7 puskarininkiai, turintys teisę įgyti karininko laipsnį savo daliniuose. Dauguma jaunų leitenantų, vos išėję iš mokyklos, išvyko tiesiai į frontą ir dalyvavo kovose su lenkais ties Širvintomis, Giedraičiais ir kitose Lietuvos vietose.

1920 m. sausio 1 d. pasikeitė Karo mokyklos vadovybė – gen. ltn. J. Galvydį-Bykauską paskyrus III brigados vadu, laikinai eiti mokyklos viršininko pareigas buvo paskirtas mjr. P. Tvaronas. 1922 m. sausio 1 d. Karo mokyklos viršininku vėl buvo paskirtas gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas.

Taigi žūtbūtnių kovų su Lietuvos priešais metu Karo mokykla, įveikdama nemažai sunkumų, išleido 3 laidas – 434 karininkus (taip pat ir 32 aviatorius). Tai buvo didelė parama Lietuvos kariuomenei. 1921 m. gruodžio 18 d. išleista ketvirtoji laida. Tarp baigusiujų buvo ir JAV lietuvis Steponas Darius. Po jo didvyriško skrydžio per Atlantą ši laida 1936 m. pavadinama kapitono Stepono Dariaus vardu. 1926–1929 m. (vienoliktoji laida) Karo mokykloje mokėsi Jonas Žemaitis, kuris 1949 m. vasario mėn. buvo išrinktas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Prezidiumo pirmininku, jam suteiktas Laisvės kovotojų partizanų generolo laipsnis.

Pirmųjų Karo mokyklos laidų karininkai buvo ypač vertingi, nes jie savo dvasia sutapo su kareiviais, tačiau jų pasirengimas vadovauti buvo labai ribotas. Pirmosios išleistos tinkamai parengtų karininkų laidos – svarus indėlis kuriant ir didinant nepriklausomos Lietuvos kariuomenę, ugdant jos vadovybės ir karių tautinę dvasią. Šie karininkai sustiprino suformuotus dalinius, juos išplėtė į didesnius vienetus, padėjo sumažinti kautynių nuostolius. Greitai jie pritapo savo daliniuose.

Nereikėtų stebėtis tuo, kad pirmųjų, kaip ir kitų laidų karininkai ne tik sėkmingai tarnavo kariuomenėje, bet ir išėję į atsargą gaudavo aukštas pareigas valstybės tarnyboje. Kruopšti buvo ne tik dėstytojų, bet ir būsimųjų kariūnų atranka. Tekdavo

daug ir įtemptai mokytis. Drausmė buvo griežta, prisimindami daug kas ją vadindavo geležine. Rikiuotėje reikalauta kaip reikiant „mušti koją“. Retas kuris iš kariūnų nebuvo baustas. Aukšti buvo ir fizinio parengimo reikalavimai. Nenuostabu, kad daug kariūnų „nubyrėdavo“.

Taikos metu 1921 m. mokymo programa buvo išplėsta iki 2, o nuo 1935 m. – iki 3 metų. Anot tuometinio Karo mokyklos viršininko plk. P. Kauno, 1927–1928 m. *mokymo planas jau prilygo užsienio karo mokykloms*. Svarbiausias pertvarkymo tikslas buvo, kad kariūno mokymosi laikas būtų pailgintas ligi trejų metų ir kad ateityje nebūtų karininkų, praktiškai nepažįstančių rikiuotės kareivio ir rikiuotės puskarininkio gyvenimo pulke. Kiekvienas kariūnas, be jokių išimčių, turėjo išeiti pulke jam skirtą jaunojo kareivio ir puskarininkio mokymo programą (mokomajame pulke). Į Karo mokyklą priimami 18–25 metų vidurinių mokslą baigę jaunuoliai. 1923 m. spalio 22 d. išleidžiant penktąją laidą gimsta labai gražios, visam gyvenimui įsimenamos tradicijos: suteikiant karininko laipsnį Lietuvos Respublikos prezidentas paliečia karodu kariūno petį tardamas žodžius: „*Be reikalo – nepakelk, be garbės – nenuleisk*“. Prieš laikos ceremonijos pradedamos rengti prie Vytauto Didžiojo paminklo Panemunėje. 1929 m. Karo mokykla pavadinama Pirmojo Lietuvos Prezidento vardu. Tais metais prezidentas Antanas Smetona įteikė mokyklai vėliavą. Nuo 1932 m. Karo mokykloje pradedamas leisti žurnalas *Kariūnas*. Jo tikslas – ugdyti kilnius, energingus, vyriškus, savo pareigą ir garbę suvokiančius karius.

Karo mokyklos istorija rodo, kad nepaisant apolitiškumo, mokykla neišvengiamai buvo priversta vienaip ar kitaip dalyvauti Lietuvos politiniuose įvykiuose. Nuo Karo mokyklos įkūrimo iki sovietinės okupacijos kariūnai *aktyviai* dalyvavo Kauno miesto visuomeniniame ir politiniame gyvenime, dažnai mokyklos poziciją ir aktyvūs veiksmai turėdavo lemiamą įtaką Lietuvos politinių-karinių įvykių raidai.

Karo mokyklai iki sovietinės okupacijos vadovavo: gen. Jonas Galvydis-Bykauskas (1919–1920 m., 1922–1926 m.), plk. Pranas Tvaronas (1920–1921 m.), plk. lt. Pranas Kaunas (1926–1928 m.), plk. Petras Jurgaitis (1928–1930 m.), gen. ltn. Jonas Jackus (1930–1934 m.), plk. Jonas Černius (1934 m.), plk. Albinas Čepauskas (1934 m.), brg. gen. Kazys Musteikis (1934–1939 m.), brg. gen. Kazys Skučas (1939 m.), brg. gen. Jonas Juodišius (1939–1940 m.).

Iki 1940 m. sovietinės okupacijos Karo mokykla parengė ir išleido **20 tikrosios karo tarybos laidų, t. y. iš viso 1905 tikrosios karo tarybos karininkai**. Dvidešimt pirmosios laidos išleistuvės įvyko 1940 m. liepos 15 d. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. rudenį ji buvo perkelta į Vilnių ir ten išformuota. Vietoj jos įsteigta Vilniaus pėstininkų karo mokykla, kurioje mokėsi nemažai rusų tautybės jaunuolių, atvykusių iš SSRS. Dėstoma tik rusų kalba, lietuviai dėstytojai keičiami rusais. Ši mokykla jau nieko bendra neturėjo su ankstesniąja mūsų Karo mokykla – nei tradici-

jomis, nei programa, nei tikslais.

Sunkus likimas laukė dvidešimt antrosios ir dvidešimt trečiosios laidos kariūnų, kuriems teko išgyventi mokyklos sovietinimo laikotarpį. Jie nebuvo tik stebėtojai. Protestas buvo reiškiamas visomis įmanomomis priemonėmis. 1941 m. prasidėjus SSRS ir Vokietijos karui, ši mokykla vokiečių kariuomenės buvo išblaškyta. Taip baigėsi tiek daug mūsų tautai kainavusios ir tiek daug davusios Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos istorija.

Aspirantų tarnyba. Karo mokykla taikos meto sąlygomis parengdavo ir išleisdavo pakankamą skaičių karininkų, reikalingų Lietuvos kariuomenei, bet reikėjo ieškoti būdų, kaip parengti kuo daugiau karininkų karo meto didesnei kariuomenei. Tai buvo daroma per kariūnų aspirantų tarnybą. Nuo 1926 m. prie Karo mokyklos pradeda-mas atsargos karininkų rengimas, steigiama **aspirantų tarnyba**. Mokslas trukdavo 12, vėliau – 15 mėnesių. Atsargos karininkų atranka ir rengimas taip pat vyko pagal griežtus reikalavimus. Kandidatai, 18–29 metų vyrai, privalėjo būti baigę vidurinį mokslą. Baigusiems mokslą aspirantams suteikdavo jaunesniojo leitenanto laipsnį ir išleisdavo į atsargą. Atsargos karininkai būdavo šaukiami į pakartotinius mokymus, po kurių galėjo būti suteikiamas aukštesnis laipsnis iki kapitono imtinai. Iki 1940 m. sovietinės okupacijos Karo mokykla **išleido 14 aspirantų laidų, t. y. buvo parengti 2585 atsargos karininkai**. Šitaip buvo stiprinamas Lietuvos gynybinis potencialas.

Karo mokykla buvo aktyviausia Lietuvoje tam tikros krypties mokymo institucija, kuri rėmėsi ne tik savo, bet ir užsienio valstybių patyrimu, ieškojo naujų tobulinimosi kelių, taikė moderniojo karo mokslo pažangą ir visa tai derino prie šalies specifinių sąlygų. *Savo tikslą* – išugdyti ir parengti Lietuvos karininką – karių mokytoją taikos metu ir vadą kautynėse – pasiekė.

Karininkų kursai. Kuriamos Lietuvos kariuomenės karininkai buvo labai nevienodai pasirengę. Vieni jų buvo baigę taikos meto rusiškas karo mokyklas, kiti vykstant karui – sutrumpintą kursą įvairiose mokyklose, į krašto gynimą buvo įtraukta nemažai karininkų ir iš kitų valstybių kariuomenių. Iškilė būtinybė suvienodinti karininkų pasirengimo lygį.

Jau 1919 m. sausio 21 d. pulkų vadams, Kauno miesto ir apskrities komendantui buvo įsakyta organizuoti karininkams teorinius mokymus. 1920 m. sausio 15 d. Kaune įsteigiami laikinieji kursai, kuriuose buvo pionierių ir rikiuotės skyriai. Pirmoji karininkų laida kursų baigė 1920 m. gegužę. Tų pačių metų birželio 15 d. prie Karo mokyklos pradėjo veikti 2 mėn. kursai. Kursams pasibaigus, jie buvo išformuoti, o turtas perduotas Karo mokyklai.

Aukštieji karininkų kursai. Siekiant suvienodinti karinio ir bendrojo karininkų išsimokslinimo lygį, 1921 m. balandžio 13 d. buvo įsteigti vienerių metų trukmės Aukštieji karininkų kursai, kurie nustojo veikti apie 1930–1932 m. 1923 m. liepos

15 d. Respublikos prezidento įsakymu kursai gavo naują pavadinimą – septynerius metus jie vadinosi *Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto aukštaisiais karininkų kursais*, o 1930-aisiais – Vytauto Didžiojo metais – jie pavadinami *Vytauto Didžiojo karininkų kursais*. Aukštiesiems karininkų kursams vadovavo jų organizatorius ir pirmasis viršininkas gen. ltn. Maksimas Katchė (1921 m.), vėliau gen. Leonas Radas-Zenkavičius (1922–1928 m.), plk. Vladas Skorupskis (1928–1929 m.), plk. Brunonas Štencelis (1929 m.) ir plk. Stasys Dirmantas (1929–1933 m.).

Vytauto Didžiojo karininkų kursus baigė 704 (bendrajame skyriuje – 405, artilerijos – 83, inžinerijos – 31, technikos – 46, aviacijos – 43, fizinio lavinimo dalį – 96) karininkai, taip pat jie baigė įvairius specializuotus ilgalaikius ir trumpalaikius nuolatinius ir laikinus kursus. Kursai suteikė karininkams konkrečių teorinių ir praktinių žinių, praplėtė jų bendrą ir taktinį akiratį, skatino karininkus mokytis ir lavintis, išmokė karininkus savarankiškai dirbti ir nurodė jiems darbo metodus, kuriuos jie taikė karo tarnyboje, padėjo suvienodinti karininkų karines pažiūras ir sudaryti vieningą karinę doktriną.

1924 m. įsteigti *Aukštieji karo technikos karininkų kursai*, kurie 1926 m. rugsėjo 5 d. buvo prijungti prie Aukštųjų karininkų kursų. Jie rengė kvalifikuotus pionierius, geležinkelio, ryšių ir autotransporto karininkus. Mokslas truko 2–2,5 metų. Per trumpą laiką Aukštieji karo technikos kursai parengė centrinėms įstaigoms ir karo technikos daliniams kvalifikuotų inžinerijos karininkų, daugelis kurių užėmė atsakingas dalinių vadų, skyrių viršininkų, kuopų vadų, mokomųjų dalinių vadų pareigas.

Tačiau bendras karininkų parengimo lygis nebuvo labai aukštas, todėl Lietuva negalėjo apsieiti be aukštesniojo rango karininkų ruošimo užsienyje. Iki 1931 m. Lietuvoje nebuvo aukštojo karo mokslo institucijos, todėl pasitobulinti arba įgyti retesnių karinių specialybių atrinkti karininkai buvo siunčiami į Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Belgijos, Anglijos, Austrijos, Čekoslovakijos karo akademijas, intendantų, karo technikos, jūrų, kavalerijos mokyklas studijuoti aeronautikos, karo inžinerijos, radiotechnikos, elektrotechnikos, medicinos, veterinarijos, chemijos, mechanikos, meteorologijos, fizinio lavinimo ir kitų mokslų. Siunčiant į užsienį karininkus ir civilius tarnautojus buvo atsižvelgiama į mokyklos profilį, jos vardą ir vienos ar kitos karinės specialybės karininkų reikalingumą Lietuvai.

Tarpukaryje Vakarų Europoje, JAV ir SSRS mokėsi ir kvalifikaciją kėlė 196 Lietuvos kariuomenės karininkai, karo valdininkai ir kiti asmenys, iš jų 170 studijavo Vakarų Europos generalinio štabo akademijose, specialiose aukštosiose karo ir civilinėse mokyklose, 26 kėlė kvalifikaciją įvairiose karo ir kitose mokslo institucijose. Daugiausia KAM stipendininkų buvo siunčiama studijuoti ir tobulintis į Prancūzijos (81 klausytojas), Čekoslovakijos (44 klausytojai), Belgijos (22 klausytojai), Vokietijos (20 klausytojų), Austrijos (13 klausytojų) ir Italijos (9 klausytojai) aukštąsias karines

ir civilines mokyklas. Baigusiems karo akademijas užsienyje buvo suteikiamas štabo karininko vardas.

Tačiau ir įsteigus 1931 m. savąją aukštąją karo mokyklą – *Generalinio štabo skyrių*, ryšiai su užsienio mokyklomis nebuvo nutraukti. Kaip ir iki tol, į užsienį buvo siunčiami karininkai, tik jau baigę Generalinio štabo kursus. Tai neleido nutolti nuo naujų karo idėjų, techninių išradimų ir pan., o kita vertus, tokiu būdu buvo rengiami lektoriai Generalinio štabo kursams.

Visi generalinio štabo karininkai buvo baigę Europos valstybių aukštąsias karo mokyklas. Be to, beveik kasmet keli karininkai stažuotei atlikti buvo siunčiami į užsienio valstybių kariuomenes. Užsienio karo ir specialiosios mokyklos rengė Lietuvos kariuomenei specialistus, kurie savo žinias pritaikė sugrįžę į Lietuvą. Organizuojat kariuomenės švietimą Lietuvoje, rengiant įvairius kursus ir mokymo programas dažnai buvo remiamasi Europos karinių mokyklų pavyzdžiu, diplomatomas tarpininkaujant į Lietuvą buvo siunčiama metodinė medžiaga, vadovėliai ir knygos.

Daugelis baigusių užsienyje mokslus užėmė aukštas pareigas Lietuvos kariuomenėje, perdavė savo patyrimą dėstydami Karo mokykloje, Vytauto Didžiojo aukštuosiuose kursuose, Karo technikos kursuose, Aukštojoje karo mokykloje, įvairiuose kvalifikacijos kėlimo kursuose. Jie ne tik perteikė užsienyje įgytas akademinės žinias, bet ir įdiegė daug naujovių, kurios iš esmės nulėmė Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistemos (1919–1940 m.) tolesnę raidą pagal Vakarų Europos karo mokyklų modelį.

Be siuntimo į užsienį, Krašto apsaugos ministerija turėjo stipendininkų ir Vytauto Didžiojo universitete. Čia buvo ruošiami inžinieriai, gydytojai, mechanikai, teisininkai, chemikai ir veterinarai.

Tačiau studijos užsienio karo mokyklose kėlė nemažai problemų. Kiekvienoje šalyje karo mokslas buvo pritaikytas prie tos šalies specifinių sąlygų, skyrėsi kariuomenių organizacinė struktūra, ginkluotė ir aprūpinimas. Generalinio štabo karininkai, baigę studijas užsienyje, tuo pačiu metu tapdavo ir įvairių karo doktrinų skleidėjai. Įvairių karo mokyklų tikslai, mokymo metodai, taigi ir karui parengimo darbo kryptys ne visada sutapdavo – dažnai tie niuansai išaugdavo į ryškius skirtumus. Suprantama, jog reikėjo nemažai laiko, kad įvairias karo mokyklas baigę generalinio štabo karininkai rastų bendrą kalbą. Be to, toks mokslas užsienyje brangiai kainavo.

Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrius. Susidarius tokiai situacijai, buvo nuspręsta steigti savo aukštojo karo mokslo instituciją. Be to, Aukštieji karininkų kursai pagal savo paskirtį ir mokymo programą neatitiko aukštosios karo mokyklos statuso. Todėl 1931 m. buvo įkurtas ***Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrius***, kurio programa prilygo kitų valstybių generalinių štabų akademijų programoms. 1938 m. gruodžio 10 d. Respublikos prezidentas Antanas

Smetona paskelbė Seimo priimtą įstatymą, pagal kurį Vytauto Didžiojo karininkų kursai pavadinami *Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla*, kurios tikslas – suteikti karininkams aukštojo karo mokslo žinių, kurti ir tobulinti karo mokslą ir jo rezultatus taikyti krašto sąlygoms ir poreikiams. Konkurso tvarka buvo priimama 25–30 karininkų. Mokslo trukmė – 2,5 metų. Mokyklos viršininkai buvo plk. Stasys Dirmanas (1929–1933 m.), Petras Kubiliūnas (1933–1934 m.), brg. gen. Vladas Karvelis (1936–1940 m.) ir div. gen. Stasys Raštikis (1940 m.), kuris ypatingai ja rūpinosi, dėjo daug pastangų, kaip geriau ir greičiau tobulinti Lietuvos kariuomenę. Ši aukštoji karo mokykla rengė karininkus, kurie galėtų dirbti Generaliniame štabe ir vadovauti dideliems kariniams daliniams. Aukštoji karo mokykla ypač vertinga dėl to, kad joje įgyjamos žinios galėjo būti taikomos specifinėmis mūsų krašto sąlygomis. Joje jau buvo pradėtos kurti naujos Lietuvai karinės doktrinos.

Per Aukštosios karo mokyklos trečiosios laidos išleistuves (1939 m. liepos 8 d.) pasakytoje kalboje Lietuvos kariuomenės vadas gen. Stasys Raštikis nurodė, kad generalinio štabo karininkas turi gebėti dirbti operatyvinį, mobilizacinį, mokytojo, auklėtojo, lektoriaus ir patį sunkiausią ir atsakingiausią vado darbą. Jį rengiant teorijos yra tik tiek, be ko negalima apsieiti. Svarbiausia – praktinis pasirengimas. Generalinio štabo karininkai turi būti ryžtingi, drąsūs, stiprios valios, ištvėringi, griežti, drausmingi, savarankiški, gebėti priimti aiškius sprendimus, pripratę daug, gerai ir greitai dirbti, nebija nuovargio, purvo, dulkių, lietaus, šalčio ar karščio ir kitų nepatogumų, su kuriais kariams tenka nuolat susidurti.

Spėta parengti 3 generalinio štabo karininkų (57 karininkai) ir 1 intendantų laidą (7 karininkai). Ketvirtoji laida mokslo metus pradėjo 1939 m. Dar 1940 m. pradžioje pradėta rinkti Aukštosios karo mokyklos Generalinio štabo skyriaus penktoji laida, tačiau prasidėjus sovietinei okupacijai Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla buvo uždaryta, daug absolventų ir dėstytojų ištremta į Sovietų Sąjungą ar nužudyta.

Taigi nepaisant nepaprastai sudėtingų vidaus ir išorės sąlygų, Nepriklausomoje Lietuvoje buvo sukurta tobula ir efektyviai funkcionuojanti Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistema – tai Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykla, Karo aviacijos mokykla, Aspirantų tarnyba, Vytauto Didžiojo karininkų kursai, Aukštieji karo technikos kursai, Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla, karininkų rengimas kariniam jūrų laivynui, karininkų studijos ir kvalifikacijos kėlimas užsienyje.

Tolesniam karininkų rengimui ir jų kvalifikacijos kėlimui buvo steigiami įvairūs specializuoti ilgalaikiai ir trumpalaikiai nuolatiniai ir laikini kursai. Karininkų rengimu, jų kvalifikacijos kėlimu taip pat rūpinosi ir 1919 m. pradėti steigti karininkų klubai, 1924 m. pavadinti karininkų ramovėmis, 1923 m. įsteigta Karo mokslų draugija, leidžiama karinė spauda. Ši sistema užtikrino visų lygių karininkų rengimą, formavo įvairiapusiškai išsilavinusį karininkų korpusą, kurį sunaikino sovietinė okupacija.

OFFICER TRAINING AND PROFESSIONAL DEVELOPMENT SYSTEM IN THE LITHUANIAN ARMED FORCES IN THE PERIOD OF 1919–1940

Summary

Until the World War I, Lithuanians served mostly as privates with only few officers in the Russian Army. Tsarist authorities did not trust Lithuanians, especially Catholics. They were neither admitted to the General Staff Academy nor allowed to serve in the regimental or higher level headquarters. Lithuanians were hindered from entering military schools for cadets and officers.

After the revolution in 1905, the Tsarist policy softened and Lithuanians were allowed to enter military schools, however, military academies were still forbidden. The situation changed at the outbreak of the World War I when the Russian Army faced a remarkable lack of officers. Many nationally conscious Lithuanian youths obeyed a student call-up on 1 May 1916 and entered Russian military schools where in 4-5 months of training they received officer ranks. Many physicians, pharmacists and teachers voluntarily joined the Russian Army, thus increasing the number of Lithuanian officers. By the end of the war, there were nearly 500 Lithuanian officers, enough to form a division, however, very few senior officers. Later, this factor complicated the formation of national military units, first in Russia and later in Lithuania.

When Lithuania declared its Independence on 16 February 1918, an urgent need arose to form the armed forces despite the shortage of funds, arms and other equipment, for deterring the enemies approaching from all directions. The Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania, Chief of Defence and General Headquarters were responsible for military and specialized training.

The Lithuanian Armed Forces experienced a serious shortage of officers, especially the senior ones, because not all of them had returned from the Russian Army at that time. To solve the problem, the mobilization of officers, non-commissioned officers and military servants was announced on 15 January 1919. Merely 400 officers joined

the armed forces.

The newcomers had very different educational backgrounds. In addition to the officers from the Imperial Russian Army, the Lithuanian Armed Forces were supported by German, Swedish, American, British, French and Latvian officers. Foreign officers, who served in the difficult period of 1919–1920, had an important role in strengthening the forces, helping to solve different organizational issues and providing a very necessary moral support to the Lithuanian servicemen by directly demonstrating the support of the great powers.

As the armed forces experienced a critical shortage of well trained and educated patriotic officers, the Interim Government and the Ministry of National Defence moved from Vilnius to Kaunas and started administrative arrangements for the establishment of military school.

The fights with Bolsheviks for Independence accelerated the establishment of the military school in Kaunas. The Lithuanian government officially announced the decision on 15 January 1919 together with the admission requirements. The official announcement stated that due to difficult circumstances the training course was reduced to 3 months. The applicants (males only) were required to be healthy and at least 17 years of age. Those who had finished four classes at a gymnasium or equivalent school were exempt from entrance exams. The purpose of the military school was to train officers of all services and develop them as commanders and specialists capable of raising national spirit in the military.

On 25 January 1919, officer Jonas Galvydis-Bykauskas was appointed the first commandant of the military school due to his vast military experience of commanding a regiment in the Imperial Russian Army. His deputy was officer Pranas Tvaronas. Their appointment date is considered the official establishment date of the school.

As the arrangements were complicated and took more time than expected, the beginning of training was postponed. The first class was comprised of 124 volunteers who were mainly soldiers coming from different military units. Some of them had already fought in the World War I or were involved in the fights against the Bolsheviks. The cadets were called students or simply referred to as Junkers.

The military school was opened on 8 March 1919, while the official opening ceremony was held on 1 April 1919. Archbishop Pranas Karevičius blessed the school. The training course of the first class was very short, only 4 months, as it was designed in accordance with the training programme of the Praporshchik School of the Imperial Russian Army.

Due to well selected instructors and nationalistic mood of cadets, educational process was fast. While the students cherished their national identity, the lecturers skillfully used it for educational process. Thus, the first class of officers completed the

training.

The military school and its standing was continuously improved and developed by big efforts and means. Its performance and competences exceeded the purpose. Soon the school became a reliable educational establishment for mastering drilling techniques and improving military training and certification.

The founders of the military school understood that Lithuanian identity was the cornerstone of national culture; therefore, the education was based on it throughout the whole existence of the school. All the applicants had to take the entrance exam in Lithuanian.

On 6 July 1919, the first class of 89 servicemen and 7 non-commissioned officers finished the school. They all were eligible for commissioning at military units. Already in July 1919, the first newly-commissioned Lithuanian officers were sent to the front. Regrettably, Class 1 did not avoid casualties. On August 24, the first one was Jurgis Sidaravičius followed by Serafinas Oželis who died near Radviliškis on November 22. In 1920, the Lithuanian Armed Forces suffered from the loss of Jonas Stapulionis, Kazys Matulaitis, Pranas Telksnys, Aleksandras Urbelis and other officers who fought at the Polish front.

The first graduates of the military school reinforced the existing military units, expanded them and compensated the losses. The Lithuanian society was pleased with the new officers since they felt discontent over a low number of Lithuanians serving in the Lithuanian Armed Forces.

In the article *The Seeds of the Military School* published in the 40th number of the magazine *Karys* in 1929, General Jonas Galvydis-Bykauskas wrote: “Due to the complexity of military science, not everybody understands the importance of military training and its application in battlefield with all the military equipment used. Neither bad weather, nor extreme fatigue or danger can justify wrong military decisions and actions. It takes innate abilities developed through continuous, persistent and arduous work and good leadership of commanders to train an officer. Only well-trained officers are capable of effectively carrying out their duties and preserving the country’s independence. The training of the first class of officers was challenging as it was based not only on the best practices of other military schools but, most importantly, the experience of our honorable ancestors was adapted to current living conditions.”

Starting with 13 September 1919, all the graduates of the military school were called lieutenants. The same year, on December 16, the second class of 200 infantry lieutenants and 24 infantry non-commissioned officers finished the school. All of them were eligible for commissioning after commanders’ assessment at military units. Unfortunately, 10 officers died fighting the enemies; 4 of them (a total of 15 officers of the Class 2) were awarded the Order of the Cross of Vytis, while 23 officers earned

the Order of the Lithuanian Grand Duke Gediminas.

The Class 3 began the training on 16 January 1920. As the lack of officers in military units was not as severe as in 1919, the training programme was expanded to 8-10 months. On March 7 of same year, the military school adopted new regulations. Since then it was under direct control of the Chief of Staff of the General Staff. The purpose of the military school remained the same, i.e. to train officers of all services; the training period was prolonged to one year. The military school had a board comprised of the authorities, company and platoon commanders and instructors who met for sessions once a month. The decisions of the board came into effect after the approval of the Chief of Defence of the Lithuanian Armed Forces.

Since 1 September 1920, the military school increased the number of staff members by employing more officers, non-commissioned officers and civilians. In more than a month, on October 17, the third class of graduates, including 75 lieutenants and 7 non-commissioned officers eligible for promotion at military units, finished their training at the school. The majority of young officers were immediately sent to the front in Širvintos, Giedraičiai and other Lithuanian areas to fight against the Polish.

The change of command of the military school took place on 1 January 1920. Lieutenant General Jonas Galvydis-Bykauskas handed over his duties to Major Petras Tvaronas, however, for 2 years only as on 1 January 1922 General Bykauskas resumed his duties as the commandant of the military school.

Despite serious difficulties, the military school prepared three classes, i.e. 434 officers, including 32 aviators. It was a great support for the Lithuanian Armed Forces. On 18 December 1921, the Class 4 finished the training. In 1936, it was named in honour of Captain Steponas Darius, the most famous aviator of the Class 4, after his and Stasys Girėnas' heroic flight over the Atlantic Ocean.

The great military leader Jonas Žemaitis was also a graduate (Class 11) of the military school. He underwent military training from 1926 to 1929. In February 1949, Jonas Žemaitis was elected the Chairman of the Presidium of the Council of the Movement of the Struggle for the Freedom of Lithuania and commissioned as Partisan General to lead the Lithuanian Partisan Movement.

The officers of the initial classes were very committed and had a strong moral bond with their subordinates even though their leadership skills were poor. Nevertheless, properly trained officers were a major contribution in developing the Lithuanian Armed Forces and raising national spirit of military authorities and servicemen. They quickly adapted to new appointments, reinforced and expanded military units and helped to reduce casualties. Unsurprisingly, the graduates were not only good military leaders but also civil servants. After retirement from the military, they held high posi-

tions at the civil sector.

The selection of instructors and cadets was careful. The learning process was intense with strict discipline. Very few cadets avoided punishments. As the requirements for physical fitness were demanding, it was not surprising that many cadets were excluded from the school.

During peacetime, the training programme was expanded to 2 and 3 years in 1921 and 1935, respectively. According to Commandant Colonel Pranas Kaunas, the curriculum of the academic year 1927-1928 corresponded to those of foreign military schools. The main aim of the reform was to expand cadet training to 3 years and provide officer and non-commission officer training for all cadets at the training regiment. The applicants had to be in the age range 18–25 and have secondary education.

On 22 October 1923, during the commissioning ceremony of the Class 5, an honourable and enduring tradition was established. President of the Republic of Lithuania Antanas Smetona touched every cadet's shoulder with a sword and said: "You shall not draw the sword without a cause nor shall you sheathe it without honour". The commissioning ceremonies were held at the monument for the Grand Duke of Lithuania Vytautas in Panemunė. In 1929, the military school was renamed to the Military School of the First President of Lithuania. The same year, President Antanas Smetona presented the school with its flag. As a patriotic education means, the school started publishing the magazine *Kariūnas* (*Cadet*) in 1932.

The history of the military school showed that the efforts to remain apolitical failed and it was forced to participate in the political life. From the day of its establishment to the Soviet occupation, cadets participated in social and political life in Kaunas. The policy of the school often had a decisive impact on the political and military decisions in Lithuania.

The commandants of the military school till the Soviet occupation were as follows: General Jonas Galvydis-Bykauskas (1919-1920, 1922-1926), Colonel Pranas Tvaronas (1920-1921), Lieutenant Colonel Pranas Kaunas (1926-1928), Colonel Petras Jurgaitis (1928-1930), Lieutenant General Jonas Jackus (1930-1934), Colonel Jonas Černius (1934), Colonel Albinas Čepauskas (1934), Brigadier General Kazys Musteikis (1934-1939), Brigadier General Kazys Skučas (1939) and Brigadier General Jonas Juodišius (1939-1940).

Till the Soviet occupation in 1940, a total of 20 classes, i.e. 1905 regular army officers, finished the military school. The graduation of the Class 21 took place on 15 July 1940 in the occupied Lithuania. In the autumn of 1940, the military school was moved to Vilnius and closed. Instead, Vilnius Infantry School was opened mainly for the Russian youth coming from the USSR. As the language of instruction was Russian, Lithuanian instructors were replaced by the Russian ones. The new school

had nothing in common with the former school in Kaunas; it had different traditions, training programme and aims.

The Classes 22 and 23 faced a terrible fate as they had to witness the Sovietization of their school. However, they were not only spectators, they protested in every possible way. When in 1941 the war between the USSR and Germany began, the Germans closed the school, thus ending the history of the Military School of the First President of Lithuania.

Reserve Service. In peacetime, the military school trained a sufficient number of officers for the Lithuanian Armed Forces; however, it was urgent to train reserve officers for wartime. In 1926, the military school launched reserve officer training and service. The duration of the training was 12 months; later it was expanded to 15 months. Selection and admission requirements for reserve officers were demanding. The candidates had to be in the age range 18–29 and have secondary education. The graduates were commissioned as reserve junior lieutenants. Reserve officers had to undertake additional training for promotion to captains. Till the Soviet occupation in 1940, the military school had prepared 14 classes, i.e. 2585 reserve officers, thus increasing Lithuanian defence capabilities.

The military school was the most efficient Lithuanian educational institution at that time. It used the experience of Lithuanian and foreign educational institutions, sought for continuous improvement, applied latest advances in military science and adapted them to the country's needs. The school achieved its aim to train and educate Lithuanian officers – instructors in peacetime and commanders in wartime.

Officer Course. The level of training of the Lithuanian Armed Forces' officers differed remarkably. Some of them attended Russian military schools in peacetime, while others took shortened courses at different schools in wartime. Also, there were volunteers from other countries. Apparently, it was necessary to equalize officers' military skills and knowledge.

On 21 January 1919, the regiments' commanders and Kaunas Commandant were ordered to organize theoretical training for officers. On 15 January 1920, temporary course for pioneer and military drilling were launched in Kaunas. The first class of officers completed the course in May 1920. On June 15 of the same year, the military school started running a two-month course.

Supreme Officer Course. To standardize officer training and education, one-year Supreme Officer Course was launched on 13 April 1921 (discontinued in the period from 1930 to 1932). By the presidential decree of 15 July 1923, the course was renamed to the Grand Duke of Lithuania Vytautas Supreme Officer Course. To mark the 500th death anniversary of the Grand Duke Vytautas in 1930, the course changed its name to Vytautas the Great Officer Course. The course directors were as follows:

Lieutenant General Maksimas Katche (1921), General Lenonas Radus-Zenkavičius (1922-1928), Colonel Vladas Skorupskis (1928-1929), Colonel Brunonas Štencelis (1929) and Colonel Stasys Dirmantas (1929-1933).

A total of 704 officers, including 405 general training officers, 83 artillerists, 31 engineers, 46 technicians, 43 aviators and 96 physical training officers completed Vytautas the Great Supreme Officer Course. Additionally, they attended different specialized, long- and short-term and temporal courses for general and tactical theoretical and practical knowledge. The courses encouraged officers to learn individually, taught self-study methods to be later applied in military service, shaped military attitude and developed unified military doctrine.

The Supreme Military Equipment Officer Course was introduced in 1924. In 2 years, on 5 September 1926, it was merged with the Supreme Officer Course. The course focused on training qualified pioneers, railway, communication and motor transport officers. The duration of the course was 2-2.5 years. In the short period of time, the Supreme Military Equipment Officer Course prepared qualified engineers for central institutions and military engineering units. The majority of officers occupied responsible managerial positions in different military units.

Nevertheless, general level of military training was quite low. The Lithuanian Armed Forces needed help of foreign military establishments. As there was no higher military education in Lithuania till 1931, selected officers were sent to the military academies and schools specializing in logistics, military equipment, navy and cavalry in France, Germany, Italy, Belgium, England, Austria and Czechoslovakia. Officers could study aeronautics, war engineering, radiotechnics, electrotechnics, medicine, veterinary, chemistry, mechanics, meteorology, physical training, etc. The selection of civil servants and military officers for the studies abroad was made with regard to a school profile, its reputation and demand for a particular military specialty in the Lithuanian Armed Forces.

During the interwar period, 196 officers and civil servants undertook studies and professional development courses in Western Europe and USA; 170 Lithuanians studied at general staff academies, specialized higher military and civil schools, while 26 officials mastered their professional knowledge and skills at different military educational institutions. The majority of grant receivers went to France (81), Czechoslovakia (44), Belgium (22), Germany (20), Austria (13) and Italy (9). The graduates of foreign military academies were ranked staff officers.

When a higher military school, known as the General Staff Department, was opened in 1931, the cooperation with foreign military schools continued. As in previous years, officers were sent to study abroad, however, only having completed the courses at the General Staff. On the one hand, the Lithuanian Armed Forces kept track of the

latest principles of war and technical inventions and on the other hand, instructors were prepared to conduct courses run by the General Staff.

All the officers of the General Staff had higher education from the European military academies. Furthermore, almost every year, several officers underwent additional training in foreign armed forces. Thus, foreign military and specialized schools trained specialists for the Lithuanian Armed Forces, while they applied gained knowledge and skills in Lithuania upon their return. In most cases, military education, i.e. courses and training programmes, in Lithuania was based on the experience of the European military schools. With the help of diplomats, various training materials, textbooks and manuals were sent to Lithuania.

A great majority of the Lithuanian graduates of foreign military schools had high-ranking positions in the Lithuanian Armed Forces. By following the model of the European military schools, sharing their valuable experience, academic knowledge and skills and introducing innovations at the military school in Kaunas, Vytautas the Great Supreme Officer Course, Supreme Military Equipment Officer Course, General Staff and professional development courses, these officers fostered the development of officer training, professional development and military education system in Lithuania from 1919 to 1940.

Besides the studies abroad, officers could also acquire qualifications in engineering, medicine, mechanics, law, chemistry and veterinary at Vytautas the Great University.

Despite considerable advantages, the studies abroad had their disadvantages. Every country had its military education and training adapted to its needs and state policies, armed forces had different organizational structures, armament and logistics. Having completed studies at foreign military academies, General Staff officers became prophets of different military doctrines. Due to the differences in goals, training methods and general policies, it took some time for the officers to find common consensus. Besides, studies abroad were costly.

General Staff Department under Vytautas the Great Supreme Officer Course. As the purpose and training programme of the Supreme Officer Course did not meet the requirements for higher military education, it was decided to establish a higher military training institution. Consequently, in 1931, the General Staff Department under Vytautas the Great Supreme Officer Course was established with the training programmes equivalent to those of foreign general staff academies. On 10 December 1938, President of the Republic of Lithuania Antanas Smetona announced the law of the Seimas of the Republic of Lithuania on changing Vytautas the Great Supreme Officer Course to Vytautas the Great Military School with the following aims: to provide higher military education, develop and improve military science and apply the results according to the state policy. Every course enrolled 25-30 officers who underwent the

training for 2.5 years. The commandants of the school were as follows: Colonel Stasys Dirmantas (1929-1933), Petras Kubiliūnas (1933-1934), Brigadier General Vladas Karvelis (1936-1940) and Division General Stasys Raštikis (1940). The latter put in a great deal of effort to the development of the Lithuanian Armed Forces. The higher military school trained officers for the General Staff to command large military units. The school had an important role as the knowledge provided could be used for local needs. Furthermore, it started developing a military doctrine.

In his speech delivered during the graduation ceremony of the Class 3 on 8 July 1939, Chief of Defence of the Lithuanian Armed Forces General Stasys Raštikis pointed out that General Staff officer had to be able to undertake operational and mobilization tasks and perform the roles of an educator and instructor and, most importantly, that of a commander. Military training was based only on the essential theories as practical training dominated. The General Staff officers were required to be determined, courageous, brave, strong-willed, tough, strict, disciplined, self-sufficient, able to make right decisions, hard-working, not afraid of fatigue, mud, dust, rain, cold or heat and other inconveniences that regular soldiers faced.

Till the Soviet occupation in 1940, 3 classes, i.e. 57 officers of the General Staff and 1 class of intendants (7 officers) finished the school. Class 4 started training in 1939, while Class 5 was only at the formation stage when the school was closed at the beginning of 1940; many officers and instructors were deported to the Soviet Union or murdered.

Ultimately, despite difficult internal and external circumstances, Lithuania managed to develop a well-functioning officer training and professional development system through the Military School of the First President of Lithuania, Military Aviation School, Reserve Service, Vytautas the Great Supreme Officer Course, Supreme Military Equipment Officer Course, Vytautas the Great Higher Military School, navy officer training and studies abroad.

For continuous development, specialized long- and short-term courses were designed. Officer training was also a concern of the officers' clubs that were started in 1919, Society of Military Sciences established in 1923 and military press. The system provided military training of all levels and educated well-rounded officers. Unfortunately, it was destroyed by the Soviet occupation.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Archyviniai dokumentai

Nagrinėjamai temai panaudota: 1) Lietuvos centrinio valstybinio archyvo 3 (ap. 1), 384 (ap. 1, 2, 3 7), 506 (ap. 1), 519 (ap. 1), 858 (ap. 1), 923 (ap. 1), 929 (ap. 6), 930 (ap. 5,7, 8), 1451 (ap. 1, 2), R–222 (ap. 1), R–754 (ap. 3) fondų dokumentų medžiaga.

Nuo 1918-11-23 įsakymai kariuomenei buvo vadinami įsakymais Krašto apsaugos ministerijai. Nuo 1919-06-05 juos pradėta vadinti įsakymais Lietuvos kariuomenei. Vėliau jie virto tiesiog įsakymais kariuomenei. Nuo 1924-01-01 iki 1927-01-01 įsakymai kariuomenei buvo vadinami Krašto apsaugos ministerio (ministro) įsakymais. 1940-07-06 šis pavadinimas pakeistas Įsakymais liaudies kariuomenei.

F. 3

1. Vyriausiojo kariuomenės vado gen. S. Žukausko, Generalinio štabo viršininko M. Velykio 1919 m. birželio 22 d. patvirtinti Karo mokyklos etatai, *LCVA*, f. 3, ap. 1, b. 6, l. 86.

F. 384, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos e. paveldas (*virtuali elektroninio paveldo sistema*)

1. Įsakymas Apsaugos ministerijai Nr. 1, Vilnius, 1918 m. lapkričio 23 d., http://www.epaveldas.lt/paieska?p_p_id=searchresultsportlet_WAR_searchresultsportlet10SNAPSHOT&q=įsakymas+kariuomenei&t=1&ALL=1, 2012-10-24.

2. Įsakymas Krašto apsaugos ministerijai Nr. 18, Kaunas, 1919 m. sausio 21 d., *Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA)*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 18.

3. Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 20, Kaunas, 1919 m. sausio 25 d., *LCVA* f. 384, ap. 1, b. 3, l. 20.

4. Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 20, Kaunas, 1919 m. sausio 25 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 20.

5. Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 22, Kaunas, 1919 m. sausio 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 22.
6. Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 41, Kaunas, 1919 m. kovo 2 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 4.
7. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 85, Kaunas, 1919 m. birželio 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 91.
8. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 106, Kaunas, 1919 m. liepos 6 d. *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 117–118.
9. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 114, Kaunas, 1919 m. liepos 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 127.
10. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 170, Kaunas, 1919 m. spalio 18 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22486&biRecordId=2898>, 2014-10-28.
11. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 174, Kaunas, 1919 m. spalio 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 196.
12. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 174, Kaunas, 1919 m. spalio 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 196.
13. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 205, Kaunas, 1919 m. gruodžio 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 242.
14. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 206, Kaunas, 1919 m. gruodžio 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 244–245.
15. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 211, Kaunas, 1919 m. gruodžio 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 251.
16. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 236, Kaunas, 1920 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 28.
17. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 217, Kaunas, 1920 m. sausio 12 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 5.
18. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 219, Kaunas, 1920 m. sausio 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 8.
19. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 261 (13 str.), Kaunas, 1920 m. kovo 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 61.
20. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 272, Kaunas, 1920 m. kovo 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 74.
21. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 350, Kaunas, 1920 m. birželio 3 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22302&biRecordId=2898>, 2014-04-20.
22. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 383, Kaunas, 1920 m. liepos 19 d., <http://>

www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45, 2012-10-13.

23. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 410, Kaunas, 1920 m. rugpjūčio 22 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22379&biRecordId=2898>, 2014-04-20.

24. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 450 (450 str.), Vilnius, 1920 m. spalio 4 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45>, 2012-10-25.

25. Įsakymas kariuomenei Nr. 455, Kaunas, 1920 m. spalio 15 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22379&biRecordId=2898>, 2014-04-20.

26. Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 456, Kaunas, 1920 m. spalio 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 301.

27. Įsakymas kariuomenei Nr. 471, Kaunas, 1920 m. lapkričio 3 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 320.

28. Įsakymas kariuomenei Nr. 31, Kaunas, 1921 m. vasario 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 39.

29. Įsakymas kariuomenei Nr. 50, Kaunas, 1921 m. kovo 8 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 55–56.

30. Įsakymas kariuomenei Nr. 59, Kaunas, 1921 m. kovo 21 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, l. b. 35, l. 66.

31. Įsakymas kariuomenei Nr. 60, Kaunas, 1921 m. kovo 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 67.

32. Įsakymas kariuomenei Nr. 71, Kaunas, 1921 m. balandžio 6 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 78–81.

33. Įsakymas kariuomenei Nr. 109, Kaunas, 1921 m. gegužės 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 114.

34. Įsakymas kariuomenei Nr. 113, Kaunas, 1921 m. gegužės 13 d. *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 118.

35. Įsakymas kariuomenei Nr. 127, Kaunas, 1921 m. gegužės 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 134.

36. Įsakymas kariuomenei Nr. 172, Kaunas, 1921 m. liepos 29 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 202.

37. Įsakymas kariuomenei Nr. 211, Kaunas, 1921 m. rugsėjo 8 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 249.

38. Įsakymas kariuomenei Nr. 25, Kaunas, 1921 m. rugsėjo 21 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 42, l. 36.

39. Įsakymas kariuomenei Nr. 228, Kaunas, 1921 m. spalio 3 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45>, 2012-10-18.

40. Įsakymas kariuomenei Nr. 292, Kaunas, 1921 m. gruodžio 20 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 331–335.
41. Įsakymas kariuomenei Nr. 299, Kaunas, 1921 m. gruodžio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, b. 34, l. 340.
42. Įsakymas kariuomenei Nr. 299, Kaunas, 1921 m. gruodžio 29 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=22099&biRecordId=2898>, 2014-10-28.
43. Įsakymas kariuomenei Nr. 5, Kaunas, 1922 m. sausio 5 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21823&biRecordId=2898>, 2014-10-28.
44. Įsakymas kariuomenei Nr. 13, Kaunas, 1922 m. sausio 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 14–15.
45. Įsakymas kariuomenei Nr. 25, Kaunas, 1922 m. sausio 30 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21751&biRecordId=2898>, 2014-04-24.
46. Įsakymas kariuomenei Nr. 101, Kaunas, 1922 m. balandžio 25 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 35, b. 46, l. 94.
47. Įsakymas kariuomenei Nr. 144, Kaunas, 1922 m. liepos 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 135.
48. Įsakymas kariuomenei Nr. 188, Kaunas, 1922 m. rugsėjo 1 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 188–189.
49. Įsakymas kariuomenei Nr. 207, Kaunas, 1922 m. rugsėjo 25 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biSerial.do?biRecordId=2898>, 2013-06-03.
50. Įsakymas kariuomenei Nr. 223, Kaunas, 1922 m. spalio 13 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21721&biRecordId=2898>, 2014-04-24.
51. Įsakymas kariuomenei Nr. 238, Kaunas, 1922 m. lapkričio 2 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 237.
52. „Aukštųjų karininkų kursų statusas“, Įsakymas kariuomenei Nr. 242, Kaunas, 1922 m. lapkričio 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 242–243.
53. Įsakymas kariuomenei Nr. 278, Kaunas, 1922 m. gruodžio 14 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 46, l. 260.
54. Įsakymas kariuomenei Nr. 90, Kaunas, 1923 m. gegužės 15 d. *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 134.
55. Įsakymas kariuomenei Nr. 113, Kaunas, 1923 m. birželio 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 162.
56. Įsakymas kariuomenei Nr. 130, Kaunas, 1923 m. liepos 12 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45>, 2012-11-20.
57. Įsakymas kariuomenei Nr. 136, Kaunas, 1923 m. liepos 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 186.
58. Įsakymas kariuomenei Nr. 193, Kaunas, 1923 m. spalio 23 d., <http://www>.

epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21354&biRecordId=2898, 2014-04-25.

59. Įsakymas kariuomenei Nr. 194, Kaunas, 1923 m. spalio 26 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 246–249.

60. Įsakymas kariuomenei Nr. 205, Kaunas, 1923 m. lapkričio 13 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 52, l. 260.

61. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 3, Kaunas, 1924 m. sausio 1 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 3.

62. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 11, Kaunas, 1924 m. sausio 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 20.

63. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 86, Kaunas, 1924 m. rugpjūčio 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 181.

64. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 90, Kaunas, 1924 m. rugpjūčio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 187.

65. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 91, Kaunas, 1924 m. rugsėjo 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 189.

66. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 103, Kaunas, 1924 m. spalio 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 217–218.

67. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 115, Kaunas, 1924 m. lapkričio 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 262.

68. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 118, Kaunas, 1924 m. gruodžio 13 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 62, l. 272.

69. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 55, Kaunas, 1925 m. liepos 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 69, l. 177.

70. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 58, Kaunas, 1925 m. liepos 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 69, l. 182.

71. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 77, Kaunas, 1925 m. rugpjūčio 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 109.

72. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 85, Kaunas, 1925 m. spalio 31 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21135&biRecordId=2898>, 2014-04-26.

73. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 87, Kaunas, 1925 m. lapkričio 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 69, l. 242.

74. Įsakymas kariuomenei Nr. 47, Kaunas, 1926 m. gegužės 22 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=21064&biRecordId=2898>, 2014-03-09.

75. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 54, Kaunas, 1926 m. birželio 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 86.

76. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 74, Kaunas, 1926 m. rugpjūčio

12 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 106.

77. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 79, Kaunas, 1926 m. rugpjūčio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 73, l.

78. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 83, Kaunas, 1926 m. rugsėjo 11 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45>, 2012-10-16.

79. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 99, Kaunas, 1926 m. spalio 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 135.

80. Krašto apsaugos ministerio įsakymas Nr. 29, Kaunas, 1927 m. sausio 27 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 73, l. 56.

81. Įsakymas kariuomenei Nr. 26, Kaunas, 1927 m. vasario 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 36.

82. Įsakymas kariuomenei Nr. 41, Kaunas, 1927 m. kovo 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 59.

83. Įsakymas kariuomenei Nr. 86, Kaunas, 1927 m. liepos 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 116.

84. Įsakymas kariuomenei Nr. 92, Kaunas, 1927 m. liepos 27 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 133–135.

85. Įsakymas kariuomenei Nr. 95, Kaunas, 1927 m. rugpjūčio 2 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 140, 141;

86. Respublikos Prezidento aktas Nr. 362, 1927 m. rugsėjo 7 d., Krašto apsaugos ministro įsakymas Nr. 110, Kaunas, 1927 m. rugsėjo 8 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 158.

87. Įsakymas kariuomenei Nr. 120, Kaunas, 1927 m. rugsėjo 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 179.

88. Įsakymas kariuomenei Nr. 138, Kaunas, 1927 m. gruodžio 3 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45>, 2013-03-25.

89. Įsakymas kariuomenei Nr. 145, Kaunas, 1927 m. gruodžio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 210.

90. Įsakymas kariuomenei Nr. 9, Kaunas, 1928 m. sausio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 223.

91. Įsakymas kariuomenei Nr. 15, Kaunas, 1928 m. vasario 10, *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 232.

92. Įsakymas kariuomenei Nr. 21, Kaunas, 1928 m. kovo 8 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20751&biRecordId=2898>, 2014-04-30.

93. Įsakymas kariuomenei Nr. 24, Kaunas, 1928 m. kovo 13 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 244.

94. Įsakymas kariuomenei Nr. 37, Kaunas, 1928 m. balandžio 24 d., *LCVA*,

f. 384, ap. 1, b. 79, l. 263.

95. Įsakymas kariuomenei Nr. 40, Kaunas, 1928 m. gegužės 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 240.

96. Įsakymas kariuomenei Nr. 66, Kaunas, 1928 m. rugsėjo 8 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45>, 2012-10-25.

97. Įsakymas kariuomenei Nr. 80, Kaunas, 1928 m. spalio 27 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 79, l. 346.

98. Įsakymas kariuomenei Nr. 6, Kaunas, 1929 m. sausio 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 9.

99. Įsakymas kariuomenei Nr. 9, Kaunas, 1929 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 16.

100. Įsakymas kariuomenei Nr. 14, Kaunas, 1929 m. vasario 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 6.

101. Įsakymas kariuomenei Nr. 9, Kaunas, 1929 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 16.

102. Įsakymas kariuomenei Nr. 15, Kaunas, 1929 m. vasario 21 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 24.

103. Įsakymas kariuomenei Nr. 39, Kaunas, 1929 m. gegužės 11 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 81-82.

104. Įsakymas kariuomenei Nr. 46, Kaunas, 1929 m. birželio 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 96.

105. Įsakymas kariuomenei Nr. 58, Kaunas, 1929 m. liepos 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 122.

106. Įsakymas kariuomenei Nr. 65, Kaunas, 1929 m. rugpjūčio 22 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20703&biRecordId=2898>, 2014-04-30.

107. Įsakymas kariuomenei Nr. 79, Kaunas, 1929 m. rugsėjo 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 161.

108. Įsakymas kariuomenei Nr. 78, Kaunas, 1929 m. spalio 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 159–160.

109. Įsakymas kariuomenei Nr. 86, Kaunas, 1929 m. lapkričio 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 91, l. 178, 179.

110. Įsakymas kariuomenei Nr. 86, Kaunas, 1929 m. gruodžio 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 159

111. Įsakymas kariuomenei Nr. 10, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų vasario 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 17.

112. Įsakymas kariuomenei Nr. 30, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų birželio 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 43.

113. Įsakymas kariuomenei Nr. 31, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų birželio 27 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 31, l. 44.
114. Įsakymas kariuomenei Nr. 35, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų liepos 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 48.
115. Įsakymas kariuomenei Nr. 42, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų rugpjūčio 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 57.
116. Įsakymas kariuomenei Nr. 43, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų rugpjūčio 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 58–59.
117. Įsakymas kariuomenei Nr. 46, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų rugsėjo 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 65.
118. Įsakymas kariuomenei Nr. 54, Kaunas, 1930 m. – Vytauto Didžiojo – metų gegužės 14 d. *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 75.
119. Įsakymas kariuomenei Nr. 56, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų lapkričio 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 7879.
120. Įsakymas kariuomenei Nr. 61, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų gruodžio 13 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 85.
121. Įsakymas kariuomenei Nr. 63, Kaunas, 1930 – Vytauto Didžiojo – metų gruodžio 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 95, l. 89.
122. Aukštesniųjų karininkų kursų I laidos lektorių sąrašas, Kaunas, 1931m. sausio 30 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 42, 50, 51.
123. Įsakymas kariuomenei Nr. 12, Kaunas, 1931 m. vasario 18 d., <http://www.epa-veldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20608&biRecordId=2898>, 2014-04-11.
124. Įsakymas kariuomenei Nr. 40, Kaunas, 1931 m. liepos 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 118.
125. Įsakymas kariuomenei Nr. 49, Kaunas, 1931 m. rugpjūčio 29 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 132-133.
126. Įsakymas kariuomenei Nr. 51, Kaunas, 1931 m. rugsėjo 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 136.
127. Įsakymas kariuomenei Nr. 57, Kaunas, 1931 m. spalio 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l.140–142.
128. Įsakymas kariuomenei Nr. 62, Kaunas, 1931 m. lapkričio 4 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 148-152.
129. Įsakymas kariuomenei Nr. 64, Kaunas, 1931 m. lapkričio 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 154.
130. Įsakymas kariuomenei Nr. 66, Kaunas, 1931 m. lapkričio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 99, l. 156.
131. Įsakymas kariuomenei Nr. 20, Kaunas, 1932 m. kovo 10 d., *LCVA*, f. 384,

ap. 1, b. 103, l. 39.

132. Įsakymas kariuomenei Nr. 31, Kaunas, 1932 m. gegužės 14 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 60–61.

133. Įsakymas kariuomenei Nr. 45, Kaunas, 1932 m. liepos d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 93.

134. Įsakymas kariuomenei Nr. 58, Kaunas, 1932 m. rugsėjo 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 114.

135. Įsakymas kariuomenei Nr. 63, Kaunas, 1932 m. rugsėjo 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 121–123.

136. Įsakymas kariuomenei Nr. 66, Kaunas, 1932 m. rugsėjo 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 127.

137. Įsakymas kariuomenei Nr. 70, Kaunas, 1932 m. spalio 12 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 133.

138. Įsakymas kariuomenei Nr. 76, Kaunas, 1932 m. spalio 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 140.

139. Įsakymas kariuomenei Nr. 85, Kaunas, 1932 m. gruodžio 29 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 158.

140. Įsakymas kariuomenei Nr. 3, Kaunas, 1933 m. sausio 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 9.

141. Įsakymas kariuomenei Nr. 6, Kaunas, 1933 m. vasario 1 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 13.

142. Įsakymas kariuomenei Nr. 18, Kaunas, 1933 m. kovo 9 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 30.

143. Įsakymas kariuomenei Nr. 20, Kaunas, 1933 m. kovo 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 20, 31.

144. Įsakymas kariuomenei Nr. 39, Kaunas, 1933 m. birželio 1 d., <http://www.epa-veldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20512&biRecordId=2898>, 2014-05-20.

145. Įsakymas kariuomenei Nr. 51, Kaunas, 1933 m. liepos 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 63–64.

146. Įsakymas kariuomenei Nr. 61, Kaunas, 1933 m. rugpjūčio 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 74.

147. Įsakymas kariuomenei Nr. 62, Kaunas, 1933 m. rugsėjo 6 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 75.

148. Įsakymas kariuomenei Nr. 65, Kaunas, 1933 m. rugsėjo 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 79–80,

149. Įsakymas kariuomenei Nr. 66, Kaunas, 1933 m. rugsėjo 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 82–83.

150. Įsakymas kariuomenei Nr. 68, Kaunas, 1933 m. rugsėjo 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 84.
151. Įsakymas kariuomenei Nr. 69, Kaunas, 1933 m. rugsėjo 21 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 84.
152. Įsakymas kariuomenei Nr. 94, Kaunas, 1933 gruodžio 29 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 103.
153. Įsakymas kariuomenei Nr. 8, Kaunas, 1934 m. sausio 25 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 9.
154. Įsakymas kariuomenei Nr. 38, Kaunas, 1934 m. gegužės 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 12.
155. Įsakymas kariuomenei Nr. 42, Kaunas, 1934 m. birželio 5 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 108, l. 84.
156. Įsakymas kariuomenei Nr. 45, Kaunas, 1934 m. birželio 7 d., *LCVA*, f. 384, ap. 14, b. 111, l. 79.
157. Įsakymas kariuomenei Nr. 53, Kaunas, 1934 metų birželio 21 d., *LCVA*, f. 384, ap. b. 111, l. 22.
158. Įsakymas kariuomenei Nr. 53, Kaunas, 1934 m. birželio 22 d., *LCVA*, f. 384, b. 111, l. 95.
159. Įsakymas kariuomenei Nr. 67, Kaunas, 1934 m. liepos 24 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 111.
160. Įsakymas kariuomenei Nr. 70, Kaunas, 1934 m. liepos 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 117.
161. Įsakymas kariuomenei Nr. 75, Kaunas, 1934 m. rugpjūčio 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 120.
162. Įsakymas kariuomenei Nr. 88, Kaunas, 1934 m. rugsėjo 15 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20463&biRecordId=2898>, 2014-03-06.
163. Įsakymas kariuomenei Nr. 89, Kaunas, 1934 m. rugsėjo 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 131–133
164. Įsakymas kariuomenei Nr. 95, Kaunas, 1934 m. rugsėjo 29 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 139.
165. Įsakymas kariuomenei Nr. 100, Kaunas, 1934 m. spalio 27 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 111, l. 142.
166. Įsakymas kariuomenei Nr. 19, Kaunas, 1935 m. kovo 2 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 117, l. 20.
167. Įsakymas kariuomenei Nr. 45, Kaunas, 1935 m. liepos 18 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 117, l. 54–56.
168. Įsakymas kariuomenei Nr. 52, Kaunas, 1935 m. rugpjūčio 3 d., *LCVA*, f. 384,

ap. 1, b. 117, l. 72.

169. Įsakymas kariuomenei Nr. 66, Kaunas, 1935 m. rugsėjo 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 117, l. 87–88.

170. Įsakymas kariuomenei Nr. 21, Kaunas, 1936 m. gegužės 10 d., <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0151DC45>.

171. Įsakymas kariuomenei Nr. 32, Kaunas, 1936 m. gegužės 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 123, l. 49–50

172. Įsakymas kariuomenei Nr. 57, Kaunas, 1936 m. rugsėjo 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 123, l. 105–108.

173. Įsakymas kariuomenei Nr. 74, Kaunas, 1936 m. lapkričio 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 123, l. 121.

174. Įsakymas kariuomenei Nr. 2, Kaunas, 1937 m. sausio 12 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 127, l. 8.

175. Įsakymas kariuomenei Nr. 13, Kaunas, 1937 m. vasario 6 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 127, l. 1.

176. Įsakymas kariuomenei Nr. 26, Kaunas, 1937 m. balandžio 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 127, l. 40–42.

177. Įsakymas kariuomenei Nr. 37, Kaunas, 1937 m. birželio 28 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 127, l. 55.

178. Įsakymas kariuomenei Nr. 40, Kaunas, 1937 m. liepos 12 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 127, l. 69.

179. Įsakymas kariuomenei Nr. 55, Kaunas, 1937 m. rugsėjo 15 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 127, l. 94–95.

180. Įsakymas kariuomenei Nr. 19, Kaunas, 1938 m. kovo 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 131, l. 49.

181. Įsakymas kariuomenei Nr. 35, Kaunas, 1938 m. gegužės 12 d., *LCVA*, f. 384, ap. 2, b. 131, l. 71–73.

182. Įsakymas kariuomenei Nr. 61, Kaunas, 1938 m. rugpjūčio 30 d., *LCVA*, f. 384, ap. 2, b. 131, l. 122.

183. Įsakymas kariuomenei Nr. 68, Kaunas, 1938 m. rugsėjo 27 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 131, l. 135–137.

184. Įsakymas kariuomenei Nr. 87, Kaunas, 1938 m. gruodžio 6 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 131, l. 165.

185. Įsakymas kariuomenei Nr. 90, Kaunas, 1938 m. gruodžio 17 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 131, l. 190.

186. Įsakymas kariuomenei Nr. 91, Kaunas, 1938 m. gruodžio 19 d., *LCVA*, f. 384,

ap. 1, b. 131, l. 191–194.

187. Įsakymas kariuomenei Nr. 93, Kaunas, 1938 m. gruodžio 23 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 131, l. 204.

188. Įsakymas kariuomenei Nr. 97, Kaunas, 1938 m. gruodžio 31 d., *LCVA*, f. 384, ap. 2, b. 131, l. 214.

189. Įsakymas kariuomenei Nr. 22, Kaunas, 1939 m. balandžio 5 d., <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=20219&biRecordId=2898>, 2013-03-14.

190. Įsakymas kariuomenei Nr. 45, Kaunas, 1939 m. liepos 6 d., *LCVA*, f. 384, b. 134, l. 9.

191. Įsakymas kariuomenei Nr. 64, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 134, l. 213-214.

192. Įsakymas kariuomenei Nr. 67, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 134, l. 220–221.

193. Įsakymas Darbininkų-valstiečių Raudonosios armijos pėstininkų karo mokyklai Nr. 1, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. rugsėjo 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 7, b. 341, l. 420.

194. Įsakymas Darbininkų-valstiečių Raudonosios armijos pėstininkų karo mokyklai Nr. 1, Vilnius, 1940 m. rugsėjo 10 d., *LCVA*, f. 384, ap. 7, b. 341, l. 420–424.

195. Krašto apsaugos ministerijos vyriausiosios likvidacinės komisijos pirmininko įsakymas Nr. 24, Kaunas, 1940 m. spalio 16 d., *LCVA*, f. 384, ap. 4, b. 26, l. 216.

F. 506

1. Generalinio štabo Rikiuotės skyriaus 1919 m. lapkričio 22 d. aplinkraštis „Visiems kariuomenės dalių vadams, karo komendantams ir įvairių kariškų įstaigų viršininkams“, *LCVA*, f. 506, ap. 1, b. 12, l. 9.

F. 519

1. Pranešimas apie 3 mėn. karininkų kursų užsiėmimus, 1920 m. kovas, *LCVA*, f. 519, ap. 1., b. 1. 81–83.

F. 858

1. Įsakymas kariuomenei Nr. 14, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 14 d., *LCVA*, f. 858, ap. 1, b. 100, l. 1.

2. Įsakymas kariuomenei Nr. 16, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 18 d., *LCVA*, f. 858, ap. 1, b. 100, l. 2.

3. Įsakymas kariuomenei Nr. 17, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 14 d., *LCVA*, f. 858, ap. 1, b. 100, l. 3.

4. Lietuvos Respublika. KAM III skyrius. 1939 m. rugsėjo 25 d. Nr. 7231. Kaunas–Šančiai (slaptas-asmeniškasis, labai skubus raštas), *LCVA*, f. 858, ap. 1, b. 100, l. 19.

F. 923

1. Ištrauka iš Ministrų kabineto posėdžio, įvykusio 1919 m. liepos mėn., protokolo, *LCVA*, f. 923, ap. 1, b. 11, l. 31.

2. Lietuvos Respublikos ministrų kabineto 1919 m. birželio 16 d. nutarimas, *LCVA*, f. 923, ap. 1, b. 18, l. 46.

F. 929

1. Karo mokyklos 1921 m. birželio 6–gruodžio 15 d. pedagoginio darbo, dirbant su ketvirta laida, ataskaita. Ištrauka iš Pedagoginės tarybos akto Nr. 18, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 31, l. 25.

2. Krašto apsaugos ministerijos (toliau – *KAM*) Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus 1921 m. birželio 28 d. raštas dalių vadams ir viršininkams, Kaunas, 1921 m. birželio 28 d, Nr. 23, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 22.

3. *KAM* Karo mokslo skyriaus raštas, Kaunas, 1921 m. birželio 28 d. Nr. 33, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 28.

4. *KAM*. Karo mokslo skyriaus raštas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. liepos 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 34.

5. Krašto apsaugos ministerija. Generalinio štabo viršininko gen. ltn. M. Katchės raštas Nr. 4114, Kaunas, 1921 m. liepos 9 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 39.

6. *KAM* Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raštas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. liepos 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 116.

7. *KAM* Karo mokslo skyriaus kpt. V. Steponaičio raportas krašto apsaugos ministrui, Kaunas, 1921 m. liepos 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 355.

8. *KAM* Karo mokslo skyriaus laikinai einančio viršininko pareigas kpt. V. Steponaičio slaptas raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m.

rugpjūčio 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 107.

9. Lietuvos karo atašė Latvijoje pareiškimas Generalinio štabo viršininkui gen. lt. M. Katchei, Ryga, 1921 m. rugpjūčio 20 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 1.

10. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštas Nr. 264 Krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. rugpjūčio 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 295.

11. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. rugsėjo 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 93.

12. Lietuvos pasiuntinybės Prancūzijoje raštas Užsienio reikalų ministerijai, Krašto apsaugos ministerijai, Paryžius, 1921 m. rugsėjo 14 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 92.

13. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos raštas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. spalio 6 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 122.

14. 1921 m. Lietuvos karininkų, pareiškusių norą būti komandiruotiems į užsienį įgyti aukštąjį karo mokslą, sąrašas, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 6–24.

15. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. spalio 19 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 125.

16. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. spalio 19 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 122, 125, 166, 231.

17. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. spalio 28 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 166.

18. Krašto apsaugos ministro prof. J. Šimkaus ir KAM Karo mokslo viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštas užsienio reikalų ministrui J. Purickiui, Kaunas, 1921 m. lapkričio 5 d., Nr. 4012, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 22.

19. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštai-laiškai lt. J. Vėbrai, vyr. lt. K. Griniui, mjr. K. Škirpai, plk. lt. K. Ladigai, kpt. H. Songinui, Kaunas, 1921 m. lapkričio 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 922–926.

20. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raštas Nr. 855 Generalinio štabo viršininkui gen. lt. M. Katchei, Kaunas, 1921 m. lapkričio 19 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 32, l. 968.

21. 1921–1922 m. karininkų, siunčiamų mokytis į užsienio valstybes, sąmata, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 7–8.

22. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas

krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. rugsėjo 26 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 81.

23. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. gruodžio 9 d., Nr. 41, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 232.

24. Lietuvos atstovybės Paryžiuje sekretoriaus J. V. Dobužio raštas Užsienio reikalų ministerijos diplomatui B. K. Balučiui, Kaunas, 1921 m. gruodžio 30 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 235.

25. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1921 m. gruodžio 31 d., Nr. 88, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 33, l. 233.

26. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Kaunas, 1922 m. kovo 6 d., Nr. 486, *LCVA*, f. 929, ap. 6, 42, l. 25.

27. Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Vakarų departamento direktorius B. K. Balučio raštas krašto apsaugos ministrui prof. J. Šimkui, Kaunas, 1922 m. sausio 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 36.

28. Užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktoriaus B. K. Balučio raštas Nr. 17162 Krašto apsaugos ministerijai, Kaunas, 1922 m. liepos 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 26.

29. Čekoslovakijos konsulatas Kaune 1922 m. vasario 14 d. kreipėsi į Lietuvos apsaugos ministeriją tikslu sužinoti, kiek karininkų numato ministerija siųsti mokytis į Čekoslovakiją 1922 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 30.

30. Čekoslovakijos Respublikos liaudies gynybos ministerijos Auklėjimo sekcijos informaciją apie karines mokyklas KAM Karo mokslo skyriui, Čekoslovakijos Respublikos konsulatas Kaune, 1922 m. liepos mėn. pabaiga, *LRCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 31.

31. Vyriausiojo armijos gydytojo gen. ltn. V. Nagevičius pareiškimas Tarptautinio banko valdybai, Kaunas, 1922 m. sausio 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 42.

32. Plk. ltn. K. Ladigos raštas Lietuvos atstovybės Šveicarijoje pasiuntiniui, Bernas, 1922 m. vasario 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 68.

33. Lietuvos pasiuntinybės Šveicarijoje sekretoriaus per Užsienio reikalų ministeriją raštas Nr. 132 Karo mokslo skyriui, Bernas, 1922 m. vasario 4 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 69.

34. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raportas Krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Kaunas, 1922 m. kovo 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 40.

35. Lietuvos pasiuntinybės Šveicarijoje raštas užsienio reikalų ministrui prof. V. Jurgičiui, Bernas, 1922 m. kovo 10 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 72.

36. KAM Karo mokslo skyriaus karių mokymo dalies vedėjo kpt. V. Biržiškos kreipimasis į plk. ltn. K. Ladigą, mjr. K. Škirpą ir kpt. H. Songiną, Nr. 1540, Kaunas, 1922 m. kovo 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 70, l. 9.

37. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raštas Užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktoriui B. K. Balučiui, Kaunas, 1922 m. balandžio 6 d., Nr. 164, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 45, l. 145.

38. Užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktoriaus B. K. Balučio raštas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Rados-Zenkavičiui, Kaunas, 1922 m. gegužės 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 11.

39. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui Nr. 1942, Kaunas, 1922 m. birželio 22 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 20.

40. Kpt. K. Tallat-Kelpšos raportas Nr. 14 KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Rados-Zenkavičiui, 1922 m. birželio mėn. pabaiga, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 21.

41. KAM Armijos teismo valstybės gynėjo raštas Nr. 5924 KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Rados-Zenkavičiui, Kaunas, 1922 m. rugpjūčio 11 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 74.

42. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Nr. 1566, Kaunas, 1922 m. rugpjūčio 14 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 73.

43. Lietuvos pasiuntinybės Prancūzijoje raštas Nr. 372 Užsienio reikalų ministerijos Vakarų departamentui, Paryžius, 1922 m. rugsėjo 16 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 58.

44. Lietuvos pasiuntinybės Prancūzijoje raštas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Paryžius, 1922 m. spalio 4 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 83.

45. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Rados-Zenkavičiaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Kaunas, 1922 m. spalio 6 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 3.

46. 1922 m. spalio 13 d. KAM Karo mokslo skyriaus viršininkas L. Rados-Zenkavičiaus aplinkraštis „Komandiruotiems į užsienį aukštąjį karo mokslą eiti“, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 13.

47. Lietuvos atstovybės Prancūzijoje kreipimasis į krašto apsaugos ministrą plk. ltn. B. Sližių, Paryžius, 1922 m. lapkričio 4 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 81.

48. Lietuvos Respublikos ministrų kabineto reikalų vedėjo raštas Nr. 3658, Kau-

nas, 1922 m. lapkričio 20 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 82.

49. Lietuvos Respublikos atstovybės Čekoslovakijoje raštas Nr. 243 Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Europos centro departamento direktoriui, Praha, 1922 m. lapkričio 30 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 79.

50. Krašto apsaugos ministro plk. ltn. B. Sližio raštas užsienio reikalų ministrui E. Galvanauskui Nr. 7329, Kaunas, 1922 m. gruodžio 9 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 42, l. 77.

51. Mjr. J. Sutkaus pareiškimas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. L. Radus-Zenkavičiui, Kaunas, 1923 m. sausio 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 70, l. 4.

52. Lietuvos Respublikos ministrų kabineto reikalų vedėjas. KAM Karo mokslo skyriui, Kaunas, 1923 m. kovo 17 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 50, l. 17.

53. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas Krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui Nr. 725, Kaunas, 1923 m. balandžio 7 d.; Raportą gražino 1923 m. balandžio 23 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 51, l. 80.

54. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko L. Radus-Zenkavičius raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui Nr. 1379, Kaunas, 1923 m. liepos 6 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 51, l. 156.

55. Laikinai einančio KAM Karo mokslo skyriaus viršininko pareigas kpt. V. Steponaičio raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Kaunas, 1923 m. liepos 31 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 51, l. 157.

56. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. št. plk. K. Boleckio raportas Generalinio štabo viršininkui gen. L. Radus-Zenkavičiui, Kaunas, 1923 m. gruodžio 17 d. Nr. 2370, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 56, l. 144.

57. KAM Karo mokslo skyriaus viršininko gen. št. plk. K. Boleckio raportas Generalinio štabo viršininkui gen. L. Radus-Zenkavičiui, Kaunas, 1924 m. sausis, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 69, l. 33.

58. Kpt. P. Dočkaus raportas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui gen. št. plk. K. Boleckiui, Prancūzija, Fontenblo (*Fontainebleau*) 1924 m. sausio 4 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 70, l. 3.

59. Prancūzijos Respublika. Raštas karo ir pensijų ministrui ponui Prancūzų karo misijos Baltės valstybėms viršininkui plk. ltn. Rygoje. Prašymas priimti lietuvių karininkus į Aukštesnę karo mokyklą ir į Versalės inžinerijos mokyklą, Paryžius, 1924 m. sausio 16 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 70, l. 21.

60. KAM Generalinio štabo mobilizacijos skyriaus laiškas Karo mokslo skyriaus viršininkui, Kaunas, 1924 m. kovo 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 81, l. 3.

61. Laikinai einančio vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Griciaus raportas krašto apsaugos ministrui plk. ltn. B. Sližiui, Kaunas, 1924 m. birželio 7 d.,

LCVA, f. 929, ap. 6, b. 69, l. 295.

62. Raštas KAM Karo mokslo skyriaus Krašto apsaugos ministerijos sąmatos ir sąskaitybės referentui, Kaunas, 1924 m. birželio mėn., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 69, l. 313.

63. Kpt. K. Navako pareiškimas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui, Praha, 1924 m. liepos 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 5.

64. Mjr. J. Sutkaus pareiškimas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui, Kaunas, 1924 m. liepos 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 6.

65. Raportas laikinai einančio pareigas plk. ltn. J. Gričiui Nr. 2372, Kaunas, 1924 m. liepos 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 328.

66. Laikinai einančio KAM Karo mokslo skyriaus pareigas mjr. V. Steponaičio raportas Nr. 910 Vyriausiojo štabo viršininkui plk. ltn. J. Gričiui, Kaunas, 1924 m. liepos 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 69, l. 4, 322.

67. Mjr. J. Sutkaus pranešimas Lietuvos karo atašė Čekoslovakijoje, Praha, 1924 m. spalio 20 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 53.

68. Lietuvos Respublikos ministrų kabineto kanceliarija. Raštas Nr. 1772 Krašto apsaugos ministerijai, Kaunas, 1924 m. spalio 4 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 62, l. 18.

69. Kpt. K. Navako pareiškimas Lietuvos karo atašė Čekoslovakijoje, raštas Nr. 6, Praha, 1924 m. spalio, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 55.

70. Lietuvos atstovybės Prancūzijoje raštas Užsienio reikalų ministerijos Politikos departamentui, Kaunas, 1924 m. spalio 10 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 50.

71. Kpt. A. Banėno raportas laikinai einančiam Generalinio štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiui, Paryžius, 1925 m. vasario 6 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, 97.

72. Laikinai einančiam KAM Karo mokslo skyriaus pareigas mjr. V. Steponaičio raportas laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiui, Kaunas, 1925 m. balandžio 20 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 148.

73. Lietuvos Respublikos ministrų kabineto reikalų vedėjo B. Dailidės raštas Nr. 713, Kaunas, 1926 m. gegužės 27 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 78, l. 50.

74. Lietuvos Respublikos atstovybės Čekoslovakijoje raportas Vyriausiajam štabo viršininkui, Praha, 1924 m. lapkričio 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 57.

75. Mjr. P. Plechavičiaus pareiškimas KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui, Praha, 1924 m. lapkričio 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 58.

76. Ministrų kabineto kanceliarija. Raštas Nr. 2074, Kaunas, 1924 m. lapkričio 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 62, l. 52.

77. Laikinai einančio KAM Karo mokslo skyriaus pareigas mjr. V. Steponaičio raportas laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiui, Kaunas, 1924 m. lapkričio 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 68, l. 56.

78. KAM Karo mokslo skyriaus pranešimas Vyriausiojo štabo Administracijos val-

dybos viršininkui Nr. 31299, Kaunas, 1924 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 59–61.

79. Laikinai einančio KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiui, Kaunas, 1925 m. sausio 8 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 13.

80. Laikinai einančio KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiui, Kaunas, 1925 m. sausio 9 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 22.

81. Laikinai einančio KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio rekomendacijos laikinai einančio Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiui, Kaunas, 1925 m. sausio 7 d. Raportas Nr. 31941, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 4–8.

82. Krašto apsaugos ministro div. gen. T. Daukanto raštas valstybės kontrolieriui, Kaunas, 1925 m. vasario 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 12.

83. Laikinai einančio KAM Karo mokslo skyriaus pareigas mjr. V. Steponaičio raportas laikinai einančiam Vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. J. Gričiui, Kaunas, 1925 m. balandžio 20 d., Nr. 31922, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 148.

84. Lietuvos Respublikos ministrų kabineto reikalų vedėjo B. Dailidės raštas Nr. 713, Kaunas, 1926 m. gegužės 27 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 78, l. 50.

85. Vyriausiojo štabo viršininko plk. K. Ladigos aplinkraštis Nr. 9, Kaunas, 1925 m. birželio 2 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 238.

86. Laikinai einančio KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas Vyriausiojo štabo viršininkui gen. št. plk. K. Ladigai, Kaunas, 1925 m. birželio 5 d., Nr. 2237, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 249.

87. Laikinai einančio KAM Karo mokslo viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas Vyriausiojo štabo viršininkui gen. št. plk. K. Ladigai, Kaunas, 1925 m. liepos 5 d., Nr. 32373, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 324.

88. Plk. ltn. K. Škirpos raportas Nr. 12 KAM Karo mokslo skyriaus viršininkui, 1925 m. liepos 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 75, l. 325.

89. 1925 m. spalio 4 d. Vyriausiojo štabo viršininko raštas Karo mokslo skyriaus viršininkui, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 81, l. 2.

90. 1925 m. lapkričio 23 d. Krašto apsaugos ministerijos Karo mokslo skyriaus raportas Vyriausiojo štabo viršininkui, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 81, l. 1.

91. KAM Karo mokslo valdybos viršininko plk. ltn. inž. S. Dirmanto aplinkraštis Nr. 38530, Kaunas, 1926 m. vasario 12 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 78, l. 55.

92. 1926 m. gegužės 11 d. artilerijos inspekcijos raštas Vyriausiajam štabui, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 81, l. 9.

93. Karo mokyklos viršininko gen. ltn. J. Galvydžio-Bykausko 1926 m. gegužės

20 d. raštas Karo mokslo valdybos viršininkui, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 81, l. 26.

94. Vyriausiojo štabo Pėstininkų inspekcijos 1926 m. gegužės 22 d. einančio pėstininkų inspektoriaus plk. Jono Karevos raštas Karo mokslo valdybai, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 81, l. 27.

95. III-os karo apygardos viršininko plk. ltn. J. Griciaus ir laikinai einančio štabo viršininko mjr. (pavardė neįskaitoma) raštas Atsargos karininkų parengimas pėstininkų dalyse, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 81, l. 30-31.

96. 1926 m. „Atsargos karininkų aspirantų kursų laikinoji bendra programa“, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 81, l. 41.

97. 1926 m. spalio 26 d. Krašto apsaugos ministro J. Papečchio raštas Nr. 1026, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 95, l. 430.

98. Laikinai einančio Karo mokyklos viršininko pareigas plk. ltn. P. Kauno raportas Karo mokslo valdybos viršininkui, Kaunas, A. Panemunė, 1926 m. spalio 31 d. Nr. 153, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 81, l. 50-52.

99. Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymas, 1926 m. lapkričio 9 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 94, l. 8-11.

100. Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų etatai, Kaunas, 1926 m. lapkričio 9 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 94, l. 10, l. 10;

101. Karo mokyklos vyresniojo ir jaunesniojo kursų pedagoginio darbo 1926-1927 m. m. (25 1/2 savaitės) planas, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 89, l. 619.

102. Karo mokyklos parengiamojo kurso 1926-1927 m. m. pedagoginio kurso planas (32 savaitės - 192 dienos, 96 val.), *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 89, l. 620.

103. Plk. ltn. J. Lanskoronskio raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui, Briuselis, 1927 m. sausio 8 d., Nr. 38145, *LCVA*, f. 929, ap. 10, b. 97, l. 10.

104. Kpt. V. Jasulaičio pareiškimas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui, Prancūzija, Fontenblou, 1927 m. sausio 16 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 16.

105. KAM Vyriausiojo štabo Karo mokslo valdybos viršininko plk. ltn. inž. S. Dirmanto raportas Vyriausiajam štabo viršininkui plk. T. Daukantui, Kaunas, 1927 m. vasario 14 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 41.

106. KAM Vyriausiojo štabo Karo mokslo valdybos viršininko plk. ltn. inž. S. Dirmanto kreipimasis į Lietuvos kariuomenės dalių viršininkus, Kaunas, 1927 m. vasario 26 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 324.

107. Vyr. ltn. J. Gražulio raportas Nr. 4, KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui, Prancūzija, Versalis, 1927 m. balandžio 14 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 149.

108. KAM Vyriausiojo štabo viršininko plk. T. Daukanto raštas Nr. 38850 Tiekimų skyriaus viršininkui, Kaunas, 1927 m. balandžio 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 58.

109. Generalinio štabo plk. K. Škirpos raportas krašto apsaugos ministrui plk. A. Merkiui 1927 m. balandžio 27 d., Kaunas, 1927 m. gegužės 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 94, l. 110.

110. Kpt. I. E. Kraunaičio raportas Nr. 33, KAM Karo mokslo valdybos viršininkui, Prancūzija, Somiūre, 1927 m. balandžio 20 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 124.

111. Plk. ltn. J. Lanskoronskio raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui, Briuselis, 1927 m. gegužės 8 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 432-433.

112. Laikiniai einančio KAM Karo valdybos viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas Nr. 38697 Vyriausiajam štabo viršininkui plk. T. Daukantui, Kaunas, 1927 m. gegužės 18 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 70.

113. Lietuvos atstovybės Italijoje raštas Nr. 805 Krašto apsaugos ministerijai, vyr. ltn. P. Lesauskiui (pretendentui mokytis akademijoje), Roma, 1927 m. birželio 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 297.

114. KAM Karo mokslo valdybos viršininko plk. ltn. inž. S. Dirmanto raštas Aukštųjų karininkų kursų viršininkui gen. štabo gen. L. Radus-Zenkavičiui, Kaunas, 1927 m. birželio 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 300.

115. Vyriausiojo štabo viršininko plk. T. Daukanto raštas tiekimų viršininkui, Kaunas, 1927 m. rugpjūčio mėn., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 95, l. 269.

116. Lietuvos nepaprastojo pasiuntinio ir įgaliotojo ministro Italijoje V. Čarneckio raštas Nr. 1112 Lietuvos užsienio reikalų Ekonomikos departamento direktoriui, Roma, 1927 m. liepos 27 d.; Lietuvos nepaprastojo pasiuntinio ir įgaliotojo ministro Italijoje V. Čarneckio raštas Nr. 1150 Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Teisių-administracijos departamento direktoriui, Roma, 1927 m. rugpjūčio 8 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 294, 296.

117. Karo mokyklos raportas Vyriausiojo štabo viršininkui Nr. 1921, 1927 m. rugpjūčio 23 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 94, l. 133.

118. Karo mokslo valdybos laikiniai einančio viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio ir Karo mokslo valdybos Spaudos ir švietimo skyriaus laikiniai einančio viršininko pareigas plk. ltn. P. Tarasenos raštas Švietimo ministerijos aukštųjų mokyklų mokslo tarėjui, Kaunas, 1927 m. rugsėjo 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 94, l. 131.

119. Vyriausiojo štabo viršininko gen. št. plk. P. Plechavičiaus raštas tiekimo viršininkui, Kaunas, 1927 m. rugsėjo 30 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 243.

120. Vyriausiojo štabo artilerijos viršininko plk. P. Uoginto raštas laikiniai einan-

čiam KAM Karo mokslo valdybos viršininko pareigas mjr. V. Steponaičiui, Kaunas, 1927 m. spalio 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 239.

121. Laikinai einančio KAM Karo mokslo valdybos viršininko pareigas mjr. V. Steponaičio raportas Vyriausiojo štabo viršininkui plk. T. Daukantui, Kaunas, 1927 m. spalio 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 259.

122. Lietuvos Respublikos ministrų kabineto reikalų vedėjo B. Dailidės raštas krašto apsaugos ministrui, valstybės kontrolieriui, Biudžeto patikrinimo komisijai, 1927 m. lapkričio 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 357.

123. KAM Karo mokslo valdybos raštas Vyriausiajam kariuomenės štabo IV (tarnybų) skyriaus viršininkui plk. ltn. J. Jackui, Kaunas, 1927 m. lapkričio 12 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 381.

124. Laikinai einančio KAM Karo mokslo valdybos viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskio aplinkraštis Nr. 40680, 1927 m. lapkričio 25 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 402.

125. Mjr. V. Butausko raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui, Praha, 1927 m. gruodžio 28 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 430.

126. Krašto apsaugos ministro div. gen. T. Daukanto ir Generalinio štabo viršininko gen. št. plk. P. Plechavičiaus raštas Nr. 47173 ministrų pirmininkui prof. A. Volde-
marui, 1928 m. vasario 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 107, l. 495.

127. Kpt. M. Mačioko pasižadėjimas, Kaunas, 1928 m. rugpjūčio 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 104, l. 1.

128. Kpt. M. Mačioko raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui, Turinas, Italija, 1928 m. spalio 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 104, l. 7.

129. Kpt. M. Mačioko raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui, Turinas, Italija, 1928 m. lapkričio 16 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 104, l. 8.

130. „Karo mokslų įstaigos“, 1929 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 105, l. 190.

131. Plk. ltn. J. Lanskoronskio raportas KAM Karo mokslo valdybos viršininkui KAM Karo mokslo valdybos viršininkui plk. ltn. inž. S. Dirmantui, Briuselis, 1927 m. gruodžio 5 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 97, l. 441–442.

132. Vyriausiojo štabo viršininko aplinkraštis Nr. 27, Kaunas, Generalinio štabo valdybos III skyrius, 1934 m. gruodžio 19 d. *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 160, l. 1.

133. Generalinio štabo valdybos viršininko raštas Švietimo ministerijos aukštojo mokslo tarėjui, Kaunas, 1928 m. kovo 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 100, l. 7.

134. Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos raštas Karo mokslo valdybos viršininkui, Kaunas, 1928 m. balandžio 11 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 100, l. 80.

135. Lietuvos Respublikos švietimo ministerijos aukštesniojo mokslo tarėjo raštas Krašto apsaugos ministerijos Karo mokslo valdybos viršininkui, Kaunas, 1928 m. sau-

sio mėn., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 100, l. 88.

136. Paaiškinamasis raštas „Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų įstatymo“ projektui, Kaunas, 1928 m. vasario 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 105, l. 92–96.

137. KAM Kanceliarijos viršininko raštas Vyriausiojo štabo ūkio viršininkui; Karininkų komandiruotų į užsienį mokytis, turinčių teises gauti Lietuvos nepriklausomybės medalį. Kaunas, 1928 m. gegužės 12 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 155, l. 145, 147.

138. Karininkų kandidatų į užsienio mokslo įstaigas siuntimo projektas, Kaunas, 1930 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 120, l. 59.

139. Karininkų kandidatų stoti į užsienio karo akademijas egzaminų rezultatų protokolas, Kaunas, 1930 m. sausio 31 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 120, l. 65.

140. Lietuvos Respublika, Generalinio štabo valdybos III skyrius, aplinkraštis Nr. 24093, Kaunas, 1930 m. lapkričio 12 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 118, l. 118.

141. 1930 m. išlaidų sąmata, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 313.

142. Lietuvos Respublika, Generalinio štabo valdybos III skyrius, priedas aplinkraštis Nr. 24093, Kaunas, 1930 m. lapkričio 12 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 118, l. 135

143. Komandiruotų karininkų 1931 m. sausio 1 d. sąrašas, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 322.

144. Lietuvos Respublika. Generalinio štabo valdyba. III-sis skyrius, 1931 m. sausio 22 d. Aplinkraštis Nr. 46049, *LCVA*, F. 929, ap. 6, b. 126, l. 11.

145. Lietuvos Respublika. Generalinio štabo valdyba. III-sis skyrius, 1931 m. balandžio 25 d. Aplinkraštis Nr. 46340, *LCVA*, F. 929, ap. 6, b. 126, l. 46.

146. Krašto apsaugos ministerijos studijų įstatymo pakeitimas, Kaunas, 1931 m. balandžio 27 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 107, l. 494.

147. Lietuvos pasiuntinybės Italijoje įgaliotojo ministro V. Černeckio raštas Vyriausiojo štabo viršininkui gen. ltn. P. Kubiliūnui, Roma, 1931 m. gegužės 15 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 157–159.

148. Laikinei einaičio KAM Karo mokslo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raštas Tiekimų viršininkui, Kaunas, 1931 m. gegužės 19 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 186.

149. Lietuvos Respublika. Generalinio štabo valdyba. III-sis skyrius, 1931 m. gegužės 19 d. Aplinkraštis Nr. 46435, *LCVA*, F. 929, ap. 6, b. 126, l. 59.

150. Laikinei einaičio KAM Karo mokslo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raštas tiekimų viršininkui, Kaunas, 1931 m. liepos mėn., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 129.

151. Karo sanitarijos valdybos viršininko raštas Nr. 4344 laikinei einančiam Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičiui, Kaunas, 1931 m. rugpjūčio 28 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 103.

152. Išrašas iš KAM 1931 m. išlaidų sąmatos, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 278.
153. Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininko 1931 m. lapkričio 15 d. raštas, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 126, l. 151.
154. Lietuvos pasiuntinybės Italijoje sekretoriaus P. Vileišio raštas Krašto apsaugos Vyriausiojo štabo viršininkui gen. ltn. P. Kubiliūnui, Roma 1932 m. sausio 12 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 127, l. 13.
155. Generalinio štabo valdybos III skyriaus raštas Nr. 46284, Kaunas, 1932 m. balandžio 25 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 175.
156. Laikinai einančio Generalinio štabo valdybos viršininko pareigas gen. št. plk. ltn. V. Žadeikos aplinkraštis Nr. 49448, Kaunas, 1932 m. gegužės 9 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 132, l. 40, f. 1451, ap. 1, b. 80, l. 15.
157. Laikinai einančio Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio (slaptas, skubus) raštas Nr. 30789 Administracijos valdybos viršininkui, Kaunas, 1931 m. lapkričio 29 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 102.
158. Krašto apsaugos ministerijos stipendininkams išlaikyti 1932 m. sąmata, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 125, l. 176, 177.
159. Vyriausiojo štabo aplinkraštis Nr. 4, Kaunas, 1933 m. vasario 20 d. Generalinio štabo valdybos III skyrius, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 145, l. 18.
160. Vyriausiojo štabo aplinkraštis Nr. 15, Kaunas, 1933 m. balandžio 29 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 145, l. 55.
161. Vyriausiojo štabo spaudos ir švietimo skyriaus karininkų sąrašas, Kaunas, 1935 m. sausio 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 171, l. 207.
162. Krašto apsaugos ministro gen. ltn. P. Šniukštos raštas Nr. 31251 finansų ministrui J. Tūbeliui, Kaunas, 1935 m. sausio 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 30.
163. Kariuomenės štabo aplinkraštis Nr. 7, Kaunas, 1935 m. vasario 15 d. (slaptai), *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 169, l. 67.
164. KAM 1935 m. paprastoji išlaidų sąmata, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 171, l. 162.
165. Laikinai einančio KAM Kariuomenės štabo I skyriaus viršininko pareigas gen. št. plk. A. Gaušo (*slaptas, skubus*) raštas Nr. 9270 Kariuomenės štabo II skyriaus viršininkui, Kaunas, 1935 m. vasario 21 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 171, l. 177.
166. Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko plk. J. Šarausko raštas Nr. 31313 Kariuomenės inspekcijos artilerijos skyriaus viršininkui, Kaunas, 1935 m. balandžio 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 32.
167. Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko plk. J. Šarausko raštas Nr. 31313 kavalerijos viršininkui, Kaunas, 1935 m. balandžio 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 33.

168. Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko plk. J. Šarausko raštas Nr. 32313 Karo technikos viršininkui, Kaunas, 1935 m. balandžio 3 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 34.

169. Karo atašė Prancūzijoje gen. ltn. Z. Gerulaičio raštas Kariuomenės štabo II skyriaus viršininkui, Kaunas, 1935 m. balandžio 24 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 35.

170. Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko plk. J. Šarausko raštas Nr. 1585 Kariuomenės štabo I skyriaus viršininkui, Kaunas, 1935 m. liepos 11 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 171, l. 105.

171. Laikinei einančio Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raportas Nr. 13907 kariuomenės tiekimo viršininkui, Kaunas, 1935 m. liepos 20 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 186, l. 61.

172. Laikinei einančio Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raportas Nr. 13951 kariuomenės tiekimo viršininkui, Kaunas, 1935 m. gruodžio 4 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 186, l. 40.

173. Laikinei einančio Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raštas Kariuomenės štabo rikiuotės skyriaus viršininkui, Kaunas, 1935 m. rugsėjo 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 177, l. 54.

174. Kariuomenės aplinkraštis Nr. 22, Kaunas, 1935 m. lapkričio 30 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 170, l. 128.

175. Kariuomenės štabo aplinkraštis Nr. 8, Kaunas, 1936 m. liepos 16 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 183, l. 68.

176. Kariuomenės štabo aplinkraštis Nr. 14, Kaunas, 1936 m. lapkričio 7 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 182, l. 31.

177. Generalinio štabo kursų kandidatams stažui kariuomenės dalyse atlikti bendri „Nurodymai“ (slaptas). Priedas Nr. 1 prie Kariuomenės štabo slapto aplinkraščio 1936 m. Nr. 14, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 182, l. 34.

178. Laikinei einančio Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raportas Nr. 21828 (slaptas) kariuomenės tiekimo viršininkui, Kaunas, 1937 m. spalio 29 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 11.

179. Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų, studijuojančių Prancūzijoje 1937 m., sąrašas, *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 15.

180. Laikinei einančio Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko pareigas plk. ltn. J. Laurinaičio raportas Nr. 21814 (slaptai) Kariuomenės štabo II skyriaus viršininkui, Kaunas, 1937 m. spalio 13 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 16.

181. Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus karininkų sąrašas, 1937 m. gegužė 1 d. – rugsėjo 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 31, 43, 89, 111.

182. Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus karininkų sąrašas, 1937 m. sausio 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 202, l. 217.

183. Žinios apie Krašto apsaugos ministerijos stipendininkus 1937 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 225, l. 342.

184. Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų sąrašas 1937 m. spalio 1 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 228, l. 72.

185. Krašto apsaugos ministerijos stipendininkams išlaikyti sąmata 1938 m., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 225, l. 338.

186. Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriaus viršininko plk. J. Šarausko raportas Nr. 34418 Kariuomenės štabo viršininkui gen. št. plk. J. Černiui, Kaunas, 1938 m. liepos 19 d., *LCVA*, f. 929, ap. 6, b. 228, l. 59.

F. 930

1. Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos viršininko brg. gen. V. Karvelio raštas Kariuomenės štabo III skyriaus viršininkui. Vardinis karininkų sąrašas 1940 m. balandžio 1 d., slaptai-asmeniškai, *LCVA*, f. 930, ap. 7, b. 7923, l. 12.

F. 1451

1. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 1, Kaunas, 1919 m. vasario 24 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 1.

2. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 2, Kaunas, 1919 m. vasario 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 1.

3. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 1, Kaunas, 1919 m. kovo 8 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 2.

4. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 25, Kaunas, 1919 m. kovo 31 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 9.

5. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 26, Kaunas, 1919 m. balandžio 1 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 10.

6. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 27, Kaunas, 1919 m. balandžio 2 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 10.

7. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 27, Kaunas, 1919 m. balandžio 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 10.

8. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 145, Kaunas, 1919 m. rugpjūčio 1 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 45.

9. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 4, Kaunas, 1919 m. kovo 10 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 3.
10. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 4, Kaunas, 1919 m. kovo 11 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 6.
11. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 16, Kaunas, 1919 m. kovo 12 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 7.
12. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 7, Kaunas, 1919 m. kovo 13 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 4.
13. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 8, Kaunas, 1919 m. kovo 14 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 5.
14. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 14, Kaunas, 1919 m. kovo 20 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 6.
15. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 15, Kaunas, 1919 m. kovo 21 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 7.
16. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 18, Kaunas, 1919 m. kovo 24 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 7.
17. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 21, Kaunas, 1919 m. kovo 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 8.
18. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 241, Kaunas, 1919 m. lapkričio 4 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 79.
19. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 281, Kaunas, 1919 m. gruodžio 12 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 122.
20. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 284, Kaunas, 1919 m. gruodžio 15 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 125.
21. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 289, Kaunas, 1919 m. gruodžio 20 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 129.
22. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 281, Kaunas, 1919 m. gruodžio 22 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 1, l. 130.
23. „Trečios laidos dienotvarkė“. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 16, Kaunas, 1920 m. sausio 16 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 8.
24. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 42, Kaunas, 1919 m. balandžio 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 15.
25. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 62, Kaunas, 1919 m. balandžio 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 21.
26. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 145, Kaunas, 1919 m. rugpjūčio 1 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 45.
27. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 278, Kaunas, 1919 m. gruodžio 9 d., *LCVA*,

f. 1451, ap. 2, b. 1, l. 118.

28. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 281, Kaunas, 1919 m. gruodžio 22 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 1, l. 130.

29. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 16, Kaunas, 1920 m. sausio 16 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 8.

30. Įsakymas karo mokyklai Nr. 70, Kaunas, 1920 m. kovo 10 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 5, l. 38.

31. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 177, Kaunas, 1920 m. birželio 25 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 178.

32. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 268, Vilnius, 1920 m. rugsėjo 25 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 276.

33. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 282, Vilnius, 1920 m. spalio 9 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 290.

34. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 283, Kaunas, 1920 m. spalio 13 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 291.

35. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 292, Karo mokyklos lektorių pamokų, skaitomų bendro skyriaus trečios laidos mokiniams, skaičius (pedagoginis krūvis) 1920 m. spalio mėn., Kaunas, 1920 m. spalio 22 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 300.

36. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 316, Kaunas, 1920 m. lapkričio 15 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 324–326.

37. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 328, Kaunas, 1920 m. lapkričio 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 3, l. 340.

38. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 49, Kaunas, 1921 m. vasario 18 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 10, l. 16.

39. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 76, Kaunas, 1921 m. kovo 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 8, l. 116.

40. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 303, Kaunas, 1921 m. lapkričio 1 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, l. B. 8, l. 407, 422.

41. Ištrauka iš Karo mokyklos Mokslo tarybos posėdžio, įvykusio 1922 m. liepos 13 d., protokolo Nr. 27: „1) Priimti sekantį mokslo planą 1922–1923 metams“, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, s. 12. l. 230.

42. Respublikos Prezidento A. Stulginskio įsakymas Nr. 74, Kaunas, 1923 m. liepos 15 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 7, l.

43. 1923 m. lapkričio 15 d. Aukštųjų karininkų kursų viršininkas gen. L. Radus-Zenkavičius patvirtino kursų vidaus tvarkos instrukciją, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 7, l. 27–29.

44. Karo mokyklos viršininko gen. lt. J. Galvydžio-Bykausko pareiškimas Aukš-

tųjų karininkų kursų viršininkui gen. L. Radui-Zenkavičiui, Kaunas, Lietuvos Respublika, Karo mokyklos Mokymo dalis, 1924 m. sausio 21 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 75, l. 286.

45. Karo mokyklos 1924–1925 m. mokslo planas vyresniajam kursui, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 11, l. 76.

46. Karo mokyklos 1924–1925 m. mokslo planas jaunesniajam kursui, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 11, l. 77.

47. Karo mokyklos 1924–1925 m. mokslo planas ruošiamajam (parengiamajam) kursui, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 11, l. 78.

48. Karo mokyklos viršininko gen. ltn. J. Galvydžio-Bykausko liudijimas (1925-04-01), *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 14, l. 20–23.

49. Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų etatų paaiškinamasis raštas, 1926 m., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28.

50. Laikinai einančio Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas gen. št. plk. V. Skorupskio „Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų etatų paaiškinamasis raštas“, 1927 m., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 96, l. 28–29.

51. Karo mokyklos vyresniojo, jaunesniojo ir parengiamojo kurso mokymo bendrieji dėsniai 1927–1928 mokslo metams, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 23, l. 1–93.

52. Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų 1926/1927 m. m. lektorių ir instruktorių sąrašas (projektas), Kaunas, 1927 m. kovo 15 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 33, l. 7.

53. Aukštųjų karininkų kursų viršininko gen. št. gen. L. Radus-Zenkavičiaus raportas Vyriausiojo štabo viršininkui plk. T. Daukantui, Kaunas, 1927 m. balandžio 18 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 33, l. 11, 13.

54. Gen. št. plk. laikinai einančio Aukštųjų karininkų kursų viršininko pareigas. Skorupskio raportas krašto apsaugos ministrui div. gen. T. Daukantui, Kaunas. A. Panemunė, 1927 m. gruodžio 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 33, l. 88.

55. Vyresniesiems viršininkams kursų 1928 m. mokymo plano pamatai, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 33, l. 89.

56. Aukštųjų karininkų kursų Artilerijos skyriaus inspektoriaus raportas kursų viršininkui, Kaunas, A. Panemunė, 1928 m. balandžio 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 396.

57. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 122, Kaunas, 1928 m. balandžio 29 d. A. Panemunė, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 153, l. 153–154.

58. Laikinai einančio Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų viršininko pareigas einančio plk. B. Štencelio raportas Vyriausiojo štabo viršininkui plk. T. Daukantui, A. Panemunė, 1928 m. balandžio 30 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 394–395.

59. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 138, Kaunas, 1928 m. gegužės 15 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 21, l. 196–188.
60. Karo mokyklos ūkio operacijų dienoraštis už 1928 m. rugsėjį, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 21, l. 302.
61. Karo mokyklos Mokymo tarybos 1928 m. rugsėjo 25 d. posėdžio protokolas Nr. 1, Įsakymas Karo mokyklai Nr. 284, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 21, l. 373–374.
62. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 284, Kaunas, A. Panemunė, 1928 m. spalio 24 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 21, l. 373.
63. 1928 m. lapkričio 13 d. Vyriausiojo štabo viršininkas P. Plechavičius slap-tas raštas Aukštųjų karininkų kursų viršininkui, Kaunas, Krašto apsaugos ministerija, 1928 m. lapkričio 13 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 305.
64. Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų 1928/1929 mokslo metų lektorių ir vadovų sąrašas, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 336–337.
65. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 342, Kaunas, A. Panemunė, 1928 m. gruodžio 21 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 21, l. 457.
66. Aukštųjų kursų viršininko plk. B. Štecelio 1929 m. vasario 28 d. raportas krašto apsaugos ministrui prof. A. Voldemarui, Kaunas, 1929 m. vasario 28 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 261.
67. Krašto apsaugos ministro patvirtintas Kursų lektorių ir vadovų sąrašas. Įsaky-mas Aukštesniesiems karininkų D. L. K. Vytauto kursams Nr. 8, Kaunas, A. Panemu-nė, 1929 m. kovo 9 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 53, l. 23–27.
68. 1930 m. kariūnų aspirantų penktos laidos mokymo planas, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 24, l. 3–13.
69. Vytauto Didžiojo karininkų kursų Mokslo tarybos posėdžio, įvykusio 1930 m. kovo 6 d., protokolas, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 140–141.
70. Aukštųjų karininkų kursų viršininko plk. S. Dirmanto raportas Vyriausiojo štabo viršininkui gen. ltn. P. Kubiliūnui, Kaunas, 1930 m. balandžio 11 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 99.
71. Laikiniai einančio Vytauto Didžiojo karininkų kursų Mokymo dalies viršininko pareigas raportas. Kaunas. A. Panemunė, 1930 m. balandžio 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 75, l. 179.
72. Aukštesniųjų karininkų kursų mokymo planas. Kaunas, 1931 m. vasario 4 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 38.
73. Lietuvos Respublika. KAM Generalinio štabo valdybos III skyrius, 1931 m. spalio 29 d. aplinkraštis Nr. 46998, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 74, l. 57
74. Vyriausiojo štabo aplinkraštis Nr. 25, Kaunas, 1932 m. lapkričio 16 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 90, l. 8.

75. Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus 1933 metams sąmatos projektas, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 9.

76. Administracijos skyriaus I laidos lektorių ir dėstomų dalykų sąrašas, Įsakymas Vytauto Didžiojo karininkų kursams Nr. 14, Kaunas, 1933 m. gegužės 4 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 79, l. 27.

77. Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus 1933 m. pedagoginis krūvio planas, *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 10; b.84, l. 7.

78. Trumpa numatomų kursuose dėstyti dalykų programa, Vytauto Didžiojo kursų administracijos skyrius, 1933 m., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 84, l. 11

79. Įsakymas Vytauto Didžiojo karininkų kursams Nr. 13, Kaunas, 1938 m. lapkričio 5 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 106, l. 6.

80. Įsakymas Vytauto Didžiojo aukštajai karo mokyklai Nr. 15, Kaunas, 1938 m. gruodžio 30 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 106, l. 1.

81. Administracijos karininkų kursų III laida. 1938–1939 m. mokymo planas, Kaunas-Šančiai, 1938 m. lapkričio mėn., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 107, l. 1–11.

82. Įsakymas Vytauto Didžiojo aukštajai karo mokyklai Nr. 10, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 4 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 109, l. 16.

83. Įsakymas Vytauto Didžiojo karo mokyklai Nr. 11, Kaunas, 1939 m. rugsėjo 20 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 109, l. 20.

84. Įsakymas Vytauto Didžiojo aukštajai karo mokyklai Nr. 14, Kaunas, 1939 m. lapkričio 27 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 109, l. 25–26.

85. Įsakymas Vytauto Didžiojo aukštajai karo mokyklai Nr. 20, Kaunas, 1940 m. birželio 25 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 1, b. 111, l. 20–21.

86. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 149, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. liepos 12 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 40, l. 228, 229.

87. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 155, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. liepos 19 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 24, l. 240–242.

88. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 163, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. liepos 29, *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 40, l. 252.

89. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 204, Kaunas, 1940 m. rugsėjo 14 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 40, l. 300, 301.

90. Įsakymas karo mokyklai Nr. 205, Vilnius, 1940 m. rugsėjo 15 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 40, l. 301, 303.

91. Įsakymas Darbininkų-valstiečių Raudonosios armijos pėstininkų karo mokyklai Nr. 1, Vilnius, 1940 m. rugsėjo 16 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 40, l. 305.

92. Įsakymas Darbininkų-valstiečių Raudonosios armijos pėstininkų karo mokyklai Nr. 2, Vilnius, 1940 m. rugsėjo 17 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 40, l. 306.

93. Įsakymas Darbininkų-valstiečių Raudonosios armijos pėstininkų karo mokyklai Nr. 3, Vilnius, 1940 m. rugsėjo 18 d., *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 40, l. 306.

F. R–222

1. Įsakymas pirmojo Lietuvos Respublikos Prezidento karo mokyklai Nr. 30, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. vasario 5 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 359, 359 a, 360.

2. Kariuomenės vado įsakymas Nr. 6, Kaunas, 1940 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 9, l. 42–43.

3. Kariuomenės vado įsakymas Nr. 3, Kaunas, 1940 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 9, l. 49.

4. Įsakymas pirmojo Lietuvos Respublikos Prezidento karo mokyklai Nr. 40, 1940 m. vasario 16 d., A. Panemunė, *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 349.

5. Įsakymas pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklai Nr. 185, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. kovo 1 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 337.

6. Kariuomenės vado įsakymas Nr. 10, Kaunas, 1940 m. kovo 9 d. *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 9, l. 35.

7. Įsakymas kariuomenei Nr. 17, Kaunas, 1940 m. gegužės 7 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 9, l. 16.

8. Kariuomenės vado įsakymas Nr. 20, Kaunas, 1940 m. gegužės 17 d. *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 9, l. 13.

9. Įsakymas kariuomenei Nr. 51, Kaunas, 1940 m. gegužės 30 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 125.

10. Įsakymas kariuomenei Nr. 52, Kaunas, 1940 m. gegužės 31 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 126.

11. Kariuomenės vado įsakymas Nr. 25, Kaunas, 1940 m. birželio 5 d. *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 9, l. 8.

12. Įsakymas kariuomenei Nr. 55, Kaunas, 1940 m. birželio 7 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 132.

13. Įsakymas kariuomenei Nr. 61, Kaunas, 1940 m. birželio 20 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 141.

14. Kariuomenės vado įsakymas Nr. 26, Kaunas, 1940 m. birželio 21 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 9, l. 7.

15. Įsakymas kariuomenei Nr. 67, Kaunas, 1940 m. birželio 25 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 1, l. 83.

16. Įsakymas kariuomenei Nr. 68, Kaunas, 1940 m. birželio 27 d., *LCVA*,

f. R–222, ap. 1, b. 4, l. 104.

17. Įsakymas kariuomenei Nr. 73, Kaunas, 1940 m. liepos 1 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 168.

18. Įsakymas liaudies kariuomenei Nr. 84, Kaunas, 1940 m. liepos 11 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 1, l. 63.

19. Įsakymas liaudies kariuomenei Nr. 92, Kaunas, 1940 m. liepos 15 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 190.

20. Liaudies kariuomenės vado įsakymas Nr. 29, Kaunas, 1940 m. liepos 17 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 5, l. 13.

21. Įsakymas liaudies kariuomenei Nr. 94, Kaunas, 1940 m. liepos 17 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 193.

22. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 154, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. liepos 18 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 222.

23. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 156, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. liepos 20 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 217–220.

24. Įsakymas liaudies kariuomenei Nr. 97, Kaunas, 1940 m. liepos 25 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 1, l. 42.

25. Įsakymas liaudies kariuomenei Nr. 108, Kaunas, 1940 m. rugpjūčio 1 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 208.

26. Įsakymas liaudies kariuomenei Nr. 109, Kaunas, 1940 m. rugpjūčio 5 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 7, l. 210.

27. Liaudies kariuomenės vado įsakymas Nr. 35, Kaunas, 1940 m. rugpjūčio 20 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 5, l. 6.

28. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 182, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. rugpjūčio 20 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 187.

29. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 185, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. rugpjūčio 23 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 183–184.

30. Liaudies kariuomenės vado įsakymas Nr. 32, Kaunas, 1940 m. rugpjūčio 27 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 9, l. 1.

31. Įsakymas karo mokyklai Nr. 191, Kaunas, 1940 m. rugpjūčio 30 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 176–177.

32. Įsakymas karo mokyklai Nr. 200, Kaunas, 1940 m. rugsėjo 10 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 161.

33. Įsakymas karo mokyklai Nr. 200, Kaunas, 1940 m. rugsėjo 10 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 165.

34. Įsakymas karo mokyklai Nr. 205, Kaunas, 1940 m. rugsėjo 15 d., *LCVA*, f. R–222, ap. 1, b. 17, l. 159, 160.

35. Įsakymas Darbininkų-valstiečių Raudonosios armijos pėstininkų karo mokyklai Nr. 3, Vilnius, rugsėjo 18 d., *LCVA*, f. R-222, ap. 1, b. 17, l. 157.
36. Įsakymas Darbininkų-valstiečių Raudonosios armijos pėstininkų karo mokyklai Nr. 8, Vilnius, 1940 m. rugsėjo 22 d. *LCVA*, f. R-222, ap. 1, b. 17, l. 149.
37. Įsakymas Darbininkų-valstiečių Raudonosios armijos pėstininkų karo mokyklai Nr. 18, Vilnius, 1940 m. spalio 2 d., *LCVA*, f. R-222, ap. 1, b. 17, l. 131–132.
38. Įsakymas Karo mokyklai Nr. 27, Kaunas, A. Panemunė, 1940 m. spalio 11 d., *LCVA*, f. R-222, ap. 1, b. 17, l. 119.
39. Įsakymas Lietuvos pėstininkų mokyklai Nr. 64, Vilnius, 1940 m. lapkričio 22 d., *LCVA*, f. R-222, ap. 1, b. 17, l. 68.
40. Приказ по Литовскому пехотному училищу № 57, 26 ноября 1940 г. гор. Вильнюс, *LCVA*, f. R-222, ap. 1, b. 17, l. 43–50.

F. R-754

1. Lietuvos TSR Liaudies Komisarų Tarybos nutarimas Nr. 28 Dėl Lietuvos Liaudies kariuomenės perorganizavimo ir karo mokyklos reorganizavimo, Kaunas, 1940 m. rugpjūčio 30 d., *LCVA*, f. R-754, ap. 3, b. 520, l., 2.
2. Lietuvos TSR Liaudies Komisarų Tarybos posėdžio, įvykusio Kaune 1940 m. rugpjūčio 30 d., protokolai Nr. 3, *LCVA*, f. R-754, ap. 3, b. 520, l., 3.

Publikuoti šaltiniai

1. „Aspirantų tarnybos įstatymui vykdyti taisyklės“, *Vyriausybės žinios*, 1933 m., liepos 21 d., Nr. 492, eil. Nr. 2914, p. 17–19.
2. „Aspirantų tarnybos įstatymui vykdyti taisyklės“, *Vyriausybės žinios*, 1933 m., liepos 21 d., Nr. 420, eil. Nr. 2914, p. 17–19.
3. „Aspirantų tarnybos įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1933, liepos 21 d., Nr. 420 eil. Nr. 2909, p. 4–5.
4. „Aspirantų tarnybos įstatymui vykdyti taisyklių priedai“, *Vyriausybės žinios*, 1933 m., liepos 21 d., Nr. 420, eil. Nr. 2914, p. 19–20.
5. „Aspirantų tarnybos įstatymo pakeitimas“, *Vyriausybės žinios*, 1934 m. lapkričio 30 d., Nr. 461, eil. Nr. 3226, p. 6.
6. „Aspirantų tarnybos įstatymo pakeitimas“, *Vyriausybės žinios*, 1937 m. kovo 1 d., Nr. 568, eil. Nr. 3948, p. 32.
7. „Atsargos jaunesniųjų leitenantų kursų įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1935 m.

liepos 3 d., Nr. 487 eil. Nr. 3403, p. 4.

8. „Aukštųjų karo sanitarijos kursų laikinosios taisyklės“, *Laikinosios Vyriausybės žinios*, 1920 m. gegužės 20 d., Nr. 32, eil. Nr. 368, p. 6.

9. Aukštųjų karininkų kursų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymas, Seimo stenogramos, 3-sis Seimas, II-oji sesija, 41-sis posėdis, 1926 m. lapkričio 9 d., p. 13–22, <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=213151&biRecordId=39621>, 2014-10-30.

10. Aukštųjų karininkų kursų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų etatai, Seimo stenogramos, 3-sis Seimas, II-oji sesija, 41-sis posėdis, 1926 m. lapkričio 9 d., p. 20–22, <http://www.epaveldas.lt/vbspi/biRecord.do?biExemplarId=213151&biRecordId=39621>, 2014-10-30.

11. „Baigusių karininkų kursus teisių įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1932 m. balandžio 9 d., Nr. 381, eil. Nr. 2627, p. 4–5.

12. „Karo mokykla“, *Laikinosios vyriausybės žinios*, 1919 m. sausio 16 d.

13. „Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje eiti įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1921 m. spalio 28 d., Nr. 72, eil. 647, p. 1.

14. „Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje eiti įstatymo pakeitimas“, *Vyriausybės žinios*, 1922 m. spalio 16 d., Nr. 110, eil. 854, p. 1.

15. „Karininkų atlyginimo įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1931 m. kovo 10 d., Nr. 349, eil. Nr. 2392, p. 6–7.

16. „Karinės prievolės įstatymo priedas“, *Vyriausybės žinios*, 1924 m., rugpjūčio 20 d., Nr. 168, eil. Nr. 1181, p. 5–11.

17. „Kariūnų aspirantų tarnybos taisyklės“, *Vyriausybės žinios*, 1931, birželio 10 d., Nr. 358, eil. Nr. 2443, p. 22–23.

18. „Karinę prievolę atliekančių vyrų beturtėms šeimoms aprūpinti taisyklės“, *Vyriausybės žinios*, 1936 m. rugsėjo 28 d., Nr. 551, eil. Nr. 3836, p. 2–3.

19. „Karinę prievolę atliekančių vyrų beturtėms šeimoms aprūpinti taisyklių pakeitimas“, *Vyriausybės žinios*, 1937 m. vasario 18 d., Nr. 567, eil. Nr. 3935, p. 26.

20. „Krašto apsaugos ministerijos stipendijų medicinos fakulteto studentams taisyklės“, *Vyriausybės žinios*, 1920 m. gegužės 16 d., Nr. 72, eil. 359, p. 4.

21. Krašto apsaugos ministerijos stipendijų veterinarijos institutų, fakultetų ir akademijų studentams taisyklės“, *Vyriausybės žinios*, 1921 m. rugsėjo 28 d., Nr. 71, eil. Nr. 636, p. 5.

22. „Krašto apsaugos ministerijos stipendijų įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1929 m. spalio 4 d., Nr. 308, eil. Nr. 2075, p. 1–2.

23. „Krašto apsaugos ministerijos stipendijų įstatymo pakeitimas“, *Vyriausybės žinios*, 1931 m. gegužės 16 d., Nr. 357, eil. Nr. 2426, p. 6.

24. Lietuvos aspirantų rekrutavimo, tarnybos ir mokymo taisyklės, *Vyriausybės žinios*, 1927 m. rugsėjo 23 d., Nr. 259. eil. Nr. 1674, p. 1–2.
25. „Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos statutas“, *Vyriausybės žinios*, 1935 m. liepos 3 d., Nr. 487, eil. 3402, p. 2–4.
26. „Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos statuto pakeitimas“, *Vyriausybės žinios*, 1939 m. rugsėjo 7 d., Nr. 662, eil. 4850, p. 588.
27. Radas-Zenkavičius L., „Dėl karo doktrinos priėmimo Lietuvos kariuomenėj“ (dokumentą publikuoti parengė dr. V. Jokubauskas), *Karo archyvas*, 2015, Nr. 30, p. 195–237.
28. „Stipendijų įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1926 m. liepos 31 d., Nr. 232, eil. Nr. 1507, p. 1–2.
29. „Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1938 m. gruodžio 10 d., Nr. 627, eil. Nr. 4503, p. 557–558.

Monografijos ir studijos

1. Ališauskas K., *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*, Čikaga: Lietuvių veteranų sąjunga „Ramovė“, t. 1, 1972.
2. Aničas J., *Generolas Silvestras Žukauskas 1861–1937*, Vilnius: Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2006.
3. Anušauskas A., *Lietuvos slaptosios tarnybos, 1918–1940*, Vilnius: Mintis, 1993.
4. Ažubalis A., R. Kazlauskaitė Markelienė, Petrauskaitė A., Puzinavičius B., Žigarras F., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007.
5. Bukelevičiūtė D., *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010.
6. Bulvičius V., *Karinis valstybės rengimas*, dalis 1–2, Kaunas: Kar. štabas, Spaudos ir švietimo skyrius, 1939.
7. *Generolo gydytojo Vlado Nagiaus-Nagevičiaus gyvenimas ir darbų apžvalga* (redagavo B. Matulionis), Putnam (Connecticut), 1962.
8. Jankauskas V., *Nepriklausomos Lietuvos generolai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, I dalis. 1998.
9. Jokubauskas V., *„Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2014.
10. Kiaupa Z., *Lietuvos valstybės istorija*, Vilnius: UAB „Baltos lankos“, 2004.
11. Lesčius V., *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*, Vilnius: Lietuvos Respublikos

švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras, 1998.

12. Liekis A., *Lietuvos karo aviacija (1919–1940)*, Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 1999.

13. Liekis A., *Lietuvių karyba ir ginkluotė*, Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2002.

14. Liekis A., *Sparnuotoji Lietuva*, Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universiteto Mokslotyros centras, 2008.

15. Paulauskas H., *Lietuvos kariuomenės brigados generolas ministras pirmininkas Jonas Černius*, Vilnius: Rosma, 2006.

16. Statkus V., *Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.*, Chicago, Illinois: Vydušo jaunimo fondas, 1986.

17. Stoliarovas A., *Lietuvos Respublikos karinė justicija 1919–1940 m.*, Kaunas: Vytauto Didžiojo karo muziejus, 2014.

18. Surgailis G., *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2003.

19. Vaičėnionis J., *Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940)*, Vilnius: Versus Aureus, 2003.

20. Vaičėnionis J., *Lietuvos karių uniformos ir lengvieji ginklai XX amžiuje*, Vilnius: Baltos lankos, 2004.

21. Бескровный Л. Г., *Армия и флот России в начале XX в. Очерки военно-экономического потенциала*, Москва: Наука, 1986.

22. *История Первой мировой войны 1914–1918*, Москва: Наука, т. 1, 1975.

Moksliniai straipsniai

1. Ažubalis A., Kazlauskaitė Markelienė R., „Kareivių ir karininkų išsilavinimo bei kultūros lygio kėlimas nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje (1918–1940 m.)“, Kn.: Ažubalis A., R. Kazlauskaitė Markelienė, Petrauskaitė A., Puzinavičius B., Žigaras F., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 294–376.

2. Daujotas J., „LDK (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės) kariuomenė XVIII a.“, *Karo archyvas*, 1997, t. 14, p. 5–25.

3. Jakštys G., „Karo mokykla Kauno visuomeniniame ir politiniame gyvenime 1919–1940 m.“, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2013, Nr. 13, p. 91–102.

4. Jakštys G., „Lietuvos karininkų rengimo ypatumai Baltijos regiono karo mokyklų raidos kontekste 1919–1940 m.“, Kn.: *Globalizacijos iššūkiai ugdymo procesui:*

visuomenė ir kariuomenė. Mokslo studija, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013. p. 170–185.

5. Jakštys G., „Karo mokyklos viršininkas gen. Jonas Galvydis-Bykauskas, Kn.: *Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas 1964–1943*. Moksliniai straipsniai ir pranešimai, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014, p. 69–90.

6. Jakštys G., „Užsienio šalių patirties taikymas rengiant Lietuvos karininkus Karo mokykloje 1919–1940 m.“, Kn.: *Ugdymo veiksniai mokymo(si) kontekste globalizacijos sąlygomis*. Mokslinių straipsnių rinkinys, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio karo akademija, 2014, p. 239–252.

7. Jakštys G., „Lietuvos karo mokyklos tradicijos (1919–1940 m.)“, *Karo archyvas*, 2015, Nr. 30, p. 289–316.

8. Jokubauskas V., „Karinė doktrina: tarpukario Lietuvos kariuomenės atvejis (1923–1940 m.)“, *Karo archyvas*, 2014, t. 29, p. 120–188.

9. Lebedeva N., „VKP(b) CK Politbiuras ir 1939–1941 m. prijungtų prie SSRS teritorijų sovietizavimas“, *Genocidas ir rezistencija*, 2000, Nr. 1(7), p. 93.

10. Mikša P. A., „Lietuvos karininkų studijos Čekoslovakijoje“, *Lietuva ir Čekija*, Nr. 5–7, p. 198–295.

11. Petrauskaitė A., „Karininkijos dorovės problemos prieškarinio Lietuvoje“, *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 117–135.

12. Petrauskaitė A., „Karininkų etinis auklėjimas prieškarinio Lietuvoje“, „Karininkijos dorovinių problemų sprendimas Lietuvoje 1918–1940 m.“, Ažubalis A., R. Kazlauskaitė Markelienė, Petrauskaitė A., Puzinavičius B., Žigaras F., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 267–293.

13. Puzinavičius B., „Karininkas – pedagogas ir vadas (pagal 1921 – 1940 m. Lietuvos karių spaudos publikacijas)“, *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 67–116.

14. Puzinavičius B., „Psichologinės karininkų ugdymo ir saviugdos problemos tarpukario Lietuvoje“, Kn.: Ažubalis A., R. Kazlauskaitė Markelienė, Petrauskaitė A., Puzinavičius B., Žigaras F., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 229–266.

15. Surgailis G., „Draugiškų valstybių karininkai Lietuvos karinėje tarnyboje 1919–1920 metais“, *Karo archyvas*, 1992, t. 13, p. 187–204.

16. Surgailis G., „Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas“, Kn.: *Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai*, Vilnius: Vytauto Didžiojo karo muziejus, t. 2, 2008, p. 329–340.

17. Surgailis G., „Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas“; „Karininkas Jonas Galvydis-Bykauskas – Pirmojo pėstininkų pulko vadas“, Kn.: *Generolas Jonas Galvydis-*

Bykauskaas 1964–1943. Moksliniai straipsniai ir pranešimai, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014, p. 7–34.

18. Vaičenonis J., „Kariuomenės ir visuomenės dienos šventė Kaune 1935–1938 metais“, *Kauno istorijos metraštis*, 1998, t. 1, p. 112–117.

19. Visockis A., „Su svetima uniforma“, *Karo archyvas*, 1997, t. 14, p. 26–38.

20. Žigaras F., „Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos tobulinimo sistema (1919–1940 m.)“, Kn.: Ažubalis A., R. Kazlauskaitė Markelienė, Petrauskaitė A., Puzinavičius B., Žigaras F., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 18–160.

21. Žigaras F., „Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas ir pirmosios Karo mokyklos laidos“, Kn.: *Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas. Moksliniai straipsniai ir pranešimai*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014, p. 101–203.

22. Žigaras F., „Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos veikla (1931–1940 m.)“, *Šiuolaikinės visuomenės ugdymo veiksniai*. Mokslo darbai, t. 2, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2017, p. 35–72.

Straipsniai periodikoje, kalbos, informaciniai leidiniai, internetinė informacija

1. A. A., „Generalinio štabo kursai“, *Kardas*, 1933, Nr. 11 (173), p. 215.

2. A. A., „Atsargos karininkų tobulinimas“. (Vieno apskrities karininkų metinio suvažiavimo proga), *Kardas*, 1936, Nr. 12 (241), p. 321–326.

3. Al. A., „Savosios aukštosios kariškos mokyklos įsteigimo proga“, *Kardas*, 1932, Nr. 5 (37), p. 66–67.

4. Al., „Generalinio štabo kursai Klaipėdos krašte“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 220–222.

5. Acus-Acukas J., „Pseudotradicija“, *Kardas*, 1925, Nr. 11, p. 9–10.

6. Andrušaitis A., „Respublikos Prezidento A. Smetonos generalinio štabo kursų laida“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 214–215.

7. „II-oji gen. št. karininkų laida pradėjo savo mokslą“, *Kardas*, 1935, Nr. 6 (211), p. 120–122.

8. „Atsargos karininkų uždaviniai“, *Kardas*, 1934, Nr. 1 (178), p. 15.

9. Balčiūnas J., „Karo mokyklos šventės“, *Kardas*, 1925, Nr. 17, p. 6.

10. Banevičius A., *111 Lietuvos valstybės 1918–1940 politinių veikėjų: enciklopedinis žinynas*, Vilnius: Knyga, 1991.

11. Bartkus A., „Atsargos karininkų parengimo reikalu“, *Mūsų žinynas*, 1937, Nr. 6 (147), p. 643–663. Biržys P., „Karo mokyklos išleistuvės“, *Karys*, 1923, Nr. 45

(233), p. 499–500.

12. „Brangioji šventė“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 438–440.
13. Bulvičius V., „Generalinio štabo kursai“, *Kardas*, 1935, Nr. 10 (215), p. 222.
14. „Būkite pavyzdingi karininkai ir geri vadai.“ Kariuomenės vado brg. gen. S. Raštikio kalba iškilmingo posėdžio metu“, *Kardas*, 1939, Nr. 15 (317), p. 375–377.
15. „Čekoslovakijos karo mokslo įstaigų ir fizinio lavinimosi apžvalga“, *Karys*, 1923, Nr. 16 (204), p. 193.
16. Danilevičius S., „P. L. P. Karo mokyklos XVII kadro karininkų ir X atsargos karininkų laidų išleistuves“, *Kardas*, 1935, Nr. 19 (224), p. 407–409.
17. „Didelė šventė P. L. P. karo mokykloje“, *Karys*, 1938, Nr. 20 (988), p. 579–581.
18. Dirmantas S., „Aukštieji karo technikos kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, T. 15, Nr. 45, p. 427–440.
19. Dovinietis, „Dėl kariūnų aspirantų stažo“, *Kardas*, 1932, Nr. 7 (39), p. 108.
20. X., „Kariūnų-aspirantų I laida“, *Kardas*, 1926, Nr. 34 (58), p. 543–544.
21. „XII-osios aspirantų laidos išleistuvės“, *Kardas*, 1937, Nr. 19 (273), p. 445–446.
22. „XIX-oji kardo karininkų laida“, *Kardas*, 1938, Nr. 11(289), p. 253–258.
23. Gaigalaitė A., „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 metais“, *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, Nr. 9 (537), <http://ausis.gf.vu.lt/mg/>, 2012-08-24
24. „Generalinio štabo karininkai“, http://lt.wikipedia.org/wiki/Generalinio_%C5%A1tabo_karininkai, 2012-09-27.
25. „Gilios prasmės žodžiai jauniems“, *Kardas*, 1939, Nr. 19 (321), p. 469–473.
26. Griaudžė K., „Daina karo mokykloje“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14. p. 86.
27. Hinentalis V., „Aukštųjų karininkų D. L. Kun. Vytauto kursų „transmisijos kabineto“ klausimu“, *Kardas*, 1925, Nr. 16, p. 8–10.
28. „Į Steigiamąjį Seimą“, *Lietuva*, 1920 m. gegužės 9 d.
29. Irčius P., „Technikos karininkų II-ji laida“, *Kardas*, 1928, Nr. 3 (99), p. 40–42.
30. „Išleista Vytauto Didžiojo karininkų Generalinio štabo skyriaus II laida ir Intendantų skyriaus I laida“, *Mūsų žinynas*, 1937, t. 33, Nr. 7 (148), p. 85–86.
31. „Išleista VII-ji mokytojų karinio rengimo kursų laida“, *Karys*, 1938 m. Nr. 32 (1000), p. 903.
32. „Johan Laidoner“, http://lt.wikipedia.org/wiki/Johan_Laidoner, 2012-09-30.
33. „Johanas Laidoneris“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, t. 11, p. 424.
34. Jonaitis M., „Aspirantų tarnyba: studentiška karo prievolės alternatyva (1926–

1940 m.)“ , *Kariūnas*, 2015, Nr. 3 (126), p. 23.

35. „Jūrininkų mokyklos“, *Lietuvių enciklopedija*, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1966, t. 10 . p. 152–154.

36. J., „Topografijos kursai“, *Kardas*, 1930, Nr. 11 (19), p. 171.

37. J. M., „Karo mokyklos šventė ir naujų karininkų IX-ji laida“, *Kardas*, 1927, Nr. 26–27 (86-87), 377–379.

38. Jankauskas J., „Konkursui į Aukštąją karo mokyklą pasibaigus“, *Kardas*, 1938, Nr. 23 (301), p. 557–558.

39. Jodauga J., „Kariuomenės mokymas“, *Lietuva 1918–1938*. Leidinys skirtas 20 metų Lietuvos nepriklausomybės sukakčiai paminėti, Kaunas: Kooperacijos bendrovė „Spaudos fondas“, 1938, p. 77–100.

40. Jodauga J., „Mūsų tradicijų reikalu“, *Kardas*, 1938, Nr. 2 (280), p. 32–34.

41. Jurgelevičius P., „Nauja aviacijos karininkų laida“, *Kardas*, 1927, Nr. 20 (80), p. 283–284.

42. „Kaip ruošiami Lietuvos karininkai“. Krašto apsaugos ministro brg. gen. S. Raštikio pareiškimas Seime (1938 m. spalio 11 d.), *Karys*, 1938, Nr. 41 (1009), p. 1143–1144.

43. „Kariūnų aspirantų II laida“, *Kardas*, 1927, Nr. 32 (92), p. 472.

44. Karvelis V., „Trečiąjį trimestrą pradėdant (Iš Generalinio štabo kursų veiklos“, *Kardas*, 1935, Nr. 24 (229), p. 549–551.

45. Karvelis V., „Trečiąjį trimestrą pradėdant“, *Kardas*, 1935, Nr. 24(229), p. 549–551;

46. „Karo mokyklos pranešimas“, *Lietuva, visuomenės ir politikos dienraštis*, 1919 m. kovo 6 d.

47. „Karo mokyklos šventė ir naujų karininkų IX-ji laida“, *Kardas*, 1927, Nr. 26-27 (86-87), p. 378–379.

48. „Karo mokyklos II laidos sukaktuvės“, *Karys*, 1929, Nr. 51/52, p. 840–841.

49. „Karo mokyklos XIX laidos 50-tis Čikagoje“ *Karys*, 1988, Nr. 6 (1643), p. 258–264.

50. „Karo mokyklos XVIII laidos suvažiavimas“, *Karys*, 1966, Nr. 7 (1424), p. 207.

51. „Klaipėdos sukilimas“, http://lt.wikipedia.org/wiki/Klaip%C4%97dos_sukilimas, 2013-01-23.

52. Kiršinas V., „Reikšminga diena“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 217–219.

53. Kiršinas V., „Kelios mintys iš Vytauto Didžiojo karininkų kursų veiklos“, *Kardas*, 1937, Nr. 8 (262), p. 185–186.

54. Kiršinas V., „Antroji taktinė kelionė“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 307–308.
55. Knezys S., „Lietuvos kariuomenės karo mokykla 1919–1940 metais“, *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. 2, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2002, p. 348–349.
56. Knezys S., Vilniaus pėstininkų karo mokykla SSRS–Vokietijos karo pradžioje, *Kariūnas*, 2006, Nr. 2 (89), p. 10–16.
57. Knezys S., „Kaip gimė „kariūnas“, *Kariūnas*, 2006, Nr. 2 (89), p. 33.
58. Knezys S., Zabielskas V., „Lietuvos kariuomenės Karo mokyklos aspirantai – atsargos karininkai“, kn.: *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos Respublikos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 3, p. 354.
59. „Kursai karo valdininkams“, *Kardas*, 1926, Nr. 21–22 (45–46), p. 348.
60. Lanskoronskis J., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai ir jų reikšmė mūsų kariuomenei“, *Kardas*, 1926, Nr. 27 (51), p. 418–420.
61. Laurinaitis J.M., „Kariuomenė“, *Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis, 1918–1928*, Kaunas: Vyr. Lietuvos nepriklausomybės 10 m. sukaktuvėms ruošti komitetas, 1930, p. 160–173.
62. L. L. (ltn. L. Lendraitis), „Karo aviacijos mokykla“, *Karys*, 1939 m., Nr. 10, p. 311–314.
63. „Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940“, <http://www.plienosparnai.lt/page.php?24>, 2012-09-16.
64. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 1, 2001.
65. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 2, 2002.
66. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 3, 2003.
67. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 4, 2004.
68. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 5, 2005.
69. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 6, 2006.
70. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 7, 2007.
71. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, t. 8, 2008.

72. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjunga, t. 9, 2013.

73. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius: Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjunga, t. 10, 2015.

74. „Mes džiaugiamės, kad mūsų mokytų karininkų padaugėjo ir karo mokslas sustiprėjo“, Respublikos Prezidento Antano Smetonos kalba, pasakyta per Aukštųjų karininkų kursų išleistuves birželio 28 d., *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 301.

75. Michalaukas V., „Koks buvo anuometinis karininkų pasirengimas“, *Draugas*, 1999 m. lapkričio 23 d.

76. Michelevičius A., „Naujos kariūnų aspirantų ėmimo ir tarnybos taisyklės“, *Kardas*, 1931, Nr. 7 (27), p. 109–110.

77. Morkūnas A., Šinkūnaitė M., „Siekis prikelti tarpukario Lietuvos karo mokyklos kardų įteikimo tradicijas“, *Kariūnas*, 2014, Nr. 3 (122), p. 8–9.

78. M. Š., „Pirmoji Karo mokyklos laida“, *Kardas*, 1934, Nr. 14 (191), p. 271–273.

79. „Mūsų ginklas, mūsų mokslas – Lietuvai Tėvynei“, *Karys*, 1939, Nr. 13 (1033), p. 403–404.

80. „Mūsų kariuomenės gyvenimas. Technikos karininkų ekskursija į užsienius“, *Kardas*, 1927, Nr. 26–27 (86–87), p. 389.

81. „Mūsų tauta dažnai esti baidoma milžiniais“, *Kardas*, 1935, Nr. 19 (224), p. 403.

82. Narvydas R., „Vilniuje atidengta memorialinė lenta estų tautos didvyriui“, *Kariūnas*, 2006, Nr. 1(88), p. 34–35.

83. Natkevičius L., *Lietuvos kariuomenė*, New York, 1919, p. 60.

84. „Nauja karininkų laida“, *Mūsų žinynas*, 1938, t. 34, Nr. 5, p. 816.

85. „Naujos išleistuvės Vytauto Didžiojo karininkų kursuose“, *Kardas*, 1938, Nr. 6, p. 135.

86. „Naujuosius gen. štabo karininkus išlydint. V. D. aukšt. karo mokyklos v-ko kalba“, *Kardas*, 1939, Nr. 15 (317), p. 373–380.

87. N., „Aukštųjų karo technikos statybos skyriaus I laida“, *Kardas*, 1927, Nr. 2 (62), p. 36–37.

88. N-as J. „Gruodžio 17 tradicinis pavojus karo mokykloj“, *Karys*, 1932, Nr. 1 (657), p. 16.

89. Novickis A., „Iš Aukštųjų karo technikos kursų darbų“, *Kardas*, 1926, Nr. 27 (51), p. 425–426.

90. Novickis A., „Svetimų kalbų pamokos Karo mokykloje“, *Kardas*, 1927, Nr. 4 (64), p. 72–73.
91. Novickis A., „Karo mokslo įstaigų klausimu“, *Kardas*, 1928, Nr. 4–5 (100–101), p. 83.–84.
92. *Nuo pirmųjų Lietuvos karo mokyklų iki šiuolaikinės Karo akademijos. XVIII–XXI*, Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007.
93. „Pas pirmąjį Karo mokyklos viršininką“, *XX amžius*, 1936 m. lapkričio 23 d.
94. Petkelis S., „Aukštieji karo technikos kursai ir jų pirmoji laida“, *Kardas*, 1925, Nr. 22, p. 10–12.
95. Pilka P., „Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos sulaukus“, *Kardas*, 1938, Nr. 24 (302), p. 578–579.
96. Pilka P., „Mokslą pradedant“, *Kardas*, 1939, Nr. 18 (320), p. 447–448.
97. „Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla. 1919–1939“. Redagavo ats. jaun. lt. K. Zupka, jaun. lt. V. Tamulaitis, Kaunas: P. L. P. Karo mokykla, 1939.
98. „Programa, kuria buvo egzaminuojami karininkai, siunčiami į užsienio karo akademijas“, *Kardas*, 1930, Nr. 3 (11), p. 47–48.
99. Radzevičius V., „Kadro ir atsargos karininkų išleistuvės“, *Karys*, 1933, Nr. 38, p. 762–765.
100. Ramanauskas K., „Vytauto Didžiojo karininkų kursų Intendantų skyriaus I laidą išleidžiant“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 309–310.
101. Rapšys J., „Jaunuosius karininkus sutinkant“, *Kardas*, 1935, Nr. 19 (224), p. 409–411.
102. Raugas B., „Pėstininkų sunkiųjų ginklų kursus prisimenant“, *Karys*, 1979, Nr. 3 (1550), p. 127.
103. „Respublikos Prezidento kalba Karo mokykloje lapkričio 11 d.“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 436–437.
104. „Respublikos Prezidento žodis. V. D. aukšt. karo mokyklos III laidos išleistuvių proga (atpasakotas)“, *Kardas*, 1939, Nr. 15 (317), p. 374.
105. Ruseckas P., „Pirmasai baigusių Aukštuosius karininkų kursus suvažiavimas“, *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, Nr. 13, p. 132–135.
106. Ruzas V., „Vilniaus karo mokyklos (1864–1917) ženklai“, *Lietuvos muziejų rinkiniai*, Nr. 3, <http://www.museums.lt/biblioteka/ruzas.htm>, 2012-09-24.
107. Sakalauskas, „Fiziškas auklėjimas Karo mokykloje 1919–1939“, *Kariūnas*, 1939, Nr. 2, p. 136–145.
108. Skausmas, „Tradicijos“, *Kardas*, 1927, Nr. 17–18 (77–79), p. 242–243.
109. Sruogienė V., „Karinis paruošimas Didž. Lietuvos Kunigaikštystėje ir „Rite-

rio“ katekizmas“, *Karys*, 1966, Nr. 4 (1420), p. 98–103.

110. Stanionytė-Zujienė G., „Dr. Vladas Ingelevičius ir Lietuvos Raudonojo Kryžiaus veikla vokiečių okupacijos metais“, <http://www.genocid.lt/Leidyba/11/grazina.htm>, 2012-09-23.

111. Surgailis G., „Kovos su bolševikais ir bermontininkais“, *Lietuvos istorijos skaitiniai kariams*, Vilnius: Šviesa, 1993.

112. Surgailis G., „Karo akademijos laikraščiu „Kariūnas“ 70 metų“, *Mokslas ir gyvenimas*, 2003, Nr. 2, p. 36–37.

113. Šerelis V., „Atgal į Lietuvą!“, *Kariūnas*, 2012, Nr. 4 (115), p. 31.

114. Šipelis J., „Penkiolikai metų prasliskus“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 441–444.

115. „Šis tas apie V-ją P. L. P. Karo mokyklos karininkų laidą“, *Kardas*, 1938, Nr. 21 (299), p. 478–479.

116. Šleiny A., „Viršininko autoriteto reikšmė kariuomenės auklėjime“, *Kardas*, 1932, Nr. 1 (33), p. 30.

117. Škirpa K., „Susirūpinkime savo aukštosios mokyklos reikalu“, *Kardas*, 1927, Nr. 13–14 (73–74), p. 180–184.

118. Šm. A., „Jaunieji mūsų tarpan“, *Kardas*, 1936, Nr. 19(248), p. 504–506.

119. Štencelis B., „Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai“, *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 389–426.

120. Šulcas., „Technikų karininkų ekskursija Berlynan“, *Kardas*, 1927, Nr. 30 (90), p. 431–433.

121. „Tėvynės meilė, garbė ir pareiga turi būti kiekvieno karininko gyvenimo rodyklė“. Kariuomenės vado gen. št. plk. S. Raštikio kalba, pasakyta Vytauto Didžiojo karininkų kursų klausytojų išleistuvėse, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 302.

122. „Tik tautiškai vieningas auklėjimas tegali sudaryti vieningą pajėgą. J. E. Valskybės Prezidento A. Smetonos kalba, pasakyta per iškilmingąjį Karininkų ramovės posėdį šių metų lapkričio 23 d.“, *Kardas*, 1935, Nr. 23 (228), p. 512–513.

123. Tallat-Kelpša K., „Čekoslovakų karo mokyklos“, *Mūsų žinynas*, 1923, t. 5, Nr. 13, p. 55–62.

124. Tautmylis, „Karių dainos“, *Karys*, 1922, Nr. 32 (168) p. 379–380.

125. Tininis V., „1934 metų karinis pučas Kaune“, *Kariūnas*, 2007, Nr. 3 (94), p. 30.

126. „Tradicinis „Vargelio – Tėvelio“ „šturmas“, *Kariūnas*, 1933, Nr. 3, p. 40–42.

127. Valevičius V., „Tradicinis pavojus“, *Karys*, 1931, Nr. 42 (646), p. 847.

128. „V. D. Aukštosios karo mokyklos išleistuvės“, *Mūsų žinynas*, 1939, t. 37, Nr. 8 (174), p. 131.

129. „Valdžios žinios. Karo mokykla“, *Lietuva*, 1919 m. sausio 15 d.
130. „Valstybės Prezidento kalba Karininkų ramovėje, pasakyta gegužės 18 d. (trumpai suglausta)“, *Kardas*, 1934, Nr. 11 (188), p. 203–204.
131. „Vilniaus karo mokykla. Mokyklos auklėtiniai“, http://lt.wikipedia.org/wiki/Vilniaus_karo_mokykla, 2012-09-23.
132. „Vilniaus pėstininkų karo mokykla“, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988, t. 4, p. 542.
133. „Vyresniojo kurso kariūnų kalendorius“, *Karys*, 1929, Nr. 40 (540), p. 668.
134. „Vytauto D. karininkų kursų viršininko gen. št. plk. Karvelio pranešimas kursantų išleistuvėse“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 303–306.
135. „Vytauto Didžiojo karininkų kursų klausytojų išleistuvės“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 311–312.
136. „Vytauto Did. gen. št. karininkų kursų išleistuvės“, *Karys*, 1937, Nr. 27 (954), p. 744.
137. „Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus III laidos mokslo pradžia“, *Kardas*, 1937, Nr. 18 (272), p. 410–411.
138. „Vytauto Didžiojo karininkų kursų viršininko gen. št. plk. V. Karvelio pranešimas kursantų išleistuvėse“, *Kardas*, 1937, Nr. 13 (267), p. 303–306.
139. „Zaskevičius Stasys“, *Lietuvių enciklopedija*, Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1966, t. 35, p. 58.
140. Žigaras F., „Karinių rengimas Lietuvoje 1918-1940“, *Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija*, 1992-2002 [fotoalbumas], Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2003, p. 21–22, 31, 34, 42.
141. Žigaras F., „Lietuvos karo mokyklos istorija 1919–1940 m.“, *Kariūnas*, 2006 m. kovas, Nr. 1 (88), p. 30-33.
142. Žigaras F., „Lietuvos karo mokyklos istorija 1919–1940 m.“, *Kariūnas*, 2006 m. rugsėjis, Nr. 3 (90), p. 10–14.
143. Žigaras F., „Lietuvos karo mokyklos istorija 1919–1940 m.“, 2006 m. gruodis, Nr. 4(91), p. 10–12.
144. Žigaras F., „Lietuvos karo mokyklos istorija 1919–1940 m.“, 2007 m. kovas, Nr. 1(92), p. 28–32, 2007 m. birželis, Nr. 2 (93), p. 28–31.
145. Žigaras F., „Lietuvos karo mokyklos istorija 1919–1940 m.“, 2007 m. birželis, Nr. 2 (93), p. 28–31.
146. Žigaras F., „Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas ir pirmosios Karo mokyklos laidos“, *Kariūnas*, 2011 m. gruodis, Nr. 4 (111), p. 30–33.
147. Žigaras F., „Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas ir pirmosios Karo mokyklos laidos“, *Kariūnas*, 2012 m. kovas, Nr. 1 (112), p. 38–41.

148. Žigaras F., „Karininkų rengimas Lietuvoje 1918–1940 m.“ *Krašto apsauga*. Krašto apsaugos ministerijos informacinis leidinys, 2002, Nr. 12(15), p. 12–15.
149. Žigaras F., „Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla (1931–1940 m.)“, *Kardas*, 2018, Nr.3 (478), p. 2–13.
150. „Žodis visuomenei“, *Kardas*, 1935, Nr. 10 (215), p. 207.
151. Žukas K., „Kariuomenės auklėjimo bruožai. (Lekcijos, skaitytos Aukštuosiuose karininkų kursuose)“, *Mūsų žinynas*, 1922, t. 3, Nr. 8, p. 303–306.

Atsiminimai

1. A. J., „P. L. P. Karo mokyklos V-osios laidos 15 m. sukaktis“, *Kardas*, 1938, Nr. 21 (299), p. 486–487.
2. Abraitis J., „PLP Karo mokyklos XIX laidos 50-tis“, *Karys*, 1988, Nr. 4 (1988), p. 149–157.
3. Balčiūnas J., „Pirmieji Karo mokyklos žygiai“, *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 441–446.
4. Baltutis V., Paliulis J., „PLP Karo mokyklos XXI laida“, *Karys*, 1990, Nr. 4 (1660), p. 208–215.
5. Baniulis S., „Karo mokyklos V laidai 60 metų“, *Karys*, 1984, Nr. 3 (1600), p. 138.
6. Buivydis J., „Penkiolika metų (iš atsiminimų)“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 455–460.
7. Černius J., „Lietuvos karo mokyklos pirmoji laida“, *Karys*, Niujorkas, 1979, Nr. 1 (1548), p. 9–12.
8. Dauknys M., „Pirmojo Karo mokyklos ūkio viršininko atsiminimai“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 20–25.
9. Dirkis P., „Gegužės 11 diena – prieš 40 metų“, *Karys*, 1959, Nr. 5 (1352), p. 129–130.
10. Galvydis-Bykauskas J., „Karo mokyklos daigai“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 3–8.
11. J. S., „Vilniaus pėstininkų karo mokykla“, *Karys*, 1990, Nr. 6 (1662), p. 353–354.
12. Juras S. „Lietuvos Karo mokyklos VII laidos auksinio jubiliejaus (50 metų) sukaktį minint“, *Karys*, 1975, Nr. 7 (1514), p. 242–244.
13. Jurgėla P., „Karo mokyklos antroji laida“, *Karys*, 1980, Nr. 2 (1559), p. 55–58.
14. Kaunas P., „Atsiminimai iš Karo mokyklos darbuotės“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 31–44.

15. „Karo mokyklos XIX laidos 50-tis Čikagoje“, *Karys*, 1988, Nr. 6 (1643), p. 258–267.
16. K. U., „1934-ųjų metų sukilimas“, *Karys*, 1974, Nr. 5 (1502), p. 163–165.
17. Keiba V., „Lietuvos Karo mokyklos laikų prisiminimai“, *Karys*, 1975, Nr. 7 (1514), p. 245–246.
18. Kiaunė J., „Lietuvos karo mokyklos I laidos sukaktis“, *Karys*, 1954, Nr. 6 (1300), p. 152–153.
19. Kiaunė J., „Lietuvos karo mokyklos I laidos sukaktis. Sunkios buvo pirmosios dienos“, *Karys*, 1954, Nr. 7 (1301), p. 176–177.
20. Kuzmickas-Kuze S., „Lietuvos Karo mokyklos XII laidos 50 m. sukaktis“, *Karys*, 1980, Nr. 6 (1563), p. 241–243.
21. Lagenpušas V., „Pusei šimtmečio praėjus“, *Karys*, 1976, Nr. 7 (1524), p. 266–269;.
22. Lesniauskas V., „XV laidos kariūno atsiminimai“, *Karys*, 1983, Nr. 3 (1590), p. 111–115.
23. Listopadskis J. *Laisvės ir vergijos metai*, Vilnius: Mintis, 1993.
24. Martinėnas S., „Lietuvos karininkų 19-osios laidos 60-metis“, *Karys*, 1998, Nr. 5, p. 8–9.
25. Mašiotas J., „Karo mokyklos IV, kapitono Stepono Dariaus, laida. 60 metų“, *Karys*, 1982, Nr. 1 (1578), p. 15–18.
26. Mašiotas J., „Karo mokyklos IV, kapitono Stepono Dariaus, laida. 60 metų“, *Karys*, 1982, Nr. 2 (1579), p. 57–60.
27. Melys J., „Pirmoji Karo mokyklos laida ir Lietuvos kariuomenės kūrimas“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 451–454.
28. P-nius, „Savanorių kūrėjų sąjungos dešimtmetis“, *Karys*, Kaunas, 1937, Nr. 4, p. 105.
29. Petrauskas K., „Karo mokyklos kūrimosi pradžia“, *Kardas*, 1929, Nr. 7, p. 106–108.
30. Petrauskas K., „IV-os laidos karininkas, ketvirtosios karininkų laidos 10 metų sukaktuvės“, *Kardas*, 1931, kovas, Nr. 3 (23), p. 36.
31. *Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla. 1919–1939*. Redagavo ats. j. ltn. Zupka K., j. ltn. Tamulaitis V., Kaunas: P. L. P. Karo mokykla, 1939 (nenumeruota).
32. „P. L. P. karo mokyklos V-osios laidos 15 m. sukaktis“, *Kardas*, 1938, Nr. 21 (299), p. 486–487.
33. „P. L. P. karo, mokyklos I laidos sukaktuvės“, *Mūsų žinynas*, 1939, t. 37, Nr. 8 (174), p. 127–131.
34. „PLP karo mokyklos XVII laidos 50-tis“, *Karys*, 1985 8(1615), p. 338–340.

35. Rapšys J., „II-ąją Karo mokyklos laidą prisiminus“, *Karys*, 1956, Nr. 2 (1318), p. 39–40.
36. Raštikis S., *Įvykiai ir žmonės. Iš mano užrašų*, t. 3, Čikaga: Akademines skautijos leidykla, 1972.
37. Raštikis S., *Kovose dėl Lietuvos, Kario atsiminimai*, Vilnius: Lituanus, I dalis, 1990.
38. Raštikis S., *Kovose dėl Lietuvos, Kario atsiminimai*, Vilnius: Lituanus, II dalis, 1990.
39. Rūtenis J., „Ypatingoji Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos laida“, *Karys*, 1966, Nr. 6 (1423), p. 180–184.
40. Skipitis R., *Nepriklausomą Lietuvą statant: atsiminimai*, Chicago: Terra, 1961.
41. S-ka, „Dešimtis metų“, *Karys*, 1929, Nr. 40 (540), p. 663–664.
42. Sūduvas J. V., „P. L. P. karo mokyklos kadro karininkų XXI laidos 35-rių metų sukaktį minint“, *Karys*, 1975, Nr. 10 (1517), p. 361–362.
43. Sūduvas J. V., „50 metų XX kadro karininkų laidai“, *Karys*, 1989, Nr. 6 (1653), p. 244–248.
44. Šipelis J., „Penkiolikai metų prasliskus“, *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 441–444.
45. „Šis tas apie V-ją P. L. P. karo mokyklos karininkų laidą“, *Kardas*, 1938, Nr. 21 (299), p. 478–479.
46. Šliogeris V., „Karo mokykla Kaune ir Vilniuje“, *Karys*, 1964, Nr. 8 (1405), p. 227–235.
47. Tamošiūnas V., „Karo mokykla – Klaipėda. Klaipėdos sukilimą prisimenant“, *Karys*, 1987, Nr. 1 (1628), p. 38–39.
48. Tvaronas P., „Karo mokykla 1919-20-21 m.“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13-14, p. 11–19.
49. Uoginius K., „Nepriklausomybė ir savanoriai“, *Karys*, 1970, Niujorkas, Nr. 2 (1459), p. 34–38.
50. Urbanavičius S., „Trumpa P. L. P. karo mokyklos istorinė apžvalga – kronika“, *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 45–57.
51. V., „Karo Mokyklos XVI laida“, *Karys*, 1965, Nr. 4 (1411), p. 110–112.
52. Vaičeliūnas J., *Tėvynės sargyboje: Lietuvos karininko-lakūno atsiminimai 1932–1941 m.*, Sudbury, 1955.
53. Vaičeliūnas J., „Lietuvos kariuomenėje“, *Karys*, 1967, Nr. 5 (1432), p. 143–145.
54. Vaičeliūnas J., „Lietuvos kariuomenėje“, *Karys*, 1967, Nr. 6 (1433), p. 175–178.

55. Vaičieliūnas J., „Lietuvos kariuomenėje“, *Karys*, 1967, Nr. 7 (1434), p. 208–210;
56. Vaičieliūnas J., „Lietuvos kariuomenėje“, *Karys*, 1967, Nr. 8 (1435), p. 236–237.
57. Vaičieliūnas J., „Lietuvos kariuomenėje“, *Karys*, 1967, Nr. 9 (1436), p. 266–268.
58. Vėbra V., „Karo mokyklos I-oji laida. Žiupsnelis prisiminimų iš Karo mokyklos pirmosios laidos (70-čio proga)“, *Karys*, 1989, Nr. 4 (1651), p. 152–158.
59. Zaikauskas S. *Tėvynės laisvė jiems buvo brangesnė už gyvybę. Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos XX laida. Atsiminimai*, Kaišiadorys: Gija, 2007.
60. Z. T. (plk. *Talevičius Zigmas*), „Atsiminimai“, *Kardas*, 1940, Nr. 3 (327), p. 77.
61. Žadvydas O., „Lietuvos Karo mokyklos IX laidos 40 m. sukaktis“, *Karys*, 1968, Nr. 1 (1438), p. 9–12.
62. Žadvydas O., „Lietuvos Karo mokyklos IX laidos 40 m. sukaktis“, *Karys*, 1968, Nr. 2 (1468), p. 48-51.
63. Žadvydas O., „Lietuvos Karo mokyklos IX laidos sukaktį minint“, *Karys*, 1987, Nr. 7 (1634), p. 310–312 (autorius straipsnyje pateikia 56 IX laidą baigusią absolventų trumpas charakteristikas).
64. Žadvydas O., „Lietuvos Karo mokyklos IX-tosios laidos 30-ties metų sukaktis“ *Karys*, 1957, Nr. 8 (1335), p. 252–253.
65. Žolynas P., „XV aspirantų laida“, *Karys*, 1981, Nr. 6 (1573), p. 241–248.
66. Žolynas P., „XV Aspirantų laida“, *Karys*, 1981, Nr. 7 (1574), p. 301–305.
67. Žolynas P., „XV Aspirantų laida“, *Karys*, 1981, Nr. 8 (1575), p. 345–348.
68. Žukas K., *Žvilgsnis į praeitį: Žmogaus ir kario atsiminimai*, antrasis leidimas, Vilnius: Mintis, 1992.

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ

A

Abaravičius K. 200, 203
Abraitis V. 46, 304
Acus-Acukas J. 296
Adamkevičius E. 98
Adomonis K. 126
Al. 98, 239, 296
Al. A. 82, 91, 95, 239, 296
Alanta (*Babickas*) P. 222
Aleksa A. 90
Aleksa I. 99
Aleksandravičius (*Aleksis*) V. 57, 170, 171, 184, 222
Algirdas D L K 94, 136
Ališauskas K. 50
Ambraziejus K. 222
Ancevičius-Andolis V. 222
Andriūnas A. 195, 218, 222
Andriūnas I. 218, 222
Andriušaitis (*Aleksas*) A. 195, 222
Andriušis J. 53
Aneliūnas (*Aniuolauskas*) S. 135, 222
Aničas J. 293
Antanavičius K. 126
Anušauskas A. 293
Augustas J. 216, 222

Austas K. 57
Aušrūnas (*Kvedaravičius*) A. 218, 222
Avižonis P. 76
Ažubalis A. 7, 293, 294, 295, 296

B

Babickas P. 57, 170, 222
Babickas V. 170
Babinas (*Babina*) J. 218, 223
Babiokas 41
Bačkis J. 105, 200
Bačkys J. 111
Bačkus J. 203, 223
Bagdonas S. 223
Bagdonas V. 135
Bakanas J. 223
Balčiūnas J. 57, 296, 304
Baliūnas A. 223
Baltrušaitis J. 26
Baltrušiūnas J. 214
Baltutis V. 304
Balutis B. K. 148, 149, 150, 153, 221, 272, 273
Bandzinas P. 135
Banėnas A. 41, 57, 67, 80, 173, 223, 275

- Banevičius A. 296
 Baniulis S. 304
 Barkauskas P. 223
 Baršauskas V. 111
 Bartkus A. 296
 Bartkus T. 111
 Bartuška V. 50
 Barzda-Bradauskas J. 199, 223
 Baubela 164, 165
 Bazarevskis J. 6
 Bendoravičius V. 223
 Betcheris J. 40, 42, 57, 67
 Bilevičius P. 111
 Bilminas B. 23
 Birutis (*Birutavičius*) S. 57, 67, 223
 Biržiška M. 90
 Biržiška V. 13, 23, 26, 41, 75, 153, 273
 Bistras L. 76, 127
 Bitinaitis B. 135
 Biveinis J. 7
 Bizauskas K. 90, 127
 Bytautas B. 24, 41, 56, 64, 67, 80, 104
 Bytautas J. 13
 Bytautas P. 24, 41, 56, 64, 67, 80, 104
 Bliudnikas E. 126
 Bliumentalis A. 41, 49
 Blusius K. 50
 Bobinskis A. 41, 57, 67, 73, 75, 80
 Boiovas 142
 Boleckis K. 15, 23, 24, 26, 80, 159, 160, 274
 Brazdžiūnas P. 223
 Braziulevičius V. 126
 Breimelis A. 195
 Brundza J. 224
 Bruzdeilinas (*Bruzdelins*) V. V. 224
 Būbelis J. 111
 Budraitis P. 94
 Buivydas L. 224
 Buivydas R. 224
 Buivydis J. 304
 Bukelevičiūtė D. 139, 144, 146, 163, 168, 199, 200, 294
 Bulika J. 126
 Bulota J. 216, 218, 224
 Bulotas S. 224
 Bulvičius V. 105, 106, 111, 126, 293, 297
 Bunikis A. 80
 Butauskas V. 63, 182, 183, 196, 224, 279
 Butkus 52
 Butrimas P. 66
 Бескровный Л. Г. 294
- Č**
- Čapas A. 196, 224
 Čaplikas J. 111
 Čelpanovas G. 90
 Čemarka V. 41
 Čepanis A. 58
 Čepas (*Čepauskas*) A. 94, 99, 224, 244, 253

Čeponis (*Ščepavičius*) P. 41, 80, 219, 224

Čepulis K. 41

Čeputis K. 212

Černeckis V. 210, 280

Černius (*Černauskas*) J. 106, 111, 114, 127, 177, 179, 180, 195, 196, 200, 203, 220, 225, 244, 253, 283, 294, 304

Černius V. 111

Černiveckis S. 32

Česonis J. 50

D

Dabulevičius K. 105, 111

Dainius J. 67

Damijonaitis J. 90

Danilevičius S. 297

Dapkus A. 105

Daujotas J. 297

Daukantas T. 21, 28, 29, 32, 43, 45, 46, 50, 60, 85, 86, 171, 183, 184, 185, 189, 191, 213, 276, 277, 278, 279, 286

Dauknys M. 304

Daukšys P. 126, 127, 133

Deglavas 111

Demidavičius V. 41

Digrys D. 219, 225

Dineika K. 126

Dirkis P. 304

Dirmantas S. 7, 30, 40, 54, 55, 57,

59, 66, 70, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 80, 81, 111, 113, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 188, 202, 276, 277, 278, 279, 246, 248, 255, 258, 297

Dobkevičius J. 58, 155

Dobravolskis A. 225, 238

Dobužis J. V. 149, 154, 272

Dočkus P. 41, 159, 160, 170, 225, 274

Dovinietis 297

Dovydaitis P. 75

Drakko 142

Drazdauskas (*Strazdūnas*) J. 225

Dulkė V. 135

Dulksnys K. 137, 195, 225

E

Engleris V. 41, 56

F

Ferensas N. 50, 105, 111, 126

Firantas V. 226

Frenzl 164

G

Gabolis J. 225

Gabrys J. 75

Gaidys A. 219, 225

- Gaigalaitė A. 6, 139, 297
 Gaižutis J. 135
 Galia J. 50, 144, 145
 Galvanauskas E. 157, 274
 Galvydis-Bykauskas J. 241, 242, 243, 244, 250, 251, 252, 253, 276, 285, 286, 295, 296, 303, 304
 Garalis S. 105
 Garbenis V. 135, 225
 Garolis J. 210
 Gaušas A. 215, 225, 281
 Gavelis A. 58, 225
 Gecevičius M. 105, 111
 Gertus B. 94, 99, 126
 Gerulaitis Z. 40, 56, 68, 92, 99, 103, 142, 147, 152, 170, 206, 216, 225
 Giedra J. 111
 Giedraitis B. 94, 99, 101, 104, 161, 203
 Giedrys B. 94, 95, 99, 102, 104, 161, 169, 203
 Giedrys V. 94, 99, 102
 Gintautas B. 135
 Gloubek 164
 Gogelis V. 111
 Gorodeckis V. 41, 58, 68, 80
 Grabys (*Domininkas*) S. 184, 195, 225
 Grajauskas J. 135
 Graurokas A. 80
 Graurokas J. 80
 Gražulis J. 181, 182, 226, 277
 Grebliauskas P. 111
 Griaudžė K. 297
 Gricius J. 160, 161, 163, 164, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 274, 275, 276, 277
 Grigaitis J. 13, 23, 26
 Griganavičius V. 40, 68, 144, 148, 161, 170, 174, 185, 226
 Grinius K. 56, 68, 85, 146, 147, 148, 149, 153, 156, 160, 170, 177, 179, 202, 221, 226, 271
 Grinkevičius S. 58, 68, 80
 Griškevičius (*Griškėnas*) A. 216, 226
 Grudzinskas V. 24, 144, 148, 170, 226
 Gudynas P. 50
 Gustaitis A. 49, 57, 111, 196, 226
 Gustaitis L. 195, 226
 Gustaitis M. 90
 Gužaitis P. 135, 226
- ## H
- Hinentalis V. 21, 40, 41, 42, 57, 67, 297
 Holda 164
- ## I
- Impulevičius A. 111
 Ingelevičius V. 302
 Ir-čius P. 46, 48, 77, 297
 Ivanauskas B. 142
 Ivašauskas J. 94, 99, 126

J

J. M. 298
J. S. 304
Jablonskis V. 41, 58, 196, 226
Jablonskis J. 90
Jackus J. 95, 98, 142, 189, 190, 196,
202, 226, 244, 253, 279
Jakaitis A. 26
Jakštas A. 90
Jakštys G. 294, 295
Jakštys S. 227
Jakutis B. 24, 26, 56, 68, 142, 170,
227
Janavičius V. 30
Jančys A. 216, 227
Jankauskas J. 116, 227, 298
Jankauskas V. 106, 293
Jankevičius J. 58
Jankevičius K. 80
Jansonas A. 142
Janulaitis J. 126
Janulionis A. 144, 227
Januškevičius Č. 53, 227
Jasulaitis V. 58, 64, 180, 181, 196,
227, 277
Jaščenka A. 97, 98
Jodauga J. 7, 94, 99, 298
Jodelė P. 37
Jokubauskas V. 2, 293, 295, 321
Jokūbėnas J. 75
Jonaitis A. 94, 99
Jonaitis M. 297

Josiukas J. 7
Jucaitis P. 80
Juknevičius J. 105, 111
Julin-Dannfelt 50
Jungmeisteris J. 30, 41
Juodišius J. 137, 176, 178, 180, 196,
202, 227, 244, 253
Juozaitis V. 30
Juozapavičius K. 227
Juras S. 304
Jurevičius S. 135
Jurgaitis P. 244, 253
Jurgėla P. 304
Jurgelevičius P. 50, 298
Jurgelionis A. 31, 41, 54, 55, 57, 65,
67, 170, 171, 227
Jurgutis S. 160, 170, 171, 183, 227
Jurgutis V. 97, 152, 273
Jurskis A. 41, 57, 67, 75, 80, 227

K

K. U. 305
Kairiūkštis Č. 227
Kairiūkštis V. 170
Kalniūnas (*Zagurskis*) A. 227
Kamarauskas J. 227
Kanauka (*Kostas*) K. 144, 228, 238
Karalius A. 126
Kareiva M. 183, 195, 196, 228
Karnauskas K. 228
Karosas K. 219, 228
Karvelis V. 102, 106, 108, 109, 110,

111, 112, 114, 115, 127, 130, 131,
134, 135, 136, 188, 195, 196, 198,
228, 248, 257, 283, 298, 303
Katchė M. 8, 9, 13, 14, 15, 140, 142,
148, 221, 246, 255, 270, 271
Kaunas P. 7, 304
Kazakaitis K. 126
Kazlauskaitė Markelienė R. 7, 293,
294, 295, 296
Keiba V. 305
Kėželis K. 105
Kiaulėnas R. 105, 111
Kiaunė J. 305
Kiaupa Z. 293
Kibirkištis J. 56, 161, 185, 228
Kilius J. 126
Kinaitis L. 228
Kiršinas V. 67, 90, 94, 99, 102, 110,
111, 114, 126, 127, 135, 136, 298,
299
Kleščinskis K. 6, 12
Klimas A. 90
Knezys S. 299
Kodaitis B. 66
Končius I. 41, 68
Kraucevičius E. 41
Kraucevičius J. 41, 49, 57
Kraunaitis I. E. 105, 106, 126, 182,
184, 189, 199, 228
Krikščiūnas J. 57
Krikščiūnas M. 66
Kriščiukaitis K. 199
Krištaponis (*Krikštaponis*) E. 126
Krivickas D. 126

Kubiliūnas J. 135
Kubiliūnas P. 54, 55, 56, 61, 68, 70,
90, 94, 95, 97, 99, 101, 102, 103,
104, 135, 161, 162, 185, 199, 203,
210, 213, 214, 228, 248, 257, 280,
281, 287
Kubilius V. 228
Kuizinas V. 196, 213, 214, 229
Kukta J. 94, 105, 216, 229
Kukta T. 94, 105
Kuncaitis (*Justas*) J. 229, 238
Kuodys V. 212, 229
Kurkauskas A. 7, 13, 33, 41, 56, 67,
73, 75, 80
Kurkauskas V. 7, 41, 80
Kusa P. 229
Kutka A. 50, 52, 53
Kutka T. 105, 111
Kuzmickas-Kuze S. 305
Kvedaras K. 56
Kviklys V. 228, 238

L

L. L. (*Lendraitis L.*) 52, 53, 299
Labanauskas P. 196, 213, 214, 219,
229
Ladiga (*Ladyga*) K. 76, 141, 147, 148,
149, 151, 152, 153, 157, 170, 174,
175, 221, 229, 271, 272, 273, 276
Lagenpušas V. 305
Laidoneris Johanas (est. *Johan Laido-
ner*) 297
Langė A. 80

- Langė J. 41, 58
 Lanskoronskis J. 35, 36, 71, 80, 160, 170, 176, 177, 179, 180, 196, 229, 277, 278, 279, 299
 Lapas V. 214, 230
 Laurinaitis J. M. 208, 211, 212, 216, 218, 219, 220, 281, 282, 299
 Lazersonas V. 126
 Lebedeva N. 295
 Leončikas M. 50
 Leparskis (*Leparskas*) B. 230
 Lesauskis P. 185, 186, 188, 189, 196, 230, 238, 278
 Lesčius V. 6, 7, 72, 293
 Lesniauskas V. 305
 Leveckis A. 126
 Liaukus J. 216, 230
 Ličkus P. 94, 99
 Liekis A. 49, 53, 294
 Liesis I. 212, 230
 Liorentas J. 50
 Liorentas V. 50, 230
 Lissauskas K. 50
 Listopadskis J. 94, 99, 305
 Lišauskas V. 230
 Liūga J. 105, 111
 Lozoraitis S. 111
- M**
- M. Š. 301
 Mackevičius J. 144, 230
 Mačiokas (*Mikas*) M. 111, 187, 188, 195, 230, 279
 Mačiuika A. 57, 231
 Mačys E. 230
 Maksimovienė 58
 Malijonis A. 105, 111
 Marcinauskas F. 214
 Marcinkevičius P. 231
 Marisevas 142
 Markevičius K. 30
 Markus K. 52
 Martinkus K. 58
 Masiulis P. 231
 Mašanauskas K. 144, 231
 Mašiotas J. 111, 305
 Mašiotas M. 111, 113
 Mašiotas P. 90
 Matulaitis K. 242, 251
 Matulaitis V. 99
 Matulevičius J. 160
 Matulionis B. 200, 212, 231, 293
 Matulis P. 94, 99, 200, 203, 207
 Mažeika J. 231
 Medžikauskas B. 231
 Melys J. 305
 Merkys A. 40, 51, 84, 85, 111, 113, 278
 Meškauskas P. 106, 231
 Michalauskas V. 138, 300
 Mikalauskas J. 231
 Mikaliūnas J. 216, 231
 Mikolajūnas K. 57
 Mikša P. A. 161, 162, 169, 199, 221, 295

Milaševičius O. 231

Milius S. 50

Milius V. 126

Milošas O. 150

Miltakis G. 212, 231

Monckas Masonas D. (*Monck Masson*) 6

Morkūnas A. 300

Mošinskis V. 80

Motiejūnas J. 144, 232, 238

Motieka V. 48, 94, 99, 126

Musteikis K. 119, 127, 200, 232, 244, 253

N

Nacickas S. 126

Nagius-Nagevičius V. 22, 98, 150, 151, 213, 272, 293

Nakas R. B. 214, 232

Namajūnas J. 135

Narakas J. 41, 188, 195, 196, 198, 232

Narutavičius P. 41, 80

Narvydas R. 300

Natkevičius L. 97, 98, 101, 300

Naujokas M. 111

Navakas K. 56, 63, 111, 161, 166, 167, 168, 232, 275

Navikas J. 111

Norkus J. 219, 232

Novakas K. 41, 161, 163, 164, 170

Novickis A. 37, 41, 57, 68, 70, 76, 80, 142, 232, 300

O

Oškinys B. 232

P

Pabedinskas A. 170, 232

Paltarokas P. 232

Papečkys J. 13, 35, 37, 277

Paškovičius A. 26

Paukštys K. 219, 232

Paulauskas H. 294

Paura M. 30, 31, 41, 55, 57, 65, 170, 199, 233

Pavinkšnis J. 212, 233

Pečiulionis M. 41, 56, 170, 233

Peseckas L. 57

Petkelis S. 73, 76, 301

Petkūnas V. 196, 233

Petraitis J. 63, 111

Petraitis V. 233

Petrauskaitė A. 7, 293, 294, 295, 296

Petrauskas K. 305

Petronis P. 135

Petruitis J. 50

Petrulis V. 76

Petruškevičius A. 233

Petruškevičius V. 50

Petukauskas J. 233

Pilka P. 71, 134, 135, 139, 212, 239, 301

Piskorskis M. 41, 58, 67, 75, 80

Platen 164
Plechavičius P. 46, 58, 59, 61, 142,
168, 169, 170, 189, 191, 233, 275,
278, 279, 287
P-nius 305
Polujanskas J. 219, 233
Popeliučka K. 111, 189, 196, 233
Porutis D. 195
Pranckevičius K. 94, 99
Preikštas K. 233
Prošak 164
Pševalskis E. 90
Pubdzevičius S. 233
Puknys J. 126
Pundzevičius S. 50, 57, 98, 113, 170,
173
Purelis J. 94, 99
Puzinavičius B. 5, 7, 213, 294, 295,
296, 297

R

Radus-Zenkavičius L. 13, 15, 20, 22,
23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 40, 51, 56,
67, 68, 85, 86, 140, 142, 143, 145,
146, 147, 148, 149, 150, 151, 152,
153, 154, 155, 156, 157, 158, 159,
167, 188, 221, 246, 255, 270, 271,
272, 273, 274, 278, 285, 286, 293
Radzevičius V. 302
Ramanauskas K. 102, 106, 109, 110,
195, 233, 301
Rapšys J. 50, 126, 200, 203, 208,
234, 301, 306

Raštikis S. 66, 67, 106, 107, 111,
112, 114, 115, 116, 119, 126, 127,
128, 130, 131, 134, 136, 137, 200,
203, 208, 234, 248, 257, 297, 298,
302, 306
Ratautas M. 66
Rathauski 164
Raugalė A. 135, 136
Raugas B. 301
Raulinaitis Z. 234
Reimontas V. 41, 53, 57, 58, 210, 234
Reingardas T. 58, 64
Rekkas 142
Reklaitis A. S. 234
Rėklaitis M. 26
Rimas K. 53
Rybaček 164
Rydebergas 50
Rygiškių Jono (*Jonas Jablonskis*) 90
Römeris M. 97, 106, 126, 132
Rovanas-Robinsonas (*Rovan-Robinson*)
7
Rupšys L. 94, 99
Ruseckas P. 20, 23, 24, 25, 26, 302
Ruseckas V. 135
Rusteika S. 99
Rūtenis J. 307
Rutkauskas P. 144, 234
Ruzas V. 301

S

- Sabaliauskas A. 127
 Sadzevičius J. 135
 Sakalauskas 301
 Saladžius P. 61, 111
 Semėnas (*Semenavičius*) A. 234
 Senatorskis A. 48, 49
 Sidabras A. 234
 Sidabras K. 234
 Sidabras S. 196, 199, 200, 203
 Sidzikauskas V. 150
 S-ka 306
 Skardžius P. 126
 Skipitis R. 306
 Skorupskis V. 41, 42, 44, 45, 47, 49, 51, 54, 58, 60, 68, 170, 190, 234, 246, 255, 279, 286
 Skučas K. 23, 26, 244, 253
 Slabšinskas A. 75, 80
 Slabšys I. 41, 147, 152, 155, 170, 196, 234
 Sleževičius K. 80
 Sližys B. 7, 16, 21, 23, 73, 76, 146, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 272, 273, 274
 Smetona A. 46, 47, 48, 50, 51, 70, 71, 93, 95, 98, 99, 101, 106, 111, 112, 117, 127, 136, 196, 244, 248, 253, 256, 296, 300, 302
 Sniečkus V. 144, 234
 Songaila M. 41, 58, 68, 80
 Songinas H. 142, 147, 148, 149, 152, 154, 155, 157, 170, 222, 234, 271, 273
 Sperauskas A. 94, 99
 Sprangauskas K. 94, 99, 113, 135, 136
 Sruoga A. 80
 Sruogienė V. 301
 Stanionytė-Zujienė G. 302
 Stanišauskas J. 106
 Stankaitis M. 195, 234
 Stasiūnas J. 199, 235
 Statkus V. 5, 48, 53, 61, 64, 239, 294
 Staugaitis J. 13
 Steponaitis (*Steponavičius*) D. 188, 235
 Steponaitis J. 188, 195, 196, 236
 Steponaitis V. 23, 26, 141, 142, 159, 163, 164, 168, 169, 171, 172, 174, 185, 186, 188, 202, 270, 275, 276, 278, 279
 Stoliarovas A. 294
 Stouka J. 90
 Strikas J. 105
 Strimaitis (*Štrimaitis*) J. 212, 235
 Stulginskis A. 20, 21, 24, 26, 28, 146, 285
 Sūduvas J. V. 306
 Surgailis G. 294, 295, 213, 214, 294, 302
 Sutkus J. 67, 157, 161, 163, 164, 166, 168, 170, 174, 235, 274, 275
 Sutkus V. 105, 111, 126
 Svilas B. 235

Š

Šačkus S. 126
Šakenis K. 99, 111, 113, 127
Šarauškas J. 216, 217, 220, 281, 282, 283
Šenbergas V. 57
Šepetys J. 94, 111, 126, 135, 136
Šerelis V. 302
Ševčiko Fr. 163
Šikšnys M. 90
Šileikis L. 236
Šilingas L. 7, 80
Šilingas S. 41
Šimkūnas P. 90
Šimkus A. 235
Šimkus J. 14, 15, 57, 68, 140, 141, 142, 143, 146, 147, 148, 149, 150, 154, 221, 270, 271, 272, 273
Šimkus K. 50
Šinkūnaitė M. 300
Šipelis J. 302, 306
Šiurna T. 212, 235
Škirpa K. 37, 68, 82, 83, 84, 85, 142, 147, 148, 149, 152, 153, 157, 159, 170, 171, 174, 175, 221, 235, 271, 273, 276, 278, 302
Šleiny A. 302
Šliogeris J. 37, 68
Šliogeris V. 235, 306
Šm. A. 302
Šmulštys V. 235
Šniukšta P. 7, 106, 215

Šova A. 195, 236
Špokevičius A. 94, 99, 126, 135, 136
Špokevičius J. 236
Štencelis B. 5, 8, 9, 14, 16, 20, 21, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 40, 41, 43, 45, 54, 56, 59, 67, 68, 80, 99, 141, 246, 255, 286, 302
Šukys J. J. 135, 136
Šulcas-Šilius A. 46, 48, 126, 302
Šv. Anos ordinas 70
Šv. Georgijaus kryžius 70
Šv. Stanislovo ordinas 70
Švažas A. 135

T

Tallat-Kelpša J. 15
Tallat-Kelpša K. 23, 24, 26, 56, 68, 111, 146, 147, 152, 153, 154, 155, 170, 175, 236, 273, 302
Tallat-Kelpša S. 196
Tamašauskas A. 219, 236
Tamašauskas P. 61, 98
Tamošiūnas V. 306
Tamulaitis V. 301, 305
Tarasenko P. 56, 278
Targeleris (*Targeler*) 7
Tarulis B. 184, 189, 195, 236
Tautmylis 302
Tiagunovas 111
Timinskis A. 75, 80
Tindžiulis A. 135
Tininis V. 302

Tolstojus L. 6, 13, 27
 Totlebenas 56, 80
 Trečiokas J. 237
 Tūbelis J. 99, 111, 215, 281
 Tumas-Vaižgantas J. 13, 26
 Tumelis J. 50
 Tupčiauskas (*Taurus*) V. 237
 Tvaronas P. 241, 243, 244, 250, 252, 253, 306

U

Udržalas F. 145
 Ugianskis J. 236
 Uoginius K. 307
 Uogintas P. 186
 Urbanavičius S. 307
 Urbonas O. 98
 Urbšas A. 94, 99
 Urbšys J. 9
 Urnežius L. 126
 Uspenskis A. 6, 7
 Užbalis (*Zablockis*) P. 220, 236
 Užbalis (*Zablockis*) S. 236
 Užupis J. 236

V

Vabalas J. 237
 Vaičeliūnas J. 307, 308
 Vaičenonis J. 138, 199, 295, 297
 Vaišvila A. 7

Vaitkūnas A. 126
 Vaivada B. 212, 237
 Valevičius V. 237, 303
 Valiukonis J. 237
 Valiulis J. 126
 Valys (*Valevičius*) V. 237
 Valušis A. 188, 196, 237
 Vanauskis 142
 Varkalys K. 237
 Vasiliauskas A. 136
 Vasiliauskas K. 7, 41, 58, 68, 80
 Vasiliauskas M. 135, 136
 Vėbra J. 147, 148, 149, 150, 153, 170, 183, 184, 195, 196, 222, 237, 272, 308
 Velykis M. 6, 24, 25, 259
 Vemingas Nilsas (*Nils Voldemar Wemming*) 65
 Ventas (*Vent*) 6
 Verksnys A. 126
 Vermach 164
 Vertelis P. 126
 Vileišis V. 99, 214, 282
 Vileniškis (*Vilaniškis*) A. 237
 Vilimaitis J. 238
 Vilkutaitis V. 135, 136
 Vimeris E. 50, 111
 Vinclovas M. 135
 Visockis A. 297
 Vitas J. 237
 Vitkauskas V. 56, 99, 113, 136, 137, 188, 237
 Vitkus J. 237

Vyšniauskas J. 41, 57, 64, 66
Vytautas Didysis 9, 14, 16, 20, 21, 22,
26, 27, 28, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 38,
39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49,
51, 54, 55, 56, 58, 59, 61, 62, 64, 67,
68, 70, 71, 73, 76, 85, 86, 87, 90, 91,
92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 103,
104, 106, 108, 109, 110, 111, 112,
113, 115, 117, 118, 119, 126, 127,
128, 130, 131, 133, 135, 136, 137,
138, 139, 193, 205, 206, 209, 212,
217, 220, 221, 239, 244, 246, 247,
248, 264, 265, 277, 281, 283, 286,
287, 288, 289, 292, 293, 294, 295,
296, 297, 298, 299, 300, 301, 302,
303, 304
Voldemaras A. 50, 51, 54, 58, 86,
191, 196, 279, 287

Z

Zabielskas S. 299
Z. T. (plk. *Talevičius Zigmas*) 307
Zaikauskas S. 307
Zajančiauskas Y. 90
Zarauskas V. 220, 237
Zaskevičius S. 30, 56, 80, 126, 170,
239, 304
Zaunius D. 99
Zienius J. 238
Zienius S. 141
Zubrys A. 21, 29, 238
Zupka K. 301, 305

Ž

Žadeika V. 126, 196, 214, 215, 238,
281
Žadeikis P. 24, 25, 254
Žadeikis V. 126, 196, 214, 215, 238
Žadvydas O. 307
Žagarnišas (*lat. Žagariņš*) P. 135, 136
Žemaitis J. 7, 144, 219, 238, 243, 252
Žemaitis Z. 68, 80
Žibinskas V. 135
Žigaras F. 7, 293, 294, 295, 296, 303,
304
Žilys P. 195, 200, 203, 238
Žilys V. 126, 238
Žolynas P. 307
Žukaitis S. 105, 111
Žukas K. 8, 12, 13, 23, 26, 40, 56,
305, 307
Žukas P. 111, 196, 199, 238
Žukauskas S. 29, 76, 98, 111, 258,
293, 321

SERIJOS „LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA“ IŠLEISTA:

1. Krašto apsaugos departamento generalinio direktoriaus įsakymai 1990–1991. Sudarytojas Gintautas Surgailis, V., 2003, 222 p.
2. Surgailis Gintautas. Lietuvos karinis laivynas. 1935–1940, V., 2003, 208 p.
3. Kazakevičius Vytautas. Geležies amžiaus strėlės Lietuvoje (II–XII–XIII amžius), V., 2004, 136 p.
4. Lesčius Vytautas. Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose. 1918–1920, V., 2004, 498 p.
5. Aničas Jonas. Karininkas Antanas Juozapavičius. 1894 02 13 – 1919 02 13, V., 2004, 124 p.
6. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 1. 1991 Nr. 222–355. 1992 Nr. 01–479. Sudarytojas Gintautas Surgailis, V., 2004. 512 p.
7. Juodagalvis Jonas. Švenčionių krašto savanoriai. 1918–1920 m., V., 2005, 236 p.
8. Surgailis Gintautas. Rusijos kariuomenės išvedimas. 1990–1993, V., 2005, 345 p.
9. Rusijos kariuomenės išvedimas dokumentuose. Sudarytojai Algis Balaišis ir Gintautas Surgailis, V., 2005, 472 p.
10. Raubickas Eugenijus. Ženklas ant munduro, V., 2005, 294 p.
11. Gečas Steponas. Steponas Darius Lietuvos kariuomenėje ir sporte, V., 2005, 232 p.
12. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 2. 1992 Nr. 480–749. Sudarytojas Gintautas Surgailis, V., 2006, 374 p.
13. Krašto apsaugos ministro įsakymai. T. 3. 1992 Nr. 750–975. Sudarytojas Gintautas Surgailis, V., 2006, 286 p.
14. Aničas Jonas. Generolas Silvestras Žukauskas. 1861–1937, V., 2006, 294 p.
15. Surgailis Gintautas. Valstybės sienos apsauga 1990–1994 metais, V., 2008, 247 p.
16. Surgailis Gintautas. Pirmasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino pulkas, V., 2011, 300 p.
17. Katilius Artūras. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos departamento Mokomasis junginys 1990–1991 m. Istorinė apybraiža, atsiminimai, dokumentai. V., 2011,

226 p.

18. Rakutis Valdas, Vaičėnonis Jonas. Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Algirdo mechanizuotojo pėstininkų bataliono istorija, V., 2012, 196 p.

19. Surgailis Gintautas. Trečiasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto pulkas, V., 2013, 188 p.

20. Katilius Artūras, Tininis Vytautas. Lietuvos kariuomenės karių uniformos, ženklai ir vėliavos 1990–2010, V., 2014, 390 p.

21. Tamošiūnienė Milena. Tarp politinio įrankio ir aukos: karo belaisviai Lietuvos Respublikos politikoje 1919–1920 m., V., 2014, 166 p.

22. Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas, V., 2014, 260 p.

23. Surgailis Gintautas. Antrasis Lietuvos Didžiojo kunigaikščio pėstininkų Algirdo pulkas. V., 2014, 292 p.

24. Stoliarovas Andriejus. Lietuvos Respublikos karinė justicija 1919–1940 m., V., 2015, 337 p.

25. Surgailis Gintautas. Ketvirtasis pėstininkų Lietuvos karaliaus Mindaugo pulkas. V., 2016, 276 p.

26. Surgailis Gintautas. Penktasis pėstininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio pulkas. V., 2017, 254 p.

27. Grigaliūnas-Glovackis Vincas. Generolo atsiminimai. I dalis. Carų imperijoje. V., 2017, 308 p.

28. Grigaliūnas-Glovackis Vincas. Generolo atsiminimai. II dalis. Lietuvoje. III dalis. Demokratijos sūkuriuose. V., 2017, 384 p.

29. Surgailis Gintautas. Šeštasis pėstininkų Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas. V., 2018, 249 p.

Feliksas ŽIGARAS

**LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMO
IR JŲ KVALIFIKACIJOS KĖLIMO SISTEMA 1919–1940**

II DALIS

Atsakingasis redaktorius
prof. habil. dr. Algirdas Povilas AŽUBALIS

Recenzavo:
akademikas prof. habil. dr. Algirdas GAIŽUTIS,
doc. dr. Audronė PETRAUSKAITĖ,
dr. Ieva ŠENAVIČIENĖ,
dr. Vytautas JOKUBAUSKAS

Redagavo Jolanta BUDREIKIENĖ
Maketavo Jolanta GIRNYTĖ
Viršelio dizainerė Laima ADLYTĖ

2019-01-03. Tiražas 140 egz. Užsakymas GL-39.
Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,
Šilo g. 5 A, LT-10322 Vilnius
Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

ISSN 1822-4423

ISBN 978-609-8074-87-1

